TURUL

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Közlönye

AZ IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTIK

SCHÖNHERR GYULA
TITKÁR

ÉS

VARJÚ ELEMÉR
AZ IGAZG. VÁL. TAGJA.

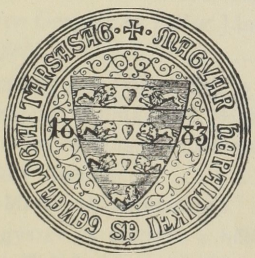

HUSZONKETTEDIK KÖTET.

1904-IK ÉVI FOLYAM.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR HERALDIKAI ÉS GENEALOGIAI TÁRSASÁG
MCMIV.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

TARTALOM.

1. Értekezések és önálló czikkek.

		Lap
Antonides	Az Üchtritz család	37
Dr. Áldásy Antal	Adalékok a pozsonyvármegyei nemesek névsorához	144
Szentkatolnai Bakk Endre	Vizakna város czimere és pecsétje. *(Három pecsétábrával).*	113
Bartal Béla	A Karcsayak a XIII. században	161
B. Cles Hildebrand	Aspremont-Rákóczy utódok	148
Cs. E.	A Pázmány «nemzetség»	191
Csoma József	A XVI. századi magyar heraldika. *(Négy czimerképpel)*	57
Királydaróczi Daróczi Zoltán	Ki az angol főkamarási méltóság magyar igényjogosultja?	189
Éble Gábor	A Dessewffyek czimere. *(Egy czimerrajzzal).*	42
—f.	A Dessewffyek czimere	87
Ghyczy Pál	Gelre herold czimerkönyve. *(Tizenkilencz czimerképpel és egy táblával)*	1
Hatiyúffy Dezső	Családtörténeti adatok «Fejérvármegye történetében»	170
Herczegh Mihály	A Zekchewi és Zilahi Herczegh család	165
Horváth Sándor	Szepesy Gergely és Fodor János czimerlevele 1456-ból. *(Szines czimerképpel)*	36
— —	A Csentevölgyi czimer helyes szinjelzése	148
— —	Nagykapusi Hofmaisster Miklós küküllői főesperes és testvérei, János, Bertalan és Gáspár czimereslevele 1454-ből. *(Szines czimerképpel)*	182
Kállay Ubul	A Subity nemesség	39
— —	Az Ó-Marjayak nemzetsége	39
— —	Mégegyszer és utoljára a hűtlen Kozmafiakról	41
— —	A Gút-Keled nb. régibb Majádiak nemzedékrendje	41
—	László nagyváradi kanonok, dékán és szeghalmi főesperes származása	85
— —	Tamás váradi püspök nemzetsége	86
— —	A Majs nemzetség	86
— —	Simonyi óbester származása	185
Dr. Karácsonyi János	A Baksa nemzetség eredete	80
— —	Pauler Gyula emlékezete	153
R. Kiss István	A Mártonfalvi Cseh család két armálisa. *(Szines czimerképpel és egy czimerrajzzal a szövegben)*	105
Kőszegi Sándor	Középkori pecsét Veszprémből. *(Egy pecsétképpel)*	147
Lehoczky Tivadar	A Primóczi Szentmiklóssy család	119
Pázmány Zoltán	A Pázmány nemzetség	190
B. Radvánszky Béla	Négy czimerlevél. *(Négy czimerképpel)*	156
Stessel József	Urkund-Urkon kiejtéséről	41

		Lap
Stessel József	A Fraknóiak és Pernsteiniek	87
Varjú Elemér	Vélemény Vizakna r. t. város czimere felől. *(Egy czimerképpel)*	117
Dr. Wertner Mór	Ujabb nemzetségi kutatások. *(I—IV. közlemény)*	26, 67, 131, 178
— —	Az első Eddeiek	82
Zarándy A. Gáspár	Az angol főkamarási méltóság magyar igényjogosultja. *(Két önálló melléklettel és egy czimerképpel a szövegben)*	49
— —	A Pejácsevichek. *(Egy leszármazási táblával)*	64
— —	Pótlások	186

2. Kisebb rovatok.

Tárcza. A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság ülései 45, 89, 149, 192

Jelentés a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1904. évi működéséről. Dr. Schönherr Gyula társulati titkártól 194

Szakirodalom. A. Blanchet. Sigilographie française. Ism. —L. 47

F. Tribolati. Grammatica Araldica. Ism. —L. 48

Der Deutsche Herold. XXXIV. évf. Ism. V. 48

Csoma József. Magyar nemzetségi czimerek. Ism. Varjú Elemér 90

Pázmány Zoltán. A Szilasi és Laki Pázmány nemzetség. Ism. Cs. E. 100

Der Doppel-Adler. Ism. Horpácsi Sándor 101

Heraldisch-Genealogische Blätter für adelige und für bürgerliche Geschlechter. Ism. V. 102

Armoiries des familles contenues dans l'Armorial General de J. B. Rietstap. Ism. V. E. 102

Ströhl H. G. Städtewappen von Oesterreich-Ungarn. Ism. —R. 103

Kämmerer-Almanach. Ism. X. 103

v. Heyden Hermann. Ehrenzeichen Deutschlands und Oesterreich-Ungarns. Ism. X. 104

Szepesvármegye művészeti emlékei 104

Csizmadia János. A Bartakovich, Just, Rudnay és Rutnyánszky családok története 104

J. Siebmacher's Wappenbuch 104

Capelletti kompendiuma a lovagrendekről 104

Siegelabbildungen zum Urkundenbuch der Stadt und Landschaft Zürich 104

Áldásy Antal. A Magyar Nemzeti Muzeum könyvtárának czimeres levelei. Ism. Bibliophil 150

Petri Mór. Szilágy vármegye monografiája. Ism. —L. 151

B. Tinti Herman. Hoffähigkeit. Ism. —Y. 152

Zarándy A. Gáspár. Árpád vére. I. Hohenlohe. Ism. Bús Viador 197

*

Hibaigazitás 48

Kérelem a Turul olvasóihoz 104

Melléklet.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1904-ben. (Alapszabályok. Igazgatóság. A társaság tagjai.) I—VIII

GELRE HEROLD CZIMERKÖNYVE.

(19 czimerképpel és egy táblával.)

A bruxellesi királyi könyvtár kéziratosztálya 15652—15656. szám alatt a heraldika fénykorának egyik legbecsesebb emlékét őrzi, mely mint első rangu, közvetlen kutforrás megérdemli, hogy vele mindenki megismerkedjék, a ki czimer iránt érdeklődik, és czimertannal foglalkozik. Gelre herold Wapenboeckja minden tekintetben, úgy terjedelem mint müvészi kivitel szempontjából egyaránt, messze felülmulja az azon korból reánk maradt összes czimerkönyveket.

A középkori czimerkirályok, heroldok, persevantok tudvalevőleg nem polgári nevükön, hanem tisztségükkel járó különleges elnevezések alatt szerepelnek; e szokás Anglia, Skótország és Irland herold szervezetében a mai napig fennáll. Érdekesen irják le a régi krónikások, például Olivier de la Marche, az ilyen heroldkeresztelésnél követett szertartásokat, a mikor a fejedelem az uj czimertisztet egy kupa borral leöntvén, neki uj hivatalos nevet ad. Ezen elnevezést rendszerint a fejedelem czimerképe, jelvénye, csatakiáltása, de legtöbbször egyik tartományának vagy uradalmának neve szokta szolgáltatni. Igy a franczia czimerkirály: Montjoie; az angol: Garter a térdszalagrend után; egy burgundi herold: Fusil (aczél csiholó) az aranygyapjas rend jelvénye után; tartományok nevéről: Berry, Navarre, Sicile; Beijeren; Charolois, Holland stb. — Ungerlant, Krabatland (Horvátország). A németeknél ilyenféle heroldnevek is divatoztak; Suchenwirt (= such den Wirth); Lob den frumen stb.

Gelre herold, a Wapenboeck szerzője, polgári nevén: *Claes Heynen*, a gelre-i vagyis gelderni gróf, illetőleg 1339 óta herczeg, szolgálatában állott; innen hivatalos neve: Gelre = Geldern; e minőségben 1334 (mások szerint 1332) és 1370 között szerepel.

Fennmaradt müve, mely ó-németalföldi nyelven irt verses czimerleirásokból, rimes krónikákból, és a tulajdonképeni Wapenboeckból — egy, majdnem az egész keresztény világra kiterjeszkedő czimergyüjteményből áll, eléggé tanusitja, hogy irótollal, ecsettel egyformán tudott bánni, és igy tisztségének minden ágában jól megállotta helyét.

Az első költemény János brabanti herczegnek háboruskodásaira vonatkozik. Tizennyolcz czimerpajzszsal vannak képviselve: a kölni, lüttichi egyházfejedelmek; a cseh király; Bar, Jülich, Cleve, Marck stb., minden pajzs alatt egy-egy kihivást, fenyegetést, bátoritást kifejező rövid versszakkal, melyben a czimeralakok *személyesitve* szólalnak meg; végül a brabanti herczeg képében egy ülő vadkan, hátán a Brabant, és Limburg négyelt czimerével himzett herold köpeny; mellette a brabanti sisak[1] (lásd az ábrát). Sajátságos varázs van ezen naivitásukban is megkapó versekben; a fehér oroszlán, a fekete sas kihivó szavaira büszkén felel a «vadkan ur», *heer*

[1] A vadkan takarója négyelt: 1—4. feketében veres nyelvű, szemű és karmu sárga oroszlán (Brabant), 2—3. fehérben kettős farku veres oroszlán (Limburg).

A sárga sisak takarója kivül hermelinnel, belül veres Rajta vágott szárnypár: fenn hermelinnel, alul pávatollal kirakva, az alsó részt sárga pánt szegélyezi. A szárnyak között pávafark emelkedik ki.

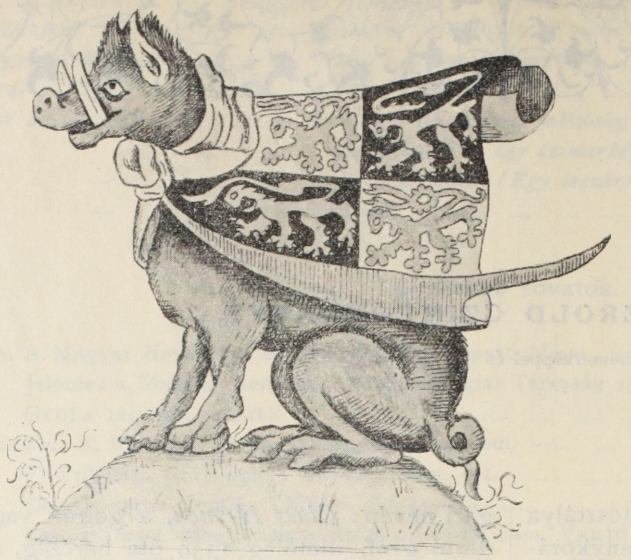

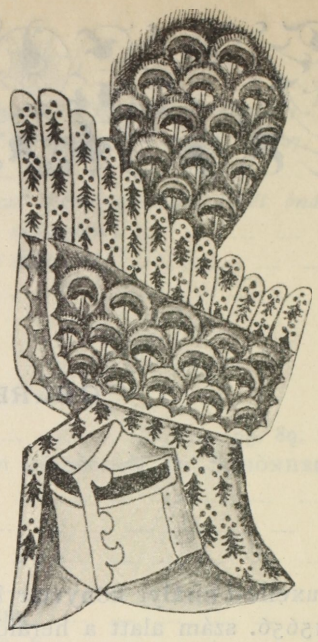

everswijn: «Itt vagyok, nyugodtan várlak; én vagyok az Ardennek vadkanja!»

Ezután jön a stavereni mezőn elesett tizennégy lovag czimerpajzsa (Hoorn, Ligne, Antoing, Avkel stb.) s a brabanti herczegek, és a hollandi grófok rimes krónikái, festett czimerekkel. E krónikák hihetőleg 1332, illetőleg 1350 táján irattak. A brabanti herczegek családfáját felviszi «Priamus és Hektor magyar királyig»;

Hectors geslachte ende sün pertye
Trocken te wonen in Ongherye
Beide mit Kindern ende mit wiven ...

(Hektor családja és népe gyerekestül és feleségestül Magyarországba jött lakni.)

Priamus czimerét: feketében két szembe fordult, veres nyelvü, szemü és karmu sárga oroszlán kitünő stilizálásáért itt közöljük. Valjon nem vezette-e Gelrét valami homályos emlék, hogy hajdan a magyar király czimerében oroszlánok voltak?

Legérdekesebb a verses részt befejező tizenegy «blasons;» jeles vitézek dicsérete, festett czimerekkel, valóságos «irott és festett költemények»! Itt Gelre elmondja hennegaui Vilmos, holsteini Gerhard, nidaui Rudolf stb. viselt dolgait, hőstetteit, érdemeit, és elbeszéli, milyen volt pajzsuk, sisakjuk? Későbbi kéz — 1400 táján — még két ilyen verset jegyzett a többihez, a jülichi herczeg (hertooch van gulich) és Adam van Mabbertingen czimerével.

Mutatványul itt közöljük spanheimi János czimerét; a róla szóló költemény igy kezdődik:

Eyn edel vrou sprac to my:
Hoir, Gelre, nu wil ic dy
Bekummeren mit eynre zaken;
Ich doe eyn nye kamer maken
Die ich mit wapen wil doen malen,
Du salt my bescreven halen
Ridder, die des wairdich siin
Dat ich in die Kamer miin
Malen mach zonder wiswende ...

(Egy nemes urnő igy szólitott meg: hallod, Gelre, én most rád akarok valamit bizni; uj szobát csináltatok, melyet czimerekkel akarok kifestetni; irj le nekem olyan lovagokat, a kik méltók rá, hogy szobámban lefestessem őket ...)

Gelre erre eldicséri Spanheim Jánost:

Doe sprach zi, die vrouwe:
Velt gestaectafelt mit lasure;

Dair op zo leecht eyn Varensteele
Van viif hangen, root van kele
Elic hauc is durchgraven,
Viif lettren siin dairup verhaven ;
Als men die leest, die luden : Johan
Spanem, Spanem, roep men dan.
Dat is siin kry, zo wair he vaert,
Die der eren wael is waert,
Ende draecht den helm, dien ich visiere,
Van sinen wapene eyn conversiere,
Dair eyn guldiin croon op steit ;
Van pawen vedren dair nyt gheit
Eyn stanghe riiclic ghestacht :
Aldus zo is der helm ghemacht,
Die men dick mit wapen bricht.

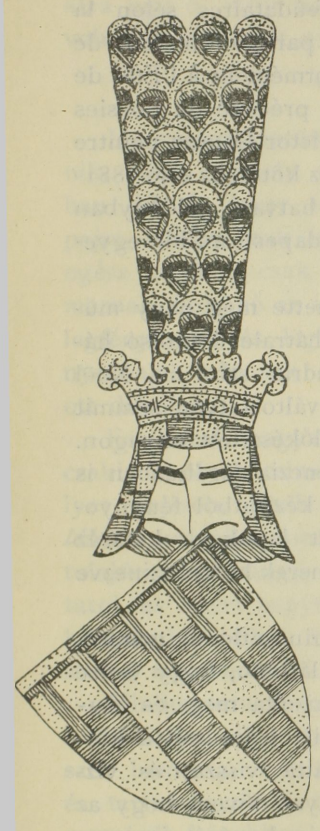

(Ekkor igy szólt a drága urnő : a mező kékkel koczkázott, rajta egy veres tornagallér fekszik, öt függővel ; mindegyike át van törve, öt betü van rajta ; ha elolvassák, igy hangzik : Johan, Spanem, Spanem, igy kiáltanak ; ez az ő csatakiáltása, bár merre is jár ő, ki valóban méltó a tiszteletre ; sisakján pedig, melyet most blazonálok, czimeréből van a takaró — vagyis szintén (aranynyal és) kékkel koczkázott — rajta arany korona áll, melyből pávatollal gazdagon megtüzdelt pálcza emelkedik ki ; igy van a sisak készitve, melyet fegyverrel gyakran törnek össze).

Spanheim Jánosnak tehát személyes czimertörésképen olyan tornagallérja volt pajzsán, melynek minden fogán keresztnevének egy-egybetüje van ábrázolva. Ilyen betükkel való czimer-törés a nyugati heraldikában ritka, gyakoribb Portugalban és Spanyolországban. Meg kell jegyeznünk, hogy e betük az itt reprodukált czimerfestményben nincsenek feltüntetve.

A tulajdonképeni Wapenboeck egy könnyedén szinezett tollrajzzal kezdődik, mely a császárt ábrázolja a szent birodalom választófejedelmeinek körében. Következnek a czimerek :

A *császár* (IV. Károly) ; Meisen, a morva őrgróf ; Lotharingia stb ;

A *mainzi*, *kölni* és *trieri* egyházi választófejedelmek ; *cseh* király, a *rajnai* palotagróf, a *szász* herczeg és a brandenburgi őrgróf, mint világi választófejedelmek.

A *bajor* herczeg, a *sváb* herczeg,[1] a *nürnbergi* várgróf, a hildesheimi püspök ; mind e fejedelmeket több-kevesebb hübére követi : összesen 316 czimerrel.

A *franczia* király, mellette a királyi ház tagjai : Anjou, Berry, Artois, Orléans stb ; és a nemesség ; összesen 192 czimer.

A *magyar király*, negyvennyolcz czimerrel ; e részre, mely minket közelebbről érdekel, még reátérünk.

A *dán* király.

Az *angol király*, számos hübéresével.

A *spanyol* (castiliai) király ; czimere egymagában áll, Gelre a castiliai lovagok közül egynek czimerét sem adja.

Az *aragoni* király, hübéreseivel.

A *skót* király ; azon részről, mely különös gonddal van festve, mint különösen érdekes körülményt emlitjük fel azt, hogy az itt közölt skót czimer és név nagy részét mai napig viselik az utódok.

A *svéd* király, néhány nemessel.

A *navarrai* király.

A *norvégiai* király.

A *portugali* király.

E három uralkodó czimere egymagában áll.

A *siciliai* király (Aragon-Sicilia) ; mellette a durazzoi herczeg, Orange (des Baux), Orsini.

A *siciliai király* (Aragon-Sicilia.)

A *cseh* király, ki már fent a választó fejedelmek között előjött.

A *cyprusi* király (Jeruzsálem-Lusignan).

Az *arméniai* király.[2]

[1] *die hertoge van swauen :* fehérben kilencz, pólyaszerüen egymáshoz illesztett hosszú, hegyes ruta (fusée) Ezt mint a sváb herczegség czimerét más régi armorialokban is látjuk, pedig különben a sváb czimer : aranyban három egymás felett lépkedő fekete oroszlán, a Hohenstaufoknak tulajdonitott czimer.

[2] *die coninc van aarmenyen :* sárgában kék karmú nyelvű és szemöldökü veres, lépkedő oroszlán, felemelt

Az *osztrák* herczeg; Cilli, Sunneck, Walsee, Stadeck stb. Ma is élnek: Stubenberg, Lichtenstein, és Stockhorner.

A *bretagnei* herczeg.

Következnek a németalföldi fejedelmek, hübéreseikkel:

A *brabanti* herczeg; a *limburgi* herczeg; a *flandriai* és a *hollandi* gróf; a *jülichi, gelderni* és *bergi* herczegek; *Cleve;* ismét *Köln;* a *lüttichi* püspök.

A *savoyai* gróf.

A *hesseni* tartománygróf.

A *holsteini* gróf.

Nassau.

A *mecklenburgi* herczeg és nemesek.

Vegyes czimerek, köztük Athén, Konstantinápoly, Albret stb.

Az *utrechti* püspök; a *marki* gróf; a *münsteri* püspök; a *német lovagrend* nagymestere; a *pomerániai* herczeg, és a *foixi* gróf.

E fejedelmek nagyrészét több-kevesebb hübéres követi; egyesek azonban magukban állanak, és a a nemességnek szánt lapok üresen maradtak.

A Wapenboeck végén Gelre *önmagát* festette le, herold köpenyén a gelderni oroszlánnal; kezében széttépett lánczot tart, talán azt akarván ezzel jelezni, hogy szolgálatjának vége szakadt. Ezen érdekes arczképet közölte H. G. Strőhl «Heraldischer Atlas»-ában, mely a Wapenboeckból egy táblán mutatványokat is ad.

E nagyszabásu, mondhatni: megbecsülhetetlen értékü munka a századok folyamán több család kezén forgott és vétel utján már évtizedek óta a bruxellesi királyi könyvtár birtokában van. Az által, hogy e czimerkönyvet kiadta, nagy érdemet szerzett magának néhai Victor Bouton franczia heraldikus, ki nemrég életének kilenczedik évtizedében hunyt el. Munkás életének javarészét a Wapenboeck-nak szentelte, nem sajnált sem költséget, sem fáradságot, hogy azt a tudományos világnak hozzáférhetővé tegye, és olyan — még a franczia viszonyokhoz képest is páratlanul fényes kiállitásu diszmunkát hagyott hátra, hogy emléke maradandó lesz,

első jobb lábával fehér nyelvű, veres horgonykeresztet tart. A sisaktakarón Jeruzsálem czimere; kék sisakkorona; sisakdisz: sárga koronás, álló veres oroszlán a pajzsbeli keresztet emeli.

mig a heraldikával csak foglalkozni fognak, bár kutatásainak eredménye nem is felelt meg némely tekintetben a modern szellem irányának. Különösen becsülendő Victor Bouton szorgalma és lelkiismeretessége, melyel ott is dolgozik, hol a felhasználható irodalmi források — mint például Magyar- és Lengyelországnál — reá nézve majdnem hozzáférhetetlenek voltak. E sorok irója sok értékes másolatot és egyéb adatot köszön neki.

A kiadás czime:

Gelre, héraut d'armes, 1334—1370. Wapenboeck ou Armorial contenant les noms et armes des princes chrétiens ecclésiastiques et séculiers, suivis de leurs feudataires selon la constitution de l'Europe et particulièrement de l'Empire d'Allemagne, conformément à l'Edit de 1356, appelé la Bulle d'Or, précédé de poésies héraldiques. Publié par M. Victor Bouton peintre héraldique et paléographe. Tiz kötet, az első 1881-ben jelent meg. Összesen hatvan példányban nyomatott, melyből egy a budapesti m. kir. egyetemi könyvtár tulajdona.

Victor Bouton nem élhette meg nagy művének befejezését; a még hátralevő utolsó három kötetet (Brabant, Flandria stb.) fia, Noël Victor Bouton adja ki, nem változtatván semmit az atyja által hátrahagyott előkészitett anyagon.

A összes versek stb. franczia forditásban is közöltetnek; egyes lapok a kéziratból fénynyomásban. Az irott és festett lapok — kétszáz darab — hasonmásban, a czimerek kézzel szinezve reprodukáltattak.

A Wapenboeck egyes szinezetlenül maradt, vagy lekopott részleteiből látható, hogy Gelre a czimer körvonalait tollal rajzolta meg, és azután rakta fel a szineket. Victor Bouton a körvonalakat kőnyomással adatta vissza, és vizfestékkel, kézzel szinezte, olyan hiven, hogy az eredetinek minden foltját és kopását is megtalálhatni.

Mint már emlitettük, Gelre müvében előjönnek idegen kéztől származó, későbbi bejegyzések és festmények is, melyeket különben nem lehet minden esetben határozottan olyannak felismerni; ezen idegen, vagy gyanus részleteket a kiadás hasonlóan hü másolatban közli.

Az egyes táblákat bő magyarázó szöveg kiséri, minden egyes czimer részletes és pontos

blazonálásával, sokszor érdekes adatokkal a czimer tulajdonosának családi és egyéb viszonyaira és történelmi szereplésére nézve. A kiadás fényét és értékét számtalan pecsét, kézirat, festmény stb. mása emeli, utóbbiak különösen Jehan Froissart krónikájának kéziratairól kölcsönözve. Ehhez járul még egy külön fényképhasonmás gyüjtemény album alakban.

Az itt közölt czimerek részint a budapesti egyetemi könyvtár példányából, és az «Adler», bécsi cs. kir. heraldikai társaság birtokában levő egyes kötetekből vett másolatok; részint pedig néhai Victor Bouton személyes közlései; mindezeknek bármely módon való felhasználására ugy ő, mint fia, M. Noël Bouton, szives volt beleegyezését megadni.

* * *

Ha végigtekintünk a Wapenboeckon, feltünik, hogy némely uralkodó czimere egymagában áll és hogy néhol sok üresen hagyott pajzs között csak itt-ott van egy-két czimer; egész lapok is csak ilyen üres pajzsokat tartalmaznak. Feltünő az is, hogy egyes országoknak legfényesebb és leghatalmasabb családjai hiányoznak: mig sok csekélyebb nemes czimere ott diszeleg.

Ezt azzal magyarázhatjuk meg, hogy Gelre csakis az olyan czimert vette be könyvébe, melyet pajzson, sisakon, zászlón stb. *valósággal látott*; másrészt pedig a czimereket lehetőleg tulajdonosuk rangja szerint igyekezett sorakoztatni és ezért hagyta üresen azon urak helyét, kiknek heraldikai felszerelésével nem volt alkalma megismerkedni.

Minden arra mutat, hogy Gerle mint urának kiküldöttje, vagy talán kisérője, Europa jó részét beutazta. Ezt különösen azon országokról és tartományokról tehetjük fel, melyeknek nemességét bővebben tárgyalja. Ennek valószinüsége mellett szól azon körülmény is, hogy ő némely tekintetben szigoruan alkalmazkodik egyes nemzeteknek lokális heraldikai divatjához; igy például a sisakdisznek szolgáló *szárnyak* festésénél: más alakot fest a német, mást a franczia lovagoknál; az ugynevezett *tornakalap* más az angolok, más a németek sisakján. Hogy pedig hiven adja vissza, a mit tényleg látott: arról tanuskodik a korából fennmaradt pecsétek, egyéb czimeres emlékek, és az ő festményeinek sokszor meglepő egybevágása.

Gelre a valóságos pajzsot, sisakot, közvetlen szemléletből ábrázolja: nem ad sablonszerü konvenczionalis rajzokat, mint például a németek által annyira becsült «Züricher Wappenrolle.» Az, hogy néha ő is botlik: hibás, mesés, vagy koholt czimert közöl, emberi dolog; müve értékéből nem von le.

Gelre a czimereket a Wapenboeckban sisakdiszszel festi; csak a költemények illustrálására szolgáló festmények között találunk *álló* pajzsot; a Wapenboeckban a pajzs állása *dült*, és ha némelyiknél hiányzik a felső czimer, az bizonyosan abban leli okát, hogy Gelre az illetőnek csak pajzsát vagy zászlaját ismerte. A Wapenboeckban ott látjuk a czimerek mellett, folyó irásban tulajdonosuk nevét és czimét, sokszor az illetőnek anyanyelvén, például: siir robbert colleuile; en pier ernaut; luert a seton (Lord of Seton) Minthogy Gelre a nevet hallás után irta, némelyik teljesen el van ferditve; másnál meg csak a keresztnév fordul elő: siir archibald (Douglas); heer willem (Bacqueville). E körülmények sok esetben megnehezitik a czimertulajdonos kilétének megállapitását, különösen a franczia, lengyel stb. uraknál, kiknek nevét a gelderni herold ugyancsak kiforgatja.

A Wapenboeckban a királyok fejedelmek czimere nagyobb méreteket mutat; a pajzs, tengelye: 4·5—5 cm., az egész czimer magassága a timbre-rel: 15—16 cm. Különben e méretek a pajzsnál: 2—2·5 cm., egész czimernél pedig: 6—7 cm.-re szállanak.

Gelre általánosan a korában divatozó lábánál nem tulhegyes, enyhe csúcsba végződő háromszögpajzsot festi. Egyes kivételekre is akadunk; például Rudolf nidaui gróf czimerében, a rimes blasonok között, azon tárcsa szerepel, mely a tizennegyedik század folyamán a felső Rajna mentén divatozott. E czimer rajzát közli Seyler: Geschichte der Heraldik, 438. ábra; a tárczát magát pedig Bárczay Oszkár Heraldikája, 95. ábra. Téves az a vélemény, mintha a tárcsát, *tiszta czimerpajzs* gyanánt, az élő heraldika nem használta volna. A tizennegyedik században két tipusára akadtunk: az egyik szögletes, erősen jelzett csúcsokkal, mint a Nidau czimerben! a másik pedig az ovalishoz közeledő

ovalis tárcsa, mely Nagy Lajos királynak némely czimeréből ismeretes. Eltér továbbá a normális formától a mecklenburgi herczeg pajzsa: felső szélén a norman pajzs módjára, ívszerű kihajlással.

Előfordul a czimer néha nem csak pajzson, de *zászlón* is; ez hosszu négyszögletes alaku, bannière lándzsás végű rudon; Bretagne-nál: a montforti és a richmondi grófok; Ausztriánál: Karinthia, Styria és Tyrol czimere. Gelre ugyanilyen formában *valóságos* zászlót is ad, melynek képe tudniillik rendszerint nem pajzsban, hanem csakis mint zászlójelvény szokott előfordulni; igy az aragoni király zászlaját: kékben lebegő, széles végű, alul hegyes ezüst kereszt (croix pattée alaisée au pied fiché); a dán királynéé: veresben ezüst kereszt, a Danebrog.

Különös gond nyilatkozik a czimerállatok nyelve, karma stb. a testtől többnyire elütő szinezésénél; ott hol egy család több tagjának czimerét adja, Gelre pontosan visszaadja a megkülömböztető, czimertörő jeleket is.

Az itt közölt mutatványokból is látható, milyen művészet: erővel párosult egyszerűség nyilvánul a czimerfestményekben. E czikk keretében nem terjeszkedhetünk ki az egyes czimerállatok, természetes és mesterséges tárgyak bővebb ismertetésbe; de talán még más alkalommal foglalkozhatunk Gelrevel, mint a klasszikus heraldika nagy mesterével.

A mi a mázakat illeti, Gelre majdnem kizárólag *sárgát* és *fehéret* használ a megfelelő fémek helyett. — Gyakran szerepel a természetes szin, például fekete helyett barna, különösen a sisak diszben; valamint ugyanott a természetes, nem heraldikus prém (hermelin) is.

Nagy élénkséget ad a Wapenboeck lapjainak az, hogy a sisakok szinre, alakra, állásra a legnagyobb változatosságot mutajják; ez, és a sisakdiszek elevensége a szemlélőben azt a benyomást kelti, mintha egy fényes, tornadiszbe öltözött lovagcsapat vonulna el szemei előtt. Látunk aczél, szürke, lilaszin, zöldre futtatott sisakokat, melyek diszükkel mindig egy harmonikus egészet képeznek; mindenféle mázú koronákat, melyeknek helyét gyakran ugynevezett tornakalapok, tekercsek, virágkoszoruk stb. foglalják el. A takaró, mely vagy egyszerü, sima szegélyü, vagy pedig csipkésen kivágott, hasogatott, többnyire az oromdisznek egyszerü folytatása és része; igy például sasfej a takarót képező alsó részén is tollakat mutat. Máskor a pajzs czimerképe a takarón egészen vagy részben ismétlődik. Igen gyakori a sisakra tölcsérszerűen húzott hengerforma burkolat, melyből emberi alak, állatfej, tollbokréta stb. emelkedik ki. Szem előtt van tartva a sisaknak és a cimiernek egymáshoz való aránya, állása, orientatiója; egyes csekély eltérés könnyen megérthető, ha meggondoljuk, hogy a középkori művészek a nem heraldikus festményekben, csataképekben, vadász- és egyéb jelenetekben sem igen törődnek a perspektiva szabályaival.

* * *

Mielőtt áttérnénk a Wapenboeck azon részének ismertetésére, mely a magyar király, Nagy Lajos czimerét adván minket legközelebbről érdekel, megemlitjük, hogy a külföldi nemesség soraiban is természetesen sok jó ismerősre akadunk, ki mint Nagy Lajos kortársa hazánk történetében szerepet játszott. Ott látjuk a később magyarrá lett Ellerbachok czimerét: *dye van elre bach:* aranynyal és zölddel négyelt;

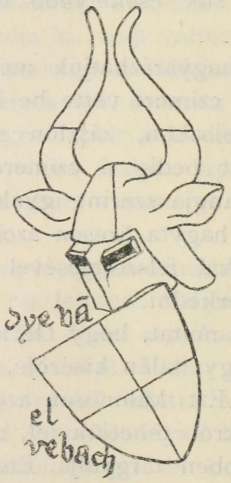

sisakdisz két szarv, a sisakra huzott koponya bőrrel, melyen a fülek is rajta vannak, mindez a pajzs szineiben négyelve. Anjou-Siciliánál ott van a durazzoi herczeg (hihetőleg Károly) czimere: kékben elszórt sárga liliomok; és veres és fehérből összerótt ráma. Az angol lovagok között megtaláljuk a hires Sir John Howkwcodot, a zsoldos vezért, ki Nagy Lajosnak olaszországi hadbaszállásainál oly nagy szerepet ját-

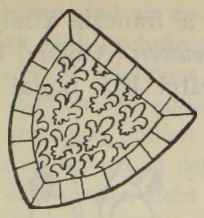

szott. Czimere: fehérben fekete szarufán három fehér kagyló; a sisakon tűzokádó sárkányfej:

felső részén fehér, nyaka hermelin, fekete csikokkal; szeme sárga, füle veres; a tekercs: veres-ezüst.

* * *

Nagy Lajos magyar és lengyel király czimere: *Die coninc van ungeren.* Négyelt pajzs: 1. hasított, elől veres- és ezüsttel hétszer vágott, hátul kékben elszórt arany liliomok. 2. veresben arany koronás, ugyanilyen csörű és lábu ezüst sas, szárnyán lóherelevél végül arany pánttal. 3. Veresben zöld halmon ezüst kettős kereszt. 4. veresben három jobbra néző, arany koronás veres szemű, levágott ezüst oroszlánfej.

A lilaszinbe játszó sisakon arany korona, melyből két ezüst strucztoll között arany koronás ezüst struczfej emelkedik ki, veres csőrében arany patkót tartva. A struczmadár fekete szemét arany gyürü veszi körül; nyaka pedig a sisakkorona levéldiszének magasságában átmegy az alsó szegélyén csipkézett, fekete (bársony) takaróba.

Gelre arany helyett részben sárgát használt (a liliomok; a sas lába; és a strucz szeménél); az ezüst szint pedig szürkével és fehérrel adta vissza, — különösen a sisakkorona — erősen megbarnult.

A tizennegyedik században mindenesetre szokatlan dolog *öt* külön egységnek: a vágások, a liliomok, lengyel sas, magyar kettős kereszt és Dalmáczia czimerének egy pájzsban való egyesitése. Ha a festmény nem viselné annyiramagán Gelre művészetének jellemző bélyegét, azt kellene hinnünk, hogy az idegen, későbbi kéz munkája. Feltünő továbbá az is, hogy a magyar kettős kereszt a lengyel sasénál kevésbbé előkelő helyre jutott. Dalmáczia czimere ezen variansban: nem szembe néző, de jobbra fordult oroszlánfőkkel, veres mezőben, előjön a constanzi «Concilienbuch»-ban is ott arany mázzal. (Bárczay Oszkár, Heraldika 460. lap.)

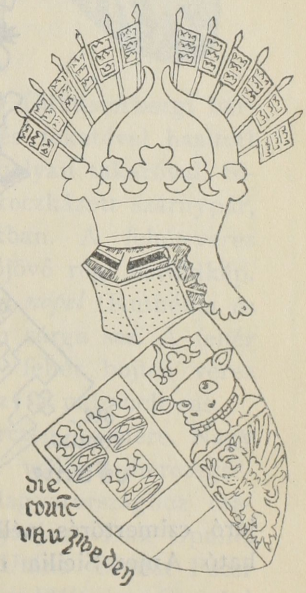

A tizennegyedik században kettőnél több czimernek egy pajzsba való foglalása igen ritka; azonban a Wapenboeckban is találunk még több ilyen példát.

A svéd király (die coninc van zweden), mecklenburgi Albert czimere, melyet rajzban közlünk, négyelt pajzsának minden negyedében önálló czimert mutat: 1. Svédország, 2. Mecklenburg (Vandalia), 3. Schwerin, 4. Rostock. — Szintén complicált szerkezetü a Wapenboeck aragoni részében a Villena czimer is.

A Nagy Lajos királyunktól fennmaradt egyéb czimereken a vágások és liliomok magukban szerepelnek. — Királyfi korában használt pecsétjén a liliomok megelőzik a vágásokat;

ugyanilyen a sorrend a Wappenbuch von den Ersten, genannt Codex Seffken czimen kiadott

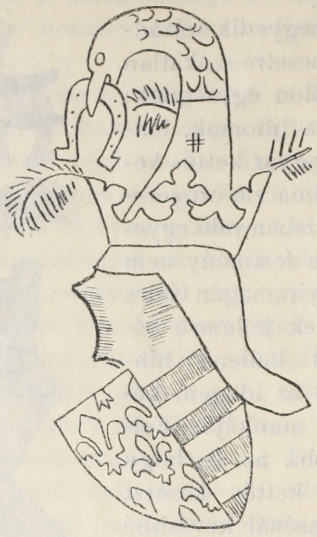

czimerkönyvben (lásd az ábrát) mely Gelre korában keletkezhetett.

Nevezetes, hogy Anjou házbeli királyaink családi, liliomos czimerüket állandóan a vele

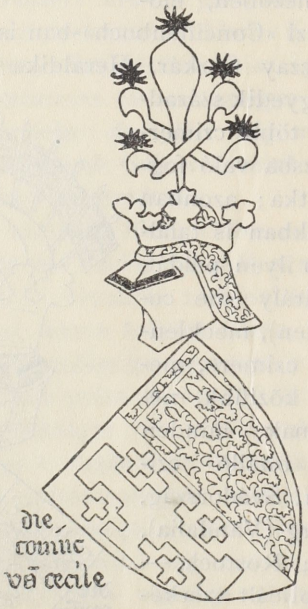

járó czimertörés nélkül használják. Az itt látható Anjou-Sicilia czimerén[1] nem hiányzik a brisure. Gelre a franczia király mellett is adja e czimert: *denyouwen* (Anjou;) lásd az ábrát. — A franczia királyi ház tagjai még később, ha

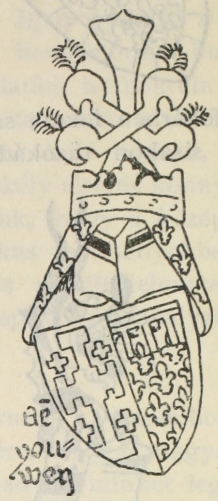

idegen trónra is jutottak, megtartották a születésükkel járó czimertörést; igy a spanyol király czimerében a liliomos szivpajzsot ujabb időben is a veres Anjou-rámával ábrázolják.[1]

* * *

Térjünk most a sisakdiszre, Nagy Lajos patkós struczczára, melyet a külföldön annyira ismertek és becsültek, hogy még a következő századokban is ezt tekintették a magyar király speciális sisakdisznek; ezt rajzolták a magyar czimer fölé, mikor abból a liliomok már régen eltüntek.

Adjuk itt át a szót Suchenwirt Péter heroldnak, ki mint szemtanu, igy blazonálja Nagy Lajos czimerét:

Den schilt man sicht getziret
In plauchweis gleich partiret
Ain part die geit liechten schein
Von perlein chlar und von rubein,
Purliert, acht stukch sind dar gelait
In parra weiz und wol berait
Di ander part ist hymel pla
Dar auf reichlich getziret da
Sind lilyen reich von gold erhaben
Gestrewt, die dikhe stewer gaben
Den wappen mit ir reichen prehen,

[1] *Die coninc van cecile:* hasitva: elől Jeruzsálem, hátul a nápolyi Anjouk czimere, veres kereszt- és ugyanolyan tornagallér töréssel. Arany sisak veres szegélyü liliomos takaróval; arany korona; a sisakdisz liliomának minden ágán egy-egy fekete bojt.

[1] Jelenleg úgy Don Carlos, madridi herczeg, mint az Orleánsi herczeg, a teljes, törés nélküli czimert használja.

Die liepleich wol sind an zesehen,
Seinz helmes dach gechrönet
Mit gold ist reich beschönet
Dar in leit manich edel stain
Verworcht und auch polliret rain;
Tzwo strauzzen vedern in der chron
Gestakcht, da twischen sicht man schon
Den strauzzen hals hermleinen
Sein augen von rubeinen
Glesten gen der veinde schar
Der snabel ist von golde gar
Dar inn er fürt ze preisen
Gestalt, als ein hufeysen
Gepogen chlar von golde vein.
Gechrönet ist daz hawbet sein
Mit golde reich. Nu merkchet
Wi er mit ern sterkchet
Dy wappen und der chreyen schal.
Der gernden mund auch nie verhal
In Ungerlant chunich Ludweig:
Er hat gepent strazz unde steig
Die tzu den ern laitten,
Sein lob daz wil ich praitten:
Hurta, Hurta, Ungerlant
Dein chrey den pesten ist Vechant

Suchenwirt szerint tehát a struczmadár szeme *veres*, csőre pedig *arany*. — Tévedésre adhatnak alkalmat Suchenwirt e szavai:

... den strauzzen hals hermleinen, ez alatt ő nem hermelint ért, hanem *ezüstöt*, melyet: hermleinen, harm; perlein, mégriese (gyöngy) körülírással szokott kifejezni. A hol pedig valóságos hermelinprémet blazonál, ott azt mondja: «von harm geswentzet» (hermelin farkkal diszitve. Lásd erre nézve Seyler: Gesch. der Heraldik, 221. l.)

A *fekete sisaktakaró* a Codex Seffken czimerében is előjön. Különben Nagy Lajos arany liliommal beszórt kék sisaktakarót is szokott használni. A zárai szent Simon koporsóján e liliomos, köpenyszerű takarót hermelinprém béleli (Ewe: Decorative Heraldry).

A különféle emlékeken változó a strucznyakat kisérő *tollak* száma. A gelderni herold ebben is megegyezik ausztriai kor- és kartársával, Suchenwirttel.

* * *

Sajnálatos, hogy Gelre a magyar főnemzetségek czimerét nem örökitette meg művében; a nekik szánt hely üresen maradt. A magyar király után majdnem kizárólag lengyel és szilézíai urakat látunk jönni, ámbár ez idő tajt Szilézia nagy része a cseh korona fennhatóságát ismerte el. A magyar király és az őt kisérő urak czimerének festését kissé későbbre tesszük, mint Victor Bouton; azt hisszük, hogy e rész 1372 és 1379 között készülhetett.

A királyi czimert követik a Piastok czimerei, melyek közül néhányat közlünk:

1. *Ht. van brige* (Briegi herczeg, hertoog) Sárgában fekete sas, mellén és szárnyain lóherelevélvégű, félholdalaku fehér pánt; fehér sisak, sárga takaróval; sisakdisz; a pajzsbeli sas.

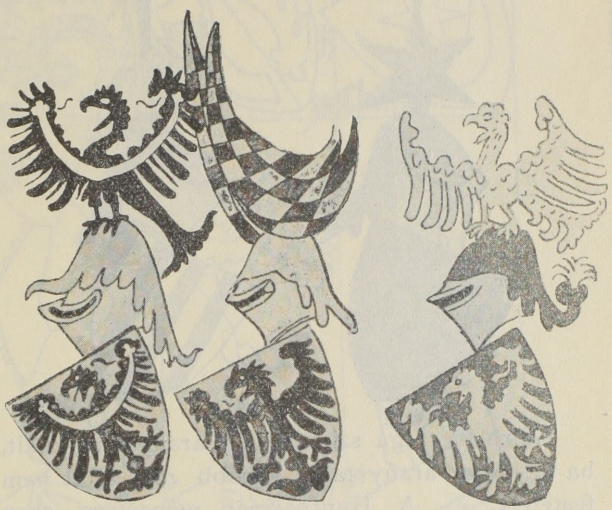

2. *Ht. van munsterberch* (Münsterbergi herczeg.) Sárgában veressel és feketével hasitott sas; — fehér sisak, ugyanolyan takaróval. Sisakdisz: fehér- és veressel koczkázott szárnypár, félholdra emlékeztető alakban. A fehér-veres koczkázás a sas mellett előjövő régi heroldkép.

3. *Ht. van rusen enn van nopel* (Ruthénia és Oppeln herczege). Kékben sárga sas. A fehér sisakon kék takaró, mely fehér bojtos veres gombba végződik. Sisakdisz: a pajzsbeli sas.

Ez László, oppelni herczeg czimere. Nagy Lajostól hűbérbe kapta a wielnni herczegséget; 1372-től 1378-ig a Magyarországhoz csatolt Vörösruthénia kormányzója; «Dux Opulie, Velunnensis et Russie». Utána Czudar Péter horvát bán lett Ruthénia vajdája. — Oppelni László magyar nádor korában használt lovas pecsétje (1369. évből) a fenti czimert mutatja a sas oromdiszszel; sisakpecsétjén 1368. évből egész sas helyett pávatollas sisakczimer szere-

pel (Országos Levéltár; 5787 szám és 5687. szám.)

Ugyanezen lapon van a Szentgyörgyi és Bazini grófok czimere, melynek rajzát a magyar Siebmacher is közölte.

G. van seinte iorien (Szentgyörgyi gróf). Kékben arannyal és veressel jobbharánt osztott, hatágu csillag. Halavány sárgás barna sisak kék takaróval. Sisakdisz: a csillag, felálló ágán pávatoll forgó.

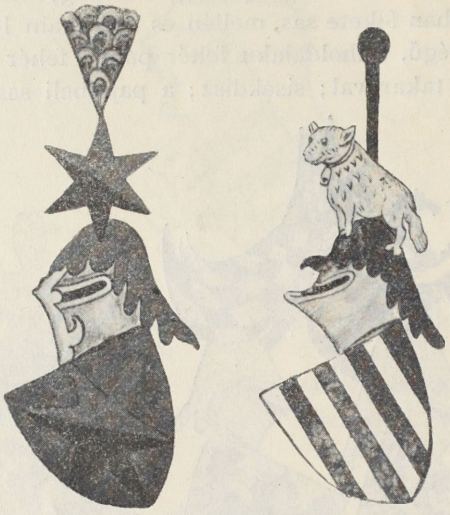

Gelre itt sárga szin helyett aranyat használt, ha ugyan az arany talán később más által nem festetett. — A Huntpázmán nemzetség ezen ágának azt hisszük, ez legrégebbi festett czimere.

H. vulric zwner. Fehérrel és veressel hétszer hasitott. Sárga sisak veres takaróval, rajta sárga kolompos fehér juh, melyet gömbös végü, veres rúd mintegy a sisakhoz szegez.

Ősrégi, sziléziai nemzetség czimere, mely ma Schaffgotsch és Dallwitz néven virágzik. Későbbi ábrázolásokban a juh fenyőfa alatt áll.

Mutatványképen itt adjuk a Wapenboeck XLVI. tábláját hasonmásban, mely szintén Nagy Lajos alattvalóinak czimereit tartalmazza, és különben heraldikai szempontból is egyike a legérdekesebbeknek. A tábla három sorban tizenöt czimert mutat.

A felső sorban;

1. *H. otten van cessou.* — Zeschau-i Otto ur. Fehér-fekete négyelésen veres pólya. A sárga sisakon fekete (sötétbarna) kúp, csucsán körül fekete tollakkal diszitett sárga korong vagy golyó. Korona vagy tekercs helyett veres himszálas fehér virágokból font koszoru.

Zeschau vagy Tzöskau családdal Sziléziában és Szászországban találkozunk ugyanezen czimerrel.

2. *H. bernt van cedelits.* — Zedlitzi Bernát ur. — Veresben háromszögletes fehér csat, sarkain lóherelevél-forma diszszel; a csatszeg úgy van ábrázolva, mintha az a pajzsot boritó szövetbe vagy bőrbe volna beleszúrva. Sárga sisak kék bélésü veres takaróval. Sisakdisz: a sisakhoz erősitett álló veres deszkába tűzött fehér tollakból képezett két szárny. — Az ilyen fajta szárnyoromdiszt régebben a sisak oldalához illesztették.

A Zedlitz család ismeretes czimere.

3. *H. ian van meserers* (?) Veresben fehér (vagy halványsárga?) félszárny, ráillesztett sárga, lóherevégü pánttal, mely a veres takarós fehér sisakon ismétlődik.

A szárnyoromdisznek ismét egy érdekes példája.

4. *H. pylic.* — Veressel és fehérrel hasitva; benne szint cserélve elől fél ökörszarv, hátul fél szarvasagancs. Sárga sisak a pajzs szerint szinezett takaróval; sisakdisz: a pajzs alak.

Ez a lengyel Rogala czimer.

5. *H. yeskiin.* — Jesko ur. Kékben sárga félhold, felálló szarvai között ráillesztett hatágu sárga csillag. Kék takarós fehér sisak; oromdisz: a pajzsalak, a csillag felálló ágán pávatoll bokréta.

A lengyel Leliwa czimer. Heer Jeskiin bizonyosan nem más, mint Tarnowski Tesko, ki e korban hazája történetében nevezetes szerepet játszott.

A Huntpázmán nemzetség számos kihalt ága — a Zovárdffy, osgyáni Bakos, Jánoky, Korláthkeőy stb. családok — tökéletesen hasonló czimert használt; csak a sisakdisz pávatoll forgója — melyet pedig az ugyanezen genusból származó Szentgyörgyi grófok czimerében feljebb megtaláltunk — hiányzik.

A tábla középső sorában;

1. *Her coester* (?) Feketével és fehérrel vágott, a fehér koronás, sárga sisakon három feketecsőrü, fehér hattyu- vagy kacsafej.

2. *H. magnus van luben.* — Labeni Magnus ur. — Kékben szembe fordult természetes szinü

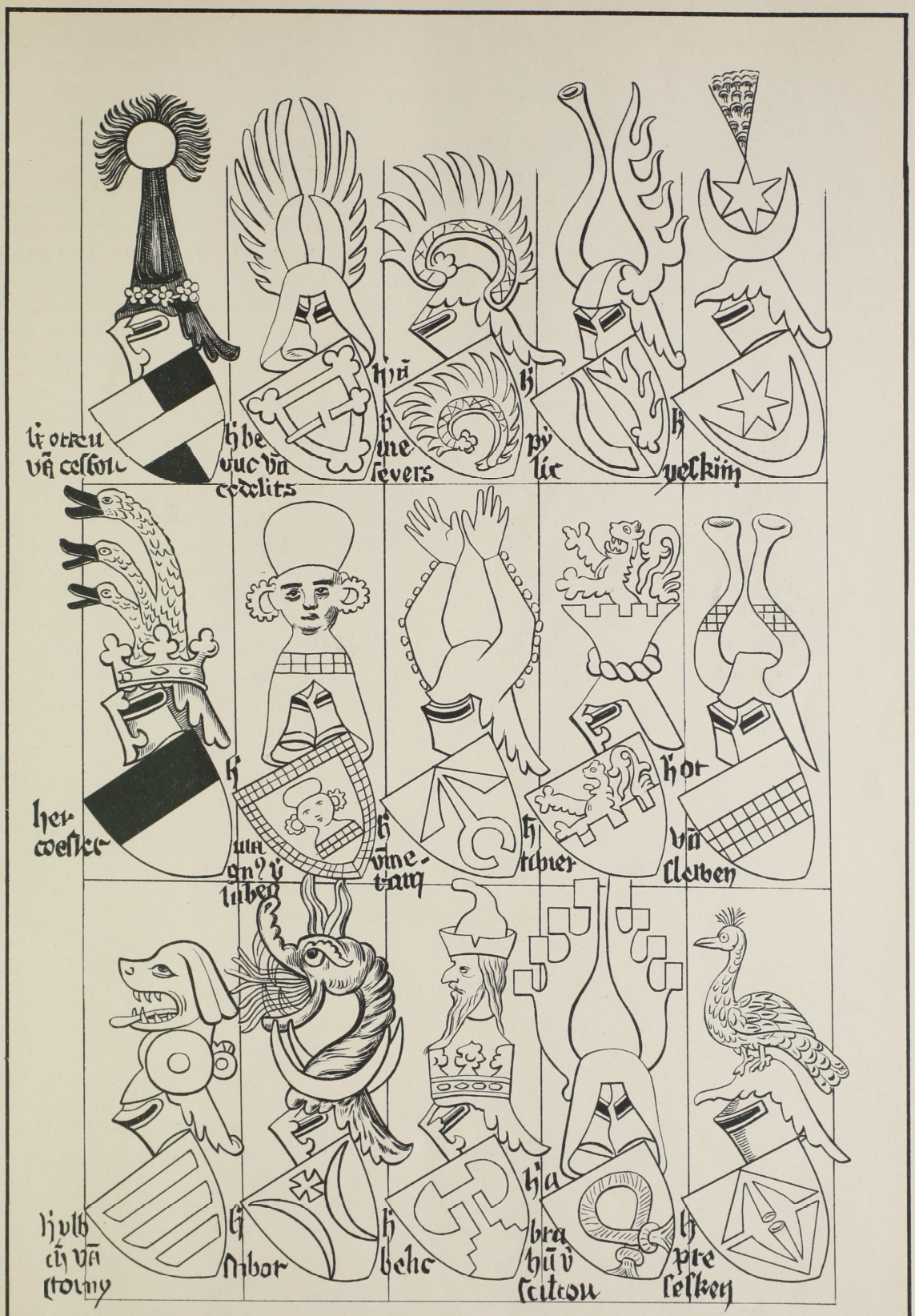

Nyomt. ULLMANN J. FIA, Budapesten IV.

GELRE HEROLD CZIMERKÖNYVÉNEK 46. LAPJA.

emberi törzs, sárga fülkarikákkal, veres süveggel, mellét veres-fehér koczkázott keret veszi körül. Sárga sisak; oromdisz: a pajzsalak, melynek zölddel bélelt kék ruhája a sisaktakarót képezi.

A Loeben család czimere később igy módosult: vágott pajzs: fenn kékben növekedő szerecsennő, alul veressel és ezüsttel koczkázott.

3. *H. ynmerain.* — Veresben alul félgyürűben végződő fehér nyilvas. — Kék takarós fehér sisak. Sisakdisz: két kékbe öltözött emberi kar; a kiterjesztett kezek természetes szinüek; a szűk ruhaujjakra kivül sárga gombok vannak varrva.

A lengyel Ogonczyk czimer. Sisakdisze későbbi források szerint: két, a pajzsalakot emelő meztelen női kar.

4. *H. tibier* (vagy kibier?). — Ormós vágással fehérrel és veressel osztott; a vágásból veres nyelvű és szemű sárga oroszlán emelkedik ki. Fehér sisak. Sisakdisz: fehér tekercscsel összeszoritott, fenn ormós, veres hengerből kinövő pajzsbeli oroszlán.

Igen érdekes a pajzsalaknak oromdiszben való alkalmazása: az oroszlán a pajzsban falból, a sisakon pedig mintegy toronyból látszik kiemelkedni.

A Wapenboeck sisakdiszeiben a növő állati alakok mint törzs: fej és nyak, szoktak előjönni, de többször ilyen lábát is mutató oroszlán is akad, például a Schwarzburg és a Reinach czimerben.

Feltünő a *sárga* oroszlánnak *fehér* mezőbe való helyezése; ilyen eltérést a heraldikai szinezés szabályától különben nem igen találunk Gelrenél. Victor Bouton e czimer tulajdonosának kilétét nem tudta kideriteni; nevét előbb «Kiviec»-nek olvasta. E czimerkép: ormos vágásból vagy falból növő oroszlán, különböző szinezésben és különféle sisakdiszszel, és ujabbkori járulékokkal, sokfelé előfordul. Magyarországban a Ghyczy családnak ez ősi czimere; itt a pajzs veressel és ezüsttel vágott. — Lengyelországban a Zareba czimer: biborban arany vagy fekete oroszlán, ezüst falból kiemelkedve, a Prawdzic czimer: ezüsttel és veressel ormos vágással osztott; a vágásból arany oroszlán nő ki, első jobb lábában arany karikát tart, melyen három arany kulcs lóg; szinezésre tehát leginkább megegyezik a Wapenboeck czimerével. — A Prawda czimer: ormós vágással kék- és veressel osztott, a vágásból arany oroszlán emelkedik ki. — Egy tizenötödik századból való czimerkönyv, melyet Lorédan Larchey: «Ancien Armorial équestre de la Toison d'Or et de l'Europe au XVe siècle» czimen adott ki, szintén tartalmaz egy ilyen czimert, Nicolay de Kynyky névvel, a Prawda czimertypus szinezésében; összehasonlitás kedvéért itt közöljük rajzát.

5. *H. ot van slewen* (Schliebeni Otto ur) Sárgában fehérrel és kékkel, három sorban koczkázott pólya. Fehér sisak, sárga takaróval; oromdisz: két sárga szarv, mindegyikén a pajzsbeli pólya.

Az alsó sorban:

1. *H. van stoiny* (?) Veresben három lebegő fehér pólya. Fehér sisak. Oromdisz: veresnyelvű és szemü fehér kutyafej; nyakához két lapos, közepén veres, fehér füles tányérféle van illesztve. Itt közlünk egy másik czimert, melynek sisakdiszében ugyanilyen tányér látható:

rombont goray: veresben két fehér levél, hosszu keresztbe tett száron (ugyanez a Kaunic stb. család ősi czimere). Sárga sisak veres takaróval; oromdisz: két kivül fehér, belül veres tányér között pávatoll forgó.

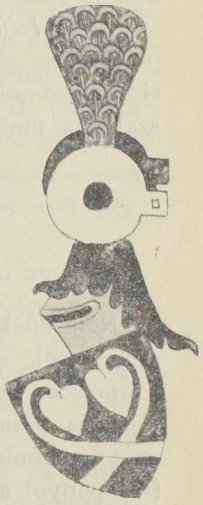

A három lebegő pólya a lengyel Korczak czimertypus, melyet a magyar vágásos czimerrel hoztak a lengyel heraldikusok összeköttetésbe. Ujabb források szerint a vele járó sisakdisz: lapos, arany tálban ülő, szürke vagy fekete kutya. A Korczak czimerrel rokon a Czasza czimertypus, mely előbbinek oromdiszét a pajzsba, heroldalakját pedig a sisakdiszre helyezi: veresben lapos, arany tálból vagy csészéből kiemelkedő természetes szinü kutya; sisakdisz: pávatoll forgón három röviditett ezüst pólya.

2. *H. stibor* (Stibor ur). — Veresben két álló, szarvával kifelé fordult sárga félhold között fenn

szélesvégü, sárga keresztecske. A fehér sisakon veres lángokat okádó fekete (barna) sárkányfej; szeme és belső füle veres, szemöldöke sárga; foga fehér; nyakához jobbra-balra, szarvával felfelé, egy-egy sárga félhold van illesztve.

Az Ostoja czimer; ujabban a keresztecskét arany markolatos ezüst kard helyettesiti, hegyével lefelé forditva.

Gelre itt Stibor, későbbi pozsonyi főispán és erdélyi vajda pajzsát és sisakját festette le. Az Országos Levéltár Pecsétmutatója fénynyomatban közli Stibor 1389. évi pecsétjét: itt a sisakdisz sérült, de a mi maradt belőle: a sárkányfej egy töredéke és a félhold is mutatja, hogy úgy Gelre, mint a pecsétvéső, a plasztikus sisakdiszt vehette mintának. Feljebb adtuk Sir John Hawkwood czimerét: a sárkányfej ott nem annyira impozáns, monumentalis, mint a mi Stiborunk sisakján; ez talán az egész Wapenboeck legszebb sisakdisze. — Ebből is láthatjuk, hogy a sisakdiszkészités, pajzsfestés mestersége, egyszóval: a heraldikai ipar Nagy Lajos birodalmában olyan magas fokon állott, hogy bátran mérkőzhetett a nyugateurópai mesterek termékeivel. Stibor sisakdisze az Ostoja czimer félholdjaival és keresztecskéjével négyelve, pajzsban is előfordul.

3. *H. belic.* Veresben sárga nyelével lépcsős pajzslábba átmenő, kettős szekercze (?) Fehér sisak. Oromdisz: veres ruhás, természetes szinü, szakálas emberi törzs; fején feltürt veres karimás fehér süveg; ruháját, mely a csipkés takarót képezi, sárga korona szoritja a sisakhoz.

A pajzs e sajátságos ábráját, mely sok fantasztikus blazonálásra adott alkalmat, megtaláltuk a Gurecki, Sobek, Kornitz családok czimerében.

4. *H. abrahan van scitcou.* Veresben körformán hajlitott fehér kötél; keresztbe tett vége bojtos csomókban végződik. Sárga sisak, kék bélésü veres takaróval. Sisakdisz, nyolczágu fehér szarvasagancs, miuden ágára egy egy veres, négyszögletes zászlócska van húzva.

Ez a lengyel Natecz czimer; a kötelet kendőnek, vagy homlokkötőnek is használják.

5. *H. presesken.* — Veresben egymás felett két fehér nyilvas, az alsó hegye lefelé van forditva. A veres takarós sárga sisakon fehér páva áll.

Ez a lengyel Bogorya czimertipus. Ujabb varians szerint a sisakdisz: természetes szinü, sátorozó páva, csőrében nyillal.

A közlötteken kivül van még egypár czimer Nagy Lajos kiséretében: ezek is lengyel, és sziléziai családokéi.

A Wapenboeck czimerei felelevenitik ama korszakot, melyben a magyar király a kereszténység egyik leghatalmasabb uralkodója volt; megismertetik a nagy anjou-i Lajos vitézeinek fényes felszerelését. Ezért akartuk felhivni a magyar közönség figyelmét Claes Haynen, Gelderni heroldnak majdnem hatodfélszázad előtt létrejött művére. GHYCZY PÁL.

A SPANYOL KIRÁLYOK MAGYAR VÉREI.

Nemzedékrendtörténelmi valóságos remekműnek vettük a negyedik kötetét. Szerzője: Don Francisco Fernández de Béthencourt. Czime: Historia genealógica y heráldica de la Monarquia Española, Casa Real y Grandes de España (A spanyol királyság genealogiai és heraldikai történelme, a királyi ház és Spanyolország nagyjai). A czim tökéletesen kifejezi a tartalmat. A müvet Enrique Teodoro nyomdai intézete állitotta ki Madridban erős papiron, nagy negyedrétü alakban. Az első kötet (VII. és 567 l.) 1877-ben, a második (VIII. és 632. l.) 1900-ban, a harmadik (VIII. és 627. l.) 1901-ben, a negyedik (VIII. és 582. l.) 1902-ben jelent meg. Az egész munka terjedelme be sem látható. Állhat még tiz kötetből, de kiterjedhet akár harmincz kötetre is, mert a terve olyan rengeteg, a mekkora vállalkozásokhoz eddig csak az angol könyvpiaczon szoktunk hozzá.

A munka két részre oszlik.

Az első rész kizárólag a királyi háznak van szentelve és tizenkét könyvből áll. Az első könyv a királyi ház eredetét, emelkedéseit és előjogait adja elő abból a tekintetből, hogy XIII. Alfonso, a mai király, mennyiben vérbeli, tehát jogi utódja is az összes ősi uralkodóházaknak. A legősibb

uralkodóház Spanyolországban a gótoké. Miután csaknem az összes spanyol főnemesség a régi királyok törvényes vagy törvénytelen ágyából származtatja magát és igen sok magyar főrangu család *(Esterházy, Pálffy, Zichy, Batthyányi, Erdődy, Széchényi)* távolabbi ősei közt szerepelnek spanyol országnagyok, nem lesz érdektelen, ha Béthencourt gót genealogiáját közöljük, amely azonban nem mindenben egyezik Grote (Münzstudien) és Stokvis (Manuel d' histoire) adataival.

1. Leovigild, a nyugati gótok királya Toledoban: 568—586. Neje: Teodosia.

2. I. Recaredo, király: 586—601. 1. neje: ? Badda. 2. neje: Clodoswinda meroving királyleány, I. Sigebert metzi király († 579) és Brunhild spanyol királyleány († 613) leánya. — Szent Hermenegild, † 585. Neje: Ingunda meroving hgnő, I. Chlotarnak, egész frank birodalom királyának († 565) és ? Ingundának leánya.

3. Suintila, király: 621—630. Neje: Teodora. — Atanagildo. Neje: Flavia Julianna, a görög császár (?) unokája.

4. Chindaswindo, király: 643-49, † 653. Neje: Reciberga. — Liubigotona Férje: — Ardabasto. Neje: gót várbeli spanyol herczegnő.

5. Favila, Cantabria herczege. — Erwigio, király: 680—687. Neje:

6. Pelayo, Asturiai Gijon fejedelme, Asturia első királya 718—737. Neje: Donna Gaudiosa. — Pedro, Alava herczege.

7. Hermisenda. Férje: — I. Katholikus Alfonso, Asturia (739) és Galicia (750) királya, † 757. Neje: — Fruela Cantabria hge.

8. I. Fruela, Asturia királya 757—768. — I. Bermudo, Asturia királya 789—792.

9. (Törvénytelen) Don Roman gróf. — I. Ramiro, Asturia, Oviedo és Galicia királya 842—850.

10. Don Rodrigo Romanez. — Donna Juana Romanez. Férje: Don Mendo gr. — I. Ordoño, Asturia (850) és Leon (855) királya, † 866

11. Donna Aldonza Rodriguez. Férje: — Don Fruela Mendez. — III. Alfonso, Asturia és Leon királya 866—910. — Don Nuño, Amaya grja, a Guzman-ház őse.

12. — Don Bermudo Frólaz. Neje: — II. Ordoño, Galicia (910) és Leon (914) kir., † 924. — II. Fruela, Asturia kir. 910—925.

Trastamara és Trava grófjai. — *(L. folyt. a köv. hasábon.)* — Don Aznar Fruela infáns, a Silva, Acuña, Cisneros és Giron házak őse.

13. II. Ramiro, Asturia, Leon és Galicia királya 931—950.

14. III. Ordoño, Asturia, Leon és Galicia királya 950—957.

15. II. Bermudo, Asturia, Leon és Galicia királya 982—998.

16. V. Alfonso, Asturia, Leon és Galicia királya 999—1028.

17 Sancha infánsnő, Leon örököse és királynője 1037—1067. Férje: I. Ferdinánd, Castilia (1035) és Leon (1037) királya, † 1065.

18. VI. Alfonso, spanyol császár 1072—1109.

19. Urraca, spanyol császárnő 1109—1126. Férje: Don Ramon, Felső Burgund (Franche-Comté) grófja, Nagy Károly császár leányági vérségéből — Donna Teresa infánsnő, Portugál grófnője 1112—28. Férje: Capet-Burgundi Henrik, Portugál (Oporto) grófja, 1094—1118.

Ettől a két leánytól származnak és pedig Urracatól, Spanyolország, Teresatól Portugál királyai, akiknek sorrendje ettől fogva akármelyik lexikonból összeállitható.

Béthencourt első kötete is ennél a két testvérnél végződik az ötödik könyvvel. A hátralévő hét könyv legalább két kötetet fog kitenni és a jelenleg uralkodó XIII. Alfonsóval fog végződni. Nem itélhető meg, hogy Béthencourt miért szakitotta meg nagy műve első részét, de a második kötet már a munka második részét kezdi meg.

A második rész a spanyol országnagyokat tárgyalja, a grandokat, a kiknek kis része a második, harmadik és negyedik kötetet tölti meg.

Béthencourt terve az országnagyokat a régi korbeli, az osztrák, a Bourbon és a II. Izabella idejebeli grandokba osztja, a kikhez járulnak külön a II. rész 7. (utolsó) könyvében az összes külföldi (czimzetes) grandok, amilyen volt például *gr. Andrássy Gyula* is.

A legrégibb korbeli nagyok házai alatt azokat érti Bethencourt, a kiket V. Károly császár (mint spanyol király: I. Károly) 1520-ban elismert. Ez a második rész III. könyvéig terjedne (a hétből) és 20 családot (házat) foglal magába: Acuña (Escalona herczegei és Ureña grófjai), Aragon (Segorbe herczegei és Villahermosa herczegei), Borja (Borgia, Gandia herczegei), Cardona Cardona herczegei), Castro (Lemos grófjai), De la Cerda (Medina-Celi herczegei), Cordova (Priego őrgrófjai és Cabra grófjai), De la Cueva (Albuquerque herczegei), Enriquez (Melgar grófjai), Guzman (Medina Sidonia herczegei), Manrique (Aguilar őrgrófjai és Najera herczegei), Mendoza (Infantado herczegei), Na-

varra (Lerin grófjai), Osorio (Astorga őrgrófjai), Pimentel (Benavente herczegei), Ponce de Leon (Arcos herczegei), Sandoval (Denia őrgrófjai), Toledo (Alba herczegei), Velasco (Frias herczegei) és Zuniga (Bejar herczegei és Miranda grófjai).

Az összes országnagyoknak ez a 25 czimmel biró 20 család a negyed vagy ötödrésze s a munka II., III. és IV. kötete ebből is csupán az Acuña, Aragon, Borja és Castro-házakat adja. Vagyis ilyen arányokban a munka még harmincz kötetben sem lesz talán teljes!

Ami azonban megjelent, az tökéletesnek mondható.

Az Acuña-ház eredete Asturia királyainak már ismertetett törzsében rejlik.

12. II. Fruela, Asturia királya: 910—925

13. Don Aznar Fruela infáns

14. Don Ximeno Aznar gróf

15. Don Fruela Ximeno gróf

16. Don Pelayo Fruela
Neje: Donna Aldonza infánsnő, (Don Ordoña infánsnak és) Donna Cristina infánsnőnek leánya, (továbbá Donna Cristina részéről) II. Bermudonak, (999—1028) Asturia, Leon és Galicia királyának unokája

17. Don Pedro Peláez gróf, az **Ansúrez**-ház őse — Don Pelayo Peláez

18. Don Gonzalo Peláez gróf, a **Cisneros** és **Giron**-házak őse — Don Gutierre Peláez, de la Torre y Quinta de Silva ura

19. Don Pelayo Gutiérrez, de la Torre y Quinta de Silva ura

20. Don Gómez Peláez, a **Silva**-ház őse — Don Fernando Peláez, Acuña-Alta első ura, az **Acuña**-ház őse

Az Acuña-házból valók Montio grófjai, akik két testvérben végződnek. Az egyik nővér Berwick és Alba mai herczegeinek a nagyanyja, a másik a szerencsétlen Eugenia, III. Napoleon özvegye. Azonkivül az Acuña-ház sarjai Osuna, Uceda és Escalona mai herczegei, akik közül Osuna herczegei egyszersmind *Árpád vérei* is a következő merőben hiteles ősvonal szerint:

II. Endre magyar király, † 1235
2. neje: Capet-Courtenay Jolanta franczia herczegnő

Jolanta magyar királyleány, † 1254
Férje: I. Jakab, Aragon királya, † 1276

Jolanta, Aragon királyleány
Férje: X. Alfonso, Castilia és Leon királya és német király, † 1284

IV. Sancho, Castilia és Leon királya, † 1295
Neje: de Molina Mária
(L. folyt. a köv. hasábon.)

IV. Fernando, Castilia és Leon kir ája, † 1312
Neje. Konstancia portugál királyleány

XI. Alfonzo, Castilia és Leon királya, † 1350
Neje: Mária portugál királyleány, IV. Alfonzo portugál királynak († 1357) és Beatrix castiliai királyleánynak leánya, IV. Sancho castiliai királynak († 1295) és de Molina Máriának unokája, tehát szintén *Árpád vérsége*

I. Péter, Castilia és Leon királya, † 1369
Valamelyik ágyasától fia:

Don Diego de Castilla

Donna Maria de Castilla
Férje: Gomez Carrillo de Acuña

Alonso Carrillo de Acuña, Caracena ura
Neje: Donna Leonora de Toledo, Pinto urnője

Gomez Carrillo de Castilla y de Toledo, Pinto és Caracena ura
2. neje: Beatriz Sarmiento de Villandrando

Don Alonso Carillo de Toledo, Pinto és Carracena ura
Neje: Sancha Pacheco

Don Luois Carrillo de Toledo, Pinto és Caracena ura
Neje: Leonor de Chacon

Don Luis Carrillo de Toledo, Caracena 1. grófja és őrgrófja és Pinto 1. grófja
1. neje: Donna Isabel de Velasco y Mendoza őrgrófnő

Donna Anna Carrillo de Toledo, Caracena 2. őrgrófnője, Pinto grófnője
Férje: Don Luis de Benavides, Fromista 4. őrgrófja

Don Luis de Benavides, Fromista 5. őrgrófja, † 1668
Neje: Ponce de Leon Katalin, † 1701

Donna Anna Maria de Benavides, Fromista 6. őrgrófnője és Caracena 3. őrgrófnője
Férje 1673: Don Gaspar Tellez-Giron, Ureña 9. grófja, Osuna 5. herczege és Peñafiel 5. őrgrófja, Uceda herczege és Belmonte őrgrófja. Fromista és Caracena őrgrófja és Pinto grófja, † 1694

Osuna herczegei.

Az Acuña-ház annak a húsz háznak egyike, amelyeket V. Károly császár 1520-ban elismert. Mind a húsz ház együtt csak negyed- vagy ötödrészét teheti Bethencourt munkájának s még ennek a negyed- vagy ötödrésznek az egy huszadrésze, az Acuña-ház, elfoglalja az egész második kötetet és a harmadik kötet 380 oldalát. Be sem látható, hogy az egész munka mekkora fog lenni. Bárha az Acuna-házon tul a többi eddig megjelent ház már nem ilyen hallatlanul bőven tárgyalódik.

A második ház, amelyet Bethencourt ismertet (III. 381—627), az Aragon-ház, amelyből valók Segorbe és Villahermosa herczegei.

Segorbe herczegei vérei Aragon királyainak és utódjai Spanyolország ősi gót királyainak, akiknek vonalához igy kapcsolódnak:

19. Urraca, spanyol császárnő: 1109—1126
Férje: Don Ramon, Felső-Burgund (Franche-Comté) grófja Nagy Károly crsászár vé ségéből
(L. folyt. a köv. oldalon.)

20. VII. Alfonso, Castilia és Leon királya, † 1157
2. neje: *Piaszt* Richza lengyel herczegnő

21. Sancha castiliai királyleány, † 1208
Férje: II. Alfonso, Aragon királya, † 1196

22. II. Pedro, Aragon királya, † 1213
Neje: de Montpellier Mária grófnő, † 1219

23. I. Jakab, Aragon királya, † 1276
Neje 1235: *Árpádházi Jolanta magyar királyleány*, 1219—1254

24. Jolanta aragon királyleány
Férje: X. Alfonso, Castilia és Leon királya és német király, † 1284

25. IV. Sancho, Castilia és Leon királya, † 1295
Neje 1282: de Molina Mária

26. IV. Ferdinand, Castilia és Leon királya, † 1312.
Neje: Constantia portugál királyleány

27. XI. Alfonso, Castilia és Leon királya, † 1350
Ágyasa: de Guzman Eleonóra

28. II. Henrik, Castilia és Leon királya, † 1379

29. I. János, Castilia és Leon királya, † 1390
Neje: Eleonora aragon királyleány, † 1382

30. I. Ferdinand, Aragon és Szicilia királya, † 1416
Neje: Eleonora de Castilla, † 1435

31. Don Enrique, Aragon és Szicilia infánsa, Villena herczege
Neje: Prinontel Beátrix

32. Don Enrique de Aragon, Segorbe első herczege
Neje: Donna Guiomar de Portugal herczegnő

Segorbe herczegei.

Villahermosa herczegei Segorbe herczegeinek ősvonalából ágazván ki, szinten utódai a Piasztoknak és az Árpádoknak is:

30. I. Ferdinand, Aragon és Szicilia királya, † 1416
Neje: Eleonora de Castilla, † 1435

31. II. János, Navarra, Aragon és Castilia királya, † 1479
Törvénytelen fia:

32. Don Alonso de Aragon, Villahermosa első herczege és Ribagorza grófja
Törvénytelen fia:

33. Don Juan de Aragon, Luna első herczege és Ribagorza grja
Neje: Donna Maria Lopez de Gurrea

34. Don Alonso Felipe de Aragon y de Gurrea, Ribagorza 3. grófja, † 1550
1. neje 1503: Donna Isabel de Catalona

35. Donna Aldonza de Aragon y de Gurrea, Ebol algrófnője
Férje: Don Guillen-Ramon-Galceran de So de Castro y de Pinos, Ebol 9. algrófja

36. Donna Leonor de Castro y de Aragon
Férje: Don Francisco de Gurrea

37. Don Francisco Luis de Gurrea y Aragon

38. Don Alonso de Gurrea y Aragon

39. Don Francisco Luis de Gurrea y Aragon

40. Donna Josefa Francisca de Gurrea y Aragon
Férje: Don José-Domingo-Benito de Urries

41. Donna Josefa-Cecilia de Urries y Gurrea de Aragon
2. férje: Don Juan de Azlor, Guara 2. grófja
(L. folyt. a köv. hasában.)

42. Don Juan-José de Azlor y Aragon, Guara 3. grófja
Neje: Donna Ines Zapata de Calataynd.

43. Don Juan-Pablo de Aragon-Azlor, Guara 4. grófja, Villahermosa 11. herczege, † 1790

Villahermosa herczegei, Granada de Ega herczegei és Luna herczegei.

A negyedik kötet két házat tartalmaz a Borja vagy Borgia és a Castro-házakat.

A Borgiak eredete nem oly fényes, mint az Acuna és az Aragon házaké, de történelmi szereplésük fontossága messze tulhaladja ezeket. Eredetileg két Borgia család virágzott a 13. században, de egymással való előbbi rokonságukat nem ismerjük. A két Borgia-család VI. Sándor pápában egyesült.

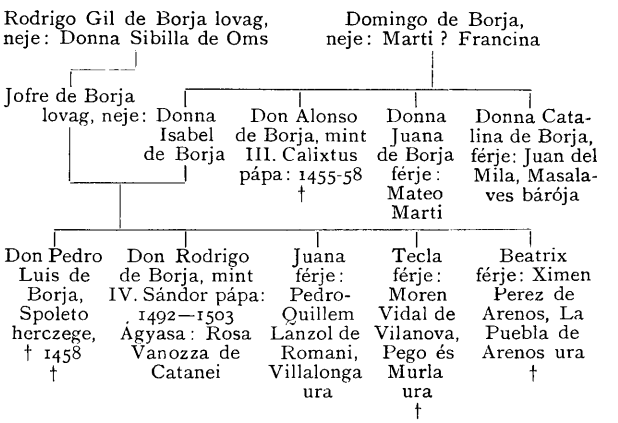

Jofre és Izabel öt gyermeke közül csupán a pápának és Juannának volt ivadéka.

Juana utódjai a Borja-Lanzol nevet vették fel és vonalaik: Castelnovo őrgrófjai San Petrillo y Campo Sobrarbe bárói, Anna bárói és grófjai, Elda grófjai és a Folch de Cardona-ház.

Don Rodrigo de Borja, mint VI. Sándor: 1492—1503 pápa, a Borgiák hatalmának igazi megalapitója, akit már kortársai egészen külön böző szellemben itéltek meg, amiről két korabeli epigramm tanuskodik. Az egyik szerint:

Cæsare magna fuit, nunc Roma est maxima, sextus
Regnat Alexander, ille vir, iste Deus!

Az bizonyos, hogy ez a magasztalás egyenest istenkáromlás számába mehet. Egészen ellenkező a másik epigramm:

Sextus Tarquinius, sextus Nero, sextus et ipse!
Semper sub sexto perdita Roma fuit.

VI. Sándor pápának és Vanozza de Catanei Rózának gyermekei és ezeknek utódja már világtörténelmi szerepet játszottak, miért is egészen fölösleges volna itten bővebben foglalkozni velük. A Borgiák fiágon teljesen kihaltak.

A IV. kötet 390—582. lapja a Castro-nemzetségbeli Lemos grófok házával foglalkozik. A háznak alapitója Don Fernando, Castro-Xeriz ura, Donna Maria Alvareznek, Castro-Xeriz urnőjének férje, akinek királyi származása kétségtelen, csak épen az ősvonalát nem tudják megállapitani. A különböző vélemények szerint Don Fernando okvetlenül a következő vonalak egyikének sarja:

III. Sancho, Navarra, Aragon és Castilia királya, † 1035
1. Neje: Maria, Castilia örököse és grófnője
2. Ágyasa: Urraca

1-től	1-től	2-tól	1. v. 2-tól
VI. Garcia, Navarra kir., † 1054	I. Fernando, Castilia és Leon kir., † 1065	(törvénytelen) I. Ramiro, Aragon kir., † 1063	Don Fernando, Castro-Xeriz ura
Don Fernando infáns	Garcia, Galicia és Portugál kir., † 1090	Sancho, Aragon kir., † 1094	Castro.
Don Fernando, Castro Xeriz ura	Don Fernando, Castro-Xeriz ura	Don Fernando, Castro-Xeriz ura	
Castro.	Castro.	Castro.	
Don Sancho infáns			
Don Fernandó, Castro-Xeriz ura			
Castro.			
Don Fernando, Castro-Xeriz ura			
Castro.			

A spanyol történetirók tehát nem kevesebb, mint hat vonalban származtatják a Castro-házat III. Sancho királytól. Igen valószinü, hogy most már soha el nem lesz döntve, melyik a valódi ősvonal, csak az látszik bizonyosnak, hogy Lemos grófjai Navarra királyaitól származnak.

Az első Castronak felesége Donna Maria Alvarez, Castro-Xeriz urnője, Don Alvar Fañez grófnak a leánya, Fernan Lainez-nek és Donna Ximena Nuñeznek (Alfonso leoni király unokájának) az unokája, tehát szintén királyi vér. De még ennél is érdekesebb rokonsága van Donna Maria Alvareznek:

Nuño Belchides
Nuño Nuñez
Neje: Donna Sulla, Diego grófnak leánya
Donna Teresa Nuñez
1. férje: Flavio Lain Calvo
Fernan Lainez
Neje: Ximena Nuñez, Nuño Fernandez gróf leánya
(L. folyt. a köv. hasábon.)

V. Alfonso, Leon királya, † 1027
Nuño?
Ximena Nuñez
Férje: Fernan Lainez
Don Alvar Fañez
Neje: Donna Emilia Perez Ansurez
Donna Maria Alvarez, Castro-Xeriz urnője
Férje: Don Fernando, Castro-Xeriz ura
Castro.

Lain Fernandez
Nuño Lainez
Neje: Donna Eguilona
Lain Nuñez
Fernan Lainez
Neje: Ximena Nuñez
Diego Lainez
Neje: Teresa Nuñez
Don Rorrigo Diaz de Vivar, a világhirü **Cid-Campeador,** (a küzdő hős), a spanyol történelem és költészet legnagyobb hős alakja.

V. Alfonso, Leon királya, † 1027
Nuño?
Teresa Nuñez
Férje: Diego Lainez

A Castro-ház asszonyai közt igen sok a királyi vér és Castro-leány is került úgy Castilia, mint Portugal trónjára. A mai Lemos grófok bár csak leányági utódjai a Castro-háznak, talán még a Castroknál is előbbkelő származásuak: Berwick és Alba herczegei a Stuartok királyi házának törvénytelen fiágából.

A spanyol főnemesség egy fővonalban került a legtöbb magyar főnemes család ősei közé s mind a két vonal egyaránt II. Endre királyunk utódja. Nemzedékrend történelmi szempontból alig lehet érdekesebb valami ennél a föltétlenül *hiteles* és mesementes összeállitásnál, amely a világtörténelem összes dicsőségét Magyarország főnemességének ősévé teszi.

Szent Arnulf, Metz püspöke, † 640
Ansegisil, a Scheldemellék őrgrófja, † 685
Heristalli Pipin, † 714
Martell Károly, † 741
Kis Pippin frank király, † 768
Nagy Károly császár, † 814
Jámbor Lajos császár, † 840
2. neje 819: Welf Judit grófnő, † 843

Kopasz Károly császár, † 877
Judith herczegnő
férje 862: Vaskarú Balduin, Flandria őrgrófja, † 879
Kopasz Balduin, Flandria őrgrófja, † 918. Neje:

Kopasz Károly császár, † 877
Judith herczegnő
férje: Aethelwulf angol király
Nagy Aelfred, angol király, † 901
Elftrudis herczegnő, férje:

Nagy Arnulf, Flandria grófja, † 964
Neje: Vermandois Athela grófnő, Nagy Károly császár vére
(L. folyt. a köv. oldalon.)

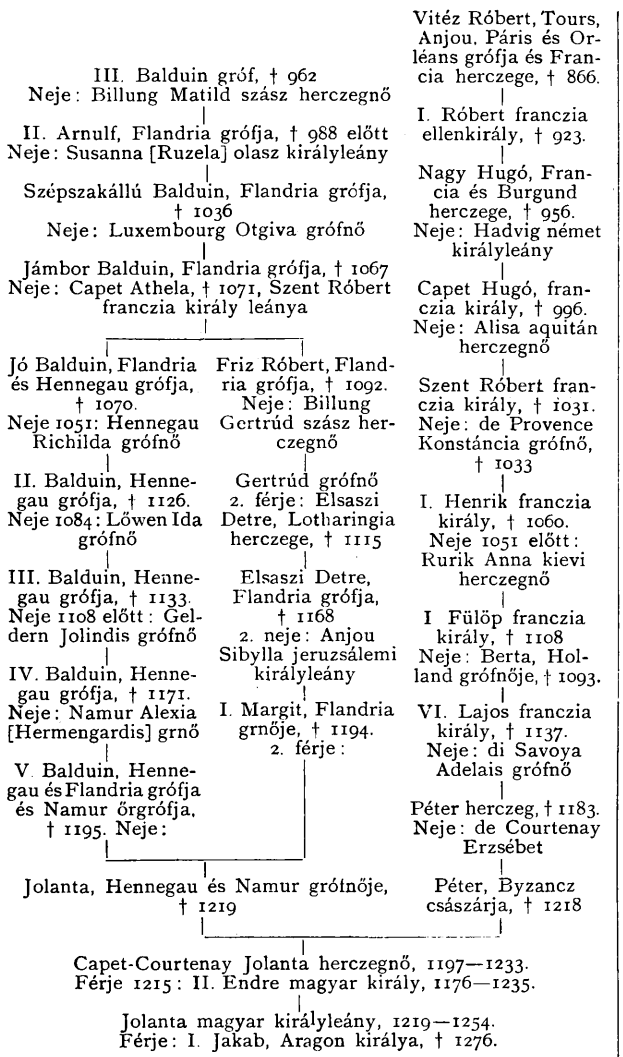

A mai magyar főnemesség egyes családjai számos vonalban származnak le a spanyol királyoktól, így a herczeg Esterházyak az Earls of Jersey, gróf Festetics Thassziló gyermekei a Dukes of Hamilton révén. De általában a legtöbb magyar főnemes család egy fő vonalban egyesül, mint a spanyol főnemesség vére: a Dietrichstein vonalban. Ezt a következő táblázat mutatja:

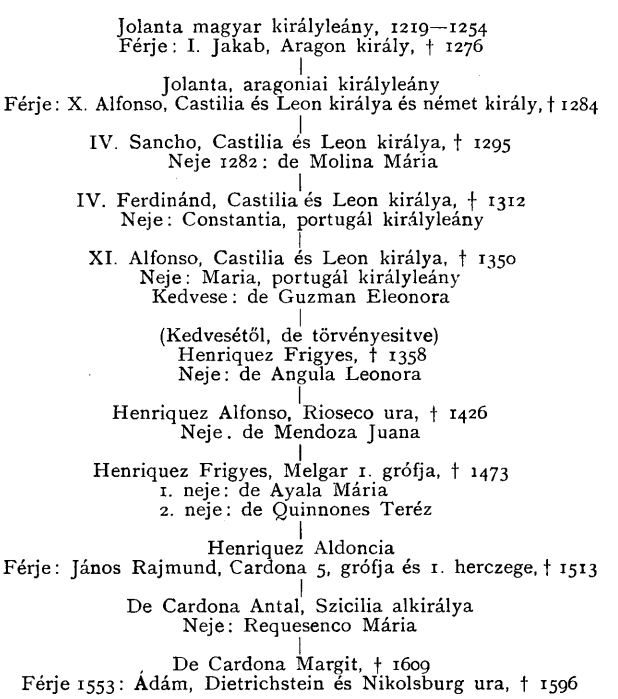

Kötetekben alig lehetne kimeriteni az összes ettől a párttól eredő magyar vonalakat s azért csupán a legidősb, a Dietrichstein vonalra és a spanyol-brit vonalra szoritkozunk.

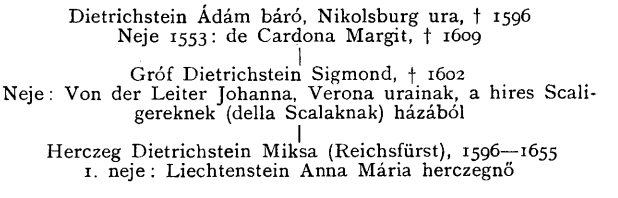

Spanyolország királyainak és az Árpádoknak magyar véreit a következőkben foglaljuk össze:

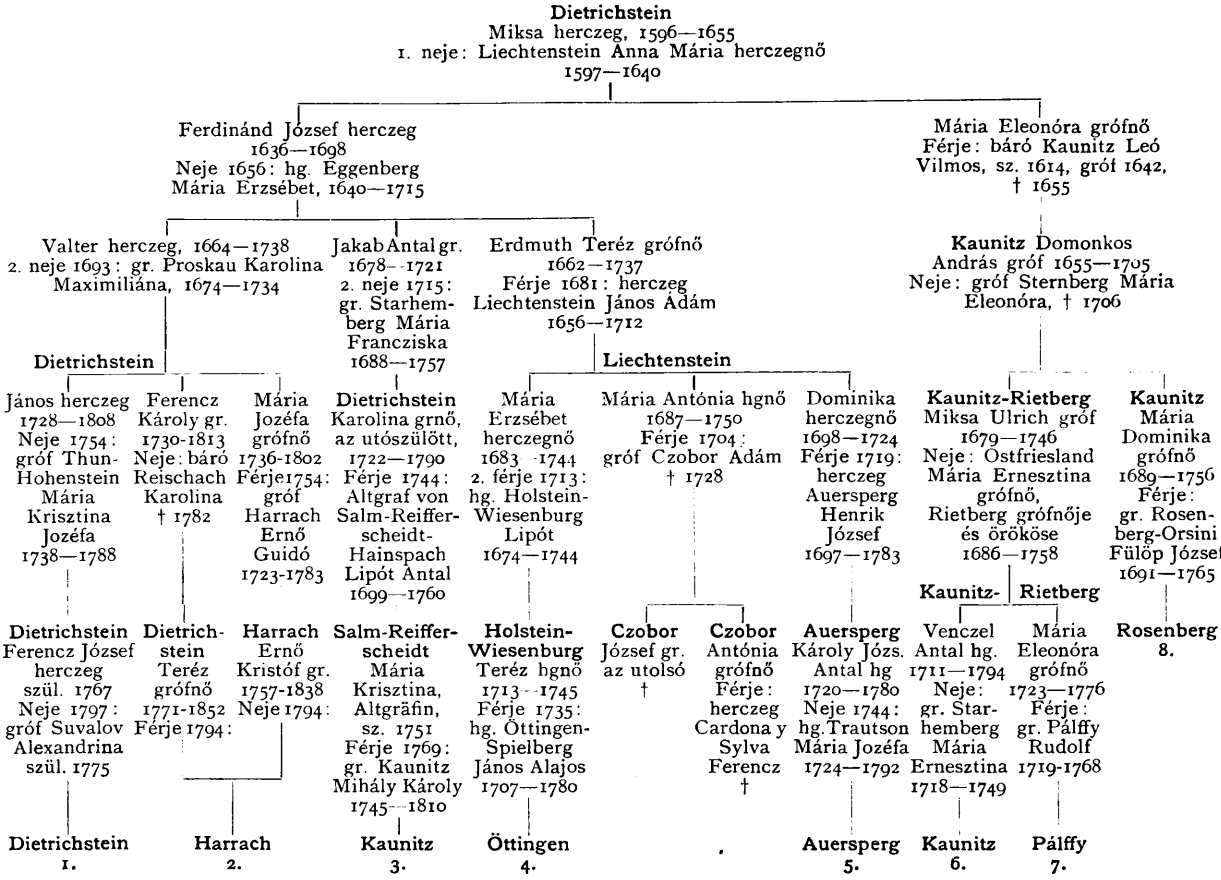

1.

Dietrichstein Ferencz József hg, sz. 1767
Neje 1797: gr. Suvalov Alexandrina, sz. 1775

Dietrichstein József hg, 1798—1858
Neje 1821: gr. Wratislaw-Mitrovitz Gábriella, 1804—1880

Dietrichstein Alexandrina grnő, sz. 1824
Férje 1857: gr. **Mensdorff-Pouilly** Sándor, sz. 1813, 1868 óta **Dietrichstein zu Nikolsburg** hg, † 1871

Mensdorff-Pouilly-Dietrichstein Klotild grnő, sz. 1867
Férje 1897: gr. **Apponyi** Albert, sz. 1846
gr. Apponyi

György, sz. 1898 — Mária, sz. 1899

2.

Harrach Ernő Kristóf gr., 1757—1838
Neje 1794: Dietrichstein-Nikolsburg Teréz grnő, 1771—1852

Harrach Ferencz gr., 1799—1884
Neje 1827: Lobkovitz Anna hgnő, 1809—1881

Harrach Alfréd gr., sz. 1831
Neje 1869: Lobkovitz Anna hgnő, sz. 1847
(L folyt. a köv. hasábon.)

Harrach Leopoldina grnő, 1872
Férje 1892: gr. **Serényi** Ottó, sz. 1855 (l. a 4. sz. a. is!)
gr. Serényi

Alajos, sz. 1893 — Marianna, sz. 1894 — Henrietta, sz. 1896

3.

Kaunitz Mihály Károly gr. 1745—1810
Neje 1769: Altgräfin v. Salm-Reifferscheidt-Hainspach Mária Krisztina, sz. 1751

Kaunitz Vincze gr., 1774—1829
Neje 1801: de Longueval Paulina, Buquoy grnője, 1780—1857

Kaunitz Mihály gr., 1803—1852
Neje 1828: gr. Woraczicky-Bissingen Eleonóra, 1809—1898

Kaunitz Albrecht gr. 1829—1897
Neje 1854: gr. Thun-Hohenstein Erzsébet, sz. 1831

Kaunitz Eleonóra grnő, sz. 1862
Férje 1882: gr. **Andrássy** Géza, sz. 1856
gr. Andrássy

Mária Gábriella, sz. 1886 — Károly sz. 1888 — Manó sz. 1892

4.

Öttingen-Spielberg János Alajos hg., 1707—1780
Neje 1735: Holstein-Wiesenburg Teréz hgnő, 1713—1745

Öttingen-Spielberg Eleonóra hgnő, 1745—1812
Férje 1761: hg **Liechtenstein** Károly, 1730—1789
hg Liechtenstein

Károly, 1765—1795	Móric, 1775—1819
Neje 1789: gr. Khevenhüller-Metsch Marianna Jozefa, 1770—1849	Neje 1806: hg Esterházy Mária Leopoldina, 1788—1846
	hg Liechtenstein

Károly, 1790 - 1865	Eleonóra,	Leopoldina,
Neje 1819: gr. Wrbna-Freudenthal Francziska, 1799 - 1863	1812—1873 Férje 1830: hg Schwarzenberg János Adolf, 1799—1888	sz. 1815 Férje 1837: hg Lobkovitz Lajos, 1807—1882
4a.	**4b.**	**4c.**

4a.

Liechtenstein Károly hg, 1790—1865
Neje 1819: gr. Wrbna-Freudenthal Francziska, 1799—1863

Lichtenstein Mária hgnő, sz. 1835
Férje 1856: hg **Kinsky** Rudolf, sz. 1834

Kinsky Francziska grnő, sz. 1861
Férje 1879: hg **Montenuovo** Alfréd, sz. 1854

Montenuovo Julia hgnő, sz. 1880
Férje 1903: gr. **Draskovich** Dénes, sz. 1875
(l. a 6. és 8. sz. a. is!)

4b.

Schwarzenberg János Adolf hg. 1799—1888
Neje 1830: hg Lichtenstein Eleonóra, 1812—1873

Schwarzenberg Adolf József hg, sz. 1832
Neje 1857: hg Lichtenstein Ida, sz. 1839

Schwarzenberg Francziska hgnő, sz. 1861
Férje 1880: gr. **Esterházy** Miklós, sz. 1855
gr. Esterházy

Móricz sz. 1881	Alajos sz. 1883	Mária Polyxéna, sz. 1886	Mária Ida, sz. 1891

4c.

Lobkowitz Lajos hg., 1807—1882
Neje 1837: hg. Lichtenstein Leopoldina, sz. 1815

Lobkowitz Anna hgnő, sz. 1847
Férje 1869: gr. **Harrach** Alfréd, sz. 1831

Harrach Leopoldina grnő, sz. 1872
Férje 1892: gr. **Serényi** Ottó, sz. 1855 (l. a 2. sz. a. is!)
gr. Serényi

Alajos, sz. 1893	Marianna, sz. 1894	Henrietta, sz. 1896

5.

Auersperg Károly József Antal hg, 1720 1780
Neje 1744: hg Trautson Mária Jozefa, 1724—1792

Auersperg Vilmos hg, 1749—1822
Neje 1778: gr. Waldstein-Wartenberg Leopoldina Francziska, 1761—1845

Auersperg Károly hg, 1784—1847
Neje 1810: Lenthe auf Wrestedt Auguszta Eleonóra brnő, 1790—1873

(L. folyt. a köv. hasában.)

Auersperg Henrietta hgnő, 1815—1901
Férje 1835: hg **Hohenlohe-Bartenstein und Jagstberg** Lajos, 1802—1850

Hohenlohe-Bartenstein Bartenstein Károly hg, 1837—1877
Neje 1859: gr. Sternberg Róza, sz. 1836

Hohenlohe-Bartenstein Bartenstein Mária Henrietta hgnő, sz. 1861
Férje 1885: **Lónyay** Albert

Károly	Róza	Ernő

6.

Kaunitz-Rietberg Venczel Antal hg, 1711—1794
Neje: gr. Starhemberg Mária Ernesztina, 1718—1749
Kaunitz-Rietberg

Ernő Kristóf hg, 1737—1797	Domonkos András hg, 1739—1812	Antonia grnő, 1745—1769
Neje: Öttingen-Spielberg Leopoldina hgnő, 1741—1795	Neje; gr. Plettenberg Bernhardina, 1743—1779	Férje: gr. **Thürheim** Kristóf Vilmos, 1731—1809
6a.	**6b.**	**6d.**

Eleonóra grnő, 1775—1825	Teréz grnő, 1763—1813	Alajos Venczel hg, 1774 - 1848	Thürheim Alojzia grnő, 1767—1851
Férje: hg **Metternich-Winneburg** Kelemen, 1773—1859	Férje: gr. **Wrbna-Freudenthal** Rudolf, 1761—1823	Neje 1798: Ungnad von Weiszenwolf Francziska grnő, 1773—1859	Férje 1786: gr. **Migazzy** Kristóf, 1765—1831
		6c.	

6a.

Metternich-Winneburg Kelemen hg, 1773—1859
Neje: gr. Kaunitz-Rietberg Eleonóra, 1775—1825

Metternich-Winneburg Leontina hgnő, 1811—1861
Férje 1835: gr. **Sándor** Móricz, 1805—1878

Sándor Paulina grnő, sz. 1836,
1897 óta: Metternich-Sándor hgnő
Férje 1856: hg **Metternich-Winneburg** Richárd, 1829—1895

Metternich-Winneburg Sófia hgnő sz. 1857	Metternich-Sándor Klementina hgnő, sz. 1870
Férje 1878: hg **Öttingen-Spielberg** Albrecht, sz. 1847	
hg Öttingen-Spielberg	

Móricz, sz. 1885	Erzsébet, sz. 1886

6b.

Wrbna-Freudenthal Rudolf gróf, 1761—1823
Neje: gr. Kaunitz-Rietberg Teréz, 1763—1813
gr. Wrbna-Freudenthal

Francziska, 1799—1863	Rudolf, 1802—1874
Férje 1819: hg. **Liechtenstein** Károly, 1790—1865	Neje 1826: gr. Chorinsky Konstánczia 1807—1831
Liechtenstein Mária hgnő sz. 1835	Rudolf 1831—1893
Férje 1856; hg. **Kinsky** Rudolf sz. 1834	Neje 1856: Nemeskéri Kiss Vilma
Kinsky Francziska grnő sz. 1861	Paula sz. 1857
Férje 1879: hg. **Montenuovo** Alfréd, sz. 1854	Férje 1884: gr. **Draskovich** György, sz. 1856
Monternuovo Julia hgnő sz. 1880	Draskovich György gr. sz. 1885
Férje 1903: gr. **Draskovich** Dénes sz. 1875 (l. a 4. és 8. sz. a. is!)	

6c.

Kaunitz-Rietberg Alajos Venczel hg, 1774—1848
Neje 1798: Ungnad v. Weiszenwolf Francziska grnő, 1773—1859

Kaunitz-Rietberg |

Leopoldina grnő sz. 1803
Férje: hg. Pálffy Antal
1793—1879
†

Ferdinándina grnő
1805—1862
Férje 1822: gr. **Károlyi**
Lajos, 1799—1863

gr. Károlyi Alajos
1825—1889
Neje 1867: gr. Erdődy
Franciska, sz. 1842

gr. Károlyi

Ferdinándina sz. 1868
Férje 1893: gr. **Berchtold**
Lipót, sz. 1863
gr. Berchtold |
Alajos sz. 1894 | Béla sz. 1895. | Zsigmond sz. 1900

Lajos sz. 1872
Neje 1902: gr. Széchényi
Johanna sz. 1872
(l. a 8. a. alatt is!)

Sófia sz. 1875
Férje 1896: gr. **Károlyi**
Imre, sz. 1873
gr. Károlyi |
Tibor sz. 1897 | Ferencz sz. 1900

6d.

Migazzy Kristóf gr. 1765—1831
Neje 1786: gr. Thürheim Alojzia 1767—1851

Migazzy Rudolf gr. 1787—1850
Neje 1827: Szentiványi Matild sz. 1809

Migazzy Vilmos gr. 1830—1896
Neje 1853: Marczibányi Antónia 1838—1886

gr. Migazzy |

Irma sz. 1855
Férje 1881:
gr. **Erdődy**
Imre sz. 1854

gr. Erdődy:
1. Ilona sz. 1883
2. Mária sz. 1884
3. Vilmos sz. 1887
4. Gábriella sz. 1888

Eugénia sz. 1857
Férje 1879:
gr. **Forgách**
Károly, sz. 1840

gr. Forgách
1. Károly sz. 1880
2. Franciska sz. 1886

Vilma, sz. 1866
Férje 1887:
gr. **Oberndorff**
Hugó sz. 1846

gr. Oberndorff
Gusztáv sz. 1888

Antónia sz. 1868
Férje 1892:
br. **Ambrózy**
István

7.

Pálffy Rudolf gr. 1719—1768
Neje: gr. Kaunitz-Rietberg Mária Eleonóra, 1723—1776.
Gyermekei:

I. gr. Pálffy Antónia, 1743—76 előtt. Férje: gr. Cziráky László, † 1776. (Wurzbach szerint gr. Pálffy Antónia 1776-ban halt meg. Ez lehetetlen, mert az 1776-ban elhunyt gr. Cziráky Lászlónak csupán második nejétől volt gyermeke. Vagyis gr. Pálffy Antónia 1776 előtt halt meg). Kihalt vonal.

II. **Pálffy** János gr., 1744—1794
Neje: gr. Esterházy Mária Anna. Gyermekei:

— 1. gr. Pálffy Amália, sz. 1774
Férje: gr. **Erdődy** Sándor, sz. 1766. Gyermekei:

— — *A.* gr. Erdődy Károly, 1793—1837
Neje: gr. Harbuval-Chamaré Henrietta, 1795—1841.
Gyermekei:

— — — *a)* gr. Erdődy Szidona, sz. 1819
Férje: **Rubido** Antal

— — — *b)* gr. Erdődy György, 1823—1849
Neje: gr. Orssich Amália, † 1851. Leánya:
gr. Erdődy Olga, sz. 1845
Férje 1864: báró **Ozsegovics** Lajos

— — — *c)* gr. Erdődy **Alexandrina**, sz. 1829
Férje 1852: gr. **Kulmer** Frigyes, 1814—1877.
Gyermekei:

— — — — I. gr. Kulmer Lajos, sz. 1855
Neje: 1884: Paczolay-Hellenbach Fánny brnő, sz. 1859. Gyermekei:

II. 1. *A. c)* I. 1. gr. Kulmer Ferencz, sz. 1885
— — — — — 2. gr. Kulmer Lajos, sz. 1889
— — — — — 3. gr. Kulmer Iván, sz. 1890
— — — — II. gr. Kulmer Frigyes, sz. 1860
Neje 1886: Türk von Karlovacgrad Elvira, sz. 1865
— — — — III. gr. Kulmer Emil, sz. 1862
Neje 1887: Türk von Karlovacgrad Beata, 1866—1890. Fiai:
— — — — — 1. gr. Kulmer Frigyes, sz. 1888
— — — — — 2. gr. Kulmer Sándor, sz. 1890
— — — *d)* gr. Erdődy Gizella, sz. 1835
Férje 1859: gr. **Pálffy** Géza, sz. 1834. Gyermekei: (II. 1. *D.* és II. 9 alatt is!)
— — — — I. gr. Pálffy Sándor, sz. 1861
Neje 1894: gr. Batthyány Erzsébet, sz. 1875. Fia:
gr. Pálffy Fidél, sz. 1895
— — — — II. gr. Pálffy Fidéla, sz. 1863
Férje 1882: báró **Apor** Gábor
— — — — III. gr. Pálffy Amália, sz. 1865
— — — — IV. gr. Pálffy Alajos, sz. 1872
— — — — V. gr. Pálffy János, sz. 1872
— — *B.* gr. Erdődy János, 1794—1879
Neje 1840: Raczynska Teréz grnő, sz. 1820. Kihalt vonal.
— — *C.* gr. Erdődy Antal, 1797—1864
Neje 1836: br. Lo Presti Ludovika, sz. 1817.
Gyermekei:
— — — *a)* gr. Erdődy Laura, sz. 1840. Kihalt.
— — — *b)* gr. Erdődy Jozefina, sz. 1845
— — *c)* gr. Erdődy János, 1847—1878
Neje 1867: br. Zornberg Mária, sz. 1842, †.
Gyermekei:
— — — — I. gr. Erdődy Tamás, sz. 1868
Neje 1892: br. Rast Teréz, sz. 1866
— — — — II. gr. Erdődy Leó, sz. 1869
— — — — III. gr. Erdődy Kálmán, sz. 1873
— — — — IV. gr Erdődy Mária Terézia, sz. 1878
— — *D.* gr. Erdődy Amália, 1800—1867
Férje 1830: gr **Pálffy** János, 1797—1870. Gyermekei: (I. IV. 9. alatt is!)
— — — *a)* gr. Pálffy Géza, sz. 1834
Neje 1859: gr. Erdődy Gizella, sz. 1835. Gyermekei: (ugyanitt II. 1. *A. d)* alatt!)
— — *b)* gr. Pálffy Emil, sz. 1837
Neje 1871: gr. Grimaud d'Orsay Dominika, sz. 1848.
Gyermekei:
— — — — I. gr. Pálffy Rájner, sz. 1871
— — — — II. gr. Pálffy András, sz. 1873
— — — — III. gr. Pálffy Zsigmond, sz. 1875
— — — *c)* gr. Pálffy András, sz. 1839
Neje 1871: gr. Almássy Melánia, sz. 1846. Leánya: gr. Pálffy Erzsébet, sz. 1872
— — — *d)* gr. Pállffy Gyula, sz. 1841
— — *E.* gr. Erdődy Katalin, 1802—1838
Férje 1827: Harbuval-Chamaré János. Kihalt vonal.
— 2. gr. Pálffy János Károly, 1776—1858
Neje: gr. Rindsmaul Lujza. Gyermekei:
— — *A.* gr. Pálffy Teréz, 1801—1862. Kihalt.
— — *B.* gr. Pálffy Paulina, 1804—1860. Kihalt.
— — *C.* gr. Pálffy Eufémia, sz. 1806, †. Kihalt.
III. gr. Pálffy Francziska, 1746—1773
Férje: gr. Serényi Károly. Kihalt.
IV. gr. Pálffy Rudolf, 1750—1803
Neje 1782: gr. Kolowrat-Krakowsky Antónia, 1763—1842.
Gyermekei.
— 1. gr. Pálffy Erzsébet. Kihalt.
— 2. gr. Pálffy Vilma, 1784—1843
Férje: gr. **Lazsansky** János, † 1830. Gyermekei:
— — *A.* gr. Lazsansky János Károly, 1806—1878
Neje 1846: gr. Lazsansky Mária, sz. 1817. Kihalt.
— — *B.* gr. Lazsansky Prokóp, 1809—1875
Neje 1846: gr. Hoyos Szidonia, sz. 1818. Fia:
— — — gr. Lazsansky János. sz. 1857
Neje 1886: hg Schwarzenberg Ida, sz. 1861. Gyermekei:
a) gr. Lazsansky Károly, sz. 1887
b) gr. Lazsansky Teréz, sz. 1890
c) gr. Lazsansky Vilma, sz. 1891
— — *C.* gr. Lazsansky Ernesztina. Kihalt.
— — *D.* gr. Lazsanszky Venczel 1818—1853
Neje 1844: Gnevosz von Olerow Mária sz. 1824. Kihalt
— 3. gr. Pálffy Ferencz 1785—1841
Neje 1808: gr. Erdődy Jozefina † 1813. Gyermekei:

IV. 3. *A.* gr. Pálffy Hermina, sz. 1809
Férje 1841: Lippai gr. **Tolomei** Máriusz.
— — *B.* gr. Pálffy József. Kihalt.
— — *C.* gr. Pálffy Móricz, sz. 1812
Neje 1850: gr. Wilczek Paulina 1829 1894 Gyermekei:
— — — *a)* gr. Pálffy Irma, sz. 1852
b) gr. Pálffy József, sz. 1853
Neje 1895: gr. Wilczek Lucietta, sz. 1862. Gyermekei:
— I. gr. Pálffy Mária Lucietta, sz. 1896
— — II. gr. Pálffy Franciska, sz. 1897
— — III. gr. Pálffy József, sz. 1898
— — IV. gr. Pálffy Péter, sz. 1899
— — *c)* gr. Pálffy Gizella, sz. 1854
Férje 1880: gr. **Dubsky** Adolf, sz. 1833
Fia: gr. Dubsky Ferencz, sz. 1883.
— — *d)* gr. Pálffy Teréz, sz. 1856
— — *e)* gr. Pálffy János, sz. 1857
Neje 1889: gr. Schlippenbach Erzsébet, sz. 1872
Fia: gr. Pálffy Pál, sz. 1890.
— — *f)* gr. Pálffy Paulina, sz. 1866
Férje 1896: gr. **Stubenberg** Károly, sz. 1860
— — *g)* gr. Pálffy Móricz, sz. 1869
Neje 1897: von Suchodolska Janina, sz. 1872. Gyermekei:
— I gr. Pálffy Ferencz, sz. 1898
II. gr. Pálffy Teréz, sz. 1900
— 4. gr. Pálffy Rudolf 1786 1803. Kihalt.
— 5. gr. Pálffy Borbála 1787 1862
Férje: gr. Wenckheim Ferdinánd † 1838. Kihalt.
6. gr. Pálffy Fidél, sz. 1788
Neje 1816: gr. Dőry Ernesztina, 1791 1861. Gyermekei:
A. gr. Pálffy Konstantin. Kihalt.
B. gr. Pálffy Antónia † 1319. Kihalt.
— *C.* gr. Pálffy Fidéla 1821 1843
Férje: gr. Königsegg-Rothenfels Sándor, 1813—1875. Kihalt.
7. gr. Pálffy Vincze 1792—1854
Neje 1818: gr. Csáky Apollónia 1796 1868. Gyermekei:
— *A.* gr. Pálffy Pál. Kihalt.
B. gr. Pálffy Rudolf 1822 1878
Neje 1850: Donáti Paulina 1829 1881. Gyermekei:
— — — *a)* gr Pálffy Alice, sz. 1851
Férje 1877: gr. **Bolza** József, sz. 1853. Gyermekei:
— — — — I. gr. Bolza Rudolf, sz. 1878
— — — — II. gr. Bolza Mária, sz. 1880
— — — — III. gr. Bolza Matild, sz. 1882
— — — — IV. gr. Bolza Péter, sz. 1883
— — — — V. gr. Bolza Alice, sz. 1887
— — — — VI. gr. Bolza Karolina, sz. 1891
— — *b)* gr. Pálffy Janka, sz. 1853
Férje 1874: br. **Grovestins** Ede † 1889
— — — *c)* gr. Pálffy Julia, sz. 1855
Férje 1881: gr. **Hübner** Sándor, sz, 1839. Leányai:
— — — — I. gr. Hübner Melánia, sz. 1882
— — — — II. gr. Hübner Gábriella, sz. 1884
— — — — III. gr. Hübner Alice, sz. 1885
— — *d)* gr. Pálffy Arthur. Kihalt
— — — *e)* gr. Pálffy Tamás 1859—1862. Kihalt
— — — *f)* gr. Pálffy Rudolf 1861—1893.
Neje 1889: Zimmermann de Chavannes Rozália Kihalt
— — — *g)* gr. Pálffy Jacqueline, sz. 1864.
— — *C.* gr. Pálffy Gábriella, sz. 1823
— — *D.* gr. Pálffy Georgina, sz. 1827
Férje 1859: von **Roth** Károly † 1879
— — *E.* gr. Pálffy István, sz 1828
Neje 1856: gr. Dessewffy Matild, sz. 1827. Gyermekei:
— — — *a)* gr. Pálffy Aloizia, sz. 1857
Férje 1887: **Stillfried-Ratenic** Rudolf br., sz. 1849.
Leányai:
— — — — I. br. Stillfried-Ratenic Gábriella, sz. 1888
— — — — II. br. Stillfried-Ratenic Mária, sz. 1890
— — — *b)* gr. Pálffy Béla, sz. 1858
Neje 1891: gr. Batthyány Blanka, sz. 1871
— — — *c)* gr. Pálffy Ödön, sz 1863
— — *F.* gr. Pálffy Sarolta, sz. 1832
— — *G.* gr. Pálffy Ernesztina, sz. 1833
Férje 1867: br. **Schell-Bauschlott** Rudolf, sz. 1827.
Gyermekei:
— — *a)* Schell-Bauschlott József báró, sz. 1868
Neje 1898: gr. Sigray Klára, sz. 1878. Gyermekei:
— — — — I. br. Schell-Bauschlott Mária Lujza, sz. 1899
— — — — II br. Schell-Bauschlott József, sz. 1900
— — — *b)* Schell-Bauschlott Mária bárónő, sz. 1869
Férje 1898: br. **Fiedler** Rudolf, sz. 1860. Fia:
Fiedler József br., sz. 1900

IV. 7. *G. c)* Schell-Bauschlott Sarolta bárónő, sz. 1872
— — — *d)* Schell-Bauschlott Ernő br., sz. 1875
— 8. gr. Pálffy Mária Anna. Kihalt
— 9. gr. Pálffy János, 1797—1870
Neje 1830: gr. Erdődy Amália 1800—1867. Gyermekeit l. II. 1. *D.* és II. 1. *A. d)* alatt!
— 10. gr. Pálffy Alajos, 1801—1876
Neje 1833: hg Jablonowska Sófia, 1812—1848. Gyermekei:
— — *A.* gr. Pálffy Ede, Ugezd bárója, sz. 1836
Neje 1864: br: Walterskirchen Mária, sz. 1842. Gyermekei:
— — — *a)* gr. Pálffy Sófia, sz. 1865
Férje 1886: gr. **Wallis** György, sz. 1856
— — — *b)* gr. Pálffy Mária, sz. 1866
— — — *c)* gr. Pálffy János, sz. 1872
— — *B.* gr. Pálffy Zsigmond. Kihalt
— — *C.* gr. Pálffy Zsófia, sz. 1842
V. gr. Pálffy Eleonóra, 1751—1758. Kihalt
VI. gr. Pálffy Mária Anna, 1752—1802.
Férje: br. **Jöchlinger** József Ignácz 1733—1802.
Gyermekei:
— 1. báró Jöchlinger Karolina 1777—1851
Férje 1802: gr. **Pálffy** Lipót 1764—1825. Fia:
— — — gr. Pálffy-Daun Lipót, **Teano** hge 1807—1900.
Neje 1832: hg Lobkowitz Szidónia, 1812—1880. Fia:
— — — *A.* gr. Pálffy-Daun Lipót, Teano hge 1834—1884
Neje 1881: Lónyay Klotild Olga, sz. 1845. Kihalt
— — — *B.* gr. Pálffy-Daun Vilmos, Teano hge sz. 1836
Neje 1862: Villani-Crivelli Anita, sz. 1845.
Gyermekei:
— — — — *a)* gr. Pálffy-Daun Anna Mária, Teano hgnő sz. 1865
Férje 1886: **Degli Alessandri** János gr, † 1894
— — — — *b)* gr. Pálffy Daun Vilmos, Teano hge, sz. 1867
Neje 1889: gr. Nugent Eleonóra, sz. 1867.
Gyermekei:
— — — — — I. Aimée hgnő sz. 1890
— — — — — II. József Vilmos hg, sz. 1892
— — — — — III. Mária hgnő, sz. 1897
— — — — *c)* gr. Pálffy-Daun Bianka, Teano hgnő, sz. 1870
Férje 1894: gr. **Goluchowsky** József, sz. 1861.
Leánya:
gr. Goluchowska Mária, sz. 1895
— — — *C.* gr. Pálffy-Daun Károly, Teano hge, sz. 1844
— 2. br. Jöchlinger Félix, 1786—1846
1. neje 1808: gr. Ursenbeck Massimo Mária Vilma 1789—1809
2. neje 1815: gr. Batthyány Mária, 1781—1849. Gyermekei
— — *A.* br. Jöchlinger Emerencia, (az első házasságból)
Férje: **Kull** Jakab birtokos
— — *B.* br. Jöchlinger Johanna, 1815—1892
Férje 1839: gr. **Rosenberg-Orsini** Frigyes, 1801—1887.
Gyermekei:
— — — *a)* gr. Rosenberg-Orsini Adelgunda, sz. 1840
— — — *b)* gr. Rosenberg-Orsini Johanna, sz. 1842
Férje 1865: Károly-Pattyi és Vasvári **Károlyi** Zsigmond
— — — *c)* gr. Rosenberg-Orsini Hildegárd, sz. 1843
— — — *d)* gr. Rosenberg-Orsini Stefánia, sz. 1844
— — — *e)* gr. Rosenberg-Orsini Félix, sz. 1846
Neje 1875: br. Henniger v. Seeberg Fánny, sz. 1853.
Gyermekei:
— — — — I. gr. Rosenberg-Orsini Hedvig, sz. 1877
Férje 1899: gr. **Consolati** Guidobald
— — — — II. gr. Rosenberg-Orsini Gábriella, 1879
— — — — III. gr. Rosenberg Orsini Félix, sz. 1886
— — — *f)* gr. Rosenberg-Orsini Lothár, sz. 1853
Neje 1883: gr. Hoditz-Wolframitz Angelika, sz. 1855
Gyermekei:
— — — — I. gr. Rosenberg-Orsini Johanna, sz. 1884
— — — — II. gr. Rosenberg-Orsini Farkas, sz. 1887
— — *C.* br. Jöchlinger Ernestina, sz. 1818
Férje 1838: gr. **Wagensperg** Adolf, 1809—1888.
Gyermekei.
— — — *a)* gr. Wagensperg Rajmund, sz. 1840
Neje 1898: br. Mattencloit Gizella, sz. 1858
— — — *b)* gr. Wagensperg Kamilla, sz. 1842
Férje 1869: br. **Gudenus** Ernő, sz. 1832. Fiai:
— — — — I. Gudenus Adolf br., sz. 1874
— — — — II. Gudenus Miksa br., sz. 1883
— — — *c)* gr. Wagensperg Félix, sz. 1844
Neje 1887: br. Kometer von Trübein Szidonia, sz. 1842. Leánya:
— — — — — gr. Wagensperg Mária Olga
— — — *d)* gr. Wagensperg Jenő, sz. 1853
— — — *e)* gr. Wagensperg Olga, sz. 1855

VII. gr. Pálffy Jozefa, 1753—1795
Férje: br. **Bornemisza** János hunyadi főispán.
(Wurzbach szerint, de hibásan: László!) Gyermekei:
— 1. br. Bornemisza Lipót, † 1836
Neje: br. Bornemisza Róza. Gyermekei:
— — *A.* br. Bornemisza János, sz. 1805
Neje 1833: br. Jósika Antónia, 1813—1879. Leányai:
— — — *a)* br. Bornemisza Janka, sz. 1842
Férje 1865: gr. **Mikes** Miklós, sz. 1841
— — — *b)* br. Bornemisza Antónia
— — *B.* br. Bornemisza Ignácz, 1809—1877
Neje 1840: Katona Klára. Gyermekei:
— — — *a)* br. Bornemisza Susanna
Férje: **Machik** Béla
— — — *b)* br. Bornemisza Gyula, 1842—1856
— — — *c)* br. Bornemisza Tivadar
Neje 1871: br. Jósika Rozália, sz. 1851.
Gyermekei:
— — — — I. br. Bornemisza Mária
— — — — II. br. Bornemisza Gyula
— — — — III. br. Bornemisza Lipót
— — — — IV. br. Bornemisza János
— — — — V. br. Bornemisza Adél
— — *C.* br. Bornemisza Lipót
— — *D.* br. Bornemisza Jozefa
Férje 1843: gr. **Haller** Gábor, 1812—1860
— — *E.* br. Bornemisza Kóza, 1815—1874
Férje 1835: gr. **Mikes** Károly, 1815—1876
2. br. Bornemisza Jozefa
Férje: gr. **Nemes** Ádám
VIII. gr. Pálffy Teréz, 1754, †
Férje: gr. Erdődy János, 1733—1806. Kihalt.
IX. gr. Pálffy Pál, 1761—1763. Kihalt.
X. gr. Pálffy Ernesztina, sz. 1764, †
Férje: br. Berényi János. Kihalt.

8.

Rosenberg-Orsini Fülöp József gr. 1691—1765
Neje: gr. Kaunitz Mária Dominika, 1689—1756

Rosenberg- | Orsini:

Mária Franciska grnő, 1717—1760
Férje: gr. **Wurmbrand Stuppach** György, 1719—1786
gr. Wurmbrand-Stuppach Fülöp, 1744—1800
Neje: gr. Stubenberg Mária Anna, 1746—1812
8a.

Vincze gr., 1722—1794
Neje: gr. Stubenberg Julianna, 1738—1804

Rosenberg- | Orsini:

Ferencz hg, 1762—1832
Neje: gr. Khevenhüller-Metsch Mária Karolina, 1767—1811
8b.

Mária Czeczilia grnő, 1766—1841
Férje 1786: gr. **Lodron Laterano** Jeromos, 1766—1823
8c.

8a.

Wurmbrand-Stuppach Fülöp gr., 1744—1800.
Neje: gr. Stubenberg Mária Anna, 1746—1812. Leánya:
Wurmbrand-Stuppach Maximiliána grnő, 1770—1838.
1 férje: gr. **Seilern-Aspang** Károly Jakab, 1754—1806.
Leánya:
Seilern-Aspang Kreszcencia grnő, 1799—1875
1. férje 1819: gr **Zichy** Károly; 1778—1834
2. férje 1836: gr. **Széchényi** István, 1792—1860. Gyermekei:
I. gr. Zichy Karolina, sz. 1820
Férje 1842: gr. **Festetics** Dénes 1813—1891. Gyermekei:
— 1. gr. Festetics Kálmán, sz. 1847
Neje 1880: gr. Clam-Gallas Klotild, sz. 1859
2. gr. Festetics Vilmos, sz. 1848.
— 3. gr. Festetics Mária, sz 1850
Férje 1874: gr. **Draskovich** Pál 1846—1889. Gyermekei:
— — *A.* gr. Draskovich Dénes, sz. 1875. (l. a 4. és 6. sz. a. is!)
Neje 1903; hg. Montenuovo Julia, sz. 1880
— — *B.* gr. Draskovich Erzsébet, sz. 1877.
— — *C* gr. Draskovich Pál, sz. 1884
II. gr. Zichy Alfréd. Kihalt
III. gr. Zichy Mária, 1822—1881
Férje 1851: gr. **Wenckheim** Antal, 1813—1864. Gyermekei:
III. 1. gr. Wenckheim Mária, sz. 1854.
Férje 1878: gr. **Degenfeld-Schonburg** Ferdinánd 1835—1892.
Fiai:
— — *A.* gr. Degenfeld-Schonburg Ferdinánd, sz. 1882
— — *B.* gr. Degenfeld-Schonburg Ferencz József, sz. 1888
— — *C.* gr. Degenfeld-Schonburg Henrik, sz. 1890
— — *D.* gr. Degenfeld-Schonburg Antal, sz. 1891.
— 2. gr. Wenckheim Ferencz, sz. 1855
1-ső neje 1887: báró Radák Klára, 1866—1889.
2-ik neje 1893: gr. Forgách Ilona, sz. 1871. Leánya:
— — gr. Wenckheim Mária, sz. 1889
— 3. gr. Wenckheim Henrik, sz. 1857
Neje 1895: Baumgartner Jozefina, sz. 1868
— 4. gr. Wenckheim István, sz. 1858
1-ső neje 1881: gr. Kollonitz Huberta, 1862—1884.
2-ik neje 1887: gr. Pálffy Margit, sz. 1863. Gyermekei:
— — *A.* gr. Wenckheim Erzsébet, sz. 1888
— — *B.* gr. Wenckheim Miklós, sz. 1890
— — *C.* gr. Wenckheim Antal, sz. 1891
— — *D.* gr. Wenckheim Margit, sz. 1892
— 5. gr. Wenckheim Sarolta, sz. 1860
Férje 1885: gr. **Seilern-Aspang** Ferencz, sz. 1850. Gyermekei:
— — *A.* gr Seilern-Aspang Ferencz József, sz. 1886
— — *B.* gr. Seilern-Aspang Ilona, sz. 1887
— 6 gr. Wenckheim Dénes, sz. 1861
Neje 1896: gr. Wenckheim Fiderika, sz. 1873
— 7. gr. Wenckheim Stefánia, sz. 1863
IV. gr. Zichy Géza, sz. 1828
V. gr. Zichy Imre 1831—1892
Neje 1866: Wülfing Lujza, sz. 1829. Fia:
gr. Zichy Miksa, sz. 1867
VI. gr. Zichy Rudolf, 1833—1893
Neje 1864: gr. Péchy Jacqueline, sz. 1846. Gyermekei:
— 1. gr. Zichy Zenaida, sz. 1865
Férje 1888: gr. **Almásy** György, sz. 1864. Gyermekei:
— — *A.* gr. Almásy Rudolfina, sz. 1889
— — *B.* gr. Almássy Georgette, sz. 1890
— — *C.* gr. Almássy Pál, sz. 1892
— — *D.* gr. Almássy Jacqueline, sz. 1895
— 2. gr. Zichy Eleonóra, sz. 1866
Férje 1885: gr. **Andrássy** Tivadar, sz. 1857. Leányai:
— — *A.* gr. Andrássy Ilona, sz. 1886
— — *B.* gr. Andrássy Borbála, sz. 1890
— — *C.* gr. Andrássy Katalin, sz. 1892
— 3. gr. Zichy Béla, sz. 1868
Neje 1895: Wright Mabel Erzsébet, sz. 1869
— 4. gr. Zichy Mária, sz. 1869
Férje 1892: gr. **Vay** Ádám, sz. 1868. Fiai:
— — *A.* gr. Vay Rudolf, sz. 1893
— — *B.* gr. Vay Ádám, sz. 1894
— 5. gr. Zichy Márta, sz. 1870
Férje 1895: gr. **Vay** Gábor, sz. 1862. Leánya:
— — — gr. Vay Mária, sz. 1896
— 6. gr. Zichy-Meskó Jakab, sz. 1872
Neje 1896: Mengersen-Helpensen Mária Anna Berta bárónő, sz. 1876. Fiai:
— — *A.* gr. Zichy Rudolf, sz. 1896
— — *B.* Zichy Manó, sz. 1897
— — *C.* gr. Zichy Henrik, sz. 1899
— 7. gr. Zichy Klára, sz. 1875
Férje 1895: gr. **Hadik-Barkóczy** Endre, sz. 1862. Leánya:
— — — gr. Hadik Eleonóra, sz. 1895
VII. gr. Zichy Ilona. Kihalt
VIII. gr. Széchényi Béla, sz. 1837.
Neje 1870: gr. Erdődy Johanna, 1846—1872. Leányai:
— 1. gr. Széchényi Alice, sz. 1871
Férje 1895; gr. **Teleki** Tibor, sz. 1871. Fia:
— — — gr. Teleki Béla, sz. 1896
— 2. gr. Széchényi Johanna, sz. 1872
Férje 1902: gr. **Károlyi** Lajos, sz. 1872 (l. a 6*c)* alatt is!)
IX. gr. Széchényi Odön, sz. 1839
Neje 1864: Almay Irma, 1844—1891. Gyermekei:
— 1. gr. Széchényi Andor, sz. 1865
Neje 1884: Korostowzoff Ilona. Fia:
— — — gr. Széchényi Lipót Andor, sz. 1886
— 2. gr. Széchényi Vanda
Férje 1886: **Bahram-Dadian** bej.

8b.

Rosenberg-Orsini Ferencz hg., 1762—1832
Neje: gr. Khevenhüller-Metsch Mária Karolina, 1767—1811.
Leánya:
gr. Rosenberg-Orsini Mária Terézia, 1798—1866

Férje 1817: gr. **Czernin** Jenő 1796—1868. Leánya:
gr. Czernin Mária Terézia, sz. 1829
Férje 1857: gr. **Pejácsevich** László, sz. 1828. Leányai:
I. gr. Pejácsevich Francziska, sz. 1859
Férje 1884: gr. **Clary-Aldringen** Manfréd, sz. 1852. Gyermekei:
— 1. gr. Clary-Aldringen Ödön, sz. 1885
— 2. gr. Clary-Aldringen Mária, sz. 1886
— 3. gr. Clary-Aldringen Dorottya, sz. 1892.
II. gr. Pejácsevich Karolina, sz. 1861
Férje 1891: gr. **Bellegarde** Rudolf, sz. 1862. Leányai:
— 1. gr. Bellegarde Rudolfina, sz. 1892
— 2. gr. Bellegarde Vilma, sz. 1894
— 3. gr. Bellegarde Ladiszlaja, sz. 1895
III. gr. Pejácsevich Mária Anna, apácza. Kihalt
IV. gr. Pejácsevich Teréz, sz. 1867
Férje 1885: gr. **Seilern-Aspang** Gyula, sz. 1858. Gyermekei:
— 1. gr. Seilern-Aspang László, sz. 1886
— 2. gr. Seilern-Aspang János, sz. 1887
— 3. gr. Seilern-Aspang Mária Terézia, sz. 1895

8c.

Lodron-Laterano Jeromos gr., 1766—1823
Neje 1786: gr. Rosenberg-Orsini Mária Cecilia, 1766—1841.
Leánya:
Lodron-Laterano Mária Dominika grnő, 1789—1847
Férje 1807: gr. **Zichy** Ferencz, 1751—1812. Fia:
Zichy Ödön gr., 1811—1894
Neje 1832: hg Odescalchi Paulina, 1810—1866. Gyermekei:
I. gr. Zichy Ödön, sz. 1834
Neje 1863: gr. Gatterburg Gábriella, sz. 1842. Gyermekei:
— 1. gr. Zichy Aglaja, sz. 1868
Férje 1894: gr. **Serényi** István, sz. 1862
— 2. gr. Zichy Ödön, sz. 1874
— 3. gr. Zichy László, sz. 1876
II. gr. Zichy Jenő, sz. 1837
Neje 1865: gr. Redern Hermina, sz. 1844. Gyermekei:
— 1. gr. Zichy Hermina, sz. 1866
Férje 1895: **Folliot de Crenneville** Ferencz gr., sz. 1856
— 2. gr. Zichy Berta, sz. 1867
— 3. gr. Zichy Paulina, sz. 1868
— 4. gr. Zichy Eliz, sz. 1872
— 5. gr. Zichy Gábriella, sz. 1874
— 6. gr. Zichy Ráfael, sz. 1877
Neje 1901: örgr. Pallavicini Edina, sz. 1877. Leánya:
— — 6. gr. Zichy Mária Eugenia, sz. 1902
III. gr. Zichy Livia, sz. 1840
Férje 1860: gr. **Zichy** Nándor, sz. 1829. Gyermekei:
— 1. gr. Zichy Nándor, sz. 1861
— 2. gr. Zichy Karolina, sz. 1862
Férje 1882: gr. **Mailáth** György, sz. 1854. Gyermekei:
— — *A.* gr. Majláth György, sz. 1883
— — *B.* gr. Majláth Livia, sz. 1888
— — *C.* gr. Majláth Ferdinánd, sz. 1891
— — *D.* gr. Majláth István, sz. 1893
— — *E.* gr. Majláth Károly, sz. 1895
— — *F.* gr. Majláth László, sz. 1897
— — *G.* gr. Majláth Pál, sz. 1898
— 3. gr. Zichy Aladár, sz. 1864
Neje 1893: gr. Hunyadi Henrietta, sz. 1872. Leányai:
— — *A.* gr. Zichy Livia, sz. 1895
— — *B.* gr. Zichy Mária, sz. 1896
— 4. gr. Zichy Livia, sz. 1868
— 5. gr. Zichy Mária, sz. 1870
Férje 1894: gr. **Majláth** Géza, sz. 1860. Gyermekei:
— — *A.* gr. Majláth Géza, sz. 1896
— — *B.* gr. Majláth Mária, sz. 1897
— — *C.* gr. Majláth Etelka, sz. 1899

Ezekben összeállitottuk a Folck de Cardona herczegi házban egyesült spanyol királyoknak és Árpádoknak lehetőleg valamennyi magyar vonalát. De csakis a magyar vonalakat, a melyeket még kiegészitünk a magyar főnemesség spanyol-brit ősvonalaival, a mint következnek:

Franciaország királyai:

Capet Hugó király, † 996
Neje: **Aquitániai Aliza** herczegnő.

II. Szent Róbert király, 971—1031.
2. neje 998: **de Provence** Konstánczia grnő, † 1033.

Portugál királyai:

2. Capet Róbert Burgund hge, † 1075. Neje: Ermingárd.
1. I. Henrik király 1005—1060. Neje: **Rurik** Anna kievi herczegnő.

Capet Henrik hg † 1066. Neje: **Burgundi** Szibilla grófnő.
I. Fülöp király 1053—1108. Neje 1067: **Holland** Berta grnő, † 1085.

Spanyolország királyai:

VI. Alfonso császár, † 1109.
Capet Henrik Oporto grja, † 1112. Neje:
VI. Lajos király 1078—1137. Neje: de Sabaudia (**Szavója**) Adelaisz grófnő.

Castilia királyai:

Donna Urraca spanyol császárnő † 1126. 1. férje 1092: Burgundi Ramon gróf Castilia királya, † 1107.
Donna Teresa Oporto grnője † 1128. Férje:

VII. Alfonso király, † 1157. 1. neje: **Barcelonai** Berengária grófnő. 2. neje: **Piast** Richza lengyel herczegnő.
I. Alfonso Portugál első királya † 1185. Neje 1147: di **Savoya** Mafalda grnő, † 1178.
Péter herczeg, † 1183. Neje: **de Courtenay** Erzsébet.

Anglia királyai:

I. hóditó Vilmos Normándia herczege és Anglia királya 1025—1087. Neje: **Flandriai** Matild grófnő.

Aragon királyai:

2. Donna Sancha † 1208. Férje: II. Alfonso Aragon királya † 1196
1. II. Ferdinánd **Leon** királya † 1188. 1. neje:
Donna Urraca Férje:
I. Sancho király † 1211. Neje 1181: **de Aragon** Dulcia hgnő, † 1198.

I. Henrik király 1070—1135. 1. neje 1100: Matild **skót** királyleány.

Matild angol királyleány 1107—1167. 2. férje 1127: **Plantagenet** Gottfrid Anjou grófja
Leszármazása a következő oldalon.

II. Péter király † 1213. Neje: **de Montpellier** Mária grnő † 1219.
Leszármazása a következő oldalon.

IX. Alfonso, Leon királya † 1229. 2. neje: Berenguela castiliai királyleány, VIII. Alfonso leánya, III. Sancho unokája, VII. Alfonso kisunokája.
Leszármazása a következő oldalon.

II. Alfonso király, † 1223. Neje: Urraca castiliai királyleány, VIII. Alfonso leánya, III. Sancho unokája, VII. Alfonso kisunokája.
Leszármazása a következő oldalon

Capet-Courtenay Péter **Konstantinápoly** császárja † 1218. 2. neje: **Hennegau-Namur** Jolánta grófnő, † 1219.

Capet-Courtenay Jolánta herczegnő, 1197—1233. Férje 1215: **II. Endre magyar király**, 1176—1235.
Leszármazása a következő oldalon.

Matild
II. Henrik ang. király, 1133—89. Neje 1151: Aquitániai Eleanor herczegnő.
János király 1166—1216. 2. neje: d'Angoulême Izabella grófnő.
III. Henrik király 1206—1272. Neje 1236: de Provence Eleanor grnő.
I. Edward király, 1239—1307. 1. neje 1254: Castiliai Eleonóra királyleány, III. szent Ferdinánd leánya.
II. Edward király, 1284—1327. Neje 1307: Izabella francia királyleány, † 1357, IV. Fülöp leánya, III. Fülöp unokája, IX. szent Lajos másod-, VIII. Lajos harmad- II. Fülöp negyed-, VII. Lajos ötöd-, VI. Lajos hatodizi unokája.
III. Edward király, 1312—1377. Neje 1328: d'Avesnes Holland Fillippa grófnő, † 1369.
Plantagenet Edmund, Cambridge grja és York hge, † 1412. Neje 1371:

II. Péter király
I. Jakab király † 1276. 2. neje 1235:
Aragon Jolánta királyleány. Férje:

IX. Alfonso, Leon királya
III. Szent Ferdinánd Castilia s Leon királya, † 1252. 1. neje 1220: Hohenstaufen Beátrix, német királyleány † 1235.
X. Alfonso Castilia és Leon királya és német király, † 1284. Neje:
IV. Sancho Castilia és Leon királya † 1295 Neje 1282: de Molina Mária.
IV. Ferdinánd király, † 1312. Neje:
XI. Alfonso király, 1311—1350. Neje 1329:
Péter, Castilia és Leon királya, † 1369. Szeretője: Padilla Mária, † 1361.
Castiliai Izabella herczegnő, † 1394. Férje 1371:

II. Alfonso király
III. Alfonso király, † 1279. Neje 1256: Beátrix, X. Alfonso castiliai király leánya, III. Ferdinánd unokája.
Dénes király, † 1325 Neje: Aragoniai szent Izabella, † 1336, III. Péter leánya, I. Jakab unokája.
Donna Constantia. Férje:
IV. Alfonso király † 1357. Neje: Beátrix, castiliai királyleány. IV. Sancho leánya.
Donna Mária. Férje 1329:

Capet-Courtenay Jolánta
Jolánta magyar királyleány 1219—1254. Férje: 1235.

Plantagenet Richárd, Cambridge grja és York hge, † 1415. Neje: Mortimer Anna, Roger Earl of Meath and Ulster leánya, Edmond Earl of Meath and Ulster és Plantagenet Filippa hgnő unokája, Plantagenet Lionel Duke of Clarence kisunokája, III. Edward angol király szépunokája.

Richárd, York hge, † 1460. Neje: Nevill Czeczilia, † 1495, Nevill Ralph Earl of Westmorland és **Beaufort-Plantagenet Johanna** leánya, Plantagenet János Duke of Lancaster and Aquitaine és Roelt Katalin unokája, **III. Edward angol király kisunokája.**

IV. Edward angol király, 1441—1483. Neje 1464: Wydevile Erzsébet, † 1492, Wydevile Richárd és **Luxembourg** Jacqueline unokája. (NB. A Luxembourg-házból való Zsigmond magyar király is, a kinek leányági utódja I. Ferencz József királyunk.)

Plantagenet Erzsébet hgnő, angol királyleány, 1466—1503. Férje 1486: **Tudor VII. Henrik angol király,** 1455—1509, Tudor Edmondnak és Beaufort-Somerset-Plantagenet Margitnak fia; apai részről Tudor Owennek és **Katalin franczia királyleánynak,** anyai részről János Earl of Somersetnek unokája, **Plantagenet de Beaufort** János Earl of Somerset and Marquess of Dorsetnek kisunokája, Plantagenet János Duke of Lancaster and Aquitaine kisunokája, **III. Edward angol király** szépunokája.

Tudor Mária hgnő, angol királyleány, 1498—1533. 2. férje 1515: **Brandon** Károly, Duke of **Suffolk,** † 1545.

Brandon Eleanor. Férje: **Clifford** Henrik, Earl of **Cumberland.**

Clifford Margit, † 1596. Férje 1555: **Stanley** Henrik, 4. Earl of **Derby,** † 1593.

Leszármazása a másik hasában.

Clifford Margit, 1596. Férje 1555: **Stanley** Henrik, 4. Earl of **Derby,** † 1593.

Stanley Ferdinando 5 Earl of Derby, † 1594. Neje: Alice, † 1637 Spencer János leánya.
Stanley Francziska. Férje: **Egerton** János 1. Earl of **Bridgewater** † 1649
Egerton János 2. Earl of Bridgewater, † 1686. Neje: Cavendish Erzsébet, **Newcastle** Vilmos hgnek († 1676) a leánya; Cavendish Károlynak az unokája, Cavendish Vilmosnak a kisunokája.
Egerton János 3. Earl of Bridgewater, † 1701. 2. neje: Pawlet Johanna, **Bolton** Károly herczegnek († 1699) a leánya.

Leszármazása a következő oldalon.

Stanley Vilmos 6. Earl of Derby, † 1642. Neje 1594: de Vere Erzsébet † 1627 Edward Earl of Oxford leánya.
Stanley Jakab 7. Earl of Derby, 1607—1651. Neje: **La Trémoïlle** Sarolta † 1664 de Thouars Klaudius hgnek és **Nassau-Oránia** Sarolta Brabantina hgnőnek a leánya; de Thouars III. Lajos hgnek és **Montmorency** Johannának, továbbá Nassau-Oránia I. Vilmos hgnek és **Bourbon-Montpensier** Sarolta hgnőnek az unokája.
Stanley Amália Sófia. Férje 1659: **Murray** Stewart János, 4. Earl of Tullibardine, Lord Gask and Balquhidder, Earl of Atholl, 1676 óta **1. Marquess of Atholl,** Earl of Tullibardine, Viscount Balquhidder, Lord Murray, Balvenie and Gask, † 1703.
Murray Károly **1. Earl of Dunmore,** 1651—1710. Neje: Watts Katalin, Watts Róbert leánya.

Leszármazása a következő oldalon.

Egerton János

Egerton Scroope, 4. Earl of Bridgewater, Marquess of Brackley és **Bridgewater első herczege**, 1681—1745. 1. neje: Churchill Erzsebet, † 1714, **Marlborough János herczegnek**, a hirneves hadvezérnek (1650—1722) és Jennings Sárának († 1744) a leánya, Churchill Winstonnak és Drake Erzsébetnek az unokája.

Egerton Anna.
Férje: **de Villiers** Vilmos **3. Earl of Jersey**, † 1769.

Villiers György Bussy 4. Earl of Jersey, 1735—1805. Neje 1770: Francziska, † 1821 Twysden Fülöp, raphoei püspöknek a leánya, Twysden Vilmos baronetnek az unokája.

Child-Villiers György 5. Earl of Jersey, 1773—1859. Neje 1804: Fane Sára Sófia, † 1867, John, **10. Earl of Westmorland** (1759—1841) és Child Sára Anna († 1793) leánya; John, 9. Earl of Westmorland (1728—1774) és Bertie Auguszta († 1766, **Ancaster Róbert herczeg** leányának) unokája.

Child-Villiers Sára Friderika Karolina, 1822—1853. Férje 1842: **Esterházy** Miklós herczeg, 1817—1894.

Esterházy: 9.

Murray Károly

Murray Anna, † 1711. Férje 1706: **Cochrane** János **4. Earl of Dundonald**, † 1720.

Cochrane Katalin. Férje 1729: **Stewart** Sándor **6. Earl of Galloway**, † 1773. (NB. Sándornak, Skócia 4. high stewardjának és III Sándor király gyámjának idősbik fiától: Jakabtól a **Stewartok** királyi háza, ifjabbik fiától: Jánostól pedig **Galloway** earljei származnak fiágon).

Stewart Margit † 1762. Férje 1759: **Gordon** Károly 4. Earl of **Aboyne** 1726—1794

Steward Henrietta, † 1788. Férje 1765: **Douglas-Hamilton** Archibáld, **Hamilton** 9. herczege, 1740—1819.

Gordon Margit † 1786. Férje 1783: **Beckford** Vilmos 1759—1844.

Douglas-Hamilton Sándor, Hamilton 10. herczege, 1767—1852. Neje 1810:

Beckford Susanna Eufémia, † 1859. Férje 1810:

Douglas-Hamilton Vilmos, Hamilton 11. hge, 1811—1863. Neje 1843: Mária herczegnő, 1817—1888, Károly **bádeni nagyherczegnek** (1786—1818) és Beauharnais Stefánia **franczia császári herczegnőnek** (1789—1860) a leánya; Károly bádeni örökös herczegnek (1755 1801) és **Hessen-Darmstadt** Amália hgnőnek (1754—1832, **Árpádházi Szent Erzsébet** vérének) az unokája.

Douglas-Hamilton Mária Viktória, sz. 1850. 2. férje 1880: Tolnai gróf **Festetics Thassziló**, sz. 1850.

gr. Festetics Mária, sz. 1881. Férje 1902: **Fürstenberg** Károly Emil hg., sz. 1867.

herczeg Fürstenberg Thassziló sz. 1903.

gr. Festetics György sz. 1882.

gr. Festetics Alexandra sz. 1884.

gr. Festetics Karola sz. 1888.

9.

Esterházy.

Hg. **Esterházy** Miklós, 1817—1894.
Neje 1842: **Child-Villiers** Sára Friderika Karolina 1822—1853, György, 5. Earl of **Jersey** (1773—1859) és **Fane** (Earls of Westmorland háza) Sára Sófia († 1867) leánya. Gyermekei:

I. hg. Esterházy Pál, 1843—1898.
1. neje 1868: gróf Trauttmannsdorff Mária, 1847—1876, hg. Trauttmannsdorff-Weinsberg Ferdinándnak (1803—1859) és Liechtenstein Anna herczegnőnek (sz. 1820) a leánya; hg. **Trauttmannsdorff-Weinsberg** János Józsefnek (1780—1834) és **Fürstenberg-Weitra** Filippina tartománygrnőnek, továbbá herczeg **Liechtenstein** Károlynak (1790—1865) és **Wrbna-Freudenthal** Francziska grnőnek (1799—1833) az unokája.
2. neje 1879: Croy Eugénia hgnő, 1854—1889, Croy Rudolf hgnek (1823—1902) és Ligne Natália hgnőnek (1835—1863) a leánya; **Croy-Dülmen** Alfréd hgnek (1789—1861) és **Salm-Salm** Eleonóra hgnőnek (1794—1871), továbbá **Ligne** Eugén herczegnek (1804—1880) és **de Trazegnies** Natáliának az unokája. Fiai:
— 1. hg. Esterházy Miklós, sz. 1869.
Neje 1898: gr. Cziráky Margit, sz. 1874, gr. Cziráky Antalnak (szül. 1850) és Esterházy Alice grófnőnek (1850—1882) a leánya; gróf **Cziráky** Jánosnak (1818—1884) és **Dezasse de Petit-Verneuille** Lujza grnőnek (szül. 1821), továbbá gr. **Esterházy** Lászlónak (1810—1891) és **Orczy** Erzsébet bárónőnek (szül. 1822) az unokája. Gyermekek:
— — *A.* hg. Esterházy Mária Róza, sz. 1900.
— — *B.* Esterházy Pal örökös herczeg, sz. 1901.
— 2. hg. Esterházy Rudolf, sz. 1880.
II. hg. Esterházy Alajos, sz. 1844.
III. Esterházy Sára hgnő, 1848—1885.
Férje 1869: hg. **Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst** Miklós, 1841—1886. Leánya:
— Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst Sára Mária hgnő, sz. 1885.
IV. hg. Esterházy Antal Miklós, sz. 1851.
Neje 1888: gróf Andrássy Irma, szül. 1858, gróf Andrássy Manónak (1821—1891) és Pálffy Gábriella grnőnek (sz. 1833) a leánya; gr. **Andrássy** Károlynak (1792—1844) és **Szápáry** Etelka grnőnek (1798—1876), továbbá gr. **Pálffy** Ferenczneк, Szentgyörgy és Bazin grófjának (1780—1852) és **Erdődy** Natália grnőnek (1803—1845) az unokája.

* * *

Ezek a spanyol királyok magyar vérségének a fővonalai, a melyek hasonló teljességben még soha sem közöltettek. Természetes, hogy azért akadnak még más vonalak is, de valamennyit kötetekben alig lehetne összegyüjteni. Igy vannak a spanyol királyoknak magyar vonalai a Savoya és Lobkowitz házak révén is. Ez a munka tehát csak részlete az Árpádok spanyol-német-magyar és spanyol-brit-magyar vérségének, de mint ilyen föltétlenül igaz, hiteles és a mennyire ismételten átnéztük, hibátlan. E szerint a spanyol királyok magyar véreihez a következő magyar családok tartoznak:

Almásy gr.
Ambrózy báró
Andrássy gr. (2 vonal)
Apponyi gr.
Bellegarde gr.
Berchtold gr.
Bolza gr.
Bornemisza báró
Czobor gr. †
Degenfeld-Schonburg gróf
Draskovich gr. (4 vonal)
Erdődy gr. (2 vonal)
Esterházy hg.
Esterházy gr.
Festetich gr. (2 vonal)

Fiedler báró
Folliot de Crenneville gr
Forgách gr.
Goluchowsky gr.
Gudenus báró
Hadik-Barkóczy gr.
Haller gr.
Károlyi de N.-Károly gróf (3 vonal)
Károlyi de Károly-Patty et Vasvár
Kulmer gr.
Lónyay
Machik
Majláth gr. (2 vonal)
Migazzy gr.
Mikes gr. (2 vonal)
Nemes gr.
Ozsegovics báró
Pálffy hg.
Pálffy-Daun gr., Teano herczeg
Pálffy gr. (3 vonal)
Pejácsevich gr.
Roth
Rubido
Sándor gr.
Schell-Bauschlott báró
Serényi gr. (3 vonal)
Stubenberg gr.
Széchényi gr.
Teleki gr.
Vay gr. (2 vonal)
Wallis gr.
Wenckheim gr.
Zichy gr. (3 vonal)

ZARÁNDY A. GÁSPÁR.

UJABB NÉMZETSÉGI KUTATÁSOK.

(Első közlemény.)

1. Aba.

a) *Alkal-Bodon és a Szücsiek.*

Az Aba nemzetségnek Erdélyben szereplő első ismert tagja bizonyos Leustachius fia «Alcolbodun» comes, ki 1228-ban András király kiküldöttjeként Tomaj nb. Dénes tárnokmestert a kolozsmegyei Széplak és a dobokamegyei Gyeke faluba statuálja.[1] E férfi úgy nevének etimologiájára, mint további sorsának történeté nézvere mindeddig ismeretlen személy.

Én sem vagyok azon helyzetben, hogy jelen sorokkal az őt környező homályt teljesen szétoszlassam, de miután a logikai következtetés útján nyert valószinüségi adatok a későbbi szerencsésebb genealogiai kutatónak legalkalmasabb kiinduló pontját képezik, azt hiszem, hogy a következő valószinüségi adatokkal a jelzett irányban nem egészen felesleges szolgálatot teszek.

A mi az «Alcol» nevet illeti, azonnal kijelentem, hogy megfejtésére nézve legkisebb támaszpontunk sincs. Miután az illető okirat eredetijét nem ismerjük és a közzététele csak a váradi káptalan 1357-iki átiratán alapszik, kérdéses, vajjon az eredetiben tényleg «Alcol» állott-e vagy nem. Legyen azonban bárhogy, annyi bizonyos, hogy ez «Alcol»-ban, bár a «Budun» előtt áll, csak valamely jelző rejlik és hogy, mert a Bodon név az Aba nemzetség későbbi tagjainál elég gyakran szerepel, az 1228-ban működő férfi neve tulajdonképen csak Bodon. Fejér, ki az illető okiratot III/II. k. 130. old. közli «Alolbodum»-ot olvas; miután azonban bizonyosra vehető, hogy az ujabb kiadók az «Alcolbodun»-t helyesen olvasták, meg nem értjük, hogy valaki még napjainkban is az «Alolbodus, máskép Alcolbodun» megjelöléssel élhessen.

Történetére nézve a következő támaszpontot akarom felhasználni;

A váradi regestrumból tudjuk, hogy Eusták fia Bodun comes a biharmegyei Salamon faluban lévő birtokát — az ottani határ harmadrészét — Pata fia Jákónak 1214-ben eladta.[1] Hogy az eladó fél és fentebbi Alkal-Bodon között az azonosság valószinüségét felteszem, annak kétszeres indoka van.

Miután tudjuk, hogy Alkal-Bodon 1228-ban Erdélyben mint királyi kiküldött bizonyos birtokstatuálásnál működik, majdnem bizonyos, hogy vagy Erdélyben vagy egy ezzel tőszomszédságban lévő magyar megyében volt birtokos; miután Biharmegye Kolozsmegyével határos és a Leusták név az Eustákkal azonos, nem éppen hihetetlen, hogy a névhasonlatosság és a birtokviszonyok körülményei jelen esetben döntő jelentőségüek legyenek. De van még egyéb támaszpontunk is.

Midőn az Aba nb. György fiai 1275-ben az Aba nemzetség ősi fészkében, Hevesmegyében fekvő tarjáni birtokukat határoltatják, a következő szomszédos birtokosok is szerepelnek: 1. Gyöngyösi János, 2. Rédei László és Dezső, 3. *Jaco fia Zuuchi János comes*, 4. Encsi Péter, 5. Pata fiai Demeter és Pata, 6. Solymosi

[1] Hazai okmánytár, VI. k. 21. l.

[1] Fejér, VII/I. 193. l.

Pál;[1] miután ezek között a Gyöngyösiek, Rédeiek és Pata fiai az Aba nemzetség tagjai, több mint valószinü, hogy a velök ugyszólván egy és ugyanazon pontban határos szomszédok is azok és igy jogositva vagyunk arra, hogy Jákó fiát: Zuuchi Jánost is Aba-nemzetbelinek vegyük; Zuuch pedig nem a hevesmegyei Szucs, hanem az ugyanazon megyében még most is létező (Gyöngyös-) *Szücsi*. Fennebb láttuk, hogy Eustach fia Bodon comes biharmegyei salamoni birtokát 1214-ben Pata fia Jákónak eladta; tudván már mostan, hogy a Pata név az Aba nemzetségnél divott és hogy Szücsi Jánosnak az atyja Jákó, alig csalódunk, ha azon véleménynek adunk kifejezést, hogy Pata fia Jákó is Aba-nembeli ember, — hogy 1214-ben a salamoni birtokot nemzetségbeli rokonától, Eusták fia Bodontól vette és hogy e Jákó fia 1275-ben mint Szücsi János comes Hevesmegyében szerepel. Ennek egyik következménye különben az is, hogy Chuley fia Petus, ki 1214-ben a salamoni földek kétharmadának tulajdonosa, minden valószinüség szerint szintén az Aba nemzetség tagja és talán az Ugrai-ágnak, melyben egy Cheley nevü tagot 1325-ben találunk, egyik őse.

Alkal-Bodon utódjait nem ismerjük, valamint azt sem tudjuk, vajjon ő-e a későbbi ágak némelyikénél előforduló Bodon nevü ősök egyike. A Szücsi családról azonban a következő adataink vannak.

Midőn Aba nb. Nekcsei Demeter 1328-ban Hevesmegyében fekvő Fajzat nevü birtokát nejére átruházza, tudtunkra adja, hogy e birtokot birói itélet alapján nyerte. *Jákó fia János fiai István, Miklós, Mihály* és *László* az ő (t. i. Demeternek) hevesmegyei birtokain garázdálkodtak, alattvalóit és szolganépeit részint megölték, részint fogságba ejtették, minek az lett a megtorlása, hogy Fajzaton lévő jószágaikat birói itélet alapján kénytelenek voltak a kárositottaknak átengedni. Melyik évben történt ez? nem tudjuk és a Szücsiekre csak 19 évvel később tudunk megint ráakadni. Midőn t. i. a hevesmegyebeli Lengyéndieket 1347-ben az ugyanazon megyében fekvő Fancsal-ba beiktatták, János fiai: Szücsi Mihály, Miklós és Laczk (István tehát már nem élt) azzal álltak elő, hogy nekik a fancsali birtokra vonatkozó és tulajdonjogukat igazoló okirataik vannak, mire a nádor ezeknek felmutatására határnapot tűz ki;[1] az ügy további menetét nem ismerjük. Ezek szerint a Szücsi-családnak következő nemzedékrendjét kapjuk:

(Pata)
|
Jákó (1214)
|
Szücsi János 1275
|
István 1342 | Miklós 1342—1347 | Mihály 1342—1347 | László 1342—1347

Midőn Zsigmond király 1408-ban keresztúri Garázda Miklósnak és Szilágyi Lászlónak a temesmegyei Horogszeget adja, többi között emliti, hogy ezeknek és rokonaiknak már 1408 előtt a hevesmegyei *Szücsi*, Fajzat, Réde és Ecsed, valamint a nógrádmegyei Csécse-t adta, mely birtokokat mostan a királynak visszaadják.[2] Jákó unokáiról itt már szó sincsen.

b) *Vitális.*

A váradi regestrumban olvassuk, hogy Deda fia Mihály az Aba nb. *Vitálist* és *fiát* bizonyos kárositás miatt beperelte s hogy az ügyben már azelőtt a fogott birák között egy Onga helységből való ember volt. Ebből már most azt lehetne következtetni, hogy Vitális is vagy az Abauj vármegyében fekvő Ongán vagy legalább is az ezzel határos megyék egyikében volt birtokos. Nyomára a következő adat vezethet.

II. András 1214-ben a leleszi prépostságot mindazon birtokokban megerősiti, melyeket annak Boleszló váczi püspök adományozott. A Fejér, III. I. k. 153. s kk. lapjain közzétett okirat annyira ferditi a helyneveket, hogy némelyeket fel sem ismerhetni. Többek közt egy «Hermely» nevüt is emlit, melyben a zemplénmegyei Helmecz-re ismerünk; azután azt mondja, hogy a püspök a Helmeczczel határos Gyueres-t vagyis *Géres*-t adta a prépostságnak és hogy e Gérest *Vitális comes fiaitól Csák és Istvántól* 15 márkáért vásárolta vala. Miután Zemplénmegye Abaujvármegyével határos, több mint valószinü, hogy itt Aba nb. Vitális fiaival van dolgunk és hogy ennek értelmében a Vitális-pör 1214 előtt játszódott le.

[1] Hazai okmánytár, VI. k. 211. l.

[1] Anjoukori okmánytár, II. k. 378. l., V. k. 92. l.

[2] Temesmegyei okmánytár, I. k. 400. l.

2. Balog.

Melyik nemzetséghez tartozik a krasznamegyei Szécsi-család?

Midőn annak idején Csánki «Magyarország földrajza a Hunyadiak korában» czimü müvét ismertettem, azon véleménynek adtam kifejezést, hogy a Krasznamegyében szerepelt Szécsi-család a Pok nemzetségnek egyik hajtása, holott Csánki (I. k. 590. l.) e családot a Balog nb. rimaszécsi Szécsiekkel azonosnak vette, bár ez állitását egyetlen egy érvvel sem támogatta. Jelen soroknak az légyen a feladata, hogy ezen érdekes kérdést véglegesen tisztázzák.

* * *

Pok nb. Miklós vajda és fiai kijelentik 1319 február 9-ikén, hogy *rokonaik* (cognati seu proximi) Lukács fiai Gergely, László és Péter már kora ifjuságuk óta nekik nagy szolgálatokat tettek, hogy *Lőrincz* nevü fivérök az ő szolgálatukban Máramarosban elesett, hogy dunántúli birtokaikat a Güssingiek garázdálkodásai következtében elvesztették és hogy mindezeknek kárpótlásául Krasznamegyében fekvő *Szécs* nevü birtokukat nekik adományozzák.[1] Miután 1267-ben egy Pok nb. *Lukács* és ennek fiai István, *Gergely* és egy ismeretlen nevü prépost fordulnak elő,[1] jogositva éreztem magamat feltételezni, hogy Miklós vajdának 1319-ben szereplő rokonai az 1267-ben emlitett Pok nb. Lukácsnak a fiai. Vajjon e feltevés még mindig igaz-e vagy nem, nem tartozik e sorok keretébe, mert mi itten csak a krasznamegyei Szécsiek nemzetségét akarjuk tisztázni.

Károly király 1341-ben Dancs krasznamegyei főispánnak az ugyanazon megyében fekvő Valkót adományozza és a beiktatással a váradi káptalant bizza meg. Midőn a beiktatással megbizott emberek a Dénes bán birtokában lévő *Bagos* és *Monyoród* nevü jószágok határait akarták megjárni, a bán megbizottjai meg nem engedték, hogy a Valkó, Bagos és Monyoróddal határos *Hosszuaszón* a határjárást eszközöljék.[3]

Hogy azon Dénes bán, ki 1341-ben a krasznamegyei Hosszuaszó, Bagos és Monyoród birtokosa, nem más mint Balog nb. Dénes, kit 1330 óta szörényi bánnak ismerünk, az oly kétségtelen, hogy közelebbi indokolása teljesen felesleges. Meddig élt? nem tudjuk. Az 1342-ik év végén már más a szörényi bán.

Négy fia volt: Balázs, Tamás, Péter és János, kiket legelőször 1347-ben emlitenek; 1357-ben Balázs és Tamás már mint «Szécsi»-ek szerepelnek, előbbi akkor «strenuus miles».[1] Balázs 1372 október 11-ikén még él,[2] fiai Dénes és Péter Temesmegyében fekvő *Bazsar* nevü birtokukat 1391-ben Tomaj nb. Losonczi László erdélyi vajdának adják el.[3]

A rendelkezésemre álló kútfők 1391 után jó ideig e Szécsieket nem emlitik. Csak 1434-ben találjuk megint, hogy Szécsi Osvát a kolozsmonostori konvent előtt az alább nevezett Szécsieket a Krasznamegyében fekvő Szécs-en lévő birtokainak foglalásától tiltja. Az illetők: 1. Miklós és fia Tamás, 2. János fia András, 3. Lőrincz fiai András és János, 4. Mihály, 5. Bálint, 6. Bertalan.[4] 1454-ben Szécsi Silveszter és Tamás Krasznamegye ispánjai. Bagoson és Hosszuaszón pedig 1471-ben is a Szécsiek a földesurak.[5]

Már most világos, hogy azon Szécsiek, kik 1341 után a Krasznamegyében fekvő Bagoson és Hosszuaszón birtokosok, a Balog nb. rimaszécsi Szécsieknek Dénes bántól származó ivadékai és igy Csánkinak igaza lehet, ha azt mondja, hogy a megyének 1454-ben szereplő ispánjai is e családhoz tartoznak. Ezzel azonban még nincsen bebizonyitva, hogy az 1319-ben szereplő Lukács-fiak, kik akkor a krasznamegyei Szécset kapták, kihaltak és hogy a XV. században előforduló krasznamegyei Szécsiek kivétel nélkül Balog nb. Dénes bán utódjainak tekintendők. Feltünő t. i., hogy a Balog nb. Szécsiek birtokában a XV. században (legalább a rendelkezésemre álló adatok szerint) csak Bagost és Hosszuaszót, nem pedig egyuttal Szécset is találjuk, valamint 1341-ben sem mondják, hogy Szécs a Balog nb. Dénes bán birtokában lett volna.

[1] Anjoukori okmánytár, I. k. 505. l.
[2] Fejér, IV/III. k. 428. l.
[3] Anjoukori okmánytár, IV. k. 143. l.

[1] Fejér, IX/II. k. 606. l. V. ö. VII/III. k. 129. l., ddo. 1366.
[2] Hazai oklevéltár, 299. l.
[3] Temesmegyei okmánytár, I. k. 211—212. l.
[4] Zichy okmánytár, VIII. k. 541. l.
[5] Csánki, I. k. 589. l.

Feltünő az is, hogy az 1434-ben előforduló Szécsi birtokosok közül egyetlen egy sem kapcsolható össze az 1391-ben emlitett Dénessel és Péterrel.

Mindezekből tehát az derül ki, hogy a krasznamegyei Szécs urai, kikkel a XV. században találkozunk, minden valószinüség szerint az 1319-ben felmerült Lukács-fiaktól származnak, ellenben, hogy azon Szécsiek, kik Bagoson és Hosszuaszón birtokosok, minden kétséget kizáró módon a Balog nb. Dénes bán egyenes utódai.

3. Bána.

A Komárommegye gesztesi járásában még most is létező Bana nevü helység (melyet a legrégibb időben kétségkivül «Báná»-nak neveztek) első birtokosa tudtommal *Bánai Imre*, ki többekkel együtt 1233 táján a pannonhalmi apátság és a templomosok közötti birtokperben fogott biróként müködik.[1]

1275 julius 18-án pedig tanusitja László király, hogy *Bána nb. Mihály fia Mihálynak*, hü szolgálatainak elismeréseül a veszprémmegyei Bakonyban fekvő *Dolosdon* négy ekealját adományozott. Ugyanezen Mihály kieszközli a királynál, hogy tisztviselői, Bánai Salomo és Ambrus 1276-ban Dolosdon egy ekealját kapjanak.[2] Ennyi az anyag, mely a Bána nemzetségre vonatkozólag mindeddig rendelkezésünkre állott. A következő sorokban ki akarjuk mutatni, hogy a nemzetség későbbi nyomait is megtaláljuk, sőt a belőle kiágazott családokat is.

a) *a Bébiek, Bánaiak és a Pinnyeiek.*

IV. László király 1273 szeptember 15-ikén azzal bizza meg a győri káptalant, hogy a komárommegyei Vas és Zelebeg nevü birtokok viszonyairól jelentést tegyen. Miután a jelentés a király megelégedésére szólt, kijelenti még ugyanazon évben, hogy a nevezett két birtokot *Bánai Imre fia Mihály* lovászmesternek[1] és unokatestvérének (fratris sui patruelis), *Lőrincz fia Miklósnak* adományozza.

Itt azonban mindjárt ki kell emelnünk, hogy Miklós atyja nem — mint ezt az illető okirat állitja — Lőrincz, hanem, mint majd alább látjuk, *Péter;* a hiba onnét ered, hogy az 1273-ik évi adományozást nem az eredeti okiratból, hanem csak egy 1338-ból származó átiratból ismerjük,[2] mely utóbbiba e hiba belecsuszott.

László király ezen adományozás alkalmával kiemeli, hogy Miklós 1273-ban Hájszentlőrincz előtt a kunok ellen harczolt és hogy fivére *Sebestyén* itt a király szolgálatában életét vesztette.

1276-ban tanusitja a székesfejérvári káptalan, hogy Koppán nb. Paulin comes fiai Jakab és Frigyes, kiskoru nemzetségi rokonaikkal egyetértőleg Komárommegyében fekvő *árpai* birtokrészüket *rokonaiknak* (fratribus): *Miklós-*, *Mihály-*, *Benedek-* és *Imrének* örökbe vallották.[3] Mindeddig tehát azt kellett hinnünk, hogy a vevők is a Koppán nemzetség tagjai, az alábbi kutatásokból azonban kitünik, hogy a «frater» szó ez esetben csak anyai rokonságot vagy sógorsági kapcsot jelent.

1283 május 13-ikán László király ujra megjutalmazza e Miklóst, ki akkor Galgócz főispánja. Kiemeli, hogy fivére, Sebestyén, 1273-ban Győr ostromlása alatt elesett, maga Miklós megsebesült; a morvamezei csatában lábán sulyos sérülést szenvedett, Szaláncz előtt (1280-ban) arczán megsebesült és utoljára (1282) a kunok ellen menesztett hadsereg müködésében vett részt. Mindezekért adja neki a Sopronmegyében fekvő

[1] Wenzel, VII. k. 278. l. Az itt közölt okiratnak nincsen keltezése, kiadója az 1248 körüli időbe helyezi. Miután a fogott birák közül Igmánd nb. Olt is szerepel, kit Wenzel VI. k. 530. l. szerint 1233-ban kimutathatunk, biztosabban járunk, ha Bánai Imre fellépését is ez időre tesszük. Wenzel ebben az okiratában «Henricus de Bana»-t közöl; előttem gyanus volt e szövegezés, én Imrére gondoltam. Dr. Erdélyi László győrszentmártoni levéltárnok ur volt szives velem közölni, hogy az idézett okiratban nem «Henricus», hanem «*Hemericus* (Hemricus) de Bana» áll. — Továbbá tudjuk, hogy a birák között szereplő Rozsd nb. (Tahi) Dénes 1237-től 1240-ig ismeretes.

[2] Fejér, VII II. k. 40., 52. l.

[1] Fejér, VII/I. k. 198. l. szerint Mihály kir. pohárnokmester 1253-ban a királyi pohárnokoknak Veszprémmegyében fekvő patonai birtokuk miatt fenforgott perét intézi el, mely alkalommal fejérmegyei ember, Gyóni Bocha a pristaldus. — 1247-től 1251-ig bizonyos Bágyon a király pohárnokmestere és miután Mihály nevü pohárnokmestert ez időtájt nem ismerünk és az emlitett okirat hitelessége nem gyanus, feltehetjük, hogy itt Bánai Mihálylyal van dolgunk és hogy az évszám talán 1273-ra helyezendő.

[2] Hazai okmánytár, VI. k. 190. l.

[3] Fejér, VII/III. k. 77—78. l.

Osl, *Szécseny* és *Kecsenér* nevü birtokokat. Résztvesznek ez adományozásban még *Mihály*, *Benedek* és *Imre* nevü rokonai is.[1]

Midőn IV. László 1284 január 12-én a komárommegyei Vasról szóló adományozását megujitja, akkor az adományozásban részesülőket következetkezőleg jelöli meg: 1. *Péter fia* «**Fátra**» **Miklós**, 2. *Imre fia Mihály*, királyi lovászmester, 3. rokonaik: *Benedek* és *Imre*. Itt is kiemeli, hogy Miklós a Morvamezőn megsebesült és Hájszentlőrinczen a kunok ellen harczolt, továbbá, hogy Mihály a morvamezei csatában lándzsadöfés következtében lebukván, életveszélyben forgott.[2] 1289 november 9-ikén megujitja László a Vas és Zelebegről szóló adományozást; most azonban már *Imre fia* «**Zsidó**» **Mihály** az adományozást élvező, mig Fátra Miklósról az mondatik, hogy a király szolgálatában megölték.[3]

III. András is megemlékezik a nevezett személyek hőstetteiről, a mennyiben 1291 deczember 12-én *Imre fiait: Zsidó Mihályt*, *Benedeket* és *Imrét* Vas és Zelebeg birtokokban megerősiti; elbeszéli, hogy mindhárman 1291-ben az osztrákok elleni hadjáratban vettek részt, hogy Benedek Bécs kapui előtt megsebesült és egyik rokonuk, *Pál fia Pál*, hősiesen elesett.[4] 1295-ben pedig olvassuk, hogy Koppán nb. Miklós fia János özvegye Aglenth, Vaszteji (= Vasztil) András leánya és kiskoru fia Miklós vasi birtokrészét *Bánai Imre fiainak: Mihály*, *Imre* és *Benedeknek* örökbevallja.[5] 1297 november 26-án megerősiti András király *Bánai Imre fia Mihály* tárnokmestert és *néhai Miklós fiait* az osli, szécsenyi és kecsenéri birtokban; a király kiemeli, hogy Miklós e birtokokat Sebestyén nevü fraterének Győr ostromakor bekövetkezett haláláért kapta.[6]

Hogy kik voltak Miklós fiai? azt egy keletnélküli okiratból tudjuk,[7] mely arról tesz tanuságot, hogy *Fátra Miklós fiai Péter*, *László* és *Miklós* és e Fátra Miklós fratere *Zsidó Mihály*, az általuk elfoglalt, Veszprémmegyében fekvő *Gyimót* nevü birtokot, illetőleg egy gyimóti birtokrészt jogos tulajdonosának, a nagyváradi káptalannak visszaadtak. Itt azonban egy kis visszapillantásra van szükségünk.

Gyimót már sokkal korábban képezte vita tárgyát a váradi káptalan és a veszprémmegyei *Béb* (Beed, Beud, Fejérnél elferditve: Wees) birtokosai között, miről Wenzel, II. k. 327. l. (kelet nélkül, de 1256 körüli időre helyezendő) és Fejér, IX/VI. k. 139. l., (mely oklevél kétségtelenül 1256-ból származik) szólnak. Az utóbbi okirat tanusitja, hogy a Bébi nemesek és a váradi káptalan Gyimótot maguk között felosztották és hogy a Bébi nemesek közül a következők mint az összes érdekelt rokonság képviselői szerepeltek: 1. *Csépán*, 2. *Gyuge*, 3. *György*, 4. *Zuda*, 5. *Péter fia Miklós*. Miután alább meglátjuk, hogy Béb «Fátra» Miklós ősi birtokát képezte, világos, *hogy az 1256-ban szereplő Péter fia: Bébi Miklós e Fátra Miklóssal azonos és hogy ennek következtében Bánai, illetőleg Zsidó Mihály őseit is a Bébiek között kell keresnünk.* Nemzetségüket majd alább állapitjuk meg.

Karácson győri prépost tanusitja egy keltezetlen okiratban, hogy Gutkeled nb. Amadé fia Lotárdnak, a királyi birák, Ernő és Bázs, végzése alapján *Péter fia Miklós* comes ellen bizonyos lovak miatt tanukat kellene előállitania; az ügyet azonban mindkét fél mulasztása miatt el nem intézték.[1] Szervi összeköttetésben áll ezen darabbal IV. Bélának 1269-ben kiállitott oklevele, melyben előadja, hogy a királyné vitéze, *Péter fia Miklós* comes Bős és Árpádsuka nevü szolgagyőri és csallóközi birtokát szomszédainak zaklatása miatt Héder nb. Dénes fia Hédernek eladta s hogy e földek szomszédja többiek között (Amadé fia) Lotárd.[2] Ákos nb. Ernő 1267-től 1269-ig első izben Béla király országbirája; Garam-Mikolai Bázs pedig 1262—64-ben István ifj. király, 1270-től 1272-ig azonban Szolgagyőrmegye főispánja. Gutkeled nb. Amadé fia Lotárd pedig, ki 1264-ben Bős és Aportsoka (igy!) tulajdonosa, 1274-ig mutatható ki. A fentebbi oklevél tehát 1270 körül lett kiállitva.[3]

[1] Kubinyi, M. Tört. Eml. I. k. 125. l.
[2] Ugyanott, 132. l.
[3] Ugyanott, 138. l.
[4] Ugyanott, 147. l.
[5] Hazai okmánytár, VIII. k. 284. l.
[6] Kubinyi, 163. l.
[7] Fejér, IX/VI. k. 121. l.

[1] Hazai okmánytár, III. k. 33. l.
[2] Wenzel, VIII. k. 225., 226. l.
[3] V. ö. Hazai okmánytár, VIII. k. 99. l., Fejér V II. k. 190. l.

Fátra Miklósnak még egy *Margit* nevü leánya is volt, ki 1355 október 20-ikán mint a Pápa nb. Undi öregebb Máté özvegye a győri káptalan előtt kijelenti, hogy *Pinnye, Osl, Lak, Küllak, Bellak, Köcsönér, Béb és Endréd* nevü birtokokból leánynegyedi részét egyetlen *fivére László fiainak* eladja.[1] Ebből az következik, hogy Fátra Miklósnak két neje volt, hogy Margit és László az egyiktől, a többi fiak a másiktól születtek.

A komárommegyei vasi birtok Zsidó Mihály ágának tulajdona. Zsidó Mihálynak, kinek biztos nyomait csak 1300-ig követhetjük, két fia volt: *Sándor* és *János*, kik közül Sándor 1324 május 8-ikán mint királyi kiküldött Szomor fia Miklóst és Rédei Mihály fia Jánost megidézi. Ugyanazon évben ő is, fivérei is «*de Gunu*» (= Gönyői) néven szerepelnek.[2] 1333 február 9-ikén azonban mindkét fivér mint «*vasi Zsidó*» ismeretes.[3] Sándornak utódait nem ismerjük. János, ki 1355-ben Komárommegye alispánja, *László* nevü fia maradt, ki 1372-ben Szántai Kolozs Jakabot testvérévé fogadván, összes birtokai örökösévé tette. 1386 kezdetén László már nem élt és igy Jakab megkapta a Komárommegyében fekvő *Vas, Porvad, Beech*, valamint a Veszprémmegyéhez számitott *Csep*, **Dolosd** és *Varjad* nevü birtokokat.[4]

1327 február 26-ikán a győri káptalan, oklevele szerint a következő családtagok Osli, Szécseny és Kecsenér nevü birtokon osztoztak: 1. *Miklós fia László*, 2. *Mihály fiai Sándor és János*, 3. *Benedek fia Bána*, 4. *Imre fia Pál*.[5] Ez utóbbi Imrének azonban még *Pónya* nevü fia is volt, ki 1342-ben mint Vasi Pónya a Szentgyörgyi-Bazini családbelieknek birtokrendezése alkalmával mint bizalmi férfi szerepel.[6] 1352 jul. 5-ikén már nem él. Öt fia volt: *Imre, András, László, István* és *Pál*, kik atyjukkal együtt 1344-ben merülnek fel; anyjuk 1373-ban még él; Pónyát csak 1347-ig találjuk az élők sorában.[7] 1352 julius 5-én kijelenti *Bánai Zsidó János* saját, ugymint Pónya fiai nevében, hogy *Kiskeszö* nevü birtokukra vonatkozó okirataikat a győri káptalan előtt fogják felmutatni.[1]

Hogy a régibb okiratokban előforduló Bánaiak[2] szintén Zsidó Mihály és Fátra Miklós nemzetségi rokonai, biztosra vehető. Ezeknek nemzedékrendje a következő;

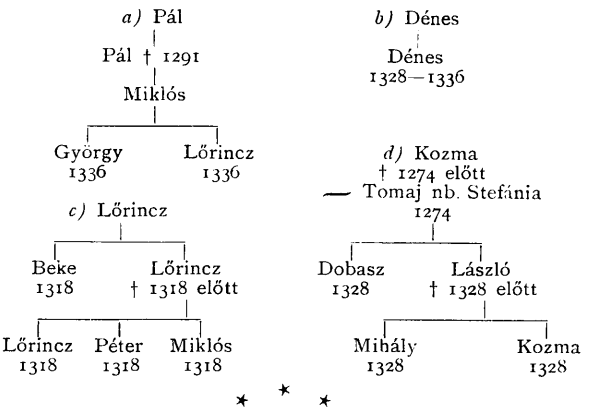

Fátra Miklós fiai közül *László* 1319-ben mint «Bébi» (= Beed) fordul elő.[3] 1327 január 9-ikén — mint már mondtuk — Zsidó Mihály ágával együttesen Osli, Szécseny és Kecsenéren osztozkodik. 1331 augusztus 1-én még csak e birtokok tulajdonosa; 1353 április 11-ikén azonban már ***Pinnyei László*** nevezi magát.[4] Hogy mikor került e sopronmegyei helység családjának birtokába, nem tudjuk, de kétséget nem szenved, hogy ő már atyjától örökölte, mert Fátra Miklós leánya Margit mint «filia condam Nicolai dicti Fotra de Pynne» néven szerepel. László 1355 október 20-ikán már nem él. Neje Vernhard nevü soproni polgárnak a leánya. Három fia volt: Miklós, Péter és István. Ezek a nevezett napon atyjuk nővérétől, Margittól (l. f.) ennek pinnyei, osli, laki, küllaki, bellaki bébi, kecsenéri és endrédi birtokrészét vásárolták meg.[5]

1 Soproni okmánytár, I. k. 249. l.
2 Hazai okmánytár, I. k. 135., 137. l.
3 Anjoukori okmánytár, III. k. 7. l.
4 Hazai okmánytár, III. k. 192., 240. l.
5 Soproni okmánytár, I. k. 115. l.
6 Anjoukori okmánytár, IV. k. 238. l.
7 Fejér, VII/III. k. 141., 147. l.

1 Anjoukori okmánytár, V. k. 597. l.
2 Pl. Anjoukori okmánytár. I. k. 479. l. (Lőrincz utódai.) Fejér, VII/III. k. 149 do 1328. l. Wenzel, IX. k. 90. l. stb.
3 Anjoukori okmánytár, I. k. 525. l.
4 Sopronm. okmánytár, I. k. 123., 239. l. (de Freindorf) Fejér, VIII/II. k., 548. l. szerint egy Pinnyei György 1324-ben Sopronmegyében királyi kiküldött.
5 Ugyanott, 249. l.

Péter többé nem is szerepel. *Miklóssal* is csak még 1360 junius 12-én találkozunk,[1] de nevén kivül mit sem tudunk felőle.

István folytatja a családot. 1360 február 6-án tanusitja a győri káptalan, hogy *Pinnyei István* (Miklós fia László fia) *Béb* nevü birtokát (Veszprémmegyében) Ugodi Csenyek fiainak, Istvánnak és Péternek zálogba adja s ha abban őket valaki háborgatná, akkor Sopronmegyében fekvő Osli és Pinnye birtokaiból ugyanannyi birtokrészt kapnak kárpótlásul.[2] 1360 junius 12-ikén már el van jegyezve. Az érdekes eljegyzési (vagy házassági) szerződésből[3] tudjuk, hogy a menyasszony neve *Bentl* (Benthul), atyja *Schmuckenpfenning* Jakab soproni polgár, anyja pedig János soproni biró nővére, — hogy István Pinnye, Szécseny és Kecsemér nevü birtokait jegyesének 100 márka erejéig elmóringolja, — hogy csak Miklós nevü fivére él és hogy Sopron városban való állandó tartózkodásra nézve mindazt, mit anyai nagybátyjával, Vernhard fia Miklóssal határozott, egész tartalmában fentartja.

1398 január 29-ikén már nem él, mert a csornai konvent akkor tanusitja, hogy *Pinnyei István fia Miklós* saját ugy mint *fivérei* nevében az Osl nb. Csornaiakat Osl nevü birtokában bizonyos halászóhely eladásától tiltja.[4]

Istvánnak többi gyermekeivel 1402 november 22-én találkozunk, midőn Zsigmond király arról tesz tanuságot, hogy Pinnyei István fiai: *Antal*, *Miklós*, *László* és *Balázs*, sógorukkal, Osl nb. Lozsi Beleddel, ki nejét, *Katalint*, *a nevezett Pinnyeiak nővérét* megölte, kibékültek.

Balázsról nem tudunk többet.

Miklós 1409 márczius 20-ikán már nem él, mert ezen napon már *fia László* szerepel nagybátyjai mellett, midőn ezek Lozsi Beledet fennebbi kötelezettségei alól felmentik.[5] 1420 szeptember elsején arról értesülünk, hogy e Pinnyei László neje, *Laki* László és nejének, Ilonának, leánya *Scholastica* anyai hozománya és saját leánynegyede dolgában Laki Ferencz (sopronmegyei család sarja) ellen esküt fog letenni; le is tette 1420 október 8-án.[1] László 1426 február 19-ig szerepelt.

István fia László nyomai szintén csak 1426 február 19-ig találhatók.[2]

Antal, ki 1408 junius 18-ikán Sopronmegye alispánja[3] 1426 február 19-ike után szintén nem fordul elő. Halálozási évét nem ismerjük. 1410-ben már *Máté* nevü fia van,[4] de ez — úgy látszik — fiatal korában halt meg. 1462 május 17-ikén tanusitja a sopronmegyei alispán, hogy Osl nb. Viczai György Pinnyei Antal özvegyének, *Annának* és fiainak, *László*, *István*, *Miklós* és *Antalnak* pinnyei jobbágyain hatalmaskodásokat követett el.[5] Egy későbbi oklevélből tudjuk, hogy István 1453 körül, László 1455 körül, Antal 1457 körül, Miklós 1459 körül született. Ebből, valamint azon körülményből, hogy ezeknek anyja, Antal özvegye, férje halála után ujra férjhez ment, joggal következtethetjük, hogy az 1410-ben szereplő Máté, Antalnak első nejétől született és hogy Anna, Antalnak második neje volt. Antal maga 1459 és 1462 között halt meg.

1463 október 3-ikán a Pinnyei-családnak többrendbeli tagjaival találkozunk, kiket azonban, sajnos, összefüggő nemzedékrendi lánczolatba be nem illeszthetünk. Pinnyei Antal özvegye Anna és gyermekei: *István*, *László*, *Miklós* és *Antal*, továbbá leánya, a hajadon *Zsófia* és ezeknek érdektársai: Haraszti Tapán János neje Katalin és leánya Apollónia[6] Kispinnyei Ambrust és társait Alsópinnye nevü birtok fölkérésétől tiltják. Kispinnyei Ambrus társai a következők: 1. fia István, 2. Baszti Balázs neje Scholastica,[7] 3. Völcsei Pál neje Katalin, 4. Kispinnyei Domonkos neje Anna.[8]

[1] Ugyanott, 328. l.
[2] Ugyanott, 321. l.
[3] Ugyanott, 327. l.
[4] Ugyanott, 528. l.
[5] Ugyanott, 591. l.

[1] Ugyanott, II. k. 52—54. l.
[2] Ugyanott, II. k. 74. l.
[3] Ugyanott, I. k. 584. l.
[4] Ugyanott, I. k. 613. l.
[5] Ugyanott, II. k. 419. l.
[6] A Harasztiak vasmegyei birtokosok voltak. István fia, Haraszti Tapán János és neje Katalin röviddel Albert király halála († 1439) után emlittetnek. E János 1444-ben kapuvári várnagy; leánya Apollónia 1461 szeptember 14-én merül fel legelőször; 1474-ben ezen Apollónia Polyáni Jánosnak a neje és atyjának birtokaiban fiusittatik.
[7] Él még 1479-junius 7-ikén. Fiai Osvát, Fülöp és István (Sopronm. okmánytár, II. k. 524. l.)
[8] Ugyanott, II. k. 424., 425. l.

1464. junius 21-én Pinnyei Antal özvegye már a sopronmegyebeli Völcsei Gergelynek a felesége s ezen napon első férjétől született fiainak életkorát meghatároztatja.[1] E fiukról csak azt tudjuk, hogy István és László fiutódokat hagytak maguk után.

István 1465 május 21-én arról panaszkodik, hogy Pinnyei Tamás leányai; Völcsei Balázs neje Scholastica, Völcsei Pál neje Katalin, Csengei Domonkos neje Anna, továbbá Pinnyei Ambrus és fia István, Pinnye, Osli, Kecsenér és Szécseny nevü birtokokra vonatkozó okleveleit visszatartják; utoljára említik őt 1475-ben.[2] 1483 jul. 1-én már nem él. E napon tanusitja a csornai konvent, hogy Pinnyei László Pinnyei István özvegyének, *Krisztinának* és leányainak: *Zsófia*, *Ilona* és *Krisztinának* Osli-n és Pinnyé-n egynéhány telket átengedett. 1485-ből pedig tudjuk, hogy László özvegy sógornéját e birtokokból kiüzte.[1]

A Pinnyeiekről szóló, rendelkezésemre álló utolsó adat az, hogy néhai Pinnyei *László* fia *Antal* 1504 jul. 18-án Ostfi Ferencznek néhai Pinnyei Antalnak osli birtokrészébe történendő beiktatása ellen óvást emelt.[2] Magától értetődik, hogy a Pinnyei család még 1504 után is virágzott.

Az eddigiekből megczáfolhatlanul kitünik, hogy a sopronmegyei Pinnyei család *nem* — mint egyik kiváló irónk állitja — *az Osl, hanem Fátra Miklósnak alább meghatározandó nemzetségéből való.*

Az eddig tárgyalt családok nemzedékrendje pedig a következő:

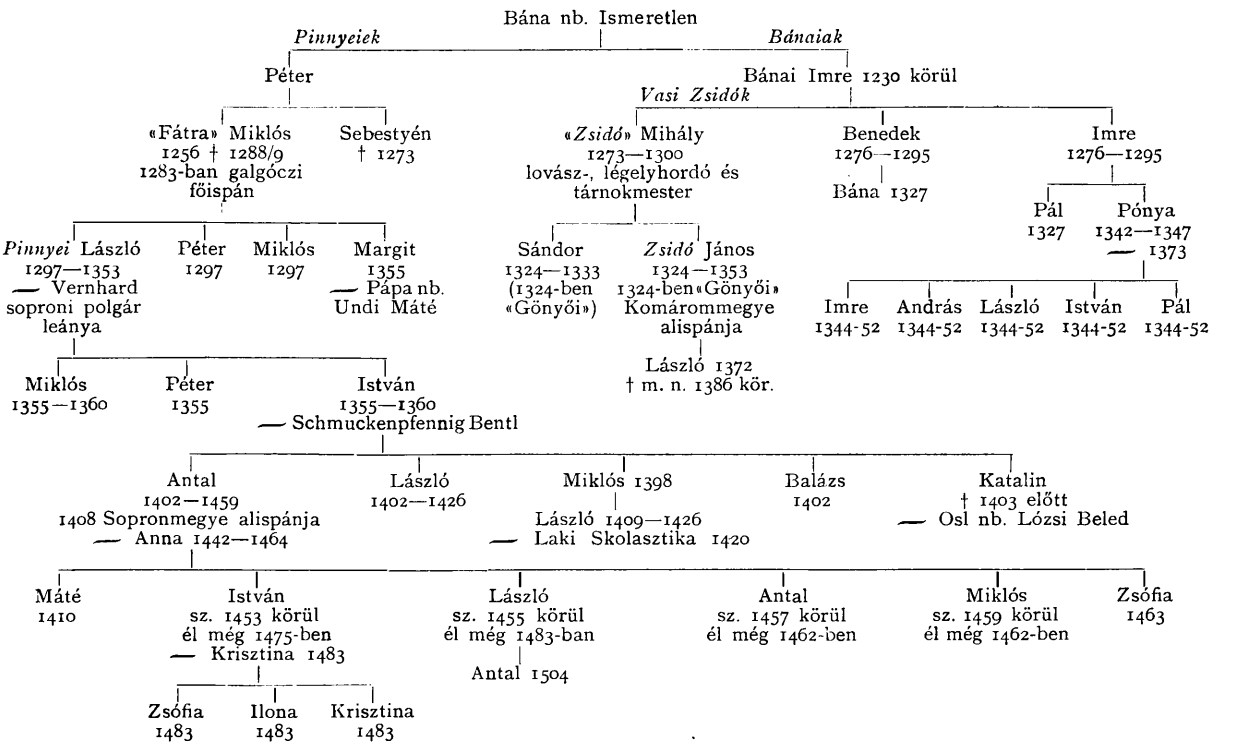

[1] Ugyanott, 429. l.

[2] Hazai okmánytár V. k. 326. l. — Kétséget nem szenvedhet, hogy a Pinnyei család mindazon tagjai, kiket Fátra Miklósnak eddigi utódaival szakadatlan láncolatba össze nem illeszthetünk, Fátra Miklósnak Péter és Miklós nevü fiaitól származnak. A rendelkezésemre álló okiratok nem elegendők arra, hogy kétségtelen genealogiai összefüggésüket bebizonyitsam. Annyi legyen azonban még kiemelve, hogy Pinnyei Antal fiai 1464 április 25-ikén Pinnyei Tamás leányainak Mátyás király által czélba vett fiusitása ellen óvásukat bejelentik. 1469 deczember 15-ikén megengedi a király, hogy Pinnyei Antal fia István Pinnyei András fia Tamás fentnevezett leányai, valamint Pinnyei Ambrus leánya ellen Alsópinnye birtok iránt perujitással éljen. (V. ö. Sopronm. okmánytár, II. k. 433., 434. l.)

[1] Ugyanott, 547., 548. l.

[2] Ugyanott, 594—596. l.

b) *A Cseszneki, Rédei Fejes és Pókaföldi Kondé családok.*

IV. Béla király 1263-ban *Jakab* nevü kardhordójának kérésére a veszprémi várhoz tartozó *Tóth-Réde* nevü földet Bánk veszprémi várjobbágynak, Jakab tisztviselőjének adományozza. Jakab számos szolgálatot tett a királynak;[1] további sorsát nem ismerjük.

1293 január 24-én Jakab mester fiai *Miklós*, *Szomor* és *Lőrincz* már «*Viski*»-ek, a miből tudjuk, hogy a hontmegyei Visk tulajdonosai; egyuttal azt is tudjuk, hogy akkor a hontmegyei Kemencze nevü birtokra is némi igényeket emelhettek.[2] 1296 április 25-ikén előadja András király, hogy Jakab fiai: *Miklós*, *Lőrincz*, *Szomor* és *Mihály*, kik most már a «*Cseszneki*» nevet viselik, hütlenségbe estek és számos garázdálkodásokat követtek el, miért is őket a nógrádmegyei jenői várhoz tartozó viski birtokuktól megfosztotta s ezt Csák nb. Csák fia Jánosnak adta.[3] 1390 augusztus 1-én Jakabnak még egy ötödik fiával találkozunk. A hantai káptalan tanusitja t. i. a nevezett napon, hogy Jakab mester fiai *Miklós*, *Lőrincz*, *Szomor*, *Mihály* és *Pál* összes vagyonukban megosztozkodtak. Az ezen alkalommal közremüködött bizalmi férfiak a következők:

1. Szotmosz (?) fia Kema, kit kérelmükre István mester küldött;

2. *nemzetségi rokonaik:* a) *Mihály fia Mihály nevü fraterük*, b) **Zsidó Mihály comes**, c) *Csépán fiai András és Márton;*

3. szomszédaik: *a)* Némai Tiborcz fia Péter, *b)* Bőnyi Cernob fia Miklós.

A felosztásnak a következő eredménye lett: *a)* Szomor kap *Rédén* 6 telket; *b)* Szomor, Lőrincz, Mihály és Pál megkapják a (Győrmegyében fekvő) *gönyői*, *árpási* és *bőnyi* birtokokat *c)* Pál maga megkapja a *varaskati* (?) népek földjét; *d) cseszneki váruk* osztatlan maradt.[4]

A fentemlitett nemzetségbeli rokonaiknak révén már most képesek vagyunk az osztozkodó Cseszneki nemzetségét meghatározni.

[1] Hazai okmánytár, VI. k. 114. l.
[2] Knauz, II. k. 339. l.
[3] Ugyanott, 386. l.
[4] Wenzel, X. k. 399., 400. l.

Miután fentebb láttuk, hogy Zsidó Mihály unokája László ősi birtokai között *Dolosd* is szerepel és Bána nb. Mihály fia Mihály 1275-ben ugyanezen Dolosdon adományt kap, Zsidó Mihály pedig a Bánai névvel él, világos, hogy Zsidó Mihálynak 1300-ban szereplő nemzetségi rokonában a Bána nb. Mihály fia Mihályra ismerünk és hogy ezeknek alapján nem csak Zsidó Mihály legközelebbi rokonai, mint a Bébiek, Pinnyeiek, Bánaiak és vasi Zsidó-k, hanem a Cseszneki is a Bána nemzetségből származnak. Miután Bánai Imrével együtt 1233 körül Apa fia Mihály is biráskodik és a bíróság egyik ülését a komárommegyei Banán tartotta több mint valószinü, hogy Apa fia Mihály és Péter fia Csépán szintén a Bána nemzetség tagjai. Apa fia Mihály 1225-ben királyi lovászmester, ezután nem találkozunk vele 1231-ig; innen kezdve egészen II. András haláláig, 1235-ig megint kir. lovászmester. 1235 után már nem találjuk őt az országnagyok sorában, de azért meg nem szünt a közéletben müködni; midőn IV. Bélának 1241-ben a Rákoson a tatárokkal első összekoczczanása volt. Mihály, annyira kitüntette magát, hogy Bélától 1244-ben a győrmegyebeli gönyői udvarnokok földjét kapta; akkor egyuttal Bolondócz főispánja is;[1] 1244 után elvész a nyoma. Miután Mihály lovászmester már 1225 előtt a gönyői udvarnokok földesura,[2] 1234-ben pedig a győrmegyei Rába-Szentmihály határjárását eszközli,[3] és 1244-ben a gönyői udvarnokok földjét kapja, világos, hogy győrmegyebeli birtokos volt és miután az 1300-ban végbezment osztályozásból kitünt, hogy Cseszneki Jakab fiai a szintén Győrmegyében fekvő Gönyő, Árpás és Bőny helységekben birtokoltak, azt hiszem, be van bizonyitva, hogy 1. *Apa fia Mihály lovászmester és Bolondócz főispánja a Bána nemzetség tagja és 2. azon Mihálynak az atyja, ki 1275-ben a veszprémmegyei Dolosdon birtokos.*

A mi pedig az 1300-ban felmerülő Csépán fiait, Andrást és Mártont illeti, megjegyzendő, hogy e Csépán alatt vagy az 1256-ban szereplő Bébi Csépánt, vagy, a mi sokkal valószi-

[1] Hazai okmánytár, I. k. 23. l.
[2] Wenzel, I. k. 210. l.
[3] Ugyanott, VI. köt. 552. l.

nübb, az Apa fia Mihálylyal 1233 körül együttesen müködő Péter fia Csépánnal azonos. Birtokaik egy része a veszprémmegyei Réde mellett feküdt, Mihály fia Mihály birtoka szomszédságában.

Kövessük már most a Csesznekiek további nyomait.

A XIV. század kezdetén viszálykodásokba keverednek a komárommegyei Mellértöviekkel, mely alkalommal arról értesülünk, hogy Szomor fivérei egyszer az orosz határon, máskor Erdélyben tartózkodtak.[1] 1303-ban megerősiti Venczel király Csák nb. Csák fia Jánost a viski birtokban és felemliti egyuttal, hogy Cseszneki Jakab fiai Miklós, Lőrincz, Szomor, Mihály és Pál az ő elődei idejében elkövetett rendellenességeikkel be nem érvén, koronázása után is sokat garázdálkodtak és különösen akkor, midőn Károly ellenkirály őt a budai várban ostromolta, *rokonukkal, Csák nb. Márk fia Istvánnal* együtt a legcsunyább büntetteket követtek el.[2] Ez utóbbi adat segitségével már most azt is tudjuk, hogy azon István comes, ki magát 1300-ban az osztozkodó Csesznekiek kérésére tiszttartójával képviseltette, nem más, mint a hirhedt Csák nb. Márk fia István; minden valószinüség a mellett szól, hogy a Csesznekiek az ő nővérének fiai lehettek.

Erre azután sokáig mit sem hallunk felőlük. 1323-ban azonban olvassuk, hogy *rédei «Fejes» János* cseszneki birtokrészét győrmegyei Pázmánd nevü birtokáért Csák nb. Márk fia István fiaival elcserélte az utóbbit pedig 1329 május 6-ikán Dejtlin pannonhalmi várnagynak eladta. Az eladó akkor *Mihály fia «Fejes» János a veszprémmegyei Rédéből való nemes és fia Jakab.* Az eladásba következő rokonai egyeznek bele: 1. *Jakab fia Rédei Miklós*, 2. *Szomor fia Rédei Miklós.*[3] Ezek szerint tehát látjuk, hogy Bána nb. Jakab utódai 1323-ban és 1329-ben a *«rédei Fejes»* nevet viselik.

E család tagjainak nyomait 1329 után elvesztjük; Szomor utódaira azonban még ráakadunk.

[1] Hazai okmánytár, VII. k. 325., 326., 330., 337., 339. l.

[2] Fejér, VIII/I. k. 115., 116. l.

[3] Anjoukori okmánytár, II. k. 405., 448., 514. l., Csánki, III. k. 208. l.

Bizonyos Póka (= Pálka = Palkó) fia Kelemen pozsonyi nemes várjobbágy, fiutód hátrahagyása nélkül halt meg, mire a Csallóközben feküdt *Pókatelke* nevü birtoka a koronára szállt. Károly király az birtokot Csór nb. Péter fia Tamásnak, Liptómegye főispánjának adományozta. Tamás azonban nemsokára tuladott e birtokon, a mennyiben Károly király 1342 nyarán tanusitja, hogy Tamás Pókaföldet egyik tisztviselőjének, *Szomor fia Miklósnak*, részint hű szolgálatai elismeréseül, részint 60 márka vételáron átengedte.[1] Szomor fia Miklós 1346-ban a csallóközi Szerdahelyiekkel akként egyezkedik, hogy Csukár-Abony és Udvarnok felét kapja.[2]

Miklósnak 1324-től 1354-ig *János*, *Jakab* és *Tamás* nevü fiai maradtak, kikkel 1379-től 1384-ig találkozunk. *Jakab fiai Imre* és *János* és az utóbbinak fia *Miklós* (1429) a *Pókatelki* nevet viselik. A XV. század végén a család egyik ága a *pókatelki Kondé*, a másik a *pókatelki Szomor* nevet használja.[3] A pókatelki Kondé család czimere: nyillal átlőtt, kardot villogtató páncélos kar, kétségkivül későbbi szerzemény.

Hogy azon Szomor, kinek fia Miklós a Kondé-család alapitója, Cseszneki Szomorral azonos, bizonyitja azon körülmény, hogy a Cseszneki Szomor részére 1300-ban kiállitott osztálylevél eredetije a pókaföldi Kondé-család levéltárában őriztetik.

Ezek szerint megkapjuk a következő nemzedékrendi töredéket:

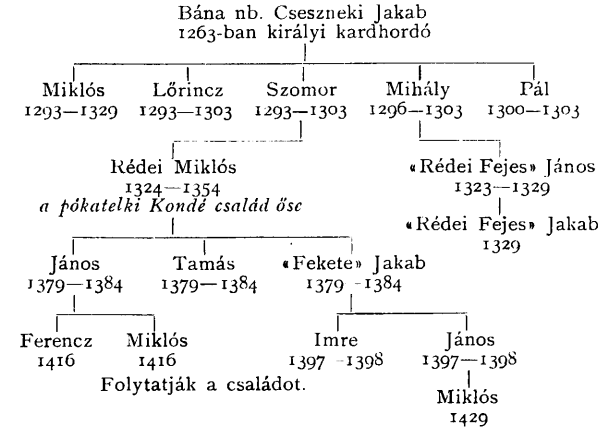

Dr. WERTNER MÓR.

[1] Fejér, VIII/IV. k. 558. l.

[2] Fejér, IX/I. k. 412. l.

[3] Hazai okmánytár, V. k. 372., 378. l.

VEGYES.

Szepesy Gergely és Fodor János czimereslevele 1456-ból.

(Szines czimerképpel.)

V. László király Budán, 1456 február 19-ikén *bethlenfalvi Szepesy Gergelynek*[1] *és általa édes testvérének, Fodor János budai prépostnak* s az előbbi utódainak, a hadi érdemek jutalmául, régi családi czimerét megerősiti.

A czimereslevél[2] szövege a következő:

Commissio propria domini regis.

Ladislaus dei gratia Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. rex, Austrieque et Stirie dux, necnon marchio Moravie etc., tibi fideli nostro egregio Gregorio Scepwsÿ de Bethlenfalva, salutem gratiamque nostram regiam et favorem. A claro lumine throni regie maiestatis velud e sole radii nobilitates legittimo iure procedunt, et omnium nobilitatum insignia a regia claritate dependent,[3] ita, ut omne nobile generositatis insigne a gremio proveniat regie maiestatis. Sane attentis et in nostris precordiis digna mentis consideratione pensatis multimodis eius fidelitatibus et fidelium servitiorum gratuitis meritis, quibus pro nostri honoris augmento et regni nostri statu tuendo adversum hostes et inimicos regni nostri fideliter et viriliter depugnando, continue maiestati nostre laudabiliter studuisti, eoque ferventius et diligentius imposterum studebis complacere, quo te et tuos singularibus honorum gratiis a nostra celsitudine conspexeris fore insignitos, tibi et per te venerabili domino Johanni Fodor, preposito ecclesie Budensi, fratri tuo carnali, tuisque heredibus et posteritatibus universis hec arma sew nobilitatis insignia, videlicet clipeum cum campo rubeo, superapposita galea, et in campo rubeo leonem aurei sive crocei coloris, ore aperto et lingwa extensa, caudaque eiusdem supra dorsum versa, inter ungues pedum anteriorum rosam similiter crocei coloris tenentem, et in capite coronam similiter crocei coloris, cum cruce de eadem corona preeminente gestantem, et supra galeam ipsam alam rubei coloris extensum et preeminentem, in cuius medio leonem priori excepta dumtaxat corona omnino conformem, ipsamque galeam tectura crocei et rubei coloris, cum *czattis* hincinde dependentibus, aliisque opportunis ornamentis, prout et quemadmodum in capite presentium litterarum nostrorum pictoris arte suis appropiatis coloribus depicta sunt, *quibus hactenus ex benefica collatione dominorum regium nostrorum scilicet predecessorum usi estis* animo deliberato et ex certa nostra scientia de novo dedimus et contulimus, ymo ex habundanciori plenitudine nostre specialis gratie concedimus et presentibus elargimur, ut vos tuique heredes et posteritates universe, pretacta arma, sew nobilitatis insignia, more aliorum armis utentium, a modo imposterum ubique in preliis, hastiludiis, duellis torneamentis, ac aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, necnon sigillis, anulis, velis, cortinis et generaliter in quarumlibet rerum et expedicionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali vos ab universis et singulis cuiuscunque conditionis, preeminentie, status, gradus, vel dignitatis existant, insignitos dici, ac veros nobiles nominari et teneri volumus ac etiam reputari, gestare, omnibusque et singulis gratiis, honoribus et libertatibus, quibus ceteri proceres, nobiles militesque et clientes regni nostri armis utentes quomodolibet consuetudine, vel de iure freti sunt et gavisi, frui et gaudere possitis et valeatis; de talisque singularis et specialis nostre gratie antidoto merito exultetis, ac tanto ampliori studio ad honorem regie maiestatis, vestra inantea solidetur intentio, quanto vos largiori favore regio preventos conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, presentes litteras nostras *secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur in pendenti communitas*, duximus concedendas. Datum Bude feria quinta proxima ante festum kathedre beati Petri apostoli, anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. sextodecimo, Bohemie vero tercio

Az oklevél hátán XVII. századi kézzel:

«Literæ istæ donate sunt mihi Georgio Thurzo de Bethlenfalwa, comiti comitatus Arwensis, pincernarum regalium in Hungaria magistri, ac sacræ Cæsareæ regiæque maiestatis consiliarii, per egregios Paulum et Stephanum Lithasy, in arce Bittsche, die: 9. Februarii, anno domini 1600.

A teljesen ép hártyáról fehér-zöld selyem zsinóron a királynak kissé rongált titkos pecsétje függ.

Ezen czimereslevél V. László királynak gyér számmal ismertetett czimerlevelei között a hatodik; csak pár nappal előbb kelt, mint a Turulban legutóbb bemutatott Sirokai, Fricsi, Hedri és Berthóti családoké.

A közlést már csak azért is megérdemli, mert az irodalomban hosszu ideig — bár alaptalanul — mint a *bethlenfalvi Thurzó-család első ezimeradománya szerepelt.*

Nagy Iván[1] gróf Teleki József műve[2] nyomán, Szepesy név alatt helyesen adja, csak a czimerleirás helytelen. Szerinte ugyanis az oroszlán vagy rózsát, vagy koronát tart, a melyből kereszt emelkedik ki; pedig, a mint később látni fogjuk, ez nincs igy. Fodor alatt nem közli.

[1] *Bárczay*, A heraldika kézikönyve, 446. o. hibásan Györgynek mondja és a társszerző Fodor Jánost elhagyja.

[2] Eredetije az Orsz. Levéltárban, DL. 24763., régi jelzete NRA. f. 828. Nr. 8. *Csergheő* az «*Arch. Ért.*» 1886. évf. 306. o. tévesen irja, hogy a M. Nemz. Múzeum levéltárában őriztetik.

[3] dependunt-ból kijavitva.

[1] Magyarország családai, X. k. 678. o.

[2] Hunyadiak kora Magyarországon, X. k. 492—94. l. a czimereslevél teljes, itt-ott hibásan olvasott szövege.

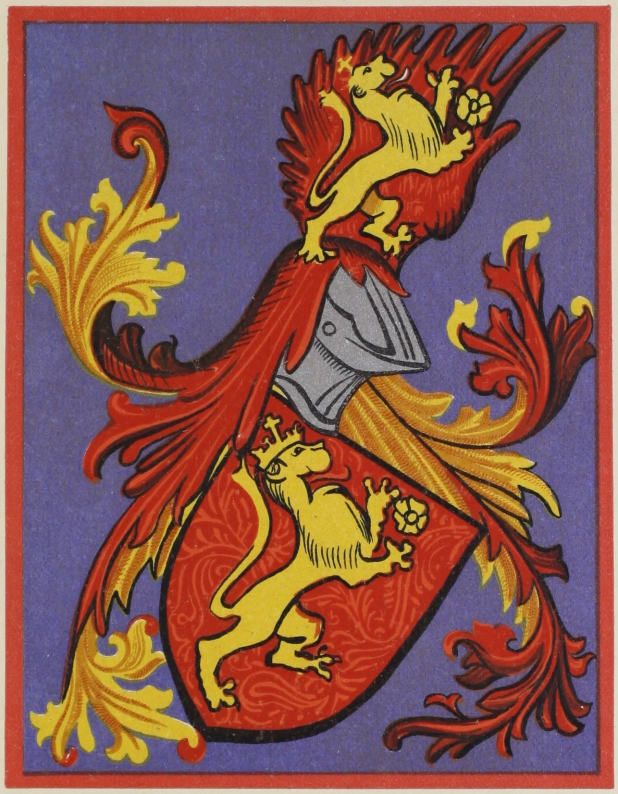

ULLMANN J. FIA BUDAPEST.

A SZEPESY ÉS FODOR CSALÁD CZÍMERE 1456-BÓL.

Már *br. Nyáry*[1] a Thurzó-család czimeresleveleként szerepelteti; közli is a czimert több hibával, a melyeket azután *Csergheő*[2] helyesbitett.

Nyáry nyomán került bele a Siebmacherbe is, «*Stammwappen der nachm. Thurzó*» megjegyzéssel, csakhogy hibásan, mert a leirás és az ábra szerint az oroszlán a rózsát csak elkapni készül, valójában pedig tartja; a szöveg alján egyszerüen megjegyzi, hogy a czimereslevelet Szepesy Gergely és Fodor János kapja. A Siebmacher pótkötetében pedig már a Fodor név alatt is közli a czimert, azzal a hibával, hogy a sisakdiszben lévő oroszlán fejére *is ad koronát*, noha a szöveg világosan megmondja, *hogy nincs*. Ugyanebben a kötetben *Szepesy* név alatt, a szövegben határozottan helyreigazitja ezen czimereslevél felől eddig elterjedt azon teljesen téves és önkényes nézetet, hogy az a Thurzó-család czimereslevele volna; a 101. táblán azonban hiába keressük a Szepesy-czimert!

Csoma[3] is Thurzó-czimernek állitja még «Az olasz renaissance a magyar heraldikában» cz. czikkében. Csergheőnek a Siebmacher pótkötetében tett helyreigazitására hivatkozva, *ismételjük tehát, hogy ezen czimerlevél soha sem volt sem a Thurzó-család, sem azok őseinek czimerlevele*, mert a két család közt összefüggést egyáltalán nem lehet megállapitani.

A jóval későbbi keletü Thurzó-czimer a mesteralakra nézve hasonlit ugyan a Szepesy-család ezen czimeréhez, úgy, hogy bátran lehetne ezen czimer későbbi átalakulásának venni, ha a kettőnek egymáshoz egyáltalán valami köze volna. A Thurzó-czimerre vonatkozólag bőséges adatokat talál az olvasó ezen folyóiratnak V. k. 8., 132. és VI. k. 21. lapjain.

Az egész — hosszu időn át fennállott — tévedés valószinüleg onnan származott, vagy származhatott, hogy a czimereslevél, a mint az annak hátán olvasható feljegyzésből kitünik, 1600 február 9-ikén Lithasy Pál és István ajándékából Thurzó György birtokába került.

Valószinü tehát, hogy ezen időben az itt szóbanforgó Szepesy-család már ki is halt.

A bethlenfalvi Szepesy-család és Fodor János budai prépost czimere az armálison teljesen ép állapotban maradt reánk. A czimer vörössel keretelt, kék alapra van festve; magassága 9·9, szélessége 8 cm.

Leirása a következő: Balra hajlott, háromszögü pajzs damaszkolt vörös mezejében balrafordult, nyelvét öltő, ágaskodó arany oroszlán, fején arany kereszttel diszitett koronával, két mellső lábában arany rózsát tart; a csősisak disze hasonlóan damaszkolt vörös sasszárny, melyben az előbbi oroszlán ismétlődik, azzal a különbséggel, hogy fején csak arany kereszt van korona nélkül Takaró vörös-arany. A czimer magassága 9·2, a pajzs 4·1, a sisak a diszszel együtt 5·4 cm.

A czimer nemcsak az V. László király által adományozott, eddig ismert czimerek, hanem egyáltalán a magyar heraldika összes alkotásai közt kitünik. A Hunyadiak grófi diplomájától eltekintve, méltán sorakozik a *Leövey*, *Buday*, *Disznósy* és *Sirokai* armálisokhoz, melyek közül csak a Disznósy-családé szebb kivitelü; miként a Leövey czimerben, úgy ebben sincs érczszin festve; az arany helyett mindenütt sárga van alkalmazva.

Azt hiszem nem csalódom azon föltevésemben, hogy az itt bemutatott Szepesy-czimert és a Sirokai, Fricsi, Hedri és Berthóti családoknak 1456 február 24-ikén kelt czimerét egy és ugyanazon festő készitette; annyira egyezik e kettő nemcsak a külsőségekben, hanem szerkezet tekintetében is.

A czimereslevélben emlitett Szepesy Gergely és édes testvére Fodor János budai prépost személyét, illetve családját illető semmiféle adatot sem sikerült feltalálnom.

HORVÁTH SÁNDOR.

---

[1] A heraldika vezérfonala, 152., 153. l.

[2] Turul, V. k. 132. és Arch. Ért. 1886. évf. 366., 367. ll.

[3] Turul, XI. k. 157. és 163. l.

Az Üchtritzcsalád.

Ő Felsége báró Üchtritz Emilt magyar grófi rangra emelte Várkonyi gróf Üchtritz-Amadé név alatt. A magyar főrangu családok száma tehát szaporodott egygyel.

Az Üchtritzeknek magyarországi ága leányágon utódja a Várkonyi Amadé ősi magyar grófi családnak, a melynek története azonban általánosan ismeretes nálunk. Ismeretlen ellenben az Üchtritzeké s igy nem lesz fölösleges az új magyar mágnás család nemzedékrendi történelmét előadni.

A Nuchterwz (később Uchterwz, majd a XV. század végétől kezdve Üchtritz) nemzetség multja a monda homályában vész el. A régi bárdok énekei őket is azok közé a lygiai és quád lovagok közé számitják, a kik Kr. u. 9-ben Quintilius Varust a vitéz Hermann vezérlete alatt seregestől megsemmisitették a teutoburgi erdőben. E szerint a családnak már ötszáz esztendővel a szláv bevándorlás előtt virágoznia kellett Németországban.

A mi a történelmi valót illeti, a család kétségtelenül a meiszeni ősnemességhez tartozik. Első ismert ősük az a Nuchternz lovag, a kire

Mnatha cseh herczeg rábizta Flyns pogány isten védelmét. A kőből faragott bálvány a Flynshegyen állt az Óriás hegység északi lejtőjén s védelmével együtt járt a Marklissától a hegyhát legmagasabb csúcsáig az egész termékeny vidék uralma. Saját hatalmának biztositására és a vidék oltalmára a lovag kis birodalmának közepére épitette Schwerta várát, a melynek romjai ma is látszanak. Idővel az Üchtritzek négy törzsre oszoltak: a Schwerta, Steinkirch, Grossendorf és Lützschena-törzsre, mely utóbbi 1889-ben János báróval fiágon kihalt. A Steinkirch- és Grossendorf-törzsek virágzanak ugyan, de minket magyarokat csupán a legidősebb, a Schwertatörzs érdekel, Ennek a most már magyar törzsnek ez a nemzedékrendi történelme a fiágon kihalt vonalak mellőzésével:

1. *Nuchternz I. Nikol*, Schwerta, Messersdorf és Gebhardsdorf ura (1187—1237) kezdi meg a szakadatlan történelmi nemzedékrendet. Fia:

2. *Nikol Heintze* (1240—1269). Fia:

3. *Gáspár Antal* (1282—1322). Fia:

4. *I. Hanz* (1330—1379). Fia:

5. *Poppe* (1390—1414). Fia:

6. *II. Hanz* (1425—1451). II. Hanznak idősb fia, Basztián (sz. 1448, † 1525) Schwerta, Messersdorf és Gebhardsdorf ura lett, de vonala 1592-ben kihalt unokájával, IV. Hanzzal. II. Hanz ifjabbik fia, I. Antal Hauspachot és Fugat örökölte.

7. *I. Antal*, Hauspach és Fuga ura. Fia:

8. *Üchtritz III. Hanz*. III. Hanznak három fia ismét három vonalra osztotta a családot. Ezek közül V. Hanz Osterholz ura lett. Az ő unokája unokájának, II. Kristófnak († 1693) hitvese, von Metzrad Krisztina alapitotta a családi hitbizományt 1700 ban, de az ő utódjai már fiával, Hanz Kristóffal kihaltak 1698-ban, a vonal másik ága pedig 1767-ben halt ki Kristóf Ernővel, Gebhardsdorf urával. III. Hanz másik fia, Fábián Tirnewant örökölte, de vonala már unokájával, V. Antallal kihalt 1632-ben. A harmadik fiu, II. Antal lett a magyar vonal őse.

9. *Üchtritz II. Antal*, Hauspach és Fuga ura. Fia:

10. *Üchtritz I. Ábrahám*, † 1595. Neje: von Gersdorff Márta. Fia:

11. *Üchtritz II. Ábrahám*, sz. 1591., † 1567. Első neje: von Gersdorff Mária, Gersdorff Gáspár és Metzrad Eszter leánya. Fia:

12. *Üchtritz Gáspár Ábrahám*, szász-merseburgi fölovászmester, sz. 1635., † 1681. Neje: von Dieskau Margit, sz. 1638., † 1688., Dieskau Jeromos és von Schick Ágnes leánya; Dieskau Jeromos (sz. 1565., † 1625.) és Pflug Anna († 1635.), továbbá Schick Farkas Detre és von Miltitz Orsolya unokája. Fia:

13. *Üchtritz Keresztély*, sz. 1668., † 1723. Neje: von Witzleben Anna Katalin, sz. 1669., † 1727. Witzleben Ádám György (1638—1695) és von Harstall Anna Szabina (1643—1697) leánya; Witzleben János Ernő és von Cornberg Anna Szabina, továbbá Harstall Ádám György és von Eschwege Anna Borbála unokája. Fia:

14. *Üchtritz Károly Emil*, sz. 1694., † 1775., Wangenheim, Haina, Tüngeda, Hochheim ura, Ponitz ura és Gebhardsdorf hitbizomány ura. Neje 1745: von Oppel Dorottya Krisztina, sz. 1724, † 1775., Oppel Ehrenfried (1687—1757) és von Planitz Krisztina leánya; Oppel János György (1635—1696) és von Koseritz Márta (1644—1711), továbbá Planitz Károly Ágost (1671—1735) és von Zehmen Krisztina (1679—1754) unokája. Fia:

15. *Üchtritz Károly Sigmond Emil*, † 1849. Neje 1776: von Oppel Karolina Auguszta Franciska, 1759—1810. Fia:

16. *Báró Üchritz Emil*, sz. 1783., † 1841. Neje 1806: báró Werneck Henrietta, sz. 1782., † 1858., báró Werneck Ferencz altábornagy († 1806) leánya. Fia:

17. *Báró Üchtritz Emil*, sz. 1808., † 1886 Első neje 1841: Várkonyi gróf Amade Dominika, sz. 1809. † 1875., gróf Amade Ferencz (1786—1823) és gróf Payersberg Jozefa leánya, gróf Amade Antal (1761—1835) és gr. Esterházy Anna († 1830) unokája, gróf Amade Tádé és Nyáry Sófia grófnő kisunokája, báró Amade Péter és Somogyi Erzsébet dédunokája. Fiai:

18. I. *Várkonyi gróf Üchtritz Amade Emil*, sz. 1841. Neje 1875: von Üchtritz Viktória az Üchtritz-Grossendorf-házból, sz. 1857., von Üchtritz Ottó (sz. 1824) és Wartensleben Olga grnő leánya. Fia:

19. *Várkonyi gróf Üchtritz-Amade Emil*, szül. 1875.

18. II. *báró Üchtritz Sigmond*, szül. 1846.

Ez az uj magyar grófi család teljes fiági ősvonala. A család ezen ágának még csak két itt eddig nem emlitett élő tagja van: Üchritz Sybilla urnő, a ki 1846-ban született, Üchtritz Pál szászmeiningeni főudvarmesternek (1809—1884) és Gablenz Mária bárónőnek (1808—1881) leánya, Üchtritz Károly szász nagyvhgi kamarásnak 1786—1828) és von Speszhardt Ágnesnek († 1828) unokája és a fönn emlitett Üchtritz Károly Sigmond Emilnek († 1849) kisunokája; továbbá Üchtritz Henrietta, sz. 1820-ban, 1845 óta Nostitz-Rieneck Sigmond gr. neje, 1890 óta pedig özvegye, báró Üchtritz Emilnek († 1841) és báró Werneck Henriettának († 1858) leánya.

Az Üchritz-Schwerta törzsnek ez az öt tagja él jelenleg s az uj grófi család fentartása egyedül az ifjabbik Emil grófnak a feladata.

ANTONIDES.

A Subity nemzetség.

Wertner Mór a Századokban[1] folytatja a Turulban[2] megkezdett kritikáját Karácsonyi János nagybecsű, sőt páratlanul álló munkája felett. Nem lehet hivatásom e kritika jogosult vagy jogosulatlan voltát taglalni, de *úgy látszik, hogy a Subity nemzetséget illetőleg igaza van.* Azt mondom, hogy *úgy látszik*, mert minden esetre feltünő azon körülmény, hogy a Brebiriek csakis a XV. században nevezik meg nemzetségöket, a Zrinyiek meg épen a XVI. században. Hiszen a Becsey család 1342-ben, tehát a XIV. században, világosan Becse-Gergely nembelinek mondja magát, pedig — csak női ágon származott e nemzetségből.

Wertner határozott kijelentései tehát még koraiak. *Nagyon valószinü*, hogy a Zrinyiek stb. egyenesen a Subity nemből származtak, de az is lehetséges, hogy csak női ágon eredtek belőle, sőt az sincs kizárva, hogy csakis a XV. és XVI. század genealogusai keverték össze a *Subity* és a *Subichievich* nemzetséget. Ezen kérdést csak beható kutatás és minden adatnak lelkiösmeretes mérlegelése fogja eldönthetni. Talán a következő adat is utmutatásul szolgálhat.

A Kállay család XVI-ik századbeli okleveleinek elenchusában[3] a következőket olvashatjuk:

No. 500 (de anno 1580).). Privilegiales Rudolphi Regis sive confirmatoriæ quaternarum quarundam literarum Andreæ II., Belæ IV., Ludovici et Sigismundi Regum Hungariæ privilegialium, majoribus et progenitoribus familiæ Melith de Briber ... propagatorum, quarum:

Primæ sunt: 1223. (≒ III I. 402.)

Secundæ sunt: 1251. (= 25. VII. 319/222.)

Tertiæ sunt: 1345. (IX 2 492.), ad petitionem magistri Gregorii filii dicti Comitis Budyzaei in anno 1366 transsumptionaliter renovatae.

Quartæ sunt: Donationales Sigismundi Regis super omnibus et quibuslibet possessionibus ac juribus possessionariis, tam in tenutis et territoriis civitatum Jadræ et Sibenici, quam comitatu Oztroviche et districtu Ruka in Regno Croatiæ exist. habitis, per fideles *Mykach filium Marci, Jacobum filium Pauli et Joannem filium Nobiles de Berberio generationis Subych* vel eorum alterum, seu progenitores fratres et proximos ipsorum prædictæ generationis Subych quibuscunque personis aut aliis infidelibus, Venetisque Regiæ Majestatis æmulis adhærentibus venditis et obligatis, emanatæ. Anno 1412. KÁLLAY UBUL.

Az Ó-Marjayak nemzetsége.

A Turul 1900-ik évfolyamának 155-ik lapján azon állitást koczkáztattam, hogy az Ó-Marjayak az Ákos nemzetségből származnak. Érveim — úgy látszik — nem voltak elég meggyőzőek, mert Karácsonyi nagy munkájában az Ákosok között az Ó-Marjayakat nem emliti. Uj érvek után láttam, s azokat is találtam.

Ugyanis, mint épen Karácsonyinál olvasható[1] a Bebek—Csetneky ág birtokai voltak Sajó-Vámos és Pálfalu is (Borsod vármegyében). Ezen községekhez nagyon közel fekszik a mai kemej-i puszta, Zsolcza és Sajó-Lád vidékén,[2] mely valaha Al-Kemej név alatt az Alkemejieket uralta. Ezen a vidéken volt az Erne bán ága is birtokos.[3]

Az Alkemejiekről a következő adatokat ösmerem:

III. Endre király korában az egri káptalan Zbuska[4] nevü földét bizonyos Alkemeji Lukács fia Fülöp foglalta el erőszakosan, sőt a káptalan jobbágyait le is nyakaztatta, később magába tért és a birtokot visszaadta. A káptalan nem késett a birtokjogot szorgalmazni, és erre csakugyan királyi szentesitést is nyert (1294).[5] De az Alkemejiek tovább is nyugtalanitották a káptalant és különösen István mester igérete ellenére sem Zbuska elfoglalásáról le nem mondott, sem az új határjáráshoz beleegyezését nem adta (1324).[6] Alkemeji László Zbuskát 1345-ben elpusztitotta, sőt a káptalan tizedét is lefoglalta.[7]

Pesty az Alkemejiekről a következő nemzedékrendi töredéket közli:[8]

Alkemeji Lukács
- Fülöp 1294
- István 1324
  - László 1345

De épen az Ó-Marjayak birtoka volt Kemej és (Sajó) Arnót;[9] a nemzedékrendi adatok egyezvén, *Alkemeji Lukácsban az Ó-Marjaiak ősét kell felösmernünk. Már most, ha tekintetbe veszszük, hogy az Ó-Marjayak birtokai Borsodban a Bebek-Csetneky ággal, Biharban az álmosdi Csirékkel voltak szomszédosok, hogy Vasad részben a Bebek-Csetneky ág, részben az Ó-Marjayak birtoka, végre hogy a Bebek-Csetneky ág ősének, Mátének egyik fia Fülöp, Fülöpnek fia Lukács, Lukácsnak fia Lukács, mig az Ó-Marjayak őse Lukács, ennek fiai Fülöp és Lukács, a birtokviszonyokból, meg a Fülöp és Lukács nevek ismétlődéséből egész biztos-*

[1] 1903. 453—461 l.
[2] Turul 1902. évf.
[3] Eredetije a Magyar Nemz. Múzeumban, Klay állt.

[1] Magy. nemz. I. 111 l.
[2] Csánki I. 174. l.
[3] Karácsonyi L. 115. l.
[4] Pesty Frigyesnél (Magyarország helynevei I. 51) Buska. Ma puszta Ernót és Sajó-Pálfalu között.
[5] Pesty i. h., idézve: egri kápt. magán lt. Nro. VIII. Buska.
[6] u. o. idézve: u. ott 1324. évből.
[7] Ugyanott.
[8] Ugyanott.
[9] A VI. 62—63 l.

sággal megállapithatjuk, hogy — mint ezt már a Turulban 1900-ban is kifejtettem — az Ó-Marjayak az Ákos nemzetségből, még pedig a Bebek-Csetneki ág ősének, Máténak Fülöp nevü fiától származtak.

Ezen adatok, meg Karácsonyi müve,[1] Wertner fejtegetései,[2] és Bunyitay adatai[3] alapján az Ákos nemzetség ezen ágának, — melyet legokosabb ha egyelőre Máté ágának nevezzük — nemzedékrendje igy alakul (l. a táblát).

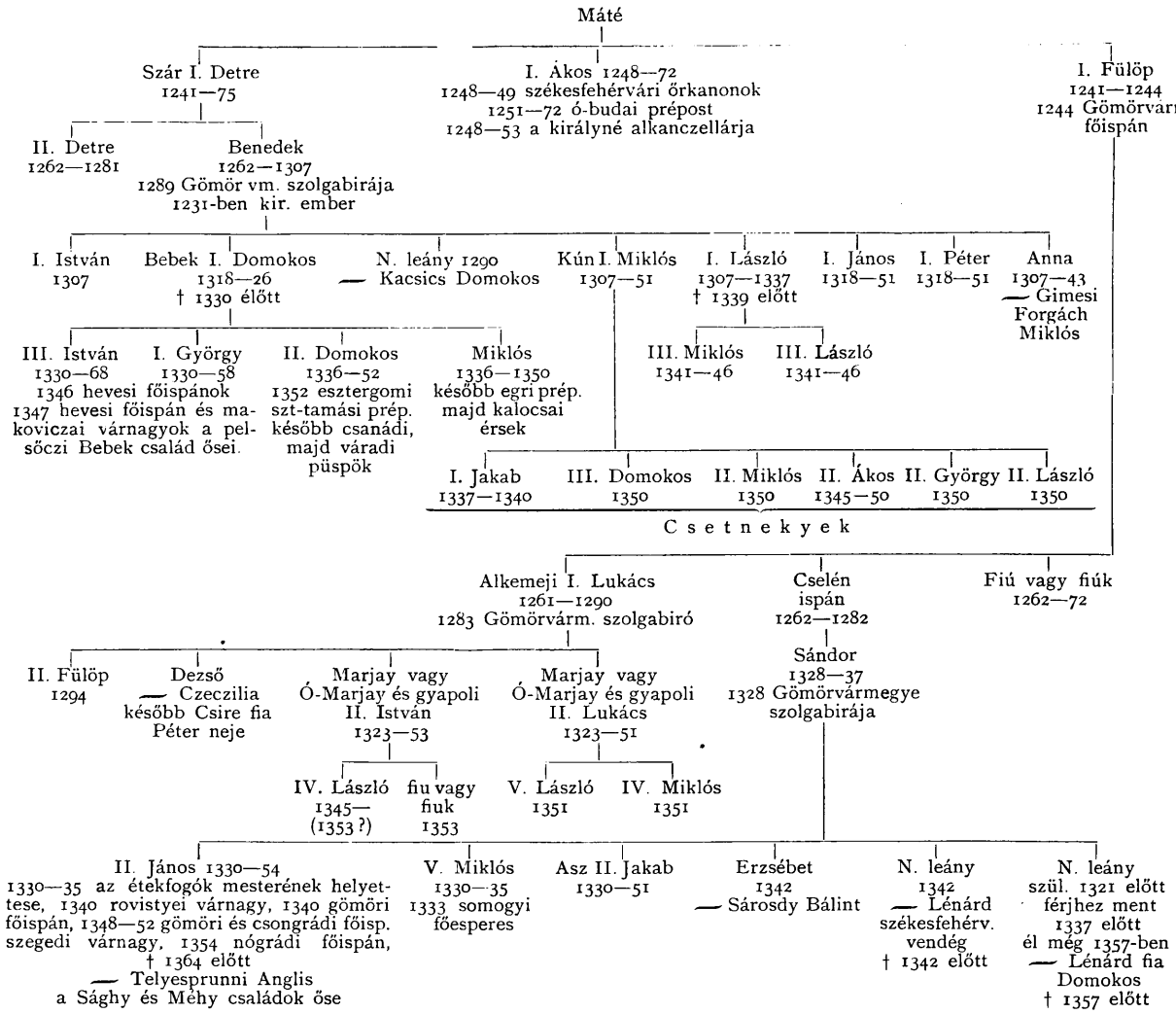

Az Ó-Marjayak genealogiáját bővíti a következő ösmeretlen adat is:

A Kállayak és álmosdi Csirék között a XV. században hosszas per folyt. Ezen per alatt többek között azt is bebizonyitják, hogy bizonyos Czeczilia urnő valaha Dezsőnek, Lukács fia István édes fivérének (frater uterinus), majd álmosdi Csire Péternek volt felesége.[1] Tévesteh át Bunyitay azon kombinácziója, hogy Czeczilia Ó-Marjay Lukács leánya lett volna, sőt ezen adat alapján az is kétséges, hogy apját csakugyan Lukácsnak hivták-e? s nem hibás okmányolvasás tette-e Lukácsot apjává «consortis Deseu patris Stephani condam filii Lucachy» helyett «consortis Deseu fratris Stephani, condam filie Lucachy»-t olvasván.

Ha már az Ákos nembeli Ó-Marjayaknál vagyunk, egy füst alatt az álmosdi Csiréknek Karácsonyinál közlött[4] nemzedékrendjéről is meg akarok emlékezni. Wertner Mór — külön-

[1] Kállay lt. XV. századbeli iratok III. Elenchusa nro. 1103 ad annum 1471.

[1] l. h. 95 l.
[2] Turul. 1899. 192—93. l.
[3] III. 278. l.
[4] I. h. 98. l.

ben elfogult — kritikájában e nemzedékrendről irja: «Szerző szerint Csire 1261-ben él, fiának fia László pedig még 1432-ben is; már pedig azt, hogy atya és unoka között 171 évi időkülönbség legyen, sehogy sem tudjuk elhinni; itt legalább is egy nemzedék hiányzik.[1] A kronológiát illetőleg Wertnernek igaza van, de hogy csak egy fél iz is hiányzanék, kötve hiszem. *Az összes — többnyire kiadatlan — oklevelek szerint Csirének fia Péter.* Másutt kell a hibát keresnünk. A F. VII/3 41 alatt közlött oklevelet nem ösmerem, mégis hamisitványnak tartom, *sőt azt is kétségbe vonom, hogy Csire apja Álmos lett volna. Mert Álmos-ról nevezték a Csirék birtokát Almosdot, de Almosdot Csire a feleségével kapta.* 1406-ban Kállay Miklós bizonyitja, hogy «possessio Álmos, præterea equi equatiales qui hactenus sub potestate dicti Joannis et Ladislai Chyre exstitissent, annotato Chyre cum Domina avia ipsorum Joannis et Ladislai (t. i. Chyre)... data fuisset et assigneta, et hoc vicecomiti et iudlium Cottus Zathmar constaret evidenter.»[2]

Hogy 1406-ban nem perelhettek oly hátas lovakért, melyeket az asszony még a XIII. században hozott a családhoz, hogy erről az alispánnak biztos tudomása nem lehetett volna, világos. És az is valószinüvé válik, hogy Álmos nem Csirének, hanem Csire ösmeretlen nevü feleségének volt az apja (vagy nagyapja).

Karácsonyi nemzedékrendjén Csire Czeczilia nevü felesége is törlendő, mert Czeczilia Csire fiának Péternek volt a felesége.

KÁLLAY UBUL.

Még egyszer és utoljára a hütlen Kozmafiakról.

A hütlen Kozmafiaknak a Hont-Pázmány nemzetség szentgyörgyi ágához való tartozását legelőször dr. Wertner Mór[3] állapitá meg. Wertnernek ezen czikkét nem ismerve, tőle függetlenül én is ugyanazon eredményhez jutottam.[4] Dr. Karácsonyi János elösmerte ugyan Hont-Pázmány nb. származásukat, de más ághoz sorozta őket.[5] Wertner Mór azonban ujfent a szentgyörgyi ágból való származást vitatja.[6]

Ezen kérdést végleg eldönti a következő adat. Mint idézett czikkemben kifejtettem, a Lónyayak Hont-Pázmány nb. I. Kozma (egy névleg ösmeretlen) leányától származtak. A Lónyayaknak egyik régi birtoka Namény. De Namény a váradi regestrum szerint[1] egy bizonyos Sebös birtoka. Ha most ezen adatot tekintetbe vesszük, s a hütlen Kozmafiak nemzedékrendjén szereplő egyének neveit összehasonlitjuk a Szentgyörgyi ág tagjaival, nem lehet kétségünk, hogy a hűtlen Kozmafiak csakugyan ez ágból származtak. De a bővebb bizonyitékokat, mint örömmel értesültem, majd Karácsonyi fogja kifejteni.

KÁLLAY UBUL.

1 Turul 1902. 26. l.
2 Kállay it. Elench. III. Salt. XV. nro. 256. ad annum 1437.
3 Monatsblatt der herald. Ges. Adler. 189. sz. (IV. k. 77—80. l.
4 Turul. 1900 .évf. 29—31. l.
5 Magy Nemz. II. k. 234—237. l.
6 Turul. 1902. évf. 71. l.

A Gút-Keled nb. régibb Majádiak nemzedékrendje.

E folyóirat hasábjain a Majádaikról már két czikk látott napvilágot.[2] Mivel az általam irt értekezés genealogiai adatai tévesek, kötelességemnek tartom azokat helyesbiteni.

Dénes fia Örkény csakugyan a Tomaj nemzetség sarja, mint ezt régebben sejtettem s azt Karácsonyi be is bizonyitotta.[3]

De tekintetbe véve a Wertner és általam felhozott érveket,[4] Majád ispánban mégis a régibb Majádiak ősét kell felösmernünk. Karácsonyi táblázata[5] alapján tehát a helyesbitett nemzedékrend a következő:

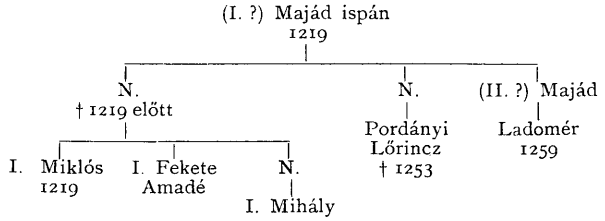

Kérdéses csak az lehet, hogy Ladomér nem I. Majád ispán fia-e? De a kronologiai adatok szerint inkább két Majád létezését kell feltételeznünk. Hogy Pordányi Lőrincz ez ágból származott, bizonyos, de biztonsággal az iz szerint való származás ki nem mutatható.

KÁLLAY UBUL.

Urkund = Urkon kiejtéséről.

A Turul 1902. évi folyama 142. lapján azt olvassuk, hogy az oklevelekben emlitett régi Urkund = Urkon személynevet, mely helységnévül is szolgált, egyik irónk Urkony-nak, mások pedig (hihetőleg azért, mert a régi Buken személynév a mai Bökénynek felel meg) Örköny vagy Örköny-nek, egy harmadik iró meg Örkönd-nek ejti ki.

Tény az, hogy a régi Urkundból képződött

1 Kandra K. kiad. 422. l. 298. sz.
2 Turul 1901. 104—105 l.
3 Magy. Nemz. III. 113. l.
4 Turul 1902. 142—43. l.
5 Magy. Nemz. II. 33. l.

Urkont manapság máskép mint «Urkon vagy Urkony» sem olvasni, sem irni nem lehet, mert az 1241., 1289., 1344., 1358., 1360., 1393., 1425. és 1429. évi oklevéli adatok szerint[1] Sopronvármegyében a Fertő partján állott Urkon helység régente Egyházas-Urkun, Urken, Urkun, Urk, Urkon és Urkund néven fordul elő; s miután ez a helység elpusztulván, annak határa Süttör helység területébe olvadt: ez utóbbinak egyik dülője, ott, hol az egykori Urkon falu állott, mai napon is tényleg Urkon vagy Urkony nevét viseli.

Tehát a régi Urkon helyes kiejtését az élő mai Urkon vagy Urkony helynév határozottan megszabja; s ha a régi Tubul személynév a mai Tuboly családnévnek felel meg: akkor önként merül föl az a kérdés, vajjon az ősi Ubul személynevet is nem kellene-e manapság Ubolynak kiejteni?

STESSEL JÓZSEF.

A Dessewffyek czimere.

A Turul mult évi utolsó füzetében a föntebbi czimen — F jel alatt a Dessewffyekről irt munkámról néhány megjegyzés látott napvilágot. Mivel legjobb tudomásom szerint ezen megjegyzések néhány tévedést tartalmaznak, helyreigazitásul el kell egyet-mást mondanom a Dessewffyek czimeréről.

A czikkiró ur Cserneki Andrásnak 1444. évi pecsétjét pánczélos kar, rövid nyelü buzogánynyal) közönséges emblemának tartja, s azt mondja, hogy ez *önként fölvett jelvény!* Mi alapon állitja ezt a czikkiró ur, nem tudjuk; mert a bizonyitékokat elfeledi fölemliteni, jobban mondva *ilyen bizonyitékok egyáltalán nincsenek.* Az ellenkezőre nézve azonban már vannak bizonyitékaink, II. Lajos czimerbővitő levele ugyanis a régi czimerkép szimbolikus jelentését magyarázván, világosan megmondja, hogy a Dessewffyek őse a tatárjárásban megmentette az ország zászlaját, bár ő maga a jobb kezét elvesztette. A mit II. Lajos király emlit, az a családban a Dessewffyeknek ősi tradiciója volt, s erre nézve mindenesetre az elveszett IV. Béla-féle, Csernekre vonatkozó adománylevél nyujthatott volna közelebbi adatokat,[2] melyben bizonyosan le volt irva a család ősének hős tette.

A valószinüség tehát azt mutatja, hogy a Dessewffyek, illetőleg azok ősei a Csernekiek nem önként vették föl a pánczélos kart a buzogánynyal, hanem fölvették azt hadvezető ősük vitézi tettének emlékére,[1] a mely tett fejében Csernek birtokába jutottak. Téved a czikkiró, ha azt hiszi, hogy a munkámban 1509-ből közölt másik pecséten a pánczélos kar *hosszu egyenes kardot tart.* Ez a pecsét (pajzsalakba foglalva) szintén buzogányt tart, csakhogy a buzogány feje nyomás által el van nyujtva, a mint az eredeti oklevélre nyomott pecséten világosan látható. S erről a buzogányról Lajos király elismeri, hogy a család *régi czimerének* kiegészitő része! Ez a második pecsét is azt bizonyitja, hogy a buzogányt tartó pánczélos kar nem önként fölvett emblema, mert hisz nem tehető föl, hogy az ilyen találomra fölvett jelvényt a nagyon is elágazó család többi tagja is fölvegye. Már pedig az 1509-iki pecsét tulajdonosa Dessewffy Ferencz, Cserneki András dédunokáival áll egy vonalon! Tehát jó távol állanak egymástól, s mégis ugyanazt a jelvényt, illetőleg czimert használják. Ha a Dessewffyek a buzogányt tartó pánczélos karhoz őseik hadi érdemeit fűzték, egészen helyesen jártak el; mert hisz a hadi érdemek jutalmazására az ilyen motivumu czimer adományozása éppen nem szokatlan. Igy Jersai László 1431 október 2-án a buzogányt tartó kart kapja czimerül, még pedig kiváló hadi érdemei jutalmául!

Ha a buzogányt tartó pánczélos kar csak olyan találomra fölvett jelvény volna, akkor bizonyára gyakrabban találkoznánk vele. De hisz éppen a czikkiró ur emliti, hogy a buzogányt tartó kar igazolására a XIV. és XV. századból mindössze csak két adat áll rendelkezésére. Az egyik egy alispánnak 1355-diki pecsétje, a másik pedig Cserneki Andrásé 1444-ből.

A czikkiró ur szememre hányja, hogy munkámban csak ezt a két »*sablonos*» pecsétet közöltem a II. Lajos uralkodását megelőző korból. Aki ismeri a Dessewffy család multját, szinte csoda számba veszi, hogy ez időből még két pecsét is fönnmaradt. Hány hires, ősi családnak nem ismerjük czimerét, csak azért, mivel az emlékek elkallódtak; pedig, hogy voltak ilyenek, azt a többi fönnmaradt emlék mutatja, hol török, tatár, kurucz, labancz nem pusztitott. Hát bizony szivesen közöltem volna én többet is, ha lenne! S a czikkiró igen lekötelezett volna, ha az én sovány gyüjtésemet néhány ily pecséttel kiegésziti!

A czikkiró ur tévesnek jelzi «azon máskülönben szépen stylizált XIV. századbeli czimert, melyet én a bevezető fejezet homlokdiszéül és a törzstáblán a család ősi czimere gyanánt közöltem. A Cserneki, illetve Dessewffy család —

[1] Wenzel VII. k. 125. l. — IX. k. 503. l. Hazai okmánytár I. k. 187. l. Soproni oklevéltár. I. k. 187., 289., 325., 517. l. — II. k. 99., 132. l.

[2] IV. Béla adománylevéléről van is szó egyik 1488-ik évből eredő okiratban.

[1] Hisz maga a királyi szöveg világosan mondja: «*quamvis alioquin ex nobili prosapia et antiquo, neque insignibus carente stemmata oriundos*» (Jól lehet egyébként is nemes nemzetségből és régi idők óta már czimerrel biró nemes törzsből származtak).

irja a czikkiró ur — e czimert ilyen alakjában sohasem használta» !

Ebben teljesen igaza lehet a czikkiró urnak, és én csak annyi megjegyzést teszek rá, hogy a munkámban sehol egy szóval sem emlitem, hogy a Dessewffyek e czimert *ilyen alakban* használták. Pedig teljes joggal emlithettem volna, hiszen II. Lajos király czimerbővitő levele a család régi czimerét — a melynek eredetije sajnos elveszett — motivumaira nézve pontosan és helyesen megállapitja. A legeredetibb a dologban, hogy a mi miatt a czikkiró engem hibáztat, azt ő maga is elköveti; mert hisz minden megjegyzés nélkül lenyomatja az általam összeállitott czimert. A mit én itt egyszer megtettem, azt kiváló heraldikusok nem egyszer megcselekedték, hogy t. i. töredékes emlékekből rekonstruálták a régi czimereket. Ilyen rekonstrukciók majdnem az összes nemzetségi czimereink, pedig ezek közt egy sincs olyan, a melyről emlékek alapján állithatnók, hogy a rekonstruált formában viselte a nemzetség egyik XII—XIII. századbeli tagja. Holott ezzel szemben mi még egy hiteles pecsétre is hivatkozhatunk, a mely a czimert — a stilusbeli eltéréstől eltekintve — egészen úgy mutatja, a mint azt hibáztatott rajzunk ábrázolja. Ez pedig a Dessewffy Ferencz pozsegai alispán 1509-diki pecsétje, a mely ugyan a mai állapotában nagyon töredezett, de a melyen még ki lehet venni a buzogányt (s nem pallost) tartó kart, és azt, hogy a pajzson egykor sisak is volt. S mi lehetett volna ennek más a dísze, mint a II. Lajos király diplomájában pontosan körülirt tollforgó ? !

A czikkiró ur további fejtegetésében egy föltünést keltő merész, de mindenesetre téves állitást bocsát napvilággá. Azt állitja ugyanis, hogy a Dessewffyek, a kiknek eredeti nemesi czimerlevelükön kivül bárói és grófi diplomáik is vannak, *négyszáz év óta hibásan* használják czimerükben a barna sast, mert őket a lengyel «koronás ezüst sas»[1] illeti meg. A czikkirónak e merész állitása ugyan már a négyszáz éves ususon is megdől, de hát az ususon kivül még kézzelfogható bizonyitékok is vannak, hogy a Dessewffyek joggal és helyesen használják a *barna* sast, sőt *csakis a barna sast használhatják.*

[1] A lengyel czimerben a sas *nem ezüst*, hanem természetes fehér szinü. A Jagelló-könyvtár igazgatója Estreicher ur e tárgyban hozzá intézett megkeresésemre 1898 deczember 21-én 443 sz. a. Krakóból a következőket irta nekem: «*Das polnische Landeswappen (weisser Adler)* nahm zu verschiedenen Zeiten verschiedene Umrisse an. Gegen das Jahr 1525 wurde eine Form gebräuchlich, die vom König Sigismundus I. angenommen, nach ihm «*Zygmuntowski*» heisst, und man findet in sämmtlichen Büchern, Urkunden und epigraphischen Monumenten aus der Zeit 1506 bis gegen die Neige des XVI. Jahrhunderts nur diese Form; höchst warscheinlich also meinte man auch diese Form in dem von Ludwig II. 1525 ausgestellten Diplome».—

Megvallom, hogy mig az eredeti czimerlevelet föltalálnom nem sikerült, magam is abban a nézetben voltam, hogy a fehér sas használható jogosan s igy a Dessewffyek bárói és grófi czimerében tévedés történt. A mikor azonban az eredeti czimerlevél kezembe került, meggyőződtem, hogy téves volna, sőt határozottan a királyi adomány ellenére való lenne, ha a Dessewffyek ujabban a fehér sast vették volna föl. Az, hogy a király kitüntetésül saját czimerének egy részét adományozza, nem szokatlan dolog. A bevett szokás azonban az ilyen adományoknál az volt, hogy a királyi czimer adományozott része, vagy szinben, vagy más valami vonásban, az eredetitől eltért. Ezt az eljárást *czimertörésnek* nevezzük. Nagy Lajos is a saját czimerét adományozta Breznó-Bánya városának, de egészen ellenkező szinekkel.

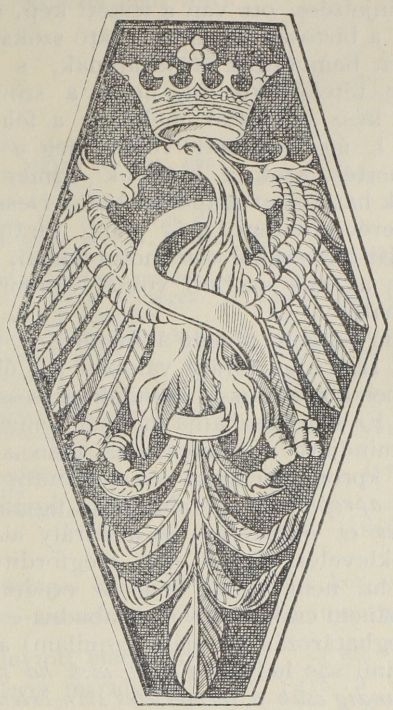

Igy történt ez a Dessewffyek czimerénél is. Mert mit is mond az oklevél ? «Superaddimus aquilam gerentem in capite coronam auream», tehát a mint a koronánál, mely pedig rendesen arany, tiszta pleonasmus az *auream*, az *aquilam-*

Később még ezekről nyertem értesitést: «*Der polnische weisse Adler ist authentisch mit weisser Naturfarbe gemalt.*» Végre: «*Zunge, Füsse und Krallen des polnischen Adlers sind weiss, und die Krone in Gold.*» A rendelkezésemre bocsátott fényképekről a sas alakja is pontosan megállapitható; ez pedig mindenütt *stilizált*, mint az itt közlött ábrán, a mely az 1520 körül készült krakói Jagelló-kápolna egyik faragványán látható. Tehát a Dessewffy-czimer sasa alakjában sem felel meg a lengyel királyi czimer fehér sasának.

nál épp megforditva nagyon is szükséges volna az *album* vagy *candidam* jelző, mert hisz azáltal, hogy a koronás sast adja a király, csak az ő czimere *genus*-át a sast, nem pedig a *species*-ét: a *fehér* sast adja, ez világos. De tegyük föl, hogy a szövegiró feledékenységéből maradt ki a sas szinjelzése, ott van a festett kép, melynek vázlatát, a biztosan megállapitható szokás szerint előzetesen bemutatták a királynak, s az csak már nem tételezhető föl, hogy a szöveg is, a festő is kész akarattal mellőzze a fehér szint, ha az t. i. úgy festetett volna meg a tervben, hisz ismerték azok a királyuk czimerét. Itt a királynak határozott szándéka volt a Dessewffyek ősi czimerét bőviteni, még pedig királyi kegyből a saját czimeréből vett motivummal, de hogy ez éppen a *fehér* sas lett volna, semmivel sem bizonyitható.

De ám legyen, tévedt a fogalmazó, tévedt a festő, és II. Lajos király valóban azt óhajtotta, hogy éppen a *fehér* sassal bővüljön a Dessewffyek czimere. Ez sem használna ma már semmit, mert ott jön mindjárt a czimerleirás után a rendes formula: «prout hec arma seu nobilitatis insignia stb. *suis apropriatis coloribus* stb. figurata sunt *distinctius* et expressa», s a király alá is irja ezt az oklevelet. Tehát épp megforditva, az a kérdés: ha nem volna meg az eredeti festett czimer, hanem csak a szöveg, szabadna-e az általános meghatározás alapján (aquilam) a természetes szinü sas helyett *(mert hisz ha szinjelzés nincs, mindig csak a természetes szin értendő)* önkényüleg belemagyarázni egy olyan szinü sast, a milyet a szöveg egyáltalában nem említ? Mindezeket összevéve kénytelen vagyok czikkiró ur állitásával ellenkezően azt állitani, hogy semmi alap sincs arra a föltevésre, hogy a festett czimer eltér a szövegtől s hogy négyszáz éves abususnak állittassék az egyedül helyes koronás *barna* sas használata. Nem érvényesült, mert nem is érvényesülhetett a család további czimerbővitéseinél sem a fehér sas, mert nem is lett volna semmi jogi alapja, hogy a II. Lajos által adományozott s általa aláirásával is szentesitett természetes szinü sast fölcseréljék más szinüvel. A «bona fides»-ről, e hatalmas és minden védő argumentumot fölöslegessé tévő okról nem is szólva, mely pedig négyszáz éves gyakorlattal van igazolva, helyes érzékük volt a bárói és grófi rangra emelt Dessewffyeknek, hogy a sast mindig megtartották olyan szinünek, mely leginkább megfelelt az őseiknek adományozott sas szinének.

Mennyire mérvadó és kötelező a czimerlevélben adományozott festett czimer, határozottan bizonyitja a *sisakdisz* is. Erről a szöveg egész általánosságban azt mondja: a sisak csúcsán van a fehér szinben festeti *tollbokréta* («supra verticem galee est *crista* albo colore depicta»), és nem irja körül milyen és hány tollból áll a tollbokréta, de a festett czimerképen — a melyre a király a szövegben utal — világosan látjuk a *hét fehér strucztollból* álló sisakdiszt!

Azt, a mit a czikkiró ur a pajzstartókról *általában* mond, részünkről is helyesnek véljük; azt azonban, hogy a Dessewffyek a II. Lajos király czimerbővitő levelére festett pajzstartókat *tévedésből* használták olyanokul folytatólag, nem irhatjuk alá. Mert a Triton és a Nereida itt, ha nem is expressis verbis kijelentett királyi akaratból, hanem *de facto* pajzstartók. Hiszen csak meg kell nézni a Dessewffy nemesi czimer Tritonját jobbfelől, a Nereidáját bal felől, a mint *két kézre fogva markolva tartják a pajzsot*, mindenki meggyőződhetik arról, hogy itt nem a czimerfestő «önkényesen alkalmazott diszitő motivumairól», hanem határozottan pajzstartókról van szó, melyek jogos használatát épp a szöveg állapitja meg «prout hec arma» stb. szavaival. És vajjon akkor, a midőn a király a Dessewffyeket pallosjoggal ruházza föl, régi nemességüket megujitja és régi czimerüket, különös kegyelme jeléül, *saját czimerének egy részével bőviti meg;* nincs-e eléggé indokolva a pajzstartók adományozása is?! Hogy a czimerbővitő levél szövege ezekről nem szól, az magától értetődik, mert telamonokat czimerlevelekben *extra* és *expresse* ipsissimis verbis csak a XVII. századtól kezdve kezdettek adományozni az uralkodók. Épp azért nem értem czikkiró ur azon állitását: «hogy joga van bárkinek királyi adomány nélkül is telamont használni, mert ahhoz királyi adomány nem kell». Igenis, a mióta a pajzstartókat a királyi adománylevelekben szóval is fölhozzák, azóta a királyi consensus ezekhez épp úgy megkivántatik, mint a czimer egyéb részeihez. Ott van pl. az ádámföldi és kálnói Bornemissza család czimere. A család önkényesen fölvett és használt két szirént pajzstartókul, de mikor hitelesittetett egyszer a czimere, mivel a két syrén az I. Ferdinánd által adományozott eredeti armalisban elő nem fordult, hiába volt a hosszú használat, még sem hitelesittetett az a szirénekkel, hanem csak azok nélkül.

Mindezek alapján ujra és határozottan állitom, hogy a Dessewffyeket csak is úgy, abban az alakban és azokban a szinekben illeti meg a czimer, a hogy azt nekik II. Lajos király 1525 április 9-én saját kezeirásával és pecsétjével megerősitett czimerbővitő levelében, festett alakban is adományozta; azért fölhivom, sőt kérem a Dessewffyeket, ne hagyják magukat bármily tudományosnak látszó magyarázattal tévútra vezettetni, hanem ragaszkodjanak tovább is ahhoz a diszes és egyedül helyes czimerhez, a mit nekik dicső ősük, Dessewffy János megszerzett.

ÉBLE GÁBOR.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmánya 1904 február 25-ikén tartotta meg ez évi első ülését, melyen *báró Radvánszky Béla* elnöklete alatt *Bánó József* és *Fejérpataky László* másodelnökök, *Boncz Ödön*, *Borovszky Samu*, *id. Daniel Gábor*, *Dézsi Lajos*, *Emich Gusztáv*, *Éble Gábor*, *Kollányi Ferencz*, *Makay Dezső*, *ifj. Reiszig Ede*, *Soós Elemér*, *id. Szinnyei József*, *Varjú Elemér* ig.-vál. tagok, *Schönherr Gyula* titkár, *Áldásy Antal* jegyző és *Tóth Árpád* pénztárnok vettek részt.

Elnök az ülést megnyitván, *Varjú Elemér* ig.-vál. tag felolvassa *Csoma József* «Magyar Nemzetségi Czimerek» czimü munkájáról szóló ismertetését, mely a Turul legközelebbi füzetében fog megjelenni.

Ezután a titkárnak és jegyzőnek ötéves megbizatásuk lejártával megüresedett helye töltetett be titkos szavazás utján, melynek eredményeként a beadott 19 szavazat közül 17 szavazattal két üres szavazó-lap ellenében *dr. Schönherr Gyula* titkárrá és *dr. Áldásy Antal* jegyzővé az 1904—8. évek tartamára ujból megválasztattak.

A folyó ügyek élén uj tagokul felvétettek: a pártoló tagok sorába *gróf Pálffy Sándor* Marcheggen (aj. a jegyző), az évdijas tagok sorába *dr. Goszthony Mihály* Bárdibükkön és *Dessewffy Antal* Vésén (mindkettőt ajánlja Sárközy Imre).

A pénztárnok kimutatása az 1903. év számadásairól, a költségelőirányzat és a tényleges eredmény összehasonlitásával, a következőkben terjesztetett elő:

A M. Heraldikai és Genealogiai Társaság 1903. évi költségvetési előirányzatának és a tényleges pénztári eredménynek egybevetése.

Bevétel.

	Előirány-zat K. f.	Eredmény K. f.	Különbözet K. f.
1. Pénztári maradvány 1902-iki évről	310 63	310 63	— —
2. Értékpapirok kamatai (24.800 kor. koronajáradék és 200 kor. jelzálog hitelbanki nyer.-kölcsönkötv. után 4%)	1000 —	1000 —	— —
3. Be nem fizetett alapitványok után 5% (5400 kor.)	270 —	230 —	40 —
4. Tagdijak:			
a) pártoló tagok után	2500 —	2519 80	+ 19 80
b) évdijas tagok után	2700 —	2813 60	+113 60
5. A Nemzetségi Zsebkönyv kiadására a takarékpénztárban elhelyezett összeg (82·11 kamatok)	400 —	482 11	+ 82 11
6. A társulati kiadványok eladásából:			
a) a Czimeres Emlékek I. és II. kötetéből	400 —	400 —	— —
b) egyéb kiadványokból	200 —	151 86	48 14
7. Alapitvány-befizetés	200 —	— —	—200 —
8. Postai megbizások költségeiből megtérülés	35 —	44 57	+ 9 57
9. Rendkivüli bevétel	20 —	50 42	+ 30 42
Összesen	8035 63	8002 99	— 32 64

A tényleges bevétel e szerint 32 kor. 64 fillérrel kevesebb az előirányzatnál (figyelembe veendő, hogy alapitvány-befizetés nem volt).

Kiadás.

	Előirány-zat K. f.	Eredmény K. f.	Különbözet K. f.
1. Személyi járandóságok (titkár 600 kor., jegyző 400 kor., pénztárnok 600 kor.)	1600 —	1600 —	— —
2. A Turul irói és szerkesztői tiszteletdijai *(a)* 24 iv irói dija, ivenként 48 k. 1152 k.; *b)* szerkesztés ivenként 10 k., 240 kor.)	1392	1400 50	+ 8 50
3. A Turul 4 füzetének nyomatása és egyéb nyomdai költségek	2900 —	2695 10	— 204 90
4. Szinnyomatok készitése	600 —	600 —	— —
5 Metszetek, rajzok készitése	300 —	700 52	+ 400 52
6 Postai megbizások	80 —	71 10	— 8 90
7. Irodai átalány	120 —	120 —	— —
8. Társulati szolga dijazása	120 —	120 —	— —
9 Ujévi ajándékok, pénzbeszedési dijak, másolatok stb.	250 —	233 16	— 16 84
10. A Nemzets. Zsebkönyv II. részének munkálataira	400 —	45 70	354 30
11. Tőkésités	200 —	— —	— 200 —
12. Rendkivüli kiadás	20 —	— —	— 20
Összesen	7982 —	7586 08	— 395 92

A tényleges kiadások tehát 395 kor. 92 fillérrel kevesebbet tesznek ki, mint az előirányzatban.

Előirányzott maradvány — 53 kor. 63 fill.
Tényleges maradvány — 416 « 91 «
A többlet tehát 363 kor. 28 fill.

Vagyonállás 1903. decz. 31-ikén:

1. Értékpapirokban (24,800 kor. koronajáradék, 200 kor. jelz. hitelbanki nyer. kölcs.-kötvény) — 25,000 kor. — fill.
2. Kötelezvényekkel biztositott alapitványok — 4400 « — «
3. Kötelezvény nélküli alapitványok 1000 « — «

Az alapitványok összege — 30,400 kor. — fill.

4. Az 1903. évi pénztári maradvány 416 « 91 «

Összes vagyon — 30,816 kor. 91 fill.

A pénztári kimutatással kapcsolatosan a számvizsgáló-bizottság részéről *Borovszky Samu* ig.-vál. tag felolvassa a bizottság jelentését az 1903. évi számadások, a pénzkezelés és a pénztár állapotának megvizsgálásáról, ugyszintén a titkár által bemutatott 1904. évi költségvetési előirányzatról.

A bizottság jelentése egész terjedelmében a következő:

Tisztelt Választmány!

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1903-iki pénztári állapotának és számadásának megvizsgálására kiküldetvén, szerencsénk van a folyó évi

február 10-ikén teljesitett számvizsgálat eredményéről a következőkben jelentést tenni:

Eljárásunkban az eddig szokásos módot követvén, mindenekelőtt a pénztári naplókönyvet vizsgáltuk át s annak 1903. évi minden egyes tételét az igazolásukra szolgáló okmányokkal és ellennyugtákkal egybevetettük, a tagdij befizetésére nézve pedig a tagok nyilvántartási könyvében is próbákat tettünk. Ezek alapján jelenthetjük, hogy a pénztári naplókönyvet rendben találtuk s azt 1903 deczember 31-ikével 8002 kor. 99 fill bevétellel, 7586 kor. 08 fill. kiadással és a folyó 1904. évi költségelőirányzatba első bevételi tétel gyanánt átviendő 416 kor. 91 fill. pénzmaradványnyal lezártuk.

Ezután a kézi pénztárt vizsgáltuk át. A pénztár 1904. évi tételeit, kezdve a mult évről átvitt és fentebb kimutatott 416 kor. 91 fillérnyi pénzmaradványnyal, bezárólag február 10-ikéig összegeztük és 1534 kor. 51 fill. bevételt, 295 kor. 64 fill. kiadást, vagyis 1238 kor. 87 fill. pénzmaradványt állapitottunk meg. Ezzel szemben találtunk a kézi pénztárban fedezetül 368 koronát előleg-nyugtákban, 370 kor. 87 fillért készpénzben, takarékpénztári könyvecskében 500 koronát, minélfogva a kézi pénztárt hiánytalannak jelenthetjük.

Vizsgálat alá vettük ezután a törzsvagyonkönyvet. E szerint a társaságnak a mai napon 6 ezer koronás (6000 kor.), 36 négyszáz koronás (14.400) és 33 kétszáz koronás (6600 kor.) alapitó tagja lévén, az alapitók száma nem emelkedett. A felsorolt, összesen 27,000 koronát tevő alapitványokból be van eddig fizetve 21,600 korona és fizetetlen még 5400 korona. Ez utóbbi összegből kötelezvényekben (szám szerint 8 darabban) biztositva van 4400 kor., amiről közvetetlen szemlélet és számbavétel alapján meggyőződtünk, ellenben 1000 kor. kötelezvényekkel biztositva nincsen.

A társulat törzsvagyonához tartozik még az az alapitványi természettel nem biró 3400 kor. összeg is, a mely megtakaritásokból származott. Ennélfogva a társaság törzsvagyona összesen (27,000+3400) 30,400 koronát tesz ki.

Arról, hogy a kimutatott 21,600 kor. befizetett alapitvány és a megtakaritott 3400 korona, összesen 25,000 korona az osztrák-magyar banknál őriztetik, a a bank 6 db letéti jegyének megtekintése által győződtünk meg.

Ezek szerint a társaság teljes vagyonállása a fentebb emlitett 30,400 kor. törzsvagyonnal és a mult évi 416 kor. 91 fill. pénztári maradványnyal, tehát 1903. évi deczember 31-ikén összesen 30.816 korona 91 fillérrel állapittatott meg.

A mi az 1903-iki zárszámadási eredményeket illeti, az előirányzatnak és zárszámadásnak részletes összehasonlitását a mellékelt kimutatásban terjesztvén elő, jelentjük, hogy a bevétel az előirányzatnál 32 korona 64 fillérrel kevesebb volt; ezzel szemben azonban a kiadás is 395 kor. 92 fillérrel tett ki kevesebbet, úgy hogy az előirányzott 53 kor. 63 fill. maradvány helyett a tényleges maradvány 416 kor. 91 fillért tesz ki, a többlet tehát 363 kor. 28 fillér. Megjegyezzük, hogy a bevétel azért volt kevesebb, mert alapitványfizetés nem történt; igy tehát a 32 kor. 64 fill. kevesebb bevétel ebben találja magyarázatát. A kiadásoknál mutatkozó különbözetekre vonatkozólag pedig megjegyezzük, hogy a metszetek és rajzok tételénél a 400 korona 52 fillérnyi tulköltség a Turul 1904-iki évfolyamába szánt rajzok készitésén kivül a középkori czimerképek sorozata számára történt megrendelésekben nyeri magyarázatát, a melyek folytán a társaság folyóirata két évre teljesen el van látva szines czimerképekkel.

Mindezek után jelentvén azt, hogy a t. elnökség az elmult évben is reálisan és körültekintőleg gazdálkodott, javasoljuk a tekintetes választmánynak, hogy Tóth Árpád társulati pénztárnok urat a mult 1903. évi számadásokra nézve a szokásos fentartással felmenteni méltóztassék.

Áttérve az 1904. évi költségvetési előirányzatra, annak tételeit 7776 kor. 91 fillér bevétellel, 7772 kor. kiadással s igy 4 kor. 91 fillérnyi előirányzott maradvánnyal van szerencsénk javaslatba hoznunk.

Budapest, 1904 február hó 10-ikén.

Dr. Borovszky Samu, számv. b. tag. — *Szinnyei József*, számv. b. tag.

Békefi Remig, számv. b. tag.

A számvizsgáló-bizottság jelentése egész terjedelmében tudomásul vétetvén, az igazgató-választmány *Tóth Árpád* társ. pénztárnoknak a felmentést a szokásos fentartással megadta, a számvizsgáló-bizottságnak pedig buzgó fáradozásáért köszönetet szavazott.

A számvizsgáló-bizottság ajánlata alapján a társaság költségvetése az 1904. évre a következőkép állapittatott meg:

A M. Heraldikai és Genealogiai Társaság költségvetése az 1904. évre.

Bevétel.

1.	Pénztári maradvány 1903-ról	416 kor. 91 fill.
2.	Értékpapirok kamatai (24,800 kor. koronajáradék és 200 kor. jelz. hitelbanki nyer.-kölcsönkötvény után 4%)	1000 « — «
3.	5400 kor. be nem fizetett alapitvány után 5%)	270 « — «
4.	Tagdijak:	
	a) pártoló tagok után 2500 k.	
	b) évdijas tagok után 2700 k.	5200 « — «
5.	A társulati kiadványok eladásából:	
	a) a Czimeres Emlékek I. és II. kötetéből	400 « — «
	b) egyéb kiadványokból	200 « — «
6.	Alapitvány-befizetés	200 « — «
7.	Postai megbizások költségeiből megtérülés	40 « — «
8.	Rendkivüli bevétel	50 « — «
	Összesen	7776 kor. 91 fill.

Kiadás.

1. Személyi járandóságok (titkár 600 kor., jegyző 400 kor., pénztárnok 600 kor.)	1600 kor.	— fill.
2. A Turul irói és szerkesztői tiszteletdijai *(a)* 24 iv irói dija, ivenként 48 kor. 1152 kor.; *b)* szerkesztés ivenként 10 kor., 240 k.)	1392 «	— «
3. Nyomdai költségek	2700 «	— «
4. Szinnyomatok készitése	600 «	— «
5. Metszetek, rajzok készitése	300 «	— «
6. Postai megbizások	80 «	— «
7. Irodai átalány	120 «	— «
8. Társulati szolga dijazása	120 «	— «
9. Ujévi ajándékok, pénzbeszedési dijak, másolatok stb.	240 «	— «
10. A Nemzetségi Zsebkönyv II. részének munkálataira	400 «	— «
11. Alapitvány-tőkésités	200 «	— «
12. Rendkivüli kiadás	20 «	— «
Összesen	7772 kor.	— fill.
Előirányzott maradvány	4 kor.	91 fill.

A Magyar Nemességi Zsebkönyv uj kötete kiadásának fedezéséről az évi költségvetés keretén belül nem történvén gondoskodás, az igazgató-választmány az elnök inditványára kimondta, hogy a mennyiben a kötet kiadása már ez év folyamán sorra kerül, annak költségei fedezésére kölcsönképen az egyesület vagyonának alapitványi jelleggel nem biró, 3400 koronát kitevő része lesz felhasználható.

A pénztárnok jelentése szerint a társaság pénztárába az ülés napjáig befolyt 1598 kor. 21 fill., kiadatott 365 kor. 60 fill., maradvány 1232 kor. 61 fill.; vagyonállás: 1. alapitványi tőke, *a)* értékpapirokban 21,600 kor., *b)* kötelezvényekben 4400 kor., *c)* kötelezvény nélküli alapitványokban 1000 kor.; 2. alapitványi jelleggel nem biró tőkésités értékpapirokban 3400 kor.; 3. pénztári készlet 1232 kor. 61 fill., összesen 31,632 kor. 61 fill.

Vizakna város szentkatolnai Bakk Endrének a város czimere és pecsétje megállapitása tárgyában kidolgozott emlékiratát birálat végett a társaság elé terjesztvén, az igazgató-választmány ez ügyben Varjú Elemér ig.-vál. tagot kérte fel véleményadásra.

Az elnök inditványára az igazgató-választmány elhatározta, hogy körlevélben szólitja fel a vármegyéket és városokat az alapitó tagok sorába való belépésre és megkeresést intéz a belügy- és vallás- és közoktatásügyi miniszteriumokhoz, hogy a hatáskörükbe tartozó intézeteknek a társaság czéljainak támogatását figyelmükbe ajánlják.

Végezetül *Emich Gusztáv* ig.-vál. tag a Turul mellékleteként családtörténeti értesitő kiadását hozván javaslatba, az igazgató-választmány az inditványt elvben magáévá tette és annak végrehajtása tárgyában az inditványozón és a társaság titkárán kivül *Pettkó Béla*, *ifj. Reiszig Ede* és *Varjú Elemér* ig.-vál. tagokat küldte ki részletes javaslattételre.

Több tárgy nem lévén, a jegyzőkönyv hitelesitésére *Dézsi Lajos* és *Kollányi Ferencz* ig.-vál. tagok küldettek ki s az ülés ezzel véget ért.

SZAKIRODALOM.

Sigillographie française. Par Adrien Blanchet. Paris, Picard, 1902.

E kis füzet a párisi société des études historiques által kiadott kritikai bibliographiák sorozatában jelent meg, és használható repertóriumát adja a franczia pecséttani irodalomnak. Szerzője a Bibliothèque Nationale tiszteletbeli könyvtárnoka, ki e bibliographikus jegyzéket nyolcz fejezetre osztotta. Az elsőben azok a munkák vannak fölvéve, melyek a pecséttan definitióját, hasznát és czélját tárgyalják. Ebben mindössze csak négy munkát, illetve értekezést sorol fel. A második fejezet folyóiratok jegyzékét adja, köztük több külföldi, olasz, német és svájczi folyóirat czimét. A harmadik fejezet gyűjteményes munkák jegyzékét adja. A IV. fejezet a didaktikai munkákat foglaljamagában három részre osztva és pedig az elsőben a kézikönyvek és szótárak, a másodikban egyes speciális kérdések, a harmadikban a pecsétek anyagára, vésésére és vésési módjára vonatkozó bibliographiát. Az ötödik fejezettel kezdődik meg a franciaországi pecsétek szakszerüen csoportositott bibliographiája. És pedig a franczia királyi és királynői, az egyházi és világi hatóságok, majd a «sceaux de particuliers» czimű fejezetben a franciaországi zsidók és egyes személyekre vonatkozó bibliographia foglaltatik. Az utóbbi fejezet voltaképen fölösleges volna, mert az egyes személyek pecséteire vonatkozó adatok a nyolczadik fejezetben foglaltatnak tulajdonképen. E fejezet az egyes provinczíák és városok pecséteiről szól. Kezdődik Páris városával és sorra veszi az összes franczia tartományokat, beleértve természetesen Elsass-Lotharingiát is.

A kis füzetecske jó tájékoztatást nyujt a franczia sphragistikai irodalomról. Kár, hogy a munkának előszava nincsen, s igy nem vagyunk kellőleg tájékoztatva azokról az irányelvekről, melyek e munka összeállitásánál mérvadók voltak. Annyit megmond Blanchet a bevezető sorokban, hogy a pecséttani irodalomból kiválasztott anyagot ad, hogy azonban minő szempontok voltak mérvadók, azt nem mondja meg. Nekünk különösen az első fejezet, továbbá a IV. fejezet harmadik

része a pecsétekkel foglalkozó műtörténeti munkák jegyzéke látszik túl soványnak, mig az egyes tartományokra vonatkozó részek eléggé teljeseknek látszanak. Igaz, hogy e munka czélja nem annyira egy teljes bibliographia, mint inkább a legfontosabb művek jegyzékének összeállitása és e tekintetben a kutatónak jó szolgálatokat tesz. —*l.*

F. Tribolati: Grammatica araldica. Quarta edizione di G. di Crollolanza. Milano, Ulrico Hoepli, 1904.

Ezen a német Sacken-féle heraldikai kathekizmus mintájára készült olasz heraldikai kézikönyvecske, mely első sorban az olasz igényeket tartja szem előtt, immár negyedik kiadásban jelenik meg, mi mindenesetre bizonyitéka a müvecske hasznavehetőségének. A művet Crollolanzanak, a Pisában székelő heraldikai akadémia titkárának egy értekezése vezeti be a heraldika eredetéről és általános jellegéről, mely szerzőnek «Araldica ufficiale» cz. 1891-ben Pisában megjelent müvének kivonata. A tulajdonképeni anyagot tizenöt fejezetben tárgyalja, és pedig röviden, csakis a legszükségesebb megjegyzésekre szoritkozva. A XII. fejezetben a czimerek jelmondatairól és a különböző harczi jelszavakról szól, mely utóbbikra nézve szivesen vettük volna, ha az olasz városok, Velencze, Flórencz, Bologna stb. harczi jelszavait is felsorolta volna. A müvecskét, mely nem lép nagyobb igényekkel fel és csakis a müvelt közönség heraldikai tudományszomját van hivatva kielégiteni, 274 csinos kivitelü rajz disziti. —*l.*

Der Deutsche Herold. Zeitschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde, herausgegeben vom Verein Herold in Berlin. XXXIV. évfolyam, 1903.

Mig a bécsi «Adler» évkönyveiben a magyar vonatkozásu czikkek éppenséggel nem ritkák, addig a tőlünk távolabb eső nagy német «Herold-Verein» folyóirata csak elvétve tartalmaz bennünket közvetlen érintő dolgozatot. Ennek lehet tulajdonitani, hogy ez utóbbi még eddig nem talált ismertetőkre a Turulban; pedig a régibb heraldikát illető általános érdekü czikkei, pompás mümellékletei s gazdag szakirodalmi rovata méltán magukra vonhatják a czimertannal behatóbban foglalkozó szakembereink figyelmét. Régi mulasztást óhajtunk pótolni akkor, a midőn az ismertetni szokott szakfolyóiratok sorába a *Deutsche Herold*-ot is felveszszük s bemutatjuk elsőnek az elmult évi, immár harmincznegyedik évi folyamot.

Ime az érdekesebb czikkek rovata:

Az első füzetben *E. Lorenz Meyer* Angewandte Heraldik cz. rövid dolgozatában a heraldikai motivumoknak butorokon való helyes és izléses alkalmazását ismerteti. Czikkéhez két táblán rajzokat is közöl. A harmadik füzetben figyelmet érdemel a hesseni nagyfejedelemség czimerét megállapitó 1902 deczember 9-ikén kelt rendelet, melyhez a nagy és a kis czimer képe járul. E czimer bennünket különösebben érdekel, mert ezüsttel s vörössel kilenczszer vágott oroszlánja valószinüleg az Árpádok, illetve magyarországi Szent-Erzsébet czimerére vezethető vissza. A negyedik füzetben kezdődik s a következőben fejeződik be könyvészeti összeállitás a *C von Hesse* ur birtokában (Szent-Pétervár) levő hivatalos almanachok és névkönyvekről. A gazdag gyüjteményben Magyarországot egyetlen kötet képviseli: *Almanach von Ungarn aus den Jahr 1778.* Az ötödik és hatodik szám *Hubert von Platen* tollából hoz nagyérdekü czikket a von Platen család czimer-emlékeiről. A család legrégibb czimeres pecsétje 1316-ból való. Az ötödik füzetet diszitő fénynyomatu mellékletet a régi heraldika összes kedvelőinek különösen figyelmébe ajánljuk. A képen XIV. századi bronz aquamanilát látunk, a mely teljes fegyverzetü lovagot ábrázol. A lovag fején csöbörsisak van, melynek czimerdisze reá tüzött czimertábla (schirmbrett); az alakon sodronying van, e fölött pedig szorosan testhez álló bőrpánczél, lábainak vértezete kivehetetlen. Hóna alatt egykor (most már hiányzó) lándzsa volt, döfésre készen előre nyujtott hegygyel. Lova szerszámja merőben külömbözik a nyugati lovagokétól, a mérsékelt magasságu kápával ellátott nyereg, a lószerszám egyszerü szabása inkább a keleti, könnyü lovasra mutatnak. Az érdekes müdarab az 1902-iki düsseldorfi mükiállitáson volt látható; tulajdonosa, Oppenheim Albert báró szerint, Belgiumból származik.

A hatodik szám a 92 éves korában elhunyt világhirü műtörténész *Jakob Heinrich von Hefner-Altenek* († 1903 május 19.) nekrologjával kezdődik. A megboldogult neve sokkal ismeretesebb, különösen a heraldikusok előtt, mintsem hogy róla itt szólnunk kellene. Ugyanezen számban, a társulati ülésekről szóló tudósitások között találunk bennünket érdeklő hirt: «*Ad. M. Hildebrandt tanár úr jelenti, hogy a Horvát-Szlavon-Dalmát tartományi levéltár igazgatósága Karl Emich Graf zu Leiningen-Westerburg urat Neupasingban tiszteletbeli bizalmi-férfiuvá (Ehren-Vertrauensmann) nevezte ki.*» Nem tudjuk, a kitüntetetten, vagy a kitüntetést osztogatón mosolyogjunk-e inkább. Mindenesetre nevezetes, hogy a zágrábi levéltár Németországban keres «bizalmi» férfiut.

A következő füzetben szép fénynyomatu képet találunk az 1506-ban elhunyt boroszlói püspök Róth János gyönyörü siremlékéről, a melyet Peter Vischer készitett. Csinos mümelléklet van a 8. füzetben is: két a XVI. század elejéről való fából faragott czimer. A tizenkettedik füzet a mittaui (Poroszország) heraldikai kiállitásról hoz tudósitást s egy érdekes czikket *Max Bach* tollából a sváb czimerről. *V.*

Hibaigazitás.

Dr. Wertner Mór urnak folyóiratunk 1903. évi IV. füzetében megjelent «Megjegyzések» cz. közleményébe két értelemzavaró hiba csuszott be; és pedig

a 171. oldalon *Gara* keresztnév áll *Garáb* helyett;
a 174. oldalon *Bezerédi* helyett *Bezédi*-nek kell állnia.

Petrovay György ur (Nagy-Körü) a Turul I—III. (1883—1885) évfolyamait keresi megvételre és szives ajánlatokat kér.

AZ ANGOL FŐKAMARÁSI MÉLTÓSÁG MAGYAR IGÉNYJOGOSULTJA.

(Két önálló melléklettel és egy czimerképpel a szövegben.)

A nemzedékrendi történelem ősfáinak erdejében tömérdek virág pompázik elrejtve, ismeretlenül, nem tudva vagy elfelejtve. Ilyen virág az angol főkamarási méltóság igényjogosultsága is, a melynek angol eredetü magva magyar földön hajtott ki. Tagyosi Chapó Vilmos cs. és kir. kamarás és nagybirtokos úrnak köszönjük, hogy családi okmányait rendelkezésünkre bocsátva, lehetővé tette a rendkivül érdekes és bonyolult történelmi, jogi és nemzedékrendi kérdés megismertetését és az eredeti angol kútfők segitségül vétele mellett való megvilágitását, a melyből kétségtelenül kiderül, hogy a büszke Anglia főkamarási méltóságának tulajdonképen az ősmagyar családból eredő Chapó Vilmos az igényjogosultja, mint a de Vere-házbeli Earls of Oxford hatodfélszáz esztendeig virágzott fényes nemzetségének leányági utódja és örököse.

Kevéssé ismeretes lévén minálunk magának a főkamarásságnak a lényege, nem fog ártani, ha néhány szóval megmagyarázzuk ennek a hivatalnak, tisztségnek vagy méltóságnak a természetét.

A kamarás eredetileg olyan tisztviselő volt, a ki az uralkodó személyét szolgálta és udvarának szertartási rendjére felügyelt. Ezt a szerepkört idővel több tisztviselő közt osztották meg. A római cæsaroknak a kamarását cubiculariusnak hivták. A középkor kamarásainak főtisztje az uralkodó pecsétgyürüjének őrzése volt, mihez a frankoknál az udvarnagyság is járult, a mi köztudomásulag a merovingok trónjába került. Az angol Lord great chamberlain fényes méltóságát a de Vere család kapta és erről szállt, Chapó Vilmos úr okmányai szerint, tévesen, mint bitorlás, a Bertie családra, a melytől 1777-ben, a 4. Duke of Ancaster halálával, a Cholmondeley és Willoughby of Eresby házakra jutott s ma ennek a két háznak a tagjai közt oszlik meg. Az átszállást egyik házról a másikra az uralkodóváltozás eszközli.

Az egész dolog legkönnyebben megérthető a de Vere-ház történetéből, a melyet itt foglalunk össze röviden:

1. **Aubrey** (Albericus) **de Vere,** a ki nevét valószinüleg a Bayeux melletti Ver-től vette, Hóditó Vilmossal jött Angliába. Anglia főbirája 1626-ban a lordok házában azt mondta, hogy Aubrey de Vere, mint Guines grófja költözött Angliába. Ez **tévedés.** A törzsapa Aubreynek unokája, szintén Aubrey, az első Earl of Oxford volt rövid ideig Comte de Guines, a mint látni fogjuk. Az első angol de Vere Hóditó Vilmostól nagy birtokokat kapott, különösen Wulfwinet, továbbá nagy területeket Essex, Suffolk és Cambridge grófságokban, két kastélyt Huntingdonshireben és Kensington kastélyt Middlessexben (Domesday Book). Emlékét megörökitette a kensingtoni templommal, a melyet az apátságnak ajándékozott (Abingdon Chronik). Nejének csak keresztnevét tudjuk: Beatrice volt. Fia:
2. **Aubrey de Vere,** Anglia első nagy kamarás főura (lord great chamberlain) 1133 óta, a kinek annyi jogvitára alkalmat adott adománylevele kivonatosan így hangzik:

> Henricus, Dei Gratia Rex Anglorum, omnibus .... Sciatis universi quod dedi et concessi Alberico deVer et **haeredibus suis post eum** de me et hæredibus meis tenendum Magisterium Camerarium meum totius Angliæ in feodo et **haereditate**: quare volo et firmiter præcipio, quod ipse et **haeredes sui eum iure haereditario** teneant cum omnibus dignitatibus et libertatibus et honorificenciis ad eum pertinentibus ita bene et libere et honorifice, sicut Robertus Malet vel aliquis alius ante eum vel post eum unquam melius et liberius vel honorificentius tenuit cum liberationibus vel hospitiis Curiæ meæ quæ ad ministerium Camerariæ pertinent. Teste.... etc.

A de Vere házbeli első nagy kamarást 1141. május 9-én egy londoni lázongásban agyonütötték. Neje: de Clare Alice, a ki Saint Osyth's Priory-ba visszavonulva halt meg 1163-ban s a ki által a de Vere-k vérségi kapcsolatba kerültek Anglia királyaival a következő táblázat szerint:

Ivar.
|
Eystein Glumra.
|
Ragnvald
jarl de Möre (grja)
† 890.
|
Gange Rolf
† 927.
|
I. Vilmos
Normandia hge, † 943.
|
I. Richárd
Normandia hge, † 996.

Hallad.
†

I. Torv Einar
Orkney 3.
grja: 875—910

Earls of
Orkney.

Sigurd I. Riki
Orkney grja
(jarl, később: earl)
† 874.
|
Guthorrn, Orkney
2. grja: 874—875.
†

II. Richárd
Normandia hge
† 1026.
|
I. Róbert
Normandia hge
† 1035.
|
I. Hóditó Vilmos
Normandia hge
és Anglia királya
† 1087.

Anglia
összes királyai
máig.

Emma
† 1052.
1. férje: II. Aethelred
Anglia királya:
978—1013.
2. férje: II. Knut
Anglia királya:
1016.
és Dánia királya:
1018—1035.
(Fiágon kihalt
1: 1066, 2: 1042).

(törvénytelen):
Róbert
Evreux grófja
† 1037.
(Fiágon kihalt: 1118).

(törvénytelen):
Manger.
Neje:
de Corbeil Germaine
|
Corbeil
grófjai.

(törvénytelen):
Geoffroy,
Eu és Brionne grja
996.
|
Gilbert, Eu grja.
|
(törvénytelen):
Fitz-Gilbert Richárd
Clare ura
|
Fitz Richárd Gilbert
Clare ura

(törvénytelen):
I. Vilmos
Eu 3. grja, † 1054.
:
Eu grjai.

de Clare Alice
† 1163.
Férje: de Vere Aubrey
Anglia első nagy kamarás főura
† 1141.
:
Oxford grófjai:
Wingfield:
Dillon:
Chapó.

Gilbert, Earl of Pembroke
† 1148.
|
Strongbow Richárd
Earl of Pembroke
† 1177.
Neje: Mac Murchadha Aoife
leinsteri királyleány.
|
Strongbow Izabella
csaknem egész Irland örököse
† 1189.
Férje: Marshal Vilmos
† 1219.
:
Anglia királyai.

Richard, Earl
of Hertford.
:
Anglia
királyai.

Aubrey de Vere és Alice de Clare gyermekei:

3.

Aubrey de Vere
Anglia nagy kamarás
főura 1141 és **Oxford**
első grja 1142, † 1194.

Geoffrey
de Vere
†

Róbert
de Vere
†

William
de Vere
†

Rohese de Vere.
1. férje: Geoffrey,
Essex első grja.
2. férje: de Beauchamp of Bedford
Payne.

Alice de Vere.
1. férje: of Essex
Róbert.
2. férje: Fitz Richard
of Warkworth Roger.

Oxford első grófjának de Gand-Bourbourg Beátrix († 1142) volt az első felesége. Ez a hölgy Henrik bourbourgi várurnak (castellan) és de Guines Szibilla Rózának († 1137), Manasszes († 1137) guinesi gróf leányának és örökösének volt a leánya és e miatt a házasság miatt lett ez az Aubrey de Vere (nem pedig a nagyapja, a mint Anglia főbirája 1626-ban *hibásan* mondta a lordok házában) Guines grófja rövid időre, mert felesége csakhamar elvált tőle s gyermekek nem lévén, de Vere a grófságot is elvesztette nejével együtt. Oxford első grófja azután Canteloupe Eufémiát vette el, de ez is gyermektelen volt. Harmadik nejétől: Essex Henriknek Lucia nevü leányától azonban két fia maradt:

4.

Aubrey de Vere
Oxford 2. grófja
† 1214.
†

Róbert de Vere, sz. 1170 körül
Oxford 3. grja: 1214—1221.
Neje: Izabella, szül. 1176, † 1245
de Bolebec Valter leánya és utóbb
egyedüli örököse.

5.

Hugh de Vere, sz. 1210
Oxford 4. grja: 1221—1263.

Leszármazása a következő oldalon.

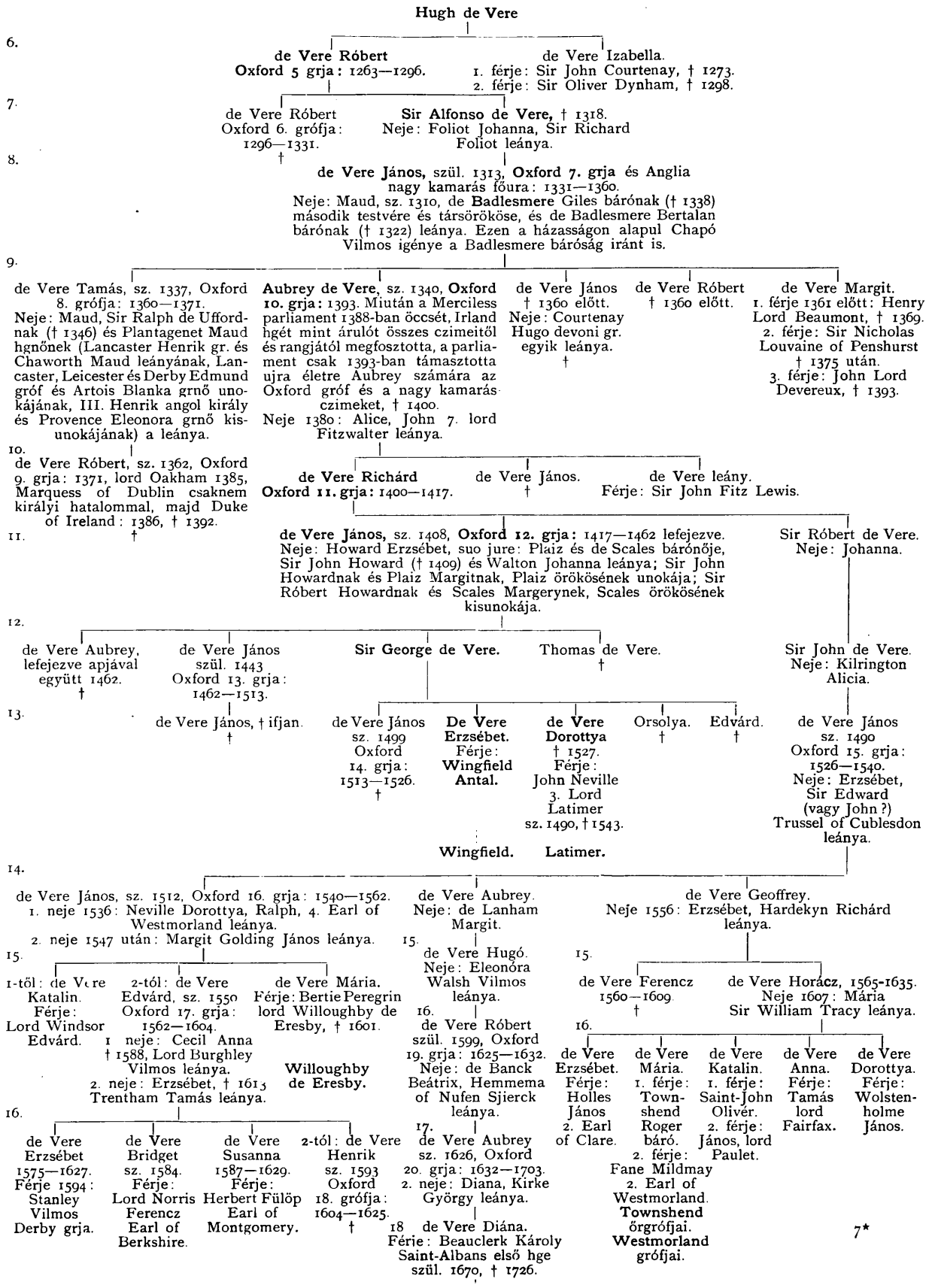
Hugh de Vere
6.
de Vere Róbert
Oxford 5 grja: 1263—1296.
de Vere Izabella.
1. férje: Sir John Courtenay, † 1273.
2. férje: Sir Oliver Dynham, † 1298.
7.
de Vere Róbert
Oxford 6. grófja:
1296—1331.
†
Sir Alfonso de Vere, † 1318.
Neje: Foliot Johanna, Sir Richard
Foliot leánya.
8.
de Vere János, szül. 1313, Oxford 7. grja és Anglia
nagy kamarás főura: 1331—1360.
Neje: Maud, sz. 1310, de Badlesmere Giles bárónak († 1338)
második testvére és társörököse, és de Badlesmere Bertalan
bárónak († 1322) leánya. Ezen a házasságon alapul Chapó
Vilmos igénye a Badlesmere bárság iránt is.
9.
de Vere Tamás, sz. 1337, Oxford
8. grófja: 1360—1371.
Neje: Maud, Sir Ralph de Uffordnak († 1346) és Plantagenet Maud
hgnőnek (Lancaster Henrik gr. és
Chaworth Maud leányának, Lancaster, Leicester és Derby Edmund
gróf és Artois Blanka grnő unokájának, III. Henrik angol király
és Provence Eleonora grnő kisunokájának) a leánya.
Aubrey de Vere, sz. 1340, Oxford
10. grja: 1393. Miután a Merciless
parliament 1388-ban öccsét, Irland
hgét mint árulót összes czimeitől
és rangjától megfosztotta, a parliament csak 1393-ban támasztotta
ujra életre Aubrey számára az
Oxford gróf és a nagy kamarás
czimeket, † 1400.
Neje 1380: Alice, John 7. lord
Fitzwalter leánya.
de Vere János
† 1360 előtt.
Neje: Courtenay
Hugo devoni gr.
egyik leánya.
†
de Vere Róbert
† 1360 előtt.
de Vere Margit.
1. férje 1361 előtt: Henry
Lord Beaumont, † 1369.
2. férje: Sir Nicholas
Louvaine of Penshurst
† 1375 után.
3. férje: John Lord
Devereux, † 1393.
10.
de Vere Róbert, sz. 1362, Oxford
9. grja: 1371, lord Oakham 1385,
Marquess of Dublin csaknem
királyi hatalommal, majd Duke
of Ireland: 1386, † 1392.
11.
†
de Vere Richárd
Oxford 11. grja: 1400—1417.
de Vere János.
†
de Vere leány.
Férje: Sir John Fitz Lewis.
de Vere János, sz. 1408, Oxford 12. grja: 1417—1462 lefejezve.
Neje: Howard Erzsébet, suo jure: Plaiz és de Scales bárónője,
Sir John Howard († 1409) és Walton Johanna leánya; Sir John
Howardnak és Plaiz Margitnak, Plaiz örökösének unokája; Sir
Róbert Howardnak és Scales Margerynek, Scales örökösének
kisunokája.
Sir Róbert de Vere.
Neje: Johanna.
12.
de Vere Aubrey,
lefejezve apjával
együtt 1462.
†
de Vere János
szül. 1443
Oxford 13. grja:
1462—1513.
Sir George de Vere.
Thomas de Vere.
†
Sir John de Vere.
Neje: Kilrington
Alicia.
13.
de Vere János, † ifjan.
†
de Vere János
sz. 1499
Oxford
14. grja:
1513—1526.
†
De Vere
Erzsébet.
Férje:
Wingfield
Antal.
de Vere
Dorottya
† 1527.
Férje:
John Neville
3. Lord
Latimer
sz. 1490, † 1543.
Orsolya.
†
Edvárd.
†
de Vere János
sz. 1490
Oxford 15. grja:
1526—1540.
Neje: Erzsébet,
Sir Edward
(vagy John?)
Trussel of Cublesdon
leánya.
Wingfield.
Latimer.
14.
de Vere János, sz. 1512, Oxford 16. grja: 1540—1562.
1. neje 1536: Neville Dorottya, Ralph, 4. Earl of
Westmorland leánya.
2. neje 1547 után: Margit Golding János leánya.
de Vere Aubrey.
Neje: de Lanham
Margit.
de Vere Geoffrey.
Neje 1556: Erzsébet, Hardekyn Richárd
leánya.
15.
1-től: de Vere
Katalin.
Férje:
Lord Windsor
Edvárd.
2-tól: de Vere
Edvárd, sz. 1550
Oxford 17. grja:
1562—1604.
1 neje: Cecil Anna
† 1588, Lord Burghley
Vilmos leánya.
2. neje: Erzsébet, † 1613
Trentham Tamás leánya.
de Vere Mária.
Férje: Bertie Peregrin
lord Willoughby de
Eresby, † 1601.
Willoughby
de Eresby.
15.
de Vere Hugó.
Neje: Eleonóra
Walsh Vilmos
leánya.
15.
de Vere Ferencz
1560—1609.
†
de Vere Horácz, 1565-1635.
Neje 1607: Mária
Sir William Tracy leánya.
16.
de Vere Róbert
szül. 1599, Oxford
19. grja: 1625—1632.
Neje: de Banck
Beátrix, Hemmema
of Nufen Sjierck
leánya.
16.
de Vere
Erzsébet.
Férje:
Holles
János
2. Earl
of Clare.
de Vere
Mária.
1. férje:
Townshend
Roger
báró.
2. férje:
Fane Mildmay
2. Earl of
Westmorland.
Townshend
őrgrófjai.
Westmorland
grófjai.
de Vere
Katalin.
1. férje:
Saint-John
Olivér.
2. férje:
János, lord
Paulet.
de Vere
Anna.
Férje:
Tamás
lord
Fairfax.
de Vere
Dorottya.
Férje:
Wolstenholme
János.
16.
de Vere
Erzsébet
1575—1627.
Férje 1594:
Stanley
Vilmos
Derby grja.
de Vere
Bridget
sz. 1584.
Férje:
Lord Norris
Ferencz
Earl of
Berkshire.
de Vere
Susanna
1587—1629.
Férje:
Herbert Fülöp
Earl of
Montgomery.
2-tól: de Vere
Henrik
sz. 1593
Oxford
18. grófja:
1604—1625.
†
17.
de Vere Aubrey
sz. 1626, Oxford
20. grja: 1632—1703.
2. neje: Diana, Kirke
György leánya.
18 de Vere Diána.
Férje: Beauclerk Károly
Saint-Albans első hge
szül. 1670, † 1726.
Saint-Albans herczegei.
7*

A de Vere-háznak ebből a történelméből nyilvánvaló, hogy mig az Oxford grófi czimnek, csakis fiágra lévén adva, a 14. gróf 1526-ban bekövetkezett halálával át kellett szállnia az ifjabb fiágra, s ennek is a 20. gróffal 1703-ban történt teljes kihalásával, a de Vere fiággal együtt meg kellett szünnie, a nagy kamarási méltóság egészen más beszámitás alá esik. Angliában egyáltalában érvényes a vonali örökös (heir of line) intézménye. Ezért akarták száz éven át tüzzel-vassal megszerezni Franciaországot a Capetingek kihalásával az angol királyok az ifjabb Valois fiág elől, mint a Capetingek idősb vonalának leányági örökösei. 1526-ban a nagy kamarási méltóság de Vere Erzsébet férjét Wingfield Antalt illette volna, vagy utódját, mert Henrik király adománylevele csupán örökösökről szól, nem pedig fiörökösökről, tehát beáll a vonali öröklés szerint a legidősebb leányág jogigénye. Csodálatosképén még 1703-ban, az utolsó Earl of Oxford halálával sem követelték a Wingfield-utódok (a Dillonok) ezt a fényes méltóságot, a melynek vonali öröklendőségét legkitünőbben igazolja az, hogy 1625-ben a 18. earl halálával úgy a grófi czim, mint a nagy kamarásság vitássá lett és mindakettőt a legifjabb de Vere örökösök mellőzésével a 18. earl apja nővérének fia: Bertie Róbert, 13. lord Willoughby de Eresby és 1. earl of Lindsey († 1642) követelte magának.

A fiágat illető Oxford grófságot nem kapta meg. Az jog szerint de Vere Róbertre († 1632) szállt. De megkapta a nagy kamarásságot a vonali öröklési jog értelmében, a mely szerint azonban ez a méltóság föltétlenül a Wingfield-utódokat, ezek kihalása esetén a Latimer-utódokat illette volna. A Bertie-ház tehát csak bitorolta a nagy kamarásságot. Ennek a bitorlásnak egyébként ez a története:

1. **de Vere János**, sz 1512, **Oxford 16. grja**, 1540–1562.
   Második neje 1547 után; Margit, Golding János leánya.
   Leányuk:
2. de Vere Mária.
   Férje: **Bertie Peregrin, 12. lord Willoughby de Eresby**, † 1601. Fia:
3. Bertie Róbert, 13. lord Willoughby de Eresby, Anglia nagy kamarása 1625 és Lindsey első grja 1626, † 1642.
   Neje: Erzsébet, lord Montague of Boughton Edvard leánya.
   Fia:
4. Bertie Montagu, 14. lord Willoughby de Eresby 2. earl of Lindsey, † 1666.
   Első neje 1627, Márta, Cokayne Vilmos leánya. Fia:
5. Bertie Róbert, 15. Willoughby de Eresby báró és 3. Lindsey gróf, † 1701.
   Második neje: Erzsébet, lord Wharton Fülöp leánya. Fia:
6. Bertie Róbert, Lindsey 4. grja és 1715 óta Ancaster és Kesteven hge, 1660–1723.
   I. Neje 1678: Mácia, † 1689, Wynne Richárd baronet leánya.
   Fia:
7. Bertie Peregrine, Ancaster 2. hge, 1686–1742.
   Neje 1711: Johanna, † 1736, Brownlow János baronet leánya.
   Fia:
8. Bertie Peregrine, Ancaster 3. hge, 1714–1778.
   Második neje 1750: Mária, † 1793, Panton Tamás leánya.
9.

Bertie Róbert, Ancaster 4. hge, 1756–1779. †	Bertie Priszcilla Borbála Erzsébet, suo jure: 21. Baroness Willoughby de Eresby, 1761–1828. Férje 1779: **Burrell Péter baronet, első lord Gwydir**, † 1820	Bertie Georgina Sarolta, † 1838. Férje 1791: György Jakab, Cholmondeley 4. grja és 1. őrgrja, 1749–1827.

Willoughby de Eresby. **Cholmondeley.**

A két Bertie-leány: Priszcilla és Georgina társörökösei voltak Ancaster 4. herczegének és közösen örökölték a carnarvoni Gwydir of Wynn baronetek vagyonát, valamint Anglia nagy kamarasi főuri méltóságát, a mely trónváltozás szerint oszlik meg a Willougby of Eresby és a Cholmondeley-házak közt, bárha ez tulajdonképpen nem birtoklás, hanem bitorlás.

A de Vere-család előzőleg közölt nemzedékrendjéből világosan kivehető, hogy a Bertie-házánál erősebb joggal bir Anglia nagy kamarási főuraságára még a Nevilleknek Latimer-vonala is, a melynek elágazását azért közöljük, hogy érthető legyen a több izben megkezdett per a nagy kamarásság birtoka iránt.

1. **de Vere János** sz. 1408, **Oxford 12. grja**: 1417–1462.
   Neje: Howard Erzsébet, saját jogán Plaíz és de Scales bárónője. Fia:
2. Sir George de Vere. Második leánya:
3. de Vere Dorottya.
   Férje: **Neville János, 3. Latimer báró** 1490–1543.
4. Neville János, 4. Latimer báró, † 1577.
   Neje: Lucy, Somerset Henriknek, Worcester 2. grófjának († 1549) és Browne Erzsébetnek leánya.
   Leányai és társörökösei:
5.

Neville Katalin Ferje: Percy Henrik, Northumberland grja.	Neville Dorottya † 1608. Férje 1564: **Cecil Tamás, Exeter első grófja**, 1542–1623. **Exeter.**	Neville Lucia Férje: Cornwallis Vilmos.	Neville Erzsébet Férje: Danvers János.
Northumberland.		**Cornwallis.**	**Danvers.**

Mindezek a Latimer-házbeli Neville-utódok erősebb joggal birnak a Willoughy de Eresby és Cholmondeley-házbeli Bertie utódoknál, akik ma bitorolják Anglia nagy kamarásságát. De legerősebb és kétségtelen joggal az első leányag bir, a Wingfieldek és általuk a Dillonok és a

A DILLON CSALÁD CZIMERE.

Chapóknak ez a vonala, a melylyel és őseivel, mint magyar vonallal behatóbban kell foglalkoznunk.

A Wingfieldek eredete az angol-szász királyok korában vész el és a család nagy tekintélyét főként az bizonyitja, hogy a térdszalagrendnek nagyszámu lovagja volt belőle. Kapcsolatuk a de Vere-házzal a következő:

1. de Vere János sz. 1408. **Oxford 12. grja:** 1417—1462
   Neje: Howard Erzsébet, saját jogán Plaíz és de Scales bárónője. Fia:
2. Sir George de Vere. Első, tehát **legerősebb** örökjogú leánya:
3. de Vere Erzsébet.
   Férje: **Wingfield Antal baronet.** Fia:
4. Wingfield Róbert baronet.
   Neje: Wentworth Cecilia.
5. Wingfield Tamás baronet.
   Neje: Drue of Drury Erzsébet. Fia:
6. Wingfield Antal baronet.
   Neje: Anna, Dean János leánya. Fia:
7. Wingfield Richárd baronet.
   Neje: Winter (Wintour) Mária, Winter János baronet leánya; Winter of Lydney Edvárd baronet, és Somerset Anna unokája; Somerset Edvárd, 4. Earl of Worcester († 1728) kisunokája, a kinek angol királyi ősvonalát itt közöljük:
   a) **III. Edvárd,** sz. 1312, **Dei gratia rex Angliae et Franciae et dominus Hiberniae:** 1327—1377.
   Neje 1329: d'Avesnes Filippa, † 1369, Holland és Hennegau III Vilmos grnak († 1337) és **Capet-Valois Johanna franczia hrgnőnek** († 1342) leánya. Fia:
   b) Genti János, Lancaster és Aquitánia hrge, Richmond grfja Castilia és Leon (czimzetes) királya, 1340-99. 3. neje 1396: Katalin, † 1403, Roelt Payne lovag leánya és társörököse Házasság előtti, de a pápa és a parliament által törvényesitett fia:
   c) de Beaufort János, Somerset grja és Dorset őrgrja, † 1410.
   Neje: Holland Margit, † 1440. Tamás, earl of Kent, leánya. Fia:
   d) de Beaufort Edmund, Somerset 4. grja (és 1 hge 1447 óta) † 1455.
   Neje: Beauchamp Eleonóra, Richárd, Earl of Warwick leánya és társörököse. Fia:
   e) de Beaufort Henrik, Somerset 2. hge, † 1463. Természetes fia:
   f) Somerset Károly, 1506 óta: Baron Herbert of Ragland, Chepstow and Gower, 1514 óta: 1. earl of Worcester, † 1526.
   1. neje: Herbert Erzsébet, Vilmos, earl of Huntingdon és lord Herbert of Ragland, Chepstow and Gower leánya és egyedüli örököse. Fia:
   g) Somerset Henrik, Worcester 2. grja, † 1549.
   Neje: Erzsébet, Browne Antal leánya. Fia:
   h) Somerset Vilmos Worcester 3 grja, † 1589.
   Neje: Krisztina, lord North of Kirtling Edvárd leánya. Fia:
   i) Somerset Edvárd, Worcester 4. grja, † 1628.
   Neje: Erzsébet, Huntingdon Ferencz gr. leánya.
   Leánya:
   k) Somerset Anna.
   Férje: **Winter of Lydney Edvárd.** Fia:
   l) Winter of Lydney János.
   Neje: Mária. Leánya:
   m) Winter of Lydney Mária.
   Férje: **Wingfield Richárd baronet.** Fia:
8. Wingfield Henrik baronet.
   Neje: Touchet Mária, Mervin, Earl of Castlehaven and Baron de Audley és **Shrewsbury** grófok házából való **Talbot Mária** leánya. Fia:
9. Wingfield Mervin baronet.
   Neje: Mária, Dalton Theobald és Fleming Mária leánya. Leánya:
10. Wingfield Mária, † 1765.
    Férje: **Dillon Ferencz,** a kinek utódjaira szállt át Anglia nagy kamarási főuraságának jogigénye.

A Dillon családnak a Roscommon grófokéval, a Dillon viscountokéval és a Clonbrock lordokéval közös törzsapja a már ősi franczia nemes családból származó De Lion lovag, a ki rokonát Eleonora aquitániai (guyennei) herczegnőt átkisérte, mikor ez férjhez ment II. Henrik angol királyhoz és Angliában megtelepedvén, később Moreton gróf (János angol király) titkára lett. Ősvonala igy kapcsolódik a Wingfield-dekéhez:

1. **Dillon Richárd,** 1565.
   Neje: Cruise Anna. Fia:
2. Dillon Péter.
   Neje: Lyrch of Skreen Eleonóra, a kinek révén a Dillon of Proudston család azután a Skreen nevet is fölvette. Fia:
3. Dillon Richárd, 1635.
   Neje: Breston of Ballmedon Mária. Fia:
4. Dillon Geráld.
   Neje: Margit, Saint-Laurence Kristóf leánya. Fia:
5. Dillon Ferencz.
   Neje: Preston Mária, Preston Róbert és Sarsfield Katalin leánya. Fia:
6. Dillon Vilmos.
   Neje: Plunket Mária, Plunket Richárd és Duom Alicia leánya. Fia:
7. Dillon Ferencz.
   Neje: **Wingfield Mária,** † 1765, Anglia nagy kamarási főuraságának valódi jogos igénylője, Wingfield Mervin baronet és Dalton Mária leánya. Fiai:

8.
- Róm. szent bir. Dillon János Talbot báró. †
- Róm. szent bir. Dillon Ferencz báró. Neje: Spendelow Erzsébet (Dániából).
- Róm. szent bir. Dillon Vilmos Mervin báró. †

9.
- Dillon of Proudston and Skreen Károly, a római szent birodalom bárója. Neje: Csepreghy leány
  - 10.
    - báró Dillon Antal †
    - báró Dillon Karolina †
    - báró Dillon Gábriella †
- Dillon Rozália bárónő. Férje: **Tagyosi Chapó Pál.**
  - Tagyosi Chapó Vilmos Neje: Nedeczei Nedeczky Hedvig
    - 11.
      - **Tagyosi Chapó Vilmos,** cs. és kir. kamarás, tolnatengeliczi nagybirtokos, **Anglia nagy kamarási főuraságának igényjogosultja** Neje: Karlovai Karlovszky Vilma
        - 12.
          - Tagyosi Chapó Elemér Dániel
      - gr. Coreth Károly, 1837—1894. Neje 1874: Pankratieff Anna, sz. 1849, Pankratieff Teofil és Fonton de l'Etang la Ville Ernesztina leánya
        - gr. Coreth Mária Terézia, sz. 1874. Férje: *gr. Batthyány László*
      - gr. Coreth Ernő, sz. 1838 Neje 1870: Schmidburg Gábriella bárónő sz 1844
        - gr. Coreth Irén Elza. Férje: *gr. Somssich Béla*
- Dillon Antónia bárónő, 1769—1835. 1 férje 1803: **Coreth** zu Coredo und Starkenberg Ferencz gr., 1770—1805. 2. férje: **Coreth** zu Coredo und Starkenberg Gáspár gróf, 1779—1832.
  - Második házasságból: gr. **Coreth** Rudolf 1807—1860 2. neje 1836: Wagensperg Karol na grnő

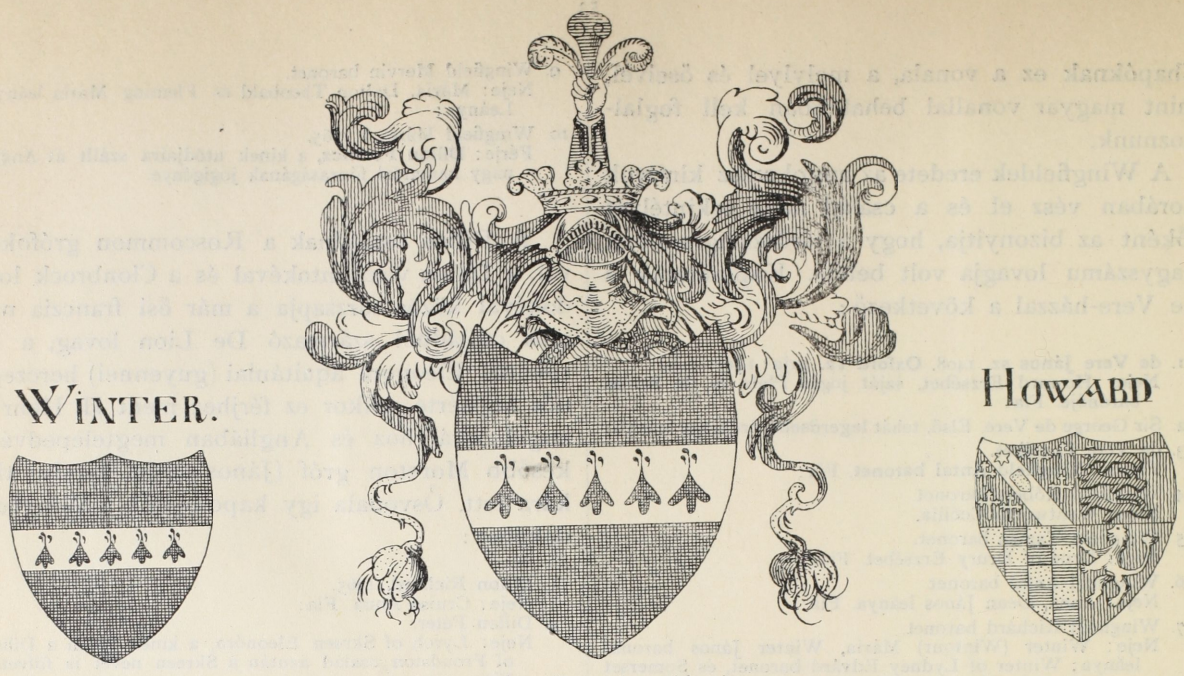

A Winter és a Howard család czimere.

A ki a közöltük nemzedékrendi táblázatokat figyelemmel kiséri, annak méltán feltünhetett, hogy 1526-ban a 14. Oxford gróf halálával sem a Wingfieldek, sem a Latimerek kisérletet nem tettek a nagy kamarási méltóság elnyerésére. Legalább ilyen kisérletnek nyoma sincs! Ennek a közönynek nem birtuk magyarázatát találni.

Egészen más volt a helyzet 1625-ben, amikor a 18. Oxford gróf meghalt és végrendeletében örökössé tette lord Willoughby de Eresby-t, a vonal leányági vérségét. Ezt a végrendeletet de Vere Róbert (1599—1632) megtámadta, és magának követelte úgy a grófságot, mint a nagy kamarásságot. A jogvitát úgy intézték el, hogy a nagy kamarásságot a végrendeleti örökös Willoughby de Eresby lord kapta, mert Henrik király adománylevele szerint ez a méltóság a vérbeli örökösökre volt szállandó (az pedig nem volt kimondva, hogy csupán a fiörökösökre), ellenben a grófságot de Vere Róbertnek itélték oda a végrendelet ellenére, mert a grófság csupán a fiági de Vere vérségre szállhatott. De a mint igy intézték el a nagy kamarásság ügyét, a döntés magában foglalta hallgatagon az alapelvet a vonali leányági öröklési jogról, ez pedig szintén hallgatagon megállapitotta, hogy e szerint már száz évvel előbb a Wingfieldeket és Latimereket illette volna az előkelő méltóság.

A jogigény ekkor már a Wingfield-örökös Dillonokra szállt, a kik kivándorolván, a perről nem birhattak tudomással és azt állitják, hogy Willoughby és Oxford a lordok előtt elhallgatták az ő létezésüket és ilyen módon tehát csalással, vagy legalább is megtévesztéssel szerezték meg a Willoughby-ak a nagy kamarásságot. Itt is egy nagy kérdés marad felelet nélkül. Ha már a Dillonok nem tudhattak a külföldön a megnyilt örök jogról, hogyan van az, hogy az utánuk, de szintén a Willoughby-ak előtt jogosult Neville-Latimer örökösök: a Percy-Northumberlandok, Cecil-Exeterek, Cornwallisok és Danversok, a kik mind Angliában voltak és a kik közül a Northumberland és az Exeter-házak mindenesetre hatalmasabbak és tekintélyesebbek voltak a Willoughby-ak akkori képviselőinél, egyáltalában nem érdeklődtek a kérdés iránt. Nem tudták volna elsőbbségi jogukról? Ez majdnem hihetetlen, mert Northumberland és Exeter tagjai voltak a lordok házának, és valószinüleg részt is vettek az itéletben, a mely a nagy kamarásságot a Willoughby-háznak juttatta. Ez a kérdés is megmagyarázhatatlan.

Akármi volt is a Latimer-utódok közönyének az oka, ez a Dillonok jogát semmiben sem érvénytelenitette.

Nemsokára az első per után, 1661-ben az akkori Oxford gróf és Willoughby de Eresby lord ujra a lordok elé hozták vitájukat és mindkét fél újra egyedül magának követelte úgy a grófságot, mint a nagy kamarásságot. Ám a lordok

háza nem ment bele a perbe, hanem kimondta, hogy mutassanak ki a felek az előbbi itéletben tévedést, de új anyagot nem szabad többé a perbe hozni. Okmányokat, uj anyagot nem lévén szabad felhasználni, tévedés csupán a személyben lett volna kimutatható s miután egyik félnek sem volt érdeke, de kedve sem a 14. gróf örököseit fölrázni közönyükből, mindkét fél elhallgatott és nem bolygatta a dolgot, nehogy véletlenül elveszitsék a nagy kamarásságot, esetleg a grófságot is.

Mikor 1779-ben Bertie Róbert, Willoughby de Eresby 20. bárója és Ancaster 4. herczege egyenes utódok nélkül elhunyt, ismét megindult a nagy kamarásság iránti per. Öt igény jelentetett be a parliamentnek, az igénylők voltak:

1. Bertie Priszcilla, Ancaster 4. herczegének idősbik testvére, Willoughby de Eresby 21. bárónője (1761—1828) 1779 óta Burrell Péter baronet, első lord Gwydyr († 1820) felesége.
2. Berti Georgina, Ancaster 4. herczegének ifjabbik testvére († 1838) 1791 óta György Jakabnak, Cholmondeley 4. grófjának és 1. őrgrófjának (1749—1827) hitvese.
3. Northumberland herczege, a ki de Vere Latimer vérség lévén, jogilag megelőzte volna tényleg a Willoughby-akat. A herczeg azonban saját hibájából kibukott a perből. Mikor a lordok háza Northumberland ügyvédét maga elé idézte, megkérdezték, hogy milyen minőségben igényli a nagy kamarásságot, mint puszta méltóságot vagy pedig a maga egészében? A maga egészében! felelt a herczeg és ezzel ügyét a közönséges perek közé sorolta, a melyekre a hatvan éves elévülés szabály, akármilyen jogtalan is valami birlalás vagy birtoklás.
4. Ancaster herczege, az elhunyt herczeg utódja, a kit azonban kizártak a perből, mint nem de Vere-vérséget, a kinek Bertie-réven örökölt herczegségével a nagy kamarásságnak semmi köze.
5. Atholl herczegnő, a kit azonban, mint ifjabb leányágbelit az 1626 határozat kizárt idősb leányágak létében.

Igy maradt a nagykamarásság a Bertie-vérnél Northumberland alaki hibájából Ám a lordok háza nem ütötte el az ő jogát érdemleges itélettel s igy ma is fennáll a Dillon-örökösök eszményi joga Anglia nagy kamarássága iránt. Ennek a jognak az alaptalansága soha sem lett kimondva s igy a Henrik király adománylevelében kimondott és megparancsolt, vérben gyökerező öröklési jog szerint Anglia nagy kamarási méltóságának valóban tagyosi Chapó Vilmos cs. és kir. kamarás, tolna-tengeliczi nagybirtokos az igény jogosultja unokatestvéreivel, a Coreth zu Coredo és Starkenberg grófokkal.

Végül közöljük Chapó Vilmos őseinek brit királyi ősvonalát, a melyből kiderül, hogy a Chapók ez ága egyaránt vére Anglia, Franczia-ország, Navarra, Spanyol- és Magyarország királyainak.

Ez az ősfa Lancaster János hg. (1340—1399) ősfája, a kitől való leszármazását a Tagyosi Chapóknak már előbb közöltük:

III. Henrik, Anglia királya 1206—1291. Neje 1236: de Provence Eleonóra grnő, † 1291, de Provence Rajmond gr. leánya.

III. Szent Ferdinand, Castilia és Leon királya, † 1252. 2. Neje: d'Aumale Johanna grnő, Ponthieu és Aumale örököse.

III. Merész Fülöp franczia király, 1245—1285. 1. Neje 1262: Izabella aragoniai királyleány, † 1271, I. Jakab aragoniai királynak és **Jolantha magyar királyleánynak** a leánya.

I. Henrik, Navarra királya, † 1274. Neje 1269: d'Artois Blanka grnő.

d'Avesnes János, Hennegau grja, † 1255. Neje: Adelheid, Holland grnője.

I. Henrik, Luxembourg grja. Neje: de Bar Margit grnő.

III. Merész Fülöp franczia király, 1245—1285 1. Neje 1262: Izabella aragoniai királyleány, † 1271. I. Jakab aragoniai király és **Jolantha magyar királyleány** leánya.

Capet-Anjou II. Károly, Nápoly és Jeruzsálem királya, † 1309. Neje 1270: **Mária magyar királyleánya,** † 1323. **V. István magyar király** leánya.

I. Edvárd, Anglia királya, 1239—1307. 1. neje 1254:

Eleonora, castiliai királyleány, † 1290. Ponthieu örököse.

IV. Szép Fülöp, Navarra és Franczia-ország királya, 1268—1314. Neje 1284:

Johanna, Navarra királynője, † 1304.

II. János, Hennegau és Holland grja, † 1304 Neje:

Luxembourg Filippina grnő, † 1311

Károly, Valois grja. † 1325. 1. Neje 1289:

Margit nápolyi királyleány,

II. Edvárd, Anglia királya, 1284—1327. Neje 1307:

Izabella franczia királyleány, † 1358.

III. jó Vilmos, Hennegau és Holland grja, † 1337. Neje 1305.

Johanna franczia hgnő, † 1342.

III. Edvárd, Anglia királya, 1312—1377. Neje 1329:

d'Avesnes Filippa, Hennegau-Hollandi grnő, † 1369.

Plantagenet János, Lancaster és Aquitánia hge, Richmond grófja, Castilia és Leon (czimzetes) királya, 1340-1399. Az ő harmadik nejétől származik a Beaufort-Somerset ház, ettől a Somerset-Worcester, ettől a Winter (Wintour), ettől a Wingfield, ettől Dillon-ház, a melynek leányági utódja:

Tagyosi Chapó Vilmos, a mint az előző táblázatokon hitelesen kimutattuk.

Minket, magyarokat, legközelebbről a magyar ősszármazás érdekelvén, az előző táblázat kiegészitéséül közöljük Chapó Vilmos Árpádházi teljes és föltétlenül igazolt hiteles ősvonalát:

1. Árpád, a magyarok első nagyfejedelme, 840—907. Fia:
2. Zoltán nagyfejedelem, 931—972
   Neje: Mén Marót biharvidéki fejedelem leánya. Fia:
3. Taksony nagyfejedelem, 931—972.
   Neje: Kún leány. Fia:
4. Mihály herczeg, a ki Nagy Géza véleménye szerint talán egy személy Erdőelvi Zoltánnal, Erdély hgével Szent István nagybátyjával.
   Neje Nagy Géza véleménye szerint talán: Piast Adelheid lengyel hgnő, a kit sokáig Géza nagyfejedelem második nejének tartottak, holott Géza nagyfejedelemnek csupán egy neje volt: Sarolt (nem Sarolta!).
5. Szár László hg, † 1031 előtt.
   Neje: Rurik Premiszlava kievi orosz hgnő.
6. I. Béla magyar király. † 1063
   Neje 1033: Piast Richza lengyel királyleány.
7. I. Géza magyar király, 1040 előtt —1077.
   Neje: a görög Szinadéne.
8. Vak Álmos hg, 1075—1129.
9. II. Vak Béla magyar király, 1108—1141.
   Neje 1129: Ilona szerb hgnő, † 1157 előtt.
10. II. Géza magyar király, 1130—1161.
    Neje 1146: Rurik Eufrozina kievi orosz hgnő, 1130—1193.
11. III. Béla magyar király, 1148—1136.
    I. neje 1168 Châtillon Ágnes (Anna) antiochiai hgnő, 1154—84.
12. II Endre magyar király, 1176—1235.
    Első neje 1203: Andechs Gertrúd meráni hgnő, 1185—1214.
    Második neje 1215: Capet-Courtenay Jolantha konstantinápolyi császárleány, 1197—1233.
13. IV. Béla magyar király, 1206—1270.
    Neje 1220: Laszkarisz Mária nikæai császárleány, 1206—1270
    Jolantha magyar királyleány, 1219—1254.
    Férje 1235: *I Jakab, Aragon, a Baleárok és Valenczia királya*, † 1276.
14. V. István magyar király, 1239—1272.
    Neje 1254: Erzsébet kún hgnő, † 1295 előtt.
    Izabella aragóniai királyleány, † 1271.
    Férje 1262: *Capet III. (merész) Fülöp francia király*, 1245—85.
15. Mária magyar királyleány, † 1323.
    Férje 1269: *Capet Anjou II. Károly, Nápoly és Jeruzsálem királya*, † 1309.
    IV. szép Fülöp, Navarra és Franciaország királya, 1268—1314.
    Neje 1284: Johanna, Navarra király nője, † 1304.
    Valois Károly gr., † 1325.
    1. neje 1289: Margit, nápolyi királyleány.
16. Margit nápolyi királyleány.
    Férje 1289: Valois Károly gr., † 1325.

Leszármazása a másik hasábon.

17. Izabella francia királyleány † 1358.
    Férje 1307: *II. Edvárd angol király* 1284—1327.
    Johanna francia hgnő, † 1342.
    Férje 1305: *III. jó Vilmos Hennegau és Holland grja* † 1337.
18. III. Edvárd, angol király 1312—1377.
    Neje 1329:
    d'Avesnes Filippa hennegau-hollandi grnő † 1369.
    Férje 1329:
19. Plántagenet János, Lancaster hge, 1340—1399.
    Harmadik neje 1396: Roelt Katalin, † 1403.
20. Beaufort János, Somerset grja és Dorset őrgrja, † 1410.
    Neje: Holland Margit, † 1440, Kent gr. leánya.
21. Beaufort Edmund, Somerset 1. hge, † 1455.
    Neje: Beauchamp Eleonóra, Warwick gr. leánya.
22. Beaufort Henrik, Somerset 2. hge, † 1463.
23. Somerset Károly, Worcester 1. grja, † 1526.
    Első neje: Herbert Erzsébet, Huntingdon gr. leánya.
24. Somerset Henrik, Worcester 2. grja, † 1549.
    Neje: Browne Erzsébet.
25. Somerset Vilmos, Worcester 3 grja, † 1589.
    Neje: North of Kirtling Krisztina.
26. Somerset Edvárd, Worcester 4. grja, † 1628.
    Neje: Erzsébet, Huntingdon gr. leánya.
27. Somerset Anna.
    Férje: *Winter of Lydney Edvárd.*
28. Winter of Lydney János.
    Neje: Mária.
29. Winter of Lydney Mária.
    Férje: *Wingfield Richárd baronet.*
30. Wingfield Henrik baronet.
    Neje: Touchet Mária, Castlehaven gr. leánya, anyai részről Shrewsbury gr unokája.
31. Wingfield Mervin baronet.
    Neje: Dalton Mária.
32. Wingfield Mária, † 1765.
    Férje: *Dillon Ferencz.*
33. Dillon of Proudston and Skreen Ferencz, róm. szt. birodalmi báró.
    Neje: Spendelow Erzsébet
34. Dillon Rozália bárónő.
    Férje: *Tagyosi Chapó Pál.*
35. id Chapó Vilmos.
    Neje: Nedeczei Nedeczky Hedvig
36. **ifj. Chapó Vilmos cs. és kir. kamarás.**
    Neje: Karlovai Karlovszky Irma.
37. Chapó Elemér Dániel.

Lehető tökéletesség okáért közöljük a Dillon-Wingfield ősfát is a Mahoni Demeter gróf, Plunquett Tamás tábornok, Mylord Villiers és Nugent gróf (Valdesotto őrgrja) által hitelesitett, 1769. nov. 15-én kelt eredeti, szines czimerekkel ellátott hártya-oklevélről.

Geraldus Dillon de Proudston.
Neje: Saint-Laurence Margit.

Dillon Ferencz.
Neje:

Dillon Vilmos.
Neje:

Dillon Ferencz
Neje:

Preston de Rogerston Róbert,
Neje: Sarsfield Katalin.

Preston Mária.

Plunket Kristóf lovag.
Neje: Sarsfield Franciska.

Plunket Richárd.
Neje:

Plunket Mária.

Dunn Jakab.
Neje: Nugent Susanna.

Dunn Alitia.

Wingfield Richard baronet.
Neje: Winter Mária, az előző táblázat szerint a Plantageneteknek, Árpádoknak, Capeteknek és Spanyolország királyainak vére.

Wingfield Henrik br.
Neje:

Wingfield Mervin báró
Neje:

Wingfield Mária, † 1765.

Proudstoni és Skreeni Dillon Ferencz, a római szent birodalom bárója, a kinek leányági utódja: **Tagyosi Chapó Vilmos.**

Castlehaven Mervin gr., Audley br.
Neje: Talbot Mária, a Shrewsbury grófok házából.

Touchet Mária.

Dalton Edvárd.
Neje: Barnewall Erzsébet.

Dalton Theobáld.
Neje:

Dalton Mária

Fleming Róbert.
Neje: Buttler Anna.

Fleming Mária.

Ezzel befejeztük az Anglia lord great chamberlain méltóságára vonatkozó ismertetésünket, a mely megállapitja, hogy ez a magas méltóság, a mely csupán a pecsétőri mögött áll, tulajdonképen és jog szerint magyar embert illetne meg. Nemes családjaink okleveles ládáiban tömérdek ilyen történelmi kincs lehet elrejtve, vajha buzdulnának Chapó Vilmos úr példáján és köztulajdonná tennék ezeket a kincseket.

ZARÁNDY A. GÁSPÁR.

A XVI. SZÁZADI MAGYAR HERALDIKA.

(Négy czimerképpel.)

I.

Az ősi nemesség a mohácsi vész után, czimer tekintetében három sorozatba volt osztható. Egyik része az volt, mely már korán, az Árpádházi királyok alatt nagy vagyonra s ennek alapján nagy befolyásra tett szert, melynek úgy zászlón, mint pajzson és pecséten szüksége volt családi czimerére. Ezen rész önként vette föl czimerét még a czimeradományozásokat megelőző korban és ezen önként felvett czimernek folytonos használatában maradt. A másik rész az Arpádok korában elmulasztott önként felvett czimerjelvénynyel gondoskodni magáról — mivel nem volt szüksége reá — s később, a czimeradományozás korának beálltával, a királyok kegyéből nyert czimeradományokkal pótolta az elmulasztottakat. A mohácsi vész előtt — mint láttuk — armálissal való nemesités csak legritkábban, alig egy-két esetben fordul elő, a többi czimeradományt mind régi, több százados nemes nyerte. De mi volt ezen kétszázados (1326—1526-ig tartó) czimeradományozási korban kiosztott 3—400 czimer az összes ősi nemesség nagy számához képest? Igy maradt az ősi nemességnek egy harmadik, a legszámosabb, része, mely sem az Árpádkorban nem vett fel önként czimert, — mivel szükségét nem látta — sem az ezt követő két század alatt nem nyert czimeradományt, mert az már csak a nemesek nagy száma mellett sem lett volna elérhető, a Habsburg-dinasztia trónraléptéig czimer nélkül.

Ezen dinasztia trónralépte nemcsak a heraldikai izlés tekintetében beállott változással alkotott korszakot, de főképen az armálista nemesség megteremtésével; mert a minő kizárólagossággal a mohácsi vész előtt csak régi nemeseknek adományoztak czimert az uralkodók, a Habsburgok épen olyan következetességgel csak nem nemeseknek adományoztak czimert, megnemesitvén őket éppen ezen czimer adományozásával. Mert Magyarországon a czimeradományozás — ellentétben a külfölddel — mindig nemességadományozással is járt. Ezt bizonyitja a czimernek ezen armálisokban használt latin elnevezése is: «arma, seu nobilitatis insignia», mi azt mutatja, hogy nálunk a czimer csak a nemesség jelvénye volt.

A Habsburg-uralkodók által adományozott armálisok tehát egyszersmind nemesitések is voltak, kivéve a rangemeléseknél előfordult vagy máskülönben adományozott czimerbővitéseket, czimerjavitásokat s egyes olyan armálisokat, melyekben jelezve van, hogy az adományos már előbb is nemes volt vagy nemes szülőktől eredett. — Az ilyen armálisok száma elenyészőleg csekély a czimer nélkül maradt ősi nemesség nagy számához képest.

Ez ősi nemességre nézve előállott azon kényszerhelyzet, hogy önként felvett czimerekkel kellet pótolni az elmulasztottakat. Apránként, szórványosan, észrevétlenül, csaknem a XIX. század beálltáig.

Az út és mód e tekintetben különböző volt.

Némelyek azon sablont vagy emblémát vették fel állandó czimerül, melyet az ősök, mint a megye tisztviselői — vagy másként is — az előző időkben használtak. Érdekes látni, hogy az előbb körbe foglalt emblémák ezen időtájt miként foglaltatnak apránként pajzsba s mint vésetnek gyürüpecsétekre.

Mások családjuk történetének egy-egy kimagasló momentumát vették fel czimerükbe. Igy keletkeztek a családi czimermondák, a Fáyak, Irinyiek, Lipovniczkyak czimerei, melyeknek

keletkezése a XVI. századnál korábbi időkre alig tehetők.

Némelyek egyes vérrokon családok czimereit vették fel, azon hitben, hogy a közel atyafiság közös czimerviselésre is feljogositja őket. Igy használta a felsőgechei Gechey-család, a vele vérrokon Buzlay-családnak Zsigmond királytól adományozott czimerét, a Giletfyek Sáros vármegyében a Dessewffyek czimerét vették fel, úgy a mint azt II. Lajos király a Dessewffyeknek adományozta.[1] A vilsei Gribékek és iványi Feketék a Thybayak czimerét használták, a miért per is folyt közöttük. Igy vették fel a Divék nemzetség leszármazóinak terebélyes fa alatt ballagó medvéjét a velök sógorsági összeköttetésben álló Kórossyak, Prileszkyek, Turcsányiak, Kosztolányiak és Vályiak. Tamásfalvi Györgynek, Zsigmond királytól 1415-ik évben adományozott czimerét a bikali Vitéz és valószinüleg a Kemény, Mikola és Kabos-család s ide sorozhatjuk a Bánó, Luby, Szentiványi törzsek és a vele rokon családok közös czimereit.

Mások egyszerüen felvették a két legszokottabb sablont, a kart karddal, felékitve azt a XVI—XVII. századi heraldika cziczomáival koronára könyökoltetve, kiséretül csillagot és félholdat adva hozzá, vagy az oroszlánt, karmában kardot tartva, mely a bátran harczoló nemes ember jelvényéül tekintetett.

E négy uton előállott czimerekből lassanként minden ősnemes ellátta családját czimerrel; az uzus szentesitette, senki sem ellenőrizte, senki sem kifogásolta s az lassanként a család jogos attributumává erősödött.

II.

A nagy király, Hunyady Mátyás alatt nálunk meghonosodott olasz reneszánsz hatásáról a magyar heraldikára, más alkalommal értekeztem. Ezen értekezésemben röviden vázoltam azt, hogy ezen modor miként hóditott fokozatosan tért a XV. század végéig annyira, hogy a XVI. század első tizedeiben, a mohácsi vészig a festészet, szobrászat és müépitészet terén, — néhány felvidéki németajku város kivételével — hol a conservativ irányu polgárság még mindig a késő csucsives modorhoz ragaszkodott — csaknem kizárólagosan érvényre jutott.

Különösen érezhető volt ezen hatás a királyi kanczellériában, hol a fényesen kiállitott armálisokba a czimereket a nagy Mátyás király könyvtárának egykori jeles miniátorai festették nagy müvészettel, de kevés heraldikai érzékkel, az olasz izlésnek megfelelően, legtöbb esetben csakis a pajzs heraldikáját emelve érvényre.

A mohácsi gyászos ütközetben a nemzet szine-javával elesett a király is. Üres trónjára Szapolyay Jánost választották az ország rendei.

János király a trónnal a királyi kanczellériában az elődje alatt müködő olasz czimerfestőket is átvette. Mozgalmas uralkodása úgy látszik kevés időt engedett arra, hogy hiveit czimeradományozásokkal tüntesse ki, mert nagyon kevés azon armálisok száma, melyek tizenhárom évre terjedő uralkodása idejéből felmaradtak.

Ezek között van valódi miniatori műremek. Ilyen valószinüleg a Vécsey István armálisába festett czimer, melyet neki János király 1532-ik évben október 16-án adományozott.[1] Ennek eredetije a b. Vécseyek sárközujlaki levéltárában van, de hasonmásban nincs közzétéve. De ilyen a Záray Lázár armálisába festett czimer, a következő 1533-ik évből, mely remek kivitelére, stilusára és heraldikai elrendezésére teljesen egyezik a mohácsi vész évéből s az azt megelőző esztendőből származó Forgách, attaki Bosnyák, Vásárhelyi armálisok czimereivel és kétségtelenné teszi azt, hogy a Záray czimert is, miként ezeket, egy és ugyanazon miniator festette.

Ezen időn túl a müvész vagy elhalt, vagy visszaköltözött a mozgalmas belvillongások idejében hazájába, mert a János királytól adományozott harmadik czimer, melyet hasonmásban ismerünk: Dévay Péter 1538. jul. 13. Segesvá-

[1] L. a Giletfy-család egyik tagjának epitáfiumát a berzeviczei templomban Sárosmegyében.

[1] Századok, 1889. 124. l. A czimer: kék pajzsban öt ormóju várfalból növekvő balra forduló oroszlán, két első karmával pajzsot tart, melynek veres mezejében, a pajzs bal keretéből, felhőből kinyuló pánczélos kar, markában vasdárdát tart, felül jobbra hatágu arany csillagtól, balra befelé forduló holdsarlótól kisérve. Az oroszlántól tartott pajzs, az 1507-ben II. Ulászló királytól Vécsey-Szöllösy Balázsnak adományozott czimer, némi módosítással a pajzs szinénél és a pajzsalak kiséreténél.

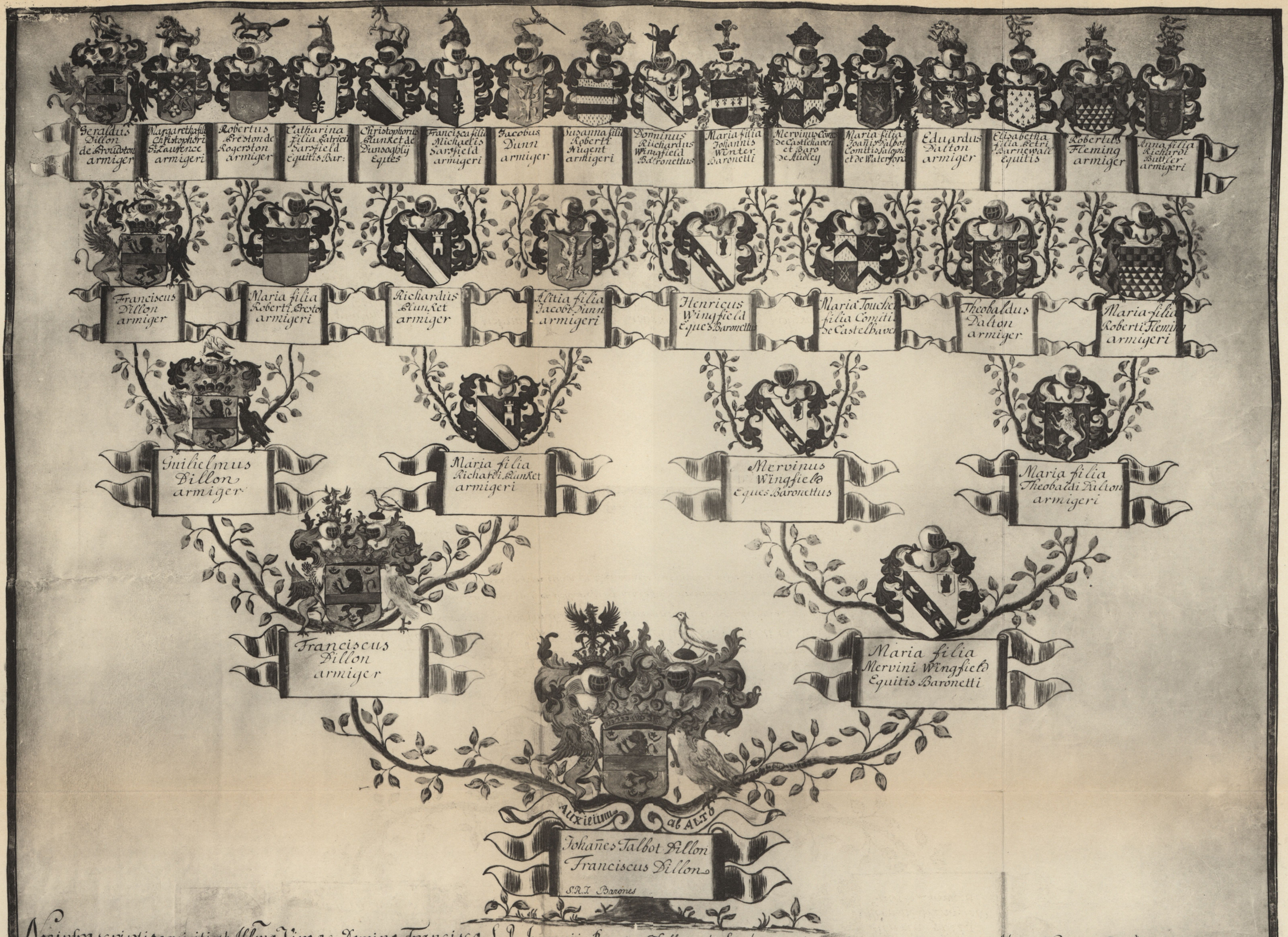

Nos infrascripti requisiti ab Illmo Viro ac Domino Francisco S. R. Imperii Barone Dillon de Lyrien et Broudston in Comitatu Meath Regni Hibernia Armigero fidem facimus et attestamur, eundem ea perantiqua nobilique in prædicto Regno ortum esse familia Dillon, cujus genus inter vetustissimas ac nobilissimas Hiberniæ Grosapias ab immemorabili recensitum tum ex clarissimis gentis historicis, tum ex constanti Nostratium traditione constat, cæterasque Familias, quæ in hoc Schemate genealogice continentur, antiqua et nobili Stirpe oriundas, earumque Arma et insignia quoad colores et gentilitia æque ac quoad filiationem ritè ducta ac enumerata esse; Quæ omnia cum non solùm nobis bene nota sint, verùm etiam ex Documentis autenticis nobis exhibitis pateant. Nos fide Nobili, Juramenti instar, ac pro veritate attestamur. Datum Vienna die decima quinta Novembris 1769.

E. S. Demetrius Comes a Mahoni. E. S. Thomas Plunquett, Generalis. E. S. My Lord Villiers. E. S. Comes de Nugent, Marchio de Valdesorio.

A DILLON CSALÁD ÍSFÁJA.

ron kelt armálisában,[1] noha tiszta olasz reneszánsz festmény, de már nem a kitünő miniator munkája. A vonások erőteljesebbek, durvábbak s bár e czimer kerete — mondhatnánk — esetlen renaissance motivumokból van összeállitva, a pajzsalak természetes, közvetlenül ható mozdulatával, kifogástalan.

A Vécsey és Dévay czimeradományozásoknál János király abban a tekintetben is elődei nyomdokán haladt, hogy mindkét esetben már előbb is nemes embernek adományozta a czimert.

Az emlitetteken kivül János királynak még két czimeradományáról van tudomásunk: egyik a szentkatolnai Bakk Györgyé 1535-ik évből, a másik a chani Noeh Imréé 1539-ik évből. — Ezen két armálisba festett czimert sem eredetiben, sem hasonmásban nem ismerjük. A Siebmacher-féle czimerkönyv közölte azokat a többi Erdélyországi czimerek sablonja szerint, sisakkal és szinezetlen takarókkal, megjegyezvén, hogy sisakdiszek nem adományoztattak. A Bakk család armálisának szövege V-ik Ferdinánd egyik kiadványában át van irva 1832-ben, ennek czimerleirása az ötszögü pajzs, a pajzs mindkét oldalát ékesitő «aranyos virágok» teljesen egyezik a II. Lajos király armálisaiban használt czimerleirásokkal és valószinü, hogy modorra és kivitelre az armálisba festett czimer is egyezett.[2]

Az armálisokba befestett czimerek nemcsak stilusban, elrendezésben és müvészies kidolgozásban egyeztek II. Ulászló és II. Lajos királyok czimeradományaival, hanem az adományozott czimereknek az emlitett kort jellemző motivumaiban is. A Dombay, Paulovics, Radák, Cseh, Vásárhelyi jelenetes czimereknek megfelelnek a Szentgyörgyvölgyi Bakács és Dévay czimerek csatajelenetei. Sajnos, az előbbinek csak leirása maradt korunkra, mert az eredeti armálisba belé-festett czimer, a hol Bakács Sándor, Bánffy János életét lova átadásával megmenti — a mint azt dr. Boncz Ödön és Varju Elemér urak alaposan bebizonyitották — későbbi, XVII. századi eredetü.

De hol a czimerábrázolatok nem jelenetesek is, azok jelképes jelentősége kétségbevonhatatlan. A Záray czimer éppen olyan kvodlibetszerü, mint a Jagelló királyok korából a Füzy, attaki Bosnyák s talán a Kállay; szövegében le van irva az egyes motivumok értelme és jelentősége is. Leirja, hogy a veres kalapos, szakállas emberfő azon német lándzsás feje, akit Záray a csata hevében levágott. Szintúgy kétségbevonhatatlan a Vécsey, Serpilius, Szentkatolnai Bak, chani Noeh családok czimereinek jelképes jelentősége.

A Székely Balázs czimerpajzsánál nincsenek takarók, a pajzsalakok az attaki Bosnyák és Záray czimert juttatják eszünkbe. A kék és aranyban osztott pajzsban felül veresruhás lebegő kar, fokosának hegyes végével, egy az alsó mezőben fekvő (?) veresruhás török fejét látszik ütni. A török mellén arany teli hold van.) (Hiteles másolata és hasonmása Borsodmegye levéltárában.) Zutori Szabó Lukács czimerlevele nagyon szerény kis oklevél, egyszerü czimerfestménye: kék pajzs, benne veresruhás kar, markában görbe kardot tart. (Kiállitva az ezredéves kiállitáson.)

Izabella királyné, királyi férje halála után néhány esetben szintén élt a czimeradományozás jogával. Három czimeradománya ismeretes: mármarosi Szigethy Pál deáké 1545-ből, somosdi Székely Balázsé 1547-ből és zuthori Szabó Lukácsé 1548-ból.[1] Ez is, mind a három pajzsczimeradományozás olasz reneszánsz modorban, bár már ezeknél úgy kivitelben, mint a szerkezetre nézve a hanyatlásnak igen szembeötlő jelei mutatkoznak.

[1] Adler, Jahrbuch. neue Folge, II. B. czimkép és 112. l. — A czimer: veres pajzsban, balra fordult kék ruhás tatár, sárga alsónadrágban, barna bőrcsizmákban, baljával egy mellébe döfött, eltörött dárda végét huzza ki, jobbjában egy széles kétélű pallost tart balharánt lecsüngő helyzetben.

[2] A diploma czimerleirása ez: «scutum videlicet quinquangulare, coelestini coloris, quod sinistrum hominis lorica tectum ac semihasta supra cubitum transfixum intra se continet, margines vero scuti flores auricolorum referentes undique vestiunt». — Bakk Endre: «A Bakk és Jancsó-család története», 27., 28. l. jegyzet.

[1] A Szigethy Pál czimerénél az előző olasz minták szerint a czimer hátterét a pajzs karimája és a keret között takarók töltik ki, csakhogy nem levén a pajzson sisak, a takarók a pajzs felső karimájának közepéből indulnak ki s ezek elég heraldikátlanul zöld és violaszinüek, holott a czimer pajzsa kék és aranyban osztott, a czimerállat, az osztási vonalból növekvő grif szine fekete. (Ismertetve: Turul, IV. k. 47., eredetije b. Bálintitt József levéltárában Nagy-Enyeden.)

Szigethy Pál czimere 1545-ből.

János Zsigmond választott királynak, az utolsó Szapolyainak, csak két czimeradománya ismeretes, egyik a Kothek Andrásnak 1560-ik évben Gyulafehérváron adományozott armális. Ez is csak pajzsczimer-adományozás. A reneszánsz veres pajzsban arany sisak van, mely balharánt helyzetben nyillal van átlőve. Az ilyen alaku gerezdes, orrvassal és rákpánczélos nyakvédővel ellátott sisakokat — mint dr. Szendrei megjegyzi — e korban a magyar huszárság viselte s igy ez mint hadi viseletkép is érdekes. A másik a Szabó Balázs armálisa, az 1564-ik évben Kolozsváron kiállitva, szintén pajzsczimer: veresben, zöld hármas halomra illesztett arany koronán könyöklő zöldruhás kar, markában balharánt irányban egyenes pallost tart.[1]

Az olasz reneszánsz pajzsczimer adományozás a Szapolyai-ház kihaltával sem szünt meg Erdélyben. Szórványos példáit látjuk az erdélyi fejedelmek egyes czimeradományaiban, minők Báthory Zsigmondé Gyulay Balázs részére[1] és Báthory Andrásé Fenessy István részére,[2] mindkettő a század utolsó éveiből. Az utóbbi az Erdélyben kiállitott legdiszesebb armálisok közé tartozik.

Az elmondottakból látjuk, hogy a királyi kanczellária és czimerfestői a budai várból a királyi udvarral együtt Erdély felé huzódtak s végre Gyulafehérváron ütöttek állandó tanyát. A miniator müvészek nyomait az 1533-ik, esetleg az 1535-ik éven túl nem találjuk, csakhogy utódaik ha a miniatori müvészetben nem is, de a heraldikai stilben követték az elődök nyomdokait.

Erdélyben uj hazát hóditottak meg a heraldikának s ez külön fejedelemséggé alakulva, átvette a gyulafehérvári királyi kanczellária heraldikai hagyományait. Az erdélyi fejedelmek czimerfestői rossz iskolában tanultak s lassanként elfeledték az olasz iskola előnyeit is és gyártották nagy számban az erdélyi armálisok heraldikai szörnyszülötteit, ellátva a pajzsczimert sisakkal, a sisakot koronával és «különböző szinü» takarókkal.

Az erdélyi czimerek, a heraldika legmélyebb sülyedését mutatják, de hanyatlásuk utját követve, azon eredményre jutunk, hogy ezek a Mátyás király, a Jagellók és a Szapolyayak udvarában divó olasz reneszánsz heraldikai modor elferdült, félreértett fattyuhajtásainak tekintendők.

III.

A XVI. században az olasz reneszánsz pajzsheraldika, mintegy nemzeti szokásnak, nemzeti hagyománynak tekintetett, mint a mely még sokszor visszasiratott igazságos Mátyás király korából származott s ez irányt nemcsak nemzeti fejedelmeink követték czimeradományaikban, hanem tért hóditott az a heraldika, a müvészet és müipar egyébb ágazatainál is.

Ha az 1526—1600-ig terjedő időkből a gyürüpecséteket vizsgáljuk, meggyőződünk, hogy ezek csekély kivétellel, mind pajzspecsétek; sisak, sisakdisz és takarók nélkül, a pajzs felső karimáján a tulajdonos nevének kezdőbetüivel. De a

[1] János Zsigmond egy harmadik armálisának is van nyoma, a Liszay, másként Literati Ferencznek adományozott czimer, mely 1587-ben lett adományozva. A czimer aranyban daru, mely emelt jobb karmában golyót tart. (Siebmacher, 368. l. 277. tábla.)

[1] Turul, VII. k. 97. l.

[2] Eredetije a Nemzeti Múzeumban.

pajzs ezen felső karimájánál nagyon gyakran látunk egy csillagot és egy félholdat, emlékeztetőt a török harczokra. A csillag és félholdnak, mint a magyar heraldika egyik igen gyakran alkalmazott czimerképének ez volt első jelentkezése s ez uton jutott be már a XVI. század végén, de főképen a XVII. század folyamán számtalan esetben a pajzsfőbe, mint egy-egy főczimeralak kisérete.

A pajzsczimer divata volt aztán oka annak, hogy miután nagyon sok jeles, régi családunk czimere csak XVI. századbeli pecsét után maradt reánk, ezeknél csakis a pajzsalakot ismerjük, nem egyszersmind azok sisakdiszét is. Ilyenek a Szalók nemzetségből származó Balayak, az Ogmánd nemzetségből a Kechetyek, a Bél nemzetségből származó Bekölczeiek, a Csolt nemzetségből származó Ábránffyak, a Tyukod nemzetségből származó Gerendyek és nagyon sok mások czimerei.

De nemcsak a kisebb gyürüpecséteken látjuk a pajzsczimer ezen szokását, hanem előkelő főurak nagyobb pecsétein is. Könnyen hozzáférhető példákul idevonatkozólag felhozom e korból a Perényi Imre, Czibak Imre, Fráter György, Petrovics Péter és Illésházi István pecséteit.[1]

Czimerismereteinkre nézve mindig kiváló fontosságuak voltak a sirkövek. Az ezeken kivésett szobrászati munkák voltak legavatottabb tolmácsolói egyes korszakok divatjának, izlésének és modorának. Ha a tárgyalt korszakunkból származó sirköveink sorozatán végigtekintünk, úgy találjuk, hogy az egyes felvidéki, többnyire németajku szabadkirályi városok templomában lévő, ott élt egyének sirköveitől eltekintve, az országos egyének sirköveinél igen sok esetben ismét csak az olasz pajzsczimert találjuk.

A főpapok czimereinél általában a sisak és sisakdisz helyét a főpapi jelvények foglalják el, de a hol ezt mellőzik, ott sem helyettesitik azt a czimer sisakdiszével.

Az 1527—1600-ik évig terjedő korból a következő sirköveket sorolom fel: Várallyai Szaniszló (Szepeshely, 1548), Ujlaky Ferencz (Pozsony, 1555), Battyhány Boldizsár (Németujvár, 1560), Görgey Ferencz (Topporcz), Balassa Menyhért (Széleskút, 1568), Báthory András (Máriavölgy, 1568), Bocskay András (Gálszécs, 1579), Keczer Ambrus (Keczer-Peklén, 1579), Nádasdi Darabos László (Sopron, 1585), Triebel Gergely (Lőcse, 1593), Monaky Péter (Lazony, 1599) és a XVII. század első évéből 1600-ból Darholcz Kristóf siremléke a demjétei templomban Sárosmegyében e felirással: «hodie mihi, cras tibi».

Ezen sorozatban az utolsó a XVII. század első évéből való. Az évszám azt mutatja, hogy az olasz pajzsheraldika divata az egész XVI. század folyamán fennállott, a sirkövek sorozata pedig azt, hogy ezen divat az egész ország területén el volt terjedve; az Ausztriához közel eső Pozsonyban éppen úgy, mint a német befolyás alatt álló Szepességen; a lengyel határokat érintő Zemplén vármegyében úgy, mint a Stiriával határos Vasmegyében.

Ugyanezt mutatják egyéb müépitészeti emlékeink is. A pajzs heraldikájával találkozunk a bittsei kastély kapuzatán (1574), az ungvári várkastélyon (1598), a gyulafehérvári Bethlen-házon, Fráter György kolozsvári egykori palotájának diszitményei között (1541) és a Büdi Mihálytól 1536-ban megujitott munkácsi csucsives templom falán.

Hogy a müipar egyes ágazatainál is divott a pajzsheraldika, bizonyitják XVI. századbeli régi nyomtatványaink czimerdiszitményei, a krasznahorkai hires Bebek-ágyuk s különösen a müötvösségnél régi kelyheink; ezek között első sorban Losonczy Antalnak az 1548-ik évből származott óriás ezüst kancsója.

IV.

Ferdinánd ellenkirály a maga részéről szintén osztogatta a czimert és a nemességet. Eleintén gyérebben, utóbb, mint egyedüli uralkodó sürübben. Székhelye Bécs, tartózkodási helyei Prága, a birodalmi gyülések alatt Regensburg; Magyarországba ő ugyan Budáig, de utódai csak Pozsonyig és Sopronig hatoltak. Ezen két városban keltek Magyarororszagban adományozott armálisaik is, melyeknek czimereit a nyugaton divó *német* reneszánsz modorban festették.

Azonban csodálatosképen az eddig ismert,

[1] Megjelentek a Szilágyi-féle Magyar Nemzet Történetében.

I. Ferdinándtól adományozott legrégibb magyar vonatkozásu, született magyart illető[1] armális, Bornemisza Benedek 1533-ik évi armálisa, a Füzy vagy Záray czimerhez hasonló lebegő, egymással össze nem függő képtelen czimeralakjaival, valamint Igali Ferencz 1539-ik évi armálisa, bár mindkettő Bécsben kelt, de a legkövetkezetesebb olasz reneszánsz modorban vannak megszerkesztve, úgy a festett czimerképen, mint az oklevél szövegébe bevett czimerleirásban. Az utóbbinál a kettő nem egyezik ugyan, de a szöveg kiegésziti a festmény hiányait.

A czimerfestmény diszes keretbe foglalt pajzsczimer, a szöveg sisakot is helyez a pajzs felé s a takarók helyett — a szöveg szerint — a pajzs két oldalát virágok és viráglevelek keritik.

Kétségtelen, hogy ezen armálisok olaszos modora, mely ezen korban a magyar izlésnek jobban megfelelt, az adományozás értékének növelését volt elősegitendő, egyenlő értéküvé óhajtván azokat tenni János király czimeradományaival.

Mihelyt azonban Ferdinánd nem volt többé ellenkirály, hanem egyedüli uralkodó, nem gondolt tovább a magyar izléssel, hanem behozta a magyar heraldikába is a német-római császárságban divó, német reneszánsz modort. E modor kétségtelenül jó hatásu volt a magyar heraldikára, mely az olasz befolyás alatt több mint félszázad óta, a különben is csekély heraldikai érzékkel megáldott magyarok között sok szabálytalanságra és izléstelenségre vezetett.

Bornemisza Benedek czimere 1533-ból.

A német reneszánsz eltérése a klasszikus heraldikától nálunk is csak a heraldika általános hanyatlásában nyilatkozott. A XVI. század közepe már nem volt többé a harczjátékok ideje, azon harczjátékoké, melyek pár század előtt a heraldikát teljes fényében kifejlesztették. —

[1] A Kakuk (1533), Drakulya (1534), Boynichich (1536) armálisok adományosai nem voltak magyar nemzetiségüek. — Van nyoma a Szemere-család levéltárának elenchusában egy armálisnak, melyben I. Ferd. meszesi Meszes Gergelynek 1528-ik évben czimert adományozott. Ezen érdekes armálisnak nyoma veszett.

A XVII. századi armálisok sablonos szövegében ugyan benne van az is, hogy az uj nemes az adományozott czimert csatákban, viadalokban, harczokban, gerelydobálásoknál, tornáknál, párviadaloknál s minden más, nemest illető hadi gyakorlatoknál, pecséteken, vitorlákon, edényeken, kárpitokon, gyürükön, zászlókon, pajzsokon, sátrakon, házakon, temetkezéseknél egyaránt használhatja, de a való életben, a lőpor, ágyu és puska korában, a harczjátékok letüntével a czimer használata már csak a pecsétekre és a müiparczikkekre, butorokra, serlegekre, kárpitokra, kastélyok homlokzatára s halotti czimerekre szoritkozott. S miután a valóságban sem pajzson, sem sisakon nem viselték, ez volt oka, hogy az ujonnan adományozott czimerek legtöbb esetben elvesztették azon nemes egyszerüséget, amelyet a való életben való viselésük megkivánt; szerkezetük szövevényesebb, terheltebb, — mondjuk — heraldikátlanabb lett. És mivel már használatuk leginkább müipari tárgyakra szoritkozott, lassanként divatba jöttek a heraldikai diszek, a több sisak, pajzstartók, jelmondatok, melyek mind a heraldika hanyatlásának jelei.

Az első Habsburgoktól adományozott régibb czimerek a későbbi magyar heraldikának kétségtelenül legjobb termékei. I. Ferdinándnak, Miksának és különösen Rudolfnak a prágai várban kiállitott armálisai, heraldikai szépség tekintetében, messze túlhaladják a már tárgyalt

Igaly Ferencz czimere 1539-ből.

olaszos heraldika termékeit. Az egységes pajzsmezőt nem tartják a czimer szükséges feltételének s bár a pajzsmező megosztásánál a szinezésben nem követik a régi klasszikus idők mestereit, de ezen megosztott alapra vagy alapokra szépen stilizált czimeralakokat festenek s úgy ezek megfestésénél, mint a czimer szerkezetének arányainál, hiven követik az azon korban élt és müködött czimerfestő és rajzoló német müvészek nyomdokait.

Annak is akadunk némi nyomaira, hogy ezen első Habsburgok a Németországban divó heraldikai stilus mellett, a nemesség s a czimer-

viselők között ott szokásos rangfokozatot is igyekeznek átplántálni. Németországban a polgári czimerek sisakjait a nemesség sisakkoronája helyett a tekercs (Wulst) ékesitette s e sisak zárt volt, mint a nemességi pántos. Az első Habsburgok a magyar armálista nemességet nem nézték többre, mint a német czimeres polgárságot s ezért nagyon gyakori a tőlük adomá-

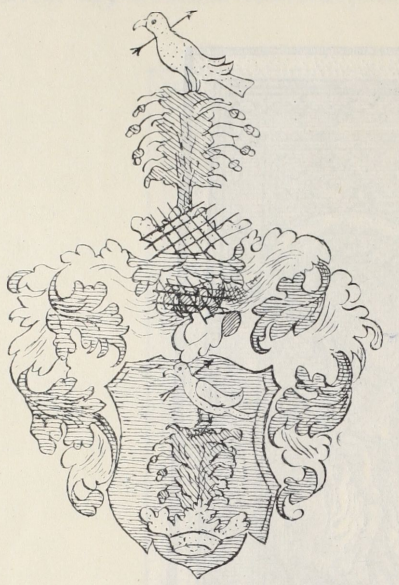

Thuri másként Paakó András czimere 1578.

nyozott czimereken a zárt sisak és e s sakon a tekercs. Hogy ez nemcsak véletlenből, a czimerfestő szeszélyéből történt igy, hanem öntudatos szándék kifolyása volt, érdekesen illusztrálja a Payzoss levéltárban egy czimerkérő levél.

Thury másként Paakó András 1578-ik évben nemességet és czimert kért. A királyi kanczelláriában reá festették a czimertkérő levélre az adományozandó czimert, mely kék pajzsban arany koronából emelkedő zöld cserfa makkokkal; tetején arany madár áll, melynek nyaka elülről nyillal van átlőve. A pajzsra *koronás nyilt sisak* van helyezve, melyen a pajzsalak ismétlődik. A festésen a sisak pántjai és koronája — mely utóbbi itt inkább a pajzsalak ismétlésének volna tekintendő — többszörös erős tollvonásokkal van keresztülhuzva. És valóban az armálisba festett czimeren a sisak pántjai s a sisakra illesztett korona mellőzve vannak, sőt még a madár arany szine is feketére van változtatva, mert amaz az armálista nemeshez nagyon is előkelőnek látszott.

Azonban ezen idegenből átplántált heraldikai szokások Magyarországon gyökeret nem verhettek s a későbbi czimeradományok azt mutatják, hogy ezek átplántálásával fel is hagytak, sőt megmaradtak azon régi magyar szokásnál is, a mely szerint az armálisokban az adományozott czimereket az oklevél elejére helyezték, holott Ausztriában s a császárság tartományaiban az armális közepére festették. De a czimerek itt nem követték a heraldikai udvariasság szabályait, nem fordultak szembe — miként Zsigmondkori czimereink — az adományozó uralkodó nevével, a czimer és czimeralakok helyzete nem lett korlátozva s ezek szabadon követhették azon irányt, a mely a heraldika szabályainak megfelelt.

Az elmondottakból láttuk, hogy az olasz reneszánsz befolyás — melynek a köztudat mintegy nemzeti jelleget tulajdonitott — a mohácsi vész után is, az egész századon keresztül fentartotta magát a magyar heraldikában; előbb önállóan, majd küzdve a német reneszánszal, melyet a Habsburg-ház ültetett át hozzánk. Ez utóbbi a század vége felé mind több tért nyert, de egészen csak a következő században érvényesülhetett, a mikor a heraldikának teljes hanyatlása is bekövetkezett.

Csoma József.

A PEJÁCSEVICHEK.

(Egy leszármazási táblával.)

A nemzeti múzeum könyvtára becses ajándékban részesült. Olyanban, a melynek nemcsak adásához, hanem létesitéséhez is uri hajlam és uri vagyon kell. Verőczei gróf Pejácsevich Julián (a nasiczi vonalból) 1876-tól 1900-ig, tehát egy negyed évszázad alatt összegyüjtötte jeles családjának minden irott hagyományát, okmányát, képbeli emlékét, arczképeit, czime-

reit hat részbe osztott tizenhárom néha 500-nál is több oldalas) negyedrétü kötetben és leginkább kőnyomással sokszorositva kiadta saját költségén mindössze harmincz példányban. A kézirat gyanánt megjelent mű egy példányát a gróf a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta.

Miután a munka nem egységes rendszeren alapul, tartalmát csak nagyjából lehet ismertetni. Az I. kötet (valami 600 l.) a Knezevich, Parchevich, Thoma-Gionovich, Pejáchevich és Cserkiczy családok szétválását és a Pejácsevichekben való ujra egyesülését tárgyalja. A II. kötet (valami 560 l.) 3 részben a Parchevich Péterre vonatkozó adatokat közli. A III. kötet Sofia és Marcianopolis érsekségeivel, a Ducaginokkal, Kneze kastélylyal (a Knezevichek ősi fészkével), Parchevich Gioni báróval, a Cserkiczy bárókkal és a boszniai Knezovichokkal foglalkozik. A IV. kötet Pejácsevich Miklós és György bárók kihalt vonalainak a történetét adja. Az V. kötetet Pejácsevich János báró kihalt vonala foglalja el. S végül a VI. kötet (1000 lapnál is több) Pejácsevich Márkus báró vonalát tartalmazza a rumai, nasici és budai ágra való szétválásig. A következő kötet (a mely jelzete szerint: VI. kötet 2. függelékének 1. osztálya) a rumai Pejácsevichekkel, az ezután való (6. köt., 2 függ., 2. oszt.) a nasicziakkal s a következő (6. köt., 2. függ., 3. oszt.) a kihalt budaiakkal foglalkozik. A VI. kötet 3. függeléke (1000 lapnál több) a Pejácsevich-Dőry-féle háromszoros rokonságot tárgyalja, mig a VI. köt. 4. függeléke Pejácsevich Lászlónak, a jeles szerző bátyjának van szentelve. Egy külön füzet egy velenczei követség okmányait, egy másik füzet pedig a Liber regius kivonatait tartalmazza.

Az teszi rendkivül becsessé ezt a munkát, hogy nem csupán az utódokkal foglalkozik, hanem tömérdek nőági Pejácsevich-ősnek az ősfáját is adja a kamarási és csillagkeresztes hölgyi ősfákkal, tehát a leghitelesebb módon. Az egész roppant munkának lényege különben a családnak itt következő lehetőleg teljes nemzedékrendi történelme:

1. Pejácsevich II. Miklós báró, a ki 1655 előtt született Bulgáriában és 1707 előtt halt meg, ismeretlen vezetéknevü Annát vett nőül, a ki 1706 október 18-ikán hunyt el. Egy fiuk volt, Pejácsevich József báró, Jézus-társasági atya, az 1714-ben megjelent: «Veteris et novae geographiae compendiosa congeries» czimű munka szerzője, a ki 1676 táján született és 1773-ban halt meg. Vele kihalt az ág.

2. Pejácsevich II. György báró 1655-ben született Bulgáriában, bulgár szabad csapatok vezére volt 1688—1689-ben s 1690-ben Magyarországba menekült a török elől, 1712-ben megszerezte Csatalját és Roglaticzát, 1715-ben bácsi alispán volt és 1725-ben hunyt el. Először 1679 táján nősült, törzsrokonát, egyik Parchevich bárónőt (sz. 1660 k., † 1697 után) vevén nőül, a kitől két fia volt: *Mátyás* báró (1680—1732) és *Károly József* báró (1681—1746). György báró 1703 táján nősült másodszor. Neje a bulgáriai Marinovics Dominika (sz. 1686 k., † 1732) volt, szintén két fiu anyja: György Albert (1704—1757) és Miklós Lipót báróké (1706—1732), de ezeknek nem volt gyermekük.

György fia: Mátyás báró (1680—1732) 1703 táján ismeretlen eredetü Margit férje, négy gyermek apja: *Henriké* (a kinek három fia volt), Ignáczé († 1716, kihalt), János Antalé (sz. 1717, † 1744 után, kihalt) és Mária Erzsébeté (sz. 1719, kihalt).

Mátyás fia Henrik báró 1704 táján született, 1742-ben Alsó-Roglaticza felét eladta Vojnich István örököseinek, † 1749. Neje 1729 óta: ismeretlen Johanna Mária Anna, három fiu anyja. Ezek: *Lipót* (egy fiu apja), József (1742—1769, 1768-ban Thurn és Valsassina Jozefa grófnő férje, kihalt) és Károly Ferencz (sz. 1748, kihalt).

Henrik fia: Lipót báró (1740—1765) 1764-ben nemes Ziegler Mária Zsuzsannát vette nőül, a ki 1747-ben született és 1798 előtt halt meg. Egyetlen fiukban, Márk Henrik báróban, Verőcze örökös urában (1764—1766) kihalt a vonal.

György ifjabbik fia, Károly József báró (sz. 1681 k., † 1746 k.) háromszor nősült. 1721 előtt ismeretlen Annát († 1723 k.), 1731-ben nemes Merl Máriát († 1737) és 1737 után nemes Battycs Anna Máriát († 1760 után) vette nőül, de csak az elsőtől volt két leánya: Ilona Florentina (sz. 1721, † 1746 k., 1732 óta ***Miskolczy*** István Antal hitvese) és Mária Franciska (sz. 1723, kihalt). Miskolczy István Antal, Bácsmegye jegyzője, mint Roglaticza társtulajdonosa (sz. 1710, † 1760 után), fölvette a Rogla-

ticzai előnevet. Pejácsevich Ilona Florentina bárónővel három gyermeke volt, a kik 1739 és 1745 közt születtek: Ferencz, József és Antónia. Ferencznek vagy Józsefnek a fia kellett hogy legyen az a Roglaticzai Miskolczy Farkas, a ki 1800 táján a Bácskából Biharba költözött s 1802-ben a nagyváradi püspöki jószágok kezelője lett. Ennek fiága kihalt. A család utolsó sarjai Farkas fia János főhadnagy és Mihályi Teréz három leánya: Miskolczy Ludovika (Bölesi és Növedi ***Juricskay*** Ede neje, nyolcz gyermek anyja), ismeretlen nevü leány (Szent-Mártoni ***Ónody*** Lajos hitvese) és ismeretlen nevű leány Bölcsei ***Buday*** Imre felesége).

3. Pejácsevich János báró 1666-ban született Bulgáriában, 1690-ben Magyarországba menekült a török elől és 1724-ben halt meg. 1690 táján vette nőül a bulgáriai Stekich Mártát (sz. 1674 k., † 1727). Nyolcz gyermekük volt: Antal báró (sz. 1691 k., 1730-ban Cardona grófjától megszerzi Orahoviczát és Fericsanczét), Miklós, † 1732-ben; első nejétől, Bardich Anna Máriától, a kit 1719-ben vett el s a ki 1703—1723-ig élt, nem volt gyermeke; második nejétől, Gabetich Anna Máriától, a kit 1727 előtt vett el s a ki 1733-ban halt meg, két gyermeke volt: János Ignácz József báró, élt 1727—1734, és Mária Francziska bárónő, élt 1729—1732, a kikben Antal ága kihalt). Anna Mária bárónő (1692—1777 után, férje 1709: ***Nicolantin*** Gergely Bulgáriából, a ki 1690 k. született és 1748-ban halt meg), Márk báró, szerémi főispán (sz. 1694 után, a határőrvidékhez csatolt Mitrovicza helyett Rumát, Verőczét és Rétfalut kapja 1749-ben kárpótlásul, † 1762), Erzsébet († ifjan), Ignácz Márk János (1704—1712), Ilona bárónő († 1762 után, mint az 1762 előtt meghalt ***Biricsics*** Ferencz özvegye), Mátyás jézustársasági atya, majd a péterváradi Szent-Háromság apátja (sz. 1707, † 1781) és Mária Francziska (sz. 1713, † 1791 után, mint az 1770 előtt elhunyt ***Losek*** József özvegye.

Nicolantin Gergelynek három leánya volt: Francziska (***Wallner***-né), Erzsébet (***Labordá***-né) és Borbála (***Bernjákovich*** Ferencz Miklós báró neje).

Biricsics Ferencznek négy gyermeke volt: Mária Anna (***Cseh*** Mihályné), Borbála (***Ebner***-né), Márta (***Frank***-né) és Ferencz, a kinek nemességét 1763-ban erősitették meg s a ki nek két fia volt: Biricsics Jakab és Kristóf (1763).

Losek József három gyermeke: Anna (***Borcsiczky***-né), Francziska (***Mihalovich***-né) és ***Losek*** József.

4. Cserkiczy Mihály báró utódairól nem tudunk.

5. Pejácsevich Mária grófnőnek (1811—1883) és gr. Althann Ferdinándnak (1808—1890) három gyermeke van: Althann Mária Eleonóra grófnő (sz. 1838), a ki 1870 óta a hamburgi ***Schröder*** Antal Henrik neje, ***Althann*** Mihály Sándor gróf (sz. 1842, 1878 óta Csepini Adamovich Irma férje, de nincs gyermeke) és ***Althann*** Mária Ottilia grófnő (sz. 1847).

6. Pejácsevich Julia grófnőnek (1815—1861) és Palm Rudolf bárónak (1813—1871) gyermekei: ***Palm*** Károly báró (sz. 1843, 1868 óta Rosen Natália bárónő férje) és Palm Juliána bárónő (sz. 1844). Palm Károly és Rosen Natália gyermekei: Palm Margit bárónő (sz. 1870, 1895 óta ***Stackelberg*** Károly bárónak, Oroszországban, Dagő szigetén Putkas urának a hitvese) és ***Palm*** Fülöp báró (sz. 1872).

7. Pejácsevich Klementina grófnőnek (1817—1889 és gr. Althann Alfrédnek (1807—1864) vonala kihalt fiukkal: gr. Althann Mihály Ágosttal (1854—1900), Grammont de Trabes-Touloungeon Karola bárónő férjével.

8. Rendkivül virágzó, utódokban gazdag Pejácsevich Ludvina grófnő (1826—1889) vonala két férjétől: Eltz Hugó gróf (1817—1848) és Eltz Károly gróf (1823—1900) fivérektől. Eltz Hugó gróf egyetlen leánya: Hugolina grófnő (sz. 1849) 1869-ben Eltz Rübenach Kunó báró (1832—1889) második neje lett és öt gyermeket szült: báró ***Eltz-Rübenach*** Lidvinát (sz. 1870), Hugót (sz. 1872), Pált (sz. 1875), Kunót (sz. 1876) és Miksát (sz. 1878). Ezek közül Lidvina bárónő (sz. 1870), 1895 óta ***Westphalen*** Ferencz gróf (sz. 1864) neje s öt gyermekük van: gr. Westphalen Kelemen (sz. 1896), Hugolina (sz. 1897), Károly (sz. 1898), Johanna Mária (sz. 1900) és Antónia (sz. 1902). Eltz Károly grófnak, Pejácsevich Lidvina grófnő második férjének, hét gyermeke volt: Eltz Sófia grófnő (sz. 1854, 1876 óta Geyr v. Schweppenburg Frigyes báró neje és kilencz

gyermeknek: báró ***Geyr von Schweppenburg*** Frigyesnek, Miksának, Lidvinának, Kunónak, Jánosnak, Teréznek, Antóniának, Rudolfnak és Tivadarnak anyja), Eltz Marianna grfnő (sz. 1856), Eltz Antónia grófnő (sz. 1858, 1887 óta ***Wambolt von Umstadt*** Fülöp báró neje és három gyermeknek: báró Wambolt von Umstadt Ferencznek, Károlynak és Lidvinának anyja), ***Eltz*** Jakab gróf (sz. 1860, 1891 óta Lobkowitz Mária hgnő férje és öt gyermek apja: gr. Eltz Ludvináé, Károlyé, Annáé, Antóniáé és Györgyé), Eltz Johanna grófnő (sz. 1861, 1890 óta ***Khuen-Belasi*** Henrik gróf neje és három gyermek anyja: gr. Khuen-Belasi Károlyé, Henriké és Ludvináé), ***Eltz*** Ervin gróf (sz. 1863) és Eltz Francziska grófnő (sz. 1866, 1899 óta ***Magnis*** Vilmos gróf neje és két leány anyja: gr. Magnis Lidvináé és Gábrieláé).

9. Pejácsevich Lenke grófnőnek (sz. 1849) és gr. Festetics Andornak (sz. 1843) két fia van: gr. ***Festetics*** Sándor (sz. 1882) és András (sz. 1884).

10. Pejácsevich Francziska grnőnek (sz. 1859) és Clary und Aldringen Manfréd grófnak (sz. 1852), három gyermeke van: gr. ***Clary und Aldringen*** Odön (sz. 1885), Mária (sz. 1886) és Dorottya (sz. 1892).

11. Pejácsevich Karolina grófnőnek (sz. 1861) és gr. Bellegarde Rudolfnak (sz. 1862) három leánya van: gr. ***Bellegarde*** Mária (sz. 1892), Vilma (sz. 1894) és Ladiszlaja (sz. 1895).

12. Pejácsevich Teréz grófnőnek (sz. 1867) és Seilern und Aspang Gyula grnak (sz. 1858.) két gyermeke: gr. ***Seilern und Aspang*** László (sz. 1886) és Mária Teréz (sz. 1896.)

A mellékelt táblázatokból az tünik ki, hogy fiágon csupán a nasiczi ág virágzik tovább és pedig három vonalban: Tivadar gróf horvát bánéban (a kit a Pallas nagy lexikona a rumai ágbeli Péter gróf fiának ad ki, a Pejácsevich-Mikó vonalban és János gróf vonalában. Természetes, hogy a leányágakat Pejácsevich Julián gróf elhanyagolja, azokat én egészitettem ki. Szintoly természetes, hogy ilyen rengeteg munkánál hibák is csusznak be, azokat kijavitottam, és hiszem, hogy ismertetésem a Pejácsevicheknek csaknem tökéletes nemzedékrendi történelme, a melynek egész érdeme gróf Pejácsevich Julián urat illeti.

ZARÁNDY A. GÁSPÁR.

UJABB NEMZETSÉGI KUTATÁSOK.

(Második közlemény.)

4. Bézs nemzetsége és Bézs bán utódai.

a) Bézs bán.

Egy ismeretlen nevü atya két fiut: *Rüdigert*[1] és *Lestákot*, hagyott maga után, kik Bars- és Sopronmegyében voltak birtokosok. Rüdigernek — kiről nevén kivül mit sem tudunk — egy *Bézs* (=Bees) nevü fia maradt.

E Bézs 1258 okt. 28-án, mint István ifj. király pohárnokmestere előadja az esztergomi káptalan előtt, hogy nagybátyjával, Lestákkal, bizonyos birtokokat cserélt. Lesták, ki Bézsnek 30 márkával tartozott, Barsmegyében lévő *lovászi és váradi* birtokrészeit adja, mig Bézs neki az ugyanazon megyében fekvő *nemcsényi* birtokának felét oly kikötéssel engedi át, hogy azt élethossziglan élvezze; halála után azonban a birtok Bézsre vagy örököseire szálljon. Miután Bézs mint királyi pohárnokmester már érettkoru ember lehetett, magától értetődik, hogy Lesták akkor már öreg ember volt, kinek — mert Nemcsényt csak élethossziglani élvezetre kapta és örököseiről nem tesznek említést — fiutódai nem voltak; el nem fogadhatjuk tehát egyik ujabb kutatónknak azon érvelését, hogy

[1] Az okirat Ludugerus-nak nevezi ugyan, de ez csak változat. Hontmegyében Szebelében bizonyos Rudguer comes birtokot kapott; ezt az okiratok egyszer Ludugeriusnak, másszor Redugueriusnak nevezik (Knauz, I. k. 221., 237., 238. l.), a mi pedig nem más, mint az ónémet Rüdiger névnek latinos alakja. Ebből minden áron magyaros hangzásu «Lögér»-t gyártani, mint ezt egyik ujabb kutatónk minden indokolás nélkül teszi, sehogy sincs megengedve.

Lestáknak Bogod nevü fia maradt, kinek magvaszakadtán vagyonának egy része egyik oldalrokonára szállt. Erről azonban majd alább lesz bővebben a szó.

1259-ben már Buzád- Hahót nb. Csák az ifjabb király pohárnokmestere, mig Bézsre csak 1261-ben akadunk ujra. Nevezett évben IV. Béla szeretett hive, Bézs mester kértére rokonának (cognatus), a magvaszakadt Doba fia Gyuretának (=Gurecha) birtokaiból[1] *Gurhun* nevü falut, mely Györecs (Gurech) halála óta királyi birtokot képezett, neki adományozza. Miután e falu később «Dicheen» alakban szerepel, Décsény- vagy Gyécsény-nek nevezhetjük; most azonban nem ismerjük. 1264-ben kezdetét veszi egy hosszadalmas per, mely Bézs mester és Tomaj nb. Dénes nádor fia Miklós között folyt. Dénes nádor valamikor Orbán «condam comite Tamat (?)»-tól egy «*Lemecha*» nevü birtokot vett meg. Kétségtelen, hogy itt úgy az eladónak, mint a birtoknak neve el van ferditve. Orbánban Komárommegyének azon hasonnevü főispánjára kell ismernünk, ki a komárommegyei ronkai birtokát 1216 előtt Antal fia Jánosnak eladta,[2] Lemeche nevü helységet azonban sem Bars-, sem Komárommegyében nem ismerünk. A vétel még IV. Béla idejében történt. A nádor leánya férjhez ment bizonyos Sándor fia Bodóhoz,[3] kinek a nádor fia, Miklós a lemechei birtokot átengedte. Hogy mily jogon támasztott már most Rüdiger fia Bézs mester e Lemechére birtokigényeket, nem tudjuk; annyi ismeretes, hogy egyszer oly egyezséget kötöttek, melynek értelmében Bézs a lemechei birtokról lemond és azért Bodótól a barsmegyei *tőrei* birtokot kapja, melyet ez utóbbi fivérétől, Csöllétől, valamikor csere utján szerzett és mely Bézsnek *nagyodi* birtokával határos; átengedi továbbá Bodónak azon örökös részt, mely őt (t. i. Bézs-t)·*Kozlan*-ban illeti. Ez utóbbi azonban ferditett név, mely a barsmegyei Koszmálynak felel meg. Bodó nem teljesitette kötelességét, mire az ügy előbb Kemény fia Lőrincz országbiró, azután Simon alországbiró elé került, kinek sikerült is a feleket kibékiteni és Bodót a tőrei birtok átadására rábirni; erre azután IV. Béla 1264-ben az egyezséget.[1] megerősitette. 1268 október 19-én, a nyitrai káptalan előtt Ludugár fia Bees mester, a valamikor a fejérvári várhoz tartozó (most Barsmegyében fekvő) *béládi* birtokrészét, melyet Hontpázmán nb. Ivánka fia András comes (a Forgács-család őse) királyi adományozásból kapott, ez Andrásnak 20 ezüst márkáért eladta.[2] Ez a róla szóló utolsó hir.

Miután 1259-ben Istvánnak már más a főpohárnoka és Bézs 1258 után összes ügyeit Béla király előtt bonyolitja le, világos, hogy 1258 után már nem állt István szolgálatában; arról azonban, hogy ez idő után hol és minő országos hivatalt viselt, határozott adataink nincsenek, mert 1268-ig csak mint mestert ismerjük. Tény azonban mégis, hogy valamikor bán vagy albán is volt. Egy 1302., 1321. és 1383. évi okirat határozottan Bézs bánnak nevezi őt, a nélkül azonban, hogy bánságát közelebbről meghatározná.

Három fia volt: II. Bézs, Bars és László.

II. Bézs egyetlen egyszer, 1284 április 7-én fordul elő, midőn mint szomszéd beleegyezik, hogy Iván és Köcsmegy, kikeresztelkedett kúnok a Barsmegyében fekvő rohosnicai birtokukat Dáma fiainak, Mihály és Farkasnak eladják.[3]

László a nyitramegyei Berencs és Pográn vidékén birtokos.[4] 1302-ben nemcsényi birtokát Vezekényi Péter fiainak, Bars-, Ravasz- és Péternek eladta, mi ellen fivére, Bars, ugyanazon évben tiltakozik.[5] László ezután — úgy látszik — további életét Zalamegyében vagy legalább Barsmegye határain túl töltötte.

Pécz nb. Gergely bán 1291 nyarán Barsmegye főispánja volt és úgy látszik, hogy közte és Bézs bán családja között akkor valamely sógorsági kapocs jött létre. Fiát, Iváhont (=Jahun=

[1] E Doba fia Gyreta 1246-ban a barsmegyebeli Malonya ura és megveszi rokonaitól Venczel fiai Tamás- és Mihedeustól a Zsitva mindkét partján fekvő Henőcz nevü birtokot. (Wenzel, VII. k., 214. l.)

[2] Wenzel, I. k., 139. l.

[3] Róla szólnak a következő helyek: W. VIII. k. 352. l. X. k. 8. l. Kn. II. k. 472. l.

[1] Botka, Barsmegyei okirattár 66., 67. l.

[2] Fejér, IV/III. k. 477. l.

[3] Knauz, II. k. 180. l.

[4] Knauz, II. k. 227., 490. l. (de a 227-ik old. olvasható, 1287-ben kelt darab hamisitvány!)

[5] Magyar tört. tár, X. k. 221. l.

Joákim), a Marczaliak egyenes ősét, Bézs bán fia László «proximus»-ának nevezi. Jváhonnak volt valahol az ország nyugati szélén egy erőssége, melyet Güszingi Gergely fia András ostrom alá vett; az éppen akkor ott tartózkodott László az ellenség fogságába került, melyből őt sem rokonai, sem barátai ki nem váltották. Magát kiszabaditandó, az Osl nb. Imre fia Lőrinczhez, a Kanizsaiak őséhez fordult, ki érte a váltságdijat le is fizette. 1321 márczius 21-én kijelenti tehát a zalavári konvent előtt, hogy tartozása fejében Sopronmegyében lévő *Boz* nevü birtokát Lőrincznek zálogba adja s egyuttal beleegyezik, hogy Lőrincz azon bozi birtokrészt, melyet tőle már azelőtt Lőrincz fivére Gergely zálogba vett, kiválthassa. Miután határozottan kiemeli, hogy Boz az ő örökölt tulajdona s hogy azt mindazon jogokkal együtt átadja, melyekkel ő és *elődjei* birták, világos, hogy Bézs bán ősei is sopronmegyei birtokosok voltak.[1] László további sorsát nem ismerjük.

Bars, ki II. Bézszsel együtt 1284-ben merül fel, 1302-ben az ellen tiltakozik, hogy László a nemcsényi birtokot eladta. Egyetlen ismert fia «*Kónya*» *Miklós* 1338 április 19-én Bézs nb. Sándor fia Péterrel azon lovászi és tőrei birtokrészeket osztja fel, melyeket néhai Bézs comes 1258-ban nagybátyjától, Lestáktól harmincz márkáért vásárolt. Péter megkapja a váradi, Kónya Miklós pedig a tőrei részeket, miről a nyitrai káptalan 1338 április 22-én hiteles okiratot ad ki;[2] hogy mi inditotta őket ez osztályozásra, arról az okmány egyetlen egy szóval sem tesz említést. 1347-ben Váradi Miklós néven szerepel: ekkor közte és Véty fiai között *Décseny* nevü birtok határolásának ügye rendbe hozatott.[3]

Két gyermeke volt: II. Miklós és Dorottya.

II. Miklós 1355-ben «Tőrei Bars» néven királyi kiküldött minőségben szerepel[4] és 1382 táján fiörökös hátrahagyása nélkül hal meg. Nővére Dorottya pedig (Mária-) Családi János fia Miklóshoz ment férjhez.

Ezek után megkapjuk a következő nemzedékrendi táblát:

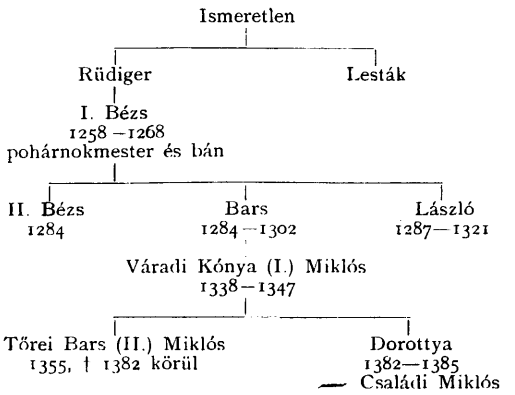

II. Miklós magvaszakadtán Lajos király Tőre, Pográny és Décsény (e két utóbbi nyitramegyei) nevű birtokokat Gutkeled nb. Kusalyi Jakcs fiainak, György-, István-, András- és Dénesnek adományozta, miből minden kétséget kizáró módon kiviláglik, hogy II. Miklós személyében nem csak Bars, hanem II. Bézsnek és Lászlónak, szóval Bézs bán összes nemzetségének fiága sirba szállt.

Lajos halálával azonban uj fordulatot vett a dolog, a mennyiben most már Dorottyán kivül még a barsmegyei Váradi László is előállt és azt vitatta, hogy Bars nevü őse Bézs bán fiával Barssal azonos, minek következtében Bézs bán családjának hagyatéka őt is illeti. Hogy és miképen sikerült neki Dorottyát és a dolog megvizsgálásával megbizott férfiakat rábirni, hogy koholt leszármaztatását elismerjék, nem tudjuk; elég, hogy a biróság 1383-ban kimondta, hogy Bézs bán fiága még ki nem halt és hogy a vitás birtokok Váradi László és Családi Jánosné jogos tulajdonát képezik. A következőkben ki akarjuk mutatni, hogy a levezetés koholt volt, hogy Bézs bán fiága tényleg kihalt és hogy Váradi Lászlónak — legalább az általa előadottak alapján — Bézs bán családjához semmi néven nevezendő nemzetségi hozzátartozandósága sem volt.

* * *

Midőn Euzidin (=Öszöd) comes 1156-ban Barsmegyében a brátkai egyházat megajándékozza, az erre vonatkozó okmányban tanukként szereplők sorában «Bors» királyi tisztviselővel is találkozunk.[1] Vajjon e Bors az alább tárgya-

[1] Sopronmegyei okmánytár, I. k. 86. l.
[2] Botka, 22. l.
[3] U. ott, 67. l.
[4] U. ott, 41. l.

[1] Knauz, I. k. 110. l.

landó családoknak az őse-e? nem tudjuk, de annyi bizonyos, hogy az eddig közzétett okiratok tanusága szerint bizonyos Bars e családok közös ősatyja.

E Bars fiai: Brezó, Péter és Szádor 1256-ban merülnek fel mint hontmegyei birtokosok, első ismert birtokuk pedig a még jelenleg is a palásti járásban létező Drenó, melyről a honti várjobbágyok azt állitották, hogy várföld és ennek következtében őket illeti. A három fivér azonban nevezett évi április 4-én három más nemessel együtt a nekik odaitélt esküt letette, hogy Drenó ősi birtokuk.[1] A három eskütárs: Sándor fia Bökény, Lambert fia Péter és Péter fia Gyugy; utóbbi a lévai Cseh-család egyik oldalőse.

Szádorral többé nem találkozunk; fiai *Miklós* és *János* azonban 1295-ben palásti birtokosok.[2]

Brezó és Péter egy ideig közösen szerepelnek. Igy a 60-as évek kezdetén sógornőjüknek, *Lesták comes özvegyének* és leányainak, Bökény és Szoboszló comesek özvegyeinek hozományi, hitbéri és leánynegyedi követelései dolgában többször intézkednek. Az egyik alkalommal a következő bizalmi férfiak müködnek közre: *a)* Bars fiai részéről András, az esztergomi keresztesek commendátora, Bened fia Lesták, Endréd falubeli Bars és (Varsányi) Márton fia Simon *b)* a nők részéről: Lőrincz, (Berenchi) Debes fia János, Ludány nb. Kozma és Endre (=Indryh) comesek. Az ügy azonban csak 1265-ben nyert végleges elintézést és az arra vonatkozó okirat a következő közelebbi felvilágositást adja: *Lesták comes özvegye, Fülöpnek anyja* és két leánya, Szoboszló és Bökény comesek özvegyei Türje nb. Fülöp esztergomi érsek előtt Brezót és Pétert az iránt pörölték be, hogy *Fülöp fia Jánosnak vezekényi, palásti és barsi* birtokrészeiből őket illető hitbéri és leánynegyedi követeléseiket fizessék ki. Miután az érsek a három nő követeléseit 56 márkában állapitotta meg, kijelenti az esztergomi káptalan, hogy alperesek a megitélt összeget lefizették.[3] Erre mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy Lesták özvegyének «mater Philippi»-vel történt megjelölése szokatlan és éppen azért is arra enged következtetni, hogy e Fülöp nem Lestáknak, hanem az özvegyének valamely korábbi férjétől nemzett fia volt. Ha Fülöp Lestáknak a fia, akkor atyjának a hagyatéka ő reá száll és akkor nem Brezó és Péter, hanem maga Fülöp köteles a hitbéri és leánynegyedi követeléseket kielégliteni. Hogy Fülöp fia János ki volt, nem tudjuk ugyan, de nem szenvedhet kétséget, hogy Lestáknak nemzetségi rokona, kinek magvaszakadtán az emlitett birtokrészek előbb Lestákra, azután Brezóra és Péterre háramlottak. A mi pedig Lestáknak két elhalt vejét illeti, azt hisszük, hogy Bökény talán az 1256-ban tanuként szerepelt Sándor fia Bökénynyel azonos, mig Szoboszló — mert a nők oldalán két Ludán-nembeli férfit látunk — talán a Ludán-nemzetség tagja.

Magát Lestákot az eddigi irodalom még meg nem határozta. Egyik irónk[1] azonosnak veszi őt Rüdiger fivérével, azaz Bézs bán nagybátyjával, de ez nagy és tarthatatlan tévedés. Valakinek magvaszakadtakor az özvegynek és a leányoknak követeléseit rendesen vagy az elhaltnak legközelebbi nemzetségi rokonai, kikre a birtok szállt, vagy pedig az elégitette ki, aki az üresedésbe jött hagyatékot pl. királyi adományozás utján megkapta. Ha Lestákunk Rüdiger fivérével azonos, akkor az ő legközelebbi nemzetségi rokona, Bézs bán és nem az idegen Brezó és fivére fizetik ki a nőörökösöket, arról pedig, hogy Bars fiai Lestáknak üresedésbe jött birtokait kapták volna, szó sem lehet, mert egyik helyen[2] világosan elismerik, hogy Lesták özvegye az ő «sógornéjuk» (glos), leányai pedig «sororeseik», világos tehát, hogy ők Lestáknak legközelebb nemzetségi rokonai voltak.[3] Meg is találjuk e rokonság fokát.

Az esztergomi prépost tanusitja 1226-ban, hogy a garam-szentbenedeki apátság egynéhány barsmegyei birtokossal bizonyos vitás birtok felett egyezséget kötött és hogy *Borc fia Les-*

[1] Hazai okmánytár, VI. k. 87. l.
[2] Fejér, VI/I. k. 341. l.
[3] Botka, 1—2. l. Hazai okmánytár, VIII. k. 101. l

[1] Turul, VIII. évf. 135. l.
[2] Botka, 2. l.
[3] Hogy Brezó és Péter mellett a harmadik fivér, Szádor itt nem szerepel, abban találhatja magyarázatát, hogy ő akkor már nem élt és fiai még zsengekoruak voltak, vagy pedig, hogy neki Fülöp fia Jánosnak birtokaiból annak idején nem jutott osztályrész.

ták ezen ügyben mint királyi pristaldus működött.[1]

Az esztergami káptalan előtt 1228-ban, Pál, Vid és Dobroszló *barsi várjobbágyok Ryvchka* és *Béla* birtokukat *Borch fia Lesták* comesnek 50 márkáért eladták. A többnyire csak hegyi patakok neveit magában foglaló határleirásból tudjuk, hogy *Lesták és* ***fivére Borch*** a Béla nevü hegyi patak egyik oldalán birtokosok.[2] Itt van tehát a talány megfejtése: *Bars fia Lesták Brezónak és Péternek a nagybátyja*, kinek magvaszakadtán a két fivér a hátrahagyott nőörökösöket kielégiti.

Miután a két fivér közös müködése 1265 után már ki nem mutatható, leszármazásukat egymástól elkülönitve tárgyaljuk.

a) *Péter ága.*

I. Péter 1281-ben Rakoncza és Bozók táján birtokos;[3] 1284-ben fiával Bars-sal azon birtokosok sorában szerepel, kik a rohozsnicai birtok eladásába beleegyeznek;[4] 1288 január 19-én fiaival Péter-, Bars- és Ravasz-szal együttesen a Palásti nevet viseli és megveszi Csák nb. Márk fiaitól, István és Pétertől azoknak palásti birtokrészét.[5]

Fiai: *III. Bars*, *Ravasz és II.* (Sánta) *Péter* 1295-ben Szádor fiaival és egyéb palásti birtokosokkal együtt palásti birtokjogukat az esztergomi érsek ellen védelmezik.[6] Ugyanők — most már világosan «Palástiak» — megveszik 1304-ben Oszlányi Mártonnak Barsmegyében fekvő *tolmácsi* birtokát,[7] miután nemsokkal azelőtt, 1302-ben, Bézs bán fia Lászlótól ennek *nemcsényi* birtokrészét vétel utján megszerezték. (L. f.)

Ravasz utódairól nincs tudomásunk.

III. Borsnak fiai: *Kopaj*, *Péter*, *Bató* és *Lambert* szomoru véget értek. Kopaj feleségül vette Zaah nb. Felicián leányát Erzsébetet (=Sebe), minek következtében Feliciánnal való összeköttetésüket az ismert merénylet után a bitófán fizették meg;[1] birtokaikat mások kapták. Esetleges utódaikat nem ismerjük.

II. vagy Sánta Péternek fia *György* 1352- és 1380-ban mint «Nemcsényi» szerepel,[2] de miután ennek sem ismerjük utódait, joggal mondhatjuk, hogy I. Péter fiága e Györgygyel sirba szállt.

b) *Brezó ága.*

Brezó neje *Margit* a Bézs nemzetség egyik ősének, Benednek a leánya,[3] minek következtében utódai és a Bézs nembeliek között szorosabb kapocs jött létre.

Brezónak egyetlen fiát ismerjük, *Miklóst*, ki 1295 decz. 10-én a «Vezekényi» nevet viseli és Vezekényi Pétertől (anyai nagybátyjától) ennek kisvezekényi birtokrészét örök áron megveszi.[4] 1306-ban már fiaival: *Fülöp-*, *János-*, *Péter-* és *György*-gyel együtt szerepel, midőn Váradi Bézs utódai neki és fiainak, néhai Margit, Brezó neje után járó leánynegyed fejében a barsmegyei Várad egy részét átengedik.[5] 1322-ben fiaival és rokonaival együtt egyrészt Barsmegye főispánja Becsei Imre, másrészt bizonyos Bochov talán Bathó) comes ellen pört indit; rokonai, kikhez őt valószinüleg csak sógorsági kapocs füzi, a következők: 1. Endrédi Maty fia János fiai Jakab és Varjas Tamás[6] 2. Gos Miklós 3. Málasi Bőd fia Tamás. Maga Miklós ugyanazon évben Barsmegyének egyik szolgabirája; utoljára 1324 november 1-én találkozunk vele, midőn a Váradiak Brezó nejének leánynegyedére vonatkozó 1306. évi osztályukat megujitják; most

[1] Knauz, I. k. 261. l.
[2] Wenzel, VI. k. 460—462. l.
[3] Wenzel, IX. k. 326. l.,
[4] U. ott, 405. l.
[5] Wenzel, IV. k. 326. l. (helytelenül Bowaz).
[6] Fejér, VI/I. k. 341. l. (hol Ravasz helyett Pous áll).
[7] Knauz, II. k. 546. l. — Azon barsi várjobbágyok közül, kik 1262-ben a Tolmács nevü földnek egy részét a garamszentbenedeki apátságnak átengedték, Puyna (=Pónya) fia Márton «*de villa Korsak*» is volt. (Knauz, I. k. 473. l.) Korsak nevü helységet nem ismerünk, miért is nem éppen valószinütlen, hogy ez az «Oslyan» ferditése és hogy azon Simon, ki 1264 körül Bars fiainak bizalmi embere, az 1242. évi Mártonnak a fia. E Simonnak fia Márton pedig az 1304. évi eladó.

[1] Anjoukori okmánytár, IV. k. 451. l. Kubinyi, Hontmegyei okmánytár, 103 l.
[2] Anjoukori Okmtár, V, k. 611. l. Fejér, IX/V. k. 418. l.
[3] Mások szerint Bézsnek a leánya, de erről majd alább lesz a szó.
[4] Botka, 5. l.
[5] U. ott, 7. l.
[6] V. ö. Knauz, II. k. 661. ddo. 1312. l.

már ő is, fiai is a «*Vezekényi*» néven szerepelnek.[1]

Fiain kivül még egy névleg ismeretlen *leánya* is volt, ki Hontpázmán nb. Szegi Istvánhoz ment férjhez. Ez utóbbi 1326 aug. 1-én már nem élt, mire fivére Jakab az özvegy hitbéri és hozományi követeléseit kielégiti.[2]

Fülöp 1326-ban kimutatja, hogy *Vichnye* és *Berzencze* nem a barsi várhoz tartoznak, hanem ősi birtokát képezik. 1325-ben fivérével Jánossal együtt Vezekényen lakott, hol őket Palásti Kopaj egyik tisztviselője Bepej, halállal fenyegette.[3] 1341 szept. 24-én fivérével Péterrel együttesen kénytelen Váradra vonatkozó birtokjogait Bézs nb. Szecsei Péter ellen védelmezni.[4] Az ujabb egyezség most már Fülöp haláláig zavartalan maradt. 1349 jan. 4-én Fülöp már nem él és akkor tanusitja az esztergomi káptalan, hogy Bézs nb. Szecsei Péter és Brezó fia Miklós fia Péter valamint utóbbi néhai fivérének, Fülöpnek fiai: *Miklós*, *Tamás*, *János* és *István* hosszabb perlekedés után egyezséget kötöttek, melynek értelmében Drugeth Vilmos nádor fentebbi itéletlevelének megfelelően Várad helységet összes tartozékaival maguk között felosztották.[5] Fülöp fiai Tamás és István 1355-ben még élnek.

Péter, ki 1349 óta sulyos betegségben szenvedett, életének utolsó éveit pörökkel töltötte. Lajos király ugyanis a Bézs nembeliek kihaltával azoknak perlepi, váradi és szecsei birtokait Matyk fia Domonkosnak adományozta, a mi ellen Váradi Péter és fia Benedek óvást emeltek. Az ügy Péter betegsége miatt sokáig huzódott, mignem Benedek 1355 febr. 25-én kijelentette, hogy atyja röviddel ezelőtt meghalt, maga pedig a vitás jószágokra való igényeit be nem bizonyithatja, mire ezeket Domonkosnak itélték oda.[6]

Benedeken kivül Péternek még László és *István* nevü fiai maradtak; Benedek ezentul csak apróbb birtokügyekből ismeretes és 1385 kezdete után már nem szerepel.[1]

László, fivére Benedek társaságában 1379-ben többrendbeli erőszakoskodással van vádolva, melyeknek következményeit azonban magától el tudta háritani. Több apróbb birtokviszályai után[2] 1382-ben nagy örökösödési pert inditott, melynek lényege a következő:

Bézs bán családja 1382 körül Bars unokájával, Tőrei Miklóssal kihalván, Lajos király Tőrét, Pogrányt és Décsényt Gutkeled nb. Kusalyi Jakcs fiainak adományozta. Ez ellen Tőrei Miklós nővérén, Dorottyán kivül, fentebbi Váradi László is tiltakozott, előadván, hogy Brezó nevü ősének atyja Bars, Bézs bán fiával Barssal azonos, minek következtében Bézs bán nemzetsége az ő személyében még mindig létezik és az eladományozott birtokoknak jogos tulajdonosa. Hogy és mikép sikerült neki Dorottyát és az illetékes birákat e leszármaztatás elfogadására rábirni, nem tudjuk; valószinü, hogy hamisitott okleveleket mutatott fel és hogy Dorottya, előttünk ismeretlen okoknál fogva a hamisitóval egyetértett. Elég az hozzá, hogy a leszármaztatást elismerték és Lászlónak a vitás birtokokat 1383-ban megitélték. Mi pedig az eddigiek után jól tudjuk, hogy a nemzedékrend gyártott adatokon alapszik és csak azt az egyet tartjuk, szükségesnek kiemelni, *hogy Brezó atyja Bars már 1256-ban nem él, holott Bézs bán fia Bars, ki László állitása szerint vele azonos, még 1302-ben is életben van!*

Halálának évét nem ismerjük; 1395 október 19-én már nem él. Ez napon özvegye *Katalin*, Szecsey Domonkos (Matyk fia) leánya, saját úgy mint *fia Péter* és egyéb rokonai nevében az ellen tiltakozik, hogy Lévai Péter Szecsét, Uj-Váradot és Perlepet alattomosan törekszik kezeibe keriteni. Ez ügyben Zsigmond király még 1401-ben kiad egy vallató parancsot, melyben Szecsei Domonkos leányát Katalint, mint még életben levőt emlit.[3]

Az eddigiek nyomán megkapjuk tehát a következő stemmatöredéket, melyről azonban korántsem merjük állitani, hogy a Bars utódairól szóló összes adatokat magában foglalja.

[1] U. ott, 13., 17. l.

[2] Anjoukori Okmánytár, II. k. 248. l.

[3] Botka, 18—21. l.

[4] U. ott 33—34. l. Botka az illető okmány rubrumában a keltet 1351-re teszi, de ez helytelen. Maga az okmány 1341-et mond; a fő azonban az, hogy az okmányt kiállitó Drugeth Vilmos nádor már 1342-ben meghalt.

[5] Anjoukori okmánytár, V. k. 256. l,

[6] U. ott, VI. k. 290—297. l.

[1] Botka, 70. l.

[2] V. ö. Botka, 61—64. l.

[3] Botka, 80., 81. l.

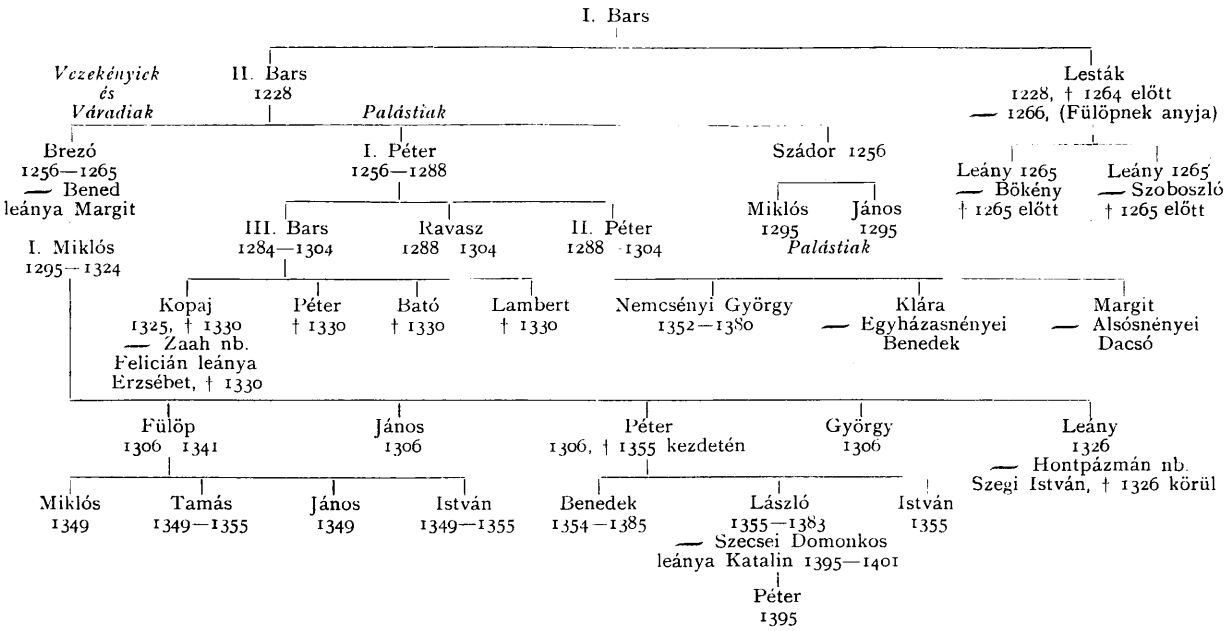

b) Bézs nemzetsége.

Bizonyos *Szemetynek* (= Zemech), kiről csak azt tudjuk, hogy valamikor a barsmegyei Vezekényt megvette, *Bened* nevü fia maradt,[1] kinek négy fia volt: István, Bézs, Péter és Lesták.[2]

Istvánról[3] tudjuk, hogy 1259 máj. 27-én a nyitramegyei Csekej mellett birtokos.[4] Utódait nem ismerjük.

Lestáknak, ki 1264-ben Bars fiai, Brezó és Péter oldalán mint bizalmi férfi szerepelt,[5] nem maradt fia. Fivérének, Péternek egyik fia elbeszéli 1325-ben, hogy Bened fia Lestáknak váradi birtokrésze ő reá szállt.[6]

A családot csak Bézs és Péter folytatta, de mielőtt róluk szólnánk, szükséges egyet-mást még Bened leányairól is mondani.

Hogy Benednek több leánya volt, be van bizonyitva; névszerint azonban csak az egy *Margitot* ismerjük, ki Bars fia Brezóhoz ment férjhez és kinek férjhezmenetele — mint már előbb kimutattuk — a Vezekényiek és Váradiak között többszörös és hosszadalmas pörökre adott okot. Egyik ujabb irónk[1] azon határozott állitásnak ad kifejezést, hogy Margit nem Bened, hanem Bézs leánya, a mit arra alapit, hogy 1326-ban csak Bézsnek ivadéka fizet Margitért leánynegyedet, ellenben Péter ivadéka csak beleegyezését adja hozzá; különben is az 1306-ki oklevél Margitot világosan Bézs leányának mondja «s ezzel szemben a másiknak nincs bizonyitó ereje, mert hisz okleveleink sokszor filiának (leánynak) nevezik az unokát».

Mi ezen állitást el nem fogadjuk, az utolsó érvelést pedig tarthatatlannak tartjuk. Éppen az 1306. évi okmány, a melyre Karácsonyi hivatkozik, ellene szól az érvelésnek. Igaz ugyan, hogy benne «Margarete filie eiusdem Bes» áll, *de közvetlenül utána olvassuk «exceptis et exclusis aliis quartis puellaribus filiarum dicti Bened»*; ezt miért nem idézte Karácsonyi? Ebből kiviláglik, hogy az okmány fogalmazója, bár Margitot Bés leányának irta, mégis csak Bened leányaira gondolt, úgy hogy a «Bes» kifejezés,

[1] Botka, 4. l.

[2] Azon királyi kiküldöttek sorában, kik 1236-ban a barsmegyei birtokviszonyokat megvizsgálják, *Benete* comessel is találkozunk. (Wenzel, VII. k. 26. l.)

[3] A Bézs-nemzetséget legujabban D. Karácsonyi János «A magyar nemzetségek» 238. lapján tárgyalja. O is idézi Wenzel, VII. k. 510. lapját, de bár az idézett helyen elég világosan «Stephanus scilicet et Bees filii Comitis Bened» olvasható, a nemzedékrendi táblában ez Istvánt hiába keressük.

[4] Wenzel, VII. k. 516. l.

[5] Botka, 1. l.

[6] Botka, 19. l.

[1] Dr. Karácsonyi János i. m. I. k. 238—239. l.

tekintettel erre s azon későbbi okiratokra, melyek *kivétel nélkül* Margitot Bened leányának nevezik, csak irási hibának veendő. Van különben még más valami, a mi Karácsonyi állitását megingatja s ez a kronologia. Brezó már 1256-ban érett korú férfi, tehát nem igen valószinü, hogy oly embernek veje lett volna, ki még 1274-ben mint erőteljes ember háborúban vett részt, sokkal valószinübb tehát, hogy ez utóbbi nejének fivére lett légyen. Margit nővéreiről különben részletes adatokat nem ismerünk.

1. *Bézs utódai.*

Bened fia *Bézs*, kivel 1259-ben mint nyitramegyei birtokossal találkoztunk, családjának legkimagaslóbb tagja, kiről magát egyik fivérének utódja «Bézs nembeli»-nek nevezi. Már IV. Béla és V. István alatt részt vett a nyilvános életben, a nélkül, hogy az erről szóló közelebbi részleteket ismernők. IV. László alatt a cseh Ottokár elleni harczokban Detrekő vára előtt (1273-ban) oly kiváló érdemeket szerzett magának, hogy őt László 1274 febr. 10-én a nyitramegyei *Geszteu* birtokkal jutalmazta.[1]

Két fia volt: Máté és Berke.

Mátének, kinek csak nevét ismerjük, egy fia maradt: *II. Péter*, ki 1306-ban nagybátyjával, *Berké*vel, I. Péter fia Sándor beleegyezését is kinyerve, Bened leánya Margit fiának Miklósnak, az anyja után őt illető leánynegyedet kiadja; mindezek a családtagok akkor «*Váradi*»-ak.[2] 1324-ben megerősitik az 1306. évi egyezséget, mely alkalommal arról értesülünk, hogy Margit fia Miklós Mátétól már azelőtt a *lovászi* és *anasi* birtokrészét örök áron megvette és hogy Bézs unokája és fia, Miklóst és fiait magszakadás esetére osztályos rokonoknak nyilvánitják.[3] 1324 után nyomuk vész; 1333-ban sem Berke, sem II. Péter nincs életben. Vagyonuk, bár az 1324. évi szerződés Margit utódait örökösöknek nyilvánitotta, I. Péter utódaira szállt át, miután ezek Berke leányának, *Ilonā*-nak leánynegyedi követeléseit kielégitették.

[1] Hazai okmánytár, VIII. k. 158. l.
[2] Botka, 7. l.
[3] Ugyanott 17., 18. l.

2. *Péter utódai.*

I. Péter, ki a «*Vezekényi*» nevet viseli, 1295 decz. 12-én kisvezekényi birtokának egy részét fennebbi Brezó fia Miklósnak adja el.[1] 1306-ban már nem él.

Fián, Sándoron, kivül még egy névszerint ismeretlen *leánya* maradt, ki bizonyos Lesták fia Bogodhoz ment férjhez. Erről azonban külön fejezetben kell szólnunk.

I. Sándor 1298-ban sógorának egynéhány szolgát engedett át; 1306-ban *fiaival együtt* beleegyezését adja, hogy Margit utódai a nemzetségi vagyonból kielégittessenek; ugyanezt teszi 1324-ben is. Ugyanazon évi márcz. 30-án Kistapolcsányi András és fivére Gyula, Péter fia Sándort a barsmegyei *Ebedecz* nevü birtok eladásától tilalmazzák.[2] 1325 máj. 1-én a «*Szecsei*» nevet viseli s akkor Váradnak azon részét, melyet Bened fia Lesták után örökölt, Sági Benedeknek adja zálogba:[3] ezután elvész a nyoma.

Két fia volt: *III. Péter* és *György*. Ez utóbbiról csak annyit tudunk, hogy 1333-ban Berke leányát, Ilonát leánynegyedére nézve kielégiti.

III. Péter 1338-ban Bézs bán unokájával Kónya Miklóssal azon birtokokat osztja fel, melyeket Bézs bán még 1258-ban nagybátyjától Lestáktól, megvett volt. E felosztás alkalmával Péter a váradi részeket kapta. Az osztályozás indokaira nézve az illető okmány[4] nem nyujt támaszpontot. 1341-ben (akkor is «Szecsei») a Vezekényiekkel pörben áll, csakhogy most nem Margitnak leánynegyedét, hanem Váradnak azon részét kéri vissza a Vezekényiektől, melyet ő maga még Máté fiától II. Pétertől szerzett.[5] 1349 jan. 4-én véglegesen befejezi ez ügyet, a mennyiben Váradot a Vezekényiekkel megfelezi.[6]

Egyetlen fiával, *II. Sándorral* sirba szállt a

[1] Ugyanott 4. l.
[2] Anjoukori okmánytár, II. k. 122. l.
[3] Ugyanott 19. l.
[4] Ugyanott 22. l.
[5] Botka, 34. l. Már fentebb bebizonyitottuk, hogy ezen oklevél nem 1351-ben, hanem 1341-ben kelt. Nem áll tehát, a mit Karácsonyi mond (239), hogy III. Péter 1351-ben II Péternek váradi birtokában van. 1341. jan. 13-án mint Sándor fia Szecsei Péter királyi kiküldöttként müködik. (Anjoukori okmánytár, IV. k. 69. l.)
[6] Anjoukori okmánytár, V. k. 256. l.

nemzetség. Mikor halt meg II. Sándor, meg nem állapithatjuk. Annyi áll, hogy 1354 szept. 15-én már nem élt és hogy Lajos király az elhunytnak összes birtokait (két Szecse, Várad, Perlep Barsmegyében, Vezekény Nyitramegyében) akkor már Matyk fia Domonkosnak adományozta. II. Sándor tehát valószinüleg 1354 kezdetén halt meg.

Bézs nemzetségének leszármazása tehát következőleg alakul:

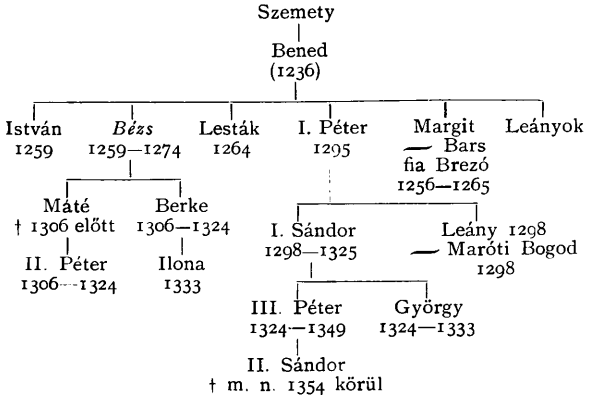

Az adományozás ellen ketten tiltakoztak. Egyfelől Margit unokája, Váradi Péter, ki akkor már hosszabb idő óta betegségben sinylődő ember volt és a pör bevégezte előtt 1355 jan. 13 és február 25 között meghalt, mire fia Benedek folytatta a pört. Csakhogy igényeit nem tudta kellőleg bebizonyitani, minek következtében Domonkos győztes maradt; leánya, Katalin különben e Benedek fivéréhez, Váradi Lászlóhoz ment később férjhez. Szerencsésebb volt a másik követelő, Máté fia Vezekényi Péter, ki fiaival: Vörös Miklós-, Sándor-, László- és Mátéval együtt Szecsei (III.) Péter és fia (II.) Sándornak összes barsmegyei birtokaira igényt emelt és egynehány közvetitő ember tanácsát követve, Domonkossal oly egyezséget kötött, hogy ez utóbbi neki a Nyitramegyében Sárfő mellett feküdt Kis-Vezekényt, 35 márka denárt és 10 ménest engedett át.[1] Mi inditotta Domonkost arra, hogy e követelő igényeit elismerte s vajjon Bézs nemzetségéhez tartozott-e az illető, nem tudjuk. Margit utódainak sorában hiába keressük őt.[2]

[1] Anjoukori okmánytár, VI. k. 391. l.

[2] 1355-ben Miklós fia Vezekényi János egyszer mint királyi kiküldött és egyszer mint birtokos szerepel (Anjoukori okmánytár. VI. k. 291. l. és Botka, 42. l.). Ez utóbbi minőségben mint pörvesztes Vezekényi Miklós özvegyének és fiainak bizonyos birságot fizet ki s ez alkalommal arról értesülünk, hogy Királyszilvájáu, Bélen és Leveleden (Barsmegyében) volt birtoka. Fia-e azon Jánosnak, ki mint Margit unokája 1306-ban szerepelt? nem tudjuk.

c) Lesták fia Bogod.

Fentebb láttuk, hogy Bézs nb. I. Sándornak nővére bizonyos Lesták fia Bogodhoz ment férjhez, és hogy e Sándornak fia III. Péter 1338-ban Bézs bán nagybátyja Lesták után Váradon és Lovászon maradt birtokrészekben Kónya Miklóssal osztozkodik. Dr. Karácsonyi János többször idézett munkájában (I. k. 240—241. l.) azt vitatja, hogy III. Péter e Lesták után örökölt és ez öröklés arra vezetendő vissza, hogy Bogod atyja Lesták, Bézs bán nagybátyjával, az 1258-ban szereplő Lestákkal azonos. E Lestákról a váradi birtok fiára, Bogodra, szállott, «midőn pedig magtalanul elhunyt, vagyona vérrokonát, Tűrei (helyesen: Tőrei) Kónyát illette, de ennek ki kellett adnia belőle Bogod özvegyének nászhozományát és pedig az özvegy legközelebbi rokonának, Bés nembeli III. Péternek. Mivel pedig a Tűrey Kónyának elegendő készpénze nem volt, kiadta ingatlanban s e végre átengedte az 1258-ban vett váradi és lovászi birtok felét.»

E kombináczió el nem fogadható. Az 1338-ban történt osztályról szóló okmány egy árva betüvel sem mondja, hogy Bézs nb. III. Péter a váradi és lovászi birtokrészeket örökösödési czimen kapja és Lesták fia Bogod nem halt meg magtalanul, a mint ezt a következő sorok igazolják.

Lukács sági prépost tanusitja 1263-ban, hogy előtte *Bogod fia Lesták özvegye, fiával Bogod*-dal együtt megjelenvén, a következőket adta elő: Férje, rokonainak Péternek, Bogyoszlónak és Endecsnek beleegyezésével *Ősödön* lévő birtokából egy ekealját bizonyos Istvánnak és Hektornak adott el, kik a vételárt ki is fizették. Miután azonban az eladott föld még nincsen meghatárolva, kötelezi magát az özvegy, fia nevében is, hogy annak idején, mikor a nemzetségi birtokot felosztják, az eladott rész kellő elhatárolásáról gondoskodni fog.[1] 1277-ben pedig Lőrincz sági

[1] Wenzel, III. k. 72. l.

prépost előtt, *Lesták fia* **Maróti** *Bogod* hatod magával letette az esküt, hogy a Keszőpataka és Terbegec közt elterülő (Ipoly) keszői föld az ő ősi birtokát képezi.[1] Marót pedig nem más, mint a Hontmegyében még most is létező Apát- vagy Egyház-Marót. Bogod 1295 nov. 28-án nemzetségi rokonától, Bogyoszló fia Keszői Miklóstól, ennek Hontmegyében levő *keszői* és *ősödi* birtokrészeit megveszi és már azelőtt szerzett keszői tulajdonát megerősitteti; ez utóbbi alkalommal a «*Maróti*» nevet viseli.[2] Midőn az esztergomi káptalan 1297 ápr. 2-án az ezekre vonatkozó okmányokat átirja, akkor is «Lesták fia Maróti Bogod comes» néven szerepel.[3] 1298-ban a Hontpázmán nb. Csalomjaiak kovárszegi birtokának határjárásában királyi emberként müködik,[4] valamint ugyanazon évben a Hontpázmán nb. Bényiek által elkövetett garázdálkodások ügyében mint tanu szerepel.[5] Névszerint ismeretlen neje Bézs nb. I. Péter leánya, kinek révén sógorától, Péter fia Váradi I. Sándortól, László ságí prépost tanusága mellett a ságí konvent előtt husz márkáért hat szolgát kap. Az illető okmány keltéből már csak «in octavis beati Nicolai confessoris . . . . octa . . .» olvasható s igy kiadó,[6] tekintettel arra, hogy László ságí prépostot 1281-től 1300-ig ismerjük, az okirat keltét az 1288 körüli decz. 14-ére teszi. Mi pedig azt hisszük, hogy, mert Sándor atyja Péter még 1295-ben élt, a fiunak e transactioja 1298-ra esik. II. Bogodról ez különben az utolsó hir.

Fia *III. Bogod* rosszul gazdálkodott. Ősödi birtokát 1312 előtt Kistapolcsányi Gyulának előbb zálogba adta s midőn egyre növekedő szegénysége következtében ki nem válthatta, jónak találta az egész birtokot 1312 nov. 18-án Gyulának örök áron eladni. Ez alkalommal már nem — mint atyja — «Maróti», hanem «*Keszői*» néven szerepel.[7]

Elszegényedése mellett még nagyobb baj is sujtotta, melyet politikai pártállásának köszönhetett. A Trencsényi Máté és Károly király között folyt viszálykodások alatt Bogod hü királypárti maradt; midőn 1315 nov. 26-án a királyi udvarhoz utazott, Trencsényi Máté őt elfogatta és megvakittatta. Bogod meg volt győződve, hogy Kistapolcsányi Gyula, ki Mátének egyik főembere volt, őt a hatalmas oligarchánál bevádolta s hogy ennek köszöni megvakittatását. Csak 13 évvel ezután sikerült Gyula fiának, Kistapolcsányi Gergelynek, atyja ártatlanságát kimutatni, a mennyiben több nemessel együttesen atyjának ártatlanságára vonatkozólag az esküt letette.[1] Csakhogy ez még sem akadályozta őt abban, hogy Gyulának 1321 szeptember 27-én még egy birtokrészt eladjon. Nevezett napon arról értesülünk, hogy Bogod fia Bogod és Kémes fia Mihály, hontmegyei nemesek, Ősödön lévő részint örökölt, részint vásárolt birtokukat fentebbi (Kistapolcsányi) Gyulának örök áron eladták.[2] Vajjon Kémes fia Mihály e Bogodnak nemzetségi rokona-e? nem tudjuk; Bogod 1352-ben már nem él. 1353-ban özvegye s fiai *Péter* és *János* a hontmegyei Kesző nevü birtokokat, melyet a megye tőlük elfoglalt, visszakapják.[3]

5. Bogát-Radván.

Bogát utódai.

A Bogát-Radván nemzetségbeli Bogátnak két fia maradt: István és Fülke (= Fülöpke); ez utóbbit megölte nemzetségbeli rokona Csiz, mire a megöltnek rokonai 1227-ben az e büntettből keletkezett ügyet maguk között rendezték.[4] Így beszéli ezt Garai Miklós nádor 1409-ben kelt oklevelében; az ügyre vonatkozó, az egri káptalan előtt állitólag 1227-ben kibocsátott eredeti oklevelet nem ismerjük. Ilsvai Lesták nádor egyik 1393-iki okirata szerint a nemzetség tagjai ugyanebben az ügyben 1252-ben ujabb egyezséget kötöttek; ugyan ezt az évszámot Bőbék Detre nádor 1400-ban emliti;[5] miután azonban nem igen hihető, hogy egy és ugyanazon ügy kétszeri rendezése között 25 év mult volna el, valószinünek tartjuk, hogy az első

[1] Knauz, II. k. 79. l.
[2] Ugyanott 379. l.
[3] Ugyanott 401. l.
[4] Wenzel, V. k. 193. l.
[5] Botka, 6. l.
[6] Hazai okmánytár, VI, k. 335. l.
[7] Anjoukori okmánytár, I. k. 274. l.

[1] Ugyanott II. k. 443. l.
[2] Ugyanott I, 628. l.
[3] Fejér, IX/II. k. 213. l.
[4] Wenzel VI. k. 444. l.
[5] Hazai okmánytár, V. k. 23. l. Wenzel: XI. 383. l.

rendezés kelte (1227) a későbbi irnok hibájára vezetendő vissza s hogy az inkább 1247-re helyezendő. Legyen azonban bárhogy, annyi bizonyos, hogy Bogát fia István mindkét egyezségben részt vett és hogy 1252-ben a «*Berettői*» nevet használja. 1252 után már nem akadunk nyomára. 1252-ben fiait is emlitik, a nélkül, hogy neveiket ismernők; de miután tudjuk, hogy István fiai István és Miklós 1300-ban a zemplénmegyei Mérk birtokosai, melyet Bogát fia István és fiai 1252-ben kaptak, biztosak vagyunk benne, hogy Berettői Istvánnak két fia, Miklós és II. István maradt.

Miklós, ki 1326-ban a «*Lazonyi*» néven szerepel,[1] 1337-ig ismeretes. Egyetlen gyermekét ismerjük, leányát *Magychot*, ki 1337 junius 15-én mint *Telchi Demeter fia özvegye*, a zemplénmegyei Mérk felének tulajdonosa.[2] E leánynak későbbi sorsát nem ismerjük.

II. István, kit többnyire a Pelejteiekkel viselt pöreiből ismerünk és kivel csak 1324-ig találkozunk, két fiut, Jánost és Jakabot, és Zsebe (=Sebe= *Erzsébet)* nevü leányt hagyott maga után.

Zsébe 1335-ben az olasz származásu és azért «Olasz»-nak nevezett János boldvakői (Abaujmegyében) várnagynak a neje és megkapja ez évben fivéreitől és nagybátyjától (Miklóstól) a szabolcsmegyebeli Berczel helyiséget, melyet Károly király 1335 előtt II. István fiának Jánosnak visszaitélt vala. 1337 junius 15-én olvassuk, hogy Olasz János a maga s felesége Zsebe nevében Bercel birtokukat Zsebe fivéreinek és nagybátyjának Mérk zemplénmegyei fél birtokával elcseréli; 1339 január 22-én az országbiró *Berceli Mihály* fia Barabás[3] ellenében Bercel birtok felét «Gallicus» (= Olasz) Jánosnak és feleségének Zsébe asszonynak itéli; 1342 január 25-én tanusitja a jászói konvent, hogy Gallicus János boldvakői várnagy és II. István fiai úgy egyeznek meg, hogy Bercel birtok előbbinek jut; 1360 augusztus 29-én arról értesülünk, hogy Olasz János már nem él és hogy Zsebe akkor már bizonyos Ábrahám fia Péternek a felesége, kivel és első férjével nemzett fiával Jakabbal együttesen fivéreit Bercel birtok elidegenitésétől eltiltja. E Jakab 1370 október 13-án még él. Nyoma van, hogy fia maradt.[1] Olasz Jánosnak azonban még egy másik fia is volt, ki 1357 január 16-án mint Olasz János fia Berczeli László, Szabolcsmegyében szerepel.[2]

II. István fiai: *János* és *Jakab* majdnem kivétel nélkül együttesen szerepelnek. Midőn János 1335 előtt a berceli birtokot megkapja, az «*Izsépi*» nevet viseli; 1335-ben fivérével együtt Bercelnek egy részét Zsébe asszonynak engedi át; az «Izsépi» nevet 1349 május 18-án is viseli, midőn fivérével együtt ősi és szerzett birtokait a szintén Bogát-Radván nb. Cseleiekkel felosztja.[3] 1359-ben kellemetlen pörbe keveredtek, a melynek alapul az szolgált, hogy II. István fia *Lazonyi Jakab* czinkostársaival együtt Csicseri Istvánt, a midőn Ráczország felé utazott, szabad uton, a Szentes nevü birtokon, annak Szentesligete nevü erdejében megölte, fivérét Jánost pedig életveszélyesen megsebesitette. 1360 aug. 29-én a két fivér megint a «*Lazonyi*» néven szerepel, de midőn az országbiró ugyanazon évi deczember 7-én Jakabot és szolgáját, Pócs fia Pált, Csicseri István megöletése dolgában megidézteti, akkor Jakabot «*Bánóczi*»-nak nevezi. 1361. augusztus 25-én ugyane néven szerepel és akkor arra kötelezi magát, hogy Csicseri János megsebesitéséért és István megöletéséért kártéritésül 680 forintot fizet, 200-at készpénzben, a többi fejében pedig a szabolcsmegyei berczeli részbirtokot adja, melyet, ha fivére tiltakozása miatt át nem adhatna, zemplénmegyei Újőr és Lask nevű birtokait köti le. Kötelezettségének azonban nem tett eleget, miért is a leleszi konvent 1362 január 2-án Bánóczi Jakabnak berceli birtokrészébe a Csicserieket iktatja be. Az erre vonatkozó összes birósági levelekben Bánóczi Jakab mint Drugeth János nádor fia Jánosnak tisztje (= famulus) szerepel. 1360 november 18-án Jakab már nem él, mire a Csicseriekkel kötött

[1] Anjoukori okmánytár, II. k. 261. l.

[2] Történelmi Tár, 1900. évf. 399.

[3] Alig szenvedhet kétséget, hogy ez azon Bogát-Radván nb. Mihály fia Barnabással azonos, ki mint Izsépi Barnabás 1342-től 1351-ig szerepel. Ez esetben is látjuk, hogy egy és ugyanazon család tagjai rövid időközökben különböző családi neveket használnak, a mi többnyire egyik vagy másik birtokukon lévő hosszabb tartózkodásukkal állt összefüggésben.

[1] Fejér, VI/II. k. 297. l. (Anjoukori okirat kivonata!)

[2] Anjoukori okmánytár, VI. k. 528. l. V. ö. különben Fejér IX VI. k. 167. l. hol Olaszi János fia Jakab a szabolcsmegyei Berczel nevü birtok ügyében szerepel.

[3] Anjoukori okmánytár V. k. 278. l.

egyezsége fivérére, Jánosra szállt át, miből világosan kitünik, hogy Jakab fiörökös hátrahagyása nélkül halt meg. János, ki fivérének kötelezettségét csak nagy nehezen akarta átvenni, 1360 óta megint a «*Lazonyi*» néven szerepel; utoljára 1364 január 8-án akadunk rá, midőn az egri káptalan előtt kijelenti, hogy a berceli birtokára vonatkozó levelei elégtek. 1371 márczius 31-én már nem él. E napon jelenti a leleszi konvent a királynak, hogy az országbiró parancsára a Csicserieket Bercel, Újőr és Berettő birtokokba ellentmondás nélkül és Újőr szomszédjainak, Czékei László fiai, László és Márton, a *Bánóczi János özvegye fivéreinek* jelenlétében beiktatta. János neje tehát a Kaplyon nb. Czékei-család egyik sarja.

E házasságból tudtunkkal egyetlen egy fiu született, kivel 1381-ben találkozunk. Böbék Detre nádor tanusitja t. i. akkor, hogy azon Bogát-Radván nembeliek sorában, kik a szerencsi monostor kegyurasági ügyében igényeiket az ezeket tagadó egyéb Bogát-Radván nb. családtagokkal szemben védelmezik és állitásaik bebizonyitására a fentebb emlitett, 1252-ből származó okiratot bemutatják: *János fia Bánóczi Jakab* is szerepel,[1] kinek további sorsáról és esetleges utódairól mit sem tudunk, miért is jogositva vagyunk feltételezni, hogy nemzetségének ezen ága vele sirba szállt.

Midőn még azt is kiemeljük, hogy az eddigieken kivül Lazonyban és Bánóczon egyéb birtokosokra is akadunk, kiknek nemzetségi hovatartozandóságát mindeddig nem ismerjük, a fentebbiek alapján ez ágnak a legujabb időben közzétettet sok tekintetben kiegészitendő nemzedékrendi tábláját a következőben mutatjuk be:

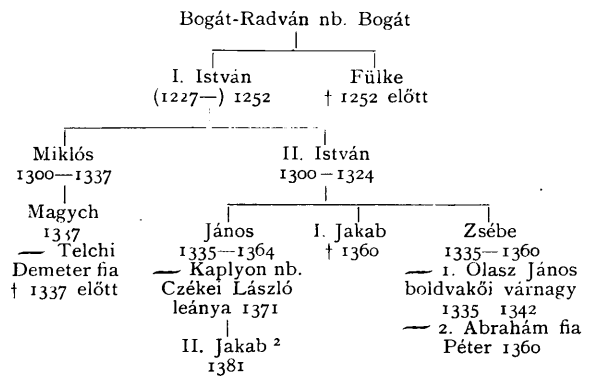

[1] Wenzel, XI. k. 383. l.

[2] V. ö. a Történelmi Tár 1900. évf. 396—410 és 1901. évf. 42—51 oldalaival.

6. Csák.

A zarándmegyei ág.[1]

Midőn V. István 1271 második felében a hajóhalmi országgyülésen egy az egri püspökség viszonyainak megvizsgálásával megbizott, 25 tagból álló bizottságot választott, a kizárólag Magyarország északkeleti részein lakó főurakból állt bizottság tagjainak sorrendjében többek között magister Bagon, comes Gerhardus de genere Chak, és comes Abraham de Cholth, de Comitatu de Zarand is szerepelnek.[2]

Hogy a «zarándmegyebeli» megjelölés csak is Csolti Ábrahámra vagy egyuttal a két előző Csák-nembelire is vonatkozik, azt az eddigi irodalom határozott bizonyossággal nem tudja megmondani; arra a kérdésre, vajjon voltak-e e Csák nembelieknek fiutódaik, nem tud válaszolni, amennyiben mindeddig e két személyt mindenütt mint utódnélkülieket találjuk feljegyezve. A következő sorok nem csak e kérdésekre fognak válaszolni, hanem egyuttal azt is ki fogják mutatni, hogy Fejér az egyik Csáknembelinek a nevét hibásan tette közzé.

* * *

A nagyváradi konventnek egyik 1342 április 9-én kiadott okleveléből[3] tudjuk, hogy Gutkeled nb. Bátori Berecknek névleg ismeretlen neje bizonyos *Merhardnak* a leánya; megjegyezzük azonban mindjárt, hogy a Merhard, Morhard, Murhard, Marchard nem más, mint a német középkori Marquard = Markward névnek magyaros alakja. Marhard leányának fiai, Bátori János és Miklós, idővel anyjuk hozományát, illetőleg atyai örökségét keresték, mire anyjuk fivérei vagyis Marhard fiai: *Bencenc, Ugron és II. Marhard*, nekik a Fejér-Kőrös mentén fekvő Zynche és Thuba nevü helységeket adták, mely adományozásba később *Bencenc fia Csák*, kétségkivül mint atyjának és két nagybátyjának egyedüli örököse, beleegyezett.

E helységeket hiába keressük ma e néven; de miután tudjuk, hogy a régi Zarándmegye a mai Aradmegyének északi feléből és a mai

[1] Szükségesnek találom annak kiemelését, hogy jelen dolgozat már 1902 márcziusában készen állott.

[2] Fejér, V/I. k. 156. l.

[3] Anjoukori okmánytár, IV. k. 197—198. l.

Hunyadmegyének Fehér-Kőrös menti északi részéből állt, első sorban e tájon fogjuk őket keresni. Meg is találjuk itt a jelenleg Aradmegyének kisjenői járásában fekvő *Szintye* nevü falut, melyben az okirati Zynchére ismerünk; miután továbbá tudjuk, hogy a zarándmegyebeli Kis-Szintye vidékén a XIV. században *Kupa* nevü helység létezett,[1] jogositva vagyunk elhinni, hogy «Thuba», melyre sehol sem akadunk, csak közlési hiba, és Kupával azonos. A legfényesebb bizonyitékát annak, hogy fentebbi két helység tényleg Zarándmegyében feküdt, abban találjuk, hogy a nagyváradi káptalan bizonysága szerint azon ötven nemes ember közül, kik 1323-ban a biharmegyei Gutkeled nembelieknek bizonyos hatalmaskodási ügyében az esküt letették, «*magister Chaak filius Bencency de comitatu de Zarand*» is szerepelt.[2] Többet e Csákról nem is tudunk.

Nagybátyáira nézve csak egyetlen egy adatot tudtam megtalálni. A nagyváradi káptalan tanusitja 1306. február 2-án, hogy a Bór-Kalán nb. Szeriek és Borsa nb. Kopasz nádor között egyezkedés jött létre és hogy a közvetitő nemesek között egy Marhard fia Ugron nevü mester is volt.[3]

Kérdés már most, kicsoda ez a Marhard és mely nemzetségből vagy családból való? erre a kérdésre a fentebbi okirat szintén ad felvilágositást.

A nagyváradi konvent t. i. ugyanazon napon (1342 április 9-én) tanusitja, hogy Bátori János és Miklós mellett *Bágyon fia Miklós fia János* és *ugyanazon Bágyon fia Ugron fia László* is megjelentek előtte. Ezek előadják, hogy *eleik* (progenitores), Merhard fiai Bencenc, Ugron és Merhard, nővérük fiainak, Bátori János- és Miklósnak, anyjuk örökösödési követelését kielégitendők, Zynche és Thuba nevü birtokaikat átadták és hogy e Bencenc fia Csák ez adományozást később helybenhagyta. Midőn ők maguk, t. i. Bágyon unokái e vidékre jöttek, nevezett Bátoriak, rokonaik (proximi) több rendbeli szolgálatot tettek nekik és annyira segitették őket, hogy most mindezek jutalmául, az őseiktől rájuk szállt Zynchére és Thubára vonatkozó tulajdonjogaikat, éppen úgy mint őseik, a Bátoriakra és ezeknek örököseire ruházzák át.

Miután Bágyon (ami nem más, mint a Balduin név magyaros alakja) nem Marhardnak a fia, világos, hogy Marhard és fiai nem lehettek Bágyon unokáinak egyenes ősei és hogy a «progenitores» ez esetben csak «oldalősök»-nek veendők; de miután Marhard utódainak magvaszakadása után a fentebbi két helységre vonatkozó tulajdonjog Bágyon unokáira szállt, ezek a Bátoriakat rokonaiknak nevezik és progenitoreseiknek, Marhard fiainak adományozását megerősitik, világos, hogy *Bágyon unokái és Marhard utódai egy és ugyanazon nemzetség sarjai.*

A genealogiai homály erre már szétoszlik. Miután kimutattuk, hogy I. Marhard unokája Csák 1323-ban Zarándmegyéből való ember, s hogy Zynche és Thuba ugyanazon megyében feküdtek az izenkénti leszármazás pedig Bágyon és I. Marhardnak egyidejüségére vall, már most mint varázsütésre felismerjük, hogy az eddig tárgyalt személyeknek ősei Bágyon és Marhard az 1271. évi országgyülésen szerepelt Bágyon és «Gerhard»-dal azonosak és *igy a Csák nemzetségnek tagjai*, melynek egyéb ágaiban a Csák és Ugron név elég gyakran fordul elő. De a Marhard név sem idegen itt. Csák nb. Marhard fia Gyarmán 1269-től 1299-ig Fejér- és Sopronmegyében ismeretes. Csák nb. Ugron esztergomi érsek öcscse vagy unokaöcscse különben már 1230 előtt is zarándmegyei birtokos.

Fejér az 1271. évi okiratban rosszul olvasta a nevet; *nem Gerhardus az, hanem Merhardus*, minek bizonyitékát különben abban is megtaláljuk, hogy az Aba nemzetségnek ama bizonyos országgyülési bizottságban szereplő egyik tagját szintén Gerhardusnak irja,[1] pedig jól tudjuk, hogy ez nem Gerhard (= Gerold = Gellért) hanem Marhard, az ismert abaujvármegyei főispán, nemzetsége aszalai és szikszai ágának őse. Mily izenkénti rokonság volt Bágyon és I. Marhard között, határozottan meg nem mondhatjuk; tekintettel azonban a kronologiai viszonyokra,

[1] Csánki I. k. 738. l.

[2] Békésm. oklevéltár, 1. l.

[3] Anjoukori okmánytár, I. k. 107. l. (hol tévesen áll Menhardy) A közvetitők még a következők: *a)* Igmánd nb. Lőrincz cz. vajda, *b)* Bábolnai Gergely, *c)* Hont-Pázmán nb. Albert, *d)* Vásári Gergely, *e)* Tiszai István és mások.

[1] Fejér, V./I. k. 155. l.

alig tévedünk, ha őket fivéreknek vesszük. Igy megkapjuk a Csák nemzetség ez ismeretlen ágának következő leszármazását:

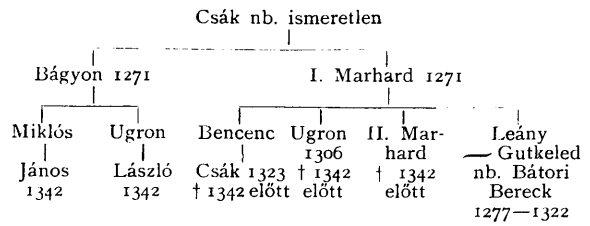

Be nem végezhetjük e fejezetet anélkül, hogy a következőre ne figyelmeztessük olvasóinkat.

A székesfehérvári káptalan előtt 1334. év október 6-án,[1] Bágyon fia Ugron comes özvegye Klára és fia László, Gyugy nevü somogymegyei birtokukat János, székesfehérvári kanonoknak eladták. Bár itt három nemzedékben azonos neveket találunk, bár nincsen kizárva, hogy egy északkeleten székelő család ne legyen egyuttal az ország nyugati részén is birtokos és bár a kronologiai viszonyok sem ellentmondók, még sem tartjuk valószinünek, hogy az itt nevezett Bágyon fentebbi Csák nb. Bágyonnal azonos legyen. Erről azonban más alkalommal fogunk szóllani. Dr. WERTNER MÓR.

[1] Anjoukori okmánytár, III. k. 121—122. l.

VEGYES.

A Baksa nemzetség eredete.

«A magyar nemzetségek» cz. müvem I. k. 163. lapján azt irám, hogy ha az 1153-iki hamis oklevél felmutatásakor nyilatkozó családi hagyománynak hihetnénk, a Baksa nemzetség ősi fészkét Hevesmegye északi részén kellene keresnünk.

De másrészt, mint ugyanott megjegyeztem, a Baksa nem birtokszerzései arra mutatnak, hogy e nemnek inkább a Bodrogköz volt a hazája.

Ennélfogva inkább azt mondtam, hogy az ősi fészket meghatározni lehetetlen, mintsem valakit határozott állitással félrevezessek.

Nemrégiben azonban oly adat került kezembe, a mely biztos utmutatást nyujt a Baksa nem korábbi fészkének, sőt származásának meghatározására is.

Biztos, hogy a Tarna felső völgyébe eső, hevesmegyei Szajla 1329-ben még a Baksa-nemzetségé volt és ekkor a Bocskay-ágnak jutott.[1] Biztosnak hittem azt is, hogy 1280 előtt e nem birta a Zagyva balpartján, Hevesmegye északi részén eső és a mai Lengyend-pusztát maguk közé fogó Bátony és Dorog falvakat s ezeken kivül voltak falvai a Rima folyó mellett is.[2]

Végre egy szerfölött hibás és hiányos kivonatból tudtam azt is, hogy a hevesmegyei Csehit 1285 előtt Simon ispán fia Dénes, a Bocskay-család közvetetlen őse birta.

Csakhogy e kivonat eredeti oklevele a sovány birtokról szóló tudósitáson kivül nevezetes nemzedékrendi adatot is foglal magában. Magister Dyonisius, filius comitis Symonis, — mondja az eredeti oklevél — terram suam hereditariam in comitatu de Heves existentem, Cheh vocatam, cuius terre dimidietatem, similiter Cheh vocatam, *per divisionem factam inter patres eorum* idem Pous (filius Marsa) *possidet*, odaadja Marsa fia Pós ispánnak cserébe ennek Detre-Villy nevü abaujmegyei birtokáért.[1]

Kétségtelen ebből nem csak az, hogy a hevesmegyei Egertől északra eső Csehi a Baksa-nemzetségnek ősi birtoka, hanem az is, hogy e nem Marsa fia Pós ispánnal osztályos atyafiságban állott.

Marsa fia Pós 1277-ben jutott neje révén Dettre-Villy-hez. Ekkor adták ugyanis Csenelyi (de Cherne) Péter és Demeter, Miklós fiai, Detre unokái, neki mint sógoruknak, leánytestvérük férjének, Regmecz (Redemech) másként Villy nevü falut.[2] Villy csakugyan Regmecz mellett esik és egykori alapitója, Detre után méltán viselhette a Detre-Villy nevet.

A hevesmegyei Csehi birtokosának, Pósnak atyját másként Mersa-nak és Merse nek is irták. Mert Pós fiai 1310-ben megosztozván birtokaiban, azt mondják, hogy Csehin kivül a szintén hevesmegyei Bolya falu (most Pétervásárától keletre eső puszta) is az övék.[3] E Bolya (Buya falut atyjuk, Pós 1284-ben szerezte és

[1] Anjoukori okmánytár, 452—54. l.
[2] Fejér, Cod. Dip. VIII. k. 52. l.

[1] Szepesi káptalan levéltára. Scrin. XI. f. 1. nr. 4.
[2] Szepesi káptalan levéltára Scr. XI. f. 1. nr. 2. — Wenzel, Asp. Okm. IV. k. 91. l.
[3] Melczer okmánytár, 15. l.

ekkor Póst Mersa fiának irják.[1] 1359-ben, mikor a Varaszayak nagyanyjuknak leánynegyedét e Pós unokáitól megkapják, nagyanyjukat «filia Merse»-nek irják.[2] Mivel pedig e helyütt a név latinosan birtokos esetben áll, annak nevező esete Mersa vala.

Mersa fia Pós néven okleveleink sürün emlegetik Pós urat. 1280-ban a bolyai nemeseket osztoztatja,[3] 1284-ben a hevesmegyei Bátor falut szerzi meg (nem annyira ajándékul kapta, mint inkább vette).[4]

Egy eddig kiadatlan 1285-iki levélben rábukkanunk testvérére, Lőrinczre is. Ez évben Mersa fiai, Lőrincz és Pós az Ug másként Bél és a Bolyk (Buchk) nemzetségek több tagjaival együtt az egri káptalan előtt bizonyságot tesznek, hogy Nemel fia János és Emsöd fia János Albert fia Albertnek rokonai.[5]

A Baksa-nemzetség származásának kérdésére nézve azonban Pósnak legnevezetesebb tette az volt, hogy 1295-ben odaadta bátori birtokát az egri püspöknek és helyette kapta az egri püspökség *Batan*-nak irt faluját és Fedémes egy részét. Batanról a névhasonlatosság révén könnyen azt gondolhatnók, hogy az a zagyvavölgyi Bálony! Pedig ha a határjárást végigbetüzzük, vitágos, hogy e Batan a Pétervásárától keletre eső Bolya, Fedémes, Aranyos és Butaj falvakkal (most felében pusztákkal) volt határos s igy nem lehet más, mint a mai Pósvár puszta, hajdan Pósvárallya, még előbb Alsok falu.[6]

E Batan holléte egyszerre kiábránditott engem a zagyvamenti Bátony, Lengyeld és Dorog falvakkal összeszőtt hozzávetésből. Kiábrándithat abból is, hogy az 1231-ben előforduló Batkot a Baksa-nemzetség ősei közé sorozzuk. Mert nyilvánvaló, hogy ha egyszer Pétervására mellett, Szajla közelében volt egy Batan nevü falu, akkor semmiesetre sem szabad a Baksa-nemzetség szintén Batan (Bacan)-nak irt faluját a zagyvavölgyi Bátonynyal azonositani. A másik Dyuryg-nek irt falut ugyis csak erőltetve lehetett Dorognak magyarázni, mert ez időben a Dorog hely- és személyneveket Drug-nak, Durug-nak irták. E Dorog-magyarázat azonkivül teljesen figyelmen kivül hagyta a Dyuryg névben kétszer is előforduló y hangot. Azonkivül a Soós levéltár régi lajstromozója e nevet Dióvégnek olvasta,[7] tehát az eredetiben alkalmasint nem Dyuryg, hanem Dywyg állott.

Mivel pedig Batan és Dyuryg vagy Dywyg Pétervásárától keletre feküdtek s mivel már most kétségtelen, hogy az innen nem messze, az Eger felső völgyében eső Csehi is a Baksa-nemzetség ősi jószágaihoz tartozott, szakitanunk kell végleg a Baksa-nemzetség zemplénmegyei származásával. Ellenben el kell fogadnunk azt, hogy Hevesmegye észak-keleti csúcsa, a Tarna és Eger patakok felső völgye volt eredeti fészke.

Kitünik az eddigiekből az is, hogy a Kendy, Kellemesy és Pósvárallyay családok szintén a Baksa-nemből ágaztak ki. Összeköttetésüket és első elágazásukat mutatja e tábla:

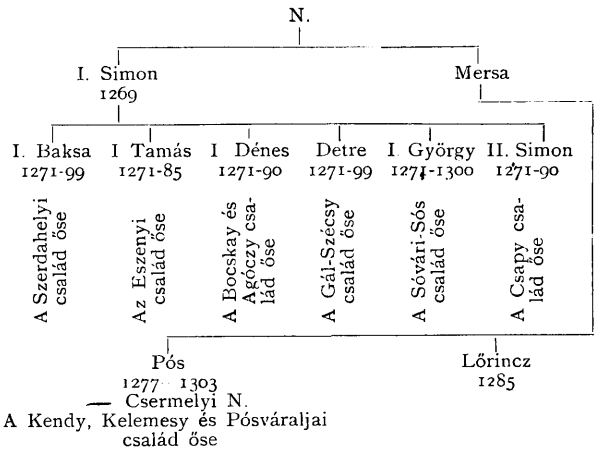

Közös őse ezen családoknak az időrend szerint azon Miklós lehetett, a kinek szépunokája Erzsébet Teköle Uszhoz menz férjhez, de még 1331 előtt meghalt s tulajdonkép még a XIII. században élt.[1]

Az, hogy Pós a Pilis nembeli Csesznelyi Miklós leányát vette nőül, megmagyarázza azt is, hogyan jutottak az ő fiai Sárosmegyébe. Azt tudtuk eddig is, hogy 1312-ben Pós fiai Miklós, Egyed, Mihály és Lőkös (Lőrincz, de hogy nagybátyjától megkülönböztessék, kicsinyitve Lőkösnek hivták) Sáros várát I. Károly ellenében védelmezték s e miatt Kendi és Kellemes nevü falvaikat egy időre elvesztették,[2] de nem tudtuk annak okát adni, miért kellett nekik Sáros várát a király ellen védelmezniök?

Azonban most már tudjuk, hogy ők Pilisnembeli Miklós fia Demeternek, a hatalmas zólyomi, majd pozsonyi ispánnak unokaöcscsei voltak s mivel Miklós fia Demeter a XIV. század elején Sáros várát kezére keritette,[3] nagyon természetes, hogy unokaöcscsei személyében az akkori pártváltoztatások idején biztos embereket keresett s igy Sáros várában várnagyokká őket tette.

Ez adatokból egyszersmind fény derül a Baksa-nemzetség származására is.

[1] Wenzel, Árp. Okm. IX. k. 399. l.
[2] Melczer okm. 50. l.
[3] Wenzel, Árp. okm. IX. k. 289. l.
[4] Ugyanott 352., 423. l.
[5] Sóvári Soós cs. levéltára a Nemzeti Múzeumban.
[6] Wenzel, Árp. Okm. X. k. 201—2. l.
[7] Századok, 1882. évf. 50. l.

[1] L. Magyar Nemzetségek cz. müvem I. k. 158—59. lapok közt levő tábla és III. k. 58. l.
[2] Melczer okm. 25. l.
[3] Fejér, VIII/I. k. 446. l.

A Pilis nemzetség, a melynek egyik tagját Pós vette nőül, mint a neve is mutatja, szláv eredetü volt. Az a Csernely-falu, a hol Pós apósa és sógorai laktak, szintén szláv nevü és Borsodmegyének éppen azon a részén esik, a melyet 1241 előtt cseh jövevények, települők szállottak meg, a mint az a váradi tüzesvaspróba lajstrom nyilván mondja.

De ez nem sokat bizonyit. Gyökeres magyar is összeházasodhatott a megtelepült s hamar magyarosodó Pilis nemzetséggel.

Nevezetesebb, hogy a Baksa nemzetségnek ősi birtoka Csehi. Ezt e szerint a Baksa nemzetség telepitette, a telepités pedig úgy ment könnyen, ha a telepitők ismerősök voltak a csehekkel.

Még ez sem volna döntő. Ha esetleg Csehit Baksa és Pós nagyatyja kapta, akkor azt I. Simon és Mersa már örökölt (hereditaria) birtokuknak mondhatták. Döntő az, hogy a nemzetség legelső tagjai Baksa és Mersa (Marsa, Merse) személyneveket viselnek.

Baksát irják másként Boksá-nak is és ez nem egyéb mint a szláv Bog főnév és *sa* képző. Jelentése körülbelül annyi mint a német Gottfried-nek. E Bogsa-ból származott könnyebb kiejtéssel a Boksa, majd a magyarosabb Baksa,

A Mersa név jelentését nem tudom megfejteni, de hogy szláv szó Mrsa-ból származik, biztos. Éppen azért irják egyszer Marsa-nak, máskor Mersá-nak, mert a magyar kisegitőhang nélkül nem tudta kimondani, hanem a bretva-ból vagy borotvát vagy beretvát csinált, épúgy Mrsa-t is hol Marsa, hol Mersa-nak próbálta kiejteni. A Mersaból aztán a hangilleszkedés törvénye szerint lett Merse. (V. ö. Gecsa = Gecse, Becsa = Becse stb.)

E három jel együttvéve, azt hisszük, eléggé bizonyitja, hogy a Baksa nemzetség a másik Zemplénben oly nagygyá növekedett Bogát-Radvány nemmel együtt szláv eredetü. Mennyit tett a magyar állam, társadalom és föld, mig e nemzetséget úgy átalakitotta, hogy az hazánknak Bocskay Istvánt adta! Dr. KARÁCSONYI JÁNOS.

Az első Eddeiek.

Bizonyos *Iharos* nevü somogymegyei birtokosnak, kiről nevén kivül egyebet nem tudunk, két fia volt. Az egyik, kinek neve szintén ismeretlen, Buzát-Hahót nb. Panyit fogságába került, minek következtében IV. Béla király Panyitot 30 márka birságra itélte. Az elfogatás évét nem ismerjük; annyi bizonyos, hogy Panyitnak már 1254 november 18-án kellett volna az összeget lefizetnie s hogy Béla — mert Panyit azt állitotta, hogy Güssingi Henrik országbiró és somogyi főispánnak itéletlevele hamis — a végleges itéletet 1255 február 17-én hozta.[1]) A névtelen fiuról többet nem is tudunk.

I. Iharosnak másik fia: *Gergely*, ki névtelen fivérét képviseli s az ezért fizetendő birságot átveszi, ettől fogva Somogymegyében és vidékén előkelő birtokosként szerepel. — Igy már 1262-ben a vasmegyei Radócziaknak bizonyos birtokpörében Olyvösön (Somogymegyében) fogott biró. Ugyanazon minőségben szerepel 1268-ban somogymegyei birtokok ügyében többször is.[3] A mellett azonban a közügyekben is részt vett. Mária királyné 1268-ban előadja, hogy Juharos fia Gergely comes IV. Bélának, és fiának Béla herczegnek sok szolgálatot tett, miért is neki Juharos nevü örökölt birtoka szomszédságában, *Berényen* bizonyos földeket adományoz;[4] e Berény megfelel a mai somogymegyebeli Iharos-Berénynek. 1269-ben fogott biróként müködik a somogymegyei Lepled birtok ügyében.[5] — Ugyanezt olvassuk róla 1278 márczius 6-án a somogymegyei Csavonya birtok rendezése alkalmával.[6] De szerző ember is volt. 1276 január 20-án megveszi Ják nb. Mikótól ennek Somogymegyében lévő *inkei* birtokrészét; 1276 augusztus 17-én tanusitják Pécz nb. Gergely bán Somogyvármegye főispánja, Bő nb János, Kovásznai Kozma és Elle nb. Ugra comesek, hogy Gergelynek Bágyon fiai Miklós és István ellen kártéritési pöre volt, melynek folyamán alperesek makacsságuk miatt el lettek marasztalva. Gergelynek adatott azon engedély, hogy mindaddig, mig őt nem kártalanitják, Somogymegyében fekvő *Bár* nevü birtokukat elfoglalva tartsa.[7] Utoljára 1278 október 29-én találkozunk vele, midőn Inkei Bot fiainak, Ivánnak és Jóbnak, hogy földönfutókká ne váljanak, Inkén egy kis jószágot adományoz[8] Három fiu maradt utána: I. János, II. Iharos és Baksa. *I. János*, ki már az *Eddei* nevet viseli,[9]

[1] Fejér IV/III. k. 3, 284. l.; az okmánynak nincs keltezése, de miután IV. Béla 1255 márczius 17.-én Vaskán tartózkodott (Wenzel XI. 412), jelen okirat pedig Vaskán kel s Güssingi Henrik 1254-től 1256-ig mint országbiró egyuttal Somogymegye főispánja is volt, apodiktikus bizonyossággal mondhatjuk, hogy az okirat csak 1255-ből származhatik.

[2] Wenzel VIII. k. 35. l.

[3] Wenzel III. 184—186, 188—190. Hazai okmánytár VIII. 115. (Wenzel VIII. 206 ddo. 1268. helytelenül nevezi őt János fiának), V. ö. Fejér, VII. k. 1, 349. l.

[4] Wenzel VIII. k. 193. l.

[5] Ugyanott 229. l.

[6] Wenzel IX. k. 48. l. Kelet nélkül, de a szereplő országnagyok alapján 1278-ra helyezendő, vö. ugyanott 222. l.

[1] Fejér V II. k. 2, 366—367. (v. ö. 421.)

[2] Wenzel XII. k. 700—702. l.

[3] E helység legrégibb neve: Egude (1230, Wenzel I. 279); 1294-ben «Egyude» (Wenzel V. 103); ugyane néven előfordul 1302-ben (Anjoukori okmánytár I. k. 43. l. — 1309-ben pedig Egyda (Knauz II. k. 602. l.); 1341-ben Egede (Anjoukori okmánytár IV. k. 125. l.)

1294-ben saját és fivére nevében a somogymegyei *Kara* nevü helységre való igényeit a pannonhalmi apáttal szemben képviseli. Sikerült is neki kimutatni, hogy IV. László Iharos fiának Gergelynek[1] Karán egynehány dűlőt adományozott, de miután egy későbbi tárgyaláson meg nem jelent és a pannonhalmi apát tulajdonjogát bebizonyitotta, elvesztette János a pört. 1294 után elvesz a nyoma.

Nejével a somogymegyei *Szőllős*t kapta hozományul.[2] E nő származására nézve tudjuk, hogy Péter fia Zsidó a székesfehérvári káptalan előtt 1244-ben Somogymegyében lévő Szőllős nevü birtokát két leányának, Katalinnak és Erzsébetnek átengedte.[3] Miután I. Eddei Jánosnak egyik unokája a Katalin nevet viseli, azt hisszük, hogy Zsidó leányai közül Katalin volt János neje, a mi természetesen ki nem zárja, hogy ez esetleg Erzsébet is lehetett. E Zsidónak fia János később királyi hirnökmester.[4]

I. Jánosnak egyetlen fiát ismerjük: II. vagy *Fodor Jánost*, kiről nevén kivül mit sem tudunk. Úgy látszik, hogy korán halt meg, mert 1302-ben már csak fiával találkozunk. E Fodor János előnyös házasságot kötött, mi által családjának birtokait jócskán szaporitotta. Bizonyos Petres fia: Torvaji Petres megszerezte örökáron 1265 junius 81-án a somogymegyei *Sövényt*, mely vételhez IV. László 1277-ben adja meg beleegyezését.[5] 1279 május 5-én megveszi Petres a Szalók nb. Elek özvegyétől ennek *ádándi* birtokát, mely saját birtokai, *Kisfalud* és *Sövény* szomszédságában feküdt.[6] Leánya *Margit* Eddei Fodor Jánoshoz ment férjhez, mely alkalommal a sövényi birtokot kapta. Petres fia Domonkos végrendeletében sövényi részen kivül még *Jut* nevü birtokát is Fodor János fiának Imrének hagyományozta.[7]

Fodor Jánosnak három gyermeke maradt: Imre, Margit és Katalin.

Margit 1302-ben Pok nb. Péter fia Móriczhoz ment férjhez, mely alkalommal fivérétől Imrétől Sövényen és Juton egynehány földet kapott hozományul.[8] Egyebet nem tudunk róla.

Katalin a somogymegyebeli *Hetesi* Lév fiához, Miklóshoz ment férjhez, kiről tudjuk, hogy 1333-ban Inke egy részét, melyet Katalin fivérétől Imrétől kapott, Osztopáni Péter fia Petőnek átadja.[9] Miklósnak özvegyeként 1341 augusztus 16-án e Katalin szerepel. E napon tanusitja a somogyári konvent, hogy Katalin a somogymegyei Inkén lévő birtokrészét Gutkeled nb. Miklós bán fia Miklósnak zálogba adta.[1] Röviddel utóbb, 1342 szeptember 3-án tanusitja Erzsébet királyné, hogy özvegy Hetesi Miklósné, szül. Eddei Katalin, a somogymegyei Szőllősön lévő azon birtokrészét, melyet atyai nagyanyja után kapott, Ugali Pál országbirói főjegyzőnek 35 márka dénárért örökül vallja.[2]

Imréről 1302 után csak azt tudjuk, hogy 1330-ban Inkén és Iharoson még birtokos volt; 1333-ban nővérével Katával együtt szerepel.[3] 1344-ben már nem él. Neje, fia Miklós és leánya Katalin túlélik őt.

Fia *Miklós* pénzszükével küzd. 1344 szeptember 26-án Iharoson lévő birtokát Nagymartoni Pál országbirónak, kinek 80 márkával adós, örökáron eladja. Anyjának hozományi, valamint Katalin nevű nővérének leánynegyedi követeléseit maga fizeti ki.[4] Miklósnak további nyomait nem kutatjuk és így I. Gergely többi fiaihoz kell visszatérnünk.

II. Iharos, kivel már 1294-ben találkoztunk, 1299-ben Oberthi László bünügyében annyiban szerepel, a mennyiben neki joga lett volna, Lászlónak oberthi birtokát megszerezni, a mit azonban nem tett;[5] ebből világos, hogy Oberthben vagy ennek tőszomszédságában birtokos volt. 1316 deczember 4-én tanusitja a somogyvári konvent, hogy Inkei Jób fia János és Gergely comes fiai, Iharos és Baksa az előbbinek inkei birtokrésze ügyében akként egyezkedtek, hogy Gergely fiai e birtok használatában maradjanak. Az ügy azonban csak 1318 május 1-én nyerte végleges elintézését, mely alkalommal Iharos és Baksa a viszályos birtokot véglegesen megkapták.[6]

II. Iharosnak 1316 után elvész a nyoma. Csak leányai maradtak, kikről, egy az országos levéltárban N. R. A. fasc. 34. nr. 10. sz. a. őrzött, eddig kiadatlan elenchus (az illető okirat eredetije már nincs meg) a következőket mondja:

In causa Georgii filii Ladislai de Kovách contra Georgium filium Lorandi de Berzenche intuitu Possessionis Inke in comitatu Simig. existen. coram palatino Regni Nicolao de Gara suscitata per eundem in causam attractum juri exhibitæ amicabilis compositionis, sive transactionis inter Stephanum filium Trepk et Cholk eiusdem; nec non Peteu filium Petri de Osztopán (Uztupán) et Kathych eiusdem; item Mark filium Stephani et Andream filium Sydo de genere Peech, horumque consortes, filias scilicet condam

[1] Az illető okirat (Wenzel V. k. 103—104 l.) tévesen mondja: János fia.
[2] Anjoukori okmánytár IV. k. 260. l.
[3] Wenzel VII. k. 182. l.
[4] Róla és utódairól más alkalommal lesz szó.
[5] Hazai oklevéltár 43, 49, 77.
[6] Wenzel XII. k. 275. l.
[7] Anjoukori okmánytár. I. k. 44. l.
[8] Ugyanott 43—44.
[9] Fejér VIII/VII. k. 249. l.

[1] Anjoukori okmánytár IV. k. 125. l.
[2] Ugyanott 260. l.
[3] Fejér VIII/VII. k. 7. 249. l.
[4] Fejér IX/I. k. 1, 198. l.
[5] Wenzel V. k. 234—235. l.
[6] Anjoukori okmánytár I. k. 409., 466. l.

Magistri Iharus filii Gregorii de Egude ex Margaretha, Stephani de Darou filia, susceptas, ab una: ac Joannem, Nicolaum et Dominicum filios Boxa filii prædicti Gregorii de Egude ab alia partibus: ratione quartæ puellaris prætactarum Cholk, Kathych et aliarum nominatim non expressarum, dotisque ac rerum paraphernalium matris earundem prædictae de bonis hæreditariis memorati magistri Iharus patris ipsarum provenire debentium, coram Henrico Vesprimiensi episcopo et reginali cancellario aliisque probis viris taliter: ut annotati Joannes, Nicolaus et Dominicus de Egude repetitis filiabus Magistri Iharus earumque hæredibus in satisfactionem iuris earundem quartalitii, dotis item ac rerum paraphernalium matris ipsarum totalem præscriptam possessionem Inke (salva dumtaxat portione eiusdem Emerici filii Joannis ibidem permanente): inter ipsas æqualiter dividendam iure perpetuo assignaverint, ac insuper portionem quoque mentionati Emerici filii Joannis in possessione Iharus habitam iisdem seu ad emendum, sive ad pignus ad se recipiendum indulserint. Anno 1330. initæ, Transsumptum seu par iudiciarium pro Petro filio antelati Ladislai de Kováchy expeditum 1412. Sub. auth. etc.[1]

Ebből tehát a következők tünnek ki:

II. Iharos neje *Margit* előkelő családból származott, a mennyiben atyja, Darói István, II. Majs nádor nemzetségi rokona, Tolnamegyében tekintélyes birtokos volt. Margittal kötött házasságából négy leány származott:

1. *Csalka*, kinek férje *Bő nb. Trepk fia István*, somogymegyei birtokos. Ez előfordul 1324 óta; tőle származik a Kürtössi és a Messer család.

2. *Katicza* (Katalin), kinek férje: *Osztopáni Péter fia Pető*, somogymegyei birtokos. Előfordul 1317-től 1361-ig (1333-ban megveszi sógorának, Hetesi Miklósnak inkei birtokrészét).

3. A harmadik, névleg ismeretlen leány *Pécz nb. «Lég» István fia Márk*-hoz ment férjhez. E házasságból származott többek között Roland is (1367—1374), kinek fia György a *Berzenczei* családot folytatta.[2]

4. A negyedik, szintén névtelen leány *Zsidó fia Andráshoz* ment férjhez, kire nézve a következőt kell kiemelnünk:

A fentebbi elenchus szószerint mondja: «item Mark filium Stephani et Andream filium Sydo de genere Peech». Márkról biztosan tudjuk, hogy a Pécz nemzetségnek sarja; azt pedig, hogy Zsidó fia András is — a mint az elenchus mondja — e nemzetséghez tartozik, mindeddig nem találtuk bizonyitottnak, miért is ezt egyelőre érdekes nyilt kérdésnek tekintjük. Magát Andrást azonban jól ismerjük: a somogymegyei *Kapolyi* család tagja ő, kivel még 1347 márczius 3-án találkozunk.[3]

[1] Dr. ifj. Reiszig Ede úr szives közlése.
[2] V. ö. Turul 1897. évf. 134. l.
[3] Róla s családjáról másutt.

Mind e négy leány, illetve ezeknek férjei 1330-ban Henrik veszprémi püspök és királynéi kanczellár előtt anyjuknak, Darói Margitnak hitbérét és saját leánynegyedi örökségüket atyjuk, II. Iharos rokonaitól követelik. Ezeket képviselik a már szintén nem élő Baksa fiai, kik a dolgot úgy rendezik, hogy Iharos leányai Inkén egy részt kapnak és Imrének iharosi birtokára nézve úgy vétel, mint kiváltás tekintetében elsőbbségben részesülnek.

Kovácsi László, somogymegyei birtokos[1] 1412-ben fentebbi Pécz nb. István fia Márk unokáját Berzencei Roland fia Györgyöt Inke birtok miatt beperelvén, utóbbi az 1330. évi egyezkedést mutatja elő, a miből, úgy látszik, az következik, hogy Kovácsi Lászlónak egy Berzencei leány volt az anyja, mert máskülönben a Kapolyaiak, Osztopániak és a Bő nembeliek is szerepeltek volna a pörben.

Az 1330-ban szereplőknek egy részével találkozunk még 1354 április 26-án is; Csalka akkor már özvegy; Katicza még mindig Osztopáni Petőnek a neje; Pécz nb. Márk neje már nem él, de helyette szerepel leánya Erzsébet; Kapolyi Andrásné nincsen képviselve, a miből az következik, hogy már nem élt és hogy gyermektelen volt. Közös elintézni valójuk van, a mennyiben György fia Gyegőtől és Szakácsi János fia Miklós nejétől, Erzsébettől ezeknek Inke mellett lévő Kisfalud nevü birtokát megveszik és a vételárt fennebbi napon az eladóknak megadják, mire ezek őket a megvett birtokba bocsátják.[2] Vajjon volt a két fél között rokonsági viszony? nem tudjuk. Az ismeretes, hogy a Szakácsiak somogymegyei birtokosok voltak.

Baksának, kivel utoljára 1318-ban találkoztunk, János, Miklós és Domonkos nevü fiai maradtak, kik 1329 julius 2-án még zsengekoruak, miért is őket a királyné a somogymegyei Csicsó nevü birtok iránti perükben oltalmába veszi.[3] 1330-ban (mint fennt láttuk) II. Iharos leányainak örökösödési követeléseit kielégitik. *II. Jánosról* azontul már mit sem tudunk.

I. Miklós és *Domonkos* veszekedő emberek lehettek. 1339-ben arról értesülünk, hogy a két fivér a vasmegyei Köcski Miklós fiát Miklóst megölte és hogy Kutasi András fia István mester, somogymegyei birtokos és a királyi udvarnokok ispánja, helyettük a 26 márkát érő vérdijat Köcski Lőrincz és Dénes kezéhez lefizette. Ezért eladják Istvánnak a Somogymegyében fekvő *Gyümölcsény* nevü birtokukat.[4]

[1] Kovácsi István fia László előfordul 1370-ben. Hazai okmánytár III. k. 274. l.
[2] Anjoukori okmánytár VI. k. 198—199. l., hol Iharos helyett tévesen Johannes áll.
[3] Hazai okmánytár III. k. 102. l.
[4] Fejér VIII/IV. k. 401. l.

Az előadottak alapján megkapjuk tehát az első Eddeiek következő leszármazási táblájá:

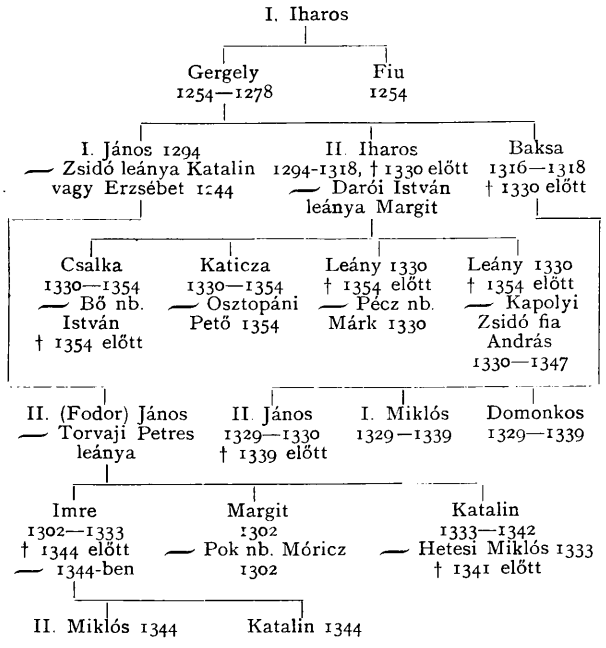

Csánki szerint (II. 669.) a somogymegyei Eddeiekkel 1403. 1405 és 1435-ben is találkozunk; a róluk szóló oklevelek az Országos Levéltárban találhatók. Megjegyzendő azonban, hogy Edden még más birtokosok is voltak, kikről nem tudjuk, vajjon I. Iharos utódaival rokonságban álltak-e vagy nem. Igy ismerjük 1321-ben Egudei Csatót,[1] de ez talán más Eddéből (bár Somogymegyéből) való. László fia Miklós, királyi alétekfogó, megkapja 1345-ben Lajos királytól az Eddén, Szinyéren és Mikófalván (mind Somogymegyében) lévő királyi birtokokat.[2]

Dr. WERTNER MÓR.

László nagyváradi kanonok, dékán és szeghalmi főesperes származása.

László kanonok, dékán és szeghalmi főesperes. Vérségi kötelék füzte a Kállai ősnemzetséghez, melynek egyik tagját, Imrét, ki birtokáról, a szabolcsmegyei Oroszról irta magát, midőn 1357-ben kelt leveleivel felszólitja, hogy a váradi káptalan bagaméri jobbágyainak szolgáltasson igazságot, — határozottan rokonának nevezi, sőt atyafiui vonzalmát is tanusitja iránta, azon szép ajánlatot tevén előtte, hogy fiát, kit értesülése szerint Váradra készül iskolába adni, küldje egyenesen ő hozzá, ő a gyermeknek majd hiven gondját viseli.»[1] Pecsétje «tojásdad alaku, mezejében sarkig érő női ruhában álló szentet tüntet fel, ki jobbjában hatküllős kereket, baljában pedig pálmaágat tart; mellette két oldalt egy-egy virágszál, de a jobboldalinak már csak szára alja van meg. Kétségkivül Szent Katalin. Körirata egyszerü kettős vonal közt alant, a szent lábainál kezdődik s jobbról balra folyik maiuskula-betükkel:

✠ SI . LADISLAI . CANONICI . WARADIEN ✱

(✠ Sigillum Ladislai Canonici Varadiensis).

E pecsét bár előkelő származásu s állásu férfi tulajdona volt, de szerény külsejével s egyszerü fejér viasz anyagával — kivált ha püspökeink gazdagon diszitett s piros viaszba nyomott pecsétjeivel hasonlitjuk össze — élénken hirdeti a nagy rangkülönbséget, mely tulajdonosaik közt létezett.

László főesperes 1363-ban fordul elő utoljára.»[2]

Mindössze is csak ennyit közöl velünk a váradi püspökség tudós történetirója László kanonokról. Bályok-Semjén nb. rokonának nemzedékrendi töredéke pedig Karácsonyi szerint[3] a következő:

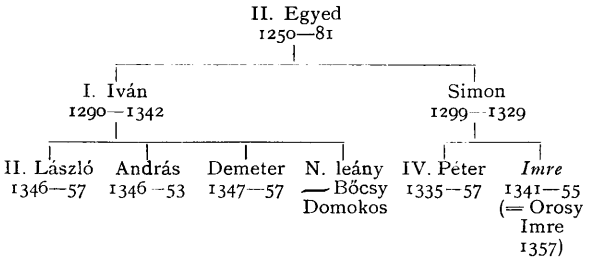

Gyanuba vehetjük ezen a nemzedékrenden szereplő II. Lászlót, de róla az okiratok nem árulják el, hogy papi ember lett volna. Azért is azt sejtem, hogy László származását másutt kell kutatnunk, még pedig a Bőcsy rokonok között. A Wertner által összeállitott táblázatból[4] rögtön szemünkbe ötlik

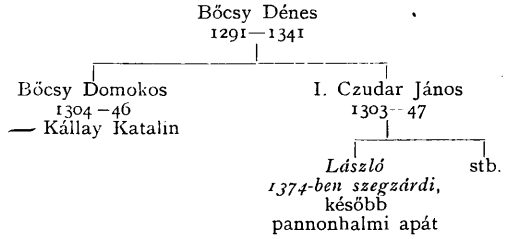

Azt hiszem, Czudar László egy személy a szeghalmi főesperessel. De ez csak hozzávetés,

[1] Zichy okmánytár I. k. 205. l.
[2] Fejér IX I. k. 274. l.

[1] Bunyitay, II. k. 95. l.
[2] U. o. 96—97. l.
[3] Magy. nemz. I. tábla a 180—81. l. közt.
[4] Turul, 1892. évf. 176. l.

mely bővebb bizonyitásra szorul. Leginkább dr. Karácsonyi János a megmondhatója, helyes nyomon járok-e? KÁLLAY UBUL

Tamás váradi püspök nemzetsége.[1]

Bunyitay Vincze nagy művében Tamás váradi püspöknek csak keresztneveiken emlitett rokonait sorolja föl; nemzetségéről nem ir semmit, sőt úgy véli, hogy e rokonok révén sem juthatunk Tamás püspök származásának nyomába.»[2]

Karácsonyi János munkájában sem találhatni adatot Tamásról, holott az Aba nemzetség Somosi ágánál ugyanazon oklevélre[3] hivatkozik,[4] melyre Bunyitay.

Pedig Tamás nemzetségét könnyen megállapithatjuk. E kérdést csakis egy hibásan keltezett oklevél bonyolitotta össze.

Tamás 1274 után vasvári prépost lett.[5] 1278-ban még prépost.[6] Valószinüleg már 1279-ben (jun. 13. után) választották váradi püspökké, mert 1279-ben a vasvári préposti hely üres.[7] 1282-ben (junius 18. után) szentelték püspökké.[8] Az 1283-ik év vége felé halt meg.[9] Hagyatékán — régi magyar szokás szerint — rokonai: egyrészt *Péter fia János és Miklós*, másrészt *György és fiai* összepereltek. *E rokonok az Aba nemzetség somosi ágából származtak.*[10]

IV. László király *1284 augusztus 21-én*[11] rendeletet ad ki néhai Tamás váradi püspök jószágainak (az emlitett) atyafiak közt való igazságos elosztására.[12]

De ösmerünk egy — *1280 szeptember 8-iki* kelettel ellátott oklevelet, *mely szerint ugyanazon Somosi ágbeliek, testvérük, — szintén Tamás mester jószágain, miután egymással már perbeszállottak is*, több Aba nembeli közbenjárására békésen megosztoznak.[13]

A személyneveknek, az eseményeknek ezen összetalálkozása nem lehet a véletlenség játéka, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy Kún László rendelete Aba Amadénak is szól s hogy Aba nembeli békebirák között első sorban ugyanazon Amade szerepel.

Az egyezséglevelet Wenzel az egri káptalan 1291-iki átiratából közli[1] s *bizonyos, hogy ezen átiratban az 1284-iki évszámból a négyes szám elkallódott.*[2]

Ez oklevél tehát 1284. szeptember 8-án kelt, és az egyezség Kún László 1284. augusztus 21-iki rendelete alapján jött létre.

Nehézséget legfeljebb azon kérdés okozhatna, mint került Tamás a vasvári prépostság élére. Ezt sem nehéz megfejteni.

Ezen időben az Aba nemzetség lőrinczi ágának[3] atyinai alága[4] e vidéken is birtokos volt. Épen 1274-ben kapja I. Lőrincz a vasvármegyei Szent-Mihályt,[5] ugyanő 1253—63-ban és 1268—69-ben soproni főispán,[6] Tamást tehát a befolyásos rokon jóakaratú támogatása és bizonyára nem súly nélküli szava is segithette a prépostság elnyerésére.

Az első Aba nb. Somosyak családfája tehát igy alakul;

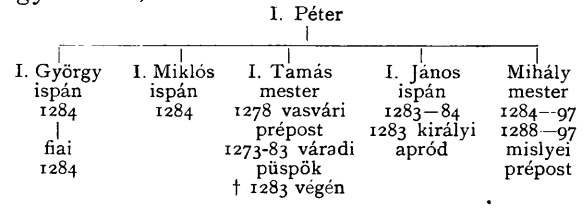

Végül még megemlitem, hogy 1260-ban egy bizonyos Tamás váradi kanonok-dékán.[7] Egy személy-e Aba Tamással, állitani igen, de bizonyitani alig lehet. KÁLLAY UBUL.

A Majs nemzetség.

Karácsonyi *Meyz* név alatt ösmerteti e nemzetséget.[8] Fájdalom! genealogiáját uj adatokkal nem bővithetem, csak nevének mai kiejtését akarom megállapitani.

Baranya vármegyei nemzetség volt, de Baranyában Meyz vagy Méz, vagy Mész nevü helység nem található s ily nevű helységnek a multban való létezéséről tudomásunk nincsen. Ez ugyan nem volna elég ok arra, hogy a nemzetségnév irásmódjának helyességében kételkedjünk, — hiszen

[1] Az igazság érdekében megjegyzem, hogy dr. Karácsonyi János függetlenül tőlem, már hónapokkal az én felfedezésem előtt ugyanazon eredményre jutott. E tény szerény soraimnak csak értékét emeli.
[2] Vár. püsp. I. k. 120. l.
[3] V/III. k. 172—73. l.
[4] Magy. nemz. I. k. 16. l. 1. sz. jegyz.
[5] IV. Márton pápa levele szerint a lyoni zsinat (1274) után lett vasvári prépost. Igy az 1272-ben szereplő (HOV. 49) Tamás vasvári prépost más személy volna.
[6] Wenzel, IX. k. 216. l.
[7] Wenzel, IX. k. 263. l.
[8] Bunyitay i. h. 118—19. l.
[9] Karácsonyi, Oklev. jegyz. 114—15. l., 148. sorszám.
[10] Kar. Magy. nemz. i. h.
[11] E keltre nézve l. Kar. okl. jegyz. i. h.
[12] V/III. k. 172—73., 508. l.
[13] V/III. k. 66—67. l. Wenzel, X. k. 70—71. l. Utóbbi helyütt a fejezetben teljesen hibásan 1291-ről keltezve.

[1] Wenzel, X. k. 57. l.
[2] Az 1280. évszám nem lehet hibás közlés eredménye, mert Fejér is úgy közli V/III. k. 66—67. l.
[3] Turul, 1901. évf. 198. l.
[4] Kar. Magyar nemz. I. k. 5. és 46—48. l.
[5] Wenzel, XII. k. 89. l.
[6] Kar. i. h. 5. l.
[7] Bunyitay i. h. II. k. 63. l.
[8] Magy. Nemz. II. k. 362—63. l.

más megyében létezhetett volna ily nevü község vagy puszta — de szerencsére ez egyetlen oklevél, mely a nemzetségről szól,[1] a helyes irásmódról és a mai kiejtésről is tájékoztat.

A «Meyz» nemzetségnek volt birtoka többek között Vák, Bán és Rékás is. Azon szerencsétlenség után, mely a «Meyz» nembelieket érte,[2] e birtokok a többivel együtt Máté fia, Pál kezébe kerültek; ám Pál nem sokáig birta békében, mert azokat a baranyai Szent-Mihály monostora, mely a mai Monostor helyén állott,[3] foglalta el hatalmasul. Bár Pál e javakat itéletileg vissza nyerte, a monostor nem hagyta nyugton, mert e jószágokat ujfent elfoglalta.

Úgy látszik, hogy a monostor nagyon ragaszkodott e három birtokhoz, így valószinü azon feltevés, hogy azokat *mint alapitóinak, volt kegyurainak* az ősi birtokait nem akarta idegen kézen hagyni. De ez csak szép, tetszetős feltevés volna, ha nem tudnánk, hogy *a baranyai Szent-Mihály monostorát Moyz néven is birták. Meyz tehát olvasási vagy iráshiba Moyz helyett.*

Nem messze Monostortól, tehát a régi baranyai Szent-Mihály monostorától, állott hajdanta Moyz falu is, melynek nevét a mai Petárda határszélén elterülő Majska puszta őrzi.[4] *A nemzetség nevét tehát* helyesen Majsnak kell irnunk és kiejtenünk.

Ezen adatok a nemzetség genealogiáját ugyan nem bővitik, de történetét igen. Nevét így értelmezve megtudjuk, hogy bölcsője Baranya vármegyében ringott, hogy őse Majs alapitá (valószinüleg a XII. század vége felé) a baranyai Szent-Mihály monostorát, melynek e nemzetség volt kegyura — mig csak egy önmaga okozta szerencsétlenség össze nem törte. Gazdag volt, hatalmas volt, — hiszen csak gazdag, hatalmas nemzetség alapithatott monostort, — végre is földönfutóvá lett. Későbbi ivadékait nem ösmerjük, mint nem ösmerjük Ákos István, Aba Amadé, Borsa Beke későbbi utódait sem. Ha csak az nem vezet valaha nyomra, hogy egyik tagját Rászlónak hivták,[5] ki a baranya vármegyei Rászló[6] falvat alapitá. Az sem lehetetlen, hogy Majs nb. Lőrincz egy személy Szent-Mihály monostorának Máté fiával Pállal perlekedő apátjával, Lőrinczczel. KÁLLAY UBUL.

A Fraknóiak és a Pernsteiniek.

A «Magyar nemzetségi czimerek» cz. müben a 92. lapon a szerző a Héder nemzetség Pernstein ágának czimeréről értekezvén, az olvasó előtt akaratlanul az a kérdés merül föl, vajjon a Lazius állitása szerint 1446. évben örökös nélkül elhalt «Forchtensteini és Pernsteini Vilmos gróf» alatt nem-e az 1446-ban fiörökös nélkül elhalt Fraknói gróf Vilmos lappang, kinek ősei Spanyolországból költözvén be, nem származnak a Héder nemzetségből; továbbá vajjon a Héder-nembeli Pernstein-ágnak tulajdonitott czimer is nem-e más családra vonatkozik? Mert noha lehetséges volna, hogy a Pernstein-ág tagjai a stiriai Forchtenstein várát is birták, de az mindenesetre igen föltünő véletlen, hogy a magyarországi Borostyán egykori birtokosai közül, kik e váruk után vették föl a Pernstein nevet, az állitólag utolsó tag: Vilmos gróf 1446-ban, tehát akkor, midán az utolsó Fraknói Vilmos gróf, halt meg.

Megjegyzendő, hogy egy Pernstein nevü vár Ausztriában is van, mely egy nagy területü uradalomnak volt székhelye, s azt a XIV. században a Walsee-család birta. Lazius, mint Nagy Iván mondja, a családok eredetét igen tévesen közli; tehát nincs kizárva, hogy a fenn érintett munkában is Lazius helytelen előadásával van dolgunk. STESSEL JÓZSEF.

A Dessewffyek czimere.

Midőn a Dessewffy czimerre vonatkozó szerény magyarázataimat a Turul mult évi utolsó füzetében közzé tettem, távolról sem gondoltam, hogy azzal («A Dessewffy-czimer» cz. a. a Turul ez évi elő füzetében) nagy vihart zuditok a fejemre, mert én Éble Gábor úr művét sem nem biráltam, sem nem czáfoltam, csakis a könyvében érintett heraldikai momentumok bővebb magyarázatát kisérlettem meg, a magyar heraldika fejlesztésére. Ezen czélomat czikkem bevezető soraiban is jeleztem.

A polemiának nagy ellensége vagyok, s mindig kerülöm, hogy okot adjak reá. Örömest mellőzném most is ezen felszólalásomat, de kénytelen vagyok Éble úr czikkére felelni, mert hallgatásom annak beismerését jelentené, hogy én talán előző czikkemben könnyen czáfolható valótlanságokat állitottam.

Vegyük sorba É. úr czáfolatának egyes pontjait.

Elsőben is az tünik fel É. úrnak, hogy én Cserneki András 1444. évi pecsétjét, önként felvett jelvénynek tartom. «*Mi alapon? mert erre bizonyitékok egyátalán nincsenek.*» Dehogy nincsenek kérem, vannak száz és száz számra, csak tessék áttanulmányozni a levéltárak XIV. és XV. századi pecséteit, azoknak karakteristikáját s ezek közt száz ilyen körbe foglalt emblémát talál addig, a mig 2—3 valódi, pajzsba foglalt czimeres

[1] L. VI. k. 440—41. l.
[2] L. Karács. i. h.
[3] Csánki II. k. 508. l.
[4] No. 504.
[5] Karácsonyi i. h.
[6] Csánki II. k. 519. l.

pecsétet, valamint tanulmányai közben meggyőződhetik arról is, hogy ezen önként felvett, körbe foglalt emblémákat a XVI. század elejétől kezdték pajzsba vésni, a mikor az, azután nagyon gyakran egy-egy család állandó czimerévé alakult.

Hogy a Dessewffyek czimere is ezen a változáson ment át, tekintet nélkül a családi hagyományokra, azt az 1444. évi pecsét jelvénye is bizonyitja, mely (a XV. században!) nem pajzsba, hanem körbe van foglalva. És hogyha ezen embléma a családi hagyományt szimbolizálná, ez esetben a kar markában nem buzogány, hanem *zászló* lett volna, mert hiszen a Dessewffyek névtelen őse «az ország zászlóját mentette meg, bár ha ő maga, jobb kezét elvesztette!»

Csalatkozik Éble úr, a mikor azt állitja, hogy én szemére hányom azt, a miért több pecsétadatot nem közölt. Ez nagyon távol állott tőlem, mert hiszen én nagyon jól tudom, minő munkával és utánjárással jár e korból, bármely családra vonatkozó pecsétre találni s legtöbb esetben, minden erre forditott fáradság kárba vesz. Éble úr ezen kifejezése is mutatja azt, hogy ő nem olyan szemekkel olvasta czikkemet, mint a minő szándékkal én azt megirtam.

Azon állitásom, hogy a Dessewffyeket koronás ezüst sas illeti meg, nem «*feltünést keltő merész*» és semmi esetre sem «*téves*», hanem természetes. Sőt nem is állitás, hanem egy bizonyitást nem kivánó tény egyszerü felemlitése. A czimerlevél szövege ugyanis, nem csak annyit mond, hogy «superaddimus aquilam, gerentem in capite coronam auream», a meddig azt É. úr idézi, hanem hozzá teszi: «quo vos *nostris hereditariis armis* fecimus participem.» Ha pedig a király Dessewffy Jánost öröklött czimerének teszi részesévé a sassal, ez csak fehér sas lehetett. Ezt félremagyarázni nem lehet s ezt bizonyitja az is, hogy bár a czimerleirásban Éble úr pleonazmust is talál, a sas szine még sincs jelezve. Igen, mert ez, mint egy ország czimerjelvénye, általánosan ismert volt.

És én nem is tartom «*világosnak*» azt, hogy itt a király az ő czimere «genusát», nem pedig «speciesét» adja. Ellenkezőleg, mert az ő czimere nem *a sas*, hanem *a fehér sas* és ha az a sas nem fehér, akkor az megszünik a király czimere lenni. Ez okból tévesnek tartom É. úrnak további ide vonatkozó összes reflexióit is. S hogy ezek valóban tévesek, mutatja É. úr következő nyilatkozata: «mennyire *mérvadó* és *kötelező* a czimerlevélben adományozott festett czimer, határozottan bizonyitja a sisakdisz is.» Erre azt válaszolhatom, hogy ott, hol a szövegben a czimerleirás is bennfoglaltatik, a festett czimer sehol sem *mérvadó*, seholsem *kötelező*. És hogyha a Dessewffy-czimer sisakdiszénél hat fehér tollat rajzolnánk a hét helyett, éppen olyan kevéssé követnénk el hibát, mintha négyet, ötöt vagy nyolczat rajzolnánk, mert az egyedül hiteles czimerleirás csak fehér tollforgót jelez, a nélkül, hogy a tollak számát közelebbről is meghatározná.

De meg van annak is természetes magyarázata, miért barna a Dessewffyek armálisába festett sasnak a szine? Ennek oka az olasz reneszánsz, melynek túl-természetes iránya mellett 1525-ben a festő már el sem képzelhette, hogy valamely állatot más szinünek vagy helyzetünek festhessen, mint a minő a természetben. Nézzük végig Jagelló királyaink — II. Ulászló, II. Lajos — czimeradományait, az 1492. évi Castelliono-czimer kivételével, egyet sem találunk, melynek czimerállatja ne természetes szinében és állásában lenne megfestve.

A mit a pajzstartókról mond és cáfol, erre nézve csak eléhbi czikkemnek szavait ismételhetem, mert erre más felelet nincs s én sok idevágó példával (Bakócz, Chazary, Thakaró, Vesseni, Kanizsay, Kállay-Vitéz, Imreffy, Forgách, Várkonyi, Campanellis, Paulik, Dobay, Zuhodoli, Vásárhelyi) bizonyítottam, hogy ezek az olasz reneszánsz kedvelt motivumai voltak, de mindig csak a czimerfestő önkényesen alkalmazott diszitő motivumainak tekintendők.

Ehez most sincs semmi hozzátenni való; csupán Éble úrnak ama szavaira, hogy pajzstartókat czimerlevelekben extra és expresse, ipsissimis verbis, csak a XVII. századtól kezdve kezdettek adományozni, jegyzek meg helyreigazitásul annyit, hogy az 1519. évben Kanizsay Lászlónak adományozott armális szövegében, tehát a Dessewffy-armálissal csaknem egykoru s ugyanazon királytól adományozott amálisban — extra és expresse, ipsissimis verbis, világosan ki van jelentve, hogy a két sárkány a czimerhez külön — mint pajzstartó — adományoztatik, következő szavakkal: «duas item draconum coronatorum et ferocissimorum quidem figuras rubris insectionibus terribiles et viridi aureoque maculis micantes, pedibus pernicibus, alisque celeribus formidolosas, avitis insignibus premissorum meritorum tuorum intuitu de gracia nostra speciali adiecimus».

A mi azon állitást illeti, hogy «joga van bárkinek királyi adomány nélkül is pajzstartót használni, mert ahoz királyi adomány nem kell» nem az én állitásom, hanem a czimertané, de természetesen ehez nem a XVIII—XIX. század czimerszokásait kell zsinórmértékül venni, a mely még a tizenegy pontos rangkoronát is megtüri. Ha ez nem igy volna, mi jogon használnák azt a Dessewffyek? Hiszen az ő 1525. évi armálisuk szövegében sincs ez extra és expresse világosan kifejezve.

Ennyit válaszul. — Nekem multkori czikkemhez hozzátenni, vagy elvenni valóm nincs. Ezért mai válaszom multkori czikkemnek ismétlése. — A szenvedélyes hangon tartott felelet se meg nem cáfolt, se meg nem győzött, csak azt a példabeszédet juttatta, eszembe, hogy «a ki haragszik, annak nincsen igazsága.»

A szenvedélyes hang legjobban érvényre jut Éble úr czikkének záradékában, hol felhivja és kéri a Dessewffyeket: ne hagyják magukat tévútra vezettetni bárminő tudományosnak látszó (?) magyarázattal, hanem ragaszkodjanak továbbra is a régi, *egyedül helyes czimerhez*».

Szóljunk ehez is egy pár szót.

A mérleg egyik serpenyőjében egy naturalisztikus irányu kir. kanczelláriai czimerfestő a királyi adománynak meg nem felelő festményének, majdnem négyszáz éves ususa áll bizonyitékul, a másikban a családi mult iránt való kegyelet, büszkeség és elismerése azon ténynek, a melynek alapján egy ország czimerét viselhetik czimerpajzsukban kitüntetésül, jogosan, királyi adomány alapján.

Könnyü eldönteni merre billen a mérleg.

Én is intézhetnék egy felhivást, sőt kérelmet a Dessewffyekhez, hogy vessék félre ezen tévedésen alapult 400 éves abúzust, mely czimerük fényét elhomályositja s léptessék végre jogaiba II. Lajos király czimeradományát, ékesitsék fel pajzsukat a lengyel, koronás ezüst királyi sassal, mely családjuk czimerének fényét emeli, a tradicziókat érvényre juttatja s melyet derék ősük gazdag örökségképen hagyott reájuk.

De nem teszem. Nekem teljesen mindegy, bármelyik család, bárminő czimert használ, én a heraldikai tudományt önmagáért müvelem és szeretem; engem nem riaszt vissza semmi — még az alaptalan támadás sem — hogy ha találok, több százados hibákat is ne igyekezzem kijavitani és tisztázni, éppen hazai heraldikánk érdekében és ennek emelésére.

Ezzel én mindenkorra végeztem a Dessewffy czimerrel. —F.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmánya 1904 április 28-ikán ülést tartott, melyen *Fejérpataky László* elnöklete alatt *Barabás Samu*, *Csánky Dezső*, *Kállay Ubul*, *Makay Dezső*, *Reiszig Ede*, *Soós Elemér*, *id. Szinnyei József*, ig.-vál. tagok, *Schönherr Gyula* titkár, *Áldásy Antal* jegyző és *Töth Árpád* pénztárnok vettek részt.

Elnök az ülést megnyitván, *Áldásy Antal* ig. vál. tag felolvasta *dr. Wertner Mór* ig.-vál. tagnak «Ujabb kutatások a Hont-Pázmán nemzetségről» czimü dolgozatát. A dolgozat a Turulban fog megjelenni.

A pénztárnok beterjesztette kimutatását, mely szerint a társulat bevételei az ülés napjáig 2476·11 koronát, kiadásai 1693·13 koronát tettek ki, egyenleg 782·99 kor. A vagyonállás: 1. Alapitványi tőke *a)* értékpapirokban 21·800 kor., *b)* kötelezvényekben 4400 kor., *c)* kötelezvény nélküli alapitványokban 800 kor., 2. alapitványi jelleggel nem biró tőke 3400 kor., 3. a nemzetségi zsebkönyv alapja a takarékpénztárban elhelyezve 100 kor., 4. egyenleg 782·99 kor. Összesen 31282·99 kor.

Reiszig Ede ig.-vál. tag jelentette, hogy a Nemzetségi Zsebkönyv II. sorozata I. kötetének anyagához a maga részéről a munkálatok be vannak fejezve, a kéziratnak a családok nemzedékrendjét tárgyaló része készen van. Kérte e kéziratnak háromtagu bizottság, esetleg az elnökség által való megvizsgálását és inditványozta, hogy a vizsgálat eredménye alapján a további teendők tárgyában rendkivüli ig.-vál. ülés tartassék. Az ig.-választmány *Reissig Ede* jelentését tudomásul véve, az általa elkészitett anyag kéziratának megvizsgálásával az elnökséget bizta meg és a további teendők tárgyában június havában rendkivüli ig.-vál. ülés tartását határozván el, felkérte *Pettkó Béla*, ig.-vál. tagot, mint a N. Zs. társszerkesztőjét, hogy az általa végzett munka eredményéről az ülés elé részletes jelentést terjeszszen.

A jegyzőkönyv hitelesitésére *Csánky Dezső* és *Reiszig Ede* ig.-vál. tagok kérettek fel s az ülés ezzel véget ért.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmánya 1904 június 14-ikén rendkivüli ülést tartott, melyen *báró Radvánszky Béla* elnöklete alatt *Barabás Samu*, *Éble Gábor*, *Fejérpataky László*, *Pettkó Béla*, *Reiszig Ede*, *Szinnyei József*, ig.-vál. tagok, *Schönherr Gyula* titkár, *Áldásy Antal* jegyző és *Töth Árpád* pénztárnok vettek részt.

Elnök az ülést megnyitván, titkár felolvasta az igazgató-választmány április 28-iki ülésének a jelen rendkivüli választmányi ülés tartása felől hozott határozatát.

Ennek kapcsán *Áldássy Antal* társ. jegyző jelentette, hogy a Nemzetségi Zsebkönyv II. kötetének *Reissig Ede* által elkészitett nemzedékrendi részét az

elnökség megbizásából átvizsgálta s azt csekély pótlások mellett sajtókész állapotban találta.

Pettkó Béla ig.-vál. tag jelentette, hogy a II. kötet történeti részének munkálataival jelentékeny mértékben előhaladt s azt ez év végéig teljesen befejezhetni reméli.

Az ig.-választmány mindkét jelentést tudomásul vette.

Reissig Ede irásbeli jelentést tett a szerkesztési munkálatok eddigi eredménye felől s annak alapján inditványozta, hogy az előfizetési felhivás és gyüjtő ivek már most szétküldessenek.

Fejérpataky László másodelnök, tekintettel arra, hogy a történelmi rész befejezte csak ez év végére várható, korainak tartva a felhivás kibocsátását, azt arra az időre javasolta halasztani, amikor azon a megjelenés határidejét pontosan meg lehet jelölni.

Báró Radvánszky Béla elnök csatlakozott *Fejérpataky László* inditványához, de idő nyerés szempontjából kivánatosnak tartja, hogy a nemzedékrendi rész szedése már most megkezdessék, s a történelmi rész anyaga is elkészülte sorrendjében egymásután szedés alá adassék.

Az igazgató-választmány az előfizetési felhivás és a gyüjtőivek szétküldését akkorra halasztotta, a mikor a nyomdai munkálatok befejezésükhöz közelednek s a munka megjelenésének pontos határideje megjelölhető. Addig is megadja a felhatalmazást arra, hogy a munka készen levő kézirata július hó végétől kezdve folyta tólagosan szedés alá adassék.

Elnök kérésére az ig.-választmány megadta a felhatalmazást az elnökségnek az iránt, hogy a nyomdával a kötet kinyomatása iránt az I. sorozat I. kötete kiadásának eddigi keretei között megállapodásra léphessen.

Az előfizetési fölhivásnak *Reissig Ede* ig.-vál. tag által készitett tervezete felolvastatván, az igazgató-választmány *Fejérpataky László* másodelnököt és titkárt megbizta, hogy az előfizetési felhiváson a fentebbi határozatoknak megfelelő változtatásokat megtegyék és az átdolgozott szöveget a következő ig.-választmányi ülés elé terjesszék.

A jegyzőkönyv hitelesitésére *Pettkó Béla* és *Reissig Ede* ig.-választmányi tagok kéretnek fel s ezzel az ülés véget ért.

SZAKIRODALOM.

Csoma József, Magyar nemzetségi czimerek. A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig czimü munka III. kötetének második fele. Budapest, kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. 1904. 8r. 172 oldal, VIII. szines táblával és 80 ábrával a szöveg közt.

A magyar családtörténeti tudomány legszebb feladatai közé tartozik a nemzetségek történetének kutatása.

Hosszú ideig azt sem tudták, mik azok a genusok, a melyekről XIII—XIV. századi okleveleink s krónikáink minduntalan beszélnek. Azt hitték, hogy arról a száznyolcz nemzetségről, helyesebben törzsről van szó az oklevelekben, a melyek a krónikairó szerint a beköltöző magyarságot alkották; s a midőn egy-egy oklevél Csák vagy Aba nemzetségéből való ivadékokról szól, egyenesen Álmos, vagy Árpád vezér valamelyik fegyvertársára mutat vissza. Csak legujabban gyujtott világosságot a nemzetségek mivoltát boritó homályban a kutatás s alig pár éve, hogy a nagyérdemü Karácsonyi János szabatosan formulázta és kimondta: genusoknak nevezik okleveleink a XI—XIV. században egyszerre több ágon virágzó, de egy közös őstől származó családok összességét.

Mi érdemei vannak a nemzetségek történetének felderitésében Wertner Mórnak, minő része van benne társulatunknak s folyóiratunknak, mi Karácsonyi Jánosnak, nem tisztünk e helyen elmondani; most csupán azt akarjuk megállapitani, hogy mióta utóbbinak nagy müve *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig* napvilágot látott, azóta nemzetségi tanulmányainkban uj korszak kezdődött. Az elmult idő a tapogatódzás kora volt; a jövendő biztos czéllal dolgozik. Az alap Karácsonyi munkájával meg van vetve; ehhez hordani az ujabb anyagot, ezen épiteni tovább hasznos és többé nem hálátlan feladat.

A nemzetségeket illető tanulmányoknak egy különleges ága is van: a nemzetségi czimerek kutatása. Valamely biztosan meghatározott nemzetségi czimer nem csak azért fontos, mert kiegészíti a nemzetségről tudottakat, hanem azért is, mivel kitünő segédeszközül szolgál genealogiai kutatásoknál. A czimer rendszerint biztos utmutató arra nézve, hogy a nemzetség nevét adó ősnek vére hová, mely családokba ágazott el; viszont régi, nemzetségből eredő családok czimerei a nemzetség ősi jelvényének megállapitására vezethetnek.

A nemzetségi czimerek kutatása nem régi keletü. Legelőször az érdemes Csergheő Géza kezdett e tárggyal foglalkozni s vele munkatársa és korai elhunyta után czéljainak örököse *Csoma József*. Ez utóbbi most évek során át fáradhatatlanul gyüjtött aprólékos adataiból összeállitotta az eredményt s kötetben számol el arról, mit és mennyit tudunk máig a nemzetségek czimereiről.

Müve, mint Karácsonyi munkájának kiegészitő kötete látott napvilágot. Megjelenését a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság méltán örömmel s büszkeséggel fogadhatja, hiszen ez a munka folyóira-

tunkból sarjadzott ki, alapjait ennek lapjain rakták le, szerzőjének neve, munkássága, iránya szorosan össze van forrva társulatunkkal. Az a rokonszenv s az a jogos várakozás, a melylyel e munkát fogadjuk indokolja azt, hogy vele a szokottnál bővebben s behatóbban foglalkozunk.

Ismertetésünk nem lenne teljes, ha elmulasztanók megemliteni, miként jött létre az előttünk fekvő kötet.

A Magyar Tudományos Akadémia 1891-ben a magyar nemzetségek történetére pályázatot hirdetett. A kitüzött dijat, mint az ismeretes, két évvel utóbb Karácsonyi János nyerte el. Ugyanakkor, a mikor ő munkájának tervét s nehány kidolgozott fejezetét bemutatta, Csergheő Géza a magyar nemzetségek czimereiről szóló befejezett dolgozatot nyujtott be az Akadémiához. Karácsonyi müve hét évvel utóbb elkészült s meg is jelent. Ám ekkorára Csergheő munkája teljesen elavult, maga a szerző pedig, a ki az átdolgozást elvégezhette volna, régen megtért örök nyugvóhelyére. Mást kellett tehát megbizni a Karácsonyi könyvét kiegészitő heraldikai rész megirásával. Az Akadémia választása a legméltóbbra esett, a mikor Csoma Józsefet, Csergheő leghivatottabb munkatársát szólitotta fel, irja meg ujra a nemzetségek czimereinek ismertetését. Csoma József könyve 1903 végére elkészült s vele teljessé lett a magyar nemzetségek története.

A munka hatvankét nemzetséggel foglalkozik, de czimerét csupán 29-nek állapitja meg, több-kevesebb biztonsággal. Ez a szám első pillantásra kicsinynek látszik, szemben a Karácsonyi ismertette 189 nemzetséggel.[1] Csakhogy nem szabad szem elől téveszteni, hogy a nemzetségek jó részéről Karácsonyi sem igen tud egyebet a névnél, s ez is nem egyszer olyan időből való, a melyben a czimerviselés még ismeretlen valami, vagy legalább igen kis kör kiváltsága volt. Az sem egészen bizonyos, hogy minden nemzetségnek (mint ilyennek) volt czimere, sőt valószinü az ellenkező.

A szerző nemzetségi czimereink aránylagosan kis számát az árpádkori hadviselési rendszerrel s a törvénykezési gyakorlat módjával akarja indokolni.

A nemesség zöme — mondja — a megyei ispán zászlaja alatt harczolt, silány fegyverzetben, s csak kevesen voltak, a kik saját zászlajaik alatt, külön hadcsapat élén nyugati módra vértezve vonultak hadba, a kiknek tehát módjuk s alkalmuk volt czimerüket fitogtatni és a kiknek éppen ezért valósággal szükségük volt a czimerre.

Ez az ok talán nem bir elég súlylyal. Először mert a czimert viselő lovagok számának még igy is nagynak kellett volna lenni, másodszor mert a czimert a magánosan, kisérők, bandérium, hadcsapat nélkül táborba szálló szegényebb nemes is használhatta, akár kópjája lobogóján, akár pajzsán, vagy öltönyén. Tegyük azonban hozzá azt is, hogy a XIII—XIV. században háboruba nem igen mentek czifra czimeres pajzszsal és sisakkal; a czimeres pajzsok, a minők e korszakból például Marburgban maradtak, nem lehettek csatára valók. Hogy a miniátorok az ütközetben forgó lovagokat is gyakorta czimeres pajzszsal és sisakkal festették, csak olyan értékkel s jelentőséggel bir, mint az, hogy a királyokat ágyban fekve is koronával rajzolták; czélja annak s amannak egy: felismerhetővé tenni az ábrázolt alakot.

A második érv, hogy t. i. a nemességgel «a hazai jogszokások nem éreztették .... a czimeres pecsét hiányát, mert hiszen köznemesek közhitelü okmányt saját pecsétjük alatt ki nem állithattak» még kevésbbé állja meg helyét. Mert abban az időben, a mikor a czimerviselés Közép-Európában elterjedt, igen nagy a pecsétet használó magánosok s az okleveleket kiállitó köznemesek száma. Már a XIII. századnak a tatárjárást megelőzött évtizedeiben sok oklevél kibocsátó világi méltósággal találkozunk. De vannak a pecsétet használók között már ekkor kisebb hivatalu köznemesek is; igy pl. Iván királyi és érseki testőr (miles domini regis et domini archiepiscopi Berchtoldi Colocensis) 1206 és 1218 közt kelt végrendeletére a borsmonostori konventé mellé a saját *czimeres* pecsétjét is oda teszi.[1] 1236-ból Mitkó ispán pecsétjét ismerjük.[2] Ugyanezen időtájban Ponet ispán szép czimeres függő-pecséttel erősiti meg egyik oklevelét.[3] A század végén már minden ispánnak, alispánnak, várnagynak, fogott birónak, magisternek, szolgabirónak van pecsétje. Például: a XIII. század végső éveiben nagy pajzsalaku pecsétje van Csépán mesternek, a ki végrendeletét már csak azzal látja el.[4] Egyed mester 1290 körül nejéhez irt levelét gyürüpecsétjével zárja le.[5] Sur, a kobolti várnagy 1277-ben nem lévén kéznél a sajátja, hivatalt nem viselő fivére nagy pecsétjével látja el egy oklevelét.[6] Barátii Márton mester 1265 körül az uralkodóhoz irt levelét czimeres pecsétjével erősiti meg.[7] Paska mester 1273-ban czi-

[1] A tót- és horvátországiakkal együtt 248.

[1] Országos Levéltár, D. O. 782.

[2] U. o. D. O. 213.

[3] U. o. D. O. 206.

[4] Magyar Nemzeti Múzeum, törzslevéltár. Kubinyi, Monumenta, I. 169.

[5] U. o. Hazai Okmánytár, VII. 387.

[6] U. o. Kubinyi, I. 100.

[7] Országos Levéltár, D. O. 668.

meres pecsétet használ.[1] Megyei kiadványokon két-három pecsét egészen közönséges. Szatmármegye négy szolgabirájának egy 1299 november 30-dikán kelt levelén három gyürüpecsét nyoma van.[2] Krasznamegye alispánja és két szolgabirája egy 1290—1300 közt kelt inquisitoriára mindhárman rányomják pecsétüket.[3] stb., stb.

Adataink arra a feltevésre jogositanak, hogy a XIII. században szerte az országban a czimeres és jelvényes pecsétek százai voltak használatban, a XIV. században pedig már alig akad tekintélyesebb köznemes pecsétnyomó vagy pecsétgyürü nélkül.

A heraldikai anyag s ezzel a rekonstruálható nemzetségi czimerek kis számáért tehát nem a régi kor meddőségét kell okolnunk, hanem a sors mostohaságát, a mely okleveleink elképzelhetetlen mennyiségét pusztitotta el a félezredéves belháboruk alatt.

Ván még egy ok, a mely a szóban forgó munkában megállapitott nemzetségi czimerek számát kicsinyre szabja, s ez szerzőnek merev ragaszkodása a heraldika elméleti szabályaihoz.

A nemzetségi czimeket ugy megállapitani, a mint azt szerzőnk kivánja, hogy t. i. azok minden heraldikai szabálynak megfelelően, pontosan blazonálhatók legyenek, alig ha lesz valaha lehetséges. Világos ez előttünk, mihelyt tisztába jövünk 1. a nemzetségi czimer fogalmával, 2. megismerkedünk azokkal a változásokkal, a melyeken a heraldika, helyesebben: a czimer a nemzetségi czimerek korában, tehát a XIII. század elejétől körülbelül a XIV. derekáig keresztülment.

Nemzetségi czimerek elnevezése alatt olyan czimereket értünk, a melyeket a nemzetségi kapcsolat fennállása és ismerete korában, tehát a XIII—XIV. században a nemzetségek egyes tagjai felvettek s a melyek azután az illető nemzetségek közös jelvényévé váltak. Magától értetődik, hogy a nemzetségi czimer a legritkább esetben, vagy talán soha sem ment vissza egész a nemzetség alapitójáig; azok, a kikről a nemzetségek neveiket vették s a kikre a szerte ágazott családok mint birtokaik közös hagyományozóira hivatkoztak, majdnem mind a czimerviselést megelőző időben éltek. Nem szenved tehát kétséget, hogy a legtöbb nemzetségi czimer a XIII. század folyamán, nem egy pedig éppen csak a XIV. században jött létre, mint valamely nemzetség egyik kiváló tagjának személyi jelvénye, melyet a vérrokonság főleg azért tett magáévá, hogy vele a nagytekintélyü rokonhoz való kapcsolatát megmutassa.

Az a 120—150 év, a melyet a nemzetségi czimerek keletkezési korának nevezhetünk, a czimer fejlődésében bizonyára a legfontosabb időszak. Kezdete majdnem összeesik a czimerek keletkezési korával; azzal a korral, a mely még nem ismerte el a pajzsot a czimer legfőbb hordozójául; a XIII. század első felében fejlődik ki a pajzsczimer, ez a század hozza létre az első teljes, pajzsból, sisakból és takaróból álló czimereket s e század második felében veszi kezdetét a sisakczimerek divatja. Tehát az ezen időközön belül keletkezett czimerek jellege nem lehet egyenlő; egész más szerkezetü, modoru s alaku czimer lesz az, a mely a XIII. század elején, a pajzsczimerek korában állt elő, mint az, a melyet tulajdonosa Károly Róbert korában, a sisakczimerek divatja idején szerkesztett. Ebből világos, hogy az adataink alapján helyreállitható nemzetségi czimereket nem lehet s nem szabad egy azon sémába beszoritani, nem különösen olyanba, a mely a nemzetségi czimerek korszaka után keletkezett. Viszont pedig nem szabad visszariadni valamely nemzetségi czimer rekonstrukciójától pusztán azért, mert az adataink alapján kialakuló ősi czimer egyik vagy másik korszak heraldikai szabályainak nem felel meg s nem egyezik meg azokkal az ideálokkal, a melyeket a késői kor heraldikusa a kifogástalan középkori czimerről magának alkotott.

Ha könyvünk szerzője ezeket tekintetbe véve megenged magának itt-ott némi eltéréseket a teoretikus heraldika szabályaitól, az általa megállapitott nemzetségi czimerek száma bizonynyal magasabb lenne.

Ám az eredményt igy is tisztesnek fogja találni a ki tudja, milyen kevés a kutató rendelkezésére álló adat s elismerésre méltónak a szerző által végzett nagy munkát. E könyv megjelenése nagy nyereség irodalmunkra; talpköve, szilárd alapja lesz ez a jövendő kutatásoknak, a melyre biztosan fogunk épithetni.

Kisértsük meg a benne kijegeczesedett eredmények rövid összefoglalását.

Teljesen, szineivel együtt könyvünk tizenkilencz nemzetség czimerét állapitja meg. Ezek a következők: *Aba*, *Balog*, *Boksa*, *Buzád-Haholt*, *Csanád*, *Dorozsma*, *Gútkeled*, *Győr*, *Héder*, *Hermán*, *Hontpázmán*, *Ják*, *Kaplyon*, *Káta*, *Katiz*, *Osl*, *Pécz*, *Miskolcz* és *Tomaj*.

Szerző régi érdeme, hogy egyik legtekintélyesebb genusunk, az *Aba* nemzetség igazi czimerét, a sast ismerjük, miután hosszu időn keresztül tévedésben voltunk annak mivolta felől. Ezuttal szerzőnk a czimer

[1] M. N. Múzeum, törzslevéltár. H. Okmánytár, VIII. 157.

[2] M. N. Múzeum, Kállay-levéltár.

[3] M. N. Múzeum, Forgách-levéltár. Az egyik pecsét még egészen ép, rajta kerekalju, felül kiszélesedő pajzson a köv. czimer látható: jobbra ágaskodó oroszlán, feje mögött félholddal.

szineit is megállapitja, és pedig igy: ezüstben fekete sas.

A pajzsalak szine iránt nincs kétség, a pajzs szinének meghatározását azonban merésznek kell tartanunk. Elég korai adatunk van rá Keczer Miklós 1584-iki és Keczer András 1631-diki czimerujitó leveleiben, hogy a pajzs szine az Aba genus czimerében *vörös*. Az ezüst szint szerzőnk csupán egy 1712-diki indirekt adatra (Károlyi Sándor 1712-diki grófi diplomájára) és a *heraldika «gyökeres» szabályaira* hivatkozva állapitja meg. Úgy véljük téved. 1712-diki adata szemben a két előbbivel számba sem jöhet, a mások dikra hivatkozva pedig még a heraldika igazi hazájában, német vagy franczia földön sem szabad középkori czimereket rekonstruálni, annál kevésbbé nálunk, a hol — ha a valóban létezett czimerekből vonnók le a következtetéseket, — az elmélettel merőben ellenkező szabályokat kapnánk. Lehet, hogy Bartolus de Saxoferrato az Abák vörös pajzsba foglalt fekete sasát gáncsczimernek, hibásnak deklarálta volna, de abban a korban, a XIII. században, a mikor ez a czimer gyanithatólag keletkezett, nem találhattak hibát a fémet teljesen mellőző Aba-czimerben. Addig tehát, a mig a felhozottaknál erősebb ellenbizonyiték nem áll rendelkezésünkre, az Aba nemzetség czimerét igy kell leirnunk: Vörös pajzson csőrében zöld koszorut tartó, aranynyal fegyverzett fekete sas, sisakdisz a pajzsalak kinövően.

A *Balog* nemzetség czimerének meghatározása, az emlékek tekintélyes számát és egybevágó voltát nézve nem ütközhetik nehézségbe. A szinekre nézve ugyan csak XVII. századi adataink vannak, de ezek teljesen megbizhatóknak látszanak. Ennélfogva könyvünk meghatározását, mely szerint a czimer: aranyban vörössel fegyverzett fekete kétfejü sas, sisakdisz a pajzsalak kinövőleg, takaró fekete-arany véglegesnek tekinthetjük.

Ezzel ellentétben ingatag alapon áll szerzőnk, a *Boksa* nemzetség czimerének meghatározásánál. A nemzetség czimerére vonatkozó legrégibb adat 1402-ből való s ez Soós Simon pecsétje, a melynek mezején kosszarvas női fej látható, ugyanaz a czimerkép, a melyet Zsigmond király 1418-ban Soós Miklós kértére, mint *ősi* czimert megerősit. Semmi kifogásunk sem volna ellene, ha azt mondaná szerzőnk: ime ez a czimer gyanithatólag a Boksa nemzetség ősi jelvénye. Miután azonban előtte a tetszetős czimerkép a XIII—XIV. századhoz illetlennek, tulságosan diszesnek, komplikáltnak tünt fel, igy okoskodott: Soós Simon czimerképe valószinüleg sisakpecsétről van véve, a melyen a női mellkép csak segédalakul szerepelt és a kosszarvak elhelyezésére szolgált. Világos tehát, hogy az eredeti pajzsalak két kosszarv. Ennek megfelelően aztán igy rekonstruálja a czimert: kékben két kifelé görbülő arany kosszarv, sisakdisz veres ruhás női törzs, fejére illesztve a pajzsalak.

Ezt a rekonstrukcziót nem tudjuk elfogadni. Először, mert ezt semmiféle adat nem támogatja, másodszor, mert a Soós Simon czimere a maga eredeti alakjában sokkal inkább megfelel a heraldika őskorának, mint a szerző által megszerkesztett czimer. A XIV—XV. században nem ritka nálunk az ehhez hasonló mellkép mint czimeralak; szarvasagancsos fő van pl. Gordovai László horvát-szlavon-dalmát bán 1404. évi pecsétjén, koronás női mellkép Özdögei Besenyő Pálén ugyanazon évben (mindkét pecsét Oh. Dl. 24., 705. sz. a.), a Soós-czimerhez tökéletesen hasonlót visel Buzád-Haholt nbeli István 1328-ban, és pedig pajzsba foglalva. De van adatunk hasonló czimerre igen régi időből, a tatárjárás előttről is: Ponet comes egy 1235 körül kiadott oklevélen függő pajzsalaku pecsétjén szakállas emberfőt visel, a melynek fejéből egy pár görbe szarv nől ki.[1]

Nincs tehát rá ok, hogy a Soósok czimerképéből segédsisakdiszt csináljunk s megtegyük az azt jellemző s bizonyosan valami mitoszra, ősi mesére vonatkozó szarvakat czimerképnek.

A *Buzád-Haholt* nemzetség czimeréhez nem férhet kétség; számtalan emlék tesz róla tanuságot, hogy az a *bölényfő*. Szineit illetőleg három forrás állott szerzőnk rendelkezésére: a Képes Krónika képe, a mely szerint a czimer: fehér paizsban veres homlokcsontból kinövő szarvpár, tehát kiegészitve: ezüstben fekete szarvu vörös bölényfő; a pozsonyi Sz.-Márton egyház XV. századi faragott czimere, a melyen vörös mezőben ezüst a bölényfő s egy a Siebmacher czimerkönyvében forrás megnevezése nélkül közölt czimer: arany pajzs ezüst szarvu fekete bölényfővel. Kiegészithetjük a Siebmachert azzal, hogy ez a czimer egy XVIII. századi metszetről van véve. E három eltérő adat közül könyvünk a középsőt fogadja el, holott a pozsonyi dóm zárkövein levő czimerek többszörösen át vannak festve. Még hozzá a szóban forgó czimer nem tulajdonitható teljes bizonyossággal a Buzád-nemzetségnek; szerzőnk is csak azért tartja annak, mert a templom szentélyének (hol a zárkő alkalmazva van) épitési ideje alsólindvai Bánffi Miklós pozsonyi főispánságával esik egybe. Részünkről hajlandók vagyunk ez esetben a későbbi, a XVIII. századi czimerképnek adni az elsőséget, annál is inkább, mert a bölényfejet (s a Buzád nemzetség czimerében kétségtelenül ez van) a középkori czimerekben mindig feketével szokták volt szinezni, a fehér szint az ökörfő számára tartották fenn.

[1] Országos Levéltár, Dl. 206.

Kitünően sikerült a *Csanád* nemzetség czimerének megállapitása; sajnos, hogy a rekonstruált nemzetségi czimereket mutató szines ábrák között éppen ennek képe a leggyarlóbb. Ugyanezt mondhatjuk a *Dorozsma* nemzetség kifogástalanul megszerkesztett czimeréről is, szépen van ellenben megrajzolva a *Győr* nemzetségé: kékben arany liliom; sisakdisz a pajzsalak.

A *Héder* nemzetség czimerénél kifogásunk van a sisakdisz ellen. A czimert könyvünk igy irja le: «vörös pajzsban három ezüst czölöp; sisakdisz ernyő, a pajzsalakkal megrakva; takaró veres-ezüst». A szines ábra a leirástól némileg eltér, rajta az ernyő ki van karélyozva s csucsain bojtokkal van czifrázva. Ám arra, hogy a nemzetség valamelyik tagja ilyet használt volna, nincs adat; azon a két pecséten, a melyen a Héder nemzetség czimere sisakdiszszel van ábrázolva, nyoma sincs ennek a czimerjelvénynek. Az elsőn, Iván bán 1285-diki pecsétjén a sisakdisznek csak az alja látszik, ez pedig nem egyéb, mint egy karika, a mely a sisak tollbokrétájának az összefoglalására szolgál; a másodikon, Benedek ispán 1312-diki pecsétjén világosan tollbokréta a sisakdisz, a melyet semmiképpen sem nézhetünk táblának vagy ernyőnek. Hogy a sisakdisz valójában nem is lehet más, mint tollbokréta, az világos lesz előttünk, mihelyt a Héderek czimerének eredetét vesszük szemügyre. Mert mi is ez a czimerkép tulajdonképen? Semmi más, mint az ország szinei pajzsra téve, tehát eredetileg u. n. méltósági czimer, olyan, a minőt visel egy csapat Aba-nembeli, vagy a Katiz-nembeli Tamás vajda, a Póki-nembeli Miklós vajda, s igen sokan mások. Már pedig ehhez a czimerhez, a mint az közismeretes, *tollforgós sisakot volt szokás alkalmazni*.

A *Hermann* nemzetség czimerét egész sor szép régi pecsétről ismerjük, meghatározása tehát nem ütközött nehézségbe. Szinekben ábrázolva azonban csak a Képes Krónikában fordul elő, s itt fehér alapon arany sárkányt látunk. Szerző ezt az adatot nem fogadja el hiteles gyanánt, nem pedig azért, mert szerinte «ezüst pajzsban arany sárkányt a középkori heraldika nem türt el».

Hosszas lenne itt azt az indokolást ismételni, a melyet szerző ehhez az állitásához csatol. Elég legyen megemliteni, hogy ezzel kapcsolatosan két fontos heraldikai szabályt állapit meg, melyek szerint 1. minden czimer csak kétszinü lehet, 2. minden czimerben legyen arany vagy ezüst. «Ezen szabályból állt elő — mondja tovább — azon később hangoztatott, ezzel egyértelmü szabály, hogy szinre szin és fémre fém a czimereknél nem alkalmazható.»

Nagyon jól tudjuk, hogy ezt a két (helyesebben három) szabályt már a középkor heraldikusai felállitották, a legujabb kor teoretikusai pedig egyenesen dogmává tették, hanem azzal is tisztában vagyunk, hogy *sem régente, sem a jelenben nem alkalmazták következetesen*, úgy, hogy ezeket XIII—XIV. századi czimerek elbirálásánál nem igen lehet felhasználni.

Ezen az alapon pl. a szerző által legtekintélyesebb forrásként emlegetett zürichi czimertekercs czimereinek legnagyobb része hibás. Mert ezek közt alig van, a melyikben ne szerepelne három szin; s számos olyan akad, a melyik négy szinben pompázik. Találhatunk e hires gyüjteményben példát a második szabály megszegésére is; igy pl. a 32. számu czimer: vörösben kék jobbharánt pólya; ebben tehát nincs fém, épp ugy mint az 50. számuban: vörössel s feketével osztott pajzs felső mezején szerecsenfő; az alsó üres. Sőt a harmadik szabály sincs mindenütt betartva! A 65. sz. czimer ezüst mezeje aranynyal van keretelve; a 122. számu: ezüstben arany kereszt; a 499. szám alatt ezüsttel s feketével hasitott pajzson arany horgonyvégü csillagot látunk stb. Hasonló példákkal szolgálhatunk a heidelbergi «Manesse-Codex»-ből is, a hol Wernherr von Teufen czimere: vörösben ezüst sisakdiszü arany sisak, Heinrich von Tettingené: aranyban két ezüst sarló, Kristan von Luppiné: zölddel, vörössel, zölddel, feketével és ujból zölddel csikolt pajzs (három szin, fém nélkül), vagy Kunig Chuonrat der Junge-é: aranyban ezüst kereszt.

Elég ennyi példa annak a megmutatására, mit érnek a teoretikus szabályok. Ezeket tudva, nincs jogunk a Képes Krónikának a Hermann nemzetség czimerét illető adatában kételkedni, mindaddig, a mig valamely a XIV. századi kéziratnál nagyobb bizonyitó erővel biró ellenkező adat nem áll rendelkezésünkre. A nemzetség czimerét tehát igy kell leirnunk: *ezüstben arany sárkány; sisakdisz a pajzsalakkal rakott szárny*.

A *Huntpázmán* nemzetség czimerének kifogástalan meghatározása szerzőnek régibb időből való érdeme. Uj ellenben a *Ják* nemzetség jelvényének megállapitása. A czimer ezek szerint egyike a legszebbeknek ősi czimereink között: feketében arany oroszlán.

A *Kaplyon* nemzetség czimerét: kékben arany sólyom, Vetési Albert veszprémi püspök 1470-ből való festett czimere őrizte meg; a *Káta* nemzetségét: vörösben arany kerék, Káthay Jakab 1439-diki pecsétje s Csáholyi Lucziának a XVI. század elejéről való emlékczimere. Nagyon elmés módon határozza meg Csoma József a *Katiz* nemzetség oroszlános czimerének szineit Kanizsay Dorottya 1519-diki czimeréből s megállapitja, hogy a czimer: kékben arany oroszlán; ugyanezen czimer szolgáltat döntő bizonyitékot az *Osl*-nembeliek czimer szineihez.

A *Pécz* nemzetség czimerének megállapitása is föltétlen elismerésünket vivja ki. A czimer, természe-

tesen szinek nélkül, a XIII. század vége óta több, a nemzetségből származó főur pecsétjén fennmaradt. Szineit szerzőnk abban a tarka reneszánsz-czimerben találta meg, a melyet 1507-ben a Vayak Ulászló királytól nyertek s a mely a Vayak és anyai őseik, a Pécz-nemzetségbeli Ibrányiak czimereinek összetételéből keletkezett. E szerint a czimer: kékben jobbharánt ezüst pólya; sisakdisz kék szárny a pajzsalakkal rakva.

A *Rátold* nemzetség czimerét már régóta ismerjük; róla boldogult Csergheő Géza terjedelmes értekezést közölt folyóiratunkban. Ehhez csatlakozik még a *Tomaj* nemzetségnek most, szerzőnk által meghatározott czimere: kékben arany grif, sisakdisz a pajzsalak kinövőleg, a melylyel aztán a munkában pontosan, szinek szerint is meghatározott nemzetségi czimerek sora ki van meritve.

Tizenegy czimert csupán ábráik szerint, szinek nélkül közöl könyvünk. Ezek a következő nemzetségeket illetik: *Ákos*, *Balog-Semjén*, *Borsa*, *Csák*, *Geregyen* (két czimer), *Kemény*, *Miskolcz*, *Póki*, *Szente-Mágócs* és *Vaja*.

Az *Ákos* nemzetség czimerének meghatározása igen merész, kombináczióra készteti a szerzőt. A nemzetség összes régi pecsétjein az ország czimeréből vett hatalmi jelvényt kettős keresztet, rátüzött tollforgóval látunk, úgy, hogy már a XIV. század második felében s a XV-ben bátran tekinthetjük ezt a nemzetség általánosan elfogadott, apáról fiura szálló czimerének. E czimerhez a XIV. század második felében a Bebek családnál sisakdisz járul: egy pár hal által kisért női mellkép.

Ez adatokból szerzőnk úgy alakitja meg nemzetség czimerét, hogy a teljes Bebek-czimerből elhagyja az egész pajzsképet, miután szerinte az nem igazi czimer, csak hatalmi jelvény, a sisakon levő női mellképben nem lát egyebet, mint segédsisakdiszt, marad tehát két hal, mint a nemzetség czimere. Az ősi czimer ennélfogva: «*paizsban hal* (a rajz szerint két hal); *sisakdisz koronás női törzs, két oldalt nyakához illesztve két hal feje, mely(ek)nek törzse félkörben kanyarodik a női törzs feje felé.*»

Ez a megfejtés igen tetszetős ugyan, de nem elégit ki bennünket. Több mint egy tuczat középkori czimerét ismerjük a nemzetségnek, de ezek között egyetlen egy sincs, a melynek pajzsában a hal bárminő módon is előfordulna. Ellenben folyvást szerepel, nemzedékről nemzedékre száll a kettős kereszt. Hogy ezt az ős a XIII. században az ország czimeréből vette s először bizonyosan hatalmi jelvény gyanánt viselte, az semmit sem változtat azon a tényen, hogy a kettőskereszt a nemzetség ősi czimere.

A halaktól kisért női mellkép valószinüleg sem itt, sem más czimerekben nem segédsisakdisz, hanem jelképe, része a középkor kedvelt mitikus alakjának a *hableánynak* (Meerweib). Egész hableányt plasztikusan megformálni és a sisakra ráalkalmazni nem igen lehetett, a középkori ember tehát, mint más alakoknál is, megelégedett a hableány mellképével. Miután azonban ez nem lett volna jellemző, hiányozván belőle a felismeréséhez szükséges alsó rész, két halat adtak mellé. Ilyen alakban elég gyakori ez a sisakdisz úgy a külföldön, mint nálunk. *Jellemző, hogy az ilyen sisakdiszű czimerek közt egy sincs, a melynek pajzsalakja hal lenne.*

Hogy az állitólag segédsisakdiszként használt pajzsalakból nem igen szabad következtetnünk a pajzsalakra, arra igen sok példát hozhatnánk fel. Vegyük csak elő ujból a zürichi czimertekercset.

64. szám. Sisakdisz női mellkép, a karok helyén egy pár felfelé álló fehér szarvval. Kellene lenni tehát a pajzsban fehér szarvpárnak és van: fehér s vörössel jobbharánt vágott pajzs.

89. Sisakdisz: szerecsenfő két szarvval; a pajzsban nem szarvpár, hanem — három sulyok.

100. A sisakon kinövő emberi alak vállára vetett ásóval; a pajzsban nem ásó, hanem három ∴ egyfejü sas.

505. Sisakdisz: férfi mellkép, vállaiból kinövő szarvas-agancsokkal; a pajzsban koronán álló szamár; stb.

Ugyanitt számos példa van arra, hogy halakat sisakczimer gyanánt minden segédsisakdisz nélkül alkalmaztak.

A *Balog-Semjén* nemzetség ősi czimerét a belőle származott Iván szabolcsi ispán pecsétjén találta meg szerzőnk s ez sast mutat. Ez egyszerü, de szép czimeralakhoz az utódok hamar hütlenek lettek; Kállai János már 1474-ben halat és holdsarlót ábrázoló czimert használ.

Érdekes módon határozza meg szerzőnk a *Borsa* nemzetség czimerét. A nemzetségből származó Nadányi család a XVII. század óta egy vagy két, markában halat tartó kart használ czimerül. Régi időből való pecsétje a nemzetségnek csak egy van, Kopasz nádor fia Bekcs 1316-dik évi pecsétje, a melyet Nyáry Albert közölt heraldikájában. E pecsét pajzsalaku mezején Nyáry ábrája szerint *hajlott disznóláb* látható, olyan czimeralak, a melynek párját bizonyosan hiába keresnők. Csoma József, megvizsgálva az erősen rongált eredeti pecsétet, rájött, hogy a rajta levő kép aligha «hasitott körmü állat lábszárát» ábrázolja, hanem inkább halat. Összevetve már most ezzel a felfedezéssel a Nadányi-czimert, igazat kell adni a szerzőnek, a mikor a Borsa nemzetség czimerét igy irja le: *kék paizsban ezüst hal.*

A *Csák* nemzetség ismert czimeréről mondottakat mellőzve, a Geregye nemzetség czimerének megfejtése

költi fel érdeklődésünket. E nemzetségnek szerzőnk két czimerét mutatja be: az egyik pajzsban két pólya, az egész pajzs pólya által hasitva; sisakdisz különös alaku falevél, a melyet szerzőnk természetes faágnak nevez. A másik czimer a pajzsban és a sisakon egyaránt ezen különös faágat tartalmazza.

Az első czimert a szerző olyan adat után rekonstruálja, a melyet sem ő meg nem értett, sem más meg nem érthet. Ez az adat a Hazai Okmánytár VIII. kötete, 74. lapján van, a hol Miklós országbirónak (a ki a Geregye nemzetségből eredt) 1275-diki oklevélen függő pecsétje igy iratik le: «ép pecsét, a pajzs közepében a czimer hosszukás négyszögeket tüntet elő.» Miként lett ebből a könyvünkben közlött czimer, meg nem foghatjuk. Hihető, hogy a pecséten az ország czimeréből vett vágások vannak; minden esetre óhajtandó, hogy a körmendi Batthyány-levéltárban levő pecsét kifogástalan ábrában mihamarább közöltessék.

A másik czimert szerzőnk szokott szigoru heraldikai módszere segitségével alkotta meg. Úgy találta, hogy a Geregye-nemzetségbeli Egervári Mihály 1365-ben, Egervári László horvát bán pedig 1492-ben leveles galyat tartó kart használnak czimerül. «Ha e nemzetség legrégibb czimerét vizsgáljuk — olvassuk könyvünkben — a kart csak azon naturalisztikus irány eredményének kell tekintenünk, mely nálunk a XIV. század utófelében fellépett, mely mint a Szepesy Jakab országbiró, vagy az Alsániaknak szintén ezen korból származó czimereiben is feltünő, eredetileg lebegő czimeralakokat egy kar markába helyezte. A kar az ősi czimerből hiányzott s marad ott a leveles galy lebegőn, mely az ősi czimernek egyuttal sisakdisze is volt.»

Nézetünk szerint az Egervári czimerben a nemzetségi czimer nyomait keresni nem lehet, miután az nagyon valószinüen az Egervári névre vonatkoztatott beszélő czimer, a mely hihetőleg a XIV. században keletkezett, nem sokkal azután, hogy a nevet adó Egervár a XIV. század elején a Geregye nemzetség birtokába jutott. Hogy a község s a vár környékén levő nagy égerfaerdőktől nyerte nevét, nem szenved kétséget, nincs tehát csodálni való azon, ha az Egervári család a birtokát boritó erdők fáját választja czimeréül.

A dolog nem példátlan Németországban a kihalt *Erlenkamp*-ok (Erle = égerfa) három égerfát viseltek czimerükben s ugyanazt viselnek a még ma is élő *von Langermann und Erlenkamp* bárók.[1]

A beszélő czimerek sem tartoznak az elképzelhetetlen jelenségek közé ebben a korban. A külföldön, különösen Németországban, igen sürün fordulnak elő; nálunk ugyan ritkábbak, de nem hiányoznak Beszélő czimert visel pl. Him Benedek pozsonyi főispán 1380-dik évi pecsétjén,[1] t. i. egy szarvashimet vagy gimet. Parb Konrád (hihetőleg miskolczi) polgár a XIV. században Barb-ot, magyarul pontyot visel czimerében,[2] Bártfa városnak XIV. századi czimerén bárd = Hellebarte van; teremhegyi Bika Jánosén 1412-ben bika, stb., stb.

Ilyen beszélő czimernek tartjuk mi az Egerváriakét, a mely ennélfogva nem lehet a Geregye nemzetség közös jelvénye.

A *Kemény* nemzetség czimeréül azon három ⁎⁎⁎ csillagot veszi szerzőnk, a melyet az ezen nemzetségből való Lőrincz nádor viselt 1268-dik évi pecsétjén. Ez az egyedüli adat e nemzetség jelvényéről, a mely — sajnos — a szép czimer sisakdiszéről és szineiről nem nyujt felvilágositást. Épp igy vagyunk a *Miskócz* nemzetség czimerével, a sassal is, a mely először Bors ispán 1222-dik pecsétjén fordul elő.

Szépen állapitja meg szerzőnk a *Póki* nemzetség stilizált rózsát mutató czimerét. Ide vágó nagyérdekü fejtegetése azonban már akadémiai székfoglalójából eléggé ismeretes.

A *Szente-Mágócs*-nemzetségbeli Alsáni család tagjai a XIV. század végén s a következő elején koczkázott pajzsfő alatt hármas rózsaszálat tartó kart viseltek. Elveihez hiven, szerzőnk ezt a czimert nem fogadja el nemzetségi jelvény gyanánt, hanem elveszi belőle a pajzsfőt, mely, mint törés nem illik bele nemzetségi czimerbe, el a naturalisztikus pótlékokat, a kart, a virágok szárait s csak a három rózsát tartja meg, természetesen ezeket is stilizált formában. A három rózsás czimerhez aztán sisakdiszt szerkeszt: a három rózsával megrakott szarvpárt.

Az utolsó nemzetség, a melynek czimerét szerzőnk rekonstruálja a *Voja* nemzetség. A czimer Sándor országbiró 1272-diki pecsétjén maradt fenn, a melynek mezején hasitott pajzs látható. Az ősi czimerkép, szerző szerint, századok mulva merül fel ujra, és pedig a nemzetségből eredő Zay család czimerében, a melynek régi sisakdisze *osztott szárny*. E sisakdisz a család grófi czimerében is előfordul, még pedig arany-ezüstben. De van ebben a Zay-czimerben még valami, a mi szerzőnk figyelmét kikerülte: arany s ezüsttel hasitott pajzsláb. Ez veszedelmesen hasonlit a Sándor országbiró czimerére; sajnos, egész értékét lerontja az, hogy a család XVI—XVIII. századi czimereiben semmi nyoma.

Nézetünk szerint különben Sándor országbiró pe-

[1] Gritzner Maximilian, Handbuch der Heraldischen Terminologie. Nürnberg, 1890. 104. lap.

[1] Turul, 1896. 149. lap.

[2] Turul, I. 99.

csétjén az ország vörös-ezüst színében hasitott pajzs, tehát méltósági czimer foglal helyet.

Az eddig felsorolt nemzetségekkel nincsen könyvünk tartalma kimeritve. A nagyszorgalmu szerző még egész sor nemzetségre vonatkozó kutatásait ismerteti meg, a melyekből nem tudott, vagy — néha tulzott óvatosságból — nem akart eredményt levonni. Fejtegetései igy is igen nagy értékkel birnak; utmutatást, sőt alapot adnak a jövendő kutatásokra.

Azokat, a melyek teljesen nemleges eredménynyel végződnek mellőzve, csupán a legérdekesebb fejezetekből említünk meg még nehányat, megtéve rájuk egyéni nézetünket tolmácsoló megjegyzéseinket.

A *Bogáth-Radván* nemzetségnél megállapitja szerzőnk, hogy a belőle származott családok közül kettőnek, a Rákóczi és Morvai családnak egységes czimere van: *tört keréken álló madár*. Még egy harmadik családnál is van ennek a czimernek nyoma: a Monakiaknál, a kik ugyan a XVI. század óta az ősi czimertől eltérő naturalisztikus czimert viseltek, de a kiknek egyik őse, Munaki Mihály 1355-ben olyan sisakpecsétet használ, «*melyen*» — igy olvassuk könyvünkben — «*a sisakra ijj van helyezve, közepén kereszttel. E sisakdisz tulajdonképen nem az, a minek látszik, ez inkább korona kereszttel, mely nagyon hasonlit a lengyel koronához.*»

Tegyük hozzá e leiráshoz, hogy e sisakdisz nem egyéb, mint *félkerék, rátüzött kereszttel*, tehát a madár hijján ugyanazon czimer, a melyet a Rákócziak és a Morvaiak használtak. A Bogáth-Radván nemből eredt többi családok *régi* czimerei ismeretlenek.

Ez adatok alapján bátrak vagyunk szerzőnk azon állitásával szemben, hogy a nemzetség ősi czimere a *madár* lehetett, azt az állitást megkoczkáztatni, hogy a Bogát-Radván ivadékok czimerképe eredetileg *félvagy törtkerék volt.*

A félkerék nem egyéb, mint a büntető hatalom egyik szimboluma. A középkori kivégzések ezen legborzalmasabb eszköze, mint ilyen kifejező jelvény nem ritka a régi XIII—XIV. századi czimerekben. Már 1241-ben előfordul, a mikor ezt használja (még pedig beszélő czimer gyanánt) Radeggi Rudolf comes, s utóbb ugyanezt fia Henrik, pajzsalakú pecsétre helyezve.[1] Ugyanez szerepel a zürichi czimertekercs egyik pajzsán (525. sz. a.) Ez a czimere a lengyel *Osorya* czimertörzsnek is, még pedig olyan alakban, a mint az a Munaki Mihály sisakján szerepelt: félkerék rátüzött kereszttel.

Ez egyszerü czimerképhez idővel mintegy magyarázó pótlékul, a szimbolum érthetőbbé tétele czéljából járult a madár, a mely sem nem szarka, mint némelyek hiszik, sem nem sas, mint a XVII. század folyamán a fejedelmi Rákócziak viselték, hanem *holló*, a vesztőhelyek, bitófák, a kivégzések madara.

Ha ezeket mérlegeljük, kimondhatjuk, legalább is akkora biztossággal, mint a minővel p. o. a Geregye vagy a Szente-Mágocs nemzetség czimere megállapittatott, hogy *a Bogáth-Radván nembeliek közös czimerjelvénye a félkerék volt.*

A *Csór* nemzetségnek egyetlen czimeremléke Tamás vajda gyürüpecsétje, a melynek mezején kinövő griffes sisak foglal helyet. E kifogástalanul stilizált sisakpecsétből joggal rekonstruálhatjuk a nemzetségi czimert, a mely e szerint *griff* lehetett.

Alig van magyar nemzetség, a melynek családjai annyira megegyező czimert viselnének, mint a *Divék* nemből eredők. Tizenöt virágzó, nagyobbára ma is élő család, sőt a nemzetségből leányágon leszármazott familiák egy része is viseli a *fa előtt ballagó medvét* czimerpajzsán, és szerzőnk ennek daczára sem ismeri el azt nemzetségi czimerül, pusztán azért, mert ez az összetett czimerkép szerinte nem felel meg a középkornak s ujabb eredetre mutat.

«*Ha ezen czimernél az ősi nemzetségi czimerre gondolhatnánk, egyszerűbb alakban kellene azt megalkotnunk. Ha az valóban létezett mint zászlós jelvény, úgy az nem lehetett több, mint egy medve, lépő vagy hátulsó lábain álló helyzetben. De ezen feltevésnek ellentmond az, hogy ezen czimert a legrégibb nyomokon kezdve maig mai alakjában használta nemcsak az ezen nemzetségből származott . . . 15 család, de sokan a nőági leszármazók között is . . . A leszármazók a fát a czimer épen oly fontos alkatrészének tartották, mint a minőnek a medvét; s ez csaknem döntő érv a czimer későbbi eredetére nézve*» Igy ir szerzőnk.

A ki ismeri a XIII—XIV. század külföldi gazdag pecsétanyagát, az előtt ez az érvelés szinte érthetetlen. Hiszen az ilyen összetételü czimert még bátran az egyszerűbbek közé sorolhatjuk, szemben p. o. a délnémet heraldika komplikált alkotásaival! Sőt még a szomszédba sem kell mennünk példákért, ha efféle összetett alakokat keresünk; ime legrégibb ismert czimerünk, az Árpádoké ugyancsak összetett ábrájú: többszörösen szelt pajzs, a mely oroszlánokkal és hulló hárslevelekkel van megrakva. Ehez képest a Divék nembeliek czimere a legegyszerűbb!

A lépő medve a heraldika első két századában nem éppen ritka; még komplikálva más állati alakkal is előjön. Igy igen különös formában használja azt Lippold von Behr 1283-ban: a pajzs medvéjén nyakánál szorosan kötött takaró van, a melyre három (⋆⋆⋆)

[1] Siegelabbildungen zum Urkundenbuch der Stadt und Landschaft Zürich. Lief. II. III.

hattyufő van himezve.[1] A fa is elég sürün alkalmazott czimerábra. Egyedül használja azt czimerpajzsán p. o. Wolfram frankfurti soltész 1261-ben,[2] vagy Ulrich von Hohenklingen 1256-ban ;[3] de előfordul a fa más alakokkal egyesitve is. 1253-ban Adolf dannebergi gróf pecsétjén a következő képet viseli : talajból kinövő fenyőfára oroszlán kuszik fel ;[4] Miklós schwerini gróf pecsétjén 1289-ben a következő (pajzsba foglalt) czimer van : gyökerestől kitépett fa alatt két sárkány ;[5] Teljesen ilyen a czimerkép Gunzelin schwerini gróf 1322-ik évi pajzsalakú pecsétjén.[6] Körülbelül ez utóbbival egykorú Henrik schwerini plebános pecsétje, mezején fa alatt álló sárkánynyal.[7] Teljesen megfelel végül a Divék nemzetségbeliek czimerén levő képnek a Pritzwalk város XIII. század végéről való pecsétjén levő ábrázolás : *fa előtt, melynek ágai között (a brandenburgi) sas ül, farkas lépdel*,[8] vagy Wolfhagen város ugyanezen korbeli czimere : *gyökeres tölgyfa előtt vágtató farkas*.[9]

Bátran megfordíthatjuk a szerző tételét a Divékek czimerére nézve s azt mondhatjuk : az a naiv szimbolika, az a neme a természetességnek, a mi ebben a czimerben megnyilatkozik, egyenesen a XIII—XIV. századba utalja azt ; mert a XV. század (a melybe helyezi szerzőnk a Divék czimer keletkezését) hihetőleg nem igy stilizálta volna meg ; e kornak a heraldikusa az uralkodó izlésnek megfelelően, a medvét akczióban, cselekvőleg, tehát ágaskodva, fára kapaszkodva, tánczolva, örvösen, stb. ábrázolta volna.

Elfogadhatjuk tehát a szóban forgó czimert a Divék nembeliek ősi czimerének minden aggály nélkül, igy, a mint van s beigtathatjuk nemzetségi czimereink rövidke sorozatába, a melynek egyhangú ábrái között a legszebbek egyike leend. Feltevés gyanánt (de csakis mint ilyet) megkoczkáztathatjuk azt, hogy a czimer eredetileg csak a ballagó medvéből állott, a melybe a fa — mint sok más czimerbe — valamely pecsétvéső, vagy vésető szeszélyéből járult, mint a pajzs, illetve pecsétmező kitöltésére szolgáló figura. Hogy azonban ez a mellékes alak időjártával integráns czimerrészszé vált, arra bizonyitékul az összes idevágó emlékeket felhozhatjuk.

A *Kean* nemzetség czimerének tárgyalásánál szerző egy rendkivül nevezetes pecséttani emlékre hivatkozik s ez a tragikus végű Gyula (Jula) nádor 1224. évi pecsétje. Jellemző hazai szfragisztikánk hátramaradt voltára, hogy ez a pecsét máig kiadatlan. Sajnos, az előttünk fekvő munka sem pótolja e hiányt ; a becses maradvány itt sincs leirva, sem megfelelő ábrában nincs bemutatva. Pedig fölöttébb szükséges lenne kifogástalan megörökitése, annál is inkább, mert a pecsétből már csak csekély töredék van meg, a mely rövid időn belül teljesen el fog porlani.

E pecsét első és főnevezetessége az, hogy kettős pecsét. Kettős magánpecsétek e korban külföldön sem nagy számmal vannak ; nálunk meg éppen az elsőrendű ritkaságok sorába tartoznak. Második nevezetessége : hogy lovas-pecsét ; a harmadik pedig : hogy igen korai czimeres pecsét.

Fájdalom, a bennünket most leginkább érdeklő czimerből alig hagyott meg valamit az idő vasfoga. Az egykor körülbelül 7 cm. átmérőjű pecsétből ma már csupán mintegy 3 cm. sugaru körszeletkényi darab van meg, a kerek mezőt elfoglaló csúcsíves czimerpajzs jobb sarkával, a melyen lépdelő s szembe néző oroszlán alakja konstatálható.

Szerzőnk szerint a czimer a következő lenne : «*osztott pajzs, felül üres, alúl lépő, szembenéző leopárdos oroszlán.*» Ez téves. Ugyanis, ha a czimert jobban megvizsgáljuk s a meglevő darabot pontosan lerajzolva kiegészíteni próbáljuk, rájövünk arra, hogy a czimer nem lehetett *osztott*, hanem alapja vagy sima volt, vagy (ha az oroszlán felett észlelhető vágás nem későbbi, véletlen karczolás) *pólyás*, vagy pedig (s ez a legvalószinűbb), *háromszor szelt*. Egyebet is megállapithatunk a kiegészités utján ; azt ugyanis, hogy a látható oroszlán befele fordult feje csak a pajzs közepéig érhetett, s előtte, vagy egy vele szembe néző, vagy hozzá hasonlóan jobbra lépő másik oroszlánnak kellett lenni. Ha már most háromszor szeltnek vesszük a pajzsot, úgy a négy osztás legalsóbbikában szükségképen még egy oroszlánnak kellett lenni.

Igy rekonstruálva a Jula nádor pecsétjén levő czimert, lehetetlen fel nem ismernünk a királyi czimert abban az alakban, a mint azt éppen e tájban II. Endre királyunk viselte, csupán annyi eltéréssel, hogy a királyi pecséten a czimer többszörösen van osztva. Ez pedig középkori értelemben nem bir jelentőséggel.

Csoma József kitünő heraldikai érzékéről tesz tanuságot, hogy ő, bár a Gyula nádor pecsétjének *igazi* czimeréről nem birt sejtelemmel, felismerte abban a hatalmi, az országos czimert s a lépő oroszlánban

[1] Fürst Hohenlohe-Waldenburg, Sphragistische Aphorismen. (1882.) Tafel II. Nr. 22.

[2] Seyler, Geschichte der Siegel, 342 l.

[3] Siegelabbildungen zum Urkundenbuche der Stadt und Landschaft Zürich. III. Lief. E czimer szineit a zürichi czimertekercsből ismerjük: sárga pajzson *kék* tölgyfa.

[4] Seyler, Geschichte der Heraldik. 177. lap.

[5] U. o. 75. l.

[6] Seyler, i. m. 272. lap.

[7] Hohenlohe-Waldenburg hg. i. m. XXIV. tábla, 267. ábra.

[8] Seyler, Geschichte der Siegel, 331. lap.

[9] Hohenlohe-Waldenburg hg. i. m. XII. tábla, 124. ábra.

nem látta a Kean nemzetség czimerét. Ennek megállapitása ugyan egyik nevezetes nemzetségünk czimerének ismeretétől foszt meg bennünket, viszont azonban az országczimer történetéhez nyujt érdekes adalékot.

A *Nádasd* nemzetségnek egységes czimerét azok közé sorozza szerzőnk, a melyeket naturalisztikus voltuknál fogva nem vehet igazi nemzetségi czimereknek. Szerinte a Darabosok, Nádasdiak és Petheők vadkacsája csak a XV. században keletkezett beszélő czimer ; a czimer tulajdonkép nem is vadkacsát, hanem két nádszál és egy vadkacsa által példázott *nádast* tartalmaz, «főalakja a két nádszál, . . . a kacsa ennek csak tartozéka, mint a nádas legszokottabb, legjellemzőbb lakója».

Szabad legyen ennek a feltevésnek ellentmondanunk.

Feltéve, hogy szerzőnk nézete a czimerábrát illetőleg megállná a helyét, akkor sem volna okunk azt a czimert, a melyet a XV. században az egyazon nemből származó összes családok egyértelmüen viseltek, a XV. század termékének tartani. Mert hiszen egy ilyen czimer, még ha beszélő-czimer is, legkevésbbé sem anakronisztikus a XIV. vagy akár a XIII. században.

Éppen a czimeresség legrégibb korában mindennapiak a beszélő-czimerek. Ime néhány példa Hohenlohe herczeg és Seiler kéznél levő munkáiból.

1163. Ramsbergi Rudolf czimere : vadkan (Ram).

1220. Minzenbergi Ulrik czimere: hármas hegyen (Berg) egy-egy virágszál (Minz = Münze = ménta.)

1269. Hundesbergi Henrik czimere : négyes halmon (= Berg) kutya (Hund).

1274. Buchhorn város czimere : fára (Buche) akasztott kürt (Horn).

1283. Lippold von Ber czimere : medve (Bär).

1290. Johannes dictus Gans de Perleberg czimere : két, gyöngyökkel (Perle) rakott torony közt, hasonlóan diszitett kapu, mely fölött liba (Gans) áll stb.

Tehát *mint beszélő-czimer* bátran lehet a Darabos-Nádasdi-Petheö czimer ősrégi. De lehet az természetes jellege daczára is. *Mert a természetességre való törekvés megvan a XIII—XIV. század czimereiben, akár csak a XV. és XVI. századból valókban, csakhogy a korábbi ábrázoló művész sokkal kezdetlegesebb eszközökkel érzékíti meg a dolgokat, mint a magasabb képzettségü, fejlettebb izlésü utódok.*

Hogy a XIII—XIV. század heraldikusa természetesség dolgában néha vetekedik a késői reneszánsz czimerfestőivel, arra is szolgálhatunk példákkal.

Schweicker natternbergi biró 1256-iki pecsétjén *pajzsra helyezve* a következő kép foglal helyet : egy vár távlati képe, két toronynyal, mellette fák ; az előtérben három kuszó vipera (= Natter). Mi ehhez képest a Nádasd nemzetség czimere ?

1289—93 között Wernigerodei János lovag pecsétjén a következő czimert használja : fa tetején fészek, a melyen fiókáit vérével tápláló pelikán áll. Mit szólnának hazai heraldikusaink hozzá, ha az Andreánszky, Detrich, Luby stb. közös czimer eredetét a középkorban mernők keresni ?

Schaffhausen városának pecsétczimere 1250 körül a következő : virágokkal hintett talajon a pecsét balszéléből kinyuló várfal, sarkán kaputoronynyal, melynek nyilásából kos lépked ki. E czimerrel később pajzson is találkozunk.

A «legklasszikusabb» zürichi czimertekercs sem mentes a naturalisztikus czimerektől. Még *jelenetes* czimer is van benne ; 234. számu czimerpajzsán vörösben *két harczoló pánczélos vitézt látunk;* sisakdisz sisakos, pánczélgalléros fő.

A Nádasdi czimerrel rokon vonást mutat az a szintén beszélő czimer, a mely az 1378-ban elhunyt Frosch Weikhárd lovag sirkövére van vésve : jobbharánt hullámos pólyán (tehát folyóvizben) három béka. Világos, hogy a hullámos pólya itt azt a szerepet játsza, mint ott a nádszál.

Azt hisszük elég ennyi érv és példa annak a bebizonyitására, hogy a Darabosok, Nádasdiak és Petheök közös czimere, a *vadkacsa* (a nádszálak mellékes attributumok) a Nádasd nemzetségnek volt ősi czimere.

Az utolsó nemzetség, a mely könyvünkben szerepel, a gr. Csákiaké, a mely a középkorban a Zsidó nevet viselte.

A nemzetség leszármazói közül két család él, a gr. Csáky és a Becsky ; czimerét is csupán e kettőnek ismerjük. Az utóbbinak a czimere (ujabb időbeli pecsétek után) a következő : két egymásal szembe néző oroszlán kormánypálczát tart ; az előbbi családé : csucsos süvegű, szakálas levágott *tatárfő* (?) a melynek nyakából a vér csepeg.

E czimert a szerző nem tartja a Zsidó nemzetség czimerének, hanem Csergheö Géza azon véleményéhez csatlakozik, a mely szerint azt valószinüleg Zsigmond király adományozhatta a Csáky család őseinek.

Arról vitatkozni, hogy mikor keletkezhetett ez a czimer, meddő lenne. Itt csak azt a nézetünket óhajtjuk kifejezni, hogy a Csákyak czimere valószinüleg a nemzetség nevére vonatkoztatott *beszélő czimer*, mert a benne levő alak valójában aligha tatárt, hanem inkább jellemző süvegéről felismerhető *zsidót* ábrázol.

Nem szenved kétséget, hogy a zsidófő középkori czimerekben többször előfordul ; azonban kétségtelenül megállapitani azt, hogy valamely czimerben levő fő zsidóé, tatáré, vagy — a mint németesen mondják — csak általában pogányé akart-e lenni, csupán ott le-

het, a hol a czimer névrejtő-, vagy beszélő-jelvény. Ilyen például a stiriai *Judenburg* város czimere egy 1488-iki pecséten: pajzsban szembe néző zsidófő.[1] Félreismerhetetlenül zsidófő, a sisakdisze a zürichi czimertekercs 490. számu czimerének is, a mely azonban nem tartozik a névrejtő czimerek sorába, miután (valószinüleg) a Masingen családot illeti.

Mondanunk sem kell, hogy az itt elmondottakkal Csoma József könyvének gazdag tartalma még nincsen kimeritve. Ám egy ismertetés keretébe beszoritani, abban csak fel is sorolni azokat az eredményeket, a miket hosszú évek munkássága hozott létre, lehetetlen. Szerző óriási anyaggal dolgozott; gyüjtői szorgalma előtt tisztelettel kell meghajolnunk; gondossága, lelkiismeretessége a feldolgozásban, a legnagyobb elismerésre méltó. S ha itt-ott megtévedt, az nem annyira irói egyénisége, mint inkább azon heraldikai iskola rovására irandó, a melyhez ő (s vele együtt még a czimerkutatók legnagyobb része) tartozik.

Ez az iskola nem vette észre, hogy a czimer és a czimertan a középkori életnek egyik része, egyik eleme, a melyet *önmagában*, az élet egyéb nyilvánulásaiból kiragadva, nem szabad, nem lehet tárgyalni. Ez az iskola elveket, sőt törvényeket állit fel, a melyeknek az emlékekben nincs meg a gyökere s mikor megállapitja a «*klasszikus*» czimertan szabályait, nem veszi észre, hogy ezeket tisztán, hibátlanul egyetlen kor, egyetlen ország sem alkalmazta.

S a *magyar heraldikusnak* még egyebet is észre kell venni. Azt t. i., hogy ha létezett valahol valamikor a gyökeres szabályoknak mindenben megfelelő czimeres gyakorlat, úgy az nem Magyarországon volt.

Hogy a szerző ezt nem vette figyelembe, az müvének értékét alig csökkenti. Az mindenkor alapvető forrása lesz a nemzetségi czimerek tanulmányának s egyik jelessége heraldikai irodalmunknak.

Varjú Elemér.

Pázmány Zoltán. A szilasi és laki Pázmány-nemzetség. Genealogiai és heraldikai tanulmány, czimerrel, okmánytárral s nemzedékrendi táblázatokkal. Pozsony, Angermayer Károly, 1904. 8r. 58 old. 1 lev. (Ára 3 korona.)

E munkácska azon családtörténeti kis monografiák sorába tartozik, a melyek nincsenek nagyobb körnek szánva, de viszont nem is elégitik ki azokat az igényeket, melyeket a nyilvánosságnak átadott irodalmi termékekkel szemben támasztani szoktunk.

Egy tisztes nemes család történetéről nyujt vázlatos és igen hézagos képet, a melynek első nyomaira a XVI. század elején akadunk. Sajnos, szerző az igy is elég messze visszanyuló eredettel meg nem elégedve, egyenesen Hunt-Pázmánnal kezdi el genealogiáját, összekötve családját, pusztán névhasonlóság alapján, egy olyan nemzetséggel, a melyhez semmiféle köze nincs.

Családját — minden alap nélkül — a panaszi Pázmány családdal tartja rokonságban levőnek s e réven, meg a sokszor bizonyitékul emlegetett «családi hagyomány» alapján, a Hunt-Pázmán genusból eredezteti. A szerző megtévesztéséhez hozzájárult családi iratainak legkorábbi darabja is. Ezen 1518-ban kelt olkevél szerint *zylasi* Pazman Simon és fivére Lőrincz, valamint fiaik, ugyszintén Bogyai Ambrus és fia Farkas, Olchai Boldizsár, Bogyai János deák és felesége Zsófia, két fiukkal, a komárommegyei Szakálas, másként Lak községben feküdt bizonyos birtokot az andrásházi Kys családtól megvettek s ehhez a királyi jóváhagyást és rá a donatiót megszerezték. Az oklevélben, irja szerzőnk, Pázmán Simon neve «*négyszer jön elő előnévvel kapcsolatosan. A* **zylas** *szó azon a két első helyen, a hol előfordul, későbbi javitás; s még a tinta is feketébb, mint magában a szövegben. A* **zewlews** *szó a két utolsó helyen világosan olvasható; a* **zylas** *szó első előfordulásánál a* **z** *betü még a zewlews szó maradványa, második előfordulásánál pedig az ujabb irás alatt kivehetők a* **zewl** *szótagnak nyomai.*»

Már pedig Szőlős, a mint azt a szerző jól tudja, a Hunt-Pázmán nemzetség egyik birtoka volt s a bazini grófok ősei néha e birtokukról is nevezték magukat. Ez alapon aztán kész az összeköttetés a Hunt-Pázmán ivadékok és a komárommegyei egyházi nemesek között.

Ha a munkácska összeállitója kevesebb elfogultsággal s több kritikával vizsgálja adatait, magától is rájött volna, mekkorát tévedett. Hogy az idézett oklevélben előforduló előnevet illetőleg igaza van-e, nem kutatjuk; tény az, hogy a királyi adománylevél után még ugyanazon évben, a budai káptalan által kiadott igtatólevél a Pázmánokat következetesen *zylasi*-aknak irja. De bátran irhatta volna őket *zewlewsi*-eknek is, a Hunt-Pázmáni eredet mellett ez sem bizonyitana, mert hiszen ez a Szőllős ugyancsak komárommegyei helység (ezért tévedhetett rá az iródiák tolla az első oklevél irásakor), a melyben akkortájt épp úgy, mint Szilason az esztergomi érsek nemes-jobbágyai laktak; mig ellenben a Baziniak Szőlősse innen igen messze, Pozsony-megyében feküdt!

Az utódok különben soha sem nevezték magukat szőllősieknek, hanem mindig *szilasiaknak*.

A genealogiai hagyományok szövevényeiben való eltévelyedésért — sajnos — a biztosan megállapitható ősöktől való leszármazás sem nyujt kárpótlást. Kapunk ugyan egy genealogiát, a mely az 1518-iki oklevélben megnevezett Simontól napjainkig levezeti a családot, ennek adatait azonban semmiféle bizonyítékok nem

[1] Lind, Blätter für ältere Sphragistik. (1878.) 21. tábla.

támogatják. Azok a historiai személyek, a kikről a szöveg szól, e levezetéssel kapcsolatba nem hozhatók; viszont a leszármazás legfontosabb alakjairól hallgatnak a szöveg s a hozzácsatolt oklevelek.

Az «Okmánytár» a már emlitett 1518-iki két okiraton kivül egy 1730-ból való nádori és egy 1744-ből való érseki adománylevelet, az előbbire vonatkozó igtató parancsot, Komárommegye 1824-iki, Hevesmegye 1826-iki nemesi igazolványát és a pannonhalmi főapátnak 1831-ből való adománylevelét egy fél nemesi telekről tartalmazza. Sajátságos, hogy mig az ilyen csekély fontosságu irattól, a minő pl. az utóbbi, három nyomtatott oldalt nem sajnált a munka kiadója, addig becses okleveleit csak melesleg emliti meg. Igy elmulasztja közölni P. Ferencz és János 1758-iki osztálylevelét, a mely *a család genealogiáját tartalmazza 1480-tól 1758-ig*, vagy Szilasi Pázmán Istvánnak és anyjának P. Simonné sz. Bogyai Krisztinának 1549-ben kelt *magyar nyelvü* záloglevelét. De nem közli, még kivonatban sem, a másütt található azon igen fontos okleveleket, a melyekről tudomása van. Igy p. o. tudja, hogy Pestvármegye levéltárában megvan laki és szilasi Pázmány György armálisának 1639-iki kihirdetése s ugyanott feltalálható a család leszármazása 1619-től, azonban még annyi figyelmet sem fordit ez adatokra, hogy a dátumokat kiirná belőlük. Pedig abban a kihirdetésben bizonyosan megvan az armalis kelte s ezzel meg volna fejtve a család eredetének kérdése. Persze ez az adat esetleg megdöntené a Hunt-Pázmánoktól való leszármazás romantikus meséjét.

A magyar családtörténet tudományos jellegének megőrzése megkivánja, hogy művelői több komolysággal fogjanak munkáik megirásához s még akkor is, a mikor végczéljuk a családi és egyéni hiuság kielégitése, ragaszkodjanak a történeti igazsághoz. Nincs az a szerény körben mozgott nemes család, a melynek története ne szolgálhatná egyben-másban a köz-, vagy a művelődéstörténetet; ám a legelőkelőbb ősnemzetségé is hasznavehetetlen lommá válik, mihelyt adatai a megbizhatóságot nélkülözik.

Kivánjuk, hogy az itt ismertetett munka szerzőjének — a kinek nem ez az első kisérlete családja történetének megirásában — nyiljék alkalma a Pázmány család multját uj alapokon megismertetni. *Cs. E.*

«*Der Doppel-Adler.*» Monatsschrift der österreichisch-ungarischen Monarchie, für Genealogie, Heraldik und die verwandten Fächer. Eigentümer und Herausgeber: Hermann Hermann. Wien, I. Jahrgang. 1903.

Ezen Bécsben, 1903 márczius havában megindult folyóirat, melynek összesen csak hat füzete jelent meg, czimével: «*Der Doppel-Adler*», úgy hiszem, nálunk nem gyakorolt valami nagy vonzó erőt. Még kevésbbé tudott rokonszenvet kelteni az 1. és 2. füzet boritéklapján (a 3—6. füzet már e nélkül jelent meg), és belül, a füzet élén diszelgő czimképe miatt, melyeknek alkalmazása egy Magyarországon is terjeszteni szándékolt folyóiratnál egyáltalában nem mondható sikerült gondolatnak. A boriték czimképén egy osztrák és egy magyar pánczélos vitéz terjesztik ki kardjukat az uralkodóház családi czimere fölött; a belül alkalmazott vignettán pedig a kétfejü sas tartja karmai között egyfelől az osztrák, másfelől a magyar czimert.

Hermann Hermann úr «Genealoge und Schriftsteller» aligha tudta mit cselekszik, a mikor Magyarországnak is szánt folyóiratára ilyen «bélyeget» nyomott.

Az 1—6. füzeteknek egybefoglalt tartalma a következő:

Az *1. füzet* «*Unser Herrscherhaus*» czim alatt a Habsburg-ház rövid történetét és leszármazását kezdte meg és folytatta a következő füzetekben.

Ezt követi az «*Allerhöchste Entschliessungen*» állandó rovat, a mely ezen és a 2—5. füzetekben adott folytatásokban nemesség-, kamarási méltóság- és rendjel-adományokat közöl.

«*Der Adel von seiner Entstehung bis zum Jahre 1848*» czimü czikksorozatban a nemesség történetéről kaptunk zavaros elmefuttatást. Mondani sem kell, hogy a dolgozat a magyar jogfejlődést röviden és vajmi kevés ismerettel érinti.

Azután a bennünket közelebbről is érdeklő «*Zur Prager Adelsaffaire*» közleményében megemlékezik a czimer- és nemeslevél hamisitó *Müller Alajos* és *Mejtsky* elitéltetéséről.

A «*Genealogie*» czikkben a közönséget az ősök iránti kegyeletre buzditja, a «*Heraldik*» rovatban pedig elég érdekes, de régen ismert adatokat sorol elő. *Matrikenwesen* czimü rovatában az anyakönyvek tekintetében Ausztriában múlhatatlanul szükséges intézkedésekre tesz javaslatokat. «*Copie eines Adelsdiploms vom Jahre 1584*» czim alatt pedig 1584-dik évi nemeslevelet közöl.

Az első négy füzetben, «*Der Adel Österreich-Ungarns*» czimü rovatban, magyar nemes családokkal is találkoztunk. És pedig az 1. füzetben: A *felsőeőri Rába*, a 2. füzetben: *ábrahámfalvi Ugron*, *vizeki Tallián* (hibásan mindenütt *Tillian*-nak irva!), és *Pettkó*, a 4. füzetben: a *dukai és szentgyörgyvölgyi Széll* család czimerének leirását, származási helyét és czimerét közölte. A használt források idézését azonban hiába keressük.

A «*Wappen bürgerlicher Familien*» rovatban polgári czimeradományozásokat és ilyen czimert nyert családokat ismertetett. Egy az 1. füzetben megkezdett «*Länder-, Städte- und Märkte-Wappen*» czimü sorozat, a melyben *Budapest* czimere is megjelent, abbanmaradt.

Igen hasznosaknak és előnyöseknek mondhatók az osztrák kutatóra nézve «*Die Matriken und ihr Alter*» czim alatt megjelent közlemények, a melyekben (1—3. füzet) Bécs városa I—XX. kerületei, azután a 3—6. füzetben Baden, Fischament, Hainburg, Hütteldorf, Kirchberg a. W., Kirchschlag, Klosterneuburg, Laa U. W. W., Neunkirchen, Wiener-Neustadt, Pottenstein, Bockfluss, Gaubitsch, Haderdorf, Hausleuthen, Laa U. W. B., Pierawarth, Pillichsdorf és Probstdorf esperességei területén fekvő egyházak anyakönyveinek korát közli.

A *2. füzetben*, a már jelzetteken kivül, «*Woher stammen unsere Familiennamen*» czim alatt, a 3., 4. és 5. füzetben adott folytatásokban, a családnevek keletkezéséről értekezik, elég terjedelmesen és nem minden érdekesség nélkül. Terjedelmes czikksorozat az «*Erwerbung, Bestätigung und Verlust des Adels*» czimü is, mely a nemességszerzésre, annak igazolására és megszüntére illetőleg elvesztésére nézve ad hasznos utbaigazitásokat. Arról azonban, hogy az osztrák büntetőtörvénykönyv 27. §. *a*) pontjában (halálra itélés, vagy sulyos börtönbüntetés esetében) kimondott, csak személyre szóló *nemességvesztés* Magyarországon érvénytelen, vagyis hogy a magyar nemes soha és semmi körülmények között nem veszitheti el nemességét, természetesen mitsem tud!

Egy a Mülleréhez hasonló esetet közöl «*Noch ein Adelsprozess in Prag*» czim alatt. Az eset a következő: *Zidlitzky Wladimir*-ra atyjától egy czimer maradt, a mely czimer alapján a család őseire és nemességére nézve kutatást inditott meg. Az ügy elintézését *Pelikán* czimerfestőre bizta. Ez nagyon hamar elkészült a reá bizott feladattal! Zidlitzky Wladimir egyik ősének Zidlitzki Bertalan zidlichovici polgármesternek nevére, egy állitólag II. Ferdinánd királytól 1631-ben adott czimereslevelet hamisitott, a melyet megbizója hitelesnek tekintve, többi okiratával együtt, az illetékes hatóságnál felülbirálás végett be is mutatott. Igy derült napfényre a derék Pelikán turpissága. Ezért őt — a ki közben nem mulasztotta el, hogy a család több tagját a «*feltalált*» czimeres nemeslevél ötletéből alaposan megzsarolja — három havi börtönre itélték. Ezen eset kapcsán a «*Doppeladler*» óva inti a közönséget a nemességügyek elintézésével megbizandó egyének megválasztását illetőleg.

A «*Die polnischen Stammwappen*» rovatban (a 4., 5. és 6. füzetben folytatólagosan) lengyel ősnemes családok czimerleirását adja.

Az *5. és 6. füzetben* «*Die Ahnenprobe*» czim alatt lovagrendek és nemesi alapitványok elnyeréséhez való őspróbákat ismerteti.

Ha végigtekintünk a füzetek tartalmán, el kell ismernünk, hogy sokat és hasznosat iparkodott felölelni, de kevés sikerrel. A mit pedig *magyar vonatkozásu tárgyakból* adott, az végesvégig téves és hibás volt. Megszüntén ennélfogva nincs okunk sajnálkozni.

Horpácsi Sándor.

Heraldisch-Genealogische Blätter für adelige und bürgerliche Geschlechter. Monatsschrift für Pflege der Heraldik, Genealogie, Sphragistik, Epitaphik, Diplomatik, Numismatik und Kulturgeschichte. Herausgegeben von H. Th. von Kohlhagen. Bamberg. I. Jahrgang. 1904.

A fentebbi czimet egy uj német szakfolyóirat viseli. Az első füzet tartalma s különösen diszes kiállitása mutatják, hogy olyan vállalat indult meg vele, a mely — ha pártolókra talál — a győzelem reményével fogja felvenni a versenyt a többi német czimertani és családtörténeti folyóiratokkal. Kérdés azonban, hogy nem teszi-e eleve népszerütlenné czimében kijelölt irányzata a német nemességnél? A polgári családoknak a czimerekkel s családtörténeti monografiákkal üzött kultusza Németországban már-már nevetség tárgyává kezd lenni s egy folyóirat, a mely hasábjait ilyen tárgyu dolgozatokra is szenteli, már ezzel is veszit értékéből.

A füzetnek bennünket magyarokat kevéssé érdeklő tartalma a következő: *P. Grun*: a Piastok liegnitzi sirboltja s az ott elhelyezett szarkofágok czimerei. — Polgári heraldika. — Exlibris. — Bajorország ősnemessége. — A Hohenthal grófok és Egg vára. — A kraichgaui nemesség. — *L. Oelenheinz*: a Neckerek származástörténetéhez. — X. Leo és I. Ferencz franczia király közös pecsétje. — Gebsatel János Fülöp bambergi herczegérsek siremléke az ottani Mihálytemplomban. — Egy családtörténeti lexikon kérdéséhez. — Könyvismertetések. — Szerkesztői posta.

A füzet dusan van illusztrálva. A szövegképeken kivül két igen szép szinnyomatu tábla disziti; az egyik a bajorországi Pappenheim grófok, a másik a Dalbergek czimerét ábrázolja. *V.*

Armoiries des familles contenues dans l'Armorial General de I. B. Rietstap, publiées par l'Institut Héraldique Universel. Directeurs F. Bender & V. Rolland. Paris. I-er fascicule, 4-rét, 8 levél és 12 czimertábla.

Van-e heraldikus, a ki nem ismeri *Rietstap* hatal-

mas munkáját, az *Armorial-Generale*-t, a mely számtalan hibája mellett is munduntalan segitségére van a kutatónak *százezret* meghaladó czikkével. Ez óriási műhöz kiván most kiegészitést nyujtani az Institut Héraldique az által, hogy a Rietstapnál leirt czimerek ábráit kiadja. Már a hires heraldikus tervezte, hogy munkájához atlaszt nyujt, de tervét nem valósithatta meg. Hogy most megvalósul-e, nem tudjuk. Az egyes füzetek előállitási költsége igen nagy, az ár aránylag kicsi; sok előfizető kell ahhoz, hogy a vállalat meg ne bukjék.

Az előttünk fekvő füzet a bevezetésen s az általános czimertani szabályok magyarázatát tartalmazó lapokon kivül 12 táblát tartalmaz, összesen 672 czimerrel. Az első czimer a rotterdami *van der Aa* családé, az utolsó a brabanti *Aelmann*oké. Sajnos, az ábrázolások csupán a pajzsczimerekre szoritkozva, a sisakdiszt s a takarókat mellőzik, ennélfogva csak tökéletlen fogalmat nyujtanak a közlött családi czimerekről.

Bár a munka az egész Európát felöleli, Magyarországot hiába keressük az országok névlajstromában, a hol pedig *Pomeránia* vagy *Limbourg* (!) is külön szerepelnek. Ennek daczára két magyar családéval is találkozunk a czimerek között. Egyik *Achaz de Lenkey* (!), melyet természetesen az L betü alá kellett volna osztani. Miféle Lenkey család ez (a mely különben a megjegyzés szerint *Bécsben* resideál), nem tudjuk. Czimerében: zöld talajon, kék mezőben, szálló arany oroszlán és arany griff koronát tartanak. A második czimer az *Adelffy* családnak a Siebmacherben is közölt czimere, hibásan rajzolva.

Mint ebből is látni, a munka a magyar családi czimerek kutatójának kevés hasznot fog hajtani; a kit azonban czimermotivumok, vagy ilyeneknek országok s vidékek szerinti különféleségei érdekelnek, az itt bőséges forrásra lel. *V. E.*

Ströhl Hugo Gerard. Städte-Wappen von Österreich-Ungarn. Zweite vermehrte und verbesserte Ausgabe. Wien, 1904. Anton Schroll & Co. 4r. VIII, 106 oldal és XXXVII. szines-nyomásu tábla. (Ára kötve 45 korona.)

Ströhl szép munkája, a mely 1885-ben látott először napvilágot, második kiadást ért, bizonyságául annak, hogy rá szükség van s van közönség is, a mely a drága könyvet megvegye.

A második kiadás sok tekintetben felülmulja az elsőt; abban a táblák száma kilenczczel volt kevesebb s a czimerek, főleg a magyar városokéi közt, sok volt a hibás. Úgy a hiányok pótlására, mint a hibák kijavitására mindent megtett a szerző; felhasználta nem csak a kiadott forrásokat, hanem részben a levéltárak anyagát is, igy például az osztrák belügyminiszteriumban levő u. n. «Adelsarchiv» czimerlevél-fogalmazványait.

A magyar rész összeállitásánál Tagányi és Altenberger igen használható, de, sajnos, befejezetlenül maradt munkája szolgált alapul. Már ez is hatalmas anyagot tartalmaz, a melyet Ströhl még erősen gyarapitott, úgy, hogy müve második kiadásában már 155 magyarországi város (ebből 22 Horvátországra esik) czimerét közli. Hogy a czimerek megállapitásában, vagy egyik-másiknak történetében hibák vannak, azon nincs mit csodálkozni; szerző az adatokat jórészt másodkézből kapta s az eredeti, magyar forrásokat nem volt módjában használni. Még igy is a Ströhl müve tartalmazza városaink czimereinek eddigelé legjobb összeállitását.

Nem lehet eléggé dicsérnünk szerzőnek azon érdemét, hogy városaink neveit kivétel nélkül magyarul adja s az esetleges idegen elnevezést csak zárójelben közli. A magyar helynevek irása kifogástalan, csak Csáktornya nevéből lett (nyilván sajtóhibából) Czáktornya. A horvátországi rész városneveinél elől a németes alak áll, a horvát és a magyar kiejtés szerinti zárójelbe foglalva következik.

A czimerek reprodukcziói — bár sablonosak — igen szépek. Miután azonban a szerző kevés eredeti pecsétet s czimerlevelet látott, a magyaros jelleget nem tudta felismerni s ennek hiánya a szakember előtt azonnal felötlik.

Addig is, a mig honfitársaink közül vállalkozik valaki hasonló munka kiadására, ajánljuk Ströhl könyvét a magyar szakemberek figyelmébe. *—r.*

Kämmerer-Almanach. Historischer Rückblick auf die Entwicklung der Kämmerer-Würde. Zusammenstellung der kaiserlichen Kammerherren seit Carl V. bis zur Gegenwart. Die Geschichte der Landeserbkämmerer. Im Anhange die lebenden k. und k. Kämmerer, mit ihren Titeln, Würden etc. und Domizil. Wien, (1903.) 16r. XIV, 521 old. és 18 műmelléklet. (Ára, eredeti kötésben 12 korona.)

A munka hosszu czime egyuttal kimeritő tartalomjegyzékül is szolgál s elmondja, mit találhat az érdeklődő az előkelő izléssel kiállitott kötetben. Mekkora munkát végzett, minő anyagot dolgozott fel az almanach összeállitója *witkenbergi Pickl Vilmos* és munkatársa *Tippmann Ferencz dr.*, arról csak annak lehet fogalma, a ki a munkát használja. E könyv arra, a ki akár a kamarássággal, mint intézménynyel, akár pedig a kamarások legnagyobb számát szolgáltató főuri családok történetével foglalkozik, nélkülözhetetlen. Hogy minő becses adatokat tartalmaz, arra nézve elég legyen megemliteni azt, hogy 1740-től kezdve az

összes kamarási méltóságot viselők neveit felsorolja, az előbbi időkből pedig mindazokét, a kikről nyomtatott vagy levéltári forrásokban említés történik.

A kötet fényes kiállításban jelent meg; nyomása, papirja, izléses vászonkötése kifogástalan. Élén *Podstatzky-Lichtenstein Gusztáv gróf* v. b. t. és kamarás arczképe áll; több műmellékletei pedig a kamarási kulcsjelvények különböző korbeli formáit s a kamarások diszruháját mutatják be. *x.*

Heyden, Hermann v. Ehren-Zeichen (Kriegs-Denkzeichen, Verdienst- und Dienstalters-Zeichen) der erloschenen und blühenden Staaten Deutschlands und Österreich-Ungarns. Frankfurt a. M., Heinrich Keller. 8-r. XII, 295 és 19 oldal. (Ára 7 márka.)

E munka bennünket magyarokat főleg azért érdekel, mert az osztrák érmek mellett a mi régi katonai érdemrendjeinket is felsorolja. Azon, hogy a munkában külön helyet nem kaptunk, nincs mit csodálkozni; a külföld, a közös diplomacziai képviselet révén csak mint az Österreichisch-Ungarische Monarchie egyik felét ismer bennünket. Igy történik azután, hogy az előttünk fekvő munkában egy sorba kerülnek a magyar szabadságharcz kitüntetései az osztrák honfiui érdemek jutalmazására szolgáló érdempénzekkel.

A magyar érdemjelek száma különben kicsiny. A legkorábbi gyanánt könyvünk egy Mária Terézia királynő által alapitott érmet említ, a mely a második szileziai hadjáratban (1748-ban) küzdött magyar vitézek megjutalmazására szolgált. 1848/49-ből három érdemjelet sorol fel; ezek egyuttal az utolsó *igazi magyar* kitüntetések; az ezután következők egytől-egyig «közösek».

A munka tetszetős kiállitású s nehány ritkább érdemjel képével van diszitve. *x.*

A szepesvármegyei történelmi társulat nagyszabásu forrásmunka kiadására vállalkozott: *Szepes vármegye müvészeti emlékei* czimen a műemlékek orsz. bizottsága támogatásával kiadja a vármegyéje területén található összes műemlékek s régi iparmüvészeti tárgyak ismertetését. Az épitészeti maradványokat tárgyazó első rész megirását a szorgalmas Divald Kornél, a szobrászati és festészeti emlékek bemutatását pedig Vajdovszky János vállalta el. A harmadik részt, az iparmüvészeti emlékek méltatását Pekár Károlyra, a jónevü esztetikusra bizták. A diszmű kis negyedrétben, kb. 30 iven jelenik meg, 120—150 szövegképpel és 60—90 műmelléklettel. Előfizetési ára igen alacsonyra, 20 koronára van szabva. A társulat tagjai három évi tagilletmény fejében ingyen kapják meg. Előfizetési pénzek Förster Rezső társ. pénztárnok czimére Lőcsére küldendők.

Kisvárdai Csizmadia János m. kir. sóellenőr a *Bartakovich, Justh, Rudnay és Rudnyánszky családok története* czim alatt genealogiai munkára hirdet előfizetést, a mely munka a czimben felsoroltakon kivül még az azokkal rokon Almássy, Babóthy, geresgáli Batthyán, Boltizár, Conrad, Csizmadia, Dőry, Dubniczky, Frideczky, Gyürky, Lónyai, Majthényi, Mikovinyi, Nozdroviczky, Ordódi, Pyber, Sándor, Szegheő, Szentkirályi, Simonyi, Szüry és Tarnóczy családokkal foglalkozik bővebben.

A munka ára 2 korona lesz. Előfizetések szerző czimén Kézsmárkra küldendők. Szerző a tiszta jövedelmet a Felvidéki magyar közmüvelődési egylet és a Magyar vörös-kereszt egylet közt osztja meg.

J. Siebmacher's Grosses und allgemeines Wappenbuch-jából legutóbb a következő füzetek jelentek meg:

484. füz. Kirnbauer von Erzstätt, Der oberösterreichische Adel.

485—486. füz. v. Mülverstedt, Der preussische Adel. Edelleute.

487. füz. Seyler, Die deutschen Souveräne (Mecklenburg, Schwerin, Tecklenburg).

488. füz. Bojničić, Der galizische Adel.

489. füz. v. Mülverstedt, Der preussische Adel. Edelleute.

A *Giusti* livornói könyvárusczég az összes lovagrendek történetét tárgyazó kompendium megjelenését jelzi, a melynek megirására Licurgo *Cappellettit* a livornói kir. ipariskola történet-tanárát nyerte meg. A munka kis nyolczadrétben 416 oldalon jelenik meg s igen sok ábrával lesz diszitve. Ára 6 franc 50 centimes. Az érdeklődők figyelmébe különösen azért ajánljuk, mert a lovagrendek irodalmának lehetőleg teljes könyvészetét is tartalmazni fogja s igy a kutatóknak kitünő segédkönyvül szolgálhat.

Siegelabbildungen zum Urkundenbuch der Stadt und Landschaft Zürich. Bearbeitet von P. Schweizer und H. Zeller-Werdmüller. 5. Liefg. 2-r. 67—85 lap és 8 fénynyomatu tábla.

Svájcz a heraldika őskorából származó pecsétek-nek valódi hazája s a zürichi okmánytárhoz csatlakozó szfragisztikai táblák az eddig ismeretlenül lappangott érdekesebbnél-érdekesebb emlékek gyönyörü sorozatát ismertetik meg a szakférfiakkal. E füzet méltóan csatlakozik az előzőkhöz s tartalma sok ujat nyujt.

Kérelem a Turul olvasóihoz.

A mohácsi vész előtti czimerlevelek lehetőleg teljes összegyüjtése czéljából azzal a kéréssel fordulunk tisztelt olvasóinkhoz, hogy a mennyiben kiadatlan s az irodalomban sehol le nem irt ilyen oklevelekről volna tudomásuk, sziveskedjenek azoknak rövid, a kiállitó uralkodó s az összes adományosok nevét, a keltet, a czimer leirását, valamint az oklevél hollétére vonatkozó adatokat tartalmazó regestáit, vagy, a mennyiben ez lehetséges, lemásolás czéljából eredetijeit hozzánk beküldeni. *Szerkesztőség.*

A MÁRTONFALVI CSEH CSALÁD KÉT ARMÁLISA.

(Szines czímerképpel és egy czímerrel a szövegben.)

Két armálist mutatunk be ez alkalommal, a melyeknek nem a velük kitüntetett család fényes története, hanem heraldikai és diplomatikai jelentőségük kölcsönöz a szokottnál nagyobb érdekességet. Ép ezért ez alkalommal mellőzöm a család történetét, s inkább arra fogok törekedni, hogy e rövid ismertető sorok által maguknak az okleveleknek jelentőségét kiemeljem.

Az első armális középkori. Bárczai ismeretes, összeállitásában nem emliti fel, pedig már régóta nyilvános levéltárban, az Erdélyi Múzeumban őriztetik. II. Ulászló királyunk adományozta mártonfalvi Cseh Bálint fiainak, Jánosnak, Gábornak és Mihálynak 1514. évi november 30-án. Oly időben kelt tehát, a melyet középkori heraldikánk feltünő hanyatlási korszakaként szoktak emlegetni, a mikor nemcsak a czímer heraldikai kompozicziójára és kivitelére, hanem az armális hibátlan szövegezésére sem fordítottak kellő gondot. Ebből kifolyólag, ha meg is maradnak az oklevél főrészei, az sokat veszit formulaszerüségéből, kimértségéből, úgy hogy hosszas bölcseleti fejtegetések, humanista stílvirágok, émelygős dicséretek sőt curriculum vitæ-k kapnak benne helyet és a disponáló rész elvesziti egységét. Mig ugyanis az armális a régi szokás szerint rendszerint csupán czímert adományoz és csak ritkább esetekben nemességet is, II. Ulászlótól kezdve anyagi kiváltságadományozás is belekerül, sőt nem egyben ez dominál, annyira, hogy a czímeradományozás ténye másodrangú fontosságra süllyed. Mondhatnók, hogy ezzel zárul be az armális-kor idealis időszaka, mert többé nem elégiti ki az alattvalókat a nemesség nagyobb diszére váló czímer adományozása, ha nem járul hozzá anyagi előnyöket biztositó kiváltságolás is.

Ez anyagi irányzathoz átmenetet képeznek azon armálisaink, a melyekben a czimerszerző, érdemei nagyobb elismeréseül, ius gladii-t is nyer. Ily esetben a pallosjog adományozása a másodrendü; a kettő annyira össze is olvad, hogy az oklevelet egy kis engedékenységgel még egységesnek, *egynek* tekinthetjük; de ha birtokadományozás is történik, úgy ez annyira előre tolakodik, annyira dominál, hogy az oklevél egysége nemcsak az összefüggés hiánya, hanem azon eszmei ellentét miatt is megbomlik, a mely a czímer- és birtokadomány között van. Tekintetbe kell vennünk itt azt is, hogy a két privilegium között nemcsak e sajátságos eszmei ellentét van meg, hanem jogi szempontból sem felelnek meg egymásnak. Tudjuk, hogy birtokügyben végérvényesen, privilegialiter, a jogsértés elkerülése czéljából nem intézkedtek királyaink; czímert pedig Zsigmond király uralkodásától kezdve feltétlenül, tekintet nélkül mások czimereire, tehát privilegialis alakban adnak ki. E jogi ellentét állja utját annak, hogy az eltérő természetü privilegiumok szövege összeolvadjon; szóval, hogy az oklevél egységes legyen.

E hiba nagyon feltünő a Cseh-armálisban. Szerkezetének lazasága nyilvánul: 1. *a formulák zagyvaságában*, 2. *a két oklevél közötti ellentmondásokban* és 3. *a kül- és belalak közötti ellentétben.*

Bárha a birtokügyi privilegium az első, a kezdő formulák és különösen az arenga szóról-szóra armálisra vall, sőt erre vall a narratio is

egy ideig (v. ö. pl. az Érky-armálissal), de azután áthajlik confirmatiora és ezzel együtt a levélalak általános alakuvá válik. Elmondja ugyanis, hogy a király érdemeikért azon birtokokat, a melyeket különböző személyektől több helyen szereztek, mivel a parasztlázadás alkalmával leveleik Csanádon — a hová biztonság okáért helyezték el — elégtek, újból nekik adja és rajtuk levő esetleges királyi jogairól lemond. *Salvo tamen iure aliorum*, a miért a beiktatás előtt nem is ad ki privilegiális oklevelet. «Quas *in formam nostri privilegii* redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatæ.» Csak a keltezés hiányzik, és készen lenne egy nyilt alaku confirmationális levél. De a király még jobban ki akarja tüntetni az adományosokat, azért felveszi az arengánál megszakadt fonalat és ismét levél formában, közvetlenül szólítván meg őket, nemességet és czimert adományoz nekik.

Kétségtelen, hogy sorrend és tartalom szerint a birtokügyi intézkedés a fő és az oklevél külsejében mégis az armalisok természetéhez alkalmazkodik, mert a szokásnak megfelelően privilegialis módjára, függő, titkos pecséttel van megerősitve.

Az oklevélben még több szokatlan dolog is van. Ezek között nem tulajdonitok nagyobb fontosságot azon ellentmondásnak, a mely szerint az oklevél első része a czímernyerőknek még az apját is nemesnek mondja és mégis a második oklevél kiveszi őket «e statu ignobilitatis». Ily esetekben — mert előfordult — ha egyéb jel nem vall hamisitásra (mint pl. az Érky armálisban), az ellentmondást az oklevéliró szórakozottságának kell felrónunk, a mely miatt összezavarta a formulákat.[1]

E hiba kikerülte a secretarius figyelmét, de ugyanő észrevett és kijavitott egy másik hibát. Az áll ugyanis az oklevél alján: Relacio reverendi domini Michaelis Keserew stb. A mit Keserü secretarius észrevévén, saját kezével rávezette a plicaturára: *Relacio magnifici domini Johannis Bornemyza.*

Mert bizony több adatból tudjuk ma már, hogy a cancellaria sem vala olyan hibátlanul müködő gép, mint a milyennek régen képzelték, úgy, hogy bukkanunk hibákra olyan oklevelekben is, a melyekre rávezették: *Lecta et correcta;* de azért az oklevél hiteles marad, ha nagyobb vétek nem terheli.

Nagy hibát követnék el, ha ezen apróságokkal sokáig törődve, nem emlékezném meg arról, hogy ennek az oklevélnek van egy óriási nagy jelentősége, a mi valóságos felfedezés számba menne, ha élét a körülmények nem tompitanák meg. A hátára van ugyanis vezetve: *Rta folio XXXVI. anno etc. 1515.*

Tudjuk azt, hogy az Anjou-kortól kezdve a legtöbb privilegiális levelet bevezették a királyi registerekbe, azonban még eddig nem találtunk magyar király által kiadott armálison a mohácsi vész előtt regiszter-jegyet.

Vilószinü, hogy régen, a mikor a czímert valóságos birtokjogként, oly erős privilegiumként adományozták, hogy azt más ne is viselhesse, bevezették a királyi könyvbe is. Ekkor még ugyanis tökéletesen egyezik az armális és más privilegialis oklevél kiadási módja. Előbb patens alakban állitották ki és csak a statutionak megfelelő proclamálás[1] után adták ki privilegiális alakban.

Hogy e szövevényes és sok nehézséget okozó eljárás megszünt, az igen természetes. Ellenére volt a nemesi szabadságnak és a historiai jogfejlődésnek az, hogy valaki régi czímerét veszithesse csak azért, mert a király kedvelt hivét hasonló czímerrel tüntette ki, vagy — a mi még gyakoribb eset lett volna — hogy a király ne adományozhasson jogsértés nélkül már előbb másnak adott czímeralakot, a mikor úgyis az ő személye a legfőbb jogforrás. És mihelyt egy emberhez, vagy családhoz többé egy czímeralakot vagy szint kizárólagos joggal nem lehetett kötni, megszünt a czímernek rigorózus, pri-

[1] Véleményem szerint más elbirálás alá esik azon még gyakoribb ellentmondás, mely szerint az oklevél a czímezésben nevezi a czímerszerzőt nemesnek (tibi nobili stb.) a disponáló rész mégis megnemesiti. Tökéletesen hasonlit a mai gyakorlatban ehhez az, hogy a kinevezést az illetőnek uj czíme alatt kézbesitik. Ez a példa felment annak bizonyitása alól, hogy kár megütközni ily jámbor ellentmondás fölött.

[1] A proclamatio a Habsburgok alatt is megvan, de egészen más czéllal. Mivel a czímeradomány nemesitéssel és sok esetben adóelengedéssel volt összekötve, azt *nyilván* kellett tartani. Ily nyilvántartási czélból vezették be a registerbe is.

vilegiális birtokjogi természete, úgy, hogy többé a czímeradomány mások jogát nem sérthette. Ezért megszünt a kihirdetésnek statutionális jellege; egyszerre privilegiális alakban állitották ki az armálist, a nélkül, hogy bevezették volna a királyi könyvbe.

Ha azonban az armális az ártatlan czímeradomány mellett esetleg mást kárositható, vagy mások támadását kihivó jogot is tartalmaz, akkor minden esetben be kellett volna vezetni a királyi könyvekbe.

Ezt azonban a legtöbb esetben elmulasztották. Igy nem vezetik be a nemesitéssel kapcsolatos czímeradományt még 1514—26 között sem, akár megelőzi, akár követi a nemesitő formula a czímerleirást; pedig a nemesités oly jogokat ad, a melyek kárára vannak egyfelől a földesurnak, másfelől az immunitás folytán az országnak is. Nem vezetik be az oly armálisokat sem, a melyek pallosjogot is adnak, akár a czímerszerző érdemeinek nagyobb jutalma, akár a királyi kegyelem kiváló nagysága jeléül teszik ezzel értékesebbé az armálist;[1] pedig a pallosjog adományokat, ha önálló oklevélbe foglalják, be szokták igtatni.[2]

Sőt nem vezettek be oly armálist sem, mint a milyent II. Lajos királyunk 1519 május 31. szigeti Litteratus Györgynek adományozott; pedig ebben a czímeradomány mellett nemcsak nemesités és egy telek s tartozékainak adómentessége foglaltatik, hanem a főczímerszerzőnek és testvérének azt is megengedi a király, hogy Mármaros-Szigeten két malmot épittessenek «*absque tamen preiudiciis iuris aliorum, illic molendina habencium*».[3]

Ugy a nemesités és immunitás, mint a ius gladii és molendini az utódoknak is szól, már csak ezért is privilegiális; mindenik mások érdekkörébe vág, igy megtámadásnak van kitéve; mindenik oly előnyöket biztosit, hogy hamisitásra csábit s igy a királyi könyvekbe való beigtatás által a hitelesség legbiztosabb megállapitásáról kellett volna gondoskodni, és mégis elmulasztják, mivel a formára fektetik a fősulyt.

Az emlitett oklevelekben ugyanis kidomborodik, uralkodik az armális jelleg; a többi jog csak járulék, melyet a nagyfoku érdemek, vagy a királyi kegy pazar megnyilvánulása told az armálishoz és azzal úgy összekapcsolja, abba úgy beleolvasztja, hogy formailag csak *egy* oklevél, *armális* marad, akárhány jogot ad, és igy mindenben az armálisoknál követett szokás szerint kezelik.

Ez összeolvadás, ez egység hiányzik a Csehármálisban. Két, külön-külön is egész és ellenkező jogi érvényü oklevél van egymás mellett: egy ideiglenes és egy örökérvényü. Az örökérvényühöz alkalmazkodik a titkospecsétü privilegiális kiállitás, a mely azonban csak abban az esetben vonatkozhatik az egész hártyára, illetve a másik jogi érvényü oklevélre is, ha a feltétel, a beigtatás ellenmondás nélkül megtörtént. Ezt fejezi ki a register-jegy, a mit az is bizonyit, hogy az *oklevél datuma és a regisztrálás között két hónapnyi időkülömbség van.*

Az oklevél 1514 november 30. kelt és csak 1515. év februárjában vezették be II. Ulászló királyunk ötödik registerének XXXVI. lapjára. Kevés koczkáztatással még a napot is megállapithatnók, mert a Nemzeti Múzeum levéltárában levő Forgách-levéltárban van egy privilegialis levele Ulászlónak a Harasztiak részére, a mely *1515 febr. 2.* kelt és szintén az emlitett register 36. lapjára vezették be.

Feltünő e késedelem, mert tudjuk Hajnik fejtegetéseiből, hogy az adomány tényét még patens alakban kiállitott okleveleknél is mindjárt a kiadáskor bevezették a királyi könyvbe, «a privilegiális kiadás pedig az első igtatáshoz csak hozzá jegyeztetett.» A nagy késedelem okát adatok hiányában csak a dolog természetéből folyó hipotézissel fejthetjük meg.

Oklevelünkben — mint láttuk — tulajdonkép kétféle jogi természetü oklevél foglaltatik: egy ideiglenes és egy privilegiális. Az ideiglenes csak a beigtatás után lehet privilegiális; de formailag (a mi a középkori jogban sokat jelent) már előre privilegiálissá teszi a czímerlevéllel járó függő pecsét, daczára annak, hogy az csak sigillum secretum. Hogy a statutiot ne tegyék az alak

[1] Radoványi Keczer és Paulik Bertalan (1514.), Verssendi, máskép Tharjani Ferencz és fia János 1515. (Nemzeti Múzeum levéltára.) Dessewffy (1525.) és Révay (1521.) (Palma: Heraldicæ regni Hungariæ specimen. 97. és 110. l.).

[2] Hajnik i. m. 8. l.

[3] Eredetije a leleszi convent tulajdona; másolat a M. N. M. levéltárában.

által feleslegessé és hogy jogi bonyodalmaknak elejét vegyék, *kiállitják az oklevelet a királyi elhatározás napján; de az jogérvényessé csak a statutio és registerezés után válik*, ugy hogy valószinüleg az előtt nem is adják át a feleknek. Szokásos és világosabb kifejezés szerint a *datum* az *actum* helyett áll; azaz *az oklevél visszadatált.*

Természetes, hogy előtolakodhatnak itt másféle feltételek is; de ezek között a legutolsó és legvalótlanabb az lehet, hogy az armális hamisitvány. Tele van az ugyan szokatlanabb ellentétekkel és hibákkal szerkezeti szempontból: de e hibák mind olyanok, hogy — a mint láttuk — csak növelik és megerősitik hitelessége iránti bizodalmunkat.

Ehhez kell vennünk, hogy az irás tökéletesen korhű; egyetlen vonása, vagy szava sem jogosit gyanura, ezenkivül a Keserü Mihály aláirása is egyezik többi aláirásaival. Az oklevél élére festett czímer pedig annyi rokon vonást árul el a többi egykoru czímerrel, hogy ha a szövegből egy betüt se látunk, már akkor is megmondhatjuk, hogy 1500—1526 között festették.

A hitelesség mellett legutolsó érvként hozom fel — minthogy a leggyengébb is — azt, hogy Báthory Zsigmond az armálist megerősitette.

Mielőtt e második armálist bemutatnám, szükségesnek tartom oklevelünket tisztán heraldikai szempontból is ismertetni; ezzel aztán a figyelmes olvasónak még a legvégső kételyei is eloszlanak a hitelesség iránt.

Valamint a birtokmegerősités, úgy a czímeradomány is a három Cseh testvérnek, Jánosnak, Gábornak és Mihálynak szól. A czímeradományozó rész azt is elárulja, hogy Jánost nemcsak korszerint illeti meg az elsőség, hanem ő volt a legvitézebb testvérei között; legalább is az ő hőstettét méltatták arra, hogy a czímerben megörökitsék.

Kitünt ugyan Tomori Pál fogarasi kapitány jelentéséből, hogy a végeken mindhárom testvér vitézkedett és szolgálatot tett a szent koronának; de a czímerbe még sem harczi, hanem oly vadászati jelenet került bele, a mely a képzeletet jobban megragadja, hosszabb ideig foglalkoztatja, mint a legtöbb harczi jelenet.

János fiatalabb korában Geréb Mátyásnak, Dalmatia, Horvátország és Slavonia bánjának volt vadásza. Egy alkalommal urával a horvát hegységekben vadászgatott. Egyszer csak váratlanul rájuk tört egy vadkan. A hü szolga meg akarta menteni urát, azért fegyvertelenül szállt szembe a vaddal, megragadta füleit és visszatartotta, mig a bán használva a kedvező pillanatot, gerélyével megölte.

E jelenet kerül a páratlanul művészi alkotásu czímerbe, a melyet blazonálni már különös szerkezeténél fogva sem lehet. Heraldikai szempontból csak annyit jegyzek meg, hogy a jelenetből a térre való tekintettel természetesen kimaradt a bán és csak a hős áll szemben a vaddisznóval. Hős tette *eredményének* feltüntetésére a disznó nyakán a gerely át van döfve. A tökéletesen természetes, történeti hűségre törekvő kompozicziót csak ily csekélységben zavarja a kivitel nehézsége, a pajzs szük kerete, de semmi esetre sem a külföldön divatos és nálunk nem követett heraldikai szempont.

Mivel a pajzsképen elárulja a cselekvés eredményét is, nem heraldikai, de természetes logikai szempontból feleslegessé válik a sisakdísz. Hiszen ugyis lehetetlen a pajzsalak szokásos ismétlése és majdnem kivihetetlen valamely segédsisakdíszen — mint a hogy a Kistárkányin látjuk — részleteiben való feltüntetése, mert itt egészen más helyzete van az alakoknak. Minthogy pedig a hőstett eredménye a pajzsalakban ugyis fel van tüntetve, elmarad a sisakdísz, bár alapja, a sisak megvan. E helyett azonban a sisakon művészi érzékkel festett virág foglal helyet. Mert a főczél nem az, hogy heraldikai szempontból *teljes* és helyes czímert állítsanak elő, hanem az, hogy a czímer az érdemes cselekedetet méltóan megörökitse és a czímerszerzőket, utódaikat, sőt másokat is követésre intse, a mely czélt már az arenga is nyilván, kétségtelenül kifejez: A király méltán jutalmazza alattvalóit, «ut ex hoc etiam subditorum ipsorum animi ad promerenda ea, quibus sese cohonestatos a regia celsitudine conspiciunt, studiosius acriusque inflammentur.»

Tehát e czímer is — mint annyi más czímerünk — a való életből veszi alakjait és adományozásának czélja nem a lovagjátékokra való képesités (hiszen sisakdísz sincs), hanem a magyar felfogásnak megfelelő jutalmazás és a való élet irányitása. Minden izében heraldikai szem-

A MARTONFALVI CSEH CSALÁD 1514. ÉVI CZÍMERE.

pontoktól feltétlenül ment, minden izében természetes!

A czímer nem csak azért érdemel nagy figyelmet, mert kétségtelenül megtörtént cselekedet képe, hanem azért is, mert az ábrázolás historiai hűségre törekszik. Meglátszik ez már az armális szövegéből is, a mely nem tud formulához ragaszkodni, kimért lenni, úgy hogy mihelyt a blazonálásban a vaddisznóhoz jut, a stylus curialis ellenére elmondja a czímerkép történetét és csak azután folytatja a blazonálást, annyira elragadja az elismerés heve!

A blazonálásból a historiai elbeszéléshez az átmenet a következő: «*quem olim aprum*» — Johannes Cseh — — nudis et inermibus manibus apprehendens sistit. Ha már az armális szövege a czímerbe festett vadkant azonositja azzal, a melyet Cseh János megragadott, következtethetjük, hogy a czímerirónak nemcsak hogy jellemzetesen kellett festeni, hanem a czímerszerzőt is arczképhűséggel utánozni. Egyetlen egy czímerünk sincs 1526 előtt, a melynek arczképisége mellett annyi biztos adat bizonyitana, mint épen e mellett. És ez adatok koronája a pajzsfőben két initiale, a mely a czímerszerző névjegye: I(oannes) C(heh). Ennek bizonyitó erejét nem ronthatja le az, hogy a czímerszerző neve oly czímerben is előfordul, a melyben még emberi alak sincs,[1] mert e czímer nemcsak a Johannes Cheh-é, hanem egyenlő joggal a három testvéré; de *azon alak, a ki a pajzsban van, maga Johannes Cheh*, bárha a jellemzetesség kedvéért fiatalitva. A festő alakjának kidomboritására nagy műgondot fordit. Fövege talán ép a helyzetnek megfelelően nincs, szőke fürtjei szabadon omolnak alá, bajuszt és szakállt nem visel. Helyzete és nyitott, kissé félrevont szája, nagy erőkifejtésre mutat.[2] Ha tehát a czímerkép históriailag az ábrázolásban is hü, külön nem is szükséges kiemelni, hogy mennyire becses viselettani forrás. Bizonyos, hogy megismerjük belőle az akkori vadászgerely alakját; azt azonban még sem merném állitani, hogy ruhája vadászruha, bárha a Báthori Zsigmond megerősitő oklevele még azt is el akarja hitetni. Azt irja ugyanis a czímerleirásban: *vir habitu venatorio.*

Azonban, ha összehasonlitjuk vadászt és vadászjelenetet ábrázoló czímereinkkel, azt találjuk, hogy csak a Paulik-armális alakjának ruhája hasonlit ehhez, de e hasonlóság is inkább csak feltétel, sejtelem, mert az emlitett armálison a czímer majd a láthatatlanságig elmosódott.[1] Megegyezik a vörös mente, a zöld nadrág; de a Cseh armálison még a mente zöld galléra, a mente alól a dolmány zöld ujja is látszik. Minden ruhadarab, még az ocrea is *aranynyal* gazdagon diszitve!

Tudjuk azt, hogy a főurak mily nagy súlyt fektettek kisérőik, cselédeik ruhájának czifraságára, gazdag diszitésére; de azt mégis nehéz elhinni, hogy oly diszes, vadkergető ruhában vadásztak volna. Mennyivel más, mennyivel czélszerübb akár az Ányos-, akár a Kánthor-czímerben levő ruha vadászatra!

De nemcsak a ruha diszes volta, hanem a dolog természete is kizárja azt, hogy vadászkosztümmel lenne dolgunk.

Bizonyos, hogy a czimeradomány és a Cseh János hőstette között sok idő telt el. Ez az időkülönbség is kizárja, hogy a rajz a ruházatig pontosan feltárja a jelenetet; a ruha diszes volta pedig azon feltételre csábit, hogy a festő a czímerszerzőt azon ruhájával ábrázolja, a melyben éppen látta, feltéve hogy látta.

Az érdekes armális szövege a következő:

Wladislaus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. Vobis, fidelibus nostris *nobilibus* Johanni, Gabrieli et Michaeli Cheh filiis fidelis nostri nobilis quondam Valentini similiter Cheh de Marthonfalva, salutem gracieque et favoris nostri regii incrementum. Cum principum rerumque moderandarum (fastigium tenencium) status ex eo maxime ampliari elucescereque, vel ipsa experiencia testante consueverit, idque ad famam et gloriam eorum illustrandam plurimum accedere videatur, ut subditorum suorum obsequiis ac meritis digna

[1] Péld. Pyber Benedeké, Kanizsay Lászlóé (1519.) A Brodarich-czímerben szintén ott a B. István névjegye (S. B.), ezt azonban nem a főalakkal, hanem a hollóval és babérkoszoruval kell összeköttetésbe hozni. Különben e névjegyek mind a pajzs fölött és nem a pajzsban fordulnak elö.

[2] Ha valaki az alak arczképiségében kételkednék, felhivom a figyelmét arra, hogy hasonlitsa össze a jellemzetes alakot a nagyszántói Ányos-czímer vadászalakjával, a melynek első megtekintésénél akaratlanul is valami fabáb jut eszünkbe. Szines másolata található a M. N. M. levéltárában.

[1] Eredetije M. N. M. levéltárában.

quadam trutinacione pensatis quenquam eorum, non solum condignis ac debitis, verum plerumque maioribus honorum accessionibus regia liberalitate condecorent atque remunerent, ac in eos sese quam graciosos et perbenignos prebeant, ut ex hoc eciam subditorum ipsorum animi ad promerenda ea, quibus sese cohonestatos a regia celsitudine conspiciunt, studiosius acriusque inflammentur. Sane igitur nos considerantes fidelitatem et servicia fidelia, que nobis et sacre regni nostri Hungarie corone pro virili parte vestra, uti ex relacione et locupletissimo testimonio fidelis nostri egregii Pauli Thomori, castellani castri Fogaras didicimus, fideliter et viriliter in plerisque confinibus istius regni nostri exhibuistis et quottidie impendere non cessatis ; accedente eciam nihilominus supplicacione eiusdem Pauli Thomori per eum nostre maiestati pro vestra parte porrecta et oblata, totales porciones possessionarias, duas videlicet sessiones nobilitares in possessione Marthonfalwa, item unam sessionem similiter nobilitarem in possessione Kawas vocata una cum duabus sessionibus nobilitaribus in possessione Iwanfalwa appellata, eisdem per magnificos condam Petrum Gereb palatinum regni istius nostri ac iudicem Cumanorum nostrorum etc. ac Mathiam similiter Gereb, alias regnorum nostrorum Dalmacie, Croacie, Sclavonie banum etc. pro eorum serviciis donatas et inscriptas, item quatuor sessiones iobagionales ex fassionibus nobilium dominarum condam Brigide, fidelium nostrorum nobilium Casparis de Bolya ac Catherine, Francisci, filii Michaelis Mihalffy de Gezt consortum pro nece condam Benedicti Byro ipsorum vitrici in predicta Marthonfalwa et rursus decem sessiones iobagionales in dicta Iwanfalwa per fideles nostros nobiles Sigismundum filium condam Pancracii de Bolya et alterum Sigismundum similiter de Bolya perhemnaliter eisdem in certa pecuniarum summa inscriptas, omnius in comitatu Albensi Transsilvaniensi existentes et habitas, in quarum pacifico dominio se ipsos persistere asserunt eciam de presenti ; sed literas et literalia eorum instrumenta superinde confectas et emanata in ista preterita rusticorum sedicione et insurrectione Chanadini pro securiore eorum custodia et conservacione reposita, rustici et homines populares penitus destruxerunt et incinerarunt. Item totum et omne ius nostrum regium, si quod in predictis porcionibus possessionariis ac sessionibus nobilitaribus et iobagionalibus qualitercunque haberemus, aut nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et racionibus concernerent maiestatem ac pariter cum cunctis suis utilitatibus et pertinenciis quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis fenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis aquarumque decursibus, molendinis molendinorumque locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinenciarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis et antiquis existentibus — premissis sicut prefertur stantibus et se habentibus, — memoratis Johanni, Gabrieli et Michaeli Cheh ipsorumque heredibus et posteritatibus universis nove nostre donacionis titulo dedimus, donavimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas, pariter et habenda, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas in formam nostri privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate. Et insuper volentes vos ob merita vestra maioris honoris fastigio honestare atque decorare, vos, vestrosque heredes et posteritates utriusque sexus universas a (igy) statu ignobilitatis et rusticitatis, in quo hactenus fuistis, de regia nostre potestatis plenitudine et gracia speciali eximentes in prelibatis porcionibus possessionariis et sessionibus tam nobilitaribus, quam iobagionalibus, in veros nobiles huius regni preficiendos et creandos cetuique et numero ceterorum nobilium huius ipsius regni asscribendos et annumerandos duximus ; imo eximimus ac preficimus et creamus, ascribimusque et annumeramus presencium per vigorem, — decernentes, ut a modo in posterum veri nobiles huius regni habeamini et reputemini — omnibusque illis libertatibus et prerogativis, quibus ceteri veri nobiles huius regni nostri utuntur, vos quoque libere uti, frui et gaudere possitis atque valeatis, heredesque et posteritates vestre universe valeant atque possint. In cuius quidem nostre erga vos gracie ac munificencie signum apertum, volentes vos insigniis quoque nobilitaribus exornare, hec arma : scutum videlicet cuius scuti forma superne lata, ad imum cuneacior est, superficies eius plana et ceruleo colore tota intincta fulmineum aprum a cervice venabulo per iugulum transfixum effigies hominis per ambas aures utraque manu apprehendit, quem olim aprum predictus Johannes Cheh, dum in saltibus regni nostri Croacie una cum prelibato condam Mathia Gereb venaretur, ex insperato eisdem occurentem, cum venabulum e manibus suis deposuisset, nudis et inermibus manibus apprehendens sistit, ne dictus dominus suus per eum offenderetur. Sumpta exinde idem dominus suus occasionem arrepto venabulo beluam confecit. Galea est scuto imposita variis coloribus decore ornata, prout in principio presencium literarum nostrarum pictoris artificiosa manu distinccius sunt expressa et depicta — animo deliberato et ex certa nostra sciencia ac de benignitate et munificiencia nostra regia dedimus, donavimus et contulimus, imo damus et conferimus et presentibus elargimur, ut vos vestrique heredes et posteritates vestre utriusque sexus universe prefata arma, seu nobilitatis insignia more aliorum armis utencium ubique in preliis, duellis, velis, torneamentis, annulis, vexillis, cortinis, auleis, papilionibus, ten(t)oriis et aliis quibuscunque rerum et expedicionum generibus et exerciciis nobilitaribus et militaribus ferre, gestare insuperque omnibus et singulis graciis, honoribus, quibus ceteri nobiles militesque huius regni nostri armis utentes quomodolibet de iure, aut consvetudine uti sunt et gavisi ; uti, frui et gaudere in evum possitis et valeatis, heredesque et posteritates vestre universe possint et valeant. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam presentes literas nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, impendenti communitas, vobis duximus concedendas. Datum Bude in festo beati Andree apostoli, anno domini millesimo quingentesimo decimo quarto, regnorum nostrorum Hungarie etc. anno vigesimo quinto, Bohemie vero quadragesimo quinto.

Relacio reverendi domini
Michaelis Keserw episcopi Bosnensis,
secretarii regie maiestatis.

A plicatura belső oldalán Keserű Mihály sajátkezű jegyzete: Relacio magnifici domini Joannis Bornemhyza Mich. Kess.

Kivül: Regestrata folio XXXVI. anno etc. 1515.

Közel egykoru irással: Donacio cum armis super possessionibus Martonfalwa, Kávás et Iwankafalwa.

Eredetije az Erdélyi Orsz. Múzeumban a «czímeres levelek könyvtárá»-ban.

A czímeradományt megerősiti Báthory Zsigmond 1584 szeptember 10.

Czímermegerősitést már a középkorból ismerünk, az uj korból pedig épen nagy számmal; azért nem a megerősités ténye, hanem az átirás módja érdemli meg figyelmünket.

Az oklevél szövege a következő:

Nos Sigismundus Bathori de Somlio, vajvoda Transsilvaniæ et Siculorum comes etc., memoriæ commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod pro parte et in personis nobilium Francisci et Georgii, filiorum nobilis quondam Georgii Cheh, iudicis regiæ civitatis nostræ Meggies, exhibitæ sunt nobis et præsentatæ quædam literæ illustrissimi quondam principis domini Christophori Bathori de Somlio vajvodæ Transsilvaniæ et Siculorum comitis etc. domini genitoris nostri desideratissimi in regali papiro patenter confectæ sigilloquæ eiusdem authentico et manus subscriptione roboratæ super perpetua exemptione possessionis ipsorum Pochtelke vocatæ, in comitatu de Kẘkelleo existentis, portarumque in eadem connumeratarum defalcatione emanatæ tenoris infrascripti, — supplicatumque est nobis humiliter, ut nos easdem literas ac omnia et singula in eisdem contenta ratas, gratas et accepta habentes præsentibusque literis nostris verbotenus inseri et inscribi facientes perpetuo valituras, graciose confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum tenor sequitur in hunc modum:

Nos Christophorus Bathori de Somlio, vajvoda Transsilvaniæ et Siculorum comes etc. memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis, quod nos attendentes et considerantes præclaram fidem, integritatem ac fidelia servitia nobilis et circumspecti Georgii Cheh, iudicis regiæ civitatis Meggies, quæ ipse primum huic regno, deinde nobis pro temporum et locorum varietate in omnibus fortunæ casibus summa cum animi sui dexteritate exhibuit et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est, totalem et integram possessionem suam Pochtelke vocatam, in comitatu de Kikelleő existentem, quæ quidem possessio a divis quondam regibus et principibus Hungariæ et Transsilvaniæ, ut literæ eorundem exemptionales superinde confectæ et nobis in specie exhibitæ testabantur, ab omni censuum, taxarum et contributionum solutione exempta et supportata, tempore solummodo serenissimi quondam principis Joannis secundi, electi regis Hungariæ etc. ad octo portas connumerata fuisse perhibetur, eandem possessionem ab omni censuum, taxarum et contributionum, tam ordinariarum, quam extraordinariarum, lucrique et subsidii cameræ nostræ solutione de novo et ex novo in perpetuum eximendam, supportandam et libertandam, præfatasque octo portas in eadem connumeratas defalcandas et decidendas duximus, imo eximimus et supportumus defalcamusque præsentium per vigorem. Quocirca vobis magnificis, egregiis nobilibus, comitibus, vicecomitibus et iudicibus nobilium, item contributoribus, dicatoribus contributionumque exactoribus dicti comitatus de Kikelleő modernis et futuris præsentium notitiam habituris harum serie committimus et mandamus firmiter, quatinus vos quoque a modo in posterum successivis semper temporibus præfatum totalem possessionem Pochtelke in dicto comitatu existentem ab omnibus censibus, taxis et contributionibus tam ordinariis, quam extraordinariis lucrique et subsidii cameræ nostræ solvendis exemptam et supportatam habere, neque ipsam possessionem in posterum connumerare, neque ipsum Georgium Cheh, aut heredes et posteritates suas universas propterea in persona, rebus et bonis eorum turbare, molestare seu damnificare debeatis, nec sitis ausi modo aliquali. Secus nullo modo facturi, præsentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Albæ Juliæ, ultima die mensis Februarii, anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo octavo. Et paulo inferius scriptum erat: Christophorus Bathori de Somlio mp.

Nos igitur præmissa supplicatione nobis modo, quo supra, porrecta benigne exaudita et admissa præscriptas literas exemptionales non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspitione carentes præsentibusque literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali insertas et inscriptas quoad earum omnes continentias clausulas, articulos et puncta eatenus, quatenus eædem rite et legitime existunt emanatæ viribusque earum veritas suffragatur, acceptamus, approbamur, roboramus ac pro præfatis Francisco et Georgio Cheh ipsorumque hæredibus et posteritatibus universis perpetuo valituras graciose confirmamus.

Et nihilominus attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis eorundem Francisci et Georgii Cheh nobis et huic regno pro locorum et temporum varietate exhibitis et impensis ac in futurum quoque exhibendis et impendendis eosdem Franciscum et Georgium Cheh, alioquin nobiles et ex nobilibus parentibus ortos denuo in cœtum et numerum verorum regni Hungariæ et Transsilvaniæ nobilium annumerandos, aggregandos et ascribendos duximus, prout annumeramus, aggregamus et ascribimus decernentes expresse, ut a modo deinceps ipsi, hæredesque et posteritates ipsorum utriusque sexus universæ pro veris et indubitatis nobilibus habeantur et reputentur. In signum autem et argumentum novæ huiusmodi nobilitationis, hæc arma, seu insignia ipsorum paterna et avitica: scutum videlicet triangulare cœlestini coloris, in cuius campo aprum silvestrem per iugulum venabulo transfixum vir habitu venatorio et ocreis indutus ambabus auribus ex adverso arreptis currentem spumantemque fortissime retinere conspicitur — supra scutum galea clausa posita existens, renovandum, confirmandum et denuo donandum et præterea, ut eo maiori gratia nostra ornatos se esse conspiciant, regio diademate augendum duximus. Quod quidem diadema regium, gemmis unionibusque ornatum in summitate galeæ est positum. Latera autem scuti teniæ, sive lemnisci diversorum colorum hinc inde defluentes

pulcherrime ambiunt et exornant ; prout hæc omnia in capite, seu principio præsentium literarum nostrarum docta manu et arte pictoris clarius expressa et depicta esse cernuntur, animo deliberato et ex certa scientia ac liberalitate nostra memoratis Francisco et Georgio Cheh hæredibusque et posteritatibus eorundem utriusque sexus universis dedimus et contulimus annuentes et concedentes, ut iidem præscripta arma, seu nobilitatis insignia ubique in prœliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis ac aliis quibusvis exercitiis nobilitaribus et militaribus, nec non sigillis, vexillis, cortinis, velis, annulis, auleis, domibus, clipeis, tentoriis, sepulchris et generaliter quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub meræ et sinceræ nobilitatis titulo, quo eos ab universis et singulis cuiuscunque status, conditionis, dignitatis et præeminentiæ homines existant, dici, nominari, teneri et reputari volumus, ferre et gestare omnibusque et singulis illis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, immunitatibus prærogativisque, quibus ceteri veri et nati regni Hungariæ et Transsilvaniæ nobiles et militares homines quomodocunque de iure et consuetudine utuntur, fruuntur et gaudent ; uti, frui et gaudere valeant atque possint. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam præsentes literas nostras pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas, memoratis Francisco et Georgio Cheh hæredibusque et posteritatibus eorundem utriusque sexus universis clementer dandas duximus et concedendas. Datum in civitate nostra Alba Julia decima die mensis Septembris, anno domini millesimo quingentesimo octogesimo quarto.

Sigismundus Bathori de Somlio (m. p.).

Volffgangus Kowachoczy cancellarius secr.

Eredetije ép függő-pecséttel az Erdélyi Országos Múzeumban.

Látjuk az oklevélből, hogy ennek is szövege — mint az eredeti armálisnak — igen zagyva. Báthori Zsigmond átirja atyjának, Kristófnak 1578 február 29. kelt patens alaku adómentesitő oklevelét Cseh György medgyesi királybiró fiai, Ferencz és György, kérésére ; ugyanakkor érdemeikért megerősiti és megujitja régi nemességüket és czímerüket ugyanezen átiró oklevélben.

Ez oklevél élén áll az 1514. czímer másolata ; másolata, mert a pajzsalakokon alig történt változtatás. Hogy személyi jellegét elveszitse, elhagyták az I. C. siglákat és a pajzs fölé koronát tettek, «hogy annál jobban ékesittessenek a királyi kegyelem által».

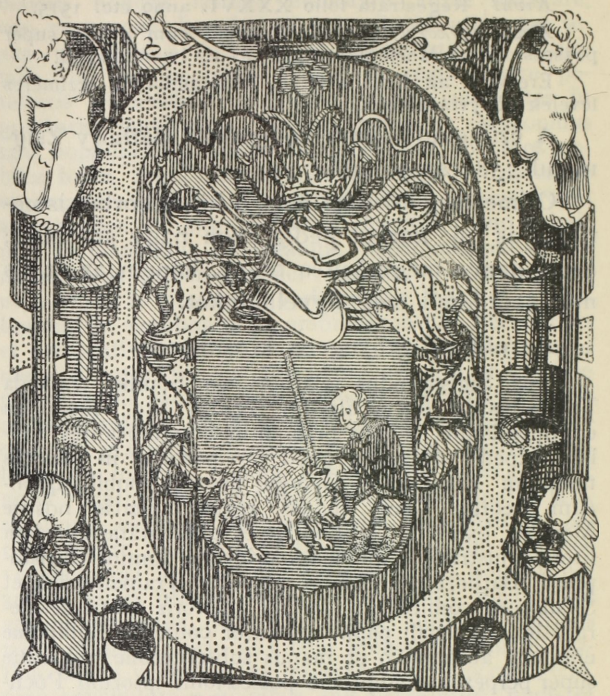

Bár a koronának nincs mindig jelentősége, ez esetben fejedelmi kitüntetés, a mely arra inditotta a festőt, hogy a virágdiszt a koronába helyezze és ez által sisakdisz jelleggel ruházza fel.

Ennyi változáson megy át az eredeti czímer, de még meg kell emlitenem művészettörténeti szempontból egy óriási változást: az ujabb czímerrajznak hasonlithatatlanul durvább technikáját, az eredeti renaissance-korbeli remekkel szemben.[1]

A kettő között 70 év különbség van — és egy óriási lejtő, a melyet még meredekebbé tesz az a tény, hogy az Ulászló festője eredetiben tudott remeket alkotni, a Báthori Zsigmond czímerirója pedig még másolni sem tud jól.

R. Kiss István.

[1] Képünk a czímert kb. felére kisebbitve mutatja be.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR MAGY.

VIZAKNA VÁROS CZIMERE ÉS PECSÉTJE.[1]

(Három pecsétábrával.)

Három évtized óta Vizaknán közóhaj, hogy hiteles okmányok s egyéb adatok nyomán valaki, a ki a heraldikában és a szfragisztikában kellő képzettséggel s jártassággal bir, felderitse és meghatározza, hogy a városnak 1848/49 előtt törvénykezési és közigazgatási okiratoknál különböző időkben, vegyesen használt három czimeres pecsétnyomóján levő czimere közül, melyik Vizakna tulajdonképeni czimere?

A város tanácsa és képviselőtestülete ez ügyben, a milleniumi ünnepély alkalmával az Országos Levéltárhoz folyamodott, mivel a diszfelvonulásnál szükség volt a város zászlaján a czimerre is. Azonban Vizakna czimere tekintetében közmegnyugvásra megállapodni, czimeradományozási királyi levél s egyéb kellő adatok hiánya miatt ekkor sem lehetett.

Azóta levéltárakban talált adatok nyomán s összehasonlitások alapján sikerült a valószinüséghez eljutni Vizakna város czimere meghatározása tekintetében. E sorok czélja az eredmény felmutatása.

Mielőtt azonban tulajdonképeni tárgyamra térnék, szükségesnek látom tájékozás végett Vizakna multjából egyet s mást elmondani.

Vizakna mint testület már 1173-ban létezett, a mely időben lakói sóvágással foglalkoztak. Hihetőleg a bányák művelésére sz. István, sz. László és később II. Géza által behivott németajku telepesek alapitották, a mit sejtet a «*Salzburg*» német elnevezés is.

1222-től 1455-ik évig, hol «*Salisfodium*», hol «*Terra Salis-Fodium*» (1346),[2] hol «*Wyz*» (1263),[3] hol, és igy leggyakrabban «*Wyzakna*» (1277—1428),[4] nevezet alatt fordul elő. «*Salzburg*» néven csak a régi német iratokban és a Honter János által 1532-ben készitett erdélyi térképen nevezetik.

Mint «*Villa Wyzakna*» 1330,[1] és 1388-ik évi okmányokban, mint «*Oppidum Wyzakna*» pedig 1417-től szerepel.[2]

II. Endre magyar király, 1222-ben Budán kelt privilegiális levelével *Vizaknai Imre* beszterczei grófnak Vizaknán levő házát megnemesitette, mely «*Gerébház*» nevezet alatt sok átalakitások után ma is fennáll; Vizaknai Imrét és utódait pedig Vizakna örökös királybirájává tette.[3] Minek folytán Vizaknát Fejérmegye joghatósága alól kivévén, önállóságba helyezte, ugy, hogy senkinek itélethozása elébe állani Vizakna lakosai és vendégei ne tartozzanak, hanem csak az örökös királybirónak és az általok választott biráknak (villici). A beligazgatás és igazságszolgáltatásban az örökös gróf és biró mellett nehány egyénből álló tanács (jurati seniores) is állott.[4]

Legtöbb kedvezményben és kiváltságban V. István király (1270—1272) részeltette Vizaknát. III. Endre megerősitette alapkiváltságait, ősidőktől fogva érvényben levő szokásait.[5] — Zsigmond 1419-ben, V. László pedig 1455-ben[6] *ius gladii*-t adott, melyet a városi hatóság, a Gerébházat tényleg birtokló királybiróval egyetemben, csupán a Gerébházban gyakorolhatott. Ős idők óta menedék-adási joggal is birt városunk.

Immunitásokkal, privilegiumokkal és sok kedvezményekkel a királyok és fejedelmek Vizakna polgárait és vendégeit azért látták el, a mint Ferdinánd 1553 julius 1-én Haller Péter kincstárnoknak s vizaknai örökös királybirónak adott

[1] E dolgozatot a szerző Vizakna r. t. város tanácsának felkérésére készitette s a városi tanácshoz azzal nyujtotta be, hogy megbirálás végett a M. Heraldikai és Genealogiai társasággal közöltessék.

[2] Szebeni Pál: «Project.» 29. l.

[3] Theiner T. I. p. 559.

[4] Prælium fundi relig. 1881. sz. 764.

[1] Róbert Károly kir. lev. Fejér Cod. Dipl. T. VIII. vol. III. 411—416. l.

[2] Zsigmond királynak 1417 in festo B. Clem. martyris Constánczból irt levele, melynek «oppidani nostri de Salisfodio» kifejezése világosan mutatja, hogy ekkor már Vizakna város volt.

[3] Turul. XV. k. 19—28. l.

[4] Városi levélt. Lit. priv. Sigismundi in fest. b. Barthol. ap. 1419.

[5] Városi levélt. Mátyás királynak Budán 1465 feria prox. fest. resurr. Dni; hasonlóan Nagy-Szebenben 1467 fer. 2-da prox. post fest. s. Luca ev. költ. consensualis és confirm. levele.

[6] Városi levélt.

instructiójában kifejezi,[1] «ut camerarum nostrarum usibus et necestitatibus serviant, sectatoresque ac celeristas et alios ministros præbeant». — Később csak «*só-quantum*» kivágásra redukáltatott a Vizaknaiaknak e többféle kötelezettsége.

Azonban Vizakna kezdettől fogva mindezek daczára, szabad és kiváltságolt mezőváros volt; nem pedig oppidum fiscale et pure salinare. Ilyen értelemben itélkezett a királyi tábla is 1767-ben.[2]

1417-ben Vizakna mint város először Zsigmond királynak Constanczból irt levelében fordulván elő, hihetőleg az 1387—1417. évek közti időben lett várossá.

S miután 1222-től szabad, kiváltságolt, birás-kodási joggal s ius gladii-val biró helység volt, az 1417 előtti évektől fogva város is, s miután 1466-ban (*ifj. Vizaknai Miklós* királybirósága alatt) czimeres pecséttel is birt;[3] nem alaptalan az a feltevés, hogy czimert 1466 előtt kapott valamelyik királyunktól.

Lássuk az elősoroltak után a Vizakna hatósága által használt három darab pecsétnyomót s a rajtuk levő czimereket.

Az első pecsétet Vizakna városának hatósága 1631 óta használta.[4] Átmérője 26 mm., szélét

levélkoszoru szegélyezi; ezen belől szalagkeret van, melyen latin majuszkula-betűkkel e körirat olvasható:

«SIGILLUM OPPIDI VIZAK: 1631.»

A pecsét mezején tojásdad czimerpajzson, melyet két oldalt, nyakánál fogva pántvas által a pajzshoz szegzett, kifelé forditott fejű, fulánkját kiöltő, lábait és szárnyait leeresztő két sárkány fog körül, fogazott oromzatu, kövekből rakott várfal van, leeresztett vasrácsu, félkörivezetü kapuval; a várfal két szélén hosszu zászlórudról lefelé csüngő keskeny szalagszerü lobogók lengenek. A várkapu mögött középen két tagozatu sugár bástya-torony emelkedik ki magas csúcsban végződő fedélzettel, alsó tagozatában négyszögü ablaknyilással; a csucson felül szélvitorla forma ékitmény van, kétfelé kissé lehajoltan egy gömb alatt, melyen fölül két más kisebb gömb látható; ezek közé ékelve egy levél-kereszt van, két, egymással szembe néző félhold-karima között. A torony fedélzete irányában jobbról fogyó félhold, a torony balfelén pedig egy hat sugaru csillag ragyog. A torony mellett balra, a várfalon belül, egy épület félkörivezetü ablakkal látható, a mi hihetőleg a 682 éves Gerébházat tünteti elő és örökiti meg. Ezen czimeres pecsétnyomó valószinüleg az 1466 és 1598-ban használt czimeres pecsétnyomók alakja és formája után készült. Hogy hü másolat-e, azt ez időszerint nem tudjuk megállapitani.

Hogy e czimer a várost illeti, s nem mint némelyek hiszik, a Vizaknai Imréé, az nem szenved kétséget, miután a Vizaknai család czimere liliomos koronából kiemelkedő s szablyát tartó páncz élos kart tartalmaz; a sisakot strucztoll diszíti.[1]

E czimeres pecsétnyomó elkopása után róla több másolat készült, mindinkább az eredetitől eltérve.

Az 1681 tájt készült[2] egy kicsivel nagyobb, köriratán a betük is sokkal nagyobbak. 1800-ban készült a második másolat[3]; 1838-ban a harmadik;[4] 1849-ben a negyedik. Ez utóbbi igen elferditve készittetett; a zászlórudakon nem lobogó, hanem két kigyó van, fejénél átdöfötten felakasztva. Körirata magyar: «Vizakna Városa pecsétje 1849».

Használatban volt a városi hatóságnál egy másik czímeres pecsétnyomó is, melyet Hajdu György készittetett.[5] Átmérője 34 mm.; kettős vonalkeretbe foglalt körirata igy hangzik:

[1] Vizaknai m. k. sóbányahiv. levélt.

[2] 1767 Deliberatum Incl. Tabulæ Regiæ.

[3] A m. kir. orsz. levélt. dipl. oszt. őrz. pecsétek mutatója 1889. p. 37. Vizakna város 1466. sz. 30880.

[4] Teljesen tiszta lenyomata látható az 1681 év előtti okmányokon.

[1] Turul. XV. k. 27. l.

[2] Dézsi Varga család iratai 1681. Városi levélt. 1701, 1749.

[3] Városi levélt. Majorsági pénzt. számadások 1800 sz. 35.

[4] Városi levélt. Prot. pol. 1839 sz. 160, 332, 392.

[5] Hajdu György, Hajdu Bálint főbiró fia, Vizaknán előbb főbiró, azután a sóbányánál számtartó volt később kamaraispán és a török portán követ.

«SIGILL . VIZAKN . GEOR . HAIDV . FIERI . FECIT.»

A pecsét mezején ormós bástya emelkedik ki a belső keretszalagból, félkörivü nyilt kapu-

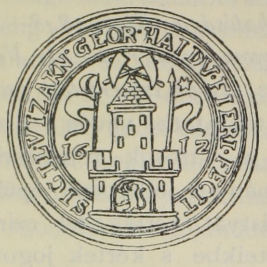

val. A kapuban jobbra fordulva két hátulsó lábain ágaskodó oroszlán első lábaival szablyát tart.[1] A kapu két oldalánál levő falban mind a két felől egy-egy négyszegletü hosszukás ablaknyilás van. A várkapu mögött háromszor tagozott torony emelkedik, melynek csucsát keresztbe tett két hegyes bányász-csákány ékiti. A torony felső tagozatában két, a középen egy, az alsón ismét két ablaknyilás látható. A várfal két szélső ormáról, a torony csucsáig felérő hosszu zászlórudról lefelé csüngő, szalagszerü lobogó leng. Jobbfelől a zászló csucsánál a torony felé forduló félhold, a balfelőli részen, hatsugarú csillag van. A várfal szélső hadiorma és a pecsét belső kerete közt jobbfelől I6, balfelől pedig IZ, tehát az 1612-ik évszám olvasható.

Ezt a pecsétnyomót Hajdu György még mint vizaknai városi főbiró készittette; mert 1617 julius 17-én dézsaknai kamaraispán volt, midőn Bálint testvérével Bethlen Gábornak Gyulafehérvárt kelt levelével nemességet nyert,[2] bár az előtt már Báthory Gábor erdélyi fejedelemtől meg volt nemesitve. 1620—1634 táján vizaknai, 1635-ben tordai kamaraispán, 1640-ben Fehér vármegyei főszolgabiró, 1644-ben a török portánál követ volt, kitől 9 drb. jelentés olvasható az orsz. levéltárban.

Hogy 1612-ben városi főbiró volt, kitünik nagyobb leánya, özv. idecspataki Rácz Györgyné, Hajdu Erzsébet egy 1668-diki periratából, a hol felemlittetik: «eö kegyelme Bíróságában magánál lett pecsét Haydu György Urnál; eö kglme tsináltatott volt petsétet a város számára».[1]

A város hatósága e pecsétet használta ugyan, mint azt láthatni a város levéltárában 1630 május 1-én és 1774 február 20-án kelt okmányokban s az Orsz. Levéltárban, a II. József császárnak 1782-ban letett homogialis-eskü okmányán, de igen ritkán használta; sőt midőn a város pecsétje elvásott s mást kellett metszetni, erről uj pecsétet nem készittetett, hanem 1782 után a pecsétnyomót megsemmisitette.

Lehet, hogy azon okból, mert ez Vizaknának czimerét nem hiven foglalta magában s a Hajdu György név is rajta volt; de lehet azon indokból is: hogy ott lévén a bányász jelvény, a két csákány, ezáltal a fiskussal, illetőleg a kamarával szemben függetlenségét látta veszélyeztetve, ugy gondolkozván, hogy a ki ezt látja, azt gondolja, miszerint Vizakna sóvágó város (oppidum salinare fiscale) s a kamarától függ.[2] Már pedig még a királyi tábla 1767-diki deliberátumában is kimondta Vizaknának a kincstártól való függetlenségét.

Harmadik pecsétje is van Vizaknának, a mit a városi hatóság 1849-ig s azután is néha használt. Régi czimeres pecsétnyomó ez; a betük rajta jelenleg alig láthatók, annyira elvásott a használat alatt. Átmérője 34 mm., vonalkeretbe foglalt latin betüs felirata igy szól:

* SIGILLUM ✠ DE ✠ SALIS : FODINA ✠»

Mezején kettőstagozatu sima bástya látszik. Az alsó alacsony tagozatban öt félkör alaku

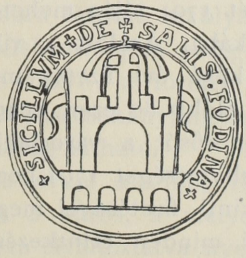

nyilás van. Ennek a két végéről jobb és bal oldalon hosszu póznán lófark alaku zászló leng. A középen egy nagy várkapu van, leeresztett vasrácsozattal. A bástyán korona forma nyug-

[1] Turul XI. k. 9. l.

[2] Gyulafehérvári káptl. levélt. Prot. Joan. Debreczeni fol. 249—251.

[1] Városi levélt. 1668.

[2] 1762—1782 közt a helyi kamaraház és a város között elkeseredett perlekedések voltak.

szik, melynek csucsát szélvitorla ékiti, közepén egy kis gömbbel. E felső koronaforma épületen felül két keret, azon alul pedig két hosszu nyilás van.

Némelyek az alsó öt félkörü nyilást ugyanannyi bástya-lyuknak, az ezen levő nagy várkaput pedig nagy körivü bánya bejárati kapunak állitják.

Én ezen czimeres pecsétet, noha ujabb időben a városi hatóság használta, mégis a bánya czimeres pecsétjének tartom, a mit erősit a körirat is. Ha a köriratban «de Salisfodio» volna, akkor inkáb el lehetne hinni, hogy a város pecsétje, mivel Vizakna régi latin neve «Salisfodium» volt; de «Salisfodina» kétségkivül sóbányát, sóaknát jelent.

Ezen czimeres pecsét az osztrák uralom alá jutás előtt a Sóbánya pecsétje volt, mit kiszoritott a kétfejü sasos pecsét, hol a sas egész mellét egy jó darabig Erdély czimere foglalta el a fejedelmi koronával.[1] Körirata latin majuskula betükkel:

«SIGILUM . OFFICII . SALINARIS . VIZAKNENSIS.»

Egy régi hiv. irat a sóbányahivatal levéltárában azt mondja: «*Usum Sigilli, salicidis antea concessum*». A pecsét használati jog e szerint a sóvágóknak előbb lett volna adományozva, mint a városi közönségnek; de ezt igazoló adat sem a sóbánya sem pedig a városi levéltárban elő nem fordul.

Ezen pecsét 1701 táján mehetett át a városi hatóság birtokába. Azelőtt a villicus, a város főbirája 500 kősó évi fizetés mellett[2] köteles volt évenkint előbb 80 ezer, 1639 tájt 60 ezer, azután 40 ezer kősót a városiakkal kivágatni; de ezen kötelezettséget 1701-ben a város 1200 rfrtnak évenkinti fizetésével megváltotta, s igy a sóbányávali minden érintkezés megszünvén, miután a sóbányánál kétfejü sasos pecsét készittetett, ezen pecsét a főbirónál, illetőleg a városi tanácsnál maradt, a hol később feledve a multat, mint a város hivatalos pecsétje használtatni kezdetett.

* * *

Az elősoroltak folytán a bemutatott, és Vizakna város hatósága által 1848—49-ig használt három pecsétnyomó-czimer közül, Vizakna eredeti czimerének az elsőül ismertetett pecséten levő czimert tartom, tekintetbe vévén azt, hogy a XV-dik század előtt a városok rendszerint a várost vagy erődítményét jelképező épületet, tornyot, toronykapubástyát vettek fel czimerökül s vésettek pecséteikbe s kértek jogot és szabadalmat a legfőbb hatalomtól annak törvényes használatára. De a királyok is egyes városoknak czimer-adományozásánál erre figyelemmel voltak. Már pedig, az elsőn levő czimer szimbolizálja leghivebben Vizakna templomkastélyát[1] s az annak szomszédságában levő Gerébházat.

Vizakna ritka szép kiváltságok, szabadalmak, mentességek és kedvezményekben részeltetvén egyes királyok és fejedelmektől, iparkodott jóltevői iránt hű lenni, nekik hasznos szolgálatot tenni, előttök érdemeket szerezni; erős a hitem, hogy valamelyik királytól hüsége és hü szolgálatainak fejében kapta czimerét, kedvezmény és kitüntetésképpen, mely őt reprezentálja s melyet pecsétjein, hadijelvényein, középületein s egyebütt használjon.

Ugy családi, mint községi czimereknél fontos a szineknek tudása is.

Miután a Vizakna czimerét adományozó kir. oklevél elveszett, vagy valahol a feledés pora alatt pihen, miután festményben, szinezetten Vizakna város ősi czimere nem ismeretes s a pecséten levő czimernél srafirozás nincs, határozottan megmondani nem lehet annak szinezetét. Azonban a heraldikai tudomány alapján s hasonló czimerek szinezete nyomán szerény véleményem szerint *Vizakna czimerének szinei a következők volnának:* A czimerpajzs kerete és ékitménye: aranyszinü, a két sárkány természetes szinü, a pajzs mezeje piros, a kis halom, illetőleg emelkedés, melyen az ormós bástyafal

[1] Idővel a fejedelmi korona onnan kihagyatott.

[2] 1491-ben, II. Ulászló király ezen évi oklevele szerint a villicus és a plebánus 12 öl szöveten s egy rókamálas palástón kivül 1000 kősót kaptak.

[1] Rogerius állítása szerint, a tatárok eltávozása után az erdélyi részekben azonnal számos vár épült, a templomok várforma keritéssel vétettek körül. A vizaknai templom-várkastély is ekkor épült.

és torony nyugszik: zöld, a bástyafal és torony szürkésfehér, a torony fedele sötét vörös, a szélvitorla és gömbök aranyszinűek, a félhold ezüst, a csillag aranysárga, zászlórud sötétpiros, a zászlók lobogója világoskék, a zászlórud csucsa arany, a bástyafal félig leeresztett vasrács ajtaja fehér, fekete árnyalattal, az ablaknyilások feketék, arany szegélyzettel. A XV-dik században legkivált Zsigmond király által adott városi czimerek szinezete általában ilyen. Legkivált látható ez Pozsony város 1437 julius 9-dikén nyert czimerén[1] s hasonlóan Segesvár 1599-diki zászlóján levő czimeren is.[2]

[1] Turul XIX. k. 136—137. l.
[2] Turul XI. Rajz 9. laphoz.

Dr. Pauler Gyula orsz. főlevéltárnok a szinekre vonatkozólag ezt irja a városhoz intézett átiratában: «Szinek tekintetében egyik pecsét sem ad felvilágositást, mert srafirozás rajta nincs s ennélfogva a czimer mezeje alkalmasint, sőt alig lehet benne kételkedni, kék, a bástyafal természetes szürke vagy ezüst, s igy tehát a város szine kék-fehér, és tekintve az arany napot, sárga lehetne».

Szerény véleményem szerint, miután teljesen bizonyos, hogy Vizakna városa zászló-szine kék, az általam ajánlott szinezés inkább megfelelő!

SZENTKATOLNAI BAKK ENDRE.

VÉLEMÉNY VIZAKNA R. TAN. VÁROS CZIMERE FELŐL.[1]

(Egy czimerképpel.)

Azon tartalmas dolgozat, a melyet Vizakna város czimeréről szentkatolnai Bakk Endre r. kat. főesperes ur a város felszólitására készitett, három régi pecsétet ismertet s ezek alapján kisérli meg Vizakna czimerének meghatározását.

Bárminő tisztes koruak is az ezen munkában bemutatott pecsétek (a legrégibb 1612-ből való), még sem szolgálhatnak a czimer megállapitásánál egyedüli alapul; nem pedig azért, mert a városnak ezeknél jóval régibb pecsétje is létezik.

Ha e legrégibb pecsétet is bevonjuk vizsgálódásunk körébe, úgy három különböző századból négy olyan emlék áll rendelkezésünkre, a melyek lehetővé teszik a czimer szabatos megállapítását.

A pecsétek a városi czimer fejlődésének különböző fázisait tüntetik fel.

A legkorábbi, a mely az Országos Levéltárban Dl. 30,880. sz. a. őrzött 1466-diki okiraton van, sajnos, már nem ép; körirata olvashatatlan, nagyobbik fele hiányzik; annyit azonban elárul, hogy mezején a pecsét széleit érintő, közepén kapuval ellátott rovátkos várfal látható, a melyből torony emelkedik ki.

[1] E vélemény Vizakna város felkérésére, a M. Heraldikai és Genealogiai Társaság választmányának megbizásából készült.

1466-tól egész a XVII-dik századig nem ismerjük Vizakna pecséteit s igy nem tudjuk, minő változásokon ment át ez idő alatt a város czimere. A mikor 1612-ben a város főbirája, Hajdu György uj pecsétet véset, azon a régi czimerkép megváltozva s tetemesen megbővitve jelenik meg; a pecsétmezőt teljes szélességben elfoglaló falból alacsony, tömör, köralaku, ormós bástya válik, a melyből keskenyebb, de szintén köralaku, csucsos cseréptetős torony emelkedik ki; a bástyába középen körives kapu van vágva, nyilásában jobbra fordult szablyát tartó oroszlánnal, két szélső ormójára pedig egy-egy lobogós kópja van tüzve; a torony fölött két keresztbe tett bányászcsákány, mellette jobbról félhold, balról csillag látható.

Tizennyolcz évvel később, 1631-ben ujabb pecsétet véset a város, a melyen az 1612-iki czimer alapjában elváltoztatva nyert alkalmazást. Ovális czimertáblán (a melynek barokba hajló czifraságait a pecsét első ismertetője a czimer részeinek nézte) félkörbe hajló ormós falat látunk (szélei nem érintik a czimertábla széleit), leeresztett rostélyú félkörives kapuval, a fal mögül tornyával jobbra néző templom emelkedik ki; a torony derekán erkély fut körül, teteje kupalaku, mellette jobbról félhold, balról csillag;

a fal szélső ormaira egy-egy lobogós kópja van tüzve.

Az ezt korban követő negyedik pecsét a XVIII. században készülhetett, még pedig az 1612-ikinek valamely rossz lenyomatáról. Mezején lehetetlen alaku, toronyszerü épitmény látható két szélére tüzött lobogókkal. Miután e pecsét szemmel láthatólag csak rossz másolata az 1612-ikinek és semmi olyat, a mely abból hiányoznék, nem tartalmaz, a czimer megállapitásánál bátran számitáson kivül hagyhatjuk.

Vizakna czimerének rekonstruálásánál az erre felkért főesperes ur sajátságos módon az általa bemutatott három pecsét közül nem a legrégebbit, a mely egyben a legtetszetősebb is, vette alapul, hanem az 1631-ikit, talán egyedül azon oknál fogva, mert az általa látott okleveleken legsürübben ez a pecsét szerepelt. E választást semmivel sem lehet indokolni; sőt ellenkezőleg, az 1631-iki pecsétet, ép úgy, mint az utolsónak ismertetett XVIII-dik századbelit ki kell hagyni a czimer megállapitásához szolgáló anyagból, miután, némi lényegtelen módositásoktól eltekintve, ez sem egyéb az 1612-iki pecsét hibás másolatánál. Azok az alapelemek, a melyek a Hajdu György főbiró által vésetett pecsétet alkotják, itt is megvannak: a bástya, a torony, a lobogós kópják, a félhold s a csillag azonosak; a mi benne uj, a torony melletti épület, az kétségtelenül önkényes és semmivel sem indokolható megváltoztatása az 1466 — óta használt czimerképnek és hihetőleg nem más, mint a czimervéső szeszélyének alkotása.

Marad tehát a két régibb emlék. Közülük az 1466-iki pecsét képe a maga egyszerüségében a legmegfelelőbb czimer egy olyan város számára, a melynek története a középkorba nyulik vissza. Ám eredeti alakjában alkalmazva két hibája lenne; egyrészről hiányoznék belőle az egyéni vonás, az individualitás s egészen azonos, vagy nagyon hasonló lenne más városok régi czimeréhez, másodszor nem tüntetné fel azt a változást, a melyen a város czimere átment, a mikor felsőbb adományozás utján, vagy önkényesen (a mi teljesen mindegy) a zászlós kópjákkal, a félholddal és a csillaggal, a bányászjelvényekkel s az oroszlánnal bővült, mely utóbbi bizonyára Hajdu György főbiró czimeréből vétetett.

Ennélfogva, nézetem szerint, a város czimerét az 1466-iki és az 1612-iki pecsétek czimerképeinek stilszerü egyesitése utján kell megszerkeszteni. A régi czimer egészen meghagyandó; a pecsétet, vagy a pajzsot átmetsző egyenes bástyafal sokkal jobban megfelel a heraldikai izlésnek, mint a szabadon álló körbástya; a falra, a torony és a pajzs széle között középre, tüzendők a lobogós kópják, a tornyot kisérje jobbról s balról egy-egy bányász-csákány, a kapuboltban pedig álljon az oroszlán, a czimert bővítő néhai városbiró emlékére. A félhold és a csillag, mint a czimernek nem jellemző részei s mint több-

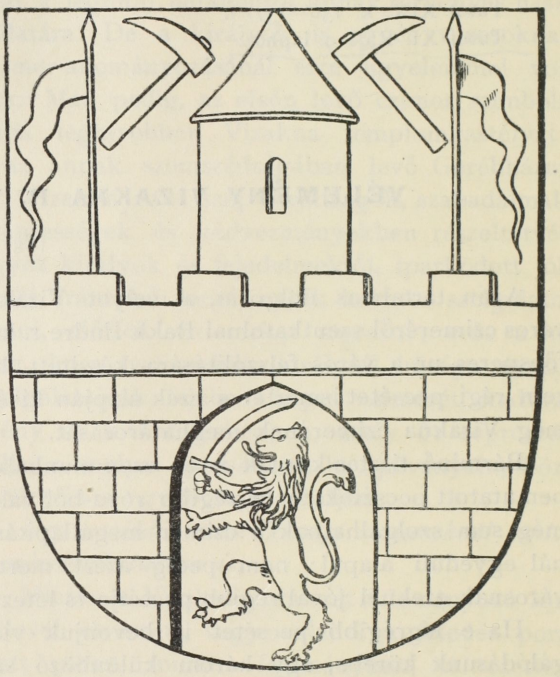

nyire csak a pajzs üres téreinek kitöltésére használt, jelentőség nélkül való alakok a tulterhelés elkerülése okából mellőzendők.

A czimer ezen alakban sem történelmi, sem heraldikai szempontból nem lesz kifogásolható.

Hátra van még a czimer szineinek meghatározása. Erre vonatkozólag semmiféle emlék nem áll rendelkezésünkre s igy tág tere nyilik a találgatásnak. Ám, ha a heraldika szabályaihoz szorosan ragaszkodunk s a hazai szokást tekintetbe vesszük, sikerülni fog kielégitő eredményre jutni.

A főczimeralak, t. i. a bástyafal és a torony szine fehér (ezüst) vagy vörös lehet. A hazai szokásnak az előbbi szin felel meg s Vizakna

czimerénél is ez a megfelelőbb. Ha a czimeralak e szerint fémmázu, úgy a pajzsnak vörösnek, vagy kéknek kell lenni. A kék mellett szól az ujabb időbeli gyakorlat, a melynek megfelelően jelenkori városi és megyei czimereink nagy részében kék az alapmező. Ugyanezen érv azonban egyuttal arra is int, hogy a szokással ellentétben a vörös pajzsmezőt válasszuk, miután ez jobban megfelel a heraldika azon követelményének, mely szerint minden czimernek lehetőleg egyéninek s más czimerektől könnyen megkülömböztethetőnek kell lenni. A vörös szint ajánlja még az is, hogy korábbi, a XV-dik és XVI-dik századból való városi czimereinknél gyakori a vörös pajzs.

A mellékalakok szineit ezután már könnyü meghatározni. A szabályok szem előtt tartásával az oroszlán csak arany lehet, a kópják hasonlóan aranyosak, a rajtuk levő lobogók fehérek, a csákányok ezüst szinüek, arany nyelekkel.

E czimernek megfelelően a zászló (esetleg a takaró) szineinek vörös-fehérnek kell lenni.

VARJÚ ELEMÉR.

A PRIMÓCZI SZENTMIKLÓSSY-CSALÁD.

Ez ősrégi családnak származását s korát megállapitani, kellő adatok hiányában, alig lehetséges; a meglevő és felkutatott adatokból csak annyi tünik ki, hogy ősei Liptó- és a szomszéd Szepesmegyében nyerték birtokaikat és ott a család egyik ága, a mely a mai *Primócz* (hajdan Prym) helységet s vidékét birta s innen előnevét is nyeré, huzamosabban élt. Egyes tagjai azután onnan elköltözve, az ország különböző tájain honosodtak meg, mint különösen a XVII. században II. György, ki Gömörmegyébe nősülvén, Uzapanyiton telepedett meg s maradékai e tájon maig is élnek.

Vajjon a szentmiklósi és óvári Pongrácz-család ősei, kiknek első ismert törzse Hauk-Polkó 1250. évben kapta II. András királytól Liptómegyében Magyarfalut s kinek unokái 1286-ban a jövevények sorából a nemesek közé vétettek fel és Szentmiklós helységet is adományul nyerték, nem a primóczi Szentmiklóssyakkal egy törzsből származtak-e; továbbá vajjon azon Donch, Detre és Demeter, Esre Péter fiai, kik 1323-ban az egri káptalan előtt János fia Ogouchcsal megosztozkodtak, a mely alkalommal Donch és örököseinek Chépan és Chákán; Detrének és Demeternek *Szentmiklós*, Kazinc, Ouzd, Synkov és Hurusou Borsodmegyében; Ogouchnak pedig Csernej jutott,[1] egykor nem voltak-e a primócziakkal atyafiak, nem tudjuk; szintúgy nem ismeretes, hogy azon *Szentmiklósi Pál fia Gergely*, ki 1376-ban Keche és Ond nevü birtokok szomszédjául emlittetik,[1] velük egy eredetü-e?

Annyi azonban bizonyos, hogy a XIII. században a primóczi ágbeliek már ott birtokos nemesek valának, mint azt a szepesi káptalan levéltárában levő adat igazolja,[2] melyben ez foglaltatik: *Nicolaus filius Bod de villa Prym* mediam partem suæ portionis cum quadam particula de .... molendino Aegidio de Sancto Andrea, generis ejusdem Bod et Helbrando de dicta villa Prym pro decem marcis grossorum perennaliter vendidit. Anno 1317.» Vagyis, hogy az 1317. évben Bódnak fia Miklós Prym helységben részjószágának felét s az ottani malomnak (évenkint két ezüst sulyt jövedelmező) részét vejének, Szentandrássy Egyednek és Primi Helbrandnak tiz márka garasért örök áron eladta. A Szentmiklóssy-család e Bód-ot tartja egyik ősének s bizonyos, hogy a XVI. század végső negyedében a Szepességen a Szentmiklóssy nevü nemesek már elterjedt családot képeztek, mint az szintén a szepesi káptalannak okirataiból kitünik.

Ugyanis néhai *Szentmiklóssy János* gyermekei *György*, *Miklós*, *Zsófia* és *Hedvig*, kiknek anyjuk *Dorottya* volt, azzal a panaszszal járultak 1439-ben Albert király elé, hogy nagybátyjuk *András*, *Szentmiklóssy Jakab* fia, az őket szülőiktől illető javakban megkárositotta; miért is az uralkodó az ügy megvizsgálására a szepesi káptalant, a kije-

[1] Fejér, VIII/II. k. 480. l.

[1] Ugyanott IX/VII. k. 593. l.

[2] Szepesi káptalan, 9. szekr. 3. csomó, 28. szám.

löltek közül választandó királyi emberrel együtt, kiküldé. A királyi leiratból kitünik, hogy a panaszlók örökségét nemcsak fekvő vagyon, hanem bőséges gazdasági felszerelés, családi fegyverek, ékszerek s egyéb értékes ingóságok képezték, melyeket a bevádolt gyám tizenhárom éven át nemcsak hűtlenül kezelt, hanem el is foglalt.

De a család akkori jólétét s vagyonos helyzetét igazolja az is, hogy *Szentmiklóssy Miklós* fia *András*, *Berzeviczy* Henrik fiának Szaniszlónak pénzt kölcsönözvén, ez zálogul kakaslomniczi, sopfalvai és erdőfalvi birtokait adta neki; melyeket azonban kötelezettségéhez képest fentartani s jövedelmezővé tenni vonakodván, e miatt 1439-ben panaszszal járult Albert királyhoz, ki az ügy elintézésével, a fél megintetésével s esetleg törvény elé való idéztetésével, szintén a szepesi káptalant bizta meg. Ez pedig a rendelet foganatosítására Unghi János áldozárt Aranyosy Oszvald királyi emberrel kiküldvén, ők a király nevében meginték Berzeviczy Szaniszlót az iránt, hogy az elzálogositott javakat vagy tartsa fenn s tegye használhatókká, vagy a zálogösszeget letevén, igy váltsa vissza s a panaszló Szentmiklóssy Andrásnak (Andreas de Zenthmiklos) mindenben tegyen elégtételt.

Hová sorozandó azon *Szentmiklóssy Mihály*, kinek neje Dorottya volt s kinek 1453-ban Dolinay Péter fia István a Vidafeldi család részbirtokát zálogba adta Liptómegyében,[1] valamint azon *Szentmiklóssy János* (Joannes de eadem), ki, valamint fia Péter, királyi emberül (homo regius) emlittetik a kalocsai káptalan kiküldötte által,[2] szintén meg nem állapitható.

Az eddig ismert adatok szerint a XIV. századtól kezdve a Szentmiklóssy-család leszármazása ez lenne:

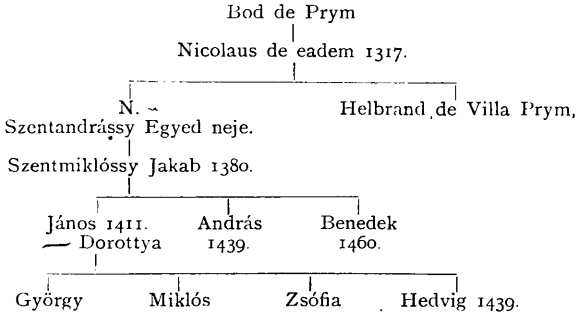

[1] Turul, XVII. foly. 190. l.
[2] Fejér, X/VII. k. 297. l.

A fentebb emlitett Jakabnak Benedek nevü fiáról 1460-ban történik említés.[1]

Szentmiklós a XVI. század elején Szentmiklóssy Miklós és Pongrácz testvérek birtokában vol,[2] kiknek a Szepességen is voltak birtokaik, de őket elhelyezni nem tudván, a fentebbi nemzedékrendi leszármazást meg kell szakitanom 1526-ig, a midőn Szentmiklóssy Domokos lép előtérbe, ki máskép *Mósi*-nak is neveztetett s kitől a család napjainkig biztosan levezethető.

E *Mósi* melléknévről, melyet még más későbbi leszármazottak is nyilván és okmányilag használtak, megjegyzendő, hogy az aligha összefüggésben nincs azon Moch (Mós) nevü comessel, ki Lukács fia volt s kinek Károly király 1340-ben hü szolgálatok jutalmazásául Turóczmegyében Gay és Polun nevü birtokokat adományozott.[3]

Domokosnak csupán egy fia volt, II. János (Domokos), kinek neje volt *Legendy Margit*, leánya pedig Katalin, Almássy Pál neje. Ez mint özvegy 1617-ben óvást emelt a szepesi káptalannál az ellen, hogy Almássy Kristóf és Gergely a Szepesmegyében fekvő filiczei földeket Bossányi Mihálynak eladták.[4]

II. János hasonnevü fiának III. Jánosnak 1606. két neje volt; első *Possay* János leánya Zsuzsánna,[5] utánna pedig 1623 *Szennyey Katalin* (Szennyey Péter és Chaztay Magda leánya);[6] egyetlen leánya *Dorottya*, Kontz János nejévé lön.[7]

Ez időben Várday Kata, bedeghi Nyáry Pál özvegye, Király Helmeczen, 1624. deczember 12-dikén egy a zemplénmegyei Varannán fekvő udvartelket bizonyos *Szentmiklóssy Jánosnak* és nejének Nyirő Erzsébetnek s utódaiknak, hűséges szolgálataik jutalmául, adományozott s azt nemesi joggal inscribálta; ennek hovatartozósága azonban bizonytalan.[3]

[1] Kaprinay Dipl., II. k. 447. l.
[2] Tört. Tár, 1897. évf. 524. l.
[3] Fejér, VIII/VI. k. 176. l.
[4] Szepesi kápt. levélt. prot. 1616. folio 97. és Borsodi lev. Specim. XIV./II. csomó 189. sz. és Spec. III. fasc. 1. N. 6. 1590., 1606. l.
[5] Egri kápt. lev. 1599. prot. 108. N. 97. l.
[6] Borsodi lev. Spec. XIII. fasc. IX. N. 153—154. l. és Spec. XI. fasc. III. N. 98. és 101., 1624. l.
[7] Ugyanott, 1606. Spec. III. fasc. 1. N. 6.
[8] Egykoru másolat a család iratai közt.

III. Szentmiklóssy Jánosnak két fia volt: *András és II. György*. András 1624-ben Szepesmegyében csontfalvai birtokát elzálogositotta Záborszky Jánosnak 230 forintért;[1] ez, valamint öcscse, de elődei is az illető okmányokban leginkább de eadem, tehát: de Szentmiklós előnévvel illettetnek. Andrásnál külömb volt öcscse *II. György*, kinek neje *Komoróczy Borbála* volt s ki amellett, hogy vagyonát szaporitá, még késmárki *Thököly Zsigmondnak* 1659-ben prefektusa s jószágainak igazgatója is volt.[2] Ő és nevezett neje 1657-ben óvást tettek a szepesi káptalan előtt Závor Izsák és Thluk Anna közt történt osztály ellen.[3] 1660-ban *Thököly Miklós* Sárosmegyében fekvő lipniki és matiszovai összes birtokát 2000 tallérban átiratta rá;[4] 1655-ben pedig Thököly Zsigmond szepesmegyei grenicei és 1656-ban sárosmegyei orsovicai és viszlránkai, máskép pusztamezői birtokát 950 ftban iratta rá a szepesi káptalannál;[5] majd 1664-ben Thököly Miklós a felső golopi (Abaujmegyében) és monoki (Zemplénben) részbirtokait örökösen neki vallotta.[6]

Závor László 1666-ban György és neje ellen óvást emelt a szepesi káptalan előtt, a miatt, hogy elhunyt atyja, Závor Izsák Szentmiklóssy Györgygyel és nejével Komoróczy Borbálával a Szepességen fekvő *Specigarovszka* nevü prediális birtok iránt, melyet a *Grigovszky*-családtól örökáron megszerzett volt, egyességet kötött.[7]

1667. évben Thököly Miklós is dobosi részbirtokát, valamint Tokajban és Tarczalon egy-egy házat rávallott Szentmiklóssy Györgyre; azon évben ugyan ő még Sárosmegyében fekvő *Somos* helységben egy és zemplémegyei Monokon is két házat iratott Györgyre.[8]

1670-ben tiltakozott György az ellen, hogy Budaházy Mária, Faigel Izsák neje, a csencsiczi javakat elfoglalta;[9] de hasonló okból 1676-ban tett óvást Thököly Zsigmond ellen is a dobi és monoki javak elfoglalása miatt;[1] ugyanekkor tiltakozott a savniki kastély tisztje is a greniczi lakosok ellen a miatt, hogy őt földesuri jogai gyakorlatában háborgatták.[2] — 1678-ban szerzett György még Kisóczon (Szepesben) is Sztavács Miklóstól bizonyos részbirtokot, az egyességet azonban az eladó felbontotta.[3] E szerint György jó vagyonszerzőnek bizonyult, ki azután tetemes javait két fiára *III. Miklósra és III. Györgyre* hagyta.

E III. György, kinek mellékneve szintén *Mósi* volt, uzapanyiti *Uza Sándor* leányát, *Máriát*, vevén nőül,[4] Gömörmegyébe telepedett s ott tekintélyes vagyonra tett szert. Testvére III. Miklós *Ghilányi Máriával* lépett házasságra, két leánya közül *Mária Anna* Ruttkay András és *Eszter* Koczka István neje lett. Ezek 1729-ben óvást tettek néhai atyjuk végrendelete ellen a szepesi káptalan előtt.[5] Volt egy fia is, névszerint *János*, ki a Szepességen élt és 1721-ben a szepesi káptalan előtt esküt tett.[6] Miklós elhunyt 1724-ben.

III. Györgynek egy fia I., István és egy leánya, *Klára* született, ki *Püspöky Tamás*hoz ment nőül[7] és 1734-ben Lőkösházán már özvegyül emlittetik.

Már II. György, mint Thököly Zsigmond tisztje, gyakran megfordult volt Gömörmegyében, hol 1659-ben szkárosi *Farkas* Istvánnal is viszálykodott, ki Borosznok helységében két népes telek miatt perlekedett, melyeket ez utóbbinak elődei, György és János már 1613-ban visszaszerezni igyekeztek. 1673-ban runyai Soldos István is törvénykezett Szentmiklóssy Györgygyel. Valószinüen atyja közbejöttével nősült meg azután III. György[8] Gömörben, elvevén *Uza Máriát*, ki anyja részéről Ujszászy Lőrinctől és Geszthy Annától eredt. Igy itt megtelepedvén, szintén hivataloskodással és vagyon-

[1] Szepesi kápt. 1624. fasc. 5. N. 14 és borsodi levél, 1677. Spec. XVIII. fasc. XII. N. 829.
[2] Gömöri lev. 1659. prot. fol. 199. l.
[3] Szepesi kápt., 1656. prot. fol. 74. l.
[4] Ugyanott, 1675., 36. és 245. l.
[5] Ugyanott, 1656. fol. 471. l.
[6] Ugyanott, prot. 1656. fol. 591. l.
[7] Ugyanott, prot. 1667. folio. 12. és 172. l.
[8] Ugyanott, folio 13. és 24. l.
[9] Ugyanott, 239. l.

[1] Ugyanott, 1675. folio 163. l.
[2] Ugyanott, folio 168 l.
[3] Ugyanott, 304. l.
[4] Ugyanott, Gömöri lev. 1699. prot. 209. és 1692. 105. l.
[5] Szepesi kápt., 1724. prot. 243. l.
[6] Ugyanott, 1715. folio 372. l. «deposuit juramentum procuratorium.»
[7] Gömöri lev. 1732. I. csomó S. 62. szám.
[8] Ugyanott, B. a. Lor. ~. fasc. XVIII. k.

gyüjtéssel foglalkozott. 1676-ban perelt *Holzner*, máskép *Rozmann* Mártonnal Királyiban levő birtok miatt.[1] 1678-ban szolgabirónak választatott;[2] ez évben törvénykezett *Ragályi Jánossal* is, ki neki *Méhiben* egy paripáért részbirtokot adott tizenhét tallér értékben és tizennégy nap multán vissza akarta venni.[3] 1686-ban ismét megválasztatott szolgabirónak,[4] 1688-ban pedig ő és *László* táblabiróvá neveztetettek ki.[5] 1691-ben sulyos betegeskedése miatt megvált hivatalától és azon évben óvást tett határosai ellen, a Kőbánya, Teresztene és Hosszuszó nevü puszták érintése miatt.[6] De ismét felépülvén, 1697-ben összeiró biztosul müködött; 1699-ben szatmári Király Jánossal perlekedett bizonyos Farkas Ortván és Fejes Lázhelye nevü birtok elfoglalása miatt.[7] Majd ő és neje Uza Mária pereltek Uza Klárával egy Királyiban elzálogositott jobbágytelek miatt. — 1706-ban, a Rákóczy-féle hadjáratban, gyöngélkedése miatt a nemesi felkeléstől felmentetett,[8] de 1709-ben *alispánnak* jelöltetett ki s ugyanezen évben *Szentimrey Sámuellel* követségbe küldé őt Gömörmegye gróf Bercsényi Miklóshoz.[9]

Fia *I. István* szintén, mint atyja, Gömörmegyében élte világát, hivatalokat viselt, vagyonát tetemesen szaporitá és kilencz gyermeknek atyja lett, három nőnek lévén boldog férje. Első nejétől *Madarassy Zsófiától* születtek: *Pál*, *II. István*, ki bárói rangra emelkedett; *Zsuzsánna*, *Mária*, *Bora* és *Zsófia*; második nejétől *Tornallyay Katalintól*[10] született *I. Ferencz*; végre harmadik nejétől *Tornallyay Annától* született *Antal* és *Anna*.

I. István még ifju korában Andrássy Ferenczczel bizonyos Uza-Dósai-féle birtok iránt szerződésre lépvén, ez ellen atyja György 1699-ben óvást emelt;[11] majd 1700-ban szolgabirónak kandidáltatott és 1702-ben helyettesnek, 1704-ban pedig rendesnek meg is választatott Gömörmegyében.[1] 1705. évben megkapta Királyiban *a postamesteri állást*;[2] 1706-ban perelt a Hamvay-családdal a recskei birtok iránt; 1707-ben a megyétől bizonyitványt kapott a Királyiból Pelsüczre vezető postaut állapota iránt s akkor összeiró biztosul is alkalmaztatott és perlekedett *Török Andrással* a *Teresztene* puszta és 1708-ban a *Kőbánya* nevü puszta iránt. 1711-ben tiltakozott Madarassy Istvánnal együtt a csoltói malom ügyében a helység többi közbirtokosai ellen. Azon évben *alispánnak* választatott meg s törvényszéki táblabirónak is kijelöltetett. — 1712-ben eltiltotta a határos birtokosokat Miklósfalva és Kőbányapuszta használatától. Ugyanakkor Gömörmegye közönsége tőle *egy paripát* 100 forintért megvásárolt, melyet *Löffelholcz császári tábornoknak ajándékul adtak*.[3] — 1713-ban eltiltotta, hozzátartozói nevében is, néhai *Andrássy*, máskép *Andorjássy* Ferencz fiait Lászlót és Lajost az uzapanyiti kastély s tartozékai elidegenitésétől[4] s ez évben még a megye száz tallért fizetett neki, melylyel Gömörmegye anyai nagyatyjának, Uza Sándornak, mint volt soproni követének dijul tartozott.[5]

1714-ben négyesi Szepessy János Girinczi Annától született gyermekei nevében s mint földesur, óvást tett a kerepesi birtok használása ellen, mire Szentmiklóssy István s birtokos társai: Doncs István és Lajos, Tornallyay Zsigmond és Márton, Kecskeméthy Ferencz, Bárczay Sándor és Zsigmond szintén viszonttiltakozást adtak be.[6]

Amidőn a Rákóczy-féle szabadságharcz eredménytelen befejezése után a császári katonaság közreműködésével szedettek be az adók és egyéb terhek, némi kellemetlenség érte Szentmiklóssy Istvánt, mint alispánt; ugyanis gróf Lauthermann nevü parancsnok a Cuzani-féle ezredből, Pelsüczről, a számadás helyétől, erőszakkal, katonai kisérettel elvitette őt *Csetnekre*. Ez ellen azután a megye felszólalván, a nevezett

[1] Ugyanott, prot. 424. l.
[2] Ugyanott, 1678. 80. l.
[3] Ugyanott, 84. l.
[4] Ugyanott, 1679. prot. 52. l.
[5] Ugyanott, 1688. 170. l.
[6] Ugyanott, 1691. prot. 63. l.
[7] Ugyanott, 228. l.
[8] Ugyanott, 1706. prot. 256. l.
[9] Ugyanott, 299. l.
[10] *Tornallyay Katalin* eredt ifjabb Tornallyay Ferencztől és Fáy Ilonától; Katalin huga volt Borbála, előbb négyesi Szepessy Márton, utóbb Bükk Ferencz neje.
[11] Gömörmegyei lev. 1699. prot. 209. l.

[1] Ugyanott, 173. l.
[2] Ugyanott, 104. és 181. l.
[3] Ugyanott, 183. l.
[4] Ugyanott, 1713. prot. 8. l.
[5] Ugyanott, 34. l.
[6] Ugyanott, 243. l.

ezredes azzal menté magát, hogy ő az alispánnal számadási ügyben személyesen akart értekezni, azért őt magához hivatta s ott illően marasztotta és vendégképpen ellátta.[1] Ez évben különben ujonnan megválasztatott alispánnak.

Mint Uzapanyit egyedüli birtokosa ismét tiltakozott Andrássy László ellen; ugyanakkor (1714.) azon károkért, melyeket a császári katonaság Rozsnyóra való utjában okozott, a megye kárpótlásul neki adta az 1218 frt 23 denárnyi adóhátralék fejében Soldos Pétertől lefoglalt runyai és répási részbirtokokat, használatra a kiváltásig.[2]

Viszont ő a megyének kisegitésül kölcsön száz körmöczi aranyat adott 8 százalékos kamatra. Ugynakkor kiküldé őt a vármegye *Szentimrey Sámuel* főjegyzővel együtt az 1714. szeptember hó 8-dikára Pozsonyba kitüzött országgyülésre, öt forint napidij és lótartási költségének megtéritése mellett, ellátván őket illő előleggel.[3]

1715-ben perelt ifj. Szakmári Miklóssal és saját nővérével, Erzsébettel Ráthonyi Györgynével lászlófalvai zálogbirtoka iránt, melyet István Ladányi Jánostól 300 frton illetéktelenül kiváltott.

1716-ban kérelmére igazolta a megye, hogy ő Györffy Katalin Tornallyay Mártonnénak anyai ágon utódja. Ugyanekkor leszámolt a megyénél azon 3975 rénesforintról is, melyet a föntebb emlitett országgyülésre való kiküldetése alkalmával előlegül kapott, a midőn is a megye közönsége szamadását elfogadván s helyeselvén, a felmaradt 55 frt 40 krnyi összeget neki odaajándékozta.[4] Majd azon évben zálogul átvette Rédey Mihály özvegyétől, Vay Judittól annak simonyi részjógát s 1717-ben perlekedett Vay Katalinnal és báró Vécsey Sándorral Lehi nevü birtok iránt.

1718-ban ő és neje, Tornallyay Katalin perelnek Dobozy Zsuzsánna Gáll Ferenczével; majd tiltakozik Kőbánya, Mikóháza, Puhaháza, Bánréve, Miklósfalva és Szanács nevü birtokra nézve, melyek őt s nejét Tornallyay Ferencz és Fáy Ilona jogán illeték.[5] 1720-ban István neje és fia Ferencz, úgy Bükk Ferenczné tiltakoznak a határos birtokosok ellen Bánréve, Szanács, Kőbánya, Mikóháza, Puhaháza, Trája, Ujfalufölde, Vasas, Lapsa és Cselén nevü birtokok iránt; majd 1722-ben Méhi, 1725-ben Alsóbátka, 1626-ban Monókon lévő Nyáry-féle birtokra nézve, báró Andrássy György és Péter ellen; 1728-ban Zelenei, 1729-ben pedig Czékus Sámuel ellen Alsó-Vályi és Derencséni-féle javak iránt.[4]

1728-ban királyi tanácsossá neveztetett ki. 1732-ben ő és fiai, II. István és Ferencz Tiszakeszi, Dézs és Szaázd nevü pusztákra nézve nádori adományt nyertek; új tulajdonukba őket Bükk András nádori ember ünnepélyesen be is iktatta.[1]

1733-ban ő és *harmadik neje Tornallyay Anna*, mint a gersei Pethő grófok engedményesei, óvást emeltek néhai Fáy István örökösei ellen, Gice, Nasztraj és Mikolcsány részbirtokok ügyében.[2]

Még 1730-ban megyehatósági bizonyitványt kapott arról is, hogy Geszthy Annától és Ujszászy Lőrincztől származik le;[8] 1732-ben pedig kihirdettetett a gömörmegyei közgyülésen a *Szentmiklóssy-családnak régi nemességéről szóló Szepesmegyétől kiadott bizonyitvány*.[4]

István 1734-ben elhunyván, a megye még négy év multán, 1738-ban is bekivánta fiától, ifjabb (vagyis II.) Istvántól a nála netalán még találtató hivatalos iratokat.[5] A boldogult 1733-dik évi január 27-dikén Uzaponyiton tett végrendeletében[6] harmadik nejének, *Tornallyay* Annának és ettől származott kiskoru fiának *I. Antalnak* hagyta az uzapanyiti kastélyt s ahhoz tartozó javakat, úgy a mikóházi és szuhaházi pusztákat, kápolnai, szácsi, ablonczi, kútyai, csenkházi, góbisházi, vaskapui, szabóki, alsó-bátkai, csákói, csompéri, iványi, alsó-recskei, kis-recskei, lóczi, szentdemeteri, felső- és alsó-szuhai, tornallyai, méhi, szanácsi, lászlófalvi, simonyi, bánrévei, liczei és iványi részbirtokait, a Zay-puszta felét, keczi szőlőbeli jogát, Alsó-Balogon két házhelyet, a Derencsényi-féle jószágban bugyikfalusi, silisztyei s kőbányai szerzeményeit, a kövi mal-

[1] Ugyanott, 1714. 245. l.
[2] Ugyanott, 274. l.
[3] V. ö. 360. l.
[4] Ugyanott, 1616. 136. l.
[5] Ugyanott, 206. l.

[1] Ugyanott, 456. és 674. stb. l.
[2] Egri káptalan hiteles kiadványa.
[3] Gömöri lev. 1733. l. cs. 175. l.
[4] Ugyanott, 1730. prot. 117. l.
[5] Ugyanott, 1732. prot. 223. l.
[6] Ugyanott, 376. l.
[7] Egri főkáptalani levéltár 1736. regist. pag. 261.

mot, a sajómelléki Királyiban levő jogát és udvarházát, oly feltétellel, hogy az özvegy férjhez menetele esetében a vagyon egészen fiára, Antalra szálljon; azonkivül hagyta Antalnak még külön Zemplénmegyében levő Mádi nyolczadát, melyet gróf Aspermonttól vett és Jeszte-falut. Nejének hagyta még *Tályán* a Duka és Hetény nevü szőlőket és Monokon a Sándor-nevűt; azonkivül még mindkettőjöknek Tályán egy házat, Golopon kúriát, Monokon házhelyet, oly kikötéssel, hogy Antal netaláni elhunyta esetére a Duka és Hetény szőlő *Ancsa* leányára szálljon; hagyta még nekik Csorba Gyurka nevezetü kondását fiaival együtt és Antalnak külön Oláh Istókot és egy Hubai Sózó nevü almást is.

Fiának *II. Istvánnak* hagyta a *monoki kastélyt*, s a gróf Nyáry Zsigmondtól szerzett javak fele részét, monoki szőlőket, tokaji kuriáját Verebes nevü szőlővel; Gömörmegyében a recskei birtokot és jogot, kúriát, malmot, sör- és szeszfőzdét; a Bán nevü pusztát és korcsmát tizezer forintban; Borsodmegyében Tapolcsányt; Gömörben még Kis-Recskén, Lóczon, Szentdemeteren, Felső- s Alsó-Szuhajon porcziókat, jobbágyokat és hegyi szőlőt a hegyjoggal együtt.

Pálnak hagyta Nógrádmegyében Tarcsa nevü faluját, Soltmegyében Dunavecse helységnek negyed részét; Zemplénmegyében gr. Nyárytól vásárolt jószágai felét; Tarczalon egy házat szőlőkkel, korcsmával és tályai dézsmás szőlőkkel együtt.

Ferenczneк hagyta Gömörmegyében Giczefalut, malmával s tartozékaival, tornallyai részeivel, a méhi részt, runyai malmot, a szanáczi és lászlófalui részeket, a simonyi falubeli részt és Lehi-pusztát; Borsodban a szentpéteri szőlőt és Abaujmegyében Szikszón házat és szőlőt.

Első nejétől, Madarassy Zsófiától született leányai, Mária, Zsuzsánna, Borbála és Zsófia kaptak a nővérétől, Szentmiklóssy Klárától osztályrészül kapott birtokon felül egyenként háromezer forintot; kiskoru fia, Antal és leánya Ancsa pedig még külön négy-négyezer forintot. A miskolczi minoritáknál s a szendrői és füleki barátoknál misealapitványokat tett, stb.

Természetes, hogy leginkább a leánygyermekek nem voltak megelégedve atyjok rendelkezésével, mi ellen nem is mulaszták el a törvényes lépéseket megtenni; de 1736. november 28-dikán az *egri káptalan* előtt barátságos egyességre léptek a testvérek s érdekeltek, oly módon, hogy az öt leány az atyai ingatlan vagyonról a fiörökösök javára lemondott s a helyett négy-négyezer forinttal megelégedtek. Akkor az özvegy, ki nemcsak saját két gyermekének, Antalnak és Ancsának, hanem a Tornallyai Katától született kiskoru Ferenczнek is gyámja volt s ki az egyezkedés alkalmával Anna részére pótlékul 5800 frtot kötött ki, a családi birtoklási iratokat is letette az egri káptalannál,[1] és az időközben 2335 frt 35 krajczárnyi adósságok és terhek kifizetése után nála fenmaradt 12,000 frtból hatezret megtartott maga és Antal számára, a másik hatezret pedig István, Pál és Ferencz kezéhez bocsátotta, kik azt magok közt felosztták.[2]

Az özvegy azután nehány év multán *Frenyó Sámuelhez* ment férjhez s midőn még akkor is a Szentmiklóssy-féle javakat használta, 1743-ban Szentmiklóssy István (II.) bíróilag megintette őt az iránt, hogy előbbi férje nevét többé ne bitorolja s a geszti és királyii birtokot, valamint a Hubai-Sózó almást el ne idegenitse. István e tiltakozó iratában felhozza, hogy az özvegy gyámkodás ürügye alatt udvarába fogadta nemes Frenyó Sámuelt s később vele titokban, alattomosan meg is esküdött. Ennek ellenében azonban ennek fia Antal szintén nem késett viszonttiltakozást intézni a protestáló István ellen. Végül István báró a felséghez fordult panaszával az özvegy ellen, kérvén őt a gyámkodástól és vagyonkezeléstől eltiltatni és felmentetni, mi ellen azonban *Pletrich László*, mint az özvegy meghatalmazottja, tiltakozott.[3]

Nem lesz érdektelen most I. István kilencz gyermekének sorsáról megemlékezni. 1. fia *Pál* volt, ki 1730-ban Gömörben táblabiróvá kineveztetett; 1753-ban helytelenül Kállaynak is neveztetett és Losonczon lakván, Gömörmegye nemesi bizonyitványt állitott ki részére.[3] Pálnak utódjai nem maradtak.

2. fia II. István, ki 1743-ban *báróságra* emeltetett, 1729-ben a nádori kanczelláriánál feles-

[1] Egri kápt. lev. 1736. Ellench. szog. 2008 és G. G. No. 178.

[2] Ugyanott, hiteles kiadvány 1738. szeptember 15.

[3] Borsodmegyei levélt. Spec. X. fasc. VIII. sz. 970. és Gömöri levélt. 1743. Prot. folio 250.

[4] Ugyanott 1753. folio 33.

küdött irnokká és *Kubinyi Zsigmond Imre* követ helyetteseül müködött.[1] 1730-ban Gömörmegyében táblabiróvá kineveztetett; 1739-ben perelt Abaffy Sándorral bizonyos kártétel miatt; 1743-ban pedig mostoha anyjával, Tornallyay Annával. Ugyanakkor megbizta ügyvédeül Görgey Lászlót a végből, hogy a családnak *Szepesmegyében, Primócz helységben levő részbirtokát szerezze vissza.*[2] Annak, hogy ez megtörtént volna, nyomára nem akadtam. Majd Sennyey Istvánnal kötött egyességet egy nagymihályi részjószág iránt, mely egyezményt azonban ennek fia Ferencz 1774-ben visszavont.[3] A báró szintén utódok nélkül hunyt el.

3. *Zsuzsánna Máriássy István* nejévé lőn és 1698-ban özvegyül emlittetik.

4. *Mária*, kis-csoltói *Ragályi Zsigmondhoz* ment nőül. Gyermekei voltak: Ragályi József, István, Gedeon és Ábrahám. 1762-ben már mint özvegy élt Alsó-Szentgyörgy-Szuhán s vizsgálatot kért az ottani terménytized iránt. 1766-ban perelt Repeczky Juliával[4] és 1776-ban Rozlozsna nevü községgel.

5. *Borbála* benedekfalvi *Kiszely Péterné* 1735-ben.[5] 1744-ben, már mint özvegy, meghatalmazottjául megnevezé Szentmiklóssy István bárót.[6]

6. *Zsófiának* első férje volt 1736-ban minoji *Bornemisza* István Gőbisházán,[7] második *Korponay* Gábor; 1767-ben már mint özvegy perelt Vay Judittal, simonyi foglalás miatt. 1768-ban fiait, *Bornemisza* Istvánt és Antalt meghatalmazottjaiul vallja.[8] 1777-ben perelt szentkirály Pletrich Imrével és Györgygyel hatezer forint iránt, 1778-ban pedig Pletrich Imre feleségével, báró Perényi Antoniával oldalfalvai birtokfoglalás miatt.

7. *I. Ferencz* egyetlen gyermek a második házasságból; neje volt *palocsai Horváth* Anna, kitől születtek Károly, Pál, Charitasz, Sándor, Anna és Johanna, kikről alább lesz szó. Ferencz 1738-ban eltiltá szomszédos birtokosait a szánaczi erdő és legelő használatától:[1] 1749-ben Uza Imrétől származó testvérei Antal, Mária, Zsuzsána, Borbála, Zsófia és Anna nevében perelt az urai lakosokkal; majd Máté és Bánréve iránt is. 1753-ban a megyétől igazolást kapott Dulárföldе iránt; 1756-ban törvénykezett Szabó Zsigmonddal a miatt, hogy vizét a runyai malmától az uj méhii malomra elvezettette.[2] 1757-ben szolgabirái minőségben kiküldetett; 1760-ban alispánnak kandidáltatott; 1769-ben ügyvédet vallott.

8. *Anna*, első ura volt *Paukovics István*, 1753-ben özvegyül emlittetik;[3] de csakhamar ismét férjhez ment, még pedig szentkirályi *Pletrich Lászlóhoz*,[4] kit 1746-ban mint férjét, meghatalmazottjául vallott.[5] Pletrich László Gömörmegyében 1745—1757. években alispán volt, azután itélőmester és helytartósági tanácsos. Fia *László* szintén Gömörmegyében 1770—1786 között alispánul müködött, mig ennek öcscse *Imre* 1764-ben aljegyzőül emlittetik.

I. Antal 1722-ben született, s tisztes és tevékeny pályafutás után derék utódokat hagyott maga után. Ő Gömörmegyében már 1747-ben törvényszéki táblabiróvá kineveztetett;[6] 1743-ban óvást emelt báró Szentmiklóssy István ellen vagyoni megrövidités miatt;[7] 1753-ban alispánnak jelöltetett, 1757-ben pedig királyi tanácsosi czimet nyert s erről szóló okirata a közgyülésen kihirdettetett.[3] Neje *Czingely* Zsófia volt, Czingely Gáspár és Bencsics Évának leánya.[9] Antal 1769-ben kiküldetett Fáy Józseffel együtt a megye részéről gróf Koháry temetésére. 1781-ben neje már özvegy volt s mint ilyen perelt Szentmiklóssy Gábor-, László-, Ferencz- és Miklóssal a mikóházi puszta iránt. Maradt hat gyermeke: László, Gábor, III. Ferencz, II. Antal, IV. Miklós és II. Zsófia.

I. Ferencznek, mint fentebb érintetett, hat gyermeke volt, három fia: Sándor, Károly és

[1] Gömörmegyei levéltár, 1753, 6. l.
[2] Ugyanott, 267. l.
[3] Szepesi káptalan 1774 prot. folio 6. l.
[4] Gömöri levélt. prot. 1762. 1. cs. 4. sz.
[5] Ugyanott, prot. 400. l.
[6] Ugyanott, 1744. VIII. csomag, 863. sz.
[7] Ugyanott, prot. 1776. folio 121. l.
[8] Ugyanott, 79. l.

[1] Ugyanott, 399. l. és VIII. csomag, 1007. sz.
[2] Ugyanott, 1756. évi prot. 457. l.
[3] Borsodi levélt. XVII. csomag, 1220. sz.
[4] Gömöri lev. 1746. prot. 85. l.
[5] Ugyanott, VIII. csomag, 842. sz.
[6] Ugyanott, 311. l.
[7] Ugyanott, 1743. II. csomag, 253. sz.
[8] Ugyanott, 101. l.
[9] Ugyanott, 1764. 13. l.

Pál; és ugyanannyi leánya: Charitasz, Anna és Johanna.

Pál 1777-ben alszolgabirónak kandidáltatott; 1784-ben ő és Sándor öcscse osztozkodtak atyai örökükön, a kiskoru Károly részéről megjelent tiszti ügyész jelenlétében. Utódjai nem maradtak.

Sándor életfolyama sokkal érdekesebb; ő Pál bátyjával együtt 1760-ban Gömörmegyében másod-assessorrá kineveztetett, 1761-ben pedig magyar királyi gárdistának ajánltatott; 1765-ben tiszteletbeli aljegyzővé, 1770-ben táblabiróvá neveztetett ki.[1] Ez időben bajba keveredett a miatt, hogy nemes *Gömöry Eszterrel* szabálytalanul, kihirdetés nélkül, református pap által megeskettetett, mikor is az esztergomi káptalan ellene «botrányos eljárás» miatt vizsgálatot inditván, 1772-ben feloldó itéletet hozott, melyet végrehajtás végett Gömörmegye közönségéhez átküldtek.[2] Ő azonban a végrehajtás kiigazitását kérelmezvén, 1773-ban arra kénszerittetett, hogy reverzálissal kötelezze magát születendő gyermekeinek a római kath. vallásban való nevelésére. A kivánatnak eleget tenni akarván, ki is állitott ily téritvényt, azt azonban a szentszék megfelelőnek nem találván, visszaküldé s követelé, hogy a megye szine előtt nyiltan állitsa ki a formális reverzálist, melyet azután a hatóság előtt kiállitván s aláirván, igy végre házassága föloldatlan maradt s a nagy port felvert ügy lecsendesült.[3] 1783-ban Károly árvái részére gyámul kineveztetett. 1786-ban perelt a tornalyai birtokosokkal az ottani közös erdő pusztitása miatt, és a Herencsényiekkel, valamint Pletrich Györgygyel a mikolcsányi, nasztraji és giczei részbirtokok iránt. Vagyonszerzési hajlamára mutat, hogy még 1775-ben megszerezte Ferencz és Antal testvéreivel és Pletrich Imrével Tornallyay Mihálytól tizenötezer forint lefizetése mellett az Alsó- és Felső-Tornallyán, Ujfaluföldén, Lapsán, Vasason, Cselén és Zanácspusztán levő részbirtokokat, melynek bevallása a szepesi káptalan előtt történt.[4]

1787-ben a II. József császár abszolut s német kormányzata idejében viszálykodásba bocsátkozott Sándor, a tornallyai ref. predikátor, *Kiss András* miatt, Losonczy Lászlóval és Tornallyay Mártonnal; majd Abaffy nevü ottani cs. k. szolgabirósági segéddel (Adjunkt); 1789-ben pedig tornallyai jobbágyaival a tized megtagadása miatt. Még 1794-ben is előfordul a hivatalos iratokban, mint ki a kis-recskei közbirtokosokkal perlekedett. Ő is utódok nélkül halt meg.

Károly 1765-ben mint rendkivüli esküdt szolgált Gömörmegyében, a következő évben pedig már mint táblabiró. 1782-ben néhainak iratik. Neje *Krajnik* leány volt s két gyermeknek adott életet, úgy mint *Józsefnek* és *Máriának*. *József* szintén Gömörben gazdálkodott, 1790-ben tiszteletbeli aljegyző volt; 1794-ben másod aljegyző; 1799-ben a megye elküldé az egri püspök temetésére. 1808-ban perelt az uzapanyiti lakosokkal; 1815-ben főjegyzőnek választatott s 1818-ban alispánnak kandidáltatott. 1825-ben megválasztotta *Gömörmegye országgyülési követté*; 1827-ben megbizatott a nádori porták összeirásával, erről azonban a következő évben lemondott és újból alispánnak jelöltetett. Két neje volt; első *Almássy Franczíska*, a második pedig *Draskóczy Anna*; ettől csupán két leánya született: *Emília*, ki báró Luzsénszky Jánoshoz[1] és *Panna*, ki báró Vay Alajoshoz ment nőül Bánrévére. *Mária*, báró *Gaizler* Józsefné lett; fia *Emanuel*, kinek szintén egy fia volt, József.

Károly nővére, *Charitasz*, fületineczi Kelcz Antalné; ennek 1760. augusztus hó 29-dikén született leányát *Erzsébetet*, idősb *Zombory Gábor* vette nőül 1782. július 9-dikén; kinek azután két gyermeke született, ugymint *Zombory Gábor*, ki magtalanul hunyt el és 1805. *Magda*, ki *Kenessey József* hitestársa lett. Ezeknek utódaik nem voltak.

Anna Dessewffy Jánoshoz ment nőül, ki 1805. Dessewffy Ignáczczal gömörmegyei oldalfalvai birtoka iránt perelt, 1813-ban pedig Gerhard Tamással egy sajógömöri ház miatt. Végre I. Ferencz utolsó leánya:

Johanna, Eszenyi Gábor neje volt.

I. Antalnak Czingely Zsófiától született hat gyermekét illetőleg feljegyzem a következőket:

1. László 1780-ban lett Gömörmegyében

[1] Gömöri levéltár, 1746. prot. 159. l.
[2] Ugyanott, 1772. 239. l.
[3] Ugyanott, 1776. 269. l.
[4] Szepesi kápt. 1775. prot. 29. l.

[1] Szepesi káptalan, prot. 1818. folio 169. l.

tiszteletbeli aljegyző, 1782-ben táblabiró,[1] 1783-ban aljegyző. 1793-ban fivérei nevében is Sturmann László, Miklovicz András és Julia, Sturmann Erzsébet, Zsófia, Magda és Ilona ellen visszahelyezési ügyben perelt. Később Nógrádba a családnak ottani birtokára *Erdő-Tarcsára* költözött. Nőül birta báró Sándor Krisztinát. Gyermekei voltak: János, Alajos (a költő), ifjabb László és Mária, kikről alább lesz szó.

2. *Gábor* 1778-ban jurátus volt és ügyvéd lett. 1780-ban a putnoki járásba szolgabirónak választották,[2] de a következő évben lemondott. A II. József császár alatti német világban nem vállalt hivatalt, de azután 1794-ben táblabiró lett. 1804-ben számvevői állásra ajánltatott; 1820-ban perelt a kőbányai puszta iránt; 1824-ben Sebe Mihály inditott ellene és Ágoston ellen visszahelyezési pert; 1828-ban pedig birtokait eladóvá tevén, törvényes szokás szerint, azokkal megkinálta atyafiait,[3] a minthogy ezek később el is adták a kápolnai pusztát 5000 frtért; de az eladott javak ára sequestráltatott Szentmiklóssy Rudolf felterjesztése folytán. Gábor 1840. augusztus hó 11-dikén halt meg; neje nagydaróczi *Kovách Teréz* volt, ki több ezer forint értékü kelengyét és ékszert hozott magával; egy arany- és ezüsttel átszőtt ruháját megvette később egyházi öltözéknek a *pásztói templom;* a hozzá való egyik váll 150 frtra becsültetett; gyöngye 450 és pártája 350 frtra stb. Nyolcz gyermeke maradt, úgymint: Ágoston, Lajos, Teréz, Klára, Karolina, Antonia, Anna és Ágnes, kikről lentebb megemlékszünk.

3. *II. Ferencz* 1786-ban fivérével, IV. Miklóssal bátyja, László ellen azzal a követeléssel lépett fel, hogy az osztozkodásnál röviditést szenvedett;[4] majd perelt az uzapanyiti lakosokkal birtokháboritás miatt; később bizonyos Gőde István bepanaszlá őt a megyénél, hogy a pusztáján levő tanyai *gunyhója* latrok menedékeül szolgál s igy elpusztitandó.[5] 1788-ban a német kormánynál panaszt emelt Kohler nevü alkalmazott földmérő ellen, helytelen eljárása s önkényes földbecslése miatt, mennyiben az a földbirtokosok és nemesek nem csekély boszuságára adókivetési alapul szolgált. Maradt két gyermeke: *Viktor* és *Alojzia*, ki Bélikné lőn.

4. *II. Antal* is atyai örökségén gazdálkodott Gömörben. 1777-ben tiszteletbeli jegyző volt, 1786-ban perelt Raksányi Imrével; 1787-ben Gesztesen eladott részeket Bornay Mártonnak; 1788-ban azután e miatt testvéreivel viszálykodott. 1789-ben neje *Balogh Teréz* panaszkodott a megyénél hűtlen visszaélései miatt s a hosszan tartott tárgyalások csupán 1805-ben értek véget;[1] a mennyiben pedig javait elzálogositani és elidegeniteni meg nem szünt, testvérei panaszára a megyétől megintést és eltiltást kapott. Majd a rozsnyói püspök feljelentése folytán kereset alá fogták azért, mert *Lukács Erzsébet* nevü gazdasszonyával benső viszonyt folytatott, mi neje részéről évek hosszu során át folyó válópert vont maga után.[2] Végre 1826-ban elhunyt, de végrendelkezése úgy az örökösök, mint természetes gyermekeinek anyja részéről még sokáig viszálykodás tárgyául szolgált.[3]

5. *IV. Miklós* szintén az öröklött vagyonon élt. 1787-ben Bornemisza Antalt nevezé meghatalmazottjául s ugyanakkor kérte a császári kormánynál az Uzapanyitnál folyó Balog viznek szabályozását.[4] 1790-ben Gömörmegye szolgabirónak választá meg, de 1794-ben erről leköszönt. 1796-ban táblabiróvá neveztetett ki; 1819-ben jobbágyai bevádolták illetéktelen zaklatások és tulterheltetésük miatt. Nejétől *Jekelfalussy* Borától (János leányától) született két fia, Rudolf és II. Antal és egy leány, *Ludovika*, kit *Fáy Miklós* nőül vett s kitől azután születtek *Fáy Barnabás*, *Anna*, Szentimrey Bertiné, N. Koós Pálné és Bora, *Fajgel* Gyuláné.[5]

I. Antal fiának, *Lászlónak* öt gyermekéről is szóljunk egyet-mást. *III. János* nőtlenül halhatott meg; 1825—1826-ban a megye javait zár alá vétette és 1832-ben ismét összeirást kéretett.[6]

[1] Szepesi kápt. prot., 1780. folio 7. és 1782. f. 454.
[2] Ugyanott, 5. l.
[3] Ugyanott, 905. l.
[4] Ugyanott, 260. l.
[5] Ugyanott, 866. l.

[1] Ugyanott, 458. l.
[2] Ugyanott, 1806. 363. l. 1822. 521. l. stb.
[3] Ugyanott, 1827, 1390. l.
[4] Ugyanott, 1480. sz.
[5] Ez időben a Szepességen is éltek még Szentmiklóssyak; igy 1781-ben Szentmiklóssy (Sztavács) Godofrid óvást emelt a szepesi káptalan előtt a tanulmányi alap ellen az ottani tybei uradalmi birtok bevonása miatt. Szepesi kápt. Prot. 1781. 166. l.
[6] Gömöri levélt. prot. 1832. 653 l.

Alajos 1818-ban Gömörmegyében táblabirónak választatott meg,[1] jóllehet, hogy Nógrádmegyében, *Erdő-Tarcsán* lakott s ott megyei aljegyző is volt 1826-ig, a midőn visszavonultan egyedül az *irodalomnak* élt. Emlékezete annál tiszteletreméltóbb, mert mint drámairó, lyrai és meseköltő erre érdemeket szerzett. Született Gömörmegyében Királyiban 1793. október 12-dikén és meghalt 1849. április 6-dikán ötvenhat éves korában. Ő is, mint öcscse *László* és nővére *Mária*, utódok nélkül hagyta el földi pályáját; úgy *Ferdinánd* is, ki 1817-ben arra kérte Gömörmegye közönségét, hogy *őt gárdistának ajánlja*;[2] Szentmiklóssy Ferencz özvegye 1827-ben úgy Ferdinánd, mint Alajos ellen birtokpert inditott.[3]

I. Antal második fiának, Gábornak Kováts Teréztől való nyolcz gyermeke a következő:

1. *Ágoston*, ki 1804-ben nyert ügyvédi oklevelet; 1807-ben Gömörmegye a magyar királyi testőrségbe ajánlá,[4] de e helyett a franczia háboru alkalmával a felkelő seregbe lépett, majd pedig a *nádor huszárokhoz* ment át, hol 1809-ben már mint hadnagy szolgált. Ezrede május hó 22-dikén Bécsnél meg is ütközött a francziákkal, hol ő, valamint ezredese báró Luzsénszky is, sebet kaptak.

1810-ben párbajt vivott bizonyos *Kocsó Józseffel* (ki 1791-ben nyert II. Lipót királytól czimeres nemes levelet), mely ügyben azután a megye hatósági vizsgálatot is tartatott. Később ősei vagyonán gazdálkodott; 1825-ben táblabiró lett, 1831-ben pedig a vaskói járásban főszolgabiró.[5] Nejétől *Csernyus Zsuzsánnától* négy gyermeke született, úgymint Gusztáv, József, Amália Gömöry Pálné és Zsuzsánna.

2. *Lajos* papi pályára lépvén, 1806 november hó 16-dikán nagy ünnepélyességgel felszenteltetett Rimaszombatban, azután Polomkán és Murányalján lelkészkedett; 1822-ben kérelmére kapott a megyétől érdemeiről szóló igazolást,[6] és egyszersmind a rozsnyói káptalanhoz kanonokká ajánltatott, hol mint ilyen fejezte be életét.

3. *Teréz* 1803-ban *Reviczky Pál* nejévé lett, Kozmán, hol 1840. márczius 4-dikén meg is halt. Három gyermeke közül *Máriát* elvette melétei *Barna Mihály*, sátoralja-ujhelyi ügyvéd és több főcsalád uradalmi ügyésze, *Terézt* pedig biharfalvi *Urbán* Ferencz; *Ágoston* közpályára lépett.

4. *Klárát* goczith-szentimrei *Károlyi Ferencz*, gróf Kohárynak uradalmi prefektusa vevé nőül, 1809-ben. Hat gyermeknek adott életet, úgymint: Jánosnak, Máriának, ki Mocsáry hitvese lett, *Lászlónak*, ki 1826-ban nádori titkár volt; *Miksának*, ki kapitány vala, *Ferenczneck*, ki az Ebeczky-családból nősült és *Paulinának*, kit Gömöry dr. vett el.

5. *Karolina* (Lotty) udvardi Kossuth Miklóshoz ment nőül 1818. márczius 25-dikén, Sárospatakra, honnan férje, mint állami hivatalnok, Varasdra, Szlavoniába költözött, hol 1839-ben el is hunyt.

6. *Antonia* Bollyoky Miklós földbirtokoshoz ment nőül Bollyokra, hol férje 1839. október 4-dikén meghalt.

7. *Anna* láczai *Szabó Lajos* felesége lőn; férje korai elhunyta után fia Alajos a református hitről a római katholikus vallásra tért át.

8. *Ágnes* 1827-ben járdánházi *Csomós* Mihály földbirtokoshoz menvén férjhez, tőle születtek Teréz, Bertalan, Zsigmond, Sándor, Antal és Ferencz nevü gyermekei.

Szentmiklóssy *Ágostonnak* Csernyus Zsuzsannától született fia, *Gusztáv* (Ágoston) Gömörmegyében 1842—1845-ig szolgabiró volt s ősei földén gazdálkodott, *Török Bálint* leányát, Zsuzsannát birván feleségül, kitől csupán *Auguszta* nevü leánya született. Gusztáv meghalt Uzaponyiton 1849-ben. Öcscse *II. József* pedig 1827-ben nőül vette özvegy Rudnaynét.

II. Ferenczneck két gyermeke volt: *Alojzia* (Bélikné) és *Viktor*, kinek neje *Szathmári Király Anna* volt. Viktort Gömörmegye 1831-dik évben megválasztá szolgabirónak s egyszersmind kineveztetett táblabiróvá is.[1] 1836-ban kijelöltetett alispánnak, de megbukván, a raskói járásba *főszolgabirónak* tétetett.[2] Majd 1839-ben országgyülési követ lett. Gyermekei valának: *Aladár*, *Antal* (kinek neje báró Luzsénszky Emilia, gyer-

[1] Gömöri levélt. prot. 1363. l.
[2] Ugyanott, 2502. l.
[3] Ugyanott, 1. l. 1827.
[4] Ugyanott, 277. és 342. l.
[5] Ugyanott, 1019. l.
[6] Ugyanott, 857. l.
[6] Ugyanott, 102 és 107. l.

[1] Ugyanott, 547. l.
[2] Ugyanott, 330. l.

mekei pedig Viktor és István) és *Klementina*, kinek első férje Fáy Kálmán volt, második pedig *Draskóczy László;* gyermekei az első férjtől; Fáy Mária és Viktor, a másodiktól: Draskóczy László és Ilona.

IV. Miklósnak nejétől *Jekelfalusi Borától* született három gyermeke: Ludovika, Rudolf és III. Antal. Ludovikáról, Fáy Miklósnéról fentebb már megemlékeztünk; *Rudolf* 1818-ban szolgabiró Gömörben,[1] és 1821-ben kineveztetett táblabiróvá. Birtokait rendezvén, 1836-ban perelt Dancz Lajossal. Nőül birta *Abaffy Saroltát.* Fivére *III. Antal* 1821-ben tiszteletbeli esküdtté neveztetett ki szintén Gömörmegyében, hol Uzapanyiton lakott. 1827-ben táblabiró lett;[2] majd 1839-től 1845-ig *alispánul* buzgón működött. Az 1848—49-diki forradalom idején nem csak a megyei teremben tollal és szóval küzdött az igaz ügyért, hanem, mint nemzetőri százados, fegyverrel is. A magyar sereggel táborozott a Lajthánál s később *Murány* alatt a Hurbán-féle tót csapattal vivott győzelmes ütközetben is kitüntette magát. E hazafias viselkedéseért később elfogatott és bebörtönöztetvén, halálra ítéltetett; utóbb megkegyelmeztetvén, szabadságát visszanyeré. Végre 1870. június 9-dikén Uzapanyiton elhunyván, diszes temetésén június 12-dikén Nagy Pál rimaszombati ref. pap tarta koporsója felett gyászbeszédet.[3] Hű nejétől, Ragályi Apolloniától született következő kilencz gyermeke:

1. *Pál*, ki Gömörben már 1861-ben mint szolgabiró, majd mint megyei főjegyző és alispán sokáig hivataloskodott s most Budapesten nyugdijban él. Néhai nejétől *Kossuch Etelkától* (János és Kuhinka Karolina leányától) születtek: Etelka, Rochler Ferencz losonczi ügyvéd és városi ügyész neje; *Pál*, született 1870. márczius 16-dikán Budapesten, m. kir. honvédfőhadnagy; Elemér, Albin és János, ez utóbbi szintén honvéd tiszt.

2. *János* és

3. *Miklós*, kik ifjan haltak meg.

4. *György* birtokos, neje Latinák Irma; gyermekeik: Elemér és Sándor.

5. *Sándor*, neje Vályi Ida.

6. *Andor* és

7. *Antal*, utódok nélkül haltak el.

8. *Mária*, Bónis Lajos neje; ennek fia Lajos korán hunyt el; *Lenke* leánya él.

9. *Erzsébet*, Vályi Kálmánné; gyermekei Kálmán és Sándor.

Megemlitésre méltó, hogy a XVI. század első felétől, tudniillik, Szentmiklóssy Domokostól kezdve, mint azt a mellékelt nemzedékrend világosan feltünteti, Pálig kilencz nemzedék élt, úgy mint Domokos, II. János, III. János, II. György, III. György, I. István, I. Antal, IV. Miklós, III. Antal, III. Pál, kitől 1870-ben tizedikül IV. Pál származott. E szerint körülbelül 354 év lefolyása alatt kilencz generáczió élvén, átlag negyven év esik egyre, mi a rendes számitásnak megfelel.

A család czimere a következő: kék pajzsban fészkén ülő és fiait vérével tápláló pelikán; sisakdisz koronába tüzött kiterjesztett fekete szárny pár közt kivont kard felfelé áll, hegyére tüzött turbános török fejjel. Foszladék jobbról kék-arany, balról veres-ezüst.

LEHOCZKY TIVADAR.

[1] Ugyanott, 1344. l.

[2] Ugyanott, 1526. l.

[3] Megjelent nyomtatásban Rimaszombatban 1870.

A primóczi Szentmiklóssy család leszármazása.

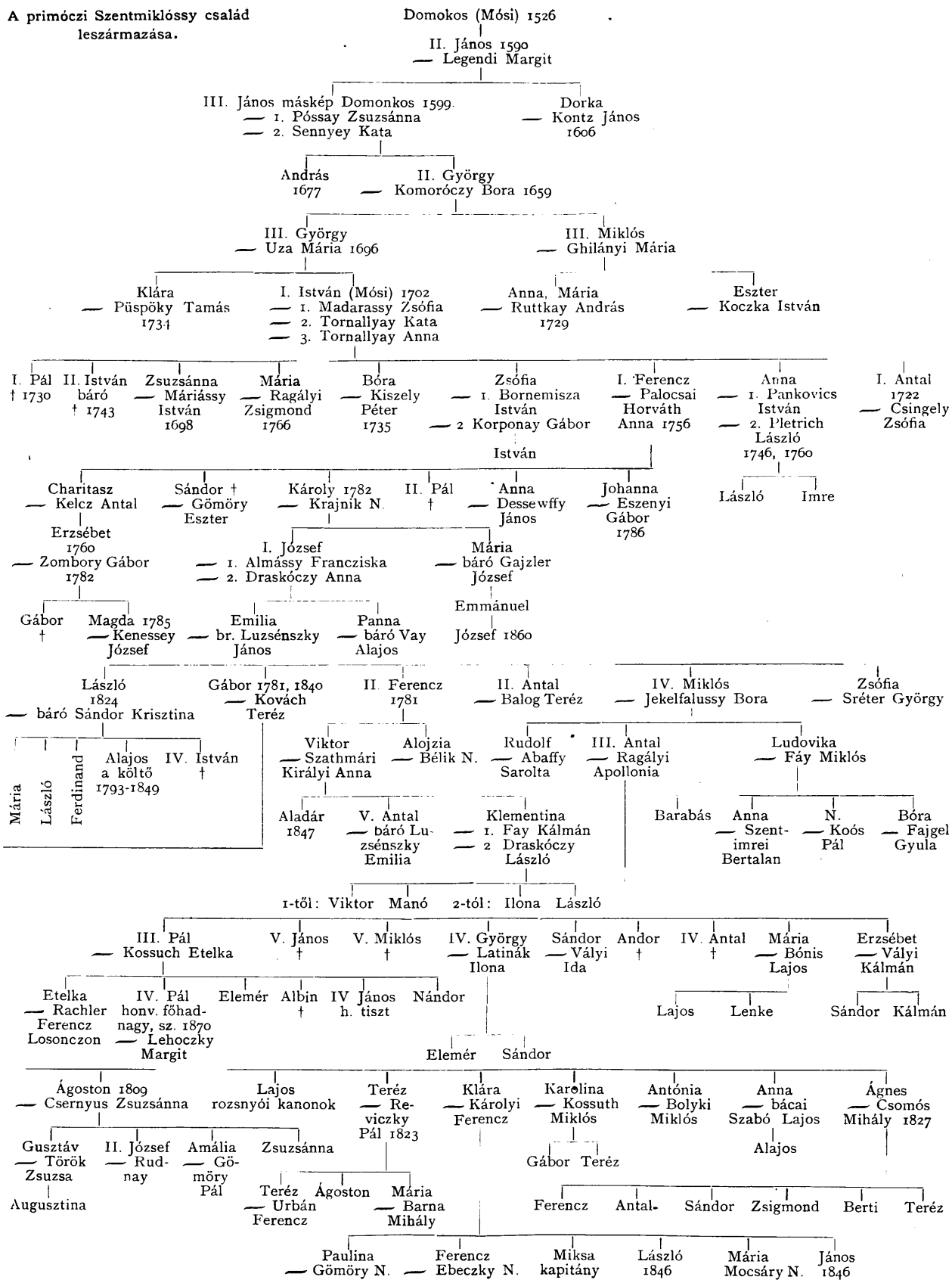

UJABB NEMZETSÉGI KUTATÁSOK.

(Harmadik közlemény.)

7. Csanád.

a) *Waffa országnagy.*

Hogy a lázadó Ajton leverője (1030 közül), Szent István állitólagos rokona: Csanád az e néven isméretes nemzetségnek ős, az mai napság az összes kutatók részéről általában elfogadott tény; igazolják e tényt a Csanádról ismert adatok és a nemzetség birtokviszonyának összhangzása, mihez nem éppen mellékes módon az is hozzájárul, hogy az ősatya nevével a nemzetség sokkal későbbi tagjainál is találkozunk.

Csanád és azon nemzetségbeli tagok között, kiktől kezdve a nemzetség legrégibb ágának összefüggő nemzedékrendét levezethetjük, több mint egy század fekszik, melyet kitölteni nem tudunk; valamint azt sem tudhatjuk, hogy Csanád és az első ősül szereplő két fivér: Belények és Bogyoszló között hány nemzedék élt-e tulajdonképen, mert az ilyen esetekben középszámúl elfogadott számok, egyéni és egyéb természetü okok következtében felette ingadozók. Mindamellett egy ujabb nemzedékrendi táblán[1] *határozottsággal* ki van irva, hogy Csanád és Belények között *három* ismeretlen nemzedék élt, bár ezen állitás bizonyitékait vagy indokolását sem a táblán, sem a szövegben nem találjuk.

Midőn bizonyos Péter comes Salamon király idejében (1063—1074) a Borsodmegyében feküdt szászdi monostort alapitotta, az alapitásról szóló okmányba a királyon és a királyi herczegeken kivül, még számos országnagy nevét is beleirták, köztük bizonyos comes *Wefa*-ét.[2]

Ki lett légyen ez?

A már fent emlitett Belényeknek egy *Waffa* vagy mint a kútfők mondják *Woffa* (egyszer *Vofa)* nevü fia volt, ki 1256-ban már nem élt és kinek fiaitól a Csanád nemzetség makófalvi és tömpösi ágai származtak; tudjuk továbbá, hogy Belények unokaöcscse Pongrácz, a Csanád nb. Kelemen bán fia, 1247-ben a Csanádmegyében feküdt Waffa-ülése, másként Kőkényér nevü helység felének a birtokosa.[1] Ebből az utóbbi körülményből kitűnik, hogy Kökényér nem Kelemen bán fivérétől, Waffától vette a Waffaülése nevet, mert ez esetben az egész falu az ő fiai kezében lett volna; de miután annak Kelemen fia Pongrácz is egyik rész-tulajdonosa, világos, hogy e birtok a nemzetség egyik korábbi urától kapta nevét, kiben Belények és Kelemen bánnak közös elődjét, vagyis ősét ismerjük fel. Tekintettel már most arra, hogy a Wofa név tudtunkkal csak a Csanád nemzetségben van képviselve és hogy a Salamon király és a királyi család tagjai oldalán a többi főurakkal tanuskodó Wefa comes nem lehetett valami közönséges ember, hanem kétségkivül előkelő család vagy nemzetségnek tagja: azt hiszem, bizonyosra vehetjük, hogy a Wefa csak sajtóhiba, és *hogy e 1065 körül szereplő Wofa comesben a Csanád nemzetség egyik ősére kell ismernünk.*

Az, hogy a Csanáddal kezdő nemzedéksorozatnak hányadik helyére illesztendő? nem képezheti kérdés tárgyát. Miután Csanád 1030 táján még javakorbeli férfi volt, világos, hogy a csak harmincz és egynehány évvel utána szereplő *Wafa csak is Csanád fia lehetett.*

b) *Pongrácz főispán.*

Azon tanuk sorában, kik 1164-ben III. István oldalán Miska comes fia István végrendelkezésénél szerepelnek, találjuk Pangratius comest is.[2] Midőn III. Béla 1180 körül bizonyos Kaba nevü birtokosnak végrendeletét helybenhagyja, a király kiséretében volt országnagyok között ismét ott van Pancracius; Temesmegye főispánja.[3] Azt hiszem, hogy Temesmegyének

[1] Dr. Karácsonyi János, «A magyar nemzetségek» I. k. 346-ik lapján.

[2] Wenzel: I. k. 27. l.

[1] Wenzel, VII. k. 220. l.

[2] Fejér. VI/II. k. 413. l., hol a keltezés helytelenül 1174-re van téve.

[3] Wenzel, I. k. 69 l. Az illető okiratnak nincs keltezése; de ez, a benne foglalt adatok szabatos egybevetése útján az 1180 körüli időre esik.

ezen első ismert főispánja az 1164-ben szereplő Pongrácz nevü országnagygyal azonos.

Tekintettel arra, hogy a Csanád nemzetségnek birtokai tulnyomó részükben Arad-, Csanád- és Temesmegyében feküdtek és hogy a Pongrácz név 1247 óta e nemzetségnél többször előfordul, joggal feltehetjük, hogy Temesmegyének e főispánja, illetőleg az 1164-ben előforduló Pongrácz nevü országnagy is e nemzetség őseinek sorába tartozik; amit azonban — és ezt különösen akarom hangsulyozni — korántsem állitunk oly határozottsággal, mint pl. Waffa comes odatartozandóságát.

A nemzedékrendi táblán való elhelyezése nem oly könnyü, mint Wafféé. Waffa fiának azért nem vehetjük, mert ez esetben atya s fiu között több mint 100 év időkülönbség volna, amit teljesen kizártnak tartunk; Belények és Bogyoszló atyjául pedig azért nem, mert életkora és szereplése nagyon is e két fivér fénykorával egyidejünek mutatkozik. Igy tehát — ha a nemzetséghez való tartozandóságát elismerjük — leghelyesebben járunk el, ha benne a nemzetség egyik oldalősére ismerünk, mely esetben több mint valószinü, hogy ő a bézi ágnak egyenes őse.

c) *Kelemen bán.*

1214-ben bizonyos Kelemen Aradmegye főispánja;[1] 1247-ben pedig Csanád nb. «Kelemenus» bán fia, Pongrácz nemzetségi birtokait határoltatja, miből következik, hogy atyja akkor már nem élt. A bán különben Belényeknek a fia, Waffának a fivére.

Hogy az 1214. évi aradi főispán a bánnal azonos, az tudva levő dolog; bánsága ideje és helye azonban nem ismeretes. Bánsága nézetem szerint az 1214 utáni időre esik; tekintettel arra, hogy birtokai az ország délvidékének közepében feküdtek és őt a szlavóniai (horvát-dalmát-tengermelléki) bánok sorában sehogy sem tudjuk elhelyezni, bánsága nem is Szlavóniában, hanem *Szörény*-ben keresendő, ami annál is hihetőbb, amennyiben a Csanád nemzetség Krassómegyében is birtokos volt.

Hogy miért nevezik némelyek a bánt «Kelemenös»-nek, nem értjük. Az okmányokban előforduló «Kelemenus» nem a magyar Kelemennek latinra fordítása, mert ez «Clemens», hanem a magyaros hangzásu névnek a latinositása, melyben az «us» a latin alanyesetet képviseli; ha ezt elejtjük, visszamarad az eredeti Kelemen. amint az okirat 1214-ben az aradi főispánt nevezi.

Életéből mindeddig csak azt tudtuk, hogy főispán és bán volt és hogy 1247-ben már nem élt. A következő adattal akarok történetéhez hozzájárulni. III. Honorius pápa 1224-ben kijelenti, hogy az egresi apátság és II. András király között bizonyos birtokok ügyében egyezség jött létre, melyet «nobiles viri Kenaz és Clemens» közvetitettek és melyet ő (a pápa) helybenhagy.[1] Miután fel nem tételezhető, hogy az ügyet közvetitő két «nobilis vir» az apátságnak holmi közönséges tisztviselője, hanem bizonyosra vehető, hogy mindketten főurak voltak és miután az egresi apátság akkor Csanádmegyében (Egres jelenleg torontálmegyei helység) létezett: nem szenvedhet kétséget, hogy *az itt szereplő Clemens a Csanád nb. Kelemennel azonos, ki tehát 1224-ben még élt.* Vajjon ő az egresi apátság kegyura volt-e és a vele együtt szerepelt Kenéz (nem Kenaz) nemzetségbeli rokona-e? nem tudjuk, de a valószinüség ez utóbbi körülmény mellett szól.

d) *László főispán.*

Vetuk fia László 1234-ben Csanádmegye főispánja;[2] oly személy, kivel sem 1234 előtt, sem az után nem találkozunk. Azon László, ki vele együtt 1234-ben egyszer mint országbiró és Bácsmegye főispánja, s egyszer mint Mosonmegye főispánja szerepel, nem más, mint az ismert Kán nb. László, ki pályáját 1217-ben mint lovászmester kezdte és 1245 végén mint Szlavónia herczeg-bánja végezte. De ki lett légyen Vetuk fia László?

Tudvalevő dolog, hogy a *Véty* vagy *Vétye* név régi okmányainkban a legkülönfélébb variációkban fordul elő; ilyenek pl. Wechich, Wetich, Weyceh, Veyceh, Vech, Weche, Weytich, Weech, Veich, Weychych, Weyteh és igy nem mondunk valami hihetetlent, ha azon vélemény-

[1] Fejér, III./I. k. 163. l.

[1] Fejér, III./I. k. 452. l.

[2] Wenzel, VI. k. 549—552. l.

nek adunk kifejezést, hogy a «Vetuk» sem más, mint a Véty névnek egyik variációja. Már most ez és a csanádi főispánság elég alkalmas arra, hogy Vetuk fia László meghatározását megkisértsük. Amennyiben t. i. a Véty név a Csanád nemzetségnél többször van képviselve, birtokainak legnagyobb része Csanádmegyében feküdt és tagjai között egynehányan e megyét kormányozták, jogositva vagyunk feltételezni, hogy e László főispán is a Csanád nemzetség sarja.

A nemzedékrendi táblába való elhelyezésére nézve a következő megjegyezni valónk van: a Telegdi-ághoz nem tartozik, mert abban a Véty név nincsen képviselve. A Bogyoszló-ágban van ugyan két Véty, de mindketten csak 1256-ban szerepelnek, úgy hogy nem igen hihető, hogy egyikük vagy másikuknak a fia már huszonkét évvel azelőtt főispán lett volna; különben sem ismerjük utódjaikat. Van azonban egy ág, melybe László nagyon is beleillik.

A Turul 1898. évf. 116—117. oldalain, azt hiszem, bebizonyitottam, hogy bizonyos Csanád nb. Vétynek, ki 1199-ben Csanádmegye főispánja, 1199-től 1200-ig pedig királynéi udvarbiró és Nyitramegye főispánja volt, két fia maradt, kiknek egyike, Tivadar, 1222-ben rövid ideig nádor volt. Ennek fivére Véty 1255-ben már nem él. A kronologia megengedi tehát, hogy László főispánban Véty harmadik fiát ismerjük fel.

e) *Canaco nb. Benedicta.*

Azon tanuk sorában, kik 1276-ban Arpádházi Margit szentté-avattatása ügyében vallanak, bizonyos «Domina Benedicta, filia quondam Domini Stephani de genere Canaco» margitszigeti apácza is szerepel.[1] Családi viszonyairól csak annyit tudunk, hogy életkorát nem tudta megmondani, hogy előbb a veszprémi zárdában élt, a Margitszigeten pedig 20 év, tehát 1256 óta tartózkodik.

«Canaco» vagy — mert az O itt valószinüleg csak az olaszositás szüleménye — «Canac» nevü nemzetséget nem ismerünk; de miután tudjuk, hogy ez idézett kutfő a magyar nemzetségi és földrajzi neveket élég gyakran a fel nem ismerhetőségig elferditi, biztosak lehetünk benne, hogy ily nevü nemzetség nem is létezett. Az ismertek közül pedig a Csanád nemzetség az mely phonetikai tekintetben a «Canac»-cal legtalálóbban olvasztható össze.

Tényleg találunk is egy Csanád nb. Kelemen bán fia Csomor fia Istvánt, ki 1256-ban rokonaival együtt a közös birtokokat felosztja s kiről 1256 után mit sem tudunk. Igy tehát nagyon is hihető, hogy leánya 1256-ban már zárdában tartózkodhatott, maga István pedig 1276-ban már «néhai» volt.

f) *Lambert országbiró.*

Az 1313. év második felében[2] bizonyos Lambert mint országbiró és csanádi főispán tünik fel, mely két tisztséget félbeszakitás nélkül 1324 első feléig viseli; a mellett 1322 óta nyitrai és 1322-ben árvai főispán is. 1324 julius 10-én már nem él. Miután fel nem tételezhető, hogy pályáját az országbirósággal kezdte volna, nagyon valószinü, hogy már 1313 előtt is valamely közhivatalt viselt, csakhogy ezt nem ismerjük. Az általa kiadott számos okirat csak országbirói minőségében hozott itéletekről szól, személyi viszonyait egyik sem érinti. A királyi okmányok záradékai pedig kivétel nélkül csak egyszerüen Lambertnek nevezik, a nélkül, hogy valahol származási viszonyairól egyetlen egy betüvel is szólnának. Egyik heraldikusunk[2] ez országbirót határozottan Lezenyei Lambertnek hivja, de ez éppenséggel lehetetlen. Leszenye egy még most is Hontmegyében fekvő helység, melyről Hont-Pázmán nb. Lambert magát már 1244-ben «Leszenyei»-nek nevezi; ennek fia Miklós folytatja a leszenyei ágat; ennek fia II. Lambert 1303-ban több fiu atyja, 1312-ben már nem is él; hozzá járul még az is, hogy Lambert országbiró egy a Hontpázmán nemzetségitől teljesen eltérő czimert használ; érthetetlen tehát, hogy miért nevezte b. Nyáry Albert e Lambertet «Leszenyei»-nek.

Van azonban egy okiratunk, a mely, bár csak mellékesen, mégis Lambert országbiró nehány birtokáról szól és igy alkalmas arra, hogy a heraldikai adatok segitségével e férfiú hovatartozandóságát megvilágitsa.

[1] Mon. rom. episc. Vesprim. I. k. 246—252. l.

[1] Fejér, VIII./I. k. 438. és Suppl. Anal. Scepus. II. k 43. l. szerint már 1312-ben, de ez felette gyanus.

[2] Br. Nyáry Albert, a heraldika vezérfonala 57. old.

Lambert országbiró 1324 első fele végén, vagy julius kezdetén halt meg, mire ugyanazon évi julius 15-én Mátyás nevü káplánja a csanádi káptalan előtt urának egyik végrendelkezéséről tesz jelentést. Előadja, hogy néhai ura többek között *nejének* meghagyta, hogy a *Teyed*, *Kozmaháza* és *Wyk* nevü birtokaira vonatkozó irományokat *nővérének: Pózsa fia Ihones fia Tamás nejének* kiadja.[1]

Miután Lambert tizenegy évig Csanádmegye főispánja volt és e jelentés a csanádi káptalan előtt lett téve, kénytelenek vagyunk a fentebbi három helységet első sorban az ország déli vidékének közepén keresni. Úgy találjuk, hogy Krassómegyében 1471-ben egy Kozmafalva, 1337-ben egy Tejes(d) vagy Fejesd és 1471-ben egy Wegh nevü helység létezett, melyek közül Tejes(d) 1337-ben a Csanád nemzetség birtokát képezte.[2] Miután egyetlenegy más megyében sem találunk három ily hangzásu falut, biztosak lehetünk benne, hogy Lambertnek fentebbi birtokai Krassómegyében feküdtek; hisz «Wyk», helyesen kiejtve csak «Vék» vagyis a későbbi Wegh, Teyed egyenlő Tejes(d) del. Kozmaházából pedig az idők folyamán könnyen lehetett Kozmafalva.

Lambert pecsétjének több példányát ismerjük; egy 1313-ból származónak a körirata. «S Magistri Lampe(rti) judicis Domini regis» cimerképe pedig *madarat* ábrázol.[3] De a Csanád nemzetség ősi czimere is — amint ezt most már összes heraldikusaink elismerik — madár és pedig *sólyom* és így Lambert czimere a Csanád nemzetségével egynemü. Mindezek alapján, azt hiszem, bebizonyitottnak vehető, hogy *Lambert országbiró*, ki 11 évig Csanádmegyének főispánja is volt, a *Csanád nemzetség tagja.*

Atyjának nevét nem ismerjük, fiutódai, úgy látszik, nem maradtak, mert különben azokat és nem nejét bizta volna meg azzal, hogy fentebbi birtokaira vonatkozó irományait nővérének átadják. Kérdés már most, hogy hol szerezzünk neki helyet a nemzedékrendi táblán? Eddigi ismereteink alapján a főágakba be nem oszthatjuk és így egyelőre azzal a feltevéssel kell beérnünk, hogy vagy az 1213-ban szereplő Gyárfástól, vagy az 1237-ben előforduló Maty fia Mihálytól származik.

Nejéről csak azt tudjuk, hogy őt tulélte. Nővérének nevét nem ismerjük; férje pedig Pózsa fia Jhones fia Tamás, ki 1324 julius 15-én életben van. Ez is egyelőre ismeretlen személy, kinek meghatározásához talán a következő adat fog elvezetni.

Bodoni Pózsa fia Tamás fia János 1347-ben a csongrádmegyebeli Arnátytelke birtokosa.[1] Miután 1337-ben Temesmegyében Bodon nevü helységet találunk és a fentidézett kutfők egyikében a nemzedékek sorrendje valószinüleg el van hibázva, azt hiszem, hogy Lambert sógora a Bodoni család tagja.

g) *Adalék a Tömpösi család ismeretéhez.*

Hogy a Tömpösi család szintén a Csanádnemzetség egyik ágát képezte, ezt egyik kutatónk[2] oly biztosan állapitotta meg, hogy ennek fejtegetése teljesen felesleges. Jelen sorokkal mi csak e családnak hézagos nemzedékrendjét akarjuk egy kis adattal kiegészíteni.

Péter csanádi püspöki helytartó Csanádon, 1403 márczius 10-én kelt oklevele szerint, *Thempesi «Wapha» András* Pál fia Lőrincz és Iván fia Miklós özvegyeit felszólitotta, hogy az aradmegyei *Fejéregyház* birtok felének tulajdonjogát igazoló okmányaikat a biró előtt felmutassák. Az illető oklevél hátán egykoru irás azonban még azt is feljegyzi, hogy a felperes: *Vapha fia László fia Tömpösi András.*[3]

Azon körülmény, hogy András nagyatyja a «Vafa» nevet viselte, kétségtelenné teszi, hogy ez esetben a Csanád nemzetséghez tartozott Tömpösi családdal van dolgunk.

8. Gatal nemzetsége s a Gyanur-fiak.

Miután a következő sorokból kiviláglik, hogy kettejük között egy alkalommal összekötő kapcsot kerestek, szükségesnek találjuk a kettőt együtt tárgyalni.

a) *Gatal nemzetség.*

Hogy «Gatal» a legrégibb időktől fogva keresztnévnek használtatott, arra több példánk

[1] Anjoukori okmánytár, II. k. 148. l.
[2] Csánki II. k. 104, 108, 109. l.
[3] Nyáry, Heraldika, V. tábla 38.

[1] Fejér, IX/I. k. 554. l.
[2] Makay Dezső ur a Turul 1896. évf. 183. oldalán.
[3] Sztáray okmánytár II. k. 30. 31. l.

van. Midőn II. Géza király 1156 körül a Frankóiak őseit egynéhány sopron- és vasmegyei jószággal megajándékozta, az erről szóló adománylevél záradékában Gatal comes és fivére Farkas is helyet kapott.[1] Miután pedig e Farkas a megajándékozottak ügyében pristaldusként müködik, biztosra vehetjük, hogy sopronmegyei ember. Gatal valószinüleg Sopronmegye főispánja és a Gatal nemzetség őse lehetett. — 1221-ben Gergely fia Gatal comes a Vasmegyében fekvő Pornó sziget határjárásával van megbizva.[2]

A Gatal nemzetség első megbizható nyomára csak 1292 november 29-ikén akadunk. Buzád-Hahót nb. Stridói Arnold Sopronmegyében lévő *purbachi* (ma Feketeváros) birtokát trautmanni Stuchs Albert osztrák ministerialisnak zálogba adta; e birtokot *rokonai* (affines et cognati), *Gatal fiai, Ivánka és László*, sopronmegyei földesurak 63 márkáért visszaváltották, mire Arnold fentebbi napon a kiváltott birtokot 400 márkáért Gatal fiainak eladta.[3] Arnold nemzetségi rokonai úgy látszik nem szivesen egyeztek bele az eladásba, mert Buzád-Hahót nb. Jakab Purbachra vonatkozó kereseti jogát Gatal fiai Ivánka és László ellen 1301 november 29-ikén nemzetségbeli rokonaira, Arnold és Mihályra ruházza át.[4] Gatal fiai Ivánka és László különben már 1296 körül Gutkeled nb. Majádi Lászlóval bizonyos tartozás ügyében pörben álltak, melyben meg nem jelenésük miatt meg lettek birságolva.[5]

Legközelebbi nyomukra csak 1332-ben akadunk,[6] midőn arról van szó, hogy a Gyanurfiak bizonyos sopronmegyei birtokaikat Gatal fiainak elzálogositották és közülük egyik azzal állott elő, hogy e zálogbaadás nem volt törvényes. László akkor (1332 május 10-én) még él; mellette két fia is van: *Gergely és Miklós*; Ivánka már meghalt, helyette *András* nevü fia szerepel. *Gatal nb. Miklós fia László* pedig 1335 február 9-ikén a császmai káptalan előtt *saját és fiacskája (filiolus) Bálint fia Péter* nevében kijelenti, hogy a kőrösmegyei *Racsicza* nevü birtokát, melyet valamikor János fia Mikecztől vétel utján szerzett, Beke fiainak, Tamás, András és Jánosnak adja el.[1] Hogy e fiúcskát hová illesszük be, nem tudjuk; Bálint nevü családtagra az eddig tárgyaltak sorában sem akadtunk, nincs tehát más magyarázat, mint feltenni, hogy e Péter Gatal nb. László nejének édes, Lászlónak pedig csak mostoha fia volt. A Gatal nemzetségnek tehát csak a következő nemzedékrendi töredékét ismerjük:

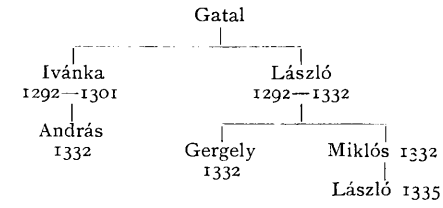

b) *Gyanur utódai.*

Keszői Simon krónikásunk mondja: «Csákáni Myurk is Venczel és Jakab testvérével Morvaország fejedelmétől veszi eredetét; Magyarországnak uj lakosai IV. Béla királylyal sógorsági összeköttetésben vannak.»

A krónikásnak ezen az Árpádok és különösen IV. Bélának családtörténelmi viszonyaival össze nem egyeztethető állitása már számos, de nem sikerült magyarázatra adott okot. Utóljára dr. Pauler Gyula magyarázta, ki a krónikás előadását teljességében elfogadva,[2] a három fivér atyját bizonyos Ján úrban találja fel, Mérket pedig (a krónikás Myurkját) IV. Béla kedvenczének és cseh embernek tartja, ki a cseh királyi családdal tartott rokonsága révén magát IV. Bélával sógorságban lévőnek tekintette s ki fivé-

[1] Sopronm. okmánytár, I. k. 2. l. Hazai okmánytár, VI. 3., kb. 1162-böl.

[2] Hazai okmánytár, VI. k. 13. l. — E Gergely, kit az utókor «öreg»-nek (magnus) nevezett, IV. Bélától a Vasmegyében fekvő Lugos-t kapta. Fiai Gergely és Gatal Miskócz nb. Domonkos bán fiától, Barstól megvették az ugyanazon megyében fekvő ivánczi és viszáki birtokot. Öreg Gergely utódja, Rendesi (Zalamegyében) András fia Miklós mindezeket 1353-ban leánysukai Ajkas Miklós fiainak adja el (Anjoukori okmánytár VI. k. 61. l.).

[3] Wenzel, X. k. 87. l.

[4] Anjoukori okmánytár I. 19. l.

[5] Sopronmegyei okmánytár, I. k. 60. l.

[6] Gatal fia Miklós, ki 1325-ben a bácsmegyei Ders helység statuálásában vesz részt (Anjoukori okmánytár, II. k. 177. l.), ugy látszik, bácsmegyei ember.

[1] Anjoukori okmánytár, III. k. 131. l.

[2] A magyar nemzet története 1301-ig. II. k. 358. l.

reivel, Venczellel és Jakabbal együtt vándorolt be Magyarországba.

Nézzük már most, hogy a rendelkezésünkre álló okirati anyag hogy és miképpen támogatja ezen feltevéseket?

A nyitrai káptalan előtt 1251 jul. 10-ikén a *Kolon falubeli Gyanur (= Janur)* az esztergomi érsek egyik tisztviselőjével a köztük fenforgott ügyet elintézte. Gyanurnak egyik szabadon bocsátott embere, Dénes fia *Gerencséri* Jakab, megölte az érseknek Pogránban lakott Mancsa nevü vinczellérét. Mielőtt Gyanurt ez ügyben a király itélőszéke elé idézték volna, a két fél között oly egyezkedés jött létre, hogy Gyanur 12 márka vérdijat fizet, melyből Gyanur hat márkát Mancsa fiának, Petknek lefizetett, a hátralévő hat márka erejéig pedig *Csekej* nevü birtokát az esztergomi érseknek engedte át, a mibe Gyanurnak jelen volt fia, *Boroszló* beleegyezett.[1] Gyanur és fia Boroszló további nyomait nem ismerjük.

Midőn IV. Béla halála után egynéhány magyar főur cseh Ottokárhoz átpártolt és várait Ottokár rendelkezésére bocsátotta, vezérembereik között a Güszszingiek, Aba nb. Lőrincz tálnokmester és Geregye nb. Pál volt országbiró fiai mellett, még *Gyanur* fiát Merket (= Merch) is találjuk, ki a tulajdonát képező sopronmegyei *rovi* várat Ottokárnak átadta. Az 1271 julius 3-ikán V. István és II. Ottokár között létrejött békeszerződés egyik pontja kiemeli, hogy Ottokár a magyar várakat visszaadja s a hozzá szökött pártosokat többé nem támogatja. Hogy Merkkel 1271 után mi történt, nem tudjuk, de miután be van bizonyitva, hogy a Güsszingiek, Pál fiai és Aba nb. Lőrincz nem sokára megint Magyarországban szerepelnek, biztosra vehetjük, hogy Merk is visszatért hazájába.[2]

Csak husz évvel később bukkanunk megint Gyanur utódaira. Már fentebb mondtuk, hogy Buzát-Hahót nb. Stridói Arnold 1292 november 29-ikén purbachi birtokát Gatal fiainak, Ivánkának és Lászlónak eladta. Ezt most már azzal kell kiegészitenünk, hogy a következő személyek egyeztek bele az eladásba; 1. *Gyanur fia Venczel* saját, *fivére Jakab* és egyéb rokonai nevében, 2. *Merkur* (Myrkus) *fia Jakab* saját és összes rokonai nevében.[1] Miután az erre vonatkozó okmány egy árva betüvel sem mondja, hogy a beleegyezők az eladónak vagy a vevőknek rokonai, okvetlenül fel kell tételeznünk, hogy az emlitett személyek az eladásba beleegyezésüket csak mint szomszédok adták. Merkur — mert helyette már fia Jakab szerepel — akkor valószinüleg már nem élt.

Hosszu idő mulik, mig megint rábukkanunk a családra; a legközelebbi nyom csak 1327-ben található.

Harsendorfer Volfing, Károly királynak Alsó-Ausztriából származó kedves embere előadta a királynak, hogy *Gyanur fia Jakab fia Pető, a Gatal nemzetség sarja*, Sopronmegyében fekvő *Felcsákány* és *Szék* nevü birtokait hütlenség miatt elvesztette, kéri tehát a királyt, hogy azokat neki adja. A szorongatott Pető erre urához, a király kedves emberéhez, Magyar Pálhoz fordult, mire ez a királyt arra nézve felvilágositotta, hogy Pető az emlitett ősi birtokait nem hütlenség miatt vesztette, hanem hogy Güsszingi János azokat erőszakkal tartja elfoglalva. A király 1327 február 8-ikán felhivta a győri káptalant, hogy az ügyet vizsgálat tárgyává tegye. Öt nappal később megjött a jelentés, hogy igen számos sopronmegyei nemes tanusága szerint Gyanur fia Jakab fia Pető *nem a Gatal nemzetség tagja* s hogy Güsszingi János nádor emlitett ősi birtokait valóban erőszakos módon ragadta magához.[2]

1332 május 10-ikén Gyanur összes utódaival megismerkedünk. Merkur fia Jakab tudniillik *széki, szentpéteri és csákányi* birtokrészeit Gatal nb. Gatal fia Lászlónak és unokaöcscsének adta zálogba. Pető, *ki most már a «**Koloni**» nevet viseli*, tiltakozik ez ellen s előadja, hogy unokafivére, Merkur fia Jakab nem volt jogositva birtokait elzálogositani, mert *Merkur* (Jakab atyja), *Jakab* (Gyanur fia, Pető atyja), *Venczel* és *János között, kik mindnyájan Gyanur fiai*, az ősi birtokok felosztása még meg nem történt és igy az elzálogositott részek kiváltása őt, t. i. Petőt, *fivérét, Miklóst* és Venczel fiait, *Mihályt, Miklóst* és *Detrét* illeti, holott Gatal fiai az ellenkezőt val-

[1] Knauz I. k. 387. l.
[2] Wenzel, III. k. 249. l.

[1] Wenzel, X. k. 88. l.
[2] Sopronmegyei okmánytár, I. k. 114—115. l.

lották. Nagymartoni Pál országbiró Petőnek és rokonainak az eskütételt itélte; az ügy végét azonban nem ismerjük.[1]

Koloni Pető (e nevet már most mindig használja) 1335 április 24-ikén Nyitramegyében az Elefántiak egyik ügyében bizalmi férfi;[2] 1338 április 22-én a nyitrai káptalan előtt tanu, midőn Bézs bán unokája, Kónya Miklós és Bézs nb. Váradi Péter bizonyos barsmegyei birtokukat maguk között felosztanak.[3] Különben nyugtalan és perlekedő ember. 1338-ban a turóczi prépostság tulajdonához tartozó sellyei birtok határjárása ellen tiltakozott, miáltal egy 1340-ig huzódó pert idézett elő, mely végre a prépostság győzelmével végződött;[4] 1344-ben mint jószágbitorlóval találkozunk vele.[5] 1355 április 2-ikán semptei alvárnagy és akkor maga és rokonai nevében az ellen tiltakozik, hogy 1. Miklós fiai: *Ravi Mihály, Venczel és László*, 2. *Detre fiai János és István*, 3. *Miklós fia István* Rav, Tótcsákány, Szentpétertelke és Csáka nevü birtokukat Osl nb. Höfleini Belednek eladják. Rokonai pedig a következők: 1. *fia László*, 2. *leánya Erzsébet*, 3. *nepotesei: Gyula fia András fiai Miklós és Péter*.[6] Hogy a «nepotes»-ek alatt kit értsünk, nem tudjuk; Gyula nevü esetleges fivérét nem ismerünk és miután 1332-ben csak egy (Miklós) fivérét emliti, valószinünek látszik, hogy e nepotes-ek egyik leányának fiai lehettek. — 1358 szeptember 10-ikén Sopronmegyének Csepregen tartott közgyülésén az ellen tiltakozik, hogy Jenzel János, felcsákányi lakos, Tótcsákány nevü birtoka határában egy malmát jogtalanul használja.[7] Az utolsó róla szóló hir megint csak viszálykodásról szól; oszlopi Trautmann Bertalan 1374 nyarán *Ravi Detre fia János* és Koloni Pető ravi, széki és *edemőczi* birtokain többrendbeli garázdálkodásokat követett el, minek következtében a károsultak ellene panaszt emeltek. A makacs Bertalan többszöri birói felhivásnak sem engedvén, Szepesi Jakab országbiró őt 1375 jul. 5-ikén harmadizben megidézteti.[1] Az ügy végét nem ismerjük.

Koloni Pető fia *Lászlónak* rossz vége lett. Nyitra- és Trencsénmegye közgyülése 1388 május 25-ikén notorius bünössé nyilvánitotta, mire István nádor *Kovácsi, Pöstény* (Nyitramegyében), Száka és Szék nevü birtokait birság czimén elkobozta. Petőnek volt azonban Miklós nevü fivére, kinek fia *Koloni Mihály* e birtokokat ugyanazon évi junius 29-én a nádortól kiváltotta.

Időközben a sopronmegyei Gyanurfiak is hanyatlanak. 1393 január 5-ikén olvassuk, hogy a napról-napra emelkedő és kiterjeszkedő Osl nb. Kanizsaiakat Székben, Szákában és Okában statuálják; két nappal később kijelenti Hontpázmán nb. Szentgyörgyi Tömmel (=Templinus=Tamás), hogy azon széki és szákai birtokrészeket, melyeket *Ravi László* és *Széki Mihály* neki zálogba adtak, az utóbbiak jelenlétében a Kanizsaiakra ruházza át. 1402 november 22-ikén pedig a pozsonyi káptalan tanusitja, hogy *Széki Miklós fia Mihály és fia Péter*, zilált anyagi viszonyaik miatt, Száka vagy Oka nevü sopronmegyei birtokban a maguk részét 198 font bécsi dénárért Siebenhirter Wolfgangnak és Wélnek eladják. Hat évvel később ugyanezen Székiek a Szék, Hof és Felcsákány nevü birtokok közt elterjedő Harras és Ramsav nevü erdőket és a ramsavi szőlők után őket illető hegyvámot Scharfenecki Frigyesnek elzálogositják.[2] Mindezen elzálogositott birtokokat nem sokkal később már idegen kézen találjuk, miből világosan kitünik, hogy a zálogba adók, nem lévén képesek a kölcsönvett összegeket visszatériteni, az elzálogositott birtokokat eladták. Az uj tulajdonosok többnyire a Kanizsaiak, kik pl. Szákát Siebenhirteréktől 1415 márczius 14-én örök áron megvették és kiknek kezeiben 1420 körül Ravot is találjuk.[8]

Gyanur utódaira a rendelkezésünkre álló okirati anyagban 1408 után már nem akadunk. Az eddig napfényre került és a fentebbi sorokban felhasznált adatok alapján a következő nemzedékrendi töredéket birjuk összeállitani:

[1] Ugyanott 128. l.
[2] Anjoukori okmánytár, III. k. 156. l.
[3] Barsmegye okmánytára 22. l.
[4] Anjoukori okmánytár, IV. k. 24. l.
[5] Fejér, IX/I. k. 213. l.
[6] Sopronmegyei okmánytár, I. k. 245. l.
[7] Ugyanott, 292. l.

[1] Sopronmegyei okmánytár, 412. l.
[2] Ugyanott, 490., 511., 514., 515., 559., 585.
[8] Ugyanott, II. k. 20., 56. l.

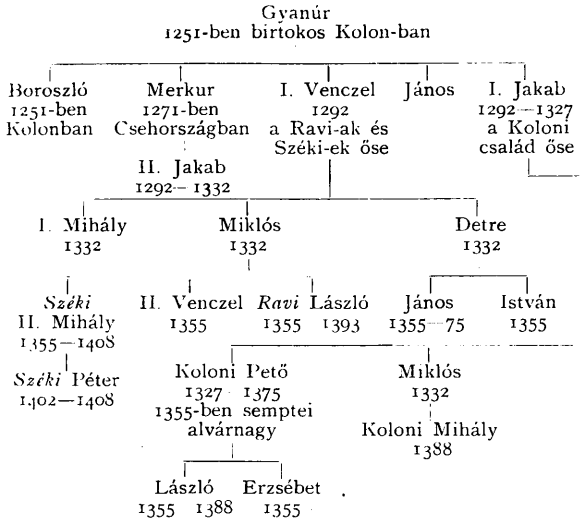

Vajon az 1251-ben szereplő Borozlou neve alatt nem Venczesló (= Wynchloo) lappang-e? nem merjük határozottsággal állitani; miután úgy Fejér, mint Knauz a nevet Borozlou-nak olvasta, hajlandók vagyunk elfogadni, hogy az olvasás helyes.

Fentebb láttuk, hogy Koloni Pető 1355-ben «nepotes»-eit, Gyula fia András fiait Pétert és Miklóst emliti s hogy ezeket nem tudjuk a nemzedékrendi táblába kellő helyen beilleszteni, úgy hogy azon véleménynek adtunk kifejezést, hogy nevezettek talán nem is Petőnek nemzetségi rokonai, hanem inkább leányának fiai. E helyen még csak azt akarjuk kiemelni, hogy ez csak azon esetre áll, ha az okmány eredetijében tényleg «Gyula» és nem esetleg «Gyanur» található. Az 1355-ben emlitett Miklós fiát Istvánt szintén nem tudjuk beilleszteni.

* * *

Az 1327-ben felvett tanuvallomásokból kitünik, hogy Gyanur utódai nem a Gatal nemzetség tagjai, de azt is látjuk, hogy bármily néven nevezendő más magyar nemzetséghez sem tartoznak s igy Keszői Simonnak azon állitása, hogy bevándorolt nemzetség, ez oldalról meg nem támadható. Hogy első, okiratilag kimutatható ősük, Gyanur már 1251-ben, fiával, a szláv névvel biró Boroszlóval, a nyitramegyei Kolonban földesur, szintén nem zárja ki annak lehetőségét, hogy ő vagy egyik egyik őse a szomszédos Morva- vagy Csehországból bevándorolt volna. Hogy és mikor kapta ő vagy fiai a sopronmegyei birtokokat, nem tudjuk, de annyi áll, hogy fia Merkur, midőn IV. Béla halála után a legelőkelőbb és leghatalmasabb nemzetségek képviselőinek oldalán V. István ellen fellázadt és cseh Ottokárhoz átpártolt, már az ország főuri családainak kötelékébe kétségkivül fel volt véve.

Szerény véleményem szerint éppen a Csehországba való kivándorlás és az onnan történt hazatérés leghelyesebb magyarázata a Keszői Simon-féle előadásnak. Képzelhetjük, hogy a hazatért lázadók, a Csehországban töltött időt és az ott élt napokat otthon a legélénkebb szinekkel festették és hogy a külföldön kötött ismeretségeikkel és összeköttetéseikkel nagyon dicsekedhettek. Gyanur fiai Cseh- vagy Morvaországban nemzetségük egyik ottmaradt ágával találkozhattak, melyben a Przemyslidákkal valamikor talán létrejött rokonsági vagy sógorsági kapocsról szóló hagyomány még friss emlékezetben volt és igy könnyen hihető, hogy a hazatértek e régmult dologról, mint valamely ujabb eseményről szólván, ezt még a Przemyslidákkal rokon IV. Bélára is kiterjesztették. Keszői Simon csak a visszatértekről kapott tudomást; *e visszatérést ő első bevándorlásnak tartotta*, mert arról, hogy a visszatérteknek atyja, Gyanur, már 1251-ben Nyitramegyében mint egyszerü falusi birtokos élt, neki halvány sejtelme sem volt.

9. Gutkeled.

1. István herczeg és családja.

Tudvalevő dolog, hogy a Gutkeled nemzetség tagjaival csak a XIII. század második harmadában kezdünk sürübben találkozni; ezeknek egyike *Dragun* (helyesen Dragon) fia *István*.

Atyjáról, nevén kívül mitsem tudunk. István maga azzal kezdi pályáját, hogy előbb II. Andrásnak, azután fiának Andrásnak (1227 óta halicsi fejedelemnek) szolgálatába lép.[1] A fiatal herczeg halála után († 1234) IV. Bélának tesz szolgálatokat, ezeket azonban nem ismerjük közelebbről. A tatárjárás, úgy mint sok másnak, neki is elegendő alkalmat nyujtott arra, hogy hüségét és tehetségét érvényesitse. Az első betörés-

[1] Hazai okmánytár, VIII. k. 45. l. Wenzel, VII. k. 187. l.

től kezdve egészen a tatárjárás végéig Béla király oldalán találjuk, ki a megbizható embert lovászmesterének nevezte ki; e minőségben szerepel 1242 márczius 14-ikétől 1245 április 26-ig s a mellett 1243 óta még orbászi főispán is.[1] 1245 junius 12-én már országbiró és Nyitramegye főispánja, mely magas tisztségét 1246-ig viselte.[2] Még 1246-ban megkapja a nádorságot (a mellett ugyanazon évben somogyi főispán is),; 1247 junius 29-én még mint ilyen szerepel.[3] 1248 október 26-ikán Béla vejének, Rosztiszló orosz herczegnek utódja a szlavóniai báni méltóságban; mint bán oly kiváló érdemeket szerzett magának, hogy Béla őt 1252-ben Szlavónia herczegének nevezte ki, mely minőségben egészen élte végeig maradt.[4] Ez volt életének legfényesebb korszaka.

Az utolsó Babenberginek 1246-ban bekövetkezett halála IV. Bélának okot adott arra, hogy a babenbergi örökséget maga számára igényelje s ennek az lett a kifolyása, hogy a magyarok 1250 nyarán Ausztriába betörtek. Azóta Bélának cseh Ottokár királyfival viselt háboruskodásai állandó jelleget öltöttek, úgy hogy a magyar hadsereg müveletei Ausztriára, Morva-Stájerországra és valószinüleg Csehország szélére is kiterjedtek. A mindkét részt legnagyobb mérvben kifárasztó háboru 1254-ben azzal végződött, hogy a két uralkodó (Ottokár azalatt Csehország királya lett) képviselői 1254 április 3-ikán Budán találkoztak, hogy a kötendő béke módozatait megbeszéljék. A magyar királyt Benedek kalocsai érsek és királyi korlátnok, Ratold nb. Roland nádor és Pozsonymegye főispánja, Csák nb. Csák tárnokmester és soproni főispán és végre a mi Istvánunk, szlavoniai herczeg, képviselték.[5]

Miután a békekötés egyik pontja értelmében Stájerország magyar fennhatóság alá került, alkalma nyilt Bélának arra, hogy István érdemeit rendkivüli módon dijazza; kinevezte tudniillik az érdemes férfiut szlavóniai báni méltóságának fennmaradása mellett Stájerország főkapitányává,[1] mely magas tisztében István úr haláláig megmaradt.

Stájerországi működésének ecsetelése nem tartozván e sorok keretébe, itt csak arra szoritkozom, hogy további pályáját röviden vázoljam. 1260 julius 12-ikén Roland nádorral és Güsszingi Henrik országbiróval együtt IV. Béla oldalán állt a Morva magyar partján, hol a szerencsétlen kroissenbrunni csatának, mely Ottokár győzelmével végződött, szemtanuja volt; de ez a róla szóló utolsó hir.[2] Miután Güsszingi Henrik országbiró még 1260-ik évi novemberben a nádorságot, Roland nádor pedig a szlavóniai báni méltóságot átvette és Istvánról 1261-ben már mint «néhai»-ról tesznek említést,[3] ennélfogva minden kétséget kizáró módon megállapithatjuk, hogy e nagyérdemü férfi 1260 második felében halt meg.

Számos birtokszerzései közül dolgozatunk megvilágitására a következők szolgálnak:

1. 1245-ben megkapja Bélától a *szabolcsmegyei* Halász, Timár, Nagyfalu és Gáva nevü helységeket.[4]

2. 1246-ban megveszi rokonától, Gutkeled nb. Miklós fia Páltól annak a *Szamos* mentén feküdt széplaki birtokát.[5]

1254-ben megveszi *a)* Csák nb. Jánostól a fejérmegyei Gút-ot, mely már előbb is a Gutkeled nemzetség birtokát képezte; *b)* Aba nb. Betha fia Matyántól a *szabolcsmegyai* (Tisza-) Dadát, *c)* Hontpázmán nb. Hont fia Gergelytől a zemplénmegyei Gerepse, Bodoló és Géres nevü birtokokat.[6]

Nejét nem ismerjük.[7] Négy fia volt: Miklós,

[1] Fejér, IV/I. k. 264., 293., 324. l., XI. k. 406. l. Wenzel, VII. k. 133., 157., 170. l., XI. k. 340. l.

[2] Fejér, IV/I. k. 388. l. Hazai okmánytár, I. k. 24. l., VII. k. 32. l., VIII. k. 45. l. Wenzel, II. k. 190. l. VII. k. 187., 199., 215. l.

[3] Fejér, IV/I. k. 454. l., VII/I. k. 203. l., VII/III. k. 28. l. Kubinyi, I. k. 25. l.

[4] Fejér, IV/II. k. 98., 166., 218., 284., 451. l., VII/I k. 297. l. Hazai okmánytár, IV. k. 37. l., VII. k. 87. l. VIII. k. 74. l. Wenzel, II. k. 253. l., VII. k. 290., 320., 328., 395., 421., 439., 458., 478., 484., 491., 503., 510. l., XI. k. 359., 431., 439., 447., 452., 464. l.

[5] Fejér, VII/I. k. 300. l.

[1] Legelőször találom őt e minőségben 1254 szeptember 10-én (Wenzel, II. k. 253. l.).

[2] Hazai okmánytár, VII. k. 87. l.

[3] Wenzel, XI. k. 510. l.

[4] Wenzel, VII, k. 187. l.

[5] Ugyanott, 215. l.

[6] Hazai okmánytár, VII. k. 44. l.

[7] 1245 junius 12-én kijelenti IV. Béla, hogy Istvánnak a Berencs nb. Miklós birtokában volt két Bölgyén, Szolcsán, Nyárhid és Bossán nevü nyitramegyei birtokokat adományozta. Később visszavette tőle Nyárhidát és

Joákim, István és Pál, kiket egyenkint akarunk megismertetni.

a) *Majádi Miklós bán.*

1263-ban, mint a királyi tálnokok korlátnoka merül fel és kemleki főispán, mely utóbbi minőségben 1266 augusztus 25-ikéig maradt. A Béla és (V.) István között kitört viszályok alatt Szerémmegye főispánja volt, mely minőségben Bélától Istvánhoz átpártolván, Dráván inneni és Dráván tuli összes birtokait elvesztette. V. István, trónra jutása után azzal kártalanitotta őt, hogy országbiróvá és Somogymegye főispánjává nevezte ki és néhány gömörmegyei jószággal ajándékozta meg. Országbirói minőségben találjuk őt 1270 junius 13-ikától 1272 junius 14-éig. Erre — úgy látszik — lovászmester és szebeni főispán lett, mely tisztsége 1272 augusztus 3-ikán meg meg van. István halála után 1273 deczember 19-ikétől 1274 szeptember 25-ig országbiró, gacskai és zenggi főispán; 1275 április 3-ikától augusztus 11-éig horvát-dalmát és tengermelléki bán és a mellett Gacska főispánja; 1278 november 6-ikán Szlavonia bánja, mely minőségben 1280 október 30-ig található. 1283. évi október havában csak czimzetes bán; ugyanaz 1288 julius és augusztus hóban és 1290 julius 23-án; 1291 október 9-ikétől nov. 25-éig czimzetes bán és Valkómegye főispánja.[1]

Bossánt, melyekért őt az ugyanazon megyében fekvő Chrenóczczal (Hornouc) és Prasiczczal (Periese) kártalanitotta (Hazai okmánytár, VIII. k. 46. l.). Figyelemre méltó már most az, hogy a Csák nb. Máté tárnokmester és Pozsonymegye főispánja 1244-ben szintén Chrenóczon kap birtokot, (Knauz, I. k. 458. l.) és hogy fia Máté nádor, midőn 1283 április 25-én végrendelkezik, Perieset (= Prasiczot) *örökölt* birtokának mondja (Wenzel, IX. k. 360. l.) A birtokviszonyok azonossága a Csák nemzetség ezen ága s a Gutkeled nb. István közötti valamely sógorsági kapcsot gyanittat. Egy másik rokoni kapcsolatot deritett fel a következő adat: IV. Béla 1251-ben (Blagaj-oklevéltár 13. l.) a horvátországi Pesztecsnök vártól elszakitott Rezicsa nevü földet, Istvánunk (ki akkor szlavóniai bán) kérésére «consanguineusának»: *Lőrincz comes fiának, Apa vicebánnak* adományozza, ki Istvánt több izben helyettesitette s magát nevezetesen a Stroycha nevü vár ostrománál tüntette ki. Hogy mily rokonságot kell itt értenünk, nem tudjuk; nagy valószinüség szól a mellett, hogy csak anyai vagy sógorsági kapocsról van szó.

[1] A mit a Századokban 1875/366. l. Miklós valkói főispánnak macsói bánságáról (1291—1293) olvasunk, nincs bebizonyitva.

Két fia volt: *János és László*, kikkel legelőször 1278 november 6-án találkozunk, midőn Sándor bán fiával együtt a Blagajiak őseinél tüszök.[1] *János* 1291 október 21-ikén már önállólag merül fel, *László* csak 1296 julius 13-ikán; mindketten a sopronmegyei *Majád* birtokosai.[2] Kiemelendő, hogy László 1296-ban Majádon lévő (még ma létező) Uebermasse nevü birtokát osztrák hübéri jog szerint másra ruházza át. 1300 május 12-én felosztja a két fivér a közös birtokot. László megkapja Majádot, két Oszlopot, Meggyest és Szentgyörgyöt.[3]

További nyomaira nem akadunk. 1395 április 24-ikén arról értesülünk, hogy István herczeg fia Pál dédunokái: a Butkaiak és társaik *Majád*, *Oszlop*, Szabómarton, *Meggyes*, Bánlaka és Őrpordán nevü birtokok elfoglalásától a Kanizsaiakat tiltják;[4] ebből pedig kiviláglik, hogy Miklós bán fiutódai akkor már nem éltek.

b) *Joákim bán.*

1263-ban Béla királyfi tálnokmestere; azóta már nem szerepel IV. Béla alatt. V. István

[1] Blagay okmánytár, 35. l.

[2] Mayád comes és neposa Miklós, ki 1219-ben (Fejér VII/I. k. 199. l.) a szabolcsmegyei Henye és Tófej nevü helységek ügyében szerepel, valószinüleg a sopronmegyei Majád tulajdonosa. Biztosan tudjuk, hogy Gutkeled nb. Miklós fia Pál, kivel már fent (1246-ban) találkoztunk, 1246-ban és 1254 szeptember 26-án Majád birtokosa (Hazai okmánytár, VI. k. 78. l.). E Pál részt vett 1259-ben azon stájerországi ütközetben, mely ifj. István király stájerországi uralmának véget vetett; ez alkalommal Pálnak két rokona, Majád fia Ladomér és Pordányi Lőrincz esett el. Maga Pál fogságba került, melyből csak úgy tudott szabadulni, hogy majádi birtokát eladta; a valószinüség már most a mellett szól, hogy István herczeg akkor szerezte Majádot. Érdemei elismeréseül megkapta Pál (V.) István királytól a szatmármegyei Aranyos-Medgyes alá jövő sóval rakott hajóktól beszedni szokott vámot. Pál fia *Lothard* bán (bánságát nem ismerjük) kitüntette magát Gutkeled nb. Joákim bán (István herczeg fia) oldalán 1273-ban a csehek ellen, — résztvett 1278-ban a morvamegyei csatában, 1282-ben harczolt a kúnok ellen, hol bizonyos Domonkos nevü rokona elesett) utoljára tüntette ki magát fiával, *Lászlóval* együtt az 1291-ben az osztrákok ellen menesztett hadseregben és a lázadó Güssingiek ellen. Mindezekért megerősiti őt is, fiát is, III. András 1292 junius 22-én az aranyosi vámjogban (Wenzel, V. k. 66. l.). László további nyomát nem ismerjük.

[3] Fejér, VII/V. k. 564. l.

[4] Sopronm. okmánytár, II. k. 520. l.

trónraléptével Szlavónia bánja, mely tisztségben 1270 junius 13-ikától 1272 junius 14-éig találjuk. Ez időtájt elszöktette András királyfit, minek az lett a következménye, hogy István őt báni méltóságától megfosztotta. István halála Joákim viszonyaiban hatalmas változást idézett elő, a mennyiben mint a szép Erzsébet anyakirályné befolyásos embere nagy szerepet vitt. 1272 szeptember 3-ikán ujra szlavoniai bán, ugyanazon évi november 27-ikén királyi tárnokmester és pilisi főispán, mely minőségben 1273 márczius 30-áig találkozunk vele; akkor eltünik; 1273 jun. 7-ikén azonban megint tárnokmester és pilisi főispán, mely állásban (a mellett pozsonyi főispán is), 1274 szeptember 25-éig maradt. 1275 nyarán ujra tárnokmester, Pilis- és Baranyamegye főispánja; 1276 augusztus 9-ikén ujra szlavoniai bán, mint ilyen (1276-ban bekövetkezett rövid félbeszakitás után) 1277-ben a Blagajiak ősei elleni csatában életét veszté.

Horneck rímes krónikája azt mondja, hogy Himbergi Gertrud (Babenbergi II. Frigyes unokahuga, az 1250-ben elhalálozott Bádeni Hermann özvegye) és Halicsi Román hercegfi (egybekeltek 1252-ben) leánya, István bán («Zágrábi herczeg») fiához ment férjhez és miután Joákimot a magyar királyi család rokonának (cognatus) mondták, igaza volt dr. Pauler Gyulának, midőn rámutatott arra, hogy Román és Gertrud veje alatt Joákim értendő. E Joákim leánya — más gyermekeiről nincs tudomásunk — 1337 január 20-án mint az ismert Borsa nb. Roland vajda özvegye végrendelkezik.[1] Atyja után reá szállt leánynegyedét és anyja hitbére után őt illető, atyjának Dráván inneni és Dráván tuli birtokaiból fedezett részét három fiára ruházta át.

c) *Majádi István bán.*

1263-ban még fiatal emberként emlitik; 1272 november 27-én boszniai bán, mely minőségben 1273 május 27-ikéig maradt.[2] Innen kezdve nyomát veszitjük, mig csak 1278-ban arról nem értesülünk, hogy IV. László őt ez évi jun. 19-én kegyébe visszafogadja, országbiróvá és mosoni főispánná teszi, ezer márka évi fizetést rendel neki és összes birtokaiban megerősiti.[1] 1279 márczius 13-án előbbi méltóságai mellett még a báni czimet is viseli. 1284 október 16-ikán mint czimzetes bán a zalamegyei csatári apátság kegyura.[2] 1288 márczius 27-ikén szlavóniai bán; e napon átengedi zágrábi palotáját egyik ottani polgárnak.[3] Minden valószinüség a mellett szól, hogy 1288 második felében halt meg, mit abból következtetünk, hogy 1288-ban fivéreinek ügyeiben már részt nem vett. 1291 jul. 17-ikén róla már mint «néhai»-ról van említés téve. Özvegye (nevét nem ismerjük), ki 1300 jul. 22-ikén margitszigeti apácza, nevezett napon néhai férje fivérének, Pálnak fiaitól, hitbéri és hozományi követeléseinek kielégitésére, a szabolcsmegyei dadai birtokot kapja. Záradékul még megjegyzendő, hogy egyik 1318-ik évi okirat őt Majádi Miklós bán fivérének, Majádi István bánnak nevezi.[4] Miután özvegyének öröklési igényeit unokaöcscsei elégitik ki, világos, hogy fiörökösök nélkül halt meg.

d) *Málczai Pál bán.*

1263-ban még fiatalkoru, s hivatalt nem visel. Későbbi pályáját nem tudjuk ugyan apodiktikus bizonysággal indokolni, de miután az ő korában más Pál nevü főurat nem ismerünk, kire az archontologiai adatok rá illenének, azt hiszem, hogy ezeket ő reá vonatkozóknak vehetjük. Ezek szerint pályafutását következőleg rajzolhatjuk meg. 1271 julius 3-ikától 1272 augusztus 3-áig czimzetes bán és Bácsmegye (a mellett 1272 április 26-án Szerémmegye) főispánja.[5] 1272 november 27-ikétől 1275 augusztus 11-éig szörényi bán; 1273-ban Valkó és

[1] Anjoukori okmánytár, III. k. 19. l.

[2] Hazai okmánytár, VI. k. 194. l., VIII. k. 148. l. Knauz, II. k. 21. l. Wenzel, IX. k. 5., 11., 18. l.

[1] Fejér, V/II. k. 492., 507. l. Hazai okmánytár, VIII. k. 190. l. Wenzel, XII. k. 253. l.

[2] Fejér, V. III. k. 261. l.

[3] Tkalčić, Mon. civit. I. k., Zagr. 60. l.

[4] Soproni okmánytár, I. köt. 18. l.

[5] Századok 1875. évf. 366. old. szerint 1269-től 1272-ig Solymosi Pál macsói bán bács-bodrogmegyei főispán. Hogy e Pál alatt István herczeg fia értendő, világos, mivel tudjuk, hogy Pál bán, Miklós fivére, a zemplénmegyei solymosi várt épitette (Wenzel, X. k. 427. l.), de macsói bánsága nincs bebizonyitva. Fentebbi tisztségét bizonyitja: Fejér, VI/II. k. 395. l. Hazai okmánytár, VIII. k. 145., 439. l. Tkalčić 47 l. Wenzel, III. k. 253., 73. l., VIII. k. 343., 346., 380—393. l., XII. k. 53. l.

Dobokamegye főispánja.[1] 1281 végén (e kelet nem egészen megbizható, mert Fejér, V/III. k. 90. l. ezt még 1271-re teszi) kimondja László király, hogy fivére büneiben ártatlan, miért is szabolcs- és szatmármegyei birtokaiban megerősiti; 1288-ban csak «Pál comes», 1291 junius 17-ikén «Pál mester»; 1300-ban már nem él. Ő volt az egyedüli, ki István herczeg családját folytatta.

Három fia volt: *Vid*, *Miklós*, *István* és egy névleg ismeretlen leánya.

Leánya kétszer ment férjhez. Első férje Koppán nb. Bábonyi Gergely, ki 1319-ben már nem él; a második: Azarjás fia András, (felmerül 1316-ban), a szabolcsmegyei Both és Szilas nevü helységek részbirtokosa. Pál leánya 1319 május 1-én atyjának birtokán, a szabolcsmegyei Hugyaj-on tartózkodik.[2]

Miután Pál bán fiainak családi története nem e sorok keretébe való, csak azt akarom kiemelni, hogy Vid a *Ráskaiak*,[3] Miklós a *Butkaiak*, István a *Csatáriak*, *Márkiak* és *Málczaiak* ősatyja.

2. A Dobiak és Diószegiek.

A székesfejérvári káptalan tanusitja 1275 augusztus 1-én, hogy előtte a Gutkeled nemzetségbeliek a biharmegyei Egyedmonostor kegyuraságának birtoklását, családi áganként, maguk között egy-egy évre meghatározták.[4] E családtagok között vannak *Dorog comes fiai Péter, Lőrincz és Miklós* is. 1278 szeptember 1-én visszakapják László királytól a tatárjárás óta nemzetségüktől elidegenitett biharmegyei ősi birtokukat, Székelyhidát, mely alkalommal arról értesülünk, hogy Péter már István ifj. király zászlaja alatt (1266) a bolgár Vidin előtt, IV. László alatt pedig (1278) a morvamezei csatában érdemeket szerzett magának.[1] 1292 julius 6-ikán a szabolcsmegyei Ihász és Baranyos helységek birtokosai.[2] Utoljára vannak együtt, midőn 1296 febr. 5-ikén biharmegyei telegdi birtokukat a szatmármegyei Romáddal felcserélik.[3]

Péter 1297-ben halt meg. Ez évi május 27-ikén már *Dorog* nevü fiával találkozunk, ki nagybátyjaival együtt bizonyos birtokok megbecsültetése iránt intézkedik;[4] hasonló ügyben szerepelt már 1297 április 3-án is, mikor egyuttal fivéreit is képviselte.[5] Ezekkel csak később találkozunk, neveik: *Joákim* és *Péter*. Hogy e Dorog nagybátyjaival együtt magát 1301-ben Sándor bán és fia György legközelebbi örökösének vallja, és hogy Sándor bán palkonyai és tarjáni birtokát tényleg örökölte, ezt majd alább fogjuk kiemelni. 1311 január 1-én elmonja a váradi püspök, hogy e Dorog, Borsa nb. Kopasz nádor fogságába került és hogy bizonyos várát felgyujtották.[6] 1313 május 8-ikán fivéreivel, *Joákim* és *Péterrel* együtt nagybátyja, Miklós fiaival kibékül.[7] 1313 után már nem találkozunk Doroggal; 1319 junius 3-ikán már csak fivérei, Joákim és Péter szerepelnek.[8] Károly király egyik oklevéléből tudjuk, hogy Dorog 1317 előtt a Kopasz nádor által ostromolt mindszenti (=egyedi) monostorában megöletett.[9] Hogy figyermekei maradtak volna, arról nincs tudomásunk.

Péter, ki fivérei mellett az ostromolt Egyedmonostorban harczolt, még 1338 márcz. 29-ikén szerepel, midőn Nagymartoni Pál országbiró a Dorog utódainak ősi birtokaik felosztása iránt az általuk választott birák előtt kötött egyezségét megerősiti; de akkor is képviseltette magát.[10] Utoljára 1338 szept. 26-ikán akadunk rá, midőn rokonai ellen birói vizsgálatot kér.[11]

[1] Fejér, V/II. k. 397 l. (tévesen 1277.); Hazai oklevéltár 65. l. Hazai okmánytár, II. k. 11. l., III. k. 23. l., VI. k. 193. l., VII. k. 138. l., VIII. k., 148., 152., 164., 178. l. Knauz, II. k. 21. l. Tkalčić 53. l. Wenzel IV. k. 2., 23., 27., 35., (tévesen szepesi bán) 50. l. IX. k. 2., 3., 5. 11., 23., 34., 51., 53—82., 115. l., XII. k. 71., 93—111., 138. l. Zalam. okmánytár I. k. 78. l. Zichy okmánytár, I. k. 32., 35. l.

[2] Fejér, VIII/I. k. 24c. l.

[3] Fejér, X/I. k. 207. l. szerint Ráskai Balázs nógrádmegyei főispán leánya 1384-ben Ákos nb. Böbék Imre országbirónak a neje. E Ráskai Balázst, a Gutkeled nb. Ráskaiakról szóló eddig ismeretes adatok alapján ki nem mutathatjuk; különben is megjegyzendő, hogy 1384-ben nem Böbék Imre, hanem Balog nb. felsőlendvai Szécsi Miklós az országbiró.

[4] Hazai okmánytár, VII. k. 124., 154. l.

[1] Wenzel, IX. k. 196. l.

[2] Ugyanott X. k. 92. l.

[3] Ugyanott, 247. l.

[4] Zichy okmánytár, I. k. 85. l.

[5] Hazai okmánytár, VII. k. 259. l.

[6] Anjoukori okmánytár, I. k. 219. l.

[7] Ugyanott, 297. l.

[8] Zichy-okmánytár, I. k. 166. l.

[9] Anjoukori okmánytár, II. k. 218. l.

[10] Zichy okmánytár, I. k. 530. l.

[11] Anjoukori okmánytár, III. k. 503. l.

Joákim, családjának legkimagaslóbb tagja, önállóan 1313 május 8-ikán merül fel. Midőn a lázongó Borsa nb. Kopasz nádor sólyomkői (Biharmegyében) várába visszavonult, Károly király Joákimot és ennek rokonát, Gutkeled nb. Apaj fia Istvánt megbizta, hogy Sólyomkőt körülfogják, mit Joákim oly szerencsésen vitt véghez, hogy Kopasz maga is kezére került és a király elé mint fogoly vezettetett.[1] Az 1338 márczius 29-én történt birtokosztás alkalmával többek között fivérével, Péterrel együtt a biharmegyei *Diószeg* helység egy részét kapta;[2] utoljára találkozunk vele 1344 május 3-án, midőn mint *Diószegi* Joákim a Bátoriak bizalmi embereként müködik.[3] Esetleges utódait nem ismerjük.

Dorog fia *Miklós*, kivel 1278 szeptember 1-én találkoztunk, 1301 junius 29-ig szerepel, mely napon szintén Sándor bán örökösének vallja magát. Minden róla szóló adat csak arról tanuskodik, hogy a közpályán — úgy látszik — nem müködött.

Öt fia volt: *János*, *Konrád*, *Keled*, *Miklós* és *Lökös*.

János 1310 deczember 13-án merül fel legelőször;[4] 1311 január 1-én (l. f.) arról értesülünk, hogy Kopasz nádor fogságába került. 1313 május 8-án tudtunkra adatik, hogy atyai örökségét: Hatház, Dömötör, Dorogles és Csehi nevü birtokait büntettei következtében elvesztette s hogy fivéreivel együtt, Péter és Joákim kegyelméből, Tamási, Vid és Monyoros helységeket kapta.[5] Többé nem szerepel. Az 1338. évi birtokfelosztás alkalmával arról értesülünk, hogy az «*Ördög*» melléknevet viselte s hogy garázdálkodásai folytán diószegi birtokát már régen elvesztette. 1351-ben vizsgálatot tartottak az iránt, vajjon Péter fia Dorog, «Ördög» János, Miklós és Konrád hadházi birtokukat eladták-e? de az illető okiratból[6] nem vehető ki, vajon egy már sokkal régebben történt, vagy csak 1351-ben lezajlott dologról van-e szó. — A legnagyobb valószinüség a mellett szól, hogy az esemény már korábban történt.

Lőkös egyetlen egyszer szerepelt, 1313 május 8-ikán (l. f.), midőn a rokonai birtokadományozásában részesült.

Miklós, ki 1313 május 8-ikán tünik fel, szintén nem szerepel többé. Csak annyi ismeretes róla, hogy ő is beleegyezett a hadházi birtok eladásába.

Konrád, kit 1313 óta ismerünk, fivérével, Keleddel, az 1338-ban történt viszálykodás alkalmával többek között Diószeg egy részét kapván, magát «Diószegi»-nek nevezte. 1352 nov. 6-ikán ujra felmerül, midőn fiával, *László*val együttesen bizonyos birtokcserét hajt végre;[1] utoljára 1353 május 4-ikén találkozunk vele, midőn a Dobiakkal és a Debreczeniekkel bizonyos erdőt feloszt.[2]

Fivére *Keled*, kit szintén 1313 óta ismerünk, mindazon birtokszerzési és eladási ügyekben részes, a melyekben fivéreivel találkoztunk. Utóljára 1347-ben akadunk rá.[3] Utódjairól csak azt tudjuk, hogy fia, *Miklós Dorog* nevü fiut hagyott hátra, ki fiörökösök nélkül maradt. Erről majd alább lesz szó.

Drug fia *Lőrincz*, kivel 1275-ben találkoztunk, csak mint földbirtokos ismeretes, mely minőségben 1300 első feléig szerepel. 1319-ben már fiára, *Istvánra* akadunk.[4] Ez az 1338-ban történt osztozás alkalmával a következő birtokokat kapta: 1. *Dob*, 2. Tamási, 3. Begécs (Szabolcsmegyében), 4. **Palkonya**, 5. **Tarján** (*Sándor bán örökségéből* Borsodmegyében), 6. Kelemér, 7. Poszoba, 8. Kisfalud és 9. Fancsal (Gömörmegyében). *Dob után felvette a Dobi nevet.* Utoljára 1353 május 4-ikén szerepel.[5]

Két fia volt: *Dorog* és *Péter* s egy leánya, *Erzsébet*.

Dorog és *Péter* 1347-ben merülnek fel legelőször; az utóbbi akkor még zsengekoru.[6]

Mindkét fivér fiörökös hátrahagyása nélkül

[1] Ugyanott II k. 218. l.

[2] Diószeg már atyjáé, Péteré volt. Ladomér váradi püspök (1268—1279) IV. Lászlónak jelentette egyszer, hogy Drug fia Péter az egyedi monostor épületeit lerombolta és az abból nyert kövekből Diószegen tornyot építtetett. (Hazai okmánytár, VII. k. 170. l.

[3] Anjoukori okmánytár, 415. l.

[4] Ugyanott, I. k. 215. l.

[5] Ugyanott, 297. l.

[6] Zichy okmánytár, II. k. 460. l.

[1] Anjoukori okmánytár, V. k. 619. l.

[2] Ugyanott, VI. k. 64. l.

[3] Fejér, IX/IV. k. 657. l. X/IV. 368. l. Zichy okmánytár, II. k. 229. l.

[4] Zichy okmánytár, I. k. 166. l.

[5] Anjoukori okmánytár, VI. k. 63. l.

[6] Zichy okmánytár, II. k. 229. l.

halt meg, mire a Diószegiek és a Dobiak összes birtokai nővérükre *Erzsébetre* szálltak át. Erzsébet 1364-ben Bogátradván nb. Mihálynak a neje.[1] Családjának magvaszakadtán megengedte Lajos király, hogy Erzsébet a dobi, poszobai, keleméri, tarjáni, hadházi és péresi birtokokat örökölje. Monoki Mihály és Erzsébet fia, Péter felvette a Dobi nevet.

Erzsébet halála után e Péter nővérével, Ilonával, Tornai Lászlónéval a Dobiak összes birtokait örökölte. 1400-ban Péter pör utján ragadta ki örökségét Ilona kezéből azzal a kikötéssel, hogy utód nélküli elhalálozása esetén Tornai László és Ilona fia, Tornai Tamás lesz az örököse.

Az 1400-ik évi nagy örökösödési per folyamán több okirat lett bemutatva, melyek az utolsó Diószegiekre és Dobiakra némi világosságot vetnek, csakhogy Fejér, X/II. k. 769. l. ezen okiratokat igen zavarosan közli. Az egyik azt tartalmazza, hogy Nikodém (ez téves; Miklósról van a szó) fia Diószegi Dorog magvaszakadása után ennek birtokait 1397-ben Albisi Márton fia Dávid zólyomi főispán kapta.[2] Midőn ez Dobi Pétert (Monoki Mihály fiát) beperelte, utóbbi szintén okiratokat mutatott fel, melyekből kiderült: *a)* hogy Keled fia Miklós (?) fia Diószegi László (?) 1374-ben Dorog birtokainak mások általi elfoglalása ellen tiltakozott. Midőn t. i. Dorog fia Lőrincz fia István fia (Dobi) Dorog és ennek rokona (Diószegi) Dorog mag nélkül elhalt, akkor Lajos király a nevezett István leányának Erzsébetnek, Monoki Mihály nejének és ennek rokonainak (Czudar) János fiainak: László szegszárdi apátnak, Péternek és Miklósnak adományozta e birtokokat. A mag nélkül elhalt Dorog atyja Miklós volt, kinek atyja viszont az öregebb Dorog fia Miklós, a kinek atyja Keled volt.

Dr. WERTNER MÓR.

[1] Fejér, IX III. k. 580. l.

[2] Ezen család nemzedékrendje nem tartozván jelen dolgozat keretébe, itt csak a következőket akarom kiemelni II. Pius pápa 1459 szept. 13-án felhivja a csanádi püspököt és a váradi prépostot, hogy azon ügyet, mely már hosszabb idő óta Dengelegi László fia Bernát, az erdélyi egyházmegye laicusa mint felperes és néhai *Thomas Zobny de Dyozegy* fiai s örökösei, *László, Tamás* és *Dávid* között bizonyos hitbéri és leánynegyedi követelések miatt fennforog, vizsgálja meg (Theiner, Mon. Hung. II. k. 336—337.). «Zobny» nem más, mint a «Zólyomi» ferditése; az emlitetttek az albisi Zólyomi család tagjai; nevezetes ezen regestában az, hogy a család előneve itt «*diószegi*».

VEGYES.

Adalékok a Pozsony vármegyei nemesek névsorához.

A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi országos könyvtárának levéltári osztálya az elmult évben többek között a Szögyény-Marich család levéltárát is megkapta, örök letéteményképp, mely jelenleg már rendezve áll a kutatók használatára. A 8630 darabot kitevő anyag 1 drb XIII. századi oklevelet, — 1291-ből — 11 drb XIV., 37 drb XV., 27 drb XVI. századi mohácsi vész előtti oklevelet tartalmaz, a többi a XVI—XIX. századi iratokra, az elenchusokra, genealogiai táblákra stb. esik. A levéltár anyaga a Szolgaegyházi Marich, Románfalvi Fehérváry, a Magyar-Szögyéni Szögyén és a velök rokon családokra vonatkozik. A középkori oklevelek egy része a XVI. század első felében kihalt Zuhodoli, továbbá a Gathalóczi családról szól. Bővebb adatokat találunk azonkivül, főleg a levéltár későbbi anyagában, a Kisvárdai családra is. Czimereslevelekből a levéltár öt darabot tartalmaz, köztük egy, eddig ismeretlen középkorit is. E czimereslevelek 1. II. Lajos királynak 1516 deczember 16-án, Budán, a Zuhodoli család részére adott armálisa, 2. II. Miksa czimeres levele 1568 márczius 28-áról Barbel' másképp Kassos Pál részére, 3. Bocskay István czimereslevele 1606 május 5-ről Kisvárdai Chuta Miklós részére, 4. III. Ferdinand czimereslevele 1649 május 28-ról a Lepossa család részére, 5. Boroviczeny Sámuel czimerkérő folyamodványa, 1659 szeptember 13-án kelt engedélyezési záradékkal. E czimereslevelek közül az első négy a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára czimjegyzékének II. kötetében közöltetett, a Boroviczeny-féle czimerkérő folyamodvány, csak később kerülvén elő a levéltárból, a czimjegyzékbe már nem volt felvehető és annak közlése a pótkötetre maradt. A Zuhodoli család czimerét alkalmunk lesz e folyóirat olvasóinak szines hasonmásban is be-

mutatni, a mikor is a levéltár oklevelei alapján a család történetét is vázolni fogjuk.

A levéltár XVII. századi anyagában két füzetben Pozsony vármegye jegyzőkönyveit őrzi az 1650—1657. és 1665—1671. évek közötti időkből. Ugy látszik, e két füzet a jegyzőkönyvek rapulaturája, melyek a vármegye történetére érdekes adatokat tartalmaznak. Tudjuk azt, hogy a vármegyei jegyzőkönyvek az 1614—1664. évekből egészen elvesztek, 1664-től kezdve megvannak ugyan, de mint eziránt a vármegyei levéltárhoz intézett megkeresésemre érkezett felvilágositás mondja, nem teljesen. E két jegyzőkönyvfüzet szövegét, tekintettel arra, hogy az 1614—1664. évekből jegyzőkönyvek nem maradtak fenn, más helyen fogjuk közzétenni; egyelőre e helyt a jegyzőkönyvek azon részeit közöljük, melyek a megyegyüléseken történt armális-kihirdetésekre vonatkoznak, hogy ezzel is adalékot nyujtsunk a vármegye nemességének történetéhez.

I.

Anno 1650 feria secunda proxima post dominicam Jubilate, id est 9. mensis Maii celebrata est congregatio generalis, simul et sedes iudiciaria inclyti comitatus Posoniensis.

Certæ literæ armales productæ publicatæ sunt sub hoc tenore: Anno d. 1650 feria 2-da proxima post dominicam Jubilate, stante congregatione generali inclyti comitatus Posoniensis, præsentes litteræ armales egregii Volffgangi Friderici Anglperger, ac Elisabethæ Meirlin consortis eiusdem exhibitæ sunt et præsentatæ perlectæque sunt simul et publicatæ, nemine pœnitus contradicente. In oppido Samaria, solito videlicet loco celebrationis congregationis generalis sedisque iudiciariæ eiusdem comitatus Posoniensis, Joanne Dersffy substituto iurato notario existente.

Feria tertia proxima post dominicam Jubilate.

Armorum insignia per nobilem Joannem Sakss exhibita, pro eodem publicata sunt.

Anno 1651 feria 2. proxima post dominicam Oculi, in oppido Samaria celebrata sedes iudiciaria et congregatio generalis inclyti comitatus Posoniensis.

Michæl Muher, Christophorus Sleger, Christophorus Raiter, Petrus Szilvasi, Joannes Thordai et Michael Földes, recepti in numerum nobilium comitatus huius publicatis eorundem armalibus nemine contradicente.

Anno domini 1651 die 10. mensis Maii, in oppido Szempcz celebrata generalis congregatio inclyti comitatus Posoniensis.

Literæ armales nobilibus Georgio Dick, Mattheo Bakonyi, Valentino Nagy et Christophoro Geramb in comitatu hoc Posoniense publicatæ sunt, iique in numerum nobilium comitatus recepti.

Anno 1651 in oppido Szempcz, feria 5. proxima ante festum s. Michaelis archangeli celebrata generalis congregatio inclyti comitatus Posoniensis.

Nobilis Franciscus Mihalyi, Elisabetha Rotol consors eiusdem, Emericus Mihalyi, Stephanus Takacz recepti in numerum nobilium huius comitatus, publicatis eorundem armalibus nemine contradicente.

Anno 1652 feria 2. proxima post dominicam Rogationum in oppido Samaria, stante inclyti comitatus Posoniensis congregatione generali et sede iudiciaria.

Ferdinandus Albertus Giebl receptus in numerum nobilium comitatus Posoniensis.

Feria 3. proxima post dominicam Rogationum. Nobilis Blasius Remetey receptus in numerum nobilium comitatus Posoniensis, publicatis armalibus suis.

Anno domini 1652 die 13 Julii in oppido Szempcz celebrata congregatio generalis comitatus Posoniensis.

Nobilis Blasius Szabo ac per eum Elias Eörves socer eiusdem, nec non Stephanus et Lucas Szabo, item Andreas Floricz ac Susanna Corony consors eiusdem etc. in numerum nobilium comitatus Posoniensis recepti sunt nemine contradicente.

Anno domini 1652 feria 2. proxima ante festum decollationis S. Joannis Baptistæ in oppido Samaria stante congregatione generali et sede iudiciaria comitatus Posoniensis.

Nobiles Mathias Cselnigh, Anna Rotburnyay, Michael Haranko et Joannes Haranko, item Lucas Hamar, Maria Rieteni consors eiusdem, Andreas et Jacobus similiter Hamar, necnon admodum reverendus dominus Nicolaus Hegi, Martinus Kalmar alias Csatary, Elisabetha Hegy, consors eiusdem. recepti sunt in numerum nobilium huius comitatus Posoniensis, publicatis eorundem armalibus, nemine contradicente.

Anno domini 1652 feria 2 proxima ante festum S. Thomæ apostoli in oppido Samaria celebrata est congregatio generalis inclyti comitatus Posoniensis, simul et sedes iudiciaria.

Protestatur egregius Joannes Pinnidy in nomine illustrissimi domini comitis Nicolai Pálfy etc. super publicatione armalium Michaelis Kovacz, uti subditi sui in oppido Csötörtek commorantis in insula Csalloköz facta, vel fienda.

Joannes Kovacz una cum consorte sua Sara Bödy recepti sunt in numerum nobilium comitatus Posoniensis, publicatis eorundem armalibus literis nemine contradicente.

Thomas Lukaczicz ac per eum Gregorius et Martinus Lukaczicz recepti sunt in numerum nobilium, publicatis armalibus literis, nemine contradicente.

Anno 1653 feria 2. proxima post dominicam Judica celebrata est congregatio generalis et sedes iudiciaria in oppido Samaria inclyti comitatus Posoniensis.

Pro egregio Nicolao Andicz exhibitæ sunt et præsentatæ litteræ testimoniales comitatus Jauriensis super nobilitate eiusdem, eæque solenniter publicatæ.

Joannes Rakher receptus in numerum nobilium comitatus, publicatis eiusdem armalibus seu nobilitaribus litteris.

Anno 1653 feria 2. proxima post dominicam Misericordiæ in oppido Samaria congregatio generalis et sedes iudiciaria celebrata est.

Georgius Forest cum sua consorte et liberis receptus in numerum nobilium consorte Anna Maria Lindenffalven, dandæ testimoniales.

Anno domini 1653 die 3 mensis Novembris, id est feria 2-da proxima ante festum s. Emerici ducis Hungariæ celebrata est congregatio generalis et sedes iudiciaria in oppido Samaria.

Egregii nobiles Andreas Zolomi et per eum Georgius et Joannes ac Laurentius Zolomi fratres ipsius

carnales, nec non Samuel Prasko patruelis ac David Zaniator matruelis, recepti sunt in numerum et cœtum verorum nobilium huius comitatus Posoniensis, publicatis eorundem literis armalibus, nemine contradicente.

Armales publicatæ pro nobili Joanne Christophoro Rottner, ac per eundem Anna Regina Raitami, consors eiusdem, nec non Maria Elisabetha, Zophia et Ursula filiabus suis, sub dato in sacri romani imperii civitate Ratisbona, die 10. mensis Julii anno 1653.

Armales publicatæ pro nobili Christophoro Vinditsch, ac per eundem Regina Elisabetha consorte sua, necnon Francisco Christophoro filio eorundem, sub dato in civitate Vienna Austriæ, die 15. mensis Januarii anno 1651.

Anno 1654 die 8. mensis Junii celebrata congregatio et sedes iudiciaria inclyti comitatus Posoniensis.

Paulus Koszak, per eum Joannes, Paulus et Georgius Koszak recepti in numerum nobilium publicatis eiusdem armalibus.

Anno domini 1654 die 23 mensis Martii id est feria 2-da proxima post dominicam Judica celebrata est congregatio generalis et sedes iudiciaria inclyti comitatus Posoniensis.

Egregius Michael Petten receptus in numerum nobilium comitatus Posoniensis, publicatis eiusdem armalibus etc.

Egregius Paulus Sigmond receptus est in numerum nobilium comitatus Posoniensis, publicatis eiusdem armalibus.

Feria 3-tia proxima post dominicam Judica . . .

Egregii Petrus Demekovich, et Nicolaus Demekovich filius eiusdem, ac per eundem Margaretha Indianovich consors dicti Nicolai Demekovich, nec non Joannes filius eiusdem, ac Anna Catharina et Dorothea similiter Demekovich, filiæ eiusdem Nicolai recepti sunt in numerum nobilium comitatus Posoniensis, publicatis eorundem armalibus.

Anno 1654 die 14. Decembris in oppido Samaria celebrata est congregatio generalis comitatus Posoniensis et sedes iudiciaria.

Jacobus Luzeniczky una cum Sophia Stegrerin sua consorte et Cipriano ac Catharina Soller recepti sunt in numerum nobilium huius comitatus, publicatis eorundem litteris armalibus, nemine contradicente.

Paulus Handrovich et posteritas eiusdem recepti sunt in numerum nobilium huius comitatus, publicatis armalibus nemine contradicente.

Anno 1655 die 13. Maii in oppido Szempcz, celebrata est congregatio generalis inclyti comitatus Posoniensis.

Pro Joanne Georgio Spiller scribendæ testimoniales super publicatione armalium.

Pro Michaele Barsich et consorte eiusdem Anna Buday scribendæ testimoniales super publicatione armalium.

Anno domini 1655 die 18. Januarii in oppido Szempcz, stante congregatione generali inclyti comitatus Posoniensis præsentes litteræ armales seu nobilitares sacratissimæ suæ maiestatis pro introscriptis personis etc. eundem itaque Joannem Farkas, ac per ipsum Stephanum similiter Farkas parentem et Catharinam Thassy consortem eiusdem necnon fratrem germanum Michaelem Farkas ac coniugem Helenam Mariam, filiumque Joannem Farkas, fratrem denique eiusdem carnalem Thomam ac sorores germanas Elisabetham et Catharinam itidem Farkas suos exhibitæ sunt et præsentatæ ac solenniter publicatæ, etc.

Anno 1656 die 3 Aprilis celebrata est congregatio generalis in oppido Samaria.

Publicatæ armales :

Nobilis Joannes Szentei et Magdalena consors eiusdem ac filii Joannes, Samuel, Michael et Andreas Szentei recepti in numerum nobilium comitatus Posoniensis, publicatis eorundem armalibus nemine contradicente, testimoniales scribendæ.

Similiter Georgius Veres de Magyarbél, filius Benedictus, filii Adami Veres, ex nobili olim Anastasia Bely susceptus et Elias Zabogha (igy, nyilván Elisabetha-nak kellene állnia) Nagy, consors eiusdem, ac Michael filius, Juditha, Katharina, Susanna, filiæ eorum recepti sunt in nobiles comitatus Posoniensis.

Præterea Volffgangus Rospeundtner ac per eum Christophorum Sigfridum, Honorium, Joannem, Carolum et Paulum similiter Rospeundtner, filios nepotesque eiusdem Georgium et Andream ex præfatis Christophoro Sigefrido et Honorio susceptos, in numerum nobilium comitatus Posoniensis.

Daniel Castelmur et Susanna Solcz consors eiusdem, nec non Christophorus Kamel privignus, ac Anna filia eorundem, in numerum nobilium comitatus sunt recepti, publicatis eorundem armalibus.

Item nobiles Petrus Horvath et Catharina consors eiusdem, ac Stephanus et Helena liberi eorundem recepti sunt in numerum nobilium comitatus Posoniensis

Confirmatio privilegii et armalium nobilium Thobiæ Villandt alias nobilitari prærogativa gaudentis, sed iniuria temporum (. . . igy !) ac per eundem Jeremiam Villandt fratrem germanum, hæredesque et posteritates utriusque sexus universæ. Testimoniales dandæ.

Nobiles Valentinus Béczey et Anna Huszár, ac hæredes eorundem recepti sunt in numerum nobilium comitatus Posoniensis.

Nobiles Georgius Szlezinger et consors eiusdem, necnon hæredes eorundem recepti sunt in numerum nobilium comitatus Posoniensis.

Nobiles Andreas Szternenszky et per eundem Elisabetha ac filius Georgius cum consorte sua Susanna, filius Johannes et Georgii filios Michael, Georgius et Martinus in numerum nobilium comitatus Posoniensis recepti sunt.

Georgius Georgyóczy alias Szabo et filii eiusdem recepti sunt in numerum nobilium comitatus Posoniensis.

Georgius Hezinger et Elisabetha Meszar (os ?), consors eiusdem recepti sunt in numerum nobilium comitatus Posoniensis.

Nobiles Thomas Fiszer, filius egregii olim Joannes Fiszer et filius Rudolphus Fiszer recepti sunt in numerum nobilium comitatus Posoniensis, publicatis adhuc parentum suorum literis armalibus.

Nobiles Joannes Sogulniczicz ac per eundem Margaretha Ternonczicz consors eiusdem ac hæredes et mater, nec non soror eiusdem in numerum nobilium comitatus Posoniensis recepti sunt, et publicatis eorundem armalibus ; testimoniales scribendæ.

Nobiles Joannes Gondol et Elisabetha Ranniger consors eiusdem et eorum hæredes in numerum nobilium comitatus Posoniensis recepti sunt, publicatis armalibus. Testimoniales scribendæ.

Nobiles Georgius Longo, ac per eundem Franci-

scus filius eius et Michael frater carnalis et uterinus, ac Thobias Rosa, nec non Joannes et Franciscus filii eiusdem in numerum nobilium comitatus Posoniensis recepti sunt, publicatis eorundem armalibus.

Nobilis Martinus Seuter et hæredes eiusdem in numerum nobilium comitatus Posoniensis est receptus, publicatis eorundem armalibus literis. Testimoniales scribendæ in pargameno.

Nobiles Abraham German in numerum nobilium comitatus Posoniensis est receptus, publicatis euisdem armalibus. Testimoniales scribendæ in pargameno

Anno 1657 die 8. mensis Januarii celebrata est congregatio generalis in oppido Szempcz etc. inclyti comitatus Posoniensis.

Publicatæ armales.

1. Valentini Fekete, ac per ipsum Catharinæ Lipold consortis, necnon Michaelis, Matthiæ et Gregorii similiter Fekete filiorum.

2. Matthiæ et Joannis Osztaricz, ac per eos Mariæ Spettin et Annæ Mihalkovicz consortum.

3. Michaelis Steuriczky ac per eundem Sophiæ consortis, nec non Martini et ejus consortis, item Michaelis, Pauli, Joannis filiorum, atque Annæ et Catharinæ filiarum.

4. Joannis Lanczkroner.

5. Petri Petrassvelniczky ac per eum Michaelis, Blasii, Andreæ, Martini fratrum.

6. Joannis Fros-Ernreicz ac per eum Judithæ Aradi, consortis.

7. Joannis Hellepronth ac per ipsum Elisabethæ Silesell consortis ac Casparis fratris uterini.

8. Andreæ Aigner ac per eum consortis, filiorumque et filiarum eorundem.

9. Gregorii Marussy.

10. Dominici Handll, ac per eum Magdalenæ Branczer consortis eiusdem.

II.

Anno 1666 die 12. Aprilis, id est feria 2-da proxima post dominicam Judica in oppido Samaria in generali congregatione inclyti comitatus Posoniensis dominorum magnatum et nobilium frequenti numero præsentium, ac annixa eidem sede quoque iudiciaria.

Exhibitæ sunt literæ armales privilegiales sacratissimæ cæsareæ regiæque maiestatis pro parte et ad instantiam Michaelis Wolmuth ac hæredum suorum utriusque sexus universorum, nemineque contradicente publicatæ sunt.

Aliæ similiter armales parte Joannis Kerekes et Catharinæ Tuiza consortis eiusdem, hæredumque et posteritatuum utriusque sexus universorum exhibitæ et solenniter nemine contradicente publicatæ sunt.

Anno 1666 die 12. mensis Augusti, in generali congregatione comitatus in libera ac regia civitate Baziniensi primitus indicta et celebrata.

Exhibitæ armales privilegiales familiæ Holovich utpota Catharinæ Hornyák, relictæ condam Georgii Holovich et fratruelis eiusdem Andreæ Holovich pro se, hæredibusque suis, utriusque sexus universis, per suam maiestatem collatæ.

Anno 1667.

Anno itidem prænotato die vero nona mensis Maii similiter in generali congregatione comitatus in oppido Samaria celebrata.

Exhibitæ literæ armales privilegiales pro parte nobilium Georgii Soós ac fratrum eiusdem Stephani et Petri similiter Soós, nemine contradicente.

Item aliæ similiter armales ad instantiam egregii Joannis Bernardi Egger ac per eum consorti eiusdem, Sophiæ Schremzerin clementer collatæ, quibus licet per egregium Samuelem Kaczerium nomine civitatis liberæ ac regiæ Posoniensis contradictum extitit, quia tamen iidem instantes personæ conciviles, consequenterque sub iurisdictione eorundem minime existentes haberentur, præmissa contradictio per inclytum comitatum fuisset rejecta.

Anno 1668 dei 30. mensis Januarii id est feria 2-da proxima post dominicam Septuagesimæ in generali congregatione comitatus in oppido Samaria, una cum iudiciaria indicta et celebrata.

Exhibitæ armales privilegiales egregii Petri Spacz, nemine contradicente.

Anno 1668 id est feria 2-da proxima post dominicam decimamquintam sacratissimæ et individuæ Trinitatis in generali congregatione comitatus in oppido Samaria una cum sede iudiciaria indicta et celebrata.

Exhibitæ literæ armales privilegiales sacratissimæ cæsareæ regiæque maiestatis, domini domini clementissimi, pro parte nobilis Andreæ Buchany, consortis eiusdem ac hæredum universorum clementer elargitæ, nemine contradicente publicatæ.

Anno 1670 die 28. mensis Aprilis in libera ac regia civitate Posoniensi ac generali congregatione inclyti comitatui Posoniensis indicta et celebrata.

Exhibitæ literæ armales privilegiales egregio Stephani Doka suæ maiestatis sacratissimæ solenniter publicatæ nemine contradicente.

ÁLDÁSY ANTAL.

Középkori pecsét Veszprémből.

(Egy pecsétképpel.)

Számos adat maradt fenn arra nézve, hogy a veszprémi székesegyház, midőn még egész nagyságában és fényében állott, harminczhat oltárral diszeskedett, ugyanennyi levén a káptalani tagok száma, kik egyszersmind a veszprémi XIII. századbeli egyetem tanártestületét képezték.

Néhány év előtt Veszprém környékén egy pecsétnyomó találtatott, jelenleg Jánosy Ágoston kanonok ur tulajdona,) melynek felirata, mint az itt bemutatott, a lenyomat után készült ábra feltünteti, a következő:

S(igillum) GEORGI(i) DARONICI VESP(ri)MIEN-
S(is) RECT oris AL taris) S(anctæ) CR(ucis).

A pecsét mezején a középkor szokása szerint a tulajdonos védszentjének, itt szent Györgynek szokott alakját látjuk, úgy ábrázolva, a mint a lábai alatt levő sárkány torkát szúrja keresztül lándzsájával; leeresztett baljában tartott pajzsán kereszt látható.[1]

[1] A pecsét, a mint betüinek alakja, főleg pedig Sz. György fegyverzete mutatja, a XIV. század második feléből való. *Sz.*

E pecsét, illetve a pecsétnyomó érdekes emlék az egykor oly nagyszerü székesegyházról. Egyrészt kétségtelen bizonyitékot vélünk benne találni arra nézve, hogy az egyes kanonokok meghatározott oltárok nevére (titulus) és szolgálatára neveztettek ki, másrészről az is valószinüvé válik ez által, hogy az egyes, mint pl. a szent kereszt-oltár kanonokja is, pecséttel biró, jogi személy volt, vagyis birt olyan jogokkal, melyek kanonok társaival nem voltak közösek. Megnevezvén az oltárt, melynek rektora, persona juridicanak kellett lennie, kinek jogköre kicsinyesnek látszanék, ha csupán egy oltár gondozása képezte volna feladatát. Minő volt jogköre? azt adatok hiányában felderiteni egyelőre nem lehet.

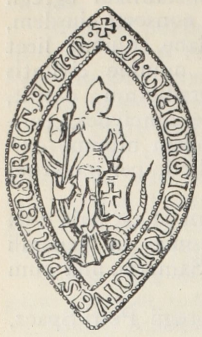

A székesegyháznak kereszt-oltára még ma is van, még pedig éppen az ősrégi székesegyházból maradt szentélyben; nincs tehát kizárva a lehetőség, hogy e helyen állott hajdan az is, melynek rektorául a bemutatott pecsét György kanonokot mondja. Azonban, hogy a mostani kereszt-oltár nem ama bizonyos, melyről szólunk, azt határozottan állithatjuk; mert ez, az Eszterházy Imre által történt restaurálás alkalmával, a földből itt-ott kiásott, sőt még ma is a földszinén heverő régi templom romjainak zöld márványából készült. KŐSZEGI SÁNDOR.

Aspremont-Rákóczy utódok.

Az ily czim alatt a Turul mult évi folyamában megjelent dolgozathoz szolgáljanak az alábbiak pótlásul, illetve kiigazitásul.

Ca) *Wenzl von Sternbach.*

II. Amália bárónő szül. 1820, meghalt 1899, férje Bernhard Cles 1804—1870. Gyermekei:
1. Ferdinánd báró szül. 1845; neje: Irene von Visintainer-Lebenberg szül. 1849. Gyermekei:
Ferdinánd szül. 1874.
Bernát szül. 1877.
Amália szül. 1878.
Herman szül. 1880.
Irma szül. 1881.
Guidó szül. 1883.
Hildebrand szül. 1886.
Károly szül. 1889.
3. Bernát báró, szül, 1847; neje Dal Lago von Sternfeld Lujza 1855—1898. Gyermekei:
Otto szül. 1882.
Viktor szül. 1886.
Mária szül. 1891.
2. Erneszta bárónő, szül. 1846.
4. Hildebrand báró, szül. 1860.

III. Mária bárónő † 1890, férje: De Maffei Szczipió, † 1900. Utódaik nincsenek.

C) *Wolkenstein-Wenzel.*

33. *d)* Wilhelmine bárónő † 1860, férje: Braun báró †. Gyermekei:
Adelheida †.
Hedvig szül. 1816 †
Károly † 1862, neje? Gyermekei:
Vilma.
Konrád szül. 1859, kinek gyermekei:
Konrád és Valéria.

13. b) *Arz.*

35. 3. Antonia grófnő szül. 1849; férje: Bassetti Róbert † 1898 vagy 1899. Utódaik nincsenek.

Ca) *Wenzl von Sternbach.*

36. 2. Gabriella bárónő szül. 1881, férje: Eckbrecht von Dürckheim-Montmartin György gróf.

B. CLES HILDEBRAND.

A Csentevölgyi-czimer helyes szinjelzése.

Magáról a Csentevölgyi czimerről azok után, a miket *Csoma József*[1] és *Fejérpataky László*[2] róla elmondottak, megjegyezni valónk nincsen.

Ha ezen 1398. évi czimeres levél szövegét gondosan elolvassuk és a Csoma József által a már idézett helyen adott rajzzal összehasonlitjuk, a megfejtést *mintaszerünek* kell jeleznünk, a Siebmacherben látható, túlterhelt, önkényes czimerrel szemben.

Mintaszerü a kakas csőréhez hasonló füllel ellátott, nyeldeklőjén kakastaréjas nyillal átlőtt farkasfej megszerkesztése — a kissé csakugyan bonyolódott szövegezés alapján.

Annál inkább csodálkoztunk, a mikor *Áldásy Antalnak* csak e napokban megjelent és a magyar heraldikára nézve rendkivül becses müve[3] előszavában (XI. o.), azt olvastuk, «*hogy a czimer képéről, szerkezetéről helyes fogalmunk nincsen, s ezért heraldikusainak legkiválóbbjai is másképen rajzolják azt meg*».

[1] «Az első magán czimeradományozások», *Turul*, 1900. 4. l.
[2] «A magyar czimeres emlékek» I. k. 12. l.
[3] «A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának czimjegyzéke». II. Czimereslevelek.

Mert heraldikánknak tudós müvelője, *Csoma József* a czimert illetőleg csakis egyben tévedett; és ez: *a pajzs kék szine. Fejérpataky*[1] már helyesebben értelmezi a «*flaveum seu lazaro (így!) colore depictum*» kitételt, csakhogy a «*lazaro*»-t minden szükség nélkül «*lazuro*»-nak olvassa, a mi pedig nem lehet egy és ugyanaz. A czimernek leirása ugyanis igy kezdődik: «*Unum clipeum flave seu lazaro (így!) colore depictum*».[2]

Ezt pedig *kék-re* magyarázni nem lehet és nem szabad.

Mert flaveus = flavus; a mi aranysárgát jelent; tehát a «*lazaro colore*» kifejezésnek, a melyben *Csoma* is lazuro-t sejthetett, sem szabad mást jelentenie, mint aranysárgát!

A latin *lasar* vagy *laser* pedig nem egyéb, mint az aszatkóró, melynek halványsárga virága van; továbbá gyökerének *sárga mézgája*, a mely mint gyógyszer «*bűzaszat*» (ördögsár) néven ismeretes.[1]

Ebből a lasar-ból hibás irás következtében lett a lazar, a mely főnevet a czimerleirás helytelenül melléknévként használ.

A «*lazaro colore*» tehát *halványsárgát, aranysárgát* jelent.

A *Csoma* által mintaszerüen megszerkesztett Csentevölgyi-czimer pajzsszine ennélfogva *nem kék*, hanem *aranysárga*. Ebbe a mezőbe azután jobban is illik a hamvasszinü (barna) farkasfej, fekete fül, fekete nyil, vörös taréj.

HORVÁTH SÁNDOR.

[1] Magyar Czimeres Emlékek, I. f. 14. o.

[2] *Fejérpataky*, id. m. 13. l. az oklevél hasonmásában és *Áldásy* id. m. 4. l.

[1] *Finály*, A latin nyelv szótára, és Molnár-Beer Dictionarium Latino-Græco-Germanico-Hungaricum, 1753.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmánya 1904 szeptember 29-ikén ülést tartott, melyen *Fejérpataky László* másodelnök elnöklete alatt *Barabás Samu*, *Boncz Ödön*, *Karácsonyi János*, *Pettkó Béla*, *ifj. Reiszig Ede*, *id. Szinnyei József*, *Varjú Elemér*, ig.-vál. tagok, *Schönherr Gyula* titkár, *Áldásy Antal* jegyző és *Tóth Árpád* pénztárnok vettek részt.

Napirend előtt az elnök meleg szavakkal emlékezett meg amaz ünneplésről, a melyben a társadalom id. *Bánó Józsefet*, a társaság másodelnökét, 80-dik születésnapja alkalmából részesítette; indítványára az igazgató-választmány elhatározta, hogy a társaság részéről is csatlakozik az ünneplőkhöz és érdemekben megőszült másodelnöke irányában üdvözlő iratban ad kifejezést jókivánatainak.

Ugyancsak napirend előtt üdvözölte továbbá az elnök *Karácsonyi János* ig. vál. tagot, a ki mióta a budapesti egyetemen tanári állását elfoglalta, először vett részt az igazgató-választmány ülésében.

Szentkatolnai Bakk Endre ig. vál. tagnak Vizakna város czimeréről szóló értekezését *Varjú Elemér* ig vál. tag olvasta fel, bemutatva annak kapcsán a város pecsétje és czimere ügyében a városi közönség kérelme alapján az igazgató-választmány megbizásából kidolgozott véleményét.

Ugy a dolgozat, mint a vélemény a Turul hasábjain fog közzététetni; az utóbbit azonkivül az igazgató-választmány magáévá téve, elrendelte annak Vizakna város közönségével leendő közlését.

Schönherr Gyula titkár bemutatta a Magyar Nemzeti Múzeum legujabb kiadványát, a múzeumban őrzött czímereslevelek jegyzékét, mely *Áldásy Antal* nemzeti múzeumi őr szerkesztésében jelent meg. Az igazgató-választmány örömmel vett tudomást ez értékes kiadvány megjelenéséről, mely tartalmánál fogva a társaság minden tagja részéről a legteljesebb érdeklődésre tarthat számot.

Új tagokul megválasztattak, valamennyien az évdijas rendes tagok sorába: *Kakaslomniczi és Berzeviczei Berzeviczy Béla* szolgabiró Szobon, Hont várm. (aj. ifj. Reiszig Ede), *Veskóczi Budaházy Béla* telekkönyvi tisztviselő Nyiregyházán, (aj. Benkó Imre) és *Csanády Béla* városi főjegyző Krasznán, (aj. Karakas Imre).

A nagygyűlés napjául deczember 15-ike tüzetett ki a következő tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó, 2. felolvasás, 3. titkári jelentés, 4. pénztárnoki jelentés, 5. esetleges indítványok, utasíttatván a titkár, hogy a felolvasás tárgyában a novemberi ülésen terjessze elő javaslatát.

A titkár jelentést tévén a felől, hogy az igazgató-választmány kebelében egy hely vár betöltésre, az igazgató-választmány tagjai felkérettek, hogy ajánlataikat a november 24-iki ülést megelőző napig küldjék be az elnökséghez.

A pénztárnok jelentése szerint az ülés napjáig a társaság pénztárába befolyt 3499·61 kor., kiadatott 3082·15 kor.), maradvány 417·46 kor. Vagyonállás: 1. alapítványi tőke *a)* értékpapirokban 21,800 kor.,

b) kötelezvényekkel biztosított alapítványok 4400 kor., *c)* kötelezvény nélküli alapítványok 800 kor., együtt 27,000 kor.; 2. alapítványi jelleggel nem biró tőkésítés 3400 kor.; 3. A Nemzetségi Zsebkönyv alapján takarékpénztárban elhelyezve 100 kor., 4. pénztári készlet 417·46 kor. Összesen 30,917·46 kor.

Ifj. Reiszig Ede ig.-vál. tag a Magyar Nemzetségi Zsebkönyv szerkesztősége részéről részletes jelentésben tájékoztatta az igazgató-választmányt a szerkesztési munkálatok eddigi eredményei felől, s bejelentve, hogy a II. kötet kéziratából mintegy 18 ív anyag már ki van szedve és hogy 22 család jelentkezett késznek a családi czímerének szines vagy fekete nyomásban való közlésével járó költségek fedezésére, határozatot kér a mellékletek ügyében, a kötet ívszámát 40-ben kérte megállapitani és intézkedést kért az előfizetési felhivások mielőbbi szétküldése tárgyában. Az igazgató-választmány a jelentést tudomásul véve kimondta, hogy a czímerrajzok közül csupán a szinesek adandók külön mellékletül, a kötet ivszámát, tekintettel a mellékletek számára, a névmutató betudásával 38 ivben állapitotta meg, s az előfizetési felhivásoknak szöveg- és képmutatványnyal kapcsolatban való szétküldése idejéül október hó elejét tűzte ki, felhatalmazva az elnökséget, hogy azt megszövegezze és a szétküldés iránt a szerkesztőség utján intézkedjék.

A jegyzőkönyv hitelesitésére *Barabás Samu és Karácsonyi János* ig.-vál. tagok kéretvén fel, az ülés véget ért.

SZAKIRODALOM.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának czimereslevelei. 1200—1868. Leirta dr. Áldásy Antal. (A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának czimjegyzéke. II. rész). Budapest, az Athenaeum nyomása, 1904. 8°. XX. f. 495. old. *258 czimerképpel.*

A hazai heraldika kétszáz éves multja daczára még sok tekintetben a kezdet nehézségeivel küzd. Rendszeres, tudományos alapokon nyugvó művelése nagy nehézségekbe ütközik; történetét, különleges fejlődését véglegesen tisztázni, szabályait, műnyelvét megállapitani nem lehet, mert a feldolgozásra előkészitett anyagkészlet aránylag igen kicsi. Családi czimereinknek alig egy tizede van kiadva s a kiadottaknak csekély százaléka van úgy közrebocsátva, hogy tudományos feldolgozáshoz anyagul szolgálhasson. Örömmel kell tehát üdvözölnünk minden olyan vállalatot, a mely a czimertani források közlését tüzi ki feladatául, a mely csekély fegyvertárunkat, készletünket kivánja gyarapitani.

E czélt szolgálja s mondjuk ki előre: kitünően szolgálja a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának iményt megjelent katalogusa, a mely a könyvtár levéltári osztályában s az ugyanott elhelyezett családi levéltárakban levő gazdag armális anyagot ismerteti meg kitünő regesztákban s részben ábrákban is.

A katalogus tartalmas voltáról s egyben Múzeumunk ezen csoportjának gazdagságáról tanuskodik az, hogy a jegyzék nem kevesebb mint 631 darab czimeradományozó oklevélről (beleszámitva a czimerkérő folyamodványokat is) számol be. Ez az anyag több mint száz év alatt gyült egybe, részben ajándékokból s letéteményekből (családi levéltárakkal), de legnagyobb részben tervszerü vásárlások utján. Ennél nagyobb gyüjteményt csak az Országos Levéltár bir felmutatni; ám ennek gazdagságával szemben áll a múzeumi kollekczió belső értéke. XIV. századi czimerleveleinek itt őrzött legbecsesebbjei, a későbbi mohácsi vész előttiek páratlan sorozata, az ezután keltek között levő sok ritkaság, érdekes kuriózum, a maga nemében egyedülivé teszik a múzeumi könyvtár armális-gyüjteményét.

A felsorolt 631 oklevélből 575 hazai, 56, tehát az egész anyagnak kb. tiz százaléka külföldi eredetü. Ez az arány hovatovább, mindinkább változni fog, miután a jövőben a magyar rész növekedése mellett a külföldi gyarapodása előreláthatólag elenyészően csekély lesz.

A magyar anyagból a XIV. századra *négy* darab esik. Sajnos, a legkorábbi, a Blagayaknak állitólag 1200-ban Imre királytól nyert armálisa hamis. De még mint hamisitvány sem nélkülözi az érdekességet, miután 1571-ben Miksa király kanczelláriája hiteles gyanánt átirta. A másik három jól ismert kincse heraldikánknak; kettő Károly Róbert királytól való (Doncs mester és Kolos fia Kolos mester sisakdiszéről), a harmadik Zsigmond király első teljes czimeradományáról szól.[1] A XV. századot és a következőnek 1526-ig terjedő első negyedét *ötvennyolcz* armális képviseli; ebből *negyven* eredeti, a többi másolat. A XVI. század mohácsi vész utáni feléből 101, a XVII. századból 312 a XVIII.-ból 86, a XIX.-ből pedig 14 oklevelet találunk a kötetben. Feltünő az aránytalanság a XVIII. és a következő két század armálisainak számában; az ok egyrészt abban keresendő, hogy a Leopoldok századában rengeteg armálist osztogattak, másrészt pedig, hogy a XVII. századi nemes családok közül jóval több halt ki, mint a békességes XVIII. és XIX. századokban keletkezettekből s igy a XVII. századból több armális maradt gazdátlanul, mint a rákövetkezett időkből.

[1] Tekintve, hogy a katalógus a gyüjteményben levő másolatokat is felsorolja, bátran ide sorozható lett volna még Nagy Lajos király czimerlevele Kassa város számára, a melynek kitünő fényképe megvan a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.

A külföldi armálisok közül egy a XV. századból (1492), 6 a XVI.-ból, 24 a XVII.-ből, 17 a XVIII. és 8 a XIX. századból való. Megjegyzendő, hogy ezek között is akad magyar vonatkozású. Igy például a német czimerleveles családok közül nem egy Magyarországon élt, részben polgári sorban (*Parscht, Hanckenauer, Grueber, Lienpacher*, stb.) részben mint indigena (*br. Imbsen, br. Baldaczi, br. Vermatti*). Vannak aztán tősgyökeres magyar családok, a melyeknek idegen armálisát vagy bárói oklevelét sorolja fel a katalógus, ilyen p. o. a Holló család *lengyel* indigenátusáról szóló diploma (1676), vitézvári Simonyi József (1804), Stipsics József altábornagy (1806) és jobbaházy Dőry Gábor (1855.) osztrák bárói oklevele.

A gyüjtemény érdekességeit felsorolnunk tér hiján lehetetlen. Legyen szabad figyelemgerjesztésül annyit megemlitenünk, hogy a mohácsi vész előttiek közt több olyan van, a mely még szakembereink előtt is alig ismeretes. Ilyen a Goszthonyi család 1467-iki kiadatlan czimerlevele, a melynek eredetijét az Országos Levéltár 1759-ben hitelesitett, czimerképpel ellátott másolatát a múzeumi levéltár őrzi. Kiadásra vár még Somogymegye érdekes czimere is 1498-ból; ezt is csak hiteles másolatban birja ugyan a gyüjtemény, de a másolaton hűen lefestett czimerábra van. Csak a Siebmacherben volt eddig közölve az Erchy- és Ányos-czimer jóformán egészen ismeretlen volt, pedig a sajnos, elmosódott ábrájú Paulik-armális 1514-ből, radováni Keczer Ferencz kitünően fentartott czimerlevele ugyancsak 1514-ből, a mártonfalvi Cseh családé 1515-ből (szines hasonmása a jelen füzetben), Zuhodoli János deáké 1516-ból és Sáfár Tamásé 1520-ból.

Már ennyiből is látható, minő érdekes új anyagot visz be Áldásy Antal jegyzéke heraldikánk készlettárába. Pedig a középkori mellett igen becses a sokkal nagyobb számban bemutatott ujabbkori anyag is. A XVI—XVIII. századból szövegükben is ismertetett armálisaink száma eddig igen csekély, holott az ezen korbeli czimeradományozó oklevelek fontossága tagadhatatlan. A nemesség adományozása körüli jogszokásaink, heraldikánk műnyelve csak ezek alapján lesznek rekonstruálhatók; a czimeradományozások körülményei egy sereg (néha másünnen, nem ismert) történeti eseményhez, maguk a czimerek pedig viselettörténetünkhöz szolgálnak forrásul. Természetesen csak az esetben, ha kiadásuk oly módon történik, mint a jelen munkában, a hol a czimeradományozót, a kitüntetettek neveit s a pontos keltet feltüntető regesták mellett ott található először az oklevélnek a czimert leiró, másodszor a czimerszerző érdemeit, családi körülményeit, vagy személyiségét illető része is.

A munka érdemét nagyban emeli azon körülmény, hogy benne az eddig kiadatlan czimerek, pontosan egy negyedre kisebbitett, hü ábrákban vannak közölve. Ez ábrák azt, a ki a viselet vagy a magyar kanczellária miniátorainak történetéhez keres adatokat, nem fogják kielégiteni, a heraldikus azonban kifogástalannak fogja őket találni.

Sok mindent mondhatnánk még, ha a munkát dicsérni akarnók; ezt tennünk azonban tiltja az a körülmény, hogy úgy a szerző, mint azok, a kik rajta kivül a munka kiadásával érdemet szereztek, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társulattal s igy közvetve folyóiratunkkal is szorosabb viszonyban állanak. Annyit mindenesetre szabad konstatálnunk, hogy a szerző érdemes munkát végzett; nagy fáradságot és figyelmet igénylő feladatát úgy oldotta meg, hogy belőle a magyar tudományosságnak maradandó haszna lesz. Köszönet illeti meg azonban a munka kiadásának eszközlőjét, *dr. Fejérpataky Lászlót*, a Széchényi Országos Könyvtár igazgatóját és *dr. Schönherr Gyulát*, a levéltári osztály vezetőjét is, a kik részt vettek a szöveg felülvizsgálatának kimeritő munkájában s igy a maguk részéről is hozzájárultak ahoz, hogy Áldásy könyve a magyar Heraldikai irodalom egyik legmegbizhatóbb és leghibátlanabb forráskiadványa legyen.

Bibliophil.

Szilágy vármegye monographiája. Szilágy vármegye törvényhatósági bizottságának megbizásából irta dr. Petri Mór. V. kötet. Kiadja Szilágy vármegye közönsége, 1904.

E nagyszabású munkának immár ötödik kötete fekszik előttünk, mely genealogiai tekintetben a legbecsesebb anyagot tartalmazza. A míg az előző kötetekben az egyes városok, falvak és elpusztult helyek, továbbá a várak urai és egyes nagy családok történetét adta a szerző, addig a most megjelent kötetben a vármegye hajdan való birtokosainak, az ott élt és élő családoknak történetét nyitja.

Óriási anyag állott e tekintetben szerző rendelkezésére nemcsak az oklevelekben, hanem a különböző czélu összeirásokban is, melyek tulajdonképeni becse ép a családok, a birtokosok történeténél tünik ki legszembeötlőbben. Miként az előző kötetekben, úgy a jelen kötetnél is minden lapon nyomát találjuk annak a hangyaszorgalomnak, melylyel a szerző a legkisebb adatot is igyekszik felkutatni, és czéljaira értékesiteni. Alig van család, melyről egynéhány adatot ne tudna felhozni, és alig hisszük, hogy szerzőnek valamely forrásadat kikerülte volna figyelmét.

A kötet a vármegyében birtokos családokat betürendben sorolja fel és azoknak történetét a reájuk vonatkozó irodalom és levéltári anyag segélyével oly bő-

ven adja elő, hogy az egyes családoknál egész hosszú tanulmánnyá nőtte ki magát. Genealogiai táblázatok teszik egyes nagyobb családoknál a leszármazás összefüggését megérthetővé és helyenként a czímer rövid leirását is adja szerzőnk. Maga a kötet anyaga a K betűig terjedő részt foglalja magában, a hátralévő hatodik kötet fogja a mű befejezését tartalmazni.

Szükségtelen bővebben indokolni azt a jelentőséget, melylyel a monographia e kötete a családtörténetre nézve bir. A genealogus kitünő segédkönyvet nyer e monumentális munkában, melynek értéke a családtörténeti kutatásokra nézve mindinkább ki fog tünni a későbbi idők folyamán. Szilágy vármegye büszke lehet e munkára, oly monographia ez, milyennel a többi vármegyék közől csak egy-kettő dicsekedhetik. —*l.*

Hoffähigkeit. Eine Studie von Baron Hermann Tinti. Wien und Leipzig, Braumüller, 1904.

E kis munka megjelenése a napi sajtóban is port vert föl. Bizonyos tendenciákat tulajdonitottak a füzetnek, összeköttetésbe hozva azt az uralkodó család egyes tagjainak az utóbbi időkben kötött nem egyenrangu házasságaival. Azonban, ha a füzetet átlapozzuk, úgy találjuk, hogy szerző korántsem akart e nem egyenrangú házasságok egyenrangúsításáért síkraszállani, voltaképen egész más indokok vezették őt tanulmányának megirásában.

Tanulmánya első részében az udvarképességről szól, vagyis arról a jogról, melyet a magyar és az osztrák monarkia régibb nemessége formálhat arra, hogy az udvarnál megjelenhessék. Az udvarképesség mai formája százados fejlődésre tekint vissza és egyelőre addig tart, mig az uralkodó másként nem határoz. A leszármazás bizonyos számú apai és anyai nemesi őstől, másszóval a kamarási próba adta meg eddig az udvarképesség jogát, mely alól természetesen kivételek voltak. Már most egy hézag a családfán, egy házasság, melynek kötésénél a leszármazás kifogástalan voltára tekintettel nem voltak, az utódokat kizárta e jogból, bármily régi históriai multu család tagjai legyenek is azok. De viszont történtek a kamarási méltóság adományozásánál is kivételek, még pedig elég gyakran a régi, igazán érdemeket szerzett nemesség rovására. E helyzet megszüntetése czéljából szerző bizonyos reformokat javasol. Utal arra, hogy pl. a csillagkeresztes rend mai határozatai nagyon szigoruak és hogy pl. az alapitványképességgel biró nő, amennyiben férje nem kamarás, udvarképességét elveszti. Ebből kifolyólag állitja fel szerző azt a követelést, hogy a nem nemes nő, ha nemes férfihoz megy nőül, az egyházi esketés által ipso facto férjével egyenrangu legyen, akkor is, ha férje szuveréni méltósággal bir.

A második fejezetben szerző a bárói méltósággal foglalkozik és itt bővebben kiterjeszkedik azon — szerinte — mellőzésre, mely a régi bárói családokat napjaink tömeges bárósítása és nemesítése által érte, és hangsúlyozza azt, hogy azért bizonyos rekompenzáczió illetné meg e családokat. A harmadik fejezetben végül «reformjavaslatok»-kal áll elő. E reformjavaslatok részben a kamarási méltóságra, részben a csillagkeresztes rendre vonatkoznak.

A kamarási méltóságra nézve azt kivánja, hogy erre jogigénynyel birjanak a) Ausztria és Magyarország herczegi, grófi és bárói családjainak nagykorú férfitagjai a mennyiben ki tudják mutatni, hogy nemességük a kérvény benyújtásának napjától visszafelé számitva legalább 150 éves és ha a folyamodó anyja nemesi származásu, b) a «ritterbürtig» családok tagjai a manapság érvényben lévő őspróba letevése mellett. A csillagkeresztes rendre nézve ugyancsak a) a herczegi, grófi és bárói családok nagykorú nőtagjai, a mennyiben férjeik a kamarási rangot birják és legalább 150 éves nemességet ki tudnak mutatni és ha anyjuk nemesi származásu, b) a «ritterbürtig» családokból származó nők, a ma is érvényes őspróba letétele mellett és ha férjeik kamarási méltósággal birnak. Továbbá követeli, hogy udvar- és alapitvány-képességgel ruháztassanak fel Ausztria és Magyarországnak 1848 ótai miniszterelnökei nejeikkel együtt és egyenes férfi utódjaik, a mennyiben nemesi ranggal birnak. Követeli továbbá, hogy a régi osztrák, feudális bárói családok az «új» bárókkal szemben bizonyos megkülömböztetésben részesüljenek, továbbá, hogy mindennemű külömbség a régi és új módon őspróbát tevők között elvileg kizárassék. Az utolsó fejezet végül magyarázatokat tartalmaz e követelésekhez. Ezekből kiemeljük, hogy a 150 évi időközt szerző azért kivánja, hogy idővel azok a családok is elnyerhessék a kamarási méltóságot, melyek nemessége ma még nincs 150 éves. A régi bárók rekompenzációját az «uj» bárókkal szemben részben a grófi rang adományozásában látja, azonban hangsulyozza, hogy felfogása szerint a grófi czím és rang adományozása régi bárói családok részére tulajdonkép nem tekinthető ezekre nézve számottevő kitüntetésnek.

Tinti báró röpirata elég érdekesen van megirva, azonban a benne foglalt «reformok» oly radikális változást jelentenének az udvar-, és alapitvány-képességet illetőleg, hogy valószinűleg hosszú időre csak pium desideriumoknak fognak maradni. —*y.*

PAULER GYULA EMLÉKEZETE.

Felolvastatott a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1904 deczember 15-ikén tartottt nagygyülésén.

Mélyen tisztelt Közgyülés! Ha a rohanó éveket tartanám földi életem legfőbb kincseinek, fel kellene most nekem is jajdulnom a római költővel: Eheu fugit irrevocabile tempus! Ime már én is odajutottam, hogy emlékbeszédet tarthatok, még pedig nem csupán megbizásból, még kevésbbé fenhéjázásból, hanem azért, mert személyesen is ismertem azt a férfiut, a kinek emlékét a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmányának felszólítására ez alkalommal feleleveniteni becsületbeli kötelességemnek tartom!

De én nem törődöm a hajamat már tépdeső és csipdeső hosszú évsorral, hanem csakis azon veszteség, a mely Pauler Gyula elhunytával a hazai történettudományt és e Társaságot is érte, boritja el bánattal a szivemet!

De vajjon csakugyan Társaságunkat is veszteség érte Pauler Gyula halálával? Mert látjuk, hogy gyászolja őt a Magyar Tudományos Akadémia, gyászolja a Magyar Történelmi Társulat s bennünket megelőzőleg már szép emlékbeszéddel áldozott emlékének a Szent István-Társulat. Ámde, ha végig megyünk az Akadémia kiadványain, ha beletekintünk a Történelmi Társulat folyóiratába, mindenütt ott látjuk Pauler Gyula tevékeny, éles elméjének maradandó alkotásait, ellenben hiába forgatjuk át Társaságunknak immár 21 kötetre terjedő «Turul»-ját, vagy egyéb kiadványait, nem leljük azokban Pauler Gyula dolgozatait. Csak mint igazgató-választmányunknak tagja vett részt kezdettől fogva Társaságunk felvirágoztatásában.

Csakhogy egy Társaság czélját nem csupán közvetetlenül lehet előmozditani. Ha valaki például egy középülethez telket, vagy 10 ezer darab téglát ad, sokkal többel járul hozzá, mint az a kőműves, a ki pénzért a téglákat közvetetlenül egymásra rakosgatja.

Éppen nem kellett fáradságosan kutatnom, mindjárt eszembe ötlött, oly nyilvánvaló igazság az, hogy Pauler Gyula, ha közvetetlenül egyes értekezések irásával nem is szolgálta Társaságunk ügyét, egész irodalmi irányával és működésével annálinkább előmozditotta Társaságunk czéljait.

Mert vegyük csak elő régi, összes multunkkal foglalkozó történetiróink könyveit! Látjuk, hogy a XVIII-ik századbeliek mind kormánypártiak és csak «hungarus»-ok, de nem magyarok; látjuk, hogy a XIX. századbeliek egész talán 1880-ig mind ellenzékiek és nemzetiek; de azt látjuk, szomoruan látjuk, hogy mindannyian kritikátlanok.

Pedig megforditva, se nem kormánypártiaknak, se nem ellenzékieknek, hanem birálóknak, csakis a valót kutatóknak, csakis a valót elfogadóknak kellett volna lenniök. Mert, mint Pauler Gyula mondja, a tudomány lehet hézagos, lehet tökéletlen, de valótlanságot soha sem vehet fel magába. (Századok, 1871. 570.)

Pauler Gyula hazánkban, ha nem is úttörője, de mindenesetre elsőrangú harczosa lőn a történelmi birálatnak, a kritikának. Már pedig ezt megerősiteni, felvirágoztatni Társaságunknak is szoros és eddig hiven teljesitett teendője.

Alkalmassá tette Pauler Gyulát e birálatra az, hogy ő történetirói munkálkodását előzőleg

bölcseletileg sokat gondolkozott a történelem valódi hivatásáról s a hibás kiinduló pontok veszélyeiről. E közben magasan felülemelkedett a hétköznapi politikai, vallási, osztálykülönbségi pártviszályokon s igy nem vezethette őt félre sem a nemzeti hiuság, sem a tulzott vallási türelmetlenség, sem a multban is saját magát kereső pártpolitika, még kevésbbé valami, napjainkban felkapott üres jelszó.

Megkezdette pedig birálati tevékenységét 1883-ban. Ekkor jelent meg «Anonymus külföldi vonatkozásai» cz. értekezése s ezzel állott azok sorába, a kik helyesen azt hirdették, hogy nem elég a történelmi kutfők tudósitásait jól-rosszul összeállitani, hanem előbb meg kell állapitani valamely régi iróról, mikor élt, mit tudott és szavahihető-e?

Egy évvel később «A Hartvik-legenda és pesti codex-e» cz. értekezésével Szent István életiratainak összehasonlitását inditotta meg és ez ügyben még kétszer felszólalt.

De legnagyobb munkát a kutfőbirálat terén nagy művének «A magyar nemzet története az árpádházi királyok alatt» készitése közben vitte véghez. Ekkor fogott hozzá hazai krónikáink legnevezetesebbikének, a Bécsi Képes Krónikának birálatához. Összeszedte éles elméjének minden erejét, ismereteinek bőségét, hogy szétválaszsza e krónikában a régi, hiteles tudósitásokat a későbbi toldásoktól és megállapitsa azt, hogy az árpádkori részek mikor irattak? Fejezetről-fejezetre, sokszor mondatról-mondatra kimutatja, melyek valók III. Béla, melyek IV. Béla korából s melyek 1282 után irt toldások. Folytatá e nagy fáradtsággal járó s látszólag annyira hálátlan kutatását 1900-ban megjelent «A magyar nemzet története Szent Istvánig» cz. műveirásakor. Ekkor deritette fel azon viszonyt, a mely Anonymus műve és a Képes Krónika részei közt van, ekkor állapitotta meg, hogy mindkettőnek mily gyarló ismereteik voltak a honfoglalásról és a külföldi kalandozásokról. És ha majd egykor egész tisztára meg lehet határozni, hogy a Képes Krónika hány részből áll s egyes részei mikor keletkeztek, azt jó részben Pauler Gyula nagy tudásának, lelkiismeretes kutatásának lehet köszönnünk.

Már most az a genealogus, a ki tudja, hogy a Képes Krónika kutforrása a magyar nemzet aranyága: az Árpád-család nemzedékrendjének; a ki tudja, hogy Anonymus müvében és a Képes Krónikában vannak legrégibb tudósitásaink a magyar nemzetségekről és a jövevény családokról, az hálával fogadja Pauler kutatásainak eredményét. Az ilyen genealogus megtudja becsülni azt, hogy Pauler Gyula neki utmutatást adott e kutfők értékére nézve s megmenté őt attól, hogy a nemzedékrendeket és hozzáfüzött magyarázatait homokra épitse.

Ha itt megállapodnánk, akkor még keveset mondottunk volna azon érdemekről, a melyeket Pauler Gyula a genealogia terén szerzett.

Ha azt mondja valaki, hogy a genealogia a hizelgés tudománya, én nem csodálkozom, mert a látszat sokszor e mellett szól. A genealogia és heraldika leginkább a nagy urakkal, az előkelő családokkal foglalkozik és tagadhatatlan, hogy eddig egy-egy genealogiai mű gyakran a családi hiuságnak vagy fitogtatásnak köszöné keletkezését.

Ámde az igazi genealogiára e szemrehányás mégis igaztalan. Az igazi genealogia nemcsak a felemelkedés, a hősies küzdés példáit tárja elénk, hanem a csúf elfajulás, a gyászos enyészet eseteit is pártatlanul felsorolja. Az igazi genealogia csak annyiban foglalkozik jobban és sürübben a legnevesebb, a legjelesebb és érdemesebb családokkal, a mennyiben a földrajz is első kötelességének tartja leirni a kimagasló hegylánczokat, mert azok szabnak irányt a folyóknak s az alsóbb rétegek elhelyezkedésének.

Egyet azonban, mélyen tisztelt Közgyülés! el kell ismernünk. S ez az, hogy, ha a genealogiai tudomány kritikátlan, akkor valóban hizelgő élősdivé válik, akkor a történelem elősegitése helyett borzasztó tévedéseket okoz, és tanitás helyett szégyenletes mesékkel ámitja az embereket. A számos nagyzoló és zagyvalékos nemzedékrendeken kivül Lehoczky Stemmatographiája egymagában is igazolja ezt. Sőt, nagyon jól tudjuk, mélyen tisztelt Közgyülés, hogy egyes, tisztátalan szándéku és a genealogiai tudományt nem előmozditó, hanem meggyalázó iródeákok, attól sem riadtak vissza, hogy koholt nemzedékrendjeik támogatására hamisitványokat is készitsenek vagy közöljenek és igy még inkább tönkre tegyék a genealogia hitelét. Kell-e emlitenem Skalich Pált, továbbá a Trophæum Estora-

sianum szerzőjét, Szklenárt, Szirmay Antalt és Kemény Józsefet? Nemde ezek valóságos farkasvermeket ástak a genealogiai tudomány művelői elé az ő hamisítványaikkal?

Épp azért Társaságunknak a legnagyobb örömmel kellett fogadnia és üdvözölnie azon, Társaságunk egyik czéljául is kitűzött működést, a melyet Pauler Gyula az oklevél-birálat terén kifejtett.

Pauler Gyula 1888-ban, a magyar királyságnak a meghóditott Horvátországhoz való viszonyát vizsgálgatván, ütődött bele azon kőbe, a melyet koholt vagy hamis oklevélnek nevezünk. Azelőtt, nem pillantván bele az eredeti kutforrásokba, ő is könnyedén átvette mások véleményét egy-egy iratról, mint azt pl. a Szilveszter-bulláról 1884-ben irt szavai elárulják. De 1888-tól kezdve, bár igazi diplomatikussá már nem képesithette magát, mégis teljes erejével rajta volt, hogy az igazi leveleket a hamisaktól megkülönböztesse.

Mekkora sikere volt mindjárt 1888-iki kutatásainak, megmondja Fejérpataky László első rangú diplomatikusunk a zárai és spalatói 1102—1103. évekre tett levelek koholásának ismertetésében: «Igaza volt Pauler Gyulának, midőn e két oklevél tarthatatlanságát, a melyek felett a kritika addig úgyszólván észrevétlenül átsiklott, meggyőző históriai okokkal kimutatta. Nem vezették őt félre az oklevelek formulái, a melyek a dalmát-horvát oklevelek mintáját követik». (Kálmán király oklevelei, 77. l.)

Ez ügyben szerzett tapasztalataival mintegy fölfegyverkezve indult neki Pauler Gyula a magyar történelem árpádkori részének. Mily alapos, nem csupán az előző történetírók szavait változtató, hanem mindenütt az eredeti kutforrásokra épitett művet irt, nagyon jól tudjuk, hisz mindig használjuk, ha árpádkori dolgokról kell irnunk vagy magunkat valamiben tájékoztatnunk. E művének megirásakor azonban a magyar családtörténetnek is nagy szolgálatot tett, mert mintegy 30 darab iratról deritette ki, esetleg másoknál meggyőzőbben mutatta meg, hogy ezek éppen nem oklevelek, hanem a történelem mezejéről kiirtandó gyomok. Bárha ez iratok gyakran oly fényes nevű családokat érintettek, mint a Frangepán vagy a gróf Kemény valának, oly nevezetes egyházak érdekeit védni látszottak, mint a veszprémi, pécsi, pannonhalmi, a történeti igazság kimondásától el nem állott.

Ha igazán akarjuk megitélni Pauler Gyula működését, még egyet nem hagyhatunk figyelmen kivül. Vegyük csak például mily szintelen még Szalay Lászlónak vagy Horváth Mihálynak történeti könyveiben az árpádkori vezérférfiak névsora. Szalay az 1217-ben szentföldi hadjáratra induló magyar főurak közül csak egynek tudja nemzetségét, családját. Sajnos, e tudása is hamisitványon alapszik és igy helytelen. (Magyarország története, I. 287.) Ellenben ha Pauler Gyula művében ugyanazon névsort végig nézzük, látjuk, hogy mindenik főurnak nemzetsége, némelyiknek családja és családi fészke is meg van jelölve!

Még jobban értékesitette Pauler Gyula az árpádkori nemzetségek és családok multjáról, részben éppen Társaságunk folyóiratában kideritett eredményeket IV. vagy Kún László uralkodásának előadásánál. Csak igy, hogy az egyes pártvezérek nemzetségét, várait, rokoni összeköttetéseit feltünteti, árad világosság arra a mélységesen sötét két évtizedre; igy nem lesz az többé, Pauler Gyula szavaival élve, «érthetetlen chaos, a melyben semmi összefüggést sem lehet felismerni».

Éppen ebben áll tehát Pauler Gyula nagy érdeme, hogy a genealogiai tudomány vivmányait belevitte a magyar általános történelembe. Mit is érne minden fáradozásunk, a hazai családok történetében tett minden fölfedezésünk, ha azt a részletes kutatásokat összefoglaló, általános történetirók föl nem használnák, s a müvelt közönség kezében forgó nagy műveikbe bele nem szőnék és igy Társaságunk nagy vivmányait lassan-lassan közkincscsé nem tennék?!

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Méltán áldozik tehát Társaságunk is Pauler Gyula emlékének! Azon már csak váratlanságánál és hirtelenségénél fogva is megdöbbentő hir, a mely 1903 julius 8-án Pauler Gyula halálát hirdetve, hazánkon végig futott, nem ok nélkül sujtá Társaságunkat is, nem ok nélkül kelté a sulyos veszteség érzetét bennünk is!

De azért, ha oly, igazán magasra emelkedett történetirói érzékkel keressük és szeretjük az igazságot, mint Pauler Gyula kereste és szerette, ha a történeti birálatnak akkora ereje és szeretete él bennünk, mint ő benne élt, akkor Pauler Gyulának csak testét szakitá el tőlünk a halál, nemesebb része, igazságszerető lelke velünk marad.

Dr. KARÁCSONYI JÁNOS.

NÉGY CZIMERLEVÉL.

(Négy czimerképpel.)

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság kiváló feladatai közé tartozik régi czimereink teljes sorozatának összegyüjtése, még pedig lehetőleg az eredeti czimereslevelek alapján. E czélnak kivánok szolgálni, a midőn alább négy eddig ismeretlen czimerlevelet mutatok be.

Kor szerint menve, az elsőt Báthory István lengyel király és Erdély fejedelme adományozta *Csókássy Mihálynak*, 1582 április 10-dikén.

Csókássy Mihály erdélyi vitéz nemes ember, ki fejedelmét Lengyelországba is követte, elpanaszolta a fejedelemnek, hogy őseinek czimeres-

levele a mostoha idők viszontagságai között elveszett, ennélfogva a király és fejedelem őt és mindkét ágon lévő maradékait ujból felvette Erdély és Magyarország kétségtelen nemesei közé. Ezen fejedelmi kegyre vitézünk bőven reá szolgált a lengyelországi hadjáratokban, a megelőző években ugyanis részt vett négy ellenséges vár vivásában, melyeket sikerült is a királynak a moszkvai nagyfejedelemtől visszafoglalni és saját hatalma alá hajtani, ezenkivül Plescoviának hosszu ideig tartó ostrománál a legnagyobb készséggel és bátorsággal végezte hüséges szolgálatait.

Az ujra adományozott ősi czimer a következő; kék mezejű pajzsban balra fordult, ágaskodó, hátranéző, természetes szinü farkas, két első lábával aranyos zászlót tart. Sisakdisz a pajzsalak leveles koronából kinőve; takaró: ezüst-arany.

A czimer az oklevél élén áll s négyszögletü arany keretbe van foglalva. A czimer és a keret között lévő ür felső fele kék, alsó fele vörös.

A czimer úgy szerkezet, mint kivitel tekintetében igen gyönge; úgy látszik, hogy a királyi udvarban nem igen volt akkor jártas kezü czimerfestő. Még a kanczellária ellen is kifogást emelhetünk, mert a szövegben lévő czimerleirást igen hanyagul fogalmazta, adván a kitüntetettnek háromszögletü fekete (!) pajzsban fekete farkast.

Hogy a Csókássyak régibb czimere milyen volt, nem tudjuk, igy azt sem határozhatjuk meg, hogy az elődök által használt czimer volt-e befolyással a fejedelem által ujonnan adományozottra?

Az oklevél szövege a következő:

Nos Stephanus dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Massoviæ, Samogitiæ, Cioviæ, Voliniæ, Podlahiæ, Livoniæque etc. dominus, nec non Transilvaniæ princeps, memoriæ commendamus tenore præsentium significantes, quibus expedit universis, quod nos, cum ad nonnullorum fidelium consiliariorum nostrorum humillimam supplicationem majestati nostræ propterea factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis fidelis nostri egregii Michaelis Chiokássy, quæ ipse majestati nostræ Polocensis, Velkilucensis, Zavolociensis, Ostroviensique arcium hostilium expugnatione, quas a magno Moscorum duce superioribus proximis annis armis nostris in potestatem nostram redegimus, ac denique diuturna obsidione civitatis Plescoviensis, summa cum animi sui promptitudine et alacritate fideliter exhibuit et impendit ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est, ex speciali igitur gratia munificentiaque nostra regia eundem Michaelem Chiokassy, alioquin etiam maiorum suorum nobilitate insignem, sed quorum documenta litteris mandata, per injuriam temporis amissa esse perhibentur, hæredesque et posteritates ejusdem utriusque sexus universos de novo in cœtum et numerum verorum Transilvaniæ et Ungariæ nobilium cooptandos, assumendos, ascribendos, annumerandos et aggregandos, ac hoc modo eam monumentorum nobilitatis jacturam, nostris hisce præsentibus sarciendam esse duximus, decernentes, expresse, ut idem Michael Chiokásy hæredesque et posteritates ejusdem utriusque sexus universi, omnibus iisdem privilegiis, libertatibus indultis, immunitatibus et juribus,

quibus ceteri veri Transilvaniæ et Ungariæ nobiles utuntur, fruuntur et gaudent, uti, frui et gaudere in perpetuum possint et valeant; imo cooptamus, assumimus, ascribimus, annumeramus et aggregamus, atque amissa priora documenta revocamus in integrumque restituimus, ac si nullo unquam superiore tempore interiissent. Pro ampliori vero, erga eum exhibita nostra liberalitatis regiæ argumento hæc arma seu nobilitatis insignia: scutum videlicet triangulare nigri coloris, *(helyesebben «coerulei coloris»)* in cuius campo lupus nigri coloris sursum erectus depictus est, ore hiante, lingva exerta et collo versus tergum reflexo, qui anterioribus pedibus vexillum auratum tenere cernitur. Supra scutum galea est militaris, in cuius superficie diadema regium collocatum est; ex quo dimidius lupus priori, in scuto depicti per omnia similis exurgit. Scutum per utraque latera teniæ seu fasciæ aurei et nigri coloris, ex summitate galeæ descendentes, haud indecore exornant, quemadmodum hæce omnia in capite seu principio præsentium litterarum nostrarum depicta et arte seu manu pictoris, suis ad id accommodatis coloribus clarius expressa, ac figurata conspiciuntur, eidem Michaeli Chiókássy, ipsiusque hæredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, dedimus, donavimus et contulimus, annuentes, animoque deliberato et ex certa scientia nostra concedentes, ut iidem hujusmodi arma seu nobilitatis insignia, more aliorum Transilvaniæ et Ungariæ nobilium armis utentium, a modo in posterum, ubique in prœliis, duellis, monomachiis, torneamentis, hastiludiis, clypeis et aliis quibuslibet exercitiis nobilitaribus et militaribus, nec non sigillis, tentoriis, velis, cortinis, domibus, auleis, annulis, vexillis et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quo eos ab omnibus et singulis cujuscunque status, conditionis, dignitatis et præeminentiæ homines existant, insignitos dici et nominari haberique et reputari volumus, ferre gestare, illisque uti, frui et gaudere in perpetuum possint et valeant. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam præsentes litteras nostras, secreti sigilli nostri, quo in rebus Transilvanicis utimur, pendentis munimine roboratas eidem Michaeli Chiokássy, ipsiusque hæredibus et posteritatibus utriusque sexus universis clementer duximus esse dandas et concedendas. Datum per manus magnifici fidelis nobis sincere dilecti Martini de Berzevicze, equitis et per Transilvaniam cancellarii nostri ac capitanei Starogradiensis in arce nostra regia Rigensi, decima die mensis aprilis anno domini millesimo quingentesimo octogesimo secundo, regni vero nostri sexto.

Stephanus, rex.
Martinus de Berzevicze, cancellarius.

Eredetije Horváth-Rhédey Johanna grófnő levéltárában van Alvinczen.

Jártasabb kezü czimerfestő munkája a szépen stilizált Iwchych czimer. Prágában, 1592 április 3-dikán adományozza ezt II. Rudolf, teljesitett és még teljesitendő hü szolgálatai fejében Iwchych Mátyásnak és általa Péter, Márton és Ilona nevü testvéreinek. Az oklevél szövege elmondja, hogy a Iwchych-ek nemes szülőktől származtak ugyan és mindig nemesi szabadságnak örvendettek, most azonban, a király, hogy érdemeiket kitüntesse, ujból felveszi őket Magyarország valódi és kétségtelen nemesei sorába, megengedve, hogy mint eddig, úgy ezután is mindkét nembeli utódaikkal egyetemben nemesi kiváltságokkal éljenek. Egyuttal kegyelme bizonyságául és kétségtelen nemességük jeléül a következő czimert adományozza nekik: kék pajzsban, hármas zöld halmon álló jobbrafordult arany griff, első lábaival véres törökfőn átszúrt kétélü kardot tart. Sisakdisz: koronából növekvően a pajzsalak. Takaró: kék-arany és fekete-arany.

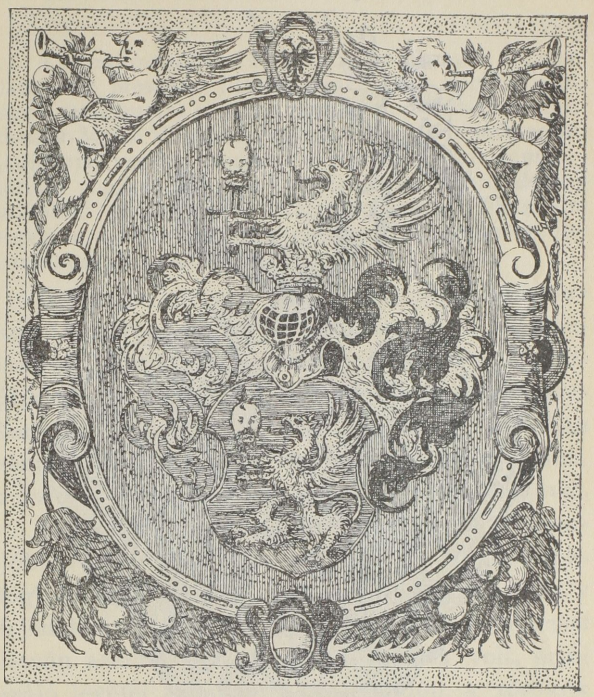

A czimerlevél szövegében a czimer leirása következő:

«Scutum videlicet militare erectum cœlestini coloris, cuius campum triiugis viridis monticulus occupat, cui integer crocei coloris gryphus alis expansis ore hianti, lingua exerta caudaque elevata posterioribus pedibus dispositis ac in dextrum scuti latus progrediens insistere, anterioribus vero bipennem nudum cum infixo illi capite Turcico cruore madentem capillotenus fortiter apprehensum tenere cernitur. Scuto impositam galeam militarem apertam, regia corona dimidium, priori per omnia similem gryphum producente ornatam. A summitate vero, sive cono galeæ laciniis, seu lemniscis hinc crocei et cœlestini, illinc nigri et crocei similiter colorum in scuti oram fluitantibus illudque decenter adornantibus, prout hæc omnia in capite

seu principio præsentium literarum nostrarum pictoris manu et artificio propriis suis coloribus recte depicta esse cernuntur».

A czimerlevél, melynek hártyára irott eredetije szintén Horváth-Rhédey Johanna grófnő levéltárában Alvinczen van, 1598 május 5-dikén lett Bihar vármegyében kihirdetve, mint azt nemes Maiadi László, a vármegye jegyzője bizonyitotta.

A harmadik levél is nemesitéssel kapcsolatos czimeradományról szól. II. Ferdinánd Bécs-

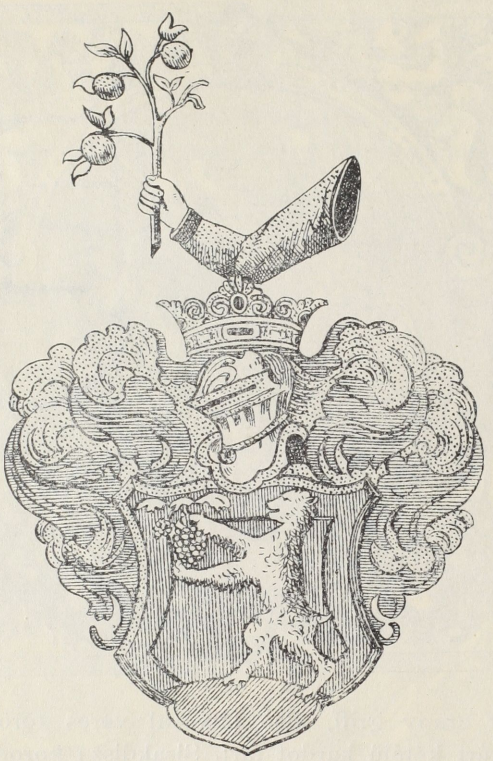

ben 1632 deczember 20-dikán, tekintetbe vévén a félnemes (agilis) *Almássy Istvánnak* különböző helyeken és időkben teljesitett hüséges szolgálatait, őt nem nemes állapotából kiveszi, feleségével Kuun Katalinnal és hasonlóan Katalin nevü leányukkal valamint unokatestvérével, Almássy Jakabbal egyetemben felveszi Magyarország és kapcsolt részeinek kétségtelen nemesei sorába, ennek látható jeléül következő czimert adományozva nekik: vörös pajzsban zöld alapon balra fordult természetes szinü medve, első lábaival leveles kék szőlőfürtöt tart. Sisakdisz: leveles koronán vörös ruhás könyöklő kar, markában zöld levelü almafa ágat tart három vöröses-aranyas almával. Takaró: kék-arany.

A czimer az oklevél élén tojásdad keretben aranyszélü, diszitett kék szőnyegre van fektetve; az egész igen szépen festett barokk izlésü alkotás.

A czimerlevél szövege igy hangzik:

Nos Ferdinandus secundus dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Ramæ, Serviæ, Galliciæ, Lodomeriæ, Cumaniæ, Bulgariæque etc. rex, archidux Austriæ, *(etc. teljes czim)* memoriæ commendamus tenore præsentium significantes, quibus expedit universis, quod nos, cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem nostræ propterea factam majestati, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum meritis, fidelis nostri agilis Stephani Almassy, que ipse, sacræ primum regni nostri Hungariæ coronæ et deinde majestati nostræ, pro locorum et temporum varietate, fideliter exhibuit et impendit, seque imposterum quoque exhibiturum et impensurum pollicetur; cum igitur ob id, tum vero ex gratia et munificentia nostra regia, qua quosque de nobis et republica christiana bene meritos et virtutis colendæ studiosos, antecessorum nostrorum divorum quondam Hungariæ regum exemplo prosequi, eisque certa virtutum suarum monimenta, quæ ad majora quæque præstanda eos incitare possent, decernere consvevimus; eundem itaque Stephanum Almassy, simul cum conjuge ipius Catharina Kuun, ac filia similiter Catharina, sed et patruele, Jacobo scilicet Almassy, suis e statu et conditione ignobili, in qua hactenus perstitisse dicuntur, de regiæ nostræ potestatis plenitudine et gratia speciali eximentes, in cœtum et numerum verorum et indubitatorum regni nostri Hungariæ et partium ei adjectarum nobilium duximus cooptandos, annumerandos et adscribendos. Annuentes et ex certa nostra scientia animoque deliberato concedentes, ut ipsi, a modo imposterum, futuris et perpetuis semper temporibus omnibus illis gratiis, honoribus, indultis, privilegiis, libertatibus, juribus, prærogativis et immunitatibus, quibus cæteri veri et indubitati, regni nostri Hungariæ et partium ei subjectarum nobiles, hactenus quomodolibet, de jure vel consvetudine usi sunt et gravisi utunturque et gaudent, uti, frui et gaudere possint et valeant, hæredesque et posteritates ipsorum utriusque sexus universi valeant atque possint. In cujus quidem nostræ, erga ipsos exhibitæ gratiæ et clementiæ ac liberalitatis testimonium, veræque et indubitatæ nobilitatis signum hæc arma sive nobilitatis insigma, scutum videlicet militare erectum rubri coloris, fundum illius viridi campo occupante, in quo integer niger ursus divaricatis et distentis posterioribus pedibus et tota corporis mole arrecta erecte stare, atque anteriorum pedum sinistro ad rapiendum protenso, dextro vero botrum uvæ ostentare, inque dextram scuti partem conversus esse cernitur; scuto incumbentem galeam militarem clausam regio diademate, dextrum brachium humanum rubra manica indutum, ac in vola ipsa ramusculum pomiferum foliis virescentibus et pomis turgentem, proferente ornatam; a summitate vero, sive cono galeæ lacinis, seu lemniscis, utrinque cæruleis et candidis, in scuti extremitates sese diffundentibus scutumque, ipsum decenter exornantibus,

quemadmodum hæc omnia, in principio seu capite præsentium literarum nostrarum, pictoris edocta manu et artificio, propriis et genuinis suis coloribus depicta et dilucidius ob oculos intuentium posita esse conspiciuntur, eidem Stephano Almassy ac per ipsum supra nominatis personis, ipsarumque heredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose danda duximus et conferenda. Decernentes et excerta nostra scientia animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo imposterum futuris et perpetuis semper temporibus, eadem arma sive nobilitatis insignia, instar aliorum verorum et antiquorum, dicti regni nostri Hungariæ et partium ei subjectarum nobilium sub iisdem juribus, prærogativis, indultis, libertatibus et immunitatibus, quibus iidem vel natura, vel consvetudine usi sunt et gavisi utunturque et gaudent, ubique in prælis, certaminibus, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis, ac aliis omnibus et quibusvis exercitiis militaribus et nobilitaribus, necnon sigillis, velis, cortinis, auleis, annulis, vexillis, clypeis, tentoriis, domibus et sepulchris, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus, sub veræ, vetustæ et sinceræ nobilitatis titulo, quo eos ac hæredes ipsorum utiusque sexus universos, ab omnibus cujuscunque status, dignitatis, conditionis et præeminentiæ homines existant, insignitos et ornatos dici, nominari, haberique et reputari volumus et mandamus, ferre, gestare illisque uti, frui et gaudere possint et valeant, hæredesque et posteritates ipsorum utriusque sexus, universi valeant atque possint. Imo nobilitamus, damus et concedimus præsentium per vigorem. — In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam, præsentes litteras nostras privilegiales, secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariæ utimur, impendenti communitas, eidem Stephano Almassy simul et conjugi suæ Catharinæ Kuun ac filiæ, similiter Catharinæ, sed et patrueli Jacobo similiter Almássy, ipsorumque hæredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose dandas duximus et concedendas. Datum per manus fidelis nostri, nobis dilecti reverendi Stephani Sennyei de Kis Sennye, episcopi Jauriensis, locique ejusdem comitis perpetui, consiliarii nostri et aulæ nostræ per Hungariam cancellarii, in civitate nostra Vienna Austriæ, die vigesima mensis Decembris, anno domini milesimo sexcentesimo trigesimo secundo, regnorum nostrorum Romani decimoquinto, Hungariæ et reliquorum decimo quinto, Bohemiæ vero anno decimosexto. Reverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus dominis Petro sanctæ Romanæ ecclesiæ presbitero cardinale Pazmany, metropolitanæ Strigoniensis et Joanne Telegdy, Colocensis et Bachiensis ecclesiarum canonice unitarum archiepiscopis, Johanne Pyber, electo Agriensis Francisco Ergelio Zagrabiensis, Emerico Lossy Varadiensis, antelato Stephano Sennyei Jauriensis, Paulo David Vesprimiensis, Georgio Draskovich Vacziensis, Benedicto Vinkovich electo Quinqueecclesiensis, antefato Joanne Teleghdino administratore Nittriensis, Gregorio Nagyfalvy electo Sirmiensis, Joanne Iwancsy Tininiensis, Georgio Dubowszky Chianadiensis, comite Vincentio . . . conj electo Rosonensis, Ladislao Hosszuthóthy Transilvaniensis, fratre Joanne Baptista Agatich electo Segniensis et Modrusiensis, ac Joanne Tomko Bosnensis ecclesiarum episcopis, ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Item spectabilibus ac magnificis comite Nicolao Esterházy de Galántha, regni nostri Hungariæ palatino, comite Paulo Rákóczy de Felső-Vadász iudice curiæ, comite Sigismundo Erdeodi de Moniorokerek dictorum regnorum nostrorum Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ bano, comite Christoforo Bánffy de Alsólindva tavernicorum, comite Paulo de Nádasdt cubiculariorum, comite Nicolao a Zrinio agazonum, comite Stephano Nyary de Bedegh janitorum, Thoma Bósnyák de Magiarbél dapiferorum, Paulo Pállfy de Erdeod pincernarum, Emerico Czobor-Szent-Mihály curiæ nostrorum regalium in Hungaria magistris, ac Stephano Pállffy de dicta Erdeod comite Posoniensi, ceterisque quam plurimis regni nostri comitatus tenentibus et honores. Ferdinandus. Stephanus Sennyei eppus Jauriensis.

* * *

A felhajtoit szélén : Publicatæ, proclamatæ et extradatæ sunt presentes litteræ armales seu nobilitatis insignia feria quarta proxima post festum visitationis beatissimæ Mariæ Virginis in oppido Zemplén in sede nostra judiciaria, per me Michaelem Kachiandy juratum notarium comitatus huius Zempleniensis. Anno domini milesimo sexcentesimo trigesimo tertio. Idem qui supra m. p. Coram me Stephano Butkay vice-comite comitatus Zempleniensis.

Eredetije hártyán fehér, kék, sárga és rózsaszin zsinóron függő természetes szinü viaszpecséttel, Tarna-Mérán volt, néhai Török-Szent-Miklósi és Zsadányi Almássy Vincze könyvtárában. A czimerszerző Almássy István azonban semmi családi összeköttetésben sem látszik lenni, a czimer-levél utolsó tulajdonosának családjával.

Hasonlóan más családhoz tartozott azon Szent-Jóbi *Almási* alias *Kőmives István* fejedelmi étekfogó ki 1676 október 29-dikén nyer Apafi Mihály fejedelemtől uj czimeres levelet. Nevezett Almási István azelőtt is kétségtelen nemes volt, erről szóló levelei azonban, akkor, midőn a törökök Szent-Job (Szent-Jog) várát elfoglalták, megsemmisültek. A fejedelem tekintetbe vévén étekfogójának eddigi és még ezentul is teljesitendő, hüséges szolgálatait, uj czimeres nemeslevelet ad neki, a következő czimerrel: kék pajzsban zöld alapon nyillal átlőtt, arany paszomántos vörös ruhás balkar, markában egyenes kardot tart, a melyre turbános török fő van szurva. Sisakdisz nincs, csupán bogláros arany korona fedi a sisakot. Takaró: ezüst-vörös, arany-kék.

A czimer az oklevél élén, egyszerü arany szegélyü zöld kerettel határolt négyszögben áll.

A czimerlevél szövege következő:

Nos Michael Apafy Dei gratia princeps Transilvaniæ, partium regni Hungariæ dominus et Siculorum comes etc. memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis, quod

cum principalis intersit dignitatis circa suorum subditorum conditionem cura pervigili suæ considerationis oculos dirigere, eorumque merita et virtutes in suis præcordiis crebro reminiscentiæ stylo notare, ut quos virtutum opera laudabilia dignos offerunt, emeritis gratiarum donativis debeant condecorari, quatenus per hoc et principalis dignitas in sublime crescat, et status rei publicæ in pluralitate nobilium optata suscipiat incrementa. Exempla itaque illustrissimorum Regni nostri Transilvaniæ alias principum pro exigentia rerum nostrarum ex immensa divinæ bonitatis clementia, nostræ dispensationi et arbitrio concessa, hac in parte imitaturi, cum ad nonnullorum fidelium dominorum consiliariorum nostrorum singularem nobis propterea factam intercessionem, tum vero attentis et consideratis fidelitate fidelibusque servitiis

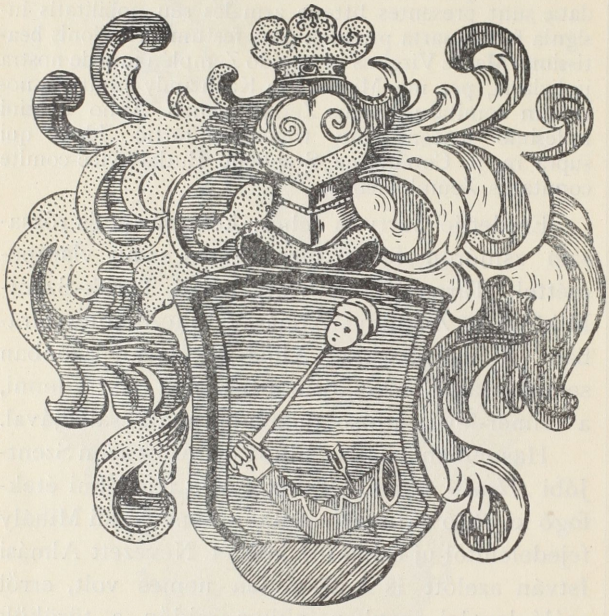

geregii *Stephani Almási* alias *Kőmives de Szent-Jób*, dapiferi nostri, quæ ipse nobis intra aliquot annorum revolutionem, pro locorum et temporum diversitatibus fideliter exhibuit et impendit et quæ deinceps exhibiturum eundem et impensurum nulli dubitamus, eundem itaque Stephanum Almási, hactenus etiam libertate nobilitari gaudentem, verum litteris armalibus in fatali arcis Szent-Job, a Turcis occupatione (ut refertur) destitutum, de speciali gratia et principalis nostræ potestatis plenitudine denuo in cœtum et numerum verorum, natorum, indubitatorum, insignitatorumque regni huius Transilvaniæ et partium Ungariæ eidem annexarum nobilium, annumerandum, aggregandum, cooptandum et adscribendum duximus, prout annumeramus, aggregamus, adoptamus et adscribimus præsentium per vigorem; decernentes expresse, ut a modo deinceps successivis semper temporibus idem Stephanus Almási, hæredesque et posteritates ipsius utriusque sexus universi, pro veris natis, indubitatis, insignitisque nobilibus habeantur et reputentur. In signum autem huiusmodi veræ ac perfectæ nobilitatis eorum hæc arma seu nobilitatis insignia: scutum videlicet militare cœlestini coloris, in cuius campo sive area brachium quoddam humerotenus resectum, sagitaque traiectum, ensem evaginatum, et in eo caput turcicum sursum tenere conspicitur; supra scutum autem galea militaris clausa est posita, quam contigit diadema regium gemmis atque unionibus decenter exornatum, e cono vero galeæ teniæ seu lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes, utrasque oras seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant, prout hæc omnia in capite seu principio præsentium literarum nostrarum docta manu et arte pictoris clarius expressa et depicta esse cernuntur, animo deliberato et ex certa scientia, liberalitateque nostra principali memorato Stephano Almási, ipsiusque heredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose dedimus, donavimus et contulimus; annuentes et concedentes, ut ipsi præscripta arma seu nobilitatis insignia, more aliorum, verorum natorum, indubitatorum, insignitorumque nobilium armis utentium, ubique in prœliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis ac aliis quibusvis exercitiis militaribus et nobilitaribus, sigillis, vexillis, cortinis, velis, auleis, amnulis, clypeis, tentoriis, domibus sepulchris, generaliter vero quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub meræ ac perfectæ nobilitatis titulo, quo eos ab universis et singulis, cujuscunque status, conditionis, gradus, honoris, ordinis, officii, dignitatis, præeminentiæ et functionis hominibus, insignitos dici teneri, nominari et reputari volumus ferre et gestare, omnibusque et singulis iis honoribus, gratiis, privilegiis indultis, libertatibus, immunitatibus et prærogativis, quibus cœteri veri nati, indubitati insignitique nobiles et militares præfati regni nostri Transilvaniæ et partium Hungariæ eidem annexarum homines, quomodocumque de jure et ab antiqua consvetudine utuntur, fruuntur et gaudent, perpetuo uti, frui et gaudere valeant atque possint. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam, præsentes litteras nostras pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas, memorato Stephano Almási, ipsiusque hæredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose dandas duximus et concedendas. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima quinta mensis Octobris, anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo sexto, principatus vero nostri decimo quinto. Michael Apafi, m. p.

Az oklevél felhajtott szélére irva a kihirdetés olvasható: Anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo sexto, die ultima currentis mensis Novembris in generali dominorum regnicolarum trium nationum regni Transilvaniæ, partium Hungariæ eidem annexarum conventu ad diem vigesimam primam prædicti mensis Novembris in civitatem Albam Juliam ex edicto suæ celsitudinis principalis indicto, celebrato, exhibitæ, lectæ, publicatæ, proclamatæque sunt præsentes litteræ armales, sive nobilitares nomine et in persona introscripti, nemine penitus contradictore apparente. Per magistrum Joannem Kendy de Nagy Kend, illustrissimi domini domini principis Transilvaniæ protonotharium.

A fatokban lévő 48 mm. átmérőjü vörös viaszpecsét vörös fehér és kék zsinóron függ. Hártyára irott eredetije Tarna-Mérán, néhai Almássy Vincze könyvtárában volt.

Hogy ezen uj czimeres levelet nyert Szent-Jóbi Almási István családja összefüggésben volt-e azon Boros-Jenőn lakó Almási Istvánnal, ki 1608 augusztus 2-dikán nyert Báthory Gábortól czimeres levelet, adatok hiányában eldönteni nem tudom. Valószinünek azonban a pajzs alaknak némi hasonlósága alapján[1] sem tartom, miután annyi czimerünk van kardot tartó karral, hogy ebből egy eredetre következtetni merész dolog lenne. B. RADVÁNSZKY BÉLA.

[1] Csergheő Géza: Der Adel von Siebenbürgen. Text 113, Tafel 51.

A KARCSAYAK A XIII. SZÁZADBAN.

A pozsonymegyei alsó-csallóközi járásban fekvő Karcsa nevü helyeket már a XIII. század elején emlitik.

II. Endre király 1215-ben az esztergomi érsek kértére quosdam homines Zida, Alg, et eorum consanguineos Bucha et Paulum, — a kiknek elei várjobbágyok voltak, — a várjobbágyi kötelékből felmenti, esztergomi érseki nemesekké teszi s megengedi, hogy ad villam nomine *Corcha* (azaz Karcsa) tartozó földeiket ezentul is birhassák. (F. C. D. III. I. 169).

Hogy a Knauznál (Monum. Strig.) emlitett piscina Corchan — mint Pauler a Honfoglalás kutfőiben lehetőnek tartja, — szinte Karcsához tartozott-e, nehezen dönthető el. Mellette szólna az, hogy a Karcsa szélén tényleg sok tó volt. Az 1253-iki határjárásban (B. C. II. M. V.-ben emlittetik az Agtó, Kech, Gyolcs, Stagnum Barcs, Nog-tó, Stagnum Álvan, Curlous-tó, mi a vidéknek akkori vizbőségét bizonyitja.

Épp úgy nehéz meghatározni, hogy a már 1138-ban Deáki néven emlitett csallóközi helységhez (Knauz M. Str. 97—99.) tartozott-e a XIV. században többször emlitett Deáki-Karcha, a mely ma ép úgy eltünt, mint az akkor még létező Érsek-Karcha, Nipe-Karcha, vagy Bartal-Karcha. Úgy látszik, hogy ezek mind Egyház-Karcha körül feküdtek.

Maga a *Karcsa* név a XIII. században mint Corcha (1225), 1240-ben (W. Arp. O. XI. 316.) mint Caracha 1248-ban (W. II. 209.) Karchan és Carchan, 1253-ban mint villa Karcha, Karcra és (B. C. II. M. III.) Karcsa, 1255-ben mint Karasha, 1315-ben mint Karcha (Stephanus de Karcha), 1347-ben Karcza (Ladislaus Nobilis de Karcza) jön elő; mig később a Karcha és (1256-ban mint Karacha W. XI. 427. 1282-ben ismét mint Corcha Knauz II. 154). Karcsa irás váltakozik, mely utóbbi a mohácsi vész után állandóan megmarad.

A most meglévő Karcsák közül — Damasos-Karcsa, azelőtt Damasa-Telke nevet Damasára (1253.) vezeti vissza, Királyfia-Karcsa a «veri filii Jobagionum Scti.-Regis» a Karcsaiak régi jogviszonyaira emlékeztet. Ettre-Karcsa az Ettre-(Ethuruh, Eguruh) a XV. században Etre Tamással a Csallóközben magbanszakadt nemzetséget juttatja eszünkbe. Kulcsár-Karcsa pedig a Kulcsár, vagy Kulchár-családra vezeti vissza nevét.

A már 1329-ben emlitett Solymos (Zoulmos)-Karcsa tekintettel arra, hogy a sólyom a régi magyarban és a törökben is Kerecse volt, ethimologiailag a Karcsa szót megmagyarázhatná, de ennek ellene szól az, hogy a Karcsa legrégibb formája a Corcha és Karchan más eredetre vallanak.

A XIII. században élt karcsai birtokosokat s azok vérségi összeköttetését az okiratok alapján a következőkben állapithatjuk meg.

a) A XIII. század első felében éltek.

I. *1215* ben Zida, Alg, Bucha és Pál karcsai birtokosok. (II. Endre okirata C. D. III. I. 169).

1240-ben van emlitve először Karcsai Remigius (W. XI. 316).

1253-ban Ethuruh jobbagio castri Posoniensis és fiai Simon, Serafin s Péter Karcsán földet kapnak. (W. II. 206, B. C. II. Mant. XI. lap). Ebben emlitve van Vogya és Kencz (Kerecz? Querch), Thoma és Gutha. Emlitve van az ecclesia Bartholomaei Apostoli.

1253-ban a karcsai várjobbágyok és a várnépek közt vivott perdöntő párbajban emlitve vannak:

a) mint *Jobbagiones*: Ethuruh és fia Serafin, Silvester fia Arazag, Silvester fia Ebed, Othmár fiai János és Joachim, Zolunta fia Inek, Cle-

mens fiai Dobech és Otk, Chobye fia Cheka, Mamley fia *Moramus* — fiával *Jánossal* és Jakab fia Bodo.

b) mint várnépek (Populi Castri Posoniensis): Syda fia Wogya, Quencer clericus, Kenes fia Kemenz, Machow fia Jakab, Elias fia Ivánka, Michael fia Mauritius az egyik Karcsából, Fyntur, Fényes, Tuka, Meza, Chiper — joculátor — és rokonaik a másik Karcsáról.

Az ezen párviadalt követő határjárásnál említve van Abraham filius Delus comitis, Saulusföldje és Buzád-földje.

1253-ban Béla királynak Damasa karcsai birtokáról szóló megerősitésében említvék:

a) mint felperesek Atanas fia Iván, Bodo fia Heym, Remig fia Bartholomeus.

b) mint alperes Zolougus fia Damaza. — Említve van még Mortunus.

Az ugyanezen okiratban átirt, *1243*-ból kelt káptalani okiratban említve van: Barnabas de villa Karasha, ki Mortunus özvegyét hozománya fejében 50 márkával és leányrészében 14 járom szántóval, két hold erdővel, nyolcz hold réttel, nádassal és egy Holmey nevü szolgával elégiti ki.

Mint tőszomszédok conterminales) szerepelnek Remig, Mortunus, Paul, Degre, Basilleus filius Buzád, qui dicitur fuisse pristaldus és comes Latus.

1254-ben (B. C. II. M. I.) az Ethuruh nemzetséghez tartozó telkek (mansiok) birtokosai Béla király okirátában a következők: Sebee, Othus, Mortunus, Jacobus, Elias, Ország, Othmár, Ethuruh, Clemens, Texe.

1255-ben a Béla királynak a gutakarchai jobbágy-fiak (veri filii Jobbagionum Sancti Regis) számára adott kiváltságlevelében (B. C. II. Maut. II.) van: Ombud fia Tamás, Gutha (kitől Guta Karcsa neve) Heyder, Condja, Demen (Dömény) Vega fia Zoyzlo, Milván fia Tamás.

1247-ben (átirva a Giletfi nádor itéletében) B. C. II. M. XXIII. a pozsonyi káptalan előtt Beretszeg (Bereczk ?), Lucas comes, a kik Hees, Dobor rokonuk örökségéből 40 jármot, ex consilio Comitis Buzad de Karcza, Remig comesnek és fiának, Bartholomeusnak eladnak.

1262-ben (Árp. O. XI. 523. l, 356.) Karchai Remig és fiai Bartholomeus és Laugrab Iván fiai Márk és Bodonnal, Buzád comes beleegyezésével (permittente et consciente Buzád de Karacha) Árky-erdőre nézve egyezséget kötnek. Emlitve van itt a fundus curiae Barlei (Basilei helyett) filii Buzád és az Eclesia Scti Bartholomæi.

Az Árky erdőre nézve a felperesek állitják, hogy: «silva illa Árky vocata semper fuit silva eorum *haereditaria*»; továbbá, quod illa eadem silva semper fuerit patris ipsorum comitis Remigii videlicet *avorum* ipsorum et quod per manus hominum sylva memorata de glandibus seminando fuit procreata. Mindkét mondat bizonyitja, hogy már a XIII. század *elején* birtokolták a Karchayak ez erdőt.

Egy XIII. századi évnélküli káptalani okmányleirat emliti Belét és Petrust, kik Benedek fiának, Leustachnak egy darab földet átadnak; mint prolei homines emlitvék comes Farkasius filius Andreæ, magister Petrus frater eiusdem comitis, Comes Farkasius filius Chene, Ylic filius Bartholomæi de Karcha, Bolda filius Chege et Mauritius filius Clementis. (Bartal-letét az Akadémia irattárában).

1260—80. közt Hazai okmánytár III. 14. 19. lap jegyzetében közölt feljegyzésben emlitvék: Olgyay Lőrincz, Gregorius de Bele, Paulus de Karcha, comes Buzád, comes Saulius, Remigius, comites nobiles de Karcha.

1282-ben (Knauz 621.) Chene Chugut fia két szolgálóját eladja. Tanui: Belud filius Buzád és Turcha de Corcha, nobiles de comitatu Posoniensi.

1299-ben Damasa fia János, Iván fia comes Lukácsnak Damasatelkét nyolcz márkáért és három pensa bécsi dénárért átadja. A fassioba beleegyezik comes Luca bátyja, comes Coneh és Mathias. (Pozsonyi káptalani elenchus a muzeumi Bartal-letétben).

1276-ban emlitve van Margit herczegasszony beatificatiójának jegyzőkönyvében Stephanus et Michael de Karcha, Galai Bodo comes tisztjei. (Monum. Vaticana Epis. Weszprimiensis I.) Ugyanott Petrus presbiter Ecclk. Szt. Bartholomæi de Kata (Karcsa).

1289. Karcsai Saul fia László, sógornőjét Aglonthát, Karcsai Sándor özvegyét kielégiti. (W. IV. 346. l.)

1298-ban az Olgyay Péter részére a pozsonyi káptalan által Fulobonban (Fel.-Abonyban) végzett határjárás levelében emlitve van a terra

Elye et Stephani de Korcha nobilium és a terra nobilium de Korcha, Belud fily Buzad. (Hazai oklevéltár 164—165. l.)

1299. Karcsay István vérdij egyessége Hideghét földesurával. (W. V. 225. l. 148. sz.)

1300. Knauz 513. II. 488. Nicolaus et Joannes filii Ladislai de Karcha pro se et pro omnibus cognatis et generationibus suis bizonyítják, hogy egy szolgafijukat eladták.

1347—1352-ig a Dobozi örökség közreeresztéseért folytatott perben (B. C. II. Mant. VII.) a Giletfi nádor által kiadatott itéletben emlitvék: 1. Benedictus fia, Eustach fia László (Ladislaus-Nobilis de Karcha) mint felperes Karchai Bele Dénes és Karchai István fia Péter, mint alperesek, továbbá Karchai István unokája, Péter fia Bele, Péter testvére János, Bele Dénes testvére Mihály.

Továbbá az 1307-iki káptalani bizonylatban, mint Belyud fiai Bele, Péter és Mihály, kik Bele Dobor örökségéből Benedek fiától *Eustachtól* 40 holdat visszatartottak, kivel őseik harmadizi rokonsági osztályban voltak (quia avi eorum inter se per modum æqualis divisionis ad triplices lineales cognationes separati essent).

1287-ben a káptalan előtt Király fia Karchai Pethen fia, Oswald fia Péter egy Karchai birtokrészt Igrich (Etre) Karchai Miklós fia, János fia Péter és Miklósnak, mint anyjuknak, Dominikának leányrészét átadja (Bartal-letét a Muzeumban).

1341-ben Rafael, filius Eliae fil. Bartholomæi és Bartholomeus frater uterinus eiusdem Rafaelis atyai örökségükben osztozkodnak. (Ugyanott.)

Bartholomeus kapja «villam circa Eclesiam beati Bartholomæi,» Rafael kapja «villam Dyaky Patronatu nihilominus Eclesiæ beati Bartholomæi supradictæ, communiter juri fratrum utrorumque deputato cessissent divisione, ut dictum est, inter se et suos successores perpetue duratura».

1373-ban Beled Karchai István fia János részére Erzsébetnek, Karchai Miklós fia János nejének leányrészét és hozományát kiadja, melynek egy része a Leustach-földön fekszik. (Ugyanott.)

1377-ben Gara Miklós nádor itélete szerint Karchai Pál fia Miklós felperes János fia Andrást, egy második János fia Istvánt és László fia Jakabot, (de Egyházas Karcha) perli Egyházas Karcha, Bartal-Karcha, László-Karcha és Deák-Karcha részeiért. (Ugyanott.)

1400-ban Egyház-Karchai Pál fia Miklós a fenti Egyház-Karchaiakkal a Dobormagalát megosztja. Ugyanott.

Mindezen okmányok alapján az egymással vérségi, illetve rokonsági viszonyban álló ágakat következőkép állithatjuk össze.

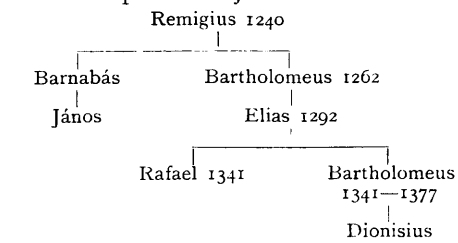

A Rafael és Bartholomeus által megosztott birtokokat, Deáki- és László-Karchát megtaláljuk később 1455-ben, a midőn Mathias filius Stephani, et Joannes filius Michaelis de Egyházas-Karcha maguk és utódaik számára új adomány czimén kérik V. László királytól s meg is nyerik a következő birtokrészeket: egy részt in loco *Dobormagala* et Aprohalom, alio nomine Ujföld, in portione *Bartholomaei*, condam avi ipsorum olim pro dotibus filiae *Barnabas*, *Bartholomaei fratris*, *consorti vero Damasi* quartali puellari datam, továbbá egy részt in terra Korláthfölde, melyekbe őket a pozsonyi káptalan ellentmondás nélkül be is igtatta.

1564-ben pedig: Georgius Somogyi de Deregh et Elisabetha consors eiusdem (Karcsay Mátyásnak Borbála, Amadé Lászlóné után maradt unokája) nec non altera Elisabetha filia Michaelis Karcsai, consors vero Ladislai Rahocsai totalem curiam cum prædio in László-Karcsa, item in prædio Diak-Karcha et Bartal-Karcha, post defectum seminis Michaelis et Mathiae Karchai Ferdinánd királytól maguk és Somogyi György fiai Farkas és György számára megkapják és ezekbe be is igtattatnak.

Karchay Mátyás 1543-ban Pozsonymegye alispánja volt.

Lesz tehát a leszármazás a következő:

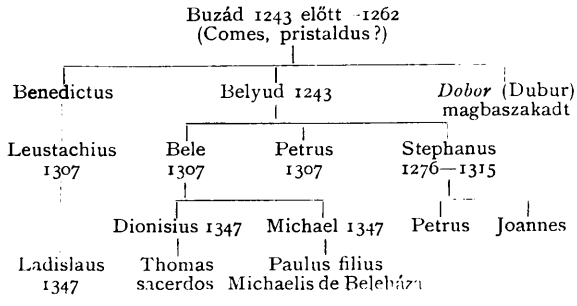

Buzád ágának a Remigius és Iván fia Lukács comes ágával való vérségi összeköttetését bizonyitja, hogy Remig fiainak 1262-iki egyezsége Iván fiai Márk és Bodóval «permittente et consciente comite Buzád de Karcha» történik, ép úgy a Dobor örökségének comes Lucas által Remig fia Bartholomeusnak történt eladása «ex consilio comitis Buzád» — történik.

Továbbá Dobor földjeinek egy részét (Dobormagalát) már 1400-ban az Egyházas-Karchaiak kezén találjuk. Végre 1579-ben Somogyi György, Karchai Erzsébet neje «totalem possessionem Beleháza (a XIII. században fundus curiae Belyud filii Buzád) per defectum seminis hominum familiae Bele alias Berky cum adnexo jure regio a locumtenente Radecio impetrat et statuitur contradicentibus Thoma et Michaele Bele de Beleháza.» Ezek azonban már egy évre rá Beleházában statuáltatnak. Thomas et Michael de Beleháza curiam in possessione Beleház-Karcsa cum jure regio pro haeredibus et posteritatibus universis titulo novae donationis a rege Rudolpho impetrant et statuuntur contradicente Georgii Somogyi et eius consorte Elisabethe.

III. ág. Comes Lucas ága igy származik le:

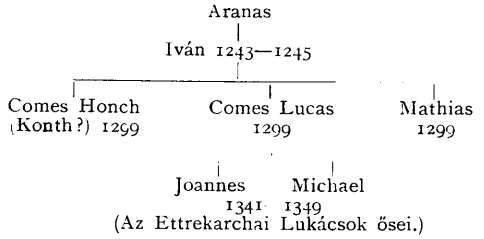

(Az Ettrekarchai Lukácsok ősei.)

IV. László ága. A XIII. század végén két Karchai Lászlóval találkozunk. Az egyik: Ladislaus filius Eustachii filii Benedicti, a Giletfiper felperese s ennek tanulsága szerint 1347-ben még élt, de 1352-ben már meghalt.

A másik Ladislaus filius Sauli de Karcha, a ki 1289-ben Aglonthát, Karchai Sándor nejét, sógorasszonyát kielégiti (W. IV. 346., IX. 504. 363.).

Melyiknek fiai voltak Nicolaus et Joannes filii Ladislai de Karcha, kik 1300-ban egy szolgálójukat eladták (Knauz II. 483), nem tudjuk.

Azt sem könnyü megállapitani, kinek fia volt János, a ki mint Gara nádor 1377-ben kiadott itélő levelében mondatik: 1322-ben, 1339, és 1353-ban Bele Dénes és Karchai István fiaival szerepel, de 1377-ben már nem él, mert akkor már Egyház-Karcha, Deák-Karcha, László-Karcha, Bartal-Karcha megosztásánál csak Jacobus fil. Ladislai szerepel, ki akkor még kiskorú volt s kivel 1400-ban, Jacobus filius Ladislai de dicta Egyházas-Karcsa néven találkozunk és kinek neve 1418-ban a László-karcsai Török Pálnak adott armalisban is előfordul.

A már 1289-ben nagykoru Saulus fia, Lászlónak 1377-ben *kiskoru* fia alig lehetett. Ép úgy az 1300-ban már nagykoru Miklós és János alig lehettek az 1377-ben még kiskoru Jakab testvérei, hanem inkább Saul fia László fiai. Minthogy ezek ketten 1300-ban már nagykoruak voltak s legalább is 1270. körül jöhettek a világra, úgy atyjuknak, Saul fia Lászlónak is már 1250 körül élnie kellett, a mi kizárja, hogy az 1377-ben szereplő kiskoru Jakab apja lehessen. Igy hát a XIII. században élő László ágát kétfelé kell osztanunk.

I. Saul fia Lászlóé:

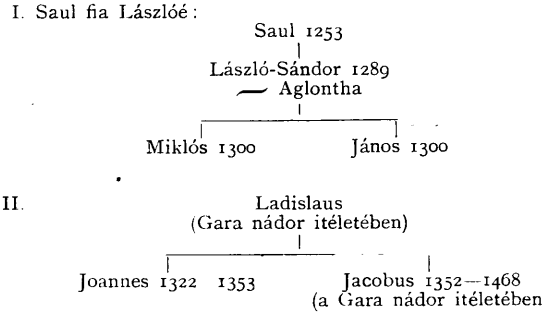

Ezen Jacobus fiait megtaláljuk 1455-ben az egyházas-karcsai birtok révén; nevezetesen egy elenchusban olvassuk: cum mandato statutorio Ladislai V. regis Hungariæ ad capitulum Poson. anno 1455. pro parte Mathiæ et Joannis, ac per eos Michaelis et Stephani filiorum Jacobi de Egyházas-Karcha fratrum condivisionalium titulo novae donationis adnexique juris regii in possessionem Egyházas-Karcsa introducentur.

Ugyanazon évben iktatták be Egyházas-Karchai Mihály-fia Jánost Sipos-Karcsán, nova donatio alapján.

Igy tehát most ezen László ágára nézve a következő leszármazásra jutunk az egyházas-karcsai és dobormagalai birtokrészek tekintetbe vételével.

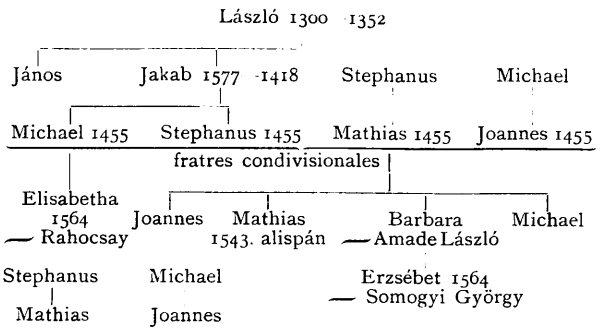

Tekintetbe véve tehát, hogy *László* fia Jakab, örököseinek kezén találjuk Dobormagalát a Dobor-örökség egyrészét, melyért Eustach fia László perelt 1342-ben, s hogy Karchai Erzsébet igényt tart 1579-ben a Beleházi-birtokra, mely 1243—1262-ig Dobor testvérének Belyudnak tulajdona, a legvalószínübb az, hogy László-Karchai vagy Egyház-Karchai László, Eustach fiával azonos.

IV. A XIII. századbeli Karchaiak negyedik csoportjába sorozhatjuk azokat, a kiknek vérségi összeköttetését a fentiekkel meg nem állapithatjuk.

Ezek:

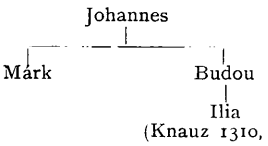

kik 1262-ben Remigiussal perelnek, bár ezeket is valószinüleg a Remig atyafiai közé kell számitanunk. Meghatározhatatlan ágak még ezek is:

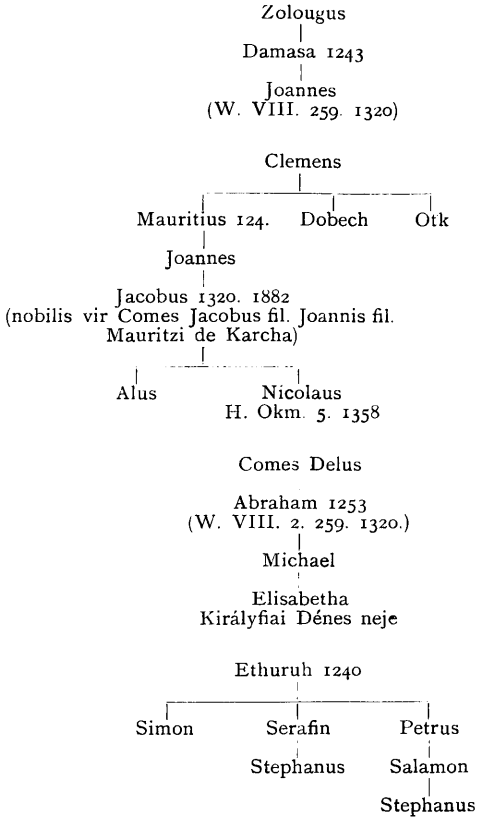

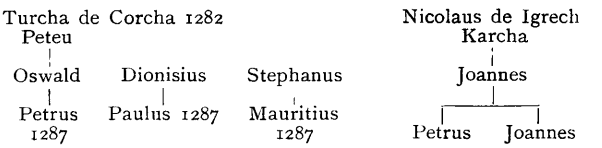

BARTAI BÉLA.

A ZEKCHEWI ÉS ZILAHI HERCZEGH CSALÁD.[1]

(A szövegben foglalt adatok és családi hagyományok alapján).

I.

A Váradi Regestrumban 1235-nél bizonyos Benediktáról olvasunk, a ki a *Bors nemzetségből származó Herczeghnek* felesége. (Regestrum Varadiense 1903. évi kiadás, 307. No. 389/142.)

Az itt emlitett Benedicta férje az a Herczegh volt, a ki 1201-ben mint biharmegyei comes emlittetik. Ezek a Herczegek a Bors, vagy Burs nemzetségből már az aranybulla keletkezésekor Biharmegyében is birtokosok voltak. (Anjou okm. tár III. k. 130. — Orsz. levélt. Neo. reg. fasc. 1686. N. o.).

Ezen adatok szerint tehát, valamint az alább következő tények alapján is kétségtelen, hogy a Zekchewi Herczegh család a *Bors* (Burs, Borsa, Borsu) nemzetségből származik, melyről még a következő helyeken van említés.

[1] E czikket érdekes adatai miatt közöljük, azonban szükségesnek látjuk annak hangsúlyozását, hogy a benne foglaltakkal, főleg a mi a ma is élő Herczegh családoknak a XVI. században kihalt Szekcsői Herczegektől való eredeztetését illeti, nem értünk egyet. *Szerk.*

a) Ugyancsak a váradi regestrumban anno 1222, 282 lap. Nro 340, (237), és anno 1214, 187 lap. Nro 97. (323);

b) A Garam melletti szent Benedeki apátság 1075. évben kelt privilegiumában *(Fejér* C. D. I. k. 428; II. k. 67.);

c) Egy 1295. évi oklevélben *(Szeredai*, Hist. episc. Transylv. 31. ;

d) Egy 1299. évi oklevélben *(Grossinger*, Tabul. Cronolog. 14.);

e) Egy 1307. évi oklevélben (Gróf *Széchényi* Diplomatarium) és

f) Horváth István, Magyarország gyökeres régi nemzetségeiről. 1820. 49 lap.

A *de genere* jelzés okmányainkban már 1135. évtől fogva használtatik. — Nagy baj, hogy a jelzést úgy az akkori itélő birák, mint a hiteles helyek igen sokszor elhagyták, melynek hiányában aztán a vérségi leszármazást igen sokszor más körülményekből, az *első foglalási földek* megosztásából, átszármazásából, a szállásbirtokra vonatkozó osztályos atyafiságból, vagy családi hagyományokból kell kipuhatolni.

A Bors nemzetségből származó családok *röpülő sast* használtak czimerükben és *három czölöpöt*. Amannak eredete a turulmadár körül, emezé pedig Bors vezérnek országhatár jelölésében keresendő *(Kezai Simon:* De origine Hungarorum, 89.).

A *Bors* (Burs, Borsa, Borsu) nemzetségről pedig eképen ir *Anonymus* (1060—1063):

A negyedik kun vezér (a ki a többiekkel együtt már a honfoglalás előtt *Kiew* ostrománál (887) felajánlotta szolgálatait a magyaroknak) *Böngér* volt, a ki a honfoglalás után azon nagy földön telepedett meg, mely a Tapolcza vizétől a Sajó vizéig terjed (ma Miskolcz). Ugyanott kapta Böngér vezér a *Győr* (ma Diósgyőr) nevü várat is.

Böngér fia volt *Bors* vezér, a kit a *pusztaszeri* nemzetgyülés erős haddal a lengyel határszélek felé küldött, hogy ezeket ott megszemlélvén, gátakkal megerősitse egész a Tátra hegységig s azon vidéken az arra alkalmas helyen várat épitsen. — Miután pedig Bors ezen nehéz megbizást teljesitette, a Boldva vizénél várat épitett, melyet a nép ő róla *Borsodnak* nevezett. Az ország határszéleit czölöpök, gátak és halmok által kijelölte, megerősitette s az ottani lakosoktól kezesekül túszokat kivánván, a Tátrán keresztül visszatért *Árpádhoz*, a ki Borsot vitézi nagy érdemeinek elismeréseül az általa épitett várnak ispánjává s azon vidék főnökévé tette. Dux Borsum in eodem castro comitem constituit et totam curam illius partis sibi condonavit. — Később Bors e várat egy vármegyévé egyesitette atyjának Böngérnek Győr (Diósgyőr) várával. Et illud castrum filius suus Borsu cum suo castro, quod dicitur Borsod, unum fecit comitatum *(Anonymus:* 18. 31. fej.)

Anonymus még másutt is emlékszik Bors vezérről. Midőn, úgymond, Árpád Gömör, Nógrád és Nyitramegyék elfoglalására Szoárd, Kadocsa és Huba vezéreket hadcsapataikkal elbocsátá, ezek a Garam vizén tul, Várad nevü erősség alatt várakoztak *Bors* vitez segitő hadaira, melyek mikor megérkezének, félelemmel töltötték el a vidék lakosait, kik azonnal meghódolának.

Majd a vezérek hadi tanácsa Borsot a zólyomi erdőkbe küldte, hogy az ország határszéleit kő és fatorlaszokkal ott is megerősitse a csehek és lengyelek ellen. Bors tehát elindula vitézeivel a Garam folyó mellett. Midőn véletlenül egy szarvas ugrott föl előtte, azt a hegytetőrül nyillal leteritette s ott a föld népével egy erődítményt emeltetett, melyet *Bors* (ma Bars) várának neveztek. — Innen a zólyomi erdőkig hatolván, itt ismét egy *Borsodzólyom* nevü kőerősséget (ma Pusztivád a Szalatna vizén túl) épittetett. *(Anonymus* 34, 57 fej. *Gyárfás:* Jász-kunok története II. k. 32. l. *Jászay:* A magyar nemzet napjai az aranybulláig. 1855: 196, 203, 205).

II.

A Zekchewi Herczegh család a *Tamásy* családdal állott közelebbi vérrokonságban. Ezt onnan tudjuk, hogy *Zsigmond* király 1405. április 24-én irást adott ki arról, miszerint Tamásy János, erdélyi vajda kérelmére megengedte, hogy ennek több vármegyében, névszerint Baranya, Somogy, Tolna, Valkó, Arad és Csanád megyékben fekvő javai, melyek 5 várból, 4 városból s mintegy 127 faluból állottak, *magszakadás* esetén az ő *legközelebbi vérrokonaira:* Zekchewi Herczegh László és Istvánra szálljanak. Tamásy János vajda ugyan nem halt meg gyermekek

nélkül, mert két fia maradt, *László* és *Henrik*, mindamellett ezek maguk is hozzájárultak atyjuk ilyetén rendelkezéséhez s nehány évvel később atyjuk halála után maguk is személyesen könyörögtek a király előtt, hogy atyjuknak említett végakaratát erősitse meg, illetve az erről már korábban kiadott oklevelet ujabb formában bocsássa ki és lássa el királyi jóváhagyásával. Zsigmond a fiuk ezen kérelmét teljesitette s az erre vonatkozó megerősitő okmányt is kiadta 1411. julius 12-én. (Ez oklevelek *Mátyás* király 1464. évi átiratában az Orsz. Levéltárban 1846. sz. a. vannak. Közölve II. *Lajos* király 1523-ban hozott itéletében is *Verbőczy* aláirásával, kinek egyik felesége Zekchewi Herczegh Katalin volt (M. tört. tár VI. 5. 57. l. *Horváth István:* Verbőczy emlékezete II. k. 185. XCV. *Höke Lajos*: Fővárosi Lapok 1878. évf. Dombovár hajdan és most).

A Zekchewi Herczegh család birtokaihoz tartoztak az akkor még Csanádmegyében fekvő *Hódmező-Vásárhely*, *Tarján*, *Csomortány*, *Kutas*, *Kamarás*, *Tornya*, *Tompa*, *Battonya*, *Gorda*, *Csorvás*, *Csókás*, *Derekegyháza* is. *(Fejér:* Cod. dipl. X: 895). — Ezen uradalmak miatt sokáig folyt a *pör* a Herczegh család és az országkormányzó *Hunyady János* között, melyben előbb a Herczegh család, utóbb pedig Hunyady János lett a nyertes, a ki akkor már Csanádmegye főispánja, szörényi és temesi bán s erdélyi vajda volt, — a szerencsétlen *várnai* csata után pedig az ország kormányzójává lett 1445. *(Teleky:* Hunyadyak kora X. k. 248—256; 259—262. *Szeremley Samu:* Hódmező-Vásárhely története 1901. II. k. 137. l.).

Itt a zekchewi Herczegh család *védelmére*, mint annak egyik ivadéka, fel kell hoznom, hogy nem áll az a ráfogás, mintha a most felsorolt birtokokhoz a Herczegh családnak semmi jogszerü alapja nem lett volna és mintha azokhoz az okirathamisitások miatt tüzhalálra itélt *Zömlini Gábor* királyi jegyző által koholt levelek alapján jutott volna; különösen pedig, mintha ezek gyártását Zekchewi *Herczegh Rafael* választott püspök és testvérei Fülöp és Pál pénzért rendelték volna meg. Mert ha e ráfogás igaz lenne, akkor Herczegh Rafaelt nem léptették volna elő a *knini* püspökségre, később pedig nem nevezte volna ki őtet épen pörbeli ellenfele, *Hunyady János* kormányzó a *kalocsai érsekségre*. És testvére Herczegh Pál, mint előkelő főur (Mátyás király alatt főpohárnok) nem ülhetett volna tisztességben és becsületben az ország főrendei közt, nem maradhatott volna benn a király és az ország tanácsában s nem találkoznánk nevükkel az ország nagy urai közt akkor is, midőn ezek Mátyás királyért egyetemlegesen kezességet vállaltak arra nézve, hogy az országra több rendkivüli adót kivetni nem fog. *(Teleky:* Hunyadiak kora II: 169; III. 157; IV: 160. Budai polgári lex. 204—205.).

Ezen ráfogással szemben épen a később történtek kétségtelenül bizonyitják, hogy a Zekchewi Herczegek a hódmezővásárhelyi uradalomhoz nem minden alap nélkül ragaszkodtak. Ennek birtoklásától ugyanis a pernyertes Hunyady Jánost V. *László* király megfosztotta és azt 1445. április 24-én a *Zekchewi Herczegekkel való rokonság czimén* az öreg Harapkői Bothos András leányának adományozta, névszerint Bothos Annának, férjezett Zekchewi *Herczegh Pálnénak* a Valkó, Szerém, Bács, Arad és Csanád megyékben fekvő nagy kiterjedésü Bothos-féle uradalmakkal együtt. — Az idevonatkozó adománylevél indokolásképen hivatkozik *Herczegh Rafael* kalocsai érseknek és testvérének Herczegh Pálnak azon hadi érdemeire s kitartó hűséggel teljesitett egyéb szolgálataira, melyeket *Zsigmond* és *Albert* királyok, úgy nem különben *Erzsébet* királyné és *V. László* király irányában szereztek (Adománylevél: Orsz. Lt. Dlt. 14942; Századok 1895. évf. 153.).

A Bors nemzetség tagjai közül a Zekchewi Herczeghnek úgy az *Árpád* királyok, mint különösen *Róbert Károly* alatt is hatalmas főurak voltak. Büszke, de mindig hü emberei a királyoknak *(Szilágyi:* Magyarország története III. k. 37.).

III.

A Zekchewi Herczegheket kevéssel a mohácsi vész előtt az u. n. *kalandosok* társaságában találjuk, mely a római «calendæ»-től kapta elnevezését. Németországban *Kalandsbruderschaft* név alatt volt nagyon elterjedve. Leginkább a városokban müködött. Nálunk Kecskeméten, Segesváron és Nagyszebenben, de az országban másutt is voltak székhelyeik. *(Századok* 1876. évf. 87, 343; *Fraknói:* U. o. 626.).

De azon kalandosok egyesülete, kik közé

Herczegh Miklós is tartozott, *politikai* célokat szolgált és országos jellegü volt s legtöbbnyire előkelő urakból állott, mint Tomory, Keglevics Péter, Artándy Pál, Móré László, Bornemisza János, Rozgonyi István, Kanizsay László és Décsy Ferencz. — Esküvel kötelezték magukat hüségre a király és a kir. család iránt; azon feladattal, hogy a király és családtagjai irányában bármily ellenséges ármányt meghiusitani törekszenek és hogy soha sem lesznek olyan párt tagjai, mely a király személye, állása és méltósága ellen irányul. *Elvük* volt: összeesküvésbe nem elegyedni, pártütőket kibékiteni, egyesiteni, az országot lehetőleg megmenteni úgy a török hóditástól, mint azon veszedelemtől, mely *Szapolyai János* és más hatalmas zászlós urak mindenhatósága részéről fenyegette a hazát. Ezen kalandosok voltak azok, kik az 1526-iki *budai* országgyülésen *Verbőczy* nádort megbuktatták.

A kalandos társaság elnöke akkor *Bornemisza* volt, a ki Herczegh Miklóst küldötte Szapolyai János erdélyi vajdához, hogy őtet fölvilágositsa, kibékitse és megnyerje. Mert Szapolyai 40,000 emberrel rendelkezett s igy az ország java és a király trónjának erőssége legelső sorban, legfőképen az ő akaratától függött. — Szapolyai ugyanis végtelen elkeseredéssel volt eltelve a király és udvara iránt azért, hogy ez a magva szakadt *Ujlaky* herczeg birtokait nem neki, hanem másoknak (Thurzó Eleknek, Batthányiaknak és Móré Lászlónak) adományozta. Holott pedig azon birtokoknak egy *testvérré fogadási* szerződés (adoptio fraternalis) szerint örökségképen a Szapolyaiakra kellett volna szállani. — *Szerémi György* hosszasan ir az *Ujlaky Lőrincz* herczeg nádor birtokaira vonatkozó ezen *örökségi perről* s részletesen elbeszéli, miként csinált *Móré László* hamis okmányt, melyben Ujlaky visszavonja a Szapolyaiakkal kötött örökösödési szerződést (M. tört. emlékek I. k. 77—78). Ujlaky özvegye *Bakacs Magdolna* második házasságra *Móré László* főpohárnokkal lépett, a ki ez uton az Ujlaky-örökség felének birtokába jutott. (*Istvánffy* 1758. évi kiad. 27. l.).

Herczegh Miklós, ki utóbb Szapolyai Jánosnak a törökök elleni küzdelmeiben egyike volt a legszerencsésebb hadvezéreknek (törökrémnek hivták), minden áron rá akarta venni Thurzó, Batthányi és Móré adományosokat, hogy az Ujlaky örökségről mondjanak le Szapolyai részére, mint a kit az különben is megillet azon említett testvérré fogadás alapján. De az adományosokban nem volt meg erre a hajlandóság, hallani sem akartak ilyen nagylelkü áldozatkészségről. Ámbár bizonyos, hogy ezen hazafias tettük által az országot a bekövetkezett mohácsi vésztől és más csapásoktól megmenthették volna.

Herczegh Miklós e tekintetben is jeles bizonyságát adta *hazafias önzéstelenségének* és hogy követésre méltó például szolgáljon nagybirtokos társainak: egy nemesi kurián kivül, a hol lakott, minden vagyonát, ősi és szerzeményi jószágait elzálogositotta s az ezekért kapott összeget az ország üres *hadi pénztárába* fizette a török háboru költségeinek födözésére.

Érdekes itt megemliteni, hogy Herczegh Miklós ekkor már jegyben járt *Verbőczy István* leányával, kit a családi hagyomány Ilonkának nevez. Verbőczy nádorispán, midőn meghallotta, sőt az ország kincstárnokának elismervényéből olvasta is Herczegh Miklósnak ezen nagylelkü felajánlását, ezt *oktalanságnak* nevezte és nyomban kijelentette, hogy ilyen *könnyelmü* emberhez nem fogja leányát férjhez adni. Ha koldussá tette magát, ugymond, más ajtón kopogtasson. Nagyon bosszantotta Verbőczyt, hogy a gazdag vőből egyszerre szegény ember lett.

A házasság azonban mégis létrejött. Mert később országos állásánál fogva mégis restellette ilyen kicsinyes ok miatt megtagadni beleegyezését, melynek megadására nézve nem csekély befolyással működött közre Verbőczy felesége, *Herczegh Katalin* is, ki Herczegh Miklóssal rokonságban állott.

Ez a Herczegh Miklós lelkesitette harczra a pécsi egyetemi ifjuságot is és vezette a *mohácsi* csatatérre, hol az ifjak csaknem mindnyájan ott maradtak. Herczegh is halálos sebet kapott. Isten csodája, hogy felépült belőle. Török fogolylyá lett; de *Solimán* megkegyelmezett neki és szabadon bocsátotta.

Testvére *Herczegh Ferencz* Baranya vármegyét képviselte az 1505. évi országgyülésen (*Fászay*: Magyarország a mohácsi vész előtt. 157.).

IV.

A Zekchewi Herczegh család a mohácsi vész után sohasem tudott többé feljutni az ország

nagy birtokosai közé. Tagjai Herczegh hazafias nagylelküsége és vagyonának a haza oltárára való feláldozása folytán u. n. *bevégzett földesurakká* lettek, a köznemesek sorába kerültek, az előkelő és honfoglaló ősapáktól öröklött merész szivvel, nemes lélekkel, hazafias szellemmel és nemzeti érzülettel.

A Zekchewi Herczegh családot *Miskolczi* előnévvel feltaláljuk *Miskolczon* is László és Mátyás királyok idejében, mint egyik ágát a *Bors nemzetségnek*, mely Miskolczon a család egyes ősi birtokait tartotta s azokban, nevezetesen a kuriában és a Szinva felett álló uralomban *Mátyás* király és *Beatrix* királyné által 1460. juli 19-én, 1461. juli 13-án, 1466. január 2-án és 1489. ápril. 12-én kiadott oklevelek tanusága szerint ujból megerősittetett (Orsz. levéltár. Diplom. oszt. 15478. sz).

A Bors nemzetségből származó ezen *Miskolczi* Herczegh család egyes tagjai a későbbi időkben elhagyják a Herczegh elnevezést; csak a *Miskolczi* előnevet tartják meg. Amazok közül *Herczegh András* úgy emlittetik, mint II. *Rákóczy Ferencz* miskolczi ezredének vitéz katonája, a ki 1705. január 31-én hős halállal mult ki. (Dr. *Szendrei:* Miskolcz város története, I. k. 122, II. k. 419, III. k. 91—101. lap).

A Zekchewi Herczeghek utóbb Erdélyországba is elszármaztak, a hol régi nemesi szabadalmaikat *zilahi* előnévvel *Apaffy Mihály* fejedelem erősitette meg 1685. november 8-án, a mit az erdélyi kir. tábla is elismert 1717. január 20-án Nagy Szebenben hozott határozatával.

Azoknak a Herczegheknek pedig, kik Csongrádmegyében az egyik *ősi fészekben*, Hódmezővásárhelyen maradtak, vagy ide visszajutottak, még régi nemességük is kétségbe vonatott. — Elannyira, hogy már-már paraszt sorsra jutottak, mint ez a XVII. században időközben a Wesselényiekkel is történt akkor, midőn a nemesség általános vizsgálata alkalmával nemességüket nem tudták gyökeres levelekkel bizonyitani.

Kénytelen volt tehát a Herczegh család is régi nemességének igazolása végett *Csongrádmegye közgyüléséhez* folyamodni, mely azután 1834. április 30-án 482. sz. a. a család nemességét nyilvánosan elismerte, közhirré tette s erről a szokásos bizonyitványt minden ellenmondás nélkül kiadta s meg ujra beiktatta a magyar nemes családok névjegyzékébe.

A Hódmezővásárhelyen maradt Herczegheknek a zilahiakkal való rokonságát pedig *Közép Szolnok vármegyének* három bizonyságlevele igazolja:

a) az egyik kelt *Tasnádon* 1791. november 23-án aláirva Kattva Mihály megyei jegyző által;

b) a másik kelt *Zilahon* 1818. deczember 12-én, aláirva báró *Wesselényi József*, m. kir. adminisztrator, Keövér Gábor viczeispán, Bölöni Imre főtáblabiró stb.;

c) a harmadik is *Zilahon* kelt 1834. április 16-án, aláirva gróf *Dégenfeld Miklós* főispán, Laskay Lajos alispán, Étfalvi Halmágyi János főjegyző, Mándi Kovács János táblabiró stb.

Édes atyám Herczegh Pál (felesége Kmetty Zsófia) 94 éves korában halt meg Hódmezővásárhelyen. Fiai: Pál, Ferencz, László, János és Mihály, kik közül már csak én és János testvérem vannak életben.

Ferencz testvérem *Biharmegyébe* költözött, a tenkei járásban főszolgabiró volt s Koszta Antoniát vette nőül 1847-ben, annak a *Koszta Mártonnak* nővérét, a ki az 1848-iki forradalomban honvédkapitány volt s a ki az *európai nemzetközi jogban* is példaképen emlittetik, mint a ki magyar emigrans levén és az amerikai polgári jogot is megszerezvén, midőn Magyarországba akart visszajönni, *Smyrnában* az osztrák hatóság által elfogatott, de az *északamerikai* államok reklamációja folytán ismét büntetlenül kiadatott, — azzal fenyegetődzvén Amerika, hogy különben összeágyuztatja az osztrák hajókat *(Apáthy István:* Tételes európai nemzetközi jog 1888, 158. lap, 4. jegyzet).

ZEKCHEWI és ZILAHI dr. HERCZEGH MIHÁLY.

CSALÁDTÖRTÉNETI ADATOK «FEJÉRVÁRMEGYE TÖRTÉNETÉBEN.»[1]

Csak imént került ki a sajtó alól Károly János, cz. püspök s székesfejérvári nagyprépostnak tartalmas és érdekes müve «Fejérvármegye Történetének» V. s utolsó kötete. Ezzel befejezést nyert azon kiváló irodalmi alkotás, melynek kiadásával Fejér vármegye közönsége a magyar nemzet ezredéves fennállásának ünnepét, saját körében, minél fényesebbé s tartalmasabbá kivánta tenni.

A nagytudományu szerző ifjabb és férfi kora kutatásainak s tanulmányainak gazdag tárházából épitette fel Fejér vármegye s Székesfejérvár város nagy és fényes, de szomoru eseményekben is gazdag történelmi multját.

Rengetegnek mondható azon anyaghalmaz, melyet évtizedek során összegyüjtött s melyet kritikailag feldolgozott munkájában. Valóságos tárháza e mű a vármegyére, városra, a vármegye községeire és családaira vonatkozó történelmi becsü adatoknak s régi fényében mutatja a koronázó város és az annak keretét képező vármegye ragyogó, de sokszor szomoru multját.

Minket e nagy munkából főleg és kiválólag a családtörténeti részek érdekelnek s ezuttal e helyen csupán azokkal szándékozunk foglalkozni.

A mult századokban a főszerep a közélet terén, főleg a nemességé volt, ez adta nagyrészben a megyék, sőt az ország vezérlő férfiait is.

Fejér vármegye birtokos nemessége sok előkelő történelmi alakot adott a hazának s a megye a középkor ban nem kis szerepet játszott, amellett, hogy sokszor nagy és sulyos csapások nehezedtek rá. A tatárjárás keményen megviselte, a mohácsi vész után még nagyobb rázkódtatásnak volt kitéve ; mondhatni azt is, hogy a régibb birtokosok túlnyomó részét a török invázió elseperte, úgy hogy egy része nyomtalanul eltünt.

A mohácsi katasztrófa által Fejér vármegye lakossága etnografiai szempontból is tetemes változáson ment keresztül.

A mohácsi vész előtt a vármegye tulnyomó részét telivér magyar lakosság lakta, felső része tiszta magyar volt, alsó déli részén, a Tolna- s Veszprémmegyékkel határos területen bessenyő- és kun-telepek voltak, melyek szoros összeköttetésben állottak a Kunsággal, sőt korábban Soltszékkel egy hatósági területet képeztek.

A török invázió alatt a magyarság nagy mérvben elpusztul, a kun- s bessenyő-telepek teljesen eltünnek. A tiszta magyar lakosság nyomai a Székesfejérvárt környező községek egy részében (Seregélyes, Pákozd, Moha, Pátka, Zámoly stb.) maradnak fenn.

A megye dunamelléki községeit idegen ajkú lakosság foglalja el, rácz (szerb), német, tót stb. keverve magyarral, az őstelepek majdnem nyomtalanul eltünnek.

A megye felső északi részén leginkább németek, néhol tótok telepednek le s a korábban majdnem tiszta magyar lakosságu vármegye a különféle ajku népek keverékévé válik s csak lassu és hosszu fejlődési folyamokon át nyeri ismét vissza magyar jellegét, bár még mindig vannak német, tót és szerb ajku községei, leginkább magyar lakossággal vegyesen.

A török invázió azonban, mint már emlitettük, nemcsak a köznépet üzi és pusztitja el, hanem a birtokos nemesség is sulyos csapásoknak van kitéve, tulnyomó része elpusztul, eltünik.

Hogy a vármegye népességében ily nagy változások álltak elő, azt nem csodálhatjuk, mert a megye dunamelléki részén vonult egész hosszában a nagy had-út, melyen a török hadak keresztül vonultak, tehát a megye folyton a legnagyobb dulásoknak s pusztitásoknak volt kitéve, sőt a török invázióval, mint vármegye megszünt létezni s a török hódoltság megszüntéig Fejér vármegye hivatalosan nem szerepelt, a hatósági jogokat s intézkedéseket a szomszéd megyék, Veszprém s Komárom gyakorolták, melyek közt a megye hivatalosan fel is osztatott.

Midőn tehát Fejér vármegye családainak történelmével foglalkozunk, két korszakot különböztetünk meg: *a)* a török hódoltság előtti, és *b)* a török hódoltság után következő korszakot.

Áttérve tulajdonképeni tárgyunkra, Károly János műve alapján is megállapithatjuk, hogy Fejér vármegye hajdan virágzó családai közül nem

[1] «Fejérvármegye Története», irta Károly János, I—V. kötet. Megjelent Székesfehérvárott 1896—1904. években. Kiadja Fejérvármegye közönsége.

egy országos szerepet vitt. E megye területének nagy részét maga az uralkodó Árpád-család foglalta el, mint ezt a monographia I. k. 159—167. lapján olvassuk: «Árpád Székesfejérvár vidékét tartá magának, azon területeken kivül, melyeket a Csepelsziget, Solt és Tas vidéke magában foglal, valamint Vaálon kivül, melynek létet és nevet Árpád fia adott». Továbbá irja a szerző: «a Sárviz mellékét meghóditó Vajta vezérnek emléke a mai Vajta község nevében él. Az akkori Bodok, ma Vértes hegység nagy része pedig Elődnek, Szabolcs atyjának, a Csákok ősének tulajdonába ment.»[1]

A megye tehát már a honfoglaláskor gazdát kapott, megosztatott a honfoglaló ősök között s nagy része a fejedelmi család birtoka lett.

A hosszú viharos idők változásai, annyi belés külharczok után, egy ezredév viszontagságai között azonban, a honfoglaló hősök egykori birtoka nagyon sok gazdát cserélt.

E megye területén feküdt a hajdani főváros, Székesfejérvár, ugyancsak a megye közelségében vala Buda, a későbbi királyi székhely, s ily módon a vármegye a királyi udvarhoz mindig közel állott, sőt felső részének erdős vidéke, még Hunyady Mátyás idejében is, a királyi vadászatok kedvelt helye. Ez okból a főrangu családok szivesen kerestek benne birtokot, hogy közelebb lehessenek a fényes udvarhoz. Sok előkelő és szerepet vivő családnak volt itt kisebb-nagyobb területe.

Árpád családján kivül az első nagyobb birtokos a Csák nemzetség volt, melynek tagjai a megye felső vidékén Csákvár táján, a Vértesek aljában laktak, de a megye más vidékein is nagy területeket birtak, oklevelekben már a XIII. század elején előjönnek, sőt e nemzetség tagjai épitették a XIII. század második felében a történelemben is szerepet vivő Csókakő várát.

E nemzetség tagjainak, mint megyei birtokosoknak a XV-ik században is nyomuk van, sőt szerző azt véli, hogy a «Csigléren» (Puszta-Nádasd-Ladány mellett) letelepedett Csákok lettek volna a Csilléry-család ősei. (III. k. 294. l.) Nézete szerint a Csigléri vagy Csilléri Csákok, miután a Csák nemzetség nagyon elszaporodott, mint kisebb birtokosok Fejér vármegyében Csigléren és Zerje vagy Zernye Bakonyán telepedtek le, aztán elhagyván ősi nevüket a Csákot, lettek belőlük a ma is élő Csilléryek. (III. köt. 186. lap.)

A XVII. században is jelentkeznek még a Csák nemzetséghez tartozók; igy Máté tatai lakos Alapból bizonyos részt követel. A Csákok azonban lassanként vagyonilag lefogytak, szereplésük és nyomuk mindinkább kevesebb. «De azért azt hiszem, nem halt ki e család — mondja a szerző III. k. 295. lapján — mely ősét a honfoglaló Szabolcs vezérben tisztelheti, erős meggyőződésem, hogy ma is élnek az utódok, élnek Fejérmegyében Velegen, de már nem gazdagságban, hanem egyszerü földmivesek szerénységében, viselvén máig is a Csáky nevet. 1720-iki conscriptio tanusága szerint Pátkán található e hires család egyik elszegényült tagja, mint egyszerü jobbágy».

A messze mult egy másik hatalmas birtokosa volt a megyének a básztéji Básztéj nemzetség, mely eredetét éppen ezen vármegye területén levő mai nap hivatalosan Vasztély, a nép ajkán «Básztéj» nevet viselő pusztától veszi. Az árpádkori és anjoukori okmányokban Bozteh név alatt jön elő e család, úgy a helység is (V. k. 421. l.)

E család okleveles nyomai 1240-ig felvisznek s ebből rajzottak ki a Básztéji Wértesiek, az Ányosok, a Dinnyés Vasok vagy miként később nevezték a Vasdinnyeiek és a Gajgerek; de ebből származnak a megye, sőt az ország történetében is oly nagy és fényes szerepet vitt Rozgonyiak is. Ugyanis Pásztéji László V. István királytól adományképen megkapja Rozgony helységet és ennek nevét családi névül felveszi. A Rozgonyiak viselt dolgait, birtok- és családi viszonyait a II. köt. 304—317. lapjain olvashatjuk, úgy Csókakő történetében, melynek szintén urai voltak.

A Básztéji család leányági leszármazói még 1756-ban is előjönnek a megyében. Részletes leszármazásukat s a családra vonatkozó igen sok érdekes történelmi adatot az V. kötet 420—432. lapjain olvashatunk.

A Guthkeled nemzetség ősi fészke Guth, szintén Fejérvármegye területén fekszik s ezt 1254-ben Guthkeled István bán, Stiria kormányzója Csák Miklós fiától Jánostól 33 márkáért

[1] «Csókakő vára és várbirtokai». A fejérvármegyei városi történelmi s régészeti egylet Évkönyve. 1892. 7. lap.

visszavásárolta s ezen vásárt IV. Béla ugyanazon évben megerősitette. Ebből a nemzetségből ágazik ki a várkonyi Amade család, mely 1835-ig volt megyei birtokos, tulajdonosa Guth községnek. Ugyancsak «guthi» előnevet használt Országh Mihály nádor is, kinek családjáról azt tartják, hogy a Guthkeled nemzettségből származik. Részletesen közli a leszármazást s a történelmi adatokat a IV. k. 177—188. lapja.

A Buken nemzetség Batthyán községet birta 1274-ben, e nemzettség tagjai mind e megye, mind az ország történetében szerepeltek, a megyében Batthyánon kivül még Polgárdi és környéke volt az övék; e család egyik tagja Buken Péter bán, később hütlenségbe esett. Ugyancsak az Árpádok korában 1274-ben megyei birtokos volt Balinka községben a Zolouk nemzetség, úgy 1287-ben Sárkány községben a Pylis nemzetség.

A megye egyik legrégibb birtokos családja a Dorugcha nemből származott alapi Salamon család, melynek 1263-ból van az első okleveles nyoma. Az Alapi családból ágazik le s annyi századokon át részben még ma is birtokos Alap községben. A vármegye középbirtokos szerepvivő családja, a régi kortól fogva a közügyekben mindenkor részt vesz a legujabb időkig, e megyében való tartózkodását csupán a török hódoltság szakitja meg, mely idő alatt Vasmegyében lakik, annak elvonulása után — mint a családi hagyomány tartja — egyik ősük családi okmányait tarisznyába tevé, nyakába akasztja, haza lovagol Alapra, ősei birtokára s a Zichyek foglalása s részökre történt királyi adomány ellen tiltakozva, az ősi földet birtokba veszi.

A megye déli részén levő bessenyők közül származott és nagy szerepet vitt a megye közéletében a XIII. századtól fogva a Zedveghi család, a mely a XVI. században tünik el. Részletesen szól e családról szerzőnk Alsó-Szent-Iván község történetében, de számos adat van még más községek leirásában is e nagytekintélyű bessenyő nemzetségről.

Árpádházi királyaink korából még oklevelek szólanak a Korláth (1202), Berki Chom (1268), Berki Nána (1236), Verebi (1299), Rumy (1291), Almásy (1277), Szigetfői (1275, Cseklészi (1290), Csetei vagy Czeczey (1276), Dádi vagy Dodai (1279) stb. családokról.

A vegyesházbeli királyok korában, az ország történetében szereplő családok közül nem egy volt megyei birtokos s vett részt a megyei közügyek intézésében. Okleveles nyomok szerint itt voltak birtokosoka Pókateleki Zumun (1342), Szentmártoni (1395), Saági (1345), Tinódi (1397), Ugali (1324), Szentiványi (1324), Bessenyei (1342), Szentágotai Bessenyő (1342), Tharcsay (1399), Erdőhalmi (1399), Bicskey (1306), Sidókői Pósa (1337), Szentágotai (1344), Sitkei (1324), Hardi (1325), Vajthay (1346), Himfy (1353), Csiszár (1339), Zeghy (1374), Abai (1364), Páztohi Kakas (1387), Simontornyai (1382), Kövágó Örsi (1382), melyből a Batthyányi család származik, Vasvári (1325), Ormándi (1349), Bodméri (1349), Csoori nemzetség (1333), Fáncsy (1358), Csuthy vagy Felcsuthy (1358), Syke (1369), Igari (1348), Szentgyörgyi Vincze (1358), Kálozdi (1394), Nyéki (1394), Naszlai (1347), Zarka (1358), Tatárteleky (1358), Varsányi (1384), Alapi Dombó (1384), Szilasy (1384), Csányi (1389), Berényi (1389), Péchy (1402), Mári (1408), Tatárfalvi Erdős (1411), Sikátory (1416), Erdélyi (1429), alapi Sáry (1482), Szentpéteri (1482), Tinódi Lászlóffy (1498), Baracskai (1444), Gutori Nagy (1448), Kálnai (1448), Szécsenyi Frank (1454), Haraszti (1486), Csigléri (1436), Pettendy (1429), Csapy (1428), Sóskuti Pohárnoki (1454), Parlaghy (1454), Day (1457), Becsei Töttös (1407), Labdasvarsányi (1422), Étyi-Ruszkai Korniss (1455), Chuty (1484), Endrédi Somogyi (1489), Arany (1499), Fajszi Ányos (1492), Enyingi Török (1473), Halmy (1424), Eszényi (1427), Moori (1445), Baracskai Pálffy (1507), Serédi (1517), Dobokai Sárközy (1511), továbbá a XIV. és XV. században még előjönnek a Daróczy, Telekesi Török, Szárhalmi Somogyi, Cseffey, Körtvélyessy, Jenői Berenthey, Fertőfenéki, Bothka, Zerdahelyi Emreffy, Felcsuthi és Távvoli Balassa, Tinódi Apsa, Szerdahelyi Ders és Dancs stb. családok.

Tysza tárnokmester 1313-ban és 1322-ben kap donátiót Róbert Károlytól Ladány, Érd és Szaár községekre, ezekből bizonyos részeket egyik utód, egy Tisza András elzálogosit. Mint megyei birtokos szerepel Konth Miklós 1391-ben Barok pusztán, Ozorai Pipó 1380-ban, Kanizsai 1411-ben, Ujlaki Miklós 1453-ban; Garai László nádor 1457-ben kapja Czikolát, Szabolcsot, Szent-

mihályt, Magyar Balázs 1464-ben kapja Adonyt, Illésházy 1525-ben kap birtokadományt.

Mint már emlitettük, az Árpádok idejében szerepeltek itt bessenyő családok is. Az Anjouk alatt szintén tekintélyes szerepet visznek, úgy látszik, teljesen beolvadnak a nemzet testébe s nemcsak nagy birtokaik vannak, de fontos megyei hivatalokat is viselnek. E korszakban, mint birtokos nemes családok jönnek elő a bessenyők közül a már emlitett Szentágotai, Bessenyő, Zedreghi, Csetei vagy Czeczei, Hardi, Tinódi családokon kivül még a Gerényi, Zerethi Bichkele, Töbörzsöki stb. bessenyők.

A közép-nemes családok közül nagy szerepe volt a megye közéletében az Ugali és Szentgyörgyi Vincze családoknak. Az előbbieknek terjedelmes birtokaik voltak, s megyei és országos tisztségeket is viseltek, egyik horvát bán volt; az utóbbiak perlekedő és erőszakos természetükkel tüntek ki. Különösen Zsigmond uralkodása alatt oly sok erőszakoskodást követtek el, hogy magát a királyt is és az ország kormányát többször foglalkoztatták. Ezen család viselt dolgairól szerző Iszka-Szent-György községnél emlékezik meg, sőt még egy külön értekezésben is szól róluk a fejérvármegyei történelmi s régészeti egylet Évkönyve II. kötetében «Birtokbiztonság Fejérmegyében a 14. és 15-ik században» czím alatt. Később az utódok jobban megbecsülik magukat, megyei tisztségeket is viselnek, sőt Székesfejérvár város polgárai bizalmát megnyerve, e városban szerepelnek, tisztségeket viselnek; így 1452-ben Szentgyörgyi Vincze Benedek a város birája volt.

A maig virágzó Szentiványi családnak Alsó-Szent-Ivány községben több birtokrésze volt s erről okleveles adatok vannak már 1326-ból,[1] 1429-ben pedig Augustinus de Zentywan «juratus assessor» volt, az ugyanakkor tartott megyei közgyülésen, midőn az gonosztevők felett itélkezett. Azonban, hogy miképen vesztette el itteni birtokait, azt nem tudjuk, valószinü a török dulások elől menekülve többé reá nem gondoltak a zivataros századok alatt s uratlanul hagyott birtokuk adomány utján mások kezébe került.

Bicske község a XIV. században hasonnevű család tulajdonában volt; ezen család Nyitramegyében is birtokot szerezvén, egyik ága nyitrai birtokairól Zerdahelyi nevet vette fel. Az erre vonatkozó adatok nagy számmal soroltatnak fel Bicske község történetében. E családból származott Zerdahelyi Emreffy Mihály, Fejérvármegye utolsó főispánja a mohácsi vész előtti időből.

A Mátyás és Jagellók korában főhivatalokat viselt Buzlayaknak Lovasberényben volt birtokuk. E család fiágon ugyan kihalt — még a mohácsi vész előtt — leányágon azonban a baracskai Pálffy családban fenmaradt; részletesen ismertette szerző bonyolult, de érdekes birtokpereiket Lovasberény község leirásában.

Régi családja a megyének a mai napig is élő és kiterjedt Dobozy család, a melyből származott a költők által többször megénekelt Dobozy Mihály; 1539-ben Dobozi birtokukban, melyet már őseik korábban is birtak, megerősittetnek. Egyike azon családoknak, mely annyi viszontagságot kiállva vagyonilag ugyan megfogyva, még büszkén viseli ősei nevét.

A XV. század végéveiben s a XVI. század elején nagy állásokat viselő Somi Józsa temesi bán Vál és Tabajd birtokosa volt; leszármazási táblázata és birtokviszonyai e községeknél közöltetnek.

A török invázió előtti időszakból utolsó alispánja a megyének Ágszentpéteri Nagy Benedek, ki a török elől a vármegye megmaradt tisztviselőivel Veszprémbe menekül, hogy közgyülést tartson. Ennek családja még a mult század negyvenes éveiben is élt, azóta azonban nyomtalanul eltünt s hogy fi- vagy nőágon létezik-e még? nem tudjuk.

Az imént előadottakban ismertettük a vármegye birtokos és szereplő családait a török invázió előtti időből. Ezek tulnyomó része a török hódoltság rettenetes időszakában eltünik, alig marad az utókorra néhány hirmondó.

A mohácsi vészt megelőző belharczok és küzdelmek, a parasztlázadás, melynek hullámai ide is elhatoltak, az oligarchia dulásai stb. már lényegesen átváltoztatják a megye birtokviszonyait. 1543-ból, tehát ugyanazon évből, melyben a várost a török elfoglalta, de még a város bevétele előtti időből maradt fenn egy dicalis conscriptio, mely azonban csupán a megye egy

[1] Turul 1900. évi I. füzet 18. lap.

szolgabirói járásáról, a Cseh Gergelyéről szól s melyet Szentágotai Lázár diák dicator irt össze.

E szerint e járásban létezett 20 helységben alig volt már régi birtokos; mint ujabb birtokos szerepel Révay Ferencz és Podmaniczky János, egyik sem régi megyei családból való, a régiek közül Batthyáni Ferenczet, Benethey Jánost, Csizlési Pált találjuk. A községeknek több mint fele papi kézben van, a Székesfejérvárhoz közel fekvő Batthyánt már akkor a török feldulta. E jegyzékben alig találjuk fel azon elemet, a mely «jó birtoku nemesek» neve alatt szerepelt.[1] Ezen járás birtokviszonyainak ily gyors átváltozásából következtethetünk a vármegye többi helységeinek viszonyaira is.

A régi fejérmegyei birtokos nemes családokra a legsulyosabb csapást a mohácsi vész utáni török dulások mérték, de különösen Székesfejérvárnak a török által való elfoglalása, mely 1543-ban következett be.

A török vonulások egyik főutja — mint már emlitettük — a Dunamentén, a megye egész hosszában vezetett keresztül; tehát a bevonuló kisebb s nagyobb hadak dulásainak s rablásainak a megye községei folyton ki voltak téve, s úgy látszik, e sík vidék, a Duna melletti táj, valamint a megye középső rónája pusztult el legelőször; lakossága még mielőtt Fejérvár török kézre került, megtizedeltetett, sok helyen teljesen kiöletett vagy elszéledt, nemesi birtokosai pedig a köznép sorsát osztották. Midőn Székesfejérvár is elesett, az egész megye állandóan a legnagyobb dulásoknak volt kitéve s a török hordák alaposan kifosztották s lakosságát vagy felkonczolták, vagy rabszolgaként elhurczolták, az itthagyottakat pedig sulyos szolgálatokra kényszerítették.

A régi birtokosok közül csak kevés tartja fenn birtokjogát, rendszerint ugyan a töröknek hódolt megyében nem is tartózkodik, hanem a szomszédos, sokszor távolabbi de biztosabb helyekről, várakból, Komárom, Győr vagy Vasmegyéből intézi uri jogait; a török kiüzése után azonban lassankint visszatér. De emlékezet maradt fenn oly esetekről, hogy a magyar birtokos ur a török alatt is birtokán marad s a törökkel barátságos viszonyban él; ezt mondják a sárbogárdi Tinódiakról.

A kevés számu visszatérők közzé tartozik a Batthyáni, alapi Salamon, abai Arany, Dobozy, Csuthy, várkonyi Amadé és Czeczei család, továbbá a Korláth, a baracskai Pálffy család, Básztéji nemzetség női ágon való leszármazói stb.

De voltak oly családok is, melyek a török elől elmenekülve, soha többé vissza nem tértek, sőt volt birtokaikra igényüket fenn nem tartották. Igy a Hatvani család Erdélybe menekül, hol Hatvani Zsigmond 1610—15-ben dobokai főispán s több izben portai követ volt. A Szent-Iványi család hasonlóképen Alsó-Szentiványon birt javait elhagyva, arra többé nem reflektál s az mint uratlan birtok más kézbe kerül.

Az elhagyott javakra nézve már a török uralom fennállása alatt megkezdődtek a királyi adományozások, jóllehet a beigtatásokat nem a helyszinén, hanem rendesen a szomszédos biztos várakban, melyek magyar kézben voltak, tartották meg.

Az elpusztult s feldult Duna mellékét a határos Pestmegyétől egész Tolnamegyéig mint uratlan birtokokat 1560-ban és 1581-ben a Paksyak kapják, de a dunamelléki községéken kivül még más helyeket is kapnak a megye különböző vidékein.

A török hatalom gyengülésével, midőn már az elnyomott s üzött magyarság bátrabban mer fellépni s terjeszkedni, a birtokadományozások még nagyobb mérvben előfordulnak; az uratlan területekre az adománykérők nagyobb számmal jelentkeznek. Különösen a szomszédos vármegyékben szereplő előkelő emberek, a háborukban s a közügyek egyéb ágaiban érdemeket szerzett férfiak iparkodtak birtokokat szerezni. Győrmegyeiek többen kérnek s kapnak donatiókat, igy Szapáry Péter, Farkas András, Csajághy, stb.

Zichy István győri vicegenerális 1650-ben 34 helységre kap adományt, rengeteg birtokokat nyer, melyek közül azonban többeket a volt birtokosok később jelentkező utódai vissza követelnek. Igy az alapi Salamonok, kik a hódoltság alatt Vasmegyében laktak, visszakövetelték s vissza is kapják Alapot.

Szapáry Péter 1650-ben nyer adomány Ercsi, Ráczszentmiklós és Besnyő községekre, melyek a Paksy család férfiágának kihalásával szálltak

[1] A fejérmegyei és Székesfejérvár városi tört. s rég.-egylet Évkönyve. 1885. 99. lap.

a koronára. Ugyancsak ennek sógora, Farkas András győri alispán s királyi harminczados és Lendvay János, szintén a Paksy fiág magvaszakadtával megkapják Rácz-Almás, Alsó-Szent-Iván és Kulcs helységeket. 1659 és 1660-ban adományt kapnak Bossányi, Eölbei és Szeghy. 1667-ben Toldy Márton és társai stb.

Miután Székesfejérvár és vele a vármegye 1688-ban a török uralom alól felszabadult, még inkább nyilvánvalóvá lett az uratlan birtokok nagy száma. 1691-ben nyeri adományul Hochburg János báró fő-hadiszállitó azon 60 ezer renus forint fejében, melyet a kincstárnak adott, Mór községet s vidékét 34 helységgel. Beházasodás utján e nagy terjedelmű birtokon utódai lettek leányágon a gróf Lamberg, Karancsberényi gróf Berényi, Triptri báró Berge, gróf Zichy, báró Luzsenszky, gróf Wimpfen, báró Perényi, gróf Festetich, gróf Széchen, gróf Mensdorf Pouilly, gróf Merán, gróf Ludvigsdorf, báró Trautenberg, Tallián, báró Fiáth, gróf Stahremberg, gróf Brigido, báró Miske stb. családok.

1694-ben gróf Esterházy, Szekeres István s Delnei Miskei, 1698-ban Mátéffy és Korláth nyernek adományt.

A XVIII. században is történtek még nevezetes birtokadományozások. 1700-ban Szekeres és Baranyai, 1702-ben Meszlényi és Fiáth, 1719-ben gróf Esterházy Csákvárra s vidékére, 1731-ben Beniczky, 1774-ben gróf Győry, 1775 ben Pázmándi Kempelen, Verebi Végh és Ürményi, 1789-ben gróf Brunszvick nyernek adományos birtokokat.

A gróf Cziráky család Lovasberényt, Nadapot, Ráczkereszturt, Börgöndöt és Técset 1730-ban vétel utján szerzi meg a Heiszter családtól, 1632-ben ugyan Cziráky Mózes adományt kapott Várpalotára és tartozékaira, melyek e megyében voltak, azonban e birtokokat soha el nem foglalta s az adomány érvényét vesztette. A Nádasdy család 1716-ban kap birtokot itt királyi adománynyal, később vétel utján nagyobb birtokot is szerez. A gróf Károlyi család nagy birtokait 1834-ben vétel utján szerzi meg.

A XVIII. század második felében történt adományozások többnyire a régi egyházi javakra szóltak, melyek a szerzetes rendek eltörlésével szálltak a koronára.

A XIX. században történt az utolsó birtokadományozás, midőn 1836-ban József nádor adományul kapta V. Ferdinand királytól Alcsuthot a hozzá tartozó birtokrészekkel.

De visszatérve ismét az elmondottak után, a török elvonulását követő benépesitési mozzanatokra, megállapitjuk azt, hogy a vármegye lassankint benépesül s az uratlan birtokok gazdát kapnak.

Hogy a benépesedés mily lassan megy, azt a hivatalos összeirások igazolják legjobban. Az első portalis conscriptio szerint, mely közvetlen a török elüzése után történt, 1696-ban birtokosok voltak: Hochburg Miklós örökösei, Esterházy Ferencz örökösei, Vasdinnyei János, Battyány János, Király János özvegye, gróf Zichy Pál örökösei, Fördős család, Vásárhelyi Nagy Ferencz, gr. Batthyányi Ádám, Vörös Pál, Roboz Pál, Salamonvári János, Szegedi Bálint, Lázár János, Szápári Péter, ezek részint mint tulajdonosok, részint zálog utján vannak a birtokban; a megyének majdnem fele papi kézben volt. De még ekkor a lakosság nagyon gyér volt s azon mozgalmas idők nem voltak alkalmasak arra, hogy a feldult megye visszanyerje régi képét, mint milyen volt korábban, a jobb időkben.

Az 1702-ből fenmaradt birtokösszeirás némi változást mutat fel, de általában hasonló az előbbihez. Ekkor birtokosok voltak: gróf Batthány Ádám, gróf Heister Siegbert, báró Hochburg, gróf Zichy István és Imre, gróf Esterházy Antal, Várkonyi Amadé Antal, báró Szapáry Péter, Meszlényi János, Vásárhelyi Nagy Ferencz, Sajnovits Mátyás, Balogh János, özv. Sándor Istvánné, Gellér János, Kollát Farkas, Miskei István, báró Ancendorf, özvegy Király Jánosné, Kutas István Ferenczi György, Balassa Ferencz, Fiáth János, Fördös Mihály, Komáromi Zsigmond, Vörös János, Madocsányi Antal, Mecséri Ádám, Szekeres István, Kolossváry Mihály, Csajági család, Tinódi család, Márkus György, Salomváry János, Daróczy István. Ezen birtokosokon kivül még a székesfejérvári és veszprémi káptalan, a jezsuiták s pálosok szintén nagy területeket birnak.

A békés birtoklást a XVIII. század elején nagyon megzavarja a császári katonák harácsolása s dulása. Az ujjáalakult megyének mindjárt kezdetben igen sok kellemetlensége volt ezekkel, különösen a Hoffkirchen- és Hohenzollern-

ezredek tisztjei ellen panaszkodik a megye felségfolyamodványaiban, kik katonáikkal együtt a megyét zsarolják, verik, némelyeket füst által megfojtatnak s a legundokabb és vadabb kegyetlenségeket követték el.[1] Majd e dulások s az ország jogainak s alkotmányának elkobzása folytán kezdetét veszi a Rákóczy-féle szabadságharcz s a megye viszonyai teljesen összekeverednek, a hivatalos élet rendszeressége megszünik, a megye birtokosainak tekintélyes része a szabadságért küzdők sorába állt, ezek közt Szekeres István ezredes, Bolfahrt, Fördős, Kenessey különösen kitünnek. A város azonban a császári hadak birtokában van és marad.

E zavaros időkben a megye köz- és kisgyüléseit nem Fejérvárott, hanem a biztosabb Győrben, sokszor egyes községekben, mint Tabajdon is tartotta. A birtokosok egy része szomszédos megyékben, Veszprém-, Győr-, Komárom-, sőt Vasmegyében, vagy biztos várakban s városokban, mint Győr, Komárom, Veszprém, Pápa stb. lakik s birtokait onnan kormányozza, sőt a birtokos nemesség egy része csak a XVIII. század közepe táján szállingózott vissza állandó lakásra a megyébe.

A belharczok lecsillapultával a rendes viszonyok helyreállanak s a birtokviszonyok részben a neoaquistica comissio működésével (1730—1731) úgy a hogy rendeztettek s lassankint a vármegye nemes birtokosságának azon kerete, mely 1848-ig fennállott, kialakult. A már emlitett családokon kivül még a következőket emlitjük meg, kiknek nagyrésze házasság, családi összeköttetés vagy öröklés, csekélyebb része donátió czimén nyert birtokot a megyében, ú. m.: Kenessey, Sándor, Mészöly, Rosty, Szentgyörgyi Horváth, Hajós, Nádasdi Sárközi, Kápolnásnyéki Balassa, Jablánczy, Barcza, Mentler, Jankovich, Baracskai Szüts, Tabajdi Balogh, Zuber, Rudnyánszky, Bóné, Kettyei Finta, Nagy-Kaszap, Buus, Ásvai Jókay, Hollósi Somogyi, Dersikai Erős, Dercsikai Huszár, Vasonits, Borkó, báró Száraz, Kégl, Torkos, Dallos, Igalfy, Jékey, Komáromi, Dienes, Vámossy, Farádi Veres, Hymer, Halász, Kazay, Magyari-Kossa, Kocsi Horváth, Belágh, Gányi, Csanády, Véghelyi, Csontos, Koller, Szluha, Szőke, Botka, Nedeczky, Borsitzky, Podhorszky, Molnár, Losonczi Farkas, Mérey, Tassy, Naszvadi stb.

Nagy birtokokat szerzett itt a megyében a báró Sina család is vétel utján, utódai leányágon most is birják.

Nagy tekintélyt vivott ki a török hódoltság utáni időközben beköltözött családok között a Románfalvi Fejérvári család, ezek női ágon való leszármazói a Szolgaegyházi Marichok. E családba házasodik idősb Szögyény László, a nagynevü államférfi, s fiusitás folytán megalapitja az ujabbkori történelmünkben nagy szerepet vivő Szögyény-Marich családot.

A megye közéletében nagyon becsült Meszlényi család egyik ágába házasodik történetünk egyik legnagyobb alakja, Kossuth Lajos s igy ennek gyermekeit közvetlen vérségi kapocs füzi megyei családainkhoz.

E vármegyében Ercsiben volt birtokos a báró Eötvös család beházasodás utján, melyből báró Eötvös József a nagy nevű költő és miniszter származik. Szerző részletesen leirja a család leszármazását s családi és birtokviszonyait Ercsi történetében.

Az egyes községek történetében részletesen megemlékezik szerző az ottani közbirtokosságokról is.

A közbirtokosság a régi magyar nemesi világ egy sajátságos intézménye; alapja a közös adományostól, mint őstől való vérségi leszármazás s ezzel kapcsolatosan és ebből kifolyólag az adományos birtokoknak s azok jövedelmének s tartozékainak leszármazási fokok szerint való megosztása az utódok között. A hajdani időben rendszerint az adományostól való közös leszármazók a birtokot közösen birták s időnkint felosztva, illetve kihasitva egy-egy területet használták, később már a birtok nagy részét maguk között megosztották, csak bizonyos birtokrészeket vagy jogokat (italmérés, halászati s nádlási jog) hagytak közös természetüeknek s azokat közösen kezelték. Eredetileg csupán vérségbeliek, a leszármazási fokozat szerint, voltak a közbirtokosság javainak illetve azok jövedelmeinek részesei, később azonban, midőn már ily jogokat mások is szerezhettek, nem vérségbeliek, idegenek is, vétel s egyéb jogügyletek utján tagjai lettek.

[1] Megyei levéltár adatai nyomán Hattyuffy D., «Fejérmegye történelmi vázlata» 26—27. l. Rosty Zsigmond: Rajzok Fejérvármegye multja és jelenéből. 47—53. lapok.

Ezen régi közbirtokosságok vérségi jogon levő tagjai jogviszonyainak, vérségi összeköttetésének tanulmányozása igen tanulságos. Azonkivül, ha belső életüket kutatjuk, sok érdekes, jó és rossz vonást találunk a magyar középosztály régi életviszonyairól. Családtörténeti szempontból az ily közbirtokosságok viszonyainak tanulmányozása s kutatása nagyon háladatos tárgy, s igen fontos adatokat fedezhetünk fel poros aktáik közt. Jelenleg még az utódok utbaigazitása mellett a családtörténelem számára igen sok adat összegyüjthető s megmenthető, holott idők multával, midőn a gyorsabb birtokváltozások s a családok eltávozása folytán egyes vidékeken még a nyomok is eltünnek, alig állitható össze a régi birtokosok névsora, családtörténeti adatai; nyomuk elvész, még nevük is feledésbe megy az ujabb birtokosok előtt, kikhez rendszerint semmiféle kapocs sem csatolja őket. Nagyon czélszerű tehát, ha az ily közbirtokosságok multját addig, mig a nyomok el nem mosódnak, számbaveszünk s tanulmányozzuk, hogy a mi megmenthető, azt a családtörténet részére megmentsük.

A közbirtokosságok a megyék közéletében, különösen politikai tekintetben nagy szerepet vittek. Megyénkben főlg a 40-es évek korszakalkotó reform-mozgalmaiban tüntek fel, rendesen mint a liberalismus hivei és harczosai s nem egy országos szereplőt adtak a hazának.

Egyes községek leirásánál, mint már megemlitettük, szerző részletesen ecseteli az ottani közbirtokosság birtokviszonyait, ismerteti a családok történetét, leszármazását, főleg leszármazási táblák közlése által, családtörténeti szempontból igen érdekes adatokat nyujt.

E megyei közbirtokosságok közül különösen tüzetes képet ad az abai, sárbogárdi, alapi, ráczalmási, czeczei, baracskai, felcsáthi, velenczei, gárdonyi, kápolnás-nyéki, sárkereszturi stb. közbirtokosságokról.

Hogy egyes ily közbirtokosság multja mily érdekes, tagjai közül mily s hány országos hirű férfiu került ki, azt éppen e műben látjuk, ha valamelyiknek leirását olvassuk. Érdekfeszitő események, példára alkalmas történetek tárulnak elénk. Hogy mily kiterjedt volt némelyik s mily tekintélyes férfiak váltak ki köréből, például a ráczalmásit röviden bemutatjuk. Ennek egyik alapitója Farkas András győrmegyei alispán, Szapáry Péter sógora. 1659-ben nyer Ráczalmás és Alsó-Szentiványra királyi adományt. Ennek négy gyermeke volt; első nejétől, Szapáry Judittól Farkas Borbála, második nejétől Anyaray Krisztinától: Farkas Ilona, Farkas Judit és Farkas Mihály.

I. Farkas Borbála Dergi Somogyi Györgynének három fia s egy leánya volt, ú. m. Somogyi Ferencz, János, Péter és Julianna.

a) Ferencz ágán beházasodnak a családba a Méhkerti Mitkovics, Zámory, Nedeczky, Mezőszegedi Szegedy, Nyéki Németh, Rosty és báró Rauch családok.

b) János ágán beházasodnak: Boncz, Sebő, Modrovich, Kreskay, Simonyi, Zámory, Salamon, Szluha, Tassy, Fliegler, Rumpler családok.

c) Péter ágán beházasodnak: Szentiványi, Szép, Lidertejedi Nagy, Vermes, báró Tallián, Bittó, Hagyárosi Zalay, Hegyessy, Jeszenszky, Imrédy, Fabinyi, Bartal, Hlatky, Szeles, Kardos, Fekete, Dobos, Petrovics, Pimpelli és Ravasz családok.

d) Juliánna ágán beházasodik a pestmegyei Bernáth család.

II. Farkas Andrásnak második leánya volt Ilona, ezt nőül vette Szentgyörgyvölgyi Csupor Ádám, ennek ágán beházasodtak a Boronkay, Hertelendy, Dőry, Perczel családok.

III. Farkas Judit férjezett Tavasz Gergelynének két leánya volt.

a) Tavasz Borbála Motkószentlászlói Motkó Pálné ágán beházasodtak a Simonyi és Kocskay családok.

b) Tavasz Zsuzsánna Hunkár Antalné ágán beházasodnak: Gonda, Zámbó, Keresztes, Veszprémi, Salamon, Borovszky, Miskolczi, Kovachich, Muzsik, Paczona, Mesteri, Mike, Ulmer, Germanetz, Lehoczky, Horváth, Antalóczy, Babits, Hathalmi, Radinkovits és Kertész családok.

IV. Farkas Mihály ágán, kinek neje Szalay Erzsébet volt, beházasodnak a Fiáth, Márfi, Pethes, Szalai, Szekeres, Fördös, Zámory, Bábai Bay családok.

Farkas András adományos társa Lindvay János kir. harminczados volt, ennek utódai közé beházasodtak a Plathy, Jezerniczky, Simonyi, Szunyogh, Jeszeniczei Jankovich, Hrabovszky, Lehoczky, Miskey, Lovászik, Bárdy, Rusznyák, Márkus stb. családok.

E rövid ismertetésből is láthatjuk, hogy a családi neveket figyelembe véve, a ráczalmási közbirtokosság vérségi leszármazói közül mily sok országos szerepvivő vált ki; az egyesek megemlitését nem tartjuk szükségesnek, mert maguk a nevek utalnak arra.

Az imént előadottakban bemutattuk rövid keretben azon érdekes családtörténeti adatokat, melyeket Károly János nagy történelmi műve magában foglal. Azonban ismertetésünk csak halvány fogalmat adhat azon tartalomról, melyet e mű átölel.

Előadása egyszerü, keresetlen s igen érdekes leirásokat foglal magában, érdekfeszitőleg ir le egyes vidékeket, s csevegi el egyes családok belső viszonyait.

Hálával adózik Fejér vármegye közönsége a szerzőnek, hogy önzetlenül, saját nemes keblének vonzalmát követve, megajándékozta oly művel, melyből megismerheti fényes, de sokszor mégis szomoru multját s az utódok megismerhetik belőle őseik követésre méltó önzetlen hazaszeretetét.

Dr. HATTYUFFY DEZSŐ.

UJABB NEMZETSÉGI KUTATÁSOK.

(Negyedik közlemény.)

Gutkeled.

3. Sándor bán.

1. Gutkeled nb. Hados (a Szokolyiak őse) 1291-ben tanusitja, hogy *Gutkeled nb. György fia Sándor bán* birtokai: a borsodmegyei *Palkonya*, a szabolcsmegyei *Bökény*, *Miske* és *Györk örökösödési jogon* István bán-herczeg fiaira szálltak és hogy ő (t. i. Hados) ezekért nekik gréczi palotáját cserébe adta.[1]

Tényleg találjuk is, hogy István bán fia Pál bán utódai 1329-ben Miskén és Bökönyön földesurak.[2]

2. Gutkeled nb. Dorog fia Miklós és rokona, Péter fia Dorog kijelentik 1301 junius 29-ikén a nagyváradi káptalan előtt, hogy Ákos nb. Ernő fia (Borsodi) István és fia Miklós már hosszu évek óta ellenségeik és hogy ezeknek erőszakoskodásától félvén, már régóta nem mernek Borsodmegyében fekvő *Tarján* és *Palkonya* nevü birtokaikban tartózkodni. E birtokokat pedig *Sándor bán és fia Györgynek magvaszakadtán mint legközelebbi rokonok* örökölték, miért is azoknak bárki által történendő elfoglalása ellen tiltakoznak.[3] Ennyi, a mit egyenes és határozott okleveles adatok alapján Gutkeled nb. Sándor bánról tudunk.

* * *

Karácsonyi János ismert munkájában[1] olvassuk, hogy az idézett 1301. évi okmányban tévedés lesz, mert ha Sándor bánnak fia lett volna, nem örökölt volna utána még 1291 előtt I. István bán ága. Úgy kell tehát lenni, hogy a jegyző hibásan irt «Alexander banus et Georgius filius suus» t «Georgius et Alexander banus filius suus» helyett. Mielőtt azonban ezen állitás jogosultsága felett határozottan itélnénk, szükséges megállapitani, vajjon Sándor bánnak egyáltalában volt-e fia vagy nem?, miután fentebbi helyen[2] a fiu (II. György) csak kérdőjel alatt áll.

Határozottan kimutatjuk, hogy Sándor bánnak igenis volt fia!

Gutkeled nb. István bán-herczeg fiai: Miklós szlavoniai bán, István országbiró, Mosonmegye főispánja és Pál mester az egyrészről a Vodicsai István fiai (a Blagajiak ősei), másrészről a Vodicsai István bán által a csatában megölt Gutkeled nb. Joákim bán halála következtében kitört viszálykodások beszüntetése czéljából 1278 november 6-ikán Zágrábban tárgyalván, Gutkeled nb. Miklós az ellenségeskedések folytatásáról lemond és a béke megerősitéseül többek között kiköti, hogy Vodicsai István tartozik visszaadni a Gutkeled nb. Miklós bán két fiát és ***Sándor bán fiát***, mihelyt a pápának a királyi kiváltságlevelet megerősitő okirata kezé-

[1] Tkalčić mon. civit. Zagrab, I. k. 63. l.
[3] Zichy okmánytár, I. k. 337. l.
[2] Zichy okmánytár, I. k. 103., 104. l.

[1] A magyar nemzetségek II. k. 90. oldalán.
[2] Ugyanott, 88. l.

hez jut; határideje 1279 április 9-ike; ha Miklós a pápai megerősitést ki nem eszközli, akkor a nevezett túszok Timoteus zágrábi püspöknek visszaadatnak.[1] Miután fentebb láttuk, hogy István bán-herczeg fiai Sándor bán után örököltek és miután apodiktikus bizonyossággal kimondható, hogy az 1278-ik évi egyezség létrejötte alkalmával Miklós bán fiai mellett csakis a családnak valamelyik legközelebbi rokona mehetett túszul, világos, hogy az 1278-ban emlitett Sándor bán csak az lehetett, ki után István herczeg fiai 1291 előtt örököltek, ebből pedig kiviláglik, hogy az 1291-ik és 1301-ik évi okmányok közötti elvitázhatatlan ellenmondás egészen másképen oldandó meg. A helyes tényállás az, hogy úgy István herczegnek, mint Dorognak fiai Sándor bán fia magvaszakadtán örököltek; *az 1301-ik évi okirat szövegezése teljesen helyes, mig az 1291-ik éviben «Alexander banus filius Georgii» helyett «Georgius filius Alexandri bani»-nak kell állnia.* A bán atyjának nevét tehát nem ismerjük.

Ki volt már most e Sándor bán?

Egy Sándor mester albán és Zágrábmegye főispánja 1252-ben fordul elő; egy Sándor mester 1259-ben tengermelléki bán és zágrábi főispán;[2] lehet hogy itt egy és ugyanazon személylyel van dolgunk, azt pedig, hogy ezen bán a Gutkeled nb. Sándor bánnal azonos, azért nem tartjuk valószinünek (bár nem lehetetlen), mert Sándor tengermelléki bán 1259-ik évi itéletlevelében az akkor vele együtt hivatalban volt Gutkeled nb. István bánt csak «dominus noster»-nek nevezi, holott, ha bármily fokban is rokona lett volna, a hatalmas és előkelő Istvánt kétségkivül a «rokon» jelzővel emelte volna ki. Családja nyomait tehát más uton kell keresnünk.

Ákos nb. Ernő bán 1267 előtt egyik hű emberének, *Dorog fia Sándornak* odaajándékozza a Borsodmegyében feküdt Kazincz, Lubna és Hrasztovicza falvakat. Ugyanazon okiratból tudjuk, hogy Dorog fia Sándor, *Szabolcsmegye főispánja* akkor a borsodmegyei Borsod, Edelény, Chazta és *Olasz* nevü birtokokat is megkapja.[3] István ifj. király pedig egy oklevelében elmondja 1268-ban, hogy *Drug fia Sándor, Szabolcsmegye főispánja* személye körül rendkivüli érdemeket szerzett magának. Elkisérte őt (1264) a feketehalmi várba, leteritett egy ellenséget, kinek pajzsát, a győzelem első jeléül, Istvánnak megküldte; az isaszegi ütközetben (1265) pedig Istvánnak közvetlen közelében egy a királyt támadó ellenséget szerencsésen levágott. Mindezen érdemeinek elismeréseül tehát neki adja 1268-ban a szatmármegyei *Málka* nevü földet, melyet Szakállos Mika valamikor Sándor atyjától, Drug comestól kapott, továbbá a zemplénmegyei *Keszthelyt*, mely eddigi birtokosának, Kelemennek, magvaszakadtán a koronára szállt és végre a borsodmegyei *Alán*-t, mely Alán nevü urának magvaszakadtán szintén királyi birtok lett.[1] E helységekről azonban mindjárt megmondhatjuk, hogy nevük vagy el van ferditve, vagy pedig, hogy más alakban később más megyékben fordulnak elő; fentebbi nevükön egyiköket sem találjuk a megjelölt megyékben. Hogy mikor lett Drug fia Sándor Szabolcsmegye főispánja és meddig maradt e hivatalban? nem tudjuk. Közvetlen elődje 1262-ben István király hive Miklós, utána pedig csak 1270-ben találjuk Vasztej nb. Rajnaldot, a Rozgonyiak ősét.

Miután az 1291-ik és 1301-ik évi okmányokból tudjuk, hogy Sándor bánnak birtokai Borsod- és Szabolcsmegyében feküdtek és Sándornak, Szabolcsmegye főispánjának atyja, Drug, e név (Dorog) pedig a Diószegiek őseinél is előfordul, jogositva vagyunk arra, hogy a Dorog név és a birtokviszonyok alapján *Sándor bánt Dorog fia Sándor főispánnal azonositsuk, a mire annál is inkább jogositva vagyunk, a mennyiben Ákos nb. Ernő 1267 előtt Dorog fia Sándornak három borsodmegyei birtokot adományoz és ugyanazon Ernő fia István 1301-ben Sándor bánnak Borsodmegyében fekvő tarjáni és palkonyai birtokait hosszabb idő óta elfoglalva tartja, mire való jogát kétségkivül az atyja által történt adományozással hozta összeköttetésbe.*

Mikor lett Dorog fia Sándorból bán? nem tudjuk; de miután 1268 előtt és 1268-ban csak Szabolcsmegye főispánja, bizonyosra vehetjük, hogy

[1] Blagay okmánytár, 35. l.

[2] Wenzel, XI. k. 382., 464., 510. l.

[3] Karácsonyi i. m. I. k. 116. l., hivatkozással az Országos levéltárban DL. 636. alatt őrzött oklevélre. Kazincz és Lubnára vonatkozólag lásd Wenzel, VII. k. 100—102. l. A többit dr. ifj. Reiszig Ede úr szives közlése után ismerem.

[1] Hazai okmánytár, VI. k. 153. l.

V. István, mihelyt trónra jutott, érdemes és annyiszor kipróbált hivét valamely bánsággal ruházta fel. 1278-ban — úgy látszik — még életben lehetett, mert ellenkező esetben róla mint néhairól szóltak volna. Fia György 1278-ban — mint láttuk — Gutkeled nb. Majádi Miklós fiaival együtt Horvátországban túsz; 1291-ben azonban már nem él, mire magvaszakadása következtében birtokait részben e Majádi Miklós és fivérei, részint pedig Dorog utódai, a Diószegiek örökölték.

Kérdés már most, hogy mily foku rokonságban állott a nevezettekhez? Azon körülmény, hogy mindhárman egy és ugyanazon nemzetség tagjai, itt azért nem elegendő, mert István herczeg utódai és a Diószegiek a Gutkeled nemzetségnek két különböző ágát képviselik; másrészről pedig el nem tagadható, hogy Sándor bán fia úgy az egyik, mint a másik félnek legközelebbi rokona. Szerintem a kérdés csak úgy oldható meg, ha a «Dorog» nevet és a birtokviszonyokat tesszük fejtegetésünk kiindulópontjává.

Tudjuk, hogy István bán-herczegnek Dragun az atyja, mig a Diószegiek és Dobiak bizonyos Dorognak az utódai és hogy Drug, Doroggal azonos. Hogy «Dragun» azonos Drug = Doroggal, azt, bár korántsem lehetetlen, nem akarjuk éppenséggel állitani, de mert István társkirály 1268-ik évi adománylevelében előadja, hogy Szakállos Mika Sándor bán atyjától, Drug comestől valamikor a szatmármegyei Málkát kapta, Szakállos Mika pedig biharmegyei birtokos volt és a Diószegiek ősi birtokai szintén Biharmegyében feküdtek, bizonyosra vehetjük, hogy István herczeg fiai, Sándor bán fia Györgynek bizonyos birtokait — bár nemzetségi rokonai voltak — csak anyai réven örökölték, a mennyiben anyjuk valószinüleg Sándor bán nagynénje vagy leánya lehetett, mig Dorog fiai és unokái György után a nemzetségi jog alapján örököltek. Ez esetben I. Dorognak két fia maradt: Sándor és II. Dorog; ez utóbbiban pedig a Diószegiek ősére ismerünk. Öregebb Dorog, ki Szakállos Mikának a kortársa, már a XII. század kezdetén szerepelhetett.

4. A zemplénmegyei Bolyi-ág.

Midőn a Gutkeled nemzetség tagjai: Keled fiai Péter és István, az ugyanazon nb. Várdai Aladárral a szabolcsmegyei Bélőszöd nevü birtokra nézve 1284 körül kiegyeznek, az utóbbiak bizalmi férfiai Apaj comes és *Szólát fia Kilián.*[1] 1304-ben arról tanuskodik Aba nb. Amadé nádor, hogy rokona (soror) Csala, bizonyos Ágoston leánya, *Szólát fiának: Bolyi Péternek özvegye*, férjének fivéreitől, *Pelbárt-* és *Miklóstól* hozományi követeléseire nézve 10 márkával ki lett elégitve,[2] a miből tehát kitünik, hogy Szólát fia Bolyi Péter fiörökös hátrahagyása nélkül halt meg.

Ez után sokáig mit sem hallunk e családról. Csak 1329-ben olvassuk, hogy *Kilián fia Kilián* a Gutkeled nb. Várdaiaknak egyik birtokperében tanuként müködik.[3] 1331-ben pedig tanusitja az egri püspök helyettese, hogy *Miklós fiai*: *Bolyi Mihály és László*, *Bolyi Kilián fia Kilián özvegyét*, *Erzsébetet*, az ungmegyei Németi János leányát, kit fivére, Szócyik, képvisel, kötelesek elhalt férjének birtokaiból, *melyek országos szokás szerint rájok szálltak*, hitbéri és hozományi követeléseire nézve kielégiteni.[4]

1332-ben Miklós fiának, Bolyi Lászlónak az Ákos nb. Miczk bán helmeczi jobbágyai ellen bizonyos ügye van, melyet a zemplénmegyei alispán elhalaszt,[5] miből minden kétséget kizáró módon kiviláglik, hogy e Boly alatt a hasonnevü zemplénmegyei helység értendő. 1334-ben arról értesülünk, hogy Bolyi László vagyonilag igen rossz állapotban van. A Szabolcs és Bereg vármegyék részéről Záhony-on tartott közgyülésen «*Ithem*» *Miklós fia László* azzal áll elő, hogy Szabolcsmegyében fekvő győri (ma Györöcske) és zemplénmegyei *zábrági* birtokát el akarja adni, mert szegénysége rákényszeriti; kéri tehát az elnöklő főispánt, kérdezze meg, vajjon vannak-e a jelenlevők közül ellentmondók? Erre azonnal a Gutkeled nemzetség négy tagja kijelentette, *hogy László az ő legközelebbi nemzetségi rokonuk* és hogy ennek következtében a tőle szándékolt birtokeladás ellen óvást emelnek.[6] Ezzel azonban az ügy még nem lett véglegesen elintézve; mert, mint az egri káptalan-

[1] Zichy-okmánytár, I. k. 61. l.
[2] U. ott, IV. k. 623. l.
[3] Zichy-okmánytár, I. k. 330. l.
[4] Anjoukori okmánytár, II. k. 559. l.
[5] Ugyanott 629. l.
[6] Zichy-okmánytár, IV. k. 629. l.

nak egyik okiratából tudjuk, «Itum» Miklós fiai: Bolyi László és Mihály 1336 előtt győri és zábrági birtokrészöket *Szólát fia Bolyi Pelbárt leányainak, Anitynak és Csalának* 50 márka erejéig zálogba adták. Mihály meghalt, mielőtt a kiváltás ideje megérkezett. László nem tudta a zálogösszeget lefizetni, mire Pelbárt leányainak rokona, János fia Németi Szótyik 1336-ban azon követeléssel állott elő, hogy az elzálogositott birtokrészek Csalának, ki most már Kenézi Egyed fia Petőnek, szabolcsmegyei birtokosnak a neje volt, tulajdonába menjenek át. László beleegyezett ebbe, de Várdai Pelbárt és János 1336 kezdetén az egri káptalan előtt kijelentették, hogy László az ő legközelebb nemzetségi rokonuk, miért is a tervbe vett birtokelidegenités ellen óvást emelnek.[1] László erre módot keresett, hogy az ügyet más uton intézze el és tényleg találjuk, hogy Kenézi Pető 1336 október 6-án kijelenti, hogy «Ytum» Miklós fia Bolyi László neje, Szólát fia Bolyi Pelbárt leányát, Csalát, úgy anyai hozományi mint leánynegyedi követeléseire nézve 50 márkával kielégitette.[2] Nem szenvedhet kétséget, hogy ezt csak valamely módos rokonának segitségével tehette. Találjuk is, hogy Gutkeled nb. Várdai János 1336 február 25-én az Itum Miklós fia Lászlótól zálogban birt zábrági és győri birtokrészt ennek visszabocsátja, a mit azzal indokol, hogy László a legközelebb nemzetségi rokona és szegénysége miatt nem képes a zálogba adott jószágok után járó kiváltási összeget lefizetni.[3] 1337-ben Itum Miklós fiának, Bolyi Lászlónak ujabb pöre van, a mennyiben győri és zábrági birtokát Hontpázmán nb. Batyáni Péternek akarta örökbe vallani, a mi azonban nemzetségi rokonának, a Gutkeled nb. Bacskai László rak ellenmondására nem sikerült.[4] 1339-ben az országbiró ujra kimondja, hogy Bacskai Lászlónak Bolyi László birtokainak megszerzésére nagyobb joga van.[5] 1354-ben László még él.[6]

Az eddigiekből tehát megczáfolhatatlanul kiviláglik, hogy Szólát fia Miklós, ki 1304-ben fordul elő, azon Bolyi Miklóssal azonos, kit a későbbi okiratok az «Ütöm» (ezt tartjuk helyesnek) melléknéven emlitenek és hogy ennek következtében Szólát a Gutkeled nemzetséghez tartozik.

Nemzedékrendje tehát a következő:

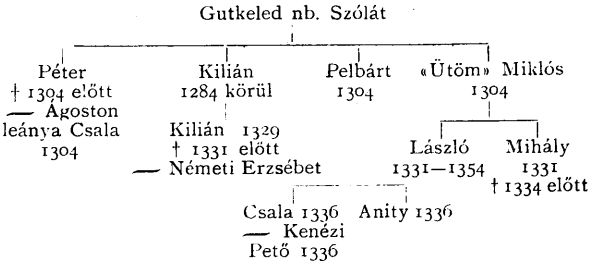

10. Héder.

A Tamási-család ismeretéhez.

A Güssingiek családjából származott III. Henrik bánnak, II. Majs nádor († 1280.) vejének két fia maradt, kiknek egyike, János, a Tolnamegyében törzsökös Tamási-családot alapitotta. A következő sorokban egynehány e családra vonatkozó, eddig ismeretlen adatot akarunk bemutatni, melyeknek egyike egyuttal egy másik, nem kevésbbé jelentékeny nemzetségről szóló ismereteinket is gyarapitja. A veszprémi püspökség római okirattára III. k. 74. lapja azon supplicatiókat tartalmazza, melyeket a Tamásiak 1432 január 30-án a pápához intéznek és ezekben a következő adatokat találjuk:

a) Tamási *Henrik, János és László édes fivérek* a pécsi egyházmegyében fekvő, sz. István királyról czimzett szerdahelyi (in oppido Zerdaheli) templomuk lelkésze számára kérik, hogy egyszer minden évben bizonyos püspöki teendőt végezhessen. Ugyanezt kérik a Tamásiban lévő, Sz. Istvánról czimzett templomuk lelkésze számára, kiemelvén, hogy e templomban temetkezési helyük van.

Az itt nevezett Tamási fivérek János erdélyi vajda fiai, e vajda pedig fentebbi Henrik bán fia János unokája. Az eddigi irodalom János vajdának csak Henrik és László nevü fiait ismerte; az 1432-ben szereplő *János tehát e családnak eddig ismeretlen tagja*, kinek további sorsa eddig azonban ismeretlen. Minden valószinüség a mellett szól, hogy fiatalon és fiutódok hátrahagyása nélkül halt meg.

[1] Zichy-okmánytár, I. k. 485. l.
[2] Ugyanott IV. k. 630. l.
[3] Anjoukori okmánytár, III. k. 250. l.
[4] Anjoukori okmánytár, III. k. 379. l.
[5] Anjoukori okmánytár, III. k. 574. l.
[6] Zichy-okmánytár, II. k. 550. l.

b) Henrik fia Tamási János özvegye Anna, veszprémi egyházmegyebeli nő hordozható oltárt és — mert már öreg - bizonyos bőjti engedményeket kér. Itt tehát Tamási János erdélyi vajda nejével illetve özvegyével van dolgunk, kit a forrás Annának nevez.

Ezen adat egyuttal a Hermann nemzetségre nézve is érdekes. Tudjuk, hogy a Hermann nb. Vajdafi György leányai 1404-ben már férjnél vannak. Katalin férje a Ratold nb. Kaplai János orosz vajda fia, Roland, Annáé pedig Héder nb. Tamási János.[1] Fentebbi adatból már most tudjuk, hogy a Hermann nb. Lackfi-család ezen utolsó tagja 1432-ben még életben volt.

c) Ugyanezt kéri — de nem hivatkozva az életkorra — János fia Henrik és *neje Zsófia*. Ezen Zsófiát mindeddig nem ismertük. Férje a Tamási János vajda fia, Henrik, kivel 1445-ig találkozunk.

d) A fentebb idézett okmánytár 187. oldalán II. Pál pápának 1467 június 1-én kiállitott levelét közli, mely a következőt tartalmazza: *Tamási László vajda özvegye, néhai Ilona* asszony végrendeletének végrehajtásával Miklóst, a Sz. Máriáról czimzett budavári templom plébánosát bizta meg. Ez már most Hédervári Imre bánt azzal vádolta, hogy egynehány ingatlant és ingóságot, melyeket nevezett Ilona kivánsága szerint tőle vissza kellett követelnie, jogtalanul visszatartott és kiadásukat megtagadta, minek következtében ő (t. i. Miklós) a bánt Simon antivárii érseknél, János esztergomi érsek helyettesénél bepörölte s pörét meg is nyerte. Hédervári Imre az érsek itéletét a pápához felebbezte, mire a pápa fentebbi napon a csanádi prépostot felhivja, hogy még két egyházi férfival együtt e hagyatéki ügyet vizsgálja meg.

Ezen Ilona az 1426-ban elhalálozott Csáki Miklós erdélyi vajda leánya, kit eddigi adataink szerint 1443-tól 1459-ig ismerünk. A fentebbi adat értelmében 1467 június 1-én már nem élt, de nincs kizárva, hogy már 1467 elején meghalt.

Az eddigiek alapján megkapjuk a Héder nb. Tamási-család következő bővitett és javitott nemzedékrendjét:

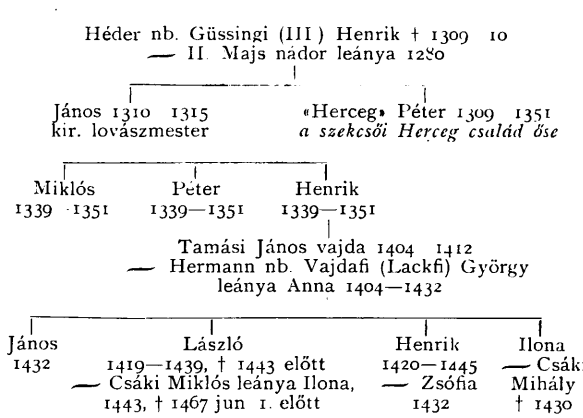

Azon körülmény, hogy Tamási János vajda nejének nővére Katalin (l. f.) Rátót nb. Kaplai János orosz vajda fia Rolandhoz ment férjhez, megmagyarázza azon mindeddig teljesen érthetetlen körülményt, hogy a Tamásiak pl. 1425-ben e Roland fiát Serkei Györgyöt «proximus et consanguineus»-uknak,[1] 1445-ben pedig ugyanazt pláne «frater condivisionalis»nek mondják.[2] Mint két nővér utódai a Lackfi György vagyonát örökölték, minek révén «osztályos atyafiak» lettek.

Dr. WERTNER MÓR.

[1] Karácsonyi, II. k. 171., 177. l.

[1] Csánki, II. k. 573. l.

[2] Hazai okmánytár, VII. k. 465. l.

VEGYES.

Nagykapusi Hofmaisster Miklós küküllői főesperes és testvérei, János, Bertalan és Gáspár czimereslevele 1454-ből.

(Szines czimerképpel.)

Az alábbiakban egy V. László király által adományozott, több tekintetben érdekes czimereslevelet óhajtunk ismertetni. A czimereslevél eddigelé «*Hofmannsdorf*» néven szerepelt *Tagányinál*,[1] a kitől ezt az adatot *Bárczay*[2] az 1526 előtti eredeti festett czimerlevelek jegyzékében hibásan vette át. Ugyanazon czimereslevél ez, a melyről *Nagy Iván*[3] az állitja, hogy

[1] Jegyzéke az Orsz. Levéltárban található herczegi stb. és nemesi okleveleknek. Budapest, 1886., 30. o.

[2] A heraldika kézikönyve, 446. o.

[3] Magyarország családai, V. köt. 66—67. old.

a jelenleg is élő Hatfaludyak ősei, a Hatmansdorfok nyerték fentnevezett királyunktól.

Végül a Siebmacher magyar részének II. kötete (240. o. és 186. tábla) «*Hofmanstorf*» néven az erdélyi részben pedig (166. o. 104. tábla) hivatkozással ezen 1454. évi czimeres levélre hattmansdorfi Hatfaludy név alatt közli, e helyütt egészen más, sokkal fiatalabb czimert adván nekik. Pedig a Prágában, 1454. okt. 9-én kelt czimereslevél[1] *nagykapusi Hofmaisster Miklós, küküllői főesperes, a király kedvelt udvari káplánja és testvérei János, Bertalan és Gáspár* részére kelt.

A czimerszerzők vezetékneve csak egyszer, a szöveg elején fordul elő, és e névben XVIII. századi hamisitási kisérletnek a nyoma látszik; az első *P* betüt a hamisitó kivakarta és *n* betüvé változtatta át; a szó végére pedig ügyetlen *f* betüt irt oda.

Maga a szöveg ekképen szól:

Ladislaus dei gratia Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. rex, dux Austrie, marchioque Moravie etc. Ad perpetuam rei memoriam notum facimus tenore presentium universis, quod nos antique et laudabili consuetudini per predecessores nostros, dive memorie Hungarie reges, qua nobilitare suos, armorumque insigniis decorare consueverunt, hactenus observare inherentes considerantesque honorabilis ac fidelium nostrorum dilectorum Nicolai, archidiaconi de Kukulew, cappellani nostri devoti dilecti, ac Johannis, Bartholomei et Caspar germanorum Hofmaisster de Kapus Maiori apellatorum, approbatam fidelitatis constantiam et circumspectam legaliatis industriam, aliaque multiplicia probitatis et virtutum insignia, quibus persone eorundem laudabiliter decorantur, necnon grata fideliaque ipsorum obsequia nobis et predecessoribus nostris, ac sacre corone regni nostri Hungarie hactenus exhibita et in futurum prestantius exhibenda, non per errorem aut inprovide, sed animo deliberato et ex certa scientia, nostrorumque baronum, consiliariorum et nobilium accedente consilio, tamquam rex Hungarie et de regie potestatis nostre plenitudine et gratia speciali, dictis Nicolao, Johanni, Bartholomeo et Caspar germanis, infradepicta arma, seu nobilitatis insigina talia: videlicet clypeum de argento, in quo leo aureus constitutus est, coronam auream in capite et catenam argenteam in collo dependentem gestans; supra clypeum galeam, tectura aurea et argentea decoratam, super qua leo sedet in forma et colore, ut in clypeo et prout hec in medio presentis littere pictoris ingenio clarius et distinctius sunt depicta, *ac bannerium, vexillum, seu papilionem de coloribus, rubeo, albo et flaveo*[2] *deferendum*, ipsis et cuilibet ipsorum dedimus et vigore presentium gratiosius elargimur, decermentes expresse ac statuentes, ut predicti Nicolaus, Johannes, Bartholomeus et Caspar et eorum cuiuslibet heredes legittimi ex eorum lumbis masculini sexus geniti et genituri exnunc et inantea perpetuis temporibus eadem arma et nobilitatis insignia, ac bannerium, vexillum, seu papilionem predictos, in duellis, bellis, sigillis, et aliis omnibus militaribus et honestis actibus, tam ad iocum, quam ad serium, ubique locorum et terrarum, more aliorum nobilium ferre et gestare, ac eis conjunctim et divisim uti et gaudere possint et valeant, conditione et impedimento cessantibus quorumcumque. Nolentes tamen, ut per presentem concessionem armorum alicui hominum quantum ad arma sua preiudicium aliquid gereretur, quocirca omnibus et singulis comitibus, baronibus, nobilibus, proceribus, capitaneis vicecapitaneis, communitatibus, heraldis, perscuandis (így!)[1] ac omnibus et singulis aliis nostris subditis, ubilibet constitutis, de prefate regie nostre potestatis plenitudine districte precipiendo mandamus, quatenus dictos Nicolaum, Johannem, Bartholomeum et Caspar, et eorum cuiuslibet heredes, ut prefertur memorata arma, ac bannerium vexillum, seu papilionem predictos in duellis, bellis, sigillis, ac omnibus aliis honestis actibus ad iocum ac ad serium, uti, frui et gaudere faciant, ipsosque in huiusmodi ferendis, utendis et fruendis, nequaquam impediant, seu molestent, nec alios eosdem impedire ac molestari permittant. Secus sub obtentu gratie nostre non facturi. Datum Prage, nono die mensis Octobris, anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, regnorum nostrorum Hungarie etc. quintodecimo, Bohemie vero primo.

Az oklevél hátán XVII. századi kézzel: Revisiora és Indorsatiora való Levelek vad . . . . . az irási közben.

Ezen íráson átirva, XVIII. századi kézzel; *Hatmanstorf Miklós, János, Bartholomeus és Gaspar Armalissa László királytól.* Más kézzel: *de Anno 1454.*

Az elég jó állapotban megmaradt hártyáról a függő királyi pecsét hiányzik.

A czimeres levél czimere a rendes magyar gyakorlat ellenére a szöveg közepére van festve, a mely eljárás a német birodalmi gyakorlatnak felel meg.[2]

A czimer — a rajta haladó behajtás következtében is — megrongálódott; szinei — az egy oroszlánt kivéve — úgy szólván teljesen letöredeztek; mindamellett a leirásból teljesen megállapithatók. Aranynyal keretelt kék táblára van festve, a melynek magassága 8·9, szélessége pedig 8·8 cm. Leirása a következő: Jobbra hajlott, kerekalju, jobboldalt tárcsaszerü pajzs ezüst mezejében jobbrahaladó, mellső lábait ragadozásra nyujtó, arany koronás, vörös nyelvét kinyujtó arany oroszlán, melynek nyakáról hátrafelé ezüst láncz csüng le; a csőrsisak disze ugyanazon oroszlán, ülő alakban. Takarók

[1] Eredetije az Orsz. Levéltárban, DL. 29081., régi jelzete: Kolosm. kono. Cista Armalium H. no. 47 1/2.

[2] A «*flaveus*» szó alatt, a mely különben sárgát, aranyszinüt jelent itt, éppen úgy, mint Kassa város czimerében, kék értendő.

[1] Ezen szónak értelmét megadni nem tudom; azonban éppen úgy, mint a «heraldis» valami hivatalt, foglalkozást jelent.

[2] Erre nézve ld. *Fejérpataky L.* Magyar Czimeres Emlékek cz. műve I. füz. 150., és a 4. alatti jegyzetet.

arany- ezüst. A czimer magassága 7·8, a pajzsé 3·3, a sisaké a diszszel együtt 4·5 cm.

Azonkivül az egész czimernek különleges érdekességet nyujt — a mint azt a többi között a Siebmacher is megemliti — a czimertől teljesen külön álló, a tábla jobb felső sarkába helyezett piros-fehér-kék lobogó. Eddig ismert hazai, középkori czimeres emlékeink egyike sem tüntet fel ilyen, a tulajdonképeni czimertől teljesen különálló jelvényt.

Ez is inkább a birodalmi gyakorlatnak felel meg, daczára annak, hogy V. László nem volt német-római császár; valószinü, hogy ebben az időben külföldi festő állott a szolgálatában.

Egyébként ilyen zászlóviselési engedély, a birodalmi gyakorlatban sem igen található; hanem inkább a czimerek mellé festett, u. n. «*társasági jelvények*» szerepelnek.[1]

A lobogó a szász szineket tüntetvén fel, talán a czimerszerzők *nemzetiségére* akar czélozni; mert az, hogy ők szászok voltak, különben kétségtelen.

Érdekessége azonkivül ezen czimernek még az is, hogy *ezüst* alapra *aranyat*, tehát *fémre fémet* rak; sőt az *ezüst szinre* ugyancsak *czüstöt* ad, az oroszlán nyakáról lógó lánczban.

Ez tehát ellene mond a *Bárczay*[2] által is hangoztatott azon szabálynak, mely szerint «*szinnek szinre, fémnek fémre való helyezése kerülendő;*» mert ezen czimer az általa elősorolt kivételek első csoportjába, az u. n. *kétes czimerek* közé csak nem sorolható!

A czimerszerzők a középkori medgyesi szász székben ma Nagy-Küküllőmegye) fekvő Nagykapus helységben lehettek birtokosok.

A szász eredetre enged következtetni a «Hofmaisster» név is.

Csakhogy ezen a néven a nemességszerzőkre vagy családjukra nézve okmánytárainkban semmiféle közelebbi adatot nem lehet találni.

A szász származás alapján tovább kutatva *Theil Rezsőnek* a két szász szék (Medgyes és Selyk) történetéről irt czikkében[3] azon jegyzék végén, a melyben a nevezett két széknek plebánosait, egyházi méltóságait sorolja elő, a következő adatot találtam:

«*1455. Nicolaus de Kapus, archidiaconus de Kykellew, canonicus ecclesiae Albensis, protonotarius cancellariae.*»

Azt hiszem, hogy ennek alapján nem lehet tovább kételkedni abban, hogy az 1454-ben czimeradományt nyert, *Hofmaisster Miklós*, küküllői főesperes, udvari káplán, egy és ugyanazon személy azzal a *Kapusy Miklóssal*, a ki 1455-ben szintén küküllői főesperes. Kedvelt embere lehetett a királynak, mert ebben az időben már a fejérvári kanonokságot is birja, és azonkivül a királyi kanczellária főjegyzője.

Ez az adat azonkivül azt is bizonyitja, hogy a közéletben csak *Kapusy* néven szerepelt, és ez — nézetem szerint — feljogosit arra, hogy ezen érdekes czimereslevél ezentul «Kapusy» néven szerepeljen a heraldikai irodalomban. Ez a név egyébként nem ismeretlen a hazai történelemben.

Kapusi Bálint, Lőrincz fia,[1] pálosrendi szerzetesnek dömösi perjelsége tette azt ismeretessé, a mely perjelség miatt Hunyady János kormányzónak összeütközése volt V. Miklós pápával.[2]

Erről a Kapusi Bálintról ezenkivül csak annyit tudunk, hogy Rómába visszatérvén, ott pápai káplán és római apostoli gyóntató lett; és, hogy 1473. nov. 13. a. előtt ugyanott meghalt.[3]

Nem akarom biztossággal állitani, de valószinünek tartom, hogy ez a Bálint ugyanabból a családból való, a mit azonban részletes adatok hijján kellőleg támogatni egyelőre nem lehet. Végül még egy érdekesség füződik ezen nevezetes czimeres levélhez. Az oklevél hátára XVIII. századi kézzel irt feljegyzésben ez a név olvasható: «*Hatmanstorf*».

Nagy Iván és Siebmacher nyomán tovább indulva, az Orsz. Levéltárban feltaláltam Hatmanstorffer Ferencz névmagyarositására vonatkozó, III. Károly király által 1736. aug. 17-én adott engedélyt,[4] a melynek alapján nevüket — hofmansdorfi előnévvel — Hatfaludyra változtatják; ebből az okmányból megtudjuk, hogy a névváltoztató atyja Németországból vándorolt be, és Erdélyben «annonæ commissarius» volt; anyja pedig erdélyi magyar családból származott.

A névváltoztató pedig az «arendarum decimarum fiscalium in Transylvaniæ principatu inspector» tisztjét viselte, és ebben az állásban szerzett érdemei alapján nyerte el a királyi engedélyt.

Ezzel kapcsolatban előkerült id. Hatfaludy Ferencznek, 1771-ben folytatott nemességigazoló pere,[5] a melyből kitünik, hogy nevezett az itt

[1] Ld. *Ströhl*, Heraldischer Atlas, XXVI. és XXXV. tábla.

[2] A heraldika kézikönyve, 64. o. VI. a.

[3] Archiv d. Vereins für Siebenbürg. Landeskunde, 1887. évf. 309. o.

[1] *Theiner*, Vetera Monum. Hung. II. 252, 399.

[2] Erre nézve ld. A Magyar nemzet tört. IV. köt. 110—112. M.; *Fraknói V.*, Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szent-székkel stb. II. köt. 79—85. M., a hol a név hibásan *Kaposi* alakban iratik; *Fraknói V.* czikke: «A dömösi conflictus», (Századok, 1903. 385—397. ll.; ebben a név már helyesen szerepel.

[3] *Czaih Gilbert*, Regesták a római Dataria-levéltárban, Tört. tár, 1899. évf. 6. o. A név hibásan: Kaposi.

[4] Kolosm. konv. -Arm. H. No 47. sz. és Erd. Kir. könyvek VIII. 567.

[5] Orsz. Levéltár, Protoc. Product. J. 8. Doboka, 295. o. 5. sz.

tárgyaltam czimeres levelet *eredetiben* mutatta fel. Az ügyész ugyan elvetette a czimeres levél érvényességét azon a czimen, mert nem erdélyi fejedelemtől való. Kifogásolta továbbá a hibás és hiányos leszármazást is.

Mindamellett Dobokamegye őt azon az alapon, mert III. Károly király a czimeres levelet megerősitette — pedig az idézett névváltoztató okmányban a czimeres levélről szó sincs — és mivel 28 subditusa és 10 inquilinusa volt, őt *armalista* nemesnek ismerte el. Ezen az alapon a kanczellária[1] is megerősitette a megye itéletét. Az idézett XVIII. századi feljegyzés ugyanazon kéztől ered, mint a mely a nemességvitató per jegyzőkönyvét irta.

A XVII. századi feljegyzés pedig arra enged következtetni, hogy ez a czimeres levél valami nagyobb levéltárból került elő. Kétségtelen tehát az elmondottakból, hogy ezen czimereslevél a névváltoztatás alkalmával Hatmannstorffer Ferencz birtokában még nem volt, mert különben — hacsak a kanczellária a csalárdságot észre nem veszi — az okmányban megemlitette volna.

Abból pedig, hogy a czimereslevél a névváltoztató okmánynyal együtt 1771. után a kolosmonostori konvent levéltárába került, azt következtetem, hogy azt id. Hatfaludy Ferencz eredetileg is onnan valami módon — talán kölcsön képen — megszerezte, a megkisérelt hamisitást sajátkezüleg, avagy más utján eszközölte és a per befejeztével oda, — hála fejében az 1736-ival együtt — ismét visszaadta.

A XVIII. században Erdélybe szakadt Hatmanstorffereknek, később Hatfaludiaknak tehát ezen czimereslevélhez és az abban leirt czimerhez semmi közük sem volt, az őket nem illette, miután az, hogy czimereslevelünk joggal nevezhető a *Kapusy* családénak, az előzőkben igazolást nyert.

HORVÁTH SÁNDOR.

[1] 1786. évi 8868. szám.

Simonyi óbester származása.

Titokzatos homály fedi Simonyi óbester végnapjait; s hogy egyénisége még titokzatosabb legyen, szét kell rombolnom, illetve kétségessé kell tennem idáig biztosnak vélt tudásunkat származásáról is. Történelmi tudásunk egy adattal szegényebb lesz ugyan, de talán idővel egy igazsággal gazdagabb is.

Simonyi József, saját állitása szerint, Simon Pál és Hetesényi Zsuzsánna házasságából 1777 február 18-án született, Nagy-Kállóban. Ezen kelt helyességét már Déri Gyula kétségbe vonja;[1] mert ha ez igaz, akkor az óbester már öt éves korában, 1782-ben be lett volna irva a piaristák debreczeni algimnáziumába mint rendes tanuló, s tizenkét éves korában, 1789-ben már részt vett volna a törökök elleni táborozásban és Pancsova mellett egy éjjeli csatában átesett volna a vérkeresztségen.

Allitólagos apja, Simon Pál a borbácsi Simon családból származott volna, melynek őse Benedek 1637-ben III. Ferdinándtól kapta a nemességet. Fia, János is emlitve van a nemesi levélben; ennek fia volt András, kinek unokája, Pál Magyar-Óvárról 1737-ben négy esztendős korában Szabolcs vármegyébe szakadt Veszprémi nagykállai főespereshez, rokonához. Pál itt nevelkedett fel, mészárosmester lett s nőül vette Hetesényi Zsuzsánnát.[2]

Ezen adatok valódiságát kétségbe vonni nincs jogom; annál kevésbbé, mert Simon Pál és neje Hetesényi Zsuzsána sokat szerepelnek a nagykállai római kath. egyház anyakönyveinek első kötetében.

Gyermekeik voltak:

I. János. Szül. 1768 julius 2. Keresztszülők Győrfi József és Fischer Mária.

II. Julia. Szül. 1769 szept. 20. Keresztszül. Korniczky György és Fischer Mária.

III. Zsuzsána. Szül. 1770 jan. 25. Keresztszülők u. a.

IV. ***József.*** Szül. 1771 márcz. 18. Keresztszülők u. a.

V. Zsuzsána. Szül. 1773 április 29. Keresztszülők u. a. † 1773 máj. 22.

VI. Anna. Szül. 1774 jul. 21. Keresztszülők Fekete Gábor és Tündikné Mária. — A Simon név kijavitva Simony-ra.

VII. József. Szül. 1777 febr. 18. Keresztszülők Korniczky György és Fischer Mária. — E bejegyzés a többi hasonkoru bejegyzéstől feltünően eltérő irással van irva. Parochus helyett parocus.

VIII. András. Szül. 1778 nov. 29. Keresztszülők Pócsy György és Pongrácz Katalin. — † 1778 decz. 1.

IX. Pál. Szül. 1780 febr. 5. Keresztszülők Kiss László és neje Pongrácz Katalin.

X. Zsuzsána. Szül. 1782 jan. 12. Keresztszülők Fekete Gábor és neje Mituk Zsuzsána.

XI. Anna. Szül. 1785 ápr. 28. Keresztszülők Fekete Gábor és Farkas Terézia. † 1786 febr. 2.

A halottak rovatában találunk egy ***Simon József etet,*** Simon Pál fiát, ki három éves korában, 1775 decz. 20-án halt meg.

A házasultak rovatában *Simonyi* Zsuzsánát

[1] Pallas-lexikon. XIV. kötet. 1108. l.

[2] Ugyanott, 1105. l.

S. Pál és Hetesényi Zsuzsána leányát, ki, mint Huszár István özvegye, 47 éves korában férjhezment Némethy Józsefhez, Némethy Ábrahám és Saffner Erzsébet 32 éves fiához. Tanu Simonyi János Laskodról. A házasuló felek nemesek.

Ezen Némethynéről Nagy-Kállóban mindenki úgy tudta és tudja, hogy Simonyi óbesternek édes nővére volt, ki a vitéz ezredestől mesés ékszereket kapott ajándékba.

Hetesényi Zsuzsána, Simonyi Pál özvegye 1822 deczember 26-án halt meg.

Ha ezen adatokat vizsgáljuk, mindenekelőtt azon lehetetlenül rövid idő tünik fel, mely a II. és III. szám alatt emlitett gyermekek születése között telt el (négy hónap), hacsak a II. szám alatt szerepelt Juliát nem nagyon későn keresztelték meg s a bejegyzés nem a születés, hanem a keresztelés idejéről szól, mi valószinü is.

Ha a VII. szám alatt feltüntetett Józsefről szóló bejegyzés hiteles, a IV. szám alatt szereplő József nem lehet az óbester, s e József egy személy az 1775 decz. 20-án elhalt Józseffel, mert hiszen a szülők akkor 1777 febr. 18-án született fiokat megint Józsefnek keresztelték. De az óbester 1777-ben, mint láttuk, nem születhetett, s akkor nem Simon Pál és Hetesényi Zsuzsána gyermeke.

Ha azonban csakugyan e szülők gyermeke, akkor az 1777-iki bejegyzés későbbi korból való — hamisitvány.

Simonyi Józsefnek Simon Páltól és Hetesényi Zsuzsanától való származása tehát kétséges, és kétszeresen kétséges, ha tekintetbe vesszük, hogy ő magát 1777-ben születettnek állitja (a mi lehetetlenség), s az anyakönyvnek épen ezen bejegyzése az irásban elüt a többi hasonkorú bejegyzéstől, továbbá, hogy ismerünk egy Simon Józsefet, szintén Simon Pál fiát, ki már 1775-ben elhunyt.

Nem akarom azonban állitani, hogy épenséggel nem lehetett volna a gyakran emlitett szülők gyermeke, de ha az volt, csak úgy lehetett, ha 1771. márcz. 18-án született, ha az 1775-ben elhalt Simon József más Simon Pál fia, s ha az 1777-iki bejegyzést későbben, előttünk ösmeretlen okokból, vezették be — úgyszólván mondva csinálták — 1777-re, az 1771-iki februáriust is elvétve márcziusra (a nap kelte mindkét esetben 18.).

Mindez elegendő ok arra, hogy Simonyi származását kétesnek, nyilt kérdésnek tekintsük; mert inkább kételkedjünk, mintsem a történelmi igazság rovására egy kétes, esetleg hamis adatot valónak fogadjunk el.

KÁLLAY UBUL.

Pótlások.

1.

A «*Turul*» 1903. évi folyamában megjelent, «*Aspremont-Rákóczy utódok*» czimü czikkemhez báró Cles Hildebrand úr több rendbeli pótlást küldött be, a melyek a «Turul» 1904. évi 3. füzetében jelentek meg. Czikkem teljességéhez most magam is ujabb adatokkal járulhatok, a melyeket gr. Széchényi Imre úr szivességének köszönhetek, a ki azokat a német lovagrend bécsi központi irattárából gr. Wurmbrand Ehrenreich lovagrendi komtur által hitelesitett másolatban megszerezte. Ez adatok Rákóczy Julia herczegnő férjének, *gr. Aspremont-Lynden und Reckheim Ferdinánd Gobertnek* ősfáját képezik és nálunk nagyrészt ismeretlenek.

Gr. Aspremont-Lynden und Reckheim Ferdinánd Gobert, 1643—1708, a kinek ***szülei:***

1. Gr. Aspremont, Lynden und Reckheim Ferdinánd, 1611—1665. Neje 1643.:
2. Fürstenberg-Heiligenberg und Werdenberg Erzsébet tartománygrnő, 1621—1662.

Nagyszülei:

1. Gr. Aspremont-Lynden und Reckheim Ernő, 1583—1639. Neje 1609.:
2. Gouffier Anna Antónia, Marquise de Bonnivet.
3. Fürstenberg-Heiligenberg und Werdenberg Egon tartománygróf, 1588—1635. Neje 1619.:
4. Anna Mária, Hohenzollern-Sigmaringen und Vehringen herczegesitett grófnője (gefürstete Gräfin), † 1652.

A nagyszülők szülei:

1. Gr. Aspremont-Lynden Hermann, vétel útján 1566 óta Reckheim bárója, † 1603. Neje:
2. Landrys-Hamal Mária, Vriessel úrnője (Frau).
3. Gouffier Henrik, Marquis de Bonnivet. Neje:
4. Bocholz Johanna, Grevenbruch úrnője (Frau).
5. Fürstenberg-Heiligenberg und Werdenberg Frigyes tartománygróf (Landgraf), 1563—1617. Első neje:
6. Sulz Erzsébet grófnő, Landgräfin im Kleggau, † 1601.:
7. Hohenzollern János György fejedelem (Fürst), Sigmaringen és Vehringen grófja, 1577—1623. Neje 1598.:
8. Salm-Vinstingen Francziska grófnő (Wild und Rheingräfin zu Salm und Vinstingen), † 1619.

A nagyszülők nagyszülei:

1. Gr. Aspremont-Lynden Dieterich, Dormal örökös várgrófja (Erbburggraf), † 1560., gróf Aspremont-Lynden Istvánnak, Dormal

örökös várgrófjának († 1507.) és Bronchorst Walpurgisnak a fia. Neje:

2. Eldern Mária, Sart és Saint-Gilay úrnője (Frau).
3. Landrys-Hamal Konstantin, Vriessel ura. Neje:
4. Werve Katalin, Hőevorst úrnője (Frau).
5. Gouffier Ferencz, Marquis de Bonnivet, Baron d'Angoudissant, Czeveceur (Crèvecoeur?) ura. Neje:
6. Carnazet Anna, Saint Vrain és Braceux úrnője (Frau).
7. Bocholz Gottfrid, Baron de Grevenbruch. Neje:
8. Alexandrina, Wittenhorst úrnője (Frau).
9. Fürstenberg-Heiligenberg und Werdenberg Joachim gróf, 1538—1598., gr. Fürstenberg Frigyesnek (1496—1559.) és Montfort Anna grófnőnek, Heiligenberg és Trochtelfingen örökösének († 1554.) a fia. Neje:
10. Zimmern Anna grófnő, † 1602, gr. Zimmern Frobén Kristófnak és Eberstein Kunigunda grófnőnek a leánya.
11. Gr. Sulz Alwig, Landgraf im Kleggau, † 1572., Sulz Joachim Lajos grófnak, Kleggau tartománygrófjának († 1566.) és Zweibrücken Erzsébet grófnőnek a fia. Neje:
12. Helffenstein Borbála grófnő, gr. Helffenstein Ulrichnak († 1548.) és Truchsess von Waldburg-Sonneberg Katalinnak a leánya.
13. Gr. Hohenzollern-Sigmaringen und Vehringen Eitel Frigyes, † 1605., gr. Hohenzollern-Sigmaringen und Vehringen Károlynak († 1576.) és Zähringen Annának, Baden őrgrófnőjének (Markgräfin) a fia. Neje:
14. Zimmern Szibilla grófnő, gr. Zimmern Frobén Kristófnak és Eberstein Kunigunda grófnőnek a leánya.
15. Salm-Neuville és Vinstingen Frigyes gr. (Wild und Rheingraf), 1547—1610., Salm-Dhaun Fülöp Ferencz grófnak (Wild und Rheingraf) († 1561.) és Öttingen Mária Aegyptiana grófnőnek a fia. Első neje:
16. Salm Francziska grófnő, Salm-Badenweiler VII. János grófnak († 1548.) és Steinville Lujza bárónőnek a leánya.

Ezek ősei egyszersmind, mint Aspremont-utódoknak az *Ambrózy*, *Jeszenszky* és *Luzsénszky* bárói; a *Batthyány*, *Berchtold*, *Draskovich*, *Erdődy*, *Károlyi*, *Somssich*, *Széchényi*, *Szirmay*, *Teleky* és *Zichy* grófi és az *Odescalchi* herczegi családok — csupa magyar család — egyes ágainak, a melyeket czikkemben lehető pontossággal kimutattam.

2.

Rákóczy Julia herczegnő ősfáját sem közölték eddig, a mint tudom. Az ő ősfája egyszersmind öcscsének, II. Rákóczy Ferenczcnek, legnagyobb nemzeti fejedelmünknek ősfája lévén, időszerü most közölni.

Felső-Vadászi Rákóczy Julia hgnő, 1672—1717. (1691 óta Aspremont-Lynden und Reckheim Ferdinánd Gobert gr. neje) és *II. Rákóczy Ferencz fejedelem*, 1676—1735., testvérek.

Szüleik:

1. I. Rákóczy Ferencz fejedelem, 1645—1676. Neje 1666.:
2. Zrinyi Ilona grófnő, 1643—1703.

Nagyszüleik:

1. II. Rákóczy György fejedelem, 1621—1660. Neje 1643.:
2. Somlyói Báthory Sófia, 1629—1680.
3. Gr. Zrinyi Péter, 1621—1671. Neje 1641.:
4. Frangepán Anna Katalin őrgrófnő, † 1673.

A nagyszűlők szülei:

1. I. Rákóczy György fejedelem, 1593—1648. Második neje 1616.:
2. Serkei Lorántffy Susanna, 1600—1660.
3. Somlyói Báthory András. Neje:
4. Zakrzewska von Felden Anna.
5. Gr. Zriny György, 1598—1626. Neje:
6. Rimaszécsi Széchy Magdolna (Katalin) grnő.
7. Frangepán Farkas őrgróf (Marchio), 1590—1650 után. Második neje:
8. Ignozer Orsolya, a kinek a szüleit nem ismerjük.

A nagyszülők nagyszülei:

1. Rákóczy Zsigmond fejedelem, 1544—1608. Felső-vadászi Rákóczy Jánosnak (1521., 1558.) és (Nagymihályi?) Pongrácz Borbálának a fia. Második neje 1592 körül:
2. Gerendy Anna, † 1596 (1597.), Gerendy Jánosnak († 1595.) és Somkereki Erdélyi Katalinnak a leánya.
3. Serkei Lorántffy Mihály, † 1614., Serkei Lorántffy Lászlónak (1571., 1578.) és Horváth Erzsébetnek a fia. Neje:
4. Zeleméry Borbála, † 1610 előtt, Zeleméry Kamarás Miklósnak (1565.) és Hennyey Margitnak a leánya.
5. Somlyói Báthory István, Somlyói Báthory Andrásnak († 1563.) és Szunyogszeghi és Fogarasi Majláth Margitnak a fia. Első neje:
6. Pelsőczi Bebek Anna (1563.), Pelsőczi Bebek Györgynek († 1567.) és Patócsy Zsófiának († 1583.) a leánya.
7. Zakrzewsky von Felden János Braunschweigból Lengyelországba költözött német ősnemes családból. Neje:
8. Podlodowska Dorottya.
9. Gr. Zrinyi György, 1549—1603., gr. Zrinyi Miklósnak, Szigetvár hősének († 1566.) és Frangepán Katalin őrgrófnőnek a fia. Második neje:

10. Stubenberg Zsófia úrnő (Herrin zu Stubenberg), Stubenberg Farkasnak és Pögl Susannának a leánya.
11. Rimaszécsi gr. Széchy Tamás († 1618.), Rimaszécsi Széchy Györgynek (1572.) és Rhédey Magdolnának a fia. Harmadik neje:
12. Ghymesi Forgách Margit bárónő, Ghymesi Forgách Simon bárónak († 1598.) és Pemflinger Orsolyának a leánya.
13. Frangepán Gáspár őrgróf, Frangepán Kristóf őrgrófnak és ismeretlen nőnek a fia. Neje:
14. Lenkovich Katalin, Lenkovich Kristófnak († 1652.) és Haller Katalinnak a leánya.
15. Ignozer ismeretlen, Neje:
16. Ismeretlen.

3.

Ugyancsak gr. Széchényi Imre úr szivességéből kaptam meg a német lovagrend központi (bécsi) irattárából, szintén gróf Wurmbrand Ehrenreich komtur által hitelesitett másolatban *Nagy-Bossáni gróf Bossányi Juliának*, Tolnai gr. Festetich Pál hitvesének ősfáját, a mely Nagy Iványnak és Wurzbachnak számos tévedését igazitja helyre és valósággal nagy hézagot pótol a Bossányi Julia grófnőtől származó *Festetich* és *Széchényi* grófok családjának történetében.

Nagy-Bossáni Bossányi Julia grófnő, Tolnai Festetich Pál gróf neje.

Szülők:

1. Nagy-Bossáni Bossányi Imre, gróf lett 1774. Neje:
2. Labsi báró Korláthkeőy Éva.

Nagyszülők:

1. Nagy-Bossáni Bossányi Péter. Neje:
2. Nagy-Bossáni Bossányi Krisztina.
3. Labsi báró Korláthkeőy László *(Ladislaus Labsánszky: Baro Korláthkeőy de Labs, virtute Benigni Privilegii Leopoldini cognomen hoc adeptus est et in Haeredem Mascul. eius familiae substitutus)*. Neje:
4. Ozori és Kohanóczi Ottlik Juliána.

Nagyszülők szülei:

1. Nagy-Bossáni Bossányi Ádám. Neje:
2. Kosztoláni Kosztolányi Katalin.
3. Nagy-Bossáni Bossányi Ádám (nem egy személy az előbbivel). Neje:
4. Egresdi Egresdy Ilona.
5. Labsi Labsánszky János. Neje:
6. Szentmiklósi és Óvári báró Pongrácz Klára
7. Ozori és Kohanóczi Ottlik György. Neje:
8. Farkasfalvi Czebányi Éva.

Nagyszülők nagyszülei:

1. Nagy-Bossáni Bossányi Mihály. Neje:
2. Ordódi Ordódy Mária.
3. Kosztoláni Kosztolány István. Neje:
4. Precsini Precsinszky Mária.
5. Nagy-Bossáni Bossányi Gábor komáromi kapitány. Neje:
6. Péchújfalusi Péchy Mária.
7. Egresdi Egresdy Boldizsár. Neje:
8. Szentgyörgyi Armpruszter Susanna.
9. Labsi Labsánszky Kristóf. Neje:
10. Mátyásfalvi Passuth Margit.
11. Szentmiklósi és Óvári báró Pongrácz Ferencz. Neje:
12. Cserneki Dessewffy Anna.
13. Ozori és Kohanóczi Ottlik János. Neje:
14. Mednyánszky Ilona.
15. Farkasfalvi Czebányi Imre. Neje:
16. Korosi Korossy Eufrozina.

4.

A napi sajtóban, ujabban mind gyakrabban merül fel az az állitás, hogy gróf Tisza István nagyanyja zsidó volt. Ez merőben téves. A történelmi igazság a következő:

Degenfeld Ágoston grófnak (sz. 1835.), herczeg *Odescalchi* Gyuláné — Degenfeld Anna grófnőnek (sz. 1836.), *Tisza* Kálmánné — Degenfeld Ilona grófnőnek (sz. 1849.), báró *Podmaniczky* Gézáné — Degenfeld Berta grófnőnek (sz. 1843.) és gr. *Károlyi* Tiborné — Degenfeld Emma grófnőnek (sz. 1844.) anyja régi magyar nemes családból ered, a miből a következő hiteles ősfa meggyőzhet mindenkit:

Bökönyi Bek Paulina Susanna, 1815—1856., (1834 óta) gr. Degenfeld-Schonburg Imre (1810—1883.) hitvese.

Szülők:

1. Bökönyi Bek Pál, Hajdú-Téglás örökös ura, cs. és kir. kamarás (hogy lehetett volna zsidó!), 1761—1827. Neje 1804.:
2. Bárczai Bárczay Anna, 1781—1848.

Nagyszülők:

1. Bökönyi Bek János. Neje:
2. Kéméndi Várady Anna.
3. Bárczai Bárczay Miklós. Neje 1778.:
4. Bályoki Szénásy (-Hégen) Zsuzsánna.

Nagyszülők szülei:

1. Bökönyi Bek János. Neje:
2. Damonyai Zánthóházy Krisztina.
3. Kéméndi Várady (ismeretlen). Neje:
4. Benyovszky Mária.
5. Bárczai Bárczay László. Neje:
6. Nagy Lónyai és Vásáros Naményi Lónyay Klára.
7. Bályoki Szénásy (-Hégen) József. Neje:
8. Terjény Rebeka.

5.

Sem Nagy Iván, sem Wurzbach, sem a gothai Gräflihes Taschenbuch nem tud róla, hogy *Andrássy Manó* (1821—1891.), *Andrássy Gyula* (1823—1890.) és *Andrássy Aladár grófok* anyja, Andrássy Károly grófnak (1792—1844.) hitvese kinek a gyermeke. Azért ezt is pótoljuk.

Gróf Andrássy Károlyné — *Szapáry Etelka grófnő* (1798—1876.)

Szülei:

1. Gr. Szapáry Péter, 1766—1814. Neje:
2. Csáky Juliána grófnő, 1766—1838.

Nagyszülei:

1. Gr. Szapáry Péter Ignácz, tábornok 1758-ban. Neje:
2. Stadler Júlia grófnő.
3. Gr. Csáky Imre, 1796-ban a tőke-terebesi kastély építője. Neje:
4. Engel Rozália grófnő.

ZARÁNDY A. GÁSPÁR.

Ki az angol főkamarási méltóság magyar igényjogosultja?

Zarándy A. Gáspár ur a Turul folyó évi második füzetében megjelent czikkében azt mondja: «hogy a büszke Anglia főkamarási méltósága tulajdonképeni» leányági igényjogosultja Csapó Vilmos. Az ezen czikkhez mellékelt családi leszármazás szerint Dillon Ferencz bárónak és nejének Spendelow Erzsébetnek három gyermeke maradt: ugy mint Károly, Rozália és Antónia. Károlynak ága a leszármazási tábla szerint már az első nemzedéknél kihalt s igy Rozália, tagyosi Csapó Pálné, mint legidősebb leány leszármazói lennének a főkamarássági méltóság igényjogosultjai.

Zarándy urnak ezen állitása, az általa közölt családfa szerint, teljesen igaz; minthogy azonban Rozália fivérének Károlynak Csepreghy Teréztől való leszármazói még ma is élnek, Csapó Pál leszármazói csak másodsorban igényjogosultjai ezen méltóságnak.

Családunk levéltári adatai szerint Dillon Károlynak három gyermeke maradt; úgy mint: 1. Teréz, Szentkirályi és Daróczi Milesz Józsefné; 2. Sarolta, Heringné, 3. Gabriella, Bálintné. Ezen két utóbbi leány leszármazóit nem ismerem. Milesz Józsefnek két gyermeke maradt u. m.: 1. Teréz, Lovaky Vilmosné és József, kinek neje Töres Heléna volt. A mellékelt családfa szerint József leszármazója a nyáregyházi Nyáry család, melyből a legidősebb élő tag: Péter (szül. 1869.) s így az angol főkamarási méltóság igényjogosultjának Pétert, illetve ennek fiát szintén Pétert tekinthetjük.

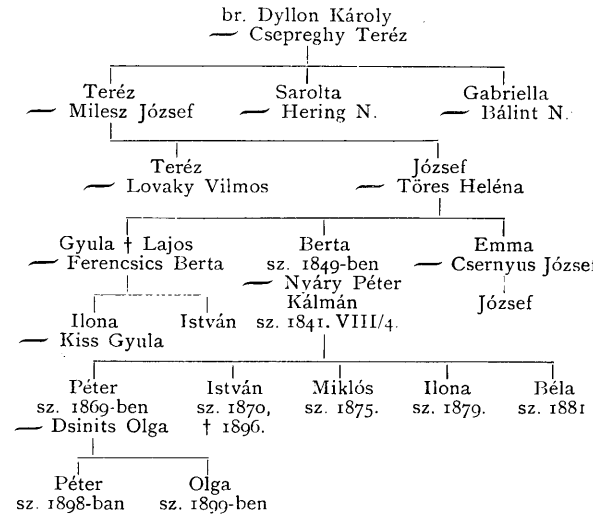

Zarándy úr közli a Chapóknak Dyllon réven több uralkodóháztól, ezek között az Árpád-házi királyoktól való leszármazását is.

Kiegészitése, álljon itt egy másik az Árpád-házi királyoktól való, ez ideig még ismeretlen leszármazás.

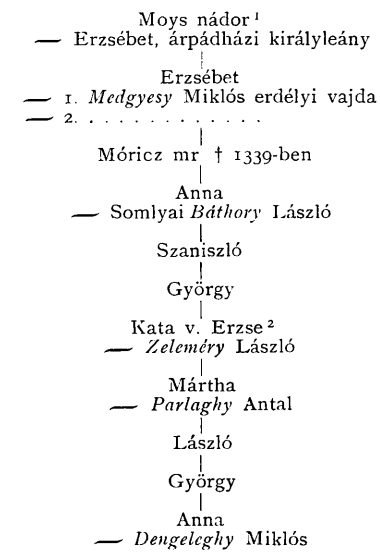

(Folytatását lásd a 190. oldalon).

1. Kiss B.: Árpádok kir. vére Magyarország családaiban.
2. Daróczy cs. lt.

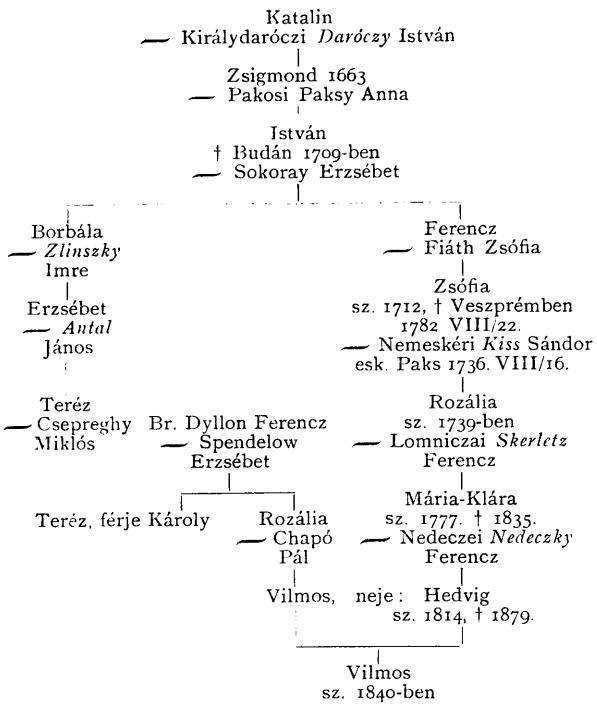

KIRÁLYDARÓCZI DARÓCZY ZOLTÁN.

A Pázmány-nemzetség.

Cs. E. birálónak a Turul f. é. 2. füzetében kis családtani művemről mondott kritikájára következő megjegyzéseim vannak:

A család történetét a legnagyobb sajnálatomra uj alapra fektetve — mint óhajtja — lehetetlen megirni, mivel eleddig meg nem állapitható, sem a Knauz-féle, sem egyéb okmánytárak, illetve levéltárakból, mely évben (minden jel arra mutat, hogy a XV. sz. eleje előtt), s mily körülmények közt (tán éppen a nyomasztó politikai viszonyok között adva magát egy hatalmas főpap pártfogásába) jutott a család a komárommegyei Szilas községhez?

Tény az azonban, s letagadhatatlan, hogy *egy szomszédos megye határán él ötszáz év óta, helyi szereplésével a középkorba átjátszik, egy genusnak nevét saját nevében folyton használja, s ugyanazon genus donációs, s ez által is használt birtoknevével a XVI. sz. elején királyi diplomában lesz elő-nevezve.* Hogy e familiának, a mi mellett több százados hagyománya is beszél, az emlitett genusból való leszármazása feltétlenül kizártnak mily jogon tekinthető? azt részemről nem vagyok képes felfogni. A biráló teljes önkénynyel a pannonhalmi konvent levelét is magában foglaló donációs levélben az előnév körül tévedés lehetőségét vitatja. Én ezzel szemben a fenti körülményekre, mint összetett bizonyitékokra, s négyszáz éves eredeti okmányra hivatkozom. Valóban csodálatos tévedés ilyen családnév mellett, midőn eredményeként egy genus neve birtoknevével együtt bontakozik ki! Magyarázatát a donáczionális és statuczionális levelekben jelentkező előnév-dualizmusnak abban találom, hogy a szentmártoni konvent, illetve a győri káptalan, s utánok a királyi kanczellária okmányok után dolgozva, a családot a felmutatott irások alapján a már félig-meddig feledésbe ment (XIII. s XIV. századbeli) huntpázmáni, *de zewlews* előnévvel illeti. A gyakorlatban azonban a már századok óta birt nemesi birtokuk s tényleges lakóhelyök után, a miről a budai káptalani kiküldött is személyesen könnyen meggyőződhetett, a *de zylas* előnevet használták.

Nem áll Cs. E. az az állitása sem, hogy a maradékok sohasem irták szőlősieknek magukat. A győrmegyei levéltár szerint (I. 1639/64. sz.) a XVII. században élő Segesdy Istvánnénak családi neve Pázmán, máskép Szőlősy Zsófia.

Biráló szerint Szilas helyett véletlenül ir Szőlőst 1518-ban az iródeák, mivel a komárommegyei hasonló nevű községben érseki predialisták laktak. Igaz ugyan az, hogy a család egy tagja a XVII. században a máskép Szovátnak nevezett Szőlősön is bir; azonban semmi irott emlék nincs, a mely a komárommegyei Szőlősökön (mivel a legujabb időben is még kettő van, arról azonban, hogy predialisták lakták volna, Fényes mit sem tud; egy érseki Szőlős az okmánytárak szerint Födémes mellett, tehát Pozsonymegyében terült el) a család által a XVI. sz. elején birtokolt jószágokról beszélne. A tévedésre vonatkozólag pedig, ha a Szilas helyett véletlenül Szőlősnek irt község alatt biráló a Tata mellettit érti, megdől a távolságból meritett érve; mivel Szilastól ez is majdnem annyira van, mint a pozsonymegyei. Hozzátehetem, hogy az emlitett hiteles helyek a kis távolság mellett, minthogy Győrtől Szilas kocsin 2 óra, nagyon valószinű, több izben is láthatták, maguk előtt a család egy vagy más tagját, s ismerhették tényleges lakóhelyöket. A királyi iródeák pedig, a kinek a kezéből az ország minden vidékére kerültek ki diplomák, nem nagyon hiszem, hogy nyilvántartotta és igy összetévesztette volna az egyes, donációs joggal biró, közjogi méltóságok helységeit, a melyekben úgy sem donálhatott a király. De ha ez csak feltevés, az mindenesetre nagyon is figyelemre méltó tény, hogy a «téves» előnév ellen eleink nem tiltakoznak, azt nem javittatják; noha irástudásuknak (a nőknél is) kétségtelen jelével birunk. S csak századok mulva kisérli meg a harmonia erőszakos helyreállitását a két első helyen, s itt is tökéletlenül, egy avatatlan kéz, a melynek tulajdonosa az oklevelet végigolvasni sem bir türelemmel vagy képességgel.

Biráló nem akarja kutatni, nem tévedtem-e a kérdéses előnévre vonatkozólag? Feleletem: vagy 14 éve bemutattam az okleveleket — ha ugyan még emlékeznek rá — Csánki és Pettkó uraknak; jelenleg pedig Ortvay apát úr történettudósunk elé terjesztettem azokat.

Az 1639-iki czímeres levelet, mint emlitem is, nem ismerjük. Kőszeghi úr szives értesitése szerint semmi több bejegyezve nincs. Ezért nem közlöm még keltét sem; nem pedig mintha ez fényt vetve a leszármazásra, megdöntené a huntpázmáni eredet «romantikus meséjét». Az 1619-iki leszármazás pedig csak 2—3 nemzedékre terjed; s ez is lányágon. Közlése, mint egyéb iratoké is, a családi regesták közt kerül sorrendre.

Nem áll az, hogy a családot a panaszi Pázmányokkal tartva rokonnak, ennek és csupán a hagyománynak alapján a szerző a familiát «a Huntpázmán genusból eredezteti». Épp forditva, a Huntpázmán-eredet okmányilag igazoltatván, tartja szerző a panasziakat a szőlősi, illetve szilasi és laki családdal *generikus* összeköttetésben levőnek, s ezt is csupán odavetőleg.

Végül élek az alkalommal, hogy reámutassak a legtöbb magánjogi munka tévedésére, a melyek szerint a főpapi donáczió csak nem nemeseknek volt adható. Legyen szabad az ellenkező igazolására saját érseki és főapáti donációnk mellett a prædiumokkal is birt Ghyczy-családra, s ismételten érseki donációnkra is hivatkozni. Ez utóbbi szerint ugyanis gróf Esterházy Imre herczegprimás, esztergomi érsek méltóságos lerchenaui Managetta János György úr, *római szentbirodalmi lovag* s császári előadó tanácsos számára is több prediális kuriát donált.

PÁZMÁNY ZOLTÁN.

A Pázmány «nemzetség.»

(Válasz Pázmány Zoltán úr hasonczimü megjegyzéseire.)

Nem vagyok barátja a polemiának, miután tapasztaltam, hogy az irodalmi viták vajmi ritkán vezetnek a felvetett kérdés tisztázására, ellenben igen gyakran fajulnak el — teljességgel nem irodalmi szinvonalú — czivódásokká. Szokásom ellenére mégis felelek Pázmány Zoltán úr megjegyzéseire, nehogy azt higyje, mintha birálóját fényes «érvei» elhallgattatták volna s igy hallgatásommal téves nézeteiben megerősitsem.

A legegyszerübb volna ujból elmondani azt, a mit már inkriminált birálatomban elmondtam; szakembernek ez tökéletesen elég lenne. Azonban a történelmi bizonyitás módszerében szemmel láthatólag járatlan s a régi magyar családtörténetet nem ismerő laikussal levén dolgom, kénytelen vagyok *ad oculos* demonstrálni, minő lehetetlen állitásokat koczkáztat meg másodszor is Pázmány úr.

Pázmány úr szerint «okmányilag igazoltatott» hogy a Szilasi és Laki Pázmány család a Hunt-Pázmán nemből veszi eredetét, mert:

1. a Hunt-Pázmánokéval szomszédos megye határán él ötszáz év óta.

2. Helyi szereplésével a középkorba átjátszik.

3. A Hunt-Pázmán genusnak nevét saját nevében folyton használja.

4. Ugyanazon genus donácziós s ez által is használt (?) birtoknevével a XVI. század elején királyi diplomában lesz előnevezve.

Ez állitások mindenike *téves*, minek következtében *logice* tévesnek kell lenni az előrebocsátott következtetésnek is.

Ime pontozatai való értékükre leszállitva:

1. Az, hogy a L. és Sz. Pázmány család a Hunt-Pázmánokéval szomszédos vármegyében lakott, *teljességgel nem bizonyit semmit.* Különben kiváncsi vagyok rá, mit nevez Pázmány úr a Hunt-Pázmány nembeliek megyéjének? A nemzetség legősibb birtokai Hontban feküdtek (ez, a Pázmányok megyéjével, Komárommal nem szomszédos); a középkor végén pedig olyan kiterjedt a nemzetség s a mellett olyan gazdag, hogy Magyarország felső felében legalább tiz vármegyében vannak jelentős birtokai.

2. Épp ennyit bizonyit az, hogy a család «helyi szereplésével» (?) a középkorba is «átjátszik.» Pázmány úr ugyan adós maradt annak a bizonyitásával, hogy csakugyan családja ősei voltak e a 1518-iki oklevélben emlitett Pázmán-ok, feltéve azonban, hogy ezt idővel be tudja igazolni, mit ér el vele a Hunt-Pázmán genusból való származást illetőleg? Semmit.

3. Minden hijával van a bizonyitó erőnek az a tény is, hogy a L. és Sz. Pázmány család neve hasonló a Hunt-Pázmán nemzetségéhez sőt ugyanaz, mint a belőle eredt Panaszi Pázmányoké. Ennek csak akkor lenne néminemü értéke, ha *genealogiai bizonyitékok* is támogatnák. Ezek nélkül annyit ér, mint p. o. Balog vagy a Kemény név azonossága a hasonnemü nemzetségekével. Ilyen alapon a Péchyek a Pécs nemzetségből, a Széchényiek a középkori Szécsényiektől, stb. eredeztethetnék magukat.

4. Ugyanilyen, vagyis seminő értékü lenne, ha t. i. igaz volna a negyedik «döntő állitás is, a mely szerint (magyarra forditva Pázmány *úr* szavait) a Pázmány családnak XVI. századi királyi oklevélben emlitett előneve egy olyan községtől van véve, a mely a Hont Pázmán nemzetség donácziós birtoka volt.

Ha Pázmány úr arról szóló oklevelet mutatna, hogy elődei a Hunt-Pázmán nemzetség valamelyik ősi birtokát *öröklik*, úgy lenne valami értelme a feltevésnek, hogy a Hunt-Pázmánokkal vérségi összeköttetésben voltak; de abból,

hogy egy olyan község nevét használják 1518-ban prédikátumul, amely községben a Hunt-Pázmán nemnek birtoka feküdt, nevetséges lenne akármit is következtetni. Hiszen az a birtok századokon át tiz egymással rokonságban nem levő gazda kezén is megfordulhatott, s mind a tiz nevezhette magát utána! Ez tehát mit sem érő bizonyiték. De van ám ennek az állitásnak más hibája is, az t. i. hogy ténybeli tévedést rejt magában. Ugyanis az 1518-beli Pazman Simon és Lőrincz komárommegyei nemesek s előnevük (ha ugyan *Zewlewsiek* s nem, a mint sokkal hihetőbb *Zylasiak*) valamelyik *komárommegyei Szőlősre mutat vissza*, mig ellenben az a Szőlős, a mely a XIII. század elején Hunt-Pázmán birtok *Pozsonymegye nyugati részén* Pozsony városhoz közel feküdt! Igy tehát merőben nem állván az, hogy az 1518-ban emlitett Pazmanokat a Hunt-Pázmán nembeliek által hajdanta birt Szőlősről «előnevezik», megdől minden erre épitett következtetés.

Természetes Pázmány úrnak e bizonyitékok (a melyek a könyvéről szóló ismertetésben is, nem ugyan igy csoportositva, de megvoltak) nem elegendők és ha kénytelen lesz is elismerni azt, hogy családjának a Hunttól és Pázmántól való eredeztetése minden alapot nélkülöz, akkor is azt fogja kérdezni, a mit most: «*e családnak az emlitett genusból való leszármazása feltétlenül kizártnak, mi jogon (!?) tekinthető!*» Ám erre a kérdésre a feleletet keresse meg Pázmány úr önmaga. Ismerje meg a történelemből, minő szerepet játszottak a Hunt-Pázmán nemzetség, illetve a belőle származott családok a középkorban s aztán itélje meg, lehet-e a 1518-beli komárommegyei kisnemeseket a hatalmas dinasztáknak vérrokonainak tartani. Cs. E.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmánya 1904 november 24-én ülést tartott, melye *báró Radvánszky Béla* elnöklete alatt *id. Bánó József* másodelnök, *Barabás Samu*, *id. Daniel Gábor*, *Eble Gábor*, *dr. Illésy János*, *dr. Karácsonyi János*, *Makay Dezső*, *Nagy Gyula*, *Pettkó Béla*, *dr. ifj. Reissig Ede*, *Soós Elemér*, *id. Szinnyei József*, *Thaly Kálmán*, ig. vál. tagok, *dr. Schönherr Gyula* titkár, *dr. Áldásy Antal* jegyző és *Töth Árpád* pénztárnok vettek részt.

Elnök az ülést megnyitván, *dr. Karácsonyi János* ig. vál. tag felolvassa *Kállay Ubul* ig. vál. tagnak Simonyi óbester származásáról szóló dolgozatát, mely a Turulban fog megjelenni.

A folyóügyek élén évdijas taggá megválasztatott *Szentmihályi Dezső* nagybirtokos Andorházán (aj. Makay Dezső). Következett az igazgató-választmányban megüresedett hely betöltése és levelező tagok választása; a titkár bemutatta az elnökséghez a kitűzött határidőn belül beérkezett egyetlen ajánlatot, melyből kitünik, hogy Pettkó Béla és dr. ifj. Reiszig Ede ig. val. tagok *Magyary-Kossa Sámuel* és *Sárközy Imre* évdijas tagokat levelező tagságra ajánlják. Az igazgató-választmányi tagsági hely, ajánlat hiányában, nem kerülvén betöltésre, a levelező taggá ajánlott tagok felett a titkos szavazás megejtetett s annak eredményekép *Magyary-Kossa Sámuel* egyhangulag, *Sárközy Imre* 16 szavazattal 1 ellenében a társaság levelező tagjaivá megválasztattak.

A Ferencz József tanitók-háza ama kérése, hogy a Turul az emlitett intézet ifjusági könyvtára részére dijmentesen küldessék meg, tekintettel a társaság anyagi helyzetére, elutasittatott.

Dr. ifj. Reiszig Ede ig. vál. iag a magyar Nemzetségi Zsebkönyv szerkesztősége részéről jelentést tesz a zsebkönyv I. kötete nyomdai munkálatának előhaladásáról és kéri a példányszám megállapitását. Az igazgató-választmány a jelentést tudomásul véve, a példányok számát 2000-ben állapitotta meg, s a könyvárusok utján való terjesztés tárgyában a titkárt a szükséges tárgyalások megindítására utasitja.

A nagygyülésen tartandó felolvasás tárgyában a végleges határozat ez ülésre tartatván fenn, az igazgató-választmány a titkár jelentése alapján tudomásul vette, hogy *dr. Karácsonyi János* ig. vál. tag emlékbeszédét Pauler Gyula felett a nagygyülésen fogja megtartani.

Bemutattatván a Szent-István-társulat tudományos és irodalmi osztályának nov. 9-iki ülésére szóló meghivója, melyen Békefi Remig tartott emlékbeszédet Pauler Gyula felett, a titkár jelenti, hogy a társaságot ez ülésen *dr. Fejérpataky László* másodelnök és *dr. Áldásy Antal* jegyző képviselték.

A pénztárnok jelentése a társaság vagyoni állapotát az ülés napjáig a következőkben tüntette fel: Bevétel 4733·56 kor., kiadás 3666·56 kor., maradvány 1067 kor.; vagyonállás: 1. alapitványi tőke értékpapirokban 21,800 kor., kötelezvényekben 4400 kor., kötelezvény nélkül 800 kor., összesen 27,000 kor.; 2. alapitványi jelleggel nem biró tőkésités 3400 kor.;

ULLMANN J. FIA BUDAPEST

NAGYKAPUSI HOFMAISSTER MIKLÓS CZÍMERE 1454-BŐL.

3. a Nemzetségi Zsebkönyv czéljaira takarékpénztárban elhelyezve 656 kor.; pénztári készlet 1067 kor.; összesen: 32,123 kor. Az igazgató-választmány e jelentése tudomásul véve.

A pénztár s az évi számadások megvizsgálására s az 1905. évi költségvetés előkészitésére a titkár javaslatára *id. Szinnyei József* elnöklete alatt *Békefi Remig* és *Borovszky Samu* ig. vál. tagok küldettek ki.

Több tárgy nem levén, az elnök a jegyzőkönyv hitelesitésére *dr. Karácsonyi János* és *id. Szinnyei József* ig. vál. tagokat érte fel, s ezzel az ülés véget ért.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1904 deczember 15-ikén tartotta meg ez évi nagygyülését, melyen *dr. Fejérpataky László* másodelnök elnöklete alatt *id. Bánó József* másodelnök, *dr. Schönherr Gyula* titkár, *dr. Áldásy Antal* jegyző, *Tóth Árpád* pénztárnok, *Barabás Samu*, *Békefi Remig*, *Boncz Ödön*, *Emich Gusztáv*, *Éble Gábor*, *Fraknói Vilmos*, *dr. Illésy János*, *dr. Karácsonyi János*, *Kollányi Ferencz*, *dr. Komáromy András*, *Nagy Gyula*, *Pettkó Béla*, *dr. ifj. Reiszig Ede*, *id. Szinnyei József*, *Varjú Elemér* ig. vál., *Sárközy Imre* lev. tagok, *Szilassy Aladár* alapitó tag, *Dőry Ferencz*, *br. Győrffy Soma*, *Horváth Sándor*, *Küffer Béla* és *Rákóczy Aladár* évdijas tagok vettek részt.

Dr. Fejérpataky László másodelnök bejelentve, hogy báró Radvánszky Béla társ. elnök akadályozva van az elnöklésben, megnyitja a nagygyülést és kegyeletes szavakkal utal ama jelentőségre, a melyet a Pauler Gyula felett tartandó emlékbeszéd a jelen összejövetelnek kölcsönöz.

Dr. Karácsonyi János ig. vál. tag felolvasta néhai Pauler Gyula ig. vál. tag feletti emlékbeszédét, mely a Turulban jelenik meg.

A felolvasás befejezte után az elnök a társaság nevében köszönetet mond Karácsonyi Jánosnak a szép szavakért, a melyekkel az elhúnyt emlékét megörökitette, köszönetet mondva egyuttal Pauler Gyula családjának, a mely a nagygyülést ez alkalommal megjelenésével megtisztelte, a nagygyülést nehány perczre felfüggeszti.

A nagygyülés ujból megnyittatván, dr. Schönherr Gyula társ. titkár felolvasta jelentését a társaság 1904. évi müködéséről. A nagygyülés a jelentést, mely egész terjedelmében a Turul jelen füzetében közöltetik, egyhangulag tudomásul vette.

Tóth Árpád társ. pénztárnok felolvasta jelentését a pénztár állapotáról. A pénztári eredményt a nagygyülés napjáig a következő adatok tüntetik fel:

Bevétel.

1.	Pénztári maradvány 1903-ról	416 kor.	91 fill.
2.	Értékpapirok kamatai (25,000 kor. koronajáradék és 200 kor. jelz. hitelbanki nyer.-kölcsönkötvény után)	1008 «	— «
3.	Be nem fizetett alapitványok kamatai 5%	140 «	— «
4.	Tagdijakból:		
	a) pártoló tagok után	1854 «	— «
	b) évdijas tagok után	2259 «	— «
5.	A társulati kiadványok eladásából:		
	a) a Czimeres Emlékek után		
	b) egyéb kiadványok után	216 «	50 «
6.	Alapitvány-befizetés	200 «	— «
7.	Postai megbizások költségeiből megtérülés	39 «	06 «
8.	Rendkivüli bevétel	12 «	92 «
	Összesen	6136 kor.	39 fill.

Kiadás.

1.	Személyi járandóságok (titkár 600 kor., jegyző 400 kor., pénztárnok 600 kor.)	1600 kor.	— fill.
2.	A Turul irói és szerkesztői tiszteletdijai	1105 «	50 «
3.	Nyomdai költségek	1256 «	34 «
4.	Szinnyomatok készitése	400 «	— «
5.	Metszetek, rajzok készitése	264 «	74 «
6.	Postai megbizások	53 «	93 «
7.	Irodai átalány	120 «	— «
8.	Társulati szolga dijazása	120 «	— «
9.	Ujévi ajándékok, pénzbeszedési dijak, másolatok stb.	177 «	75 «
10.	A Nemzetségi Zsebkönyv II. részének munkálataira	375 «	16 «
11.	Alapitvány-tőkésités	196 «	80 «
12.	Rendkivüli kiadás	— «	— «
	Egyenleg 1904 decz. 14-ikén	466 «	17 «
	Összesen	6136 kor.	39 fill.

Vagyonállás 1903. decz. 31-ikén:

1.	Alapitványi tőke:		
	a) értékpapirokban (21,800 kor. koronajáradék)	21,800 kor.	— fill.
	b) kötelezvényekkel biztositott alapitványok	4400 «	— «
	c) kötelezvény nélküli alapitványok	800 «	— «
2.	Alapitványi jelleggel nem biró tőkésitések (3200 kor. koronajá-		
	Átvitel	27,000 kor.	— fill.

Áthozat	27,000 kor.	— fill.
radék és 200 kor. jelz. hitelbanki kölcs.-kötvény) --- --- --- ---	3400 «	— «
3. A Nemzetségi Zsebkönyv alapja a takarékpénztárban két könyvecskére:		
a) szines mellékletekre 600 kor.,		
b) a szöveg közötti czímerekre --- --- --- 106 kor.		
c) előfizetési dijakra 120 «	826 «	— «
4. Túloldali egyenleg --- --- ---	466 «	17 «
Összes vagyon 1904 decz. 14-ikén	31,692 kor.	17 fill.

Minthogy az igazgató választmány a számadások megvizsgálása felől már intézkedett, a nagygyülés a pénztári jelentést ideiglenesen tudomásul vette.

Inditványok nem tétetvén, a napirend ezzel ki lett meritve s elnök a jegyzőkönyv hitelesitésére *dr. Karácsonyi János* ig. vál. és *Horváth Sándor* évdijas tagokat kérve fel s a megjelent tagoknak érdeklődésükért köszönetet mondva, a nagygyülést bezárta.

Jelentés a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1904. évi működéséről.

Mélyen tisztelt Nagygyülés!

Huszonkettedik évét zárjuk be a mai napon a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság életének; ez év munkásságának eredményeiről van szerencsém jelentésemet megtenni, kérve annak kegyes meghallgatását.

Jelentésem nem fog hosszura terjedni és nem fogja meglepő dolgokkal felhivni magára a figyelmet. A kik évtizedek óta — s köztük nagy számmal az alapitás idejétől kezdve — dolgozunk együtt e társaság kebelében és munkálkodunk annak czéljai érdekében, mindnyájan tisztában vagyunk e czélok s az azok elérésében reánk váró feladatok természetével és jelentőségével, ismerjük az eszközöket, a melyek munkásságunk folytatására rendelkezésünkre állanak, és az ezek által megszabott mederben folytatva ezt a munkasságot, biztos menetben haladunk a czélunkhoz vezető úton előre.

Feladatunk most is az, a mit alapitóink elibénk kitüztek: a magyar történelem segédtudományai, és ezek között elsősorban a magyar családtörténet és czimertan tudományos alapon álló művelése, és e tudományszakoknak a gyakorlati élettel való kapcsolatba hozatala, valamint a művelt közönség iránt való érdeklődésének ébrentartása és azok érdekében való értékesitése.

Tudományos feladataink terén kifejtett munkásságunk eredményeiről, mint mindig, társaságunk szakközlönye, a «Turul» ad számot, ez az immár 22-dik évfolyamát betöltő folyóirat lévén hivatva az összeköttetést fentartani társaságunk és a nyilvánosság között.

E folyóiratnak a legutóbbi nagygyűlés óta megjelent négy füzete, az abban közzétett dolgozatokkal adja hű képét a lefolyt év tudományos munkásságának s azoknak az eredményeknek, a melyekre a heraldikai és genealogiai tudományszakok s a társaságunk által művelt többi történelmi tudományágak fejlődésének menete az elmult év folyamán vezetett.

Szemlét tartva e füzetek tartalma felett, az előző évek eredményeitől eltérőleg megállapithatjuk, hogy a társulatunk által első sorban művelt kettős tudományszak mindenike egyenlő mértékben van abban képviselve. Mig az elmult évek alatt a genealogiai tanulmányok léptek előtérbe és ismételten sajnálkoztunk a felett, hogy a czimertan gazdag anyaga nem dicsekedhetik megfelelő munkásokkal, ezuttal a nemzetségi és családtörténelmi vonatkozásu dolgozatok mellett tartalmas czikkek sorozata számol be a hazai és külföldi czimertan terén tett tanulmányok eredményéről.

Első helyen kell kiemelnem itt, mint általános heraldikai kérdést tárgyaló dolgozatot, *Kiss István* tagtársunknak «Természetes ábrázolás az 1526. év előtti magyar czimerekben» czimü közleményét, mely tavaly megkezdett czikksorozatának befejező részeül jelent meg a Turul 1903. évi IV. füzetében s melynek tartalmáról és jelentőségéről már mult évi jelentésemben volt alkalmam megemlékezni. Általános szempontokból indul ki és gazdag adatkészlet feldolgozásának eredményeit tárja elénk *Csoma József* ig.-vál. tagtársunknak, ez elsőrangu magyar heraldikusnak a XVI. századi magyar heraldikát tárgyaló dolgozata, egybefoglaló képet nyujtva a mohácsi vészt követő korszak heraldikájának fejlődéséről, midőn a Mátyás és Jagellók alatt meghonosodott olasz renaissance a Habsburg-ház által behozott német renaissance-szal folytatta küzdelmét, átmenetet képezve a tiszta heraldikai stilus virágzásából annak hanyatlásához.

Ghyczy Pál ig.-vál. tagtársunk Gelre Heroldnak a XIV. század derekáról származó, jelenleg a brüszszeli királyi könyvtárban őrzött czimerkönyvében a heraldika fénykorának egyik legbecsesebb emlékét ismerteti a Victor Bouton franczia heraldikus szerkesztésében megjelent hasonmás-kiadás nyomán. A rendkivül becses anyagból, mely az élő heraldika alapelveinek megértéséhez igen sok adattal járul, minket Nagy-Lajos királyunk czimerének leirása érdekel leginkább; a mely az által vonja magára a figyelmet, a király családi czimerének, a magyar, lengyel és dalmát czimereknek egy kapocsban való egyesitésével

teljesen magában áll Lajos király eddig ismert czimerei között.

Középkori magyar czimereink szines hasonmásainak sorozata folyóiratunk ez évi közlései révén két uj darabbal gyarapodott. Bethlenfalvi Szepesi Gergelynek és Fodor Jánosnak 1456-ban V. Lászlótól kapott czimerét *Horváth Sándor* tagtársunk ismertette, az országos levéltárban őrzött eredeti armalis czimerképéről, megczáfolni igyekezve ama felfogást, mely abban a Bethlenfalvi Thurzók első czimeradományozását vélte felismerhetni. *Kiss István* pedig «A Martonfalvi Cseh család két armálisa» czimü dolgozatában II. Ulászlónak egy igen érdekes oklevelét ismerteti, az erdélyi múzeum levéltárából, melyben a király 1514-ben Martonfalvi Cseh Bálint fiait birtokaikban uj adomány czimén megerősitve, nekik egyuttal czimert adományoz, s mely e kettős, egymástól egészen külön jogi alapon álló tény egybefoglalásával a heraldika és a kanczelláriai praxis hanyatlási korának jellemző termékei közé tartozik.

Korábban ismert középkori czimereink közül a Dessewffy család czimerének keletkezése és fejlődése körül érdekes polemia fejlődött ki egyik heraldikus tagtársunk és a Dessewffyek történetirója, *Éble Gábor* ig. vál. tag között, melyben az «F.» jegyet használó heraldikus azt bizonyitja, hogy a Dessewffyek 1525-iki armálisában a czimer helytelen szinekkel van megfestve, és hogy II. Lajos király saját családi czimeréből adományozván nekik a Jagellók koronás ezüst királyi sasát, a családot a 400 éves gyakorlattal szemben is nem a naturalisztikus ábrázolású barna szinü sas, hanem a lengyel királyi czimerrel azonos fehér sas illeti meg. Megemlitem itt még *Horváth Sándor* tagtársunk rövid közleményét, melyben egy szótári adatra támaszkodva, a Csentevölgyi czimer leirásában a «flaveum seu lazaro colore depictum» «*lazaro*» szavában az eddigi magyarázattól eltérőleg nem a kék, hanem a sárga szin jelzését ismerve fel, ez alapon kisérli meg e czimer helyes blazonálását.

Nagyváry Lajos tagtársunk Szenczi Kertész Ábrahámnak, a Rákóczyak e hires könyvnyomtatójának II. Rákóczy Györgytől 1648-ban kapott czimerében a czimerszerző foglalkozását jelző czimernek egy szép példányát mutatta be megfelelő magyarázatok kiséretében.

A pecséttant három kisebb közlemény képviseli folyóiratunk czikkei között. *Kőszegi Sándor* tagtársunk egy a XIV. század második felében élt veszprémi kanonoknak, Györgynek pecsétnyomóját ismerteti; *Szentkatolnai Bakk Endre* tagtársunk a Vizakna város czimere és pecsétje megállapitásához szükséges adatokat tette közzé a városi tanács számára készült emlékiratban, s dolgozata, illetve az abban foglalt javaslat társaságunk igazgató-választmányának birálata alá bocsáttatván, *Varu Elemér* ig.-vál. tag, a Turul társszerkesztője, az igazgató-választmány elé benyujtott külön jelentésben mondott e kérdésben véleményt, Bakk Endre javaslatától eltérőleg a város két legrégibb pecsétjét ajánlva alapul az uj czimer és pecsét megállapitásánál.

A genealogiai kutatások terén ezuttal is a régi magyar nemzetségekre vonatkozó adatok összegyüjtése és feldolgozása az a tárgy, mely leginkább foglalkoztatta szaktudósainkat. E kérdés régi buvára, *dr. Wertner Mór* ig.-vál. tag «A Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig» czimü munkára tett megjegyzései befejező közleményében, a Turul mult évi IV. füzetében, a Tibold, Tolcsva, Tomaj, Tördemicz, Türje, Vázsony, Zak, Zsadány és Zsidó, s a függelékben a Csab és Subich nemzetségekre vonatkozó adatokkal egészíti ki *Karácsonyi János* ig.-vál. tagtársunk nagy munkájának anyagát. S ugyanő «Ujabb nemzetségi kutatások» czim alatt a további füzetek mindenikében ivekre terjedő közleményekben számol be az egyes nemzetségekre vonatkozó ujabb adatok összegyüjtése és feldolgozása terén kifejtett munkássága eredményeiről; közleményeinek eddig megjelent részeiben az Aba, Balog, Bána, Bézs, Bogát-Radván, Csák, Csanád, Gatal és Gutkeled nemzetségekre vonatkozó gyüjtését dolgozza fel, tehát még jóformán kezdetén van eme kifogyhatatlannak igérkező adatkészlet értékesitésének.

Lehoczky Tivadar tagtársunk a Primóczi Szentmiklóssy-családról szóló értekezésében Liptó vármegye egyik legrégibb családjának tanulságos történetét állitotta össze okleveles adatokból. Az ujabb korbeli genealogia terére vezet *Zarándy A. Gáspárnak* az Aspremont-Rákóczy utódok elágazását feltüntető, nagy terjedelmü és adatokban gazdag közleménye, melynek adatait *B. Cles Hillebrand* egészitette ki nehány új adalékkal, továbbá a magvaszakadt Csapody-család története *Gyömörey Vincze* tagtársunktól, az 1626-ban II. Ferdinándtól nyert czimer ismertetésével, és a Pejácsevich család leszármazásának története, melyet gróf Pejácsevich Juliánnak kézirat gyanánt kiadott nyolczkötetes munkája alapján szintén *Zarándy A. Gáspár* állitott össze.

Kisebb részletkérdéseket igyekeznek megvilágitani a régibb és az ujabb nemzetségek és családok történetéből *Kállay Ubul* ig. vál. tagnak a hűtlen Kozmafiakról, a Gutkeled-nembeli régebbi Majádiakról, a Majs nemzetségről, László nagyváradi kanonok származásáról, Tamás váradi püspökről, a Subity nemzetségről, az Ómarjayak nemzetségéről és a Dobó, Bátor és Palóczy családokról szóló apróbb közleményei, továbbá *Karácsonyi János* ig. vál. tag közlése a Baksa nem-

zetség eredetéről, *Wertner Móré* az első Edkiekről és *Stessel Józsefé* a Fraknóiak és Persteinok azonosságának kérdéséről és *Antonidesé* az Üchtritz család elágazásáról. *Dr. Áldásy Antal* ig.-vál. tag Pozsony vármegye jegyzőkönyveiből közöl becses adatokat az 1650., 1666—68. években történt nemességkihirdetésekről, adalékul Pozsony vármegye nemeseinek névsorához.

A külföldi genealogiai irodalom egy nagybecsü termékét, a spanyol monarchia genealogiai és heraldikai történetét Don Francisco Fernandez de Bethencourt tollából ismerteti *Zarándy A. Gáspár*, mely munkából eddig négy kötet jelent meg. A nagy szabásunak igérkező munka két részre van tervezve ; az első rész az összes uralkodóhazaknak, a melyek Spanyolországban a trónon ültek, a második rész a spanyolországi nagyoknak leszármazását tárgyalja. Amabból még csak egy, a másodikból három kötet jelent meg ; minket mind a két rész azért érdekel, mert egyrészt a spanyol uralkodóházak sokszoros vérségi kapocscsal voltak az Árpádokhoz füzve s más oldalról csaknem az összes spanyol főnemesség törvényes vagy törvénytelen uton a régi királyoktól származtatja magát s e spanyol országnagyok közül igen sok szerepel magyar főrangu családok őseiként. S tényleg már a most megjelent kötetek, bár mindössze négy főrangu nemzetség leszármazását adják, százával mutatják fel a kapcsolatot az illető nemzetségek és a magyar főuri családok között s maga az a mutatvány, a mit Zarándy ebből az óriási adathalmazból közöl, csupán a Dietrichsteinok és a velük rokon Pálffyak révén hasábokat tölt meg a Turul egyik füzetében.

Miként ez a közlemény, nagyobbrészt genealogiai kuriozum számba megy *Zarándy A. Gáspár* buzgó munkatársunknak egy másik nagyterjedelmü dolgozata, «Az angol főkamarási méltóság magyar igényjogosultja.» Ebben a dolgozatban az a genealogiai kapcsolat van megvilágitva, mely az angol Dillon családot s ennek nőágon élő leszármazóit, köztük a Tagyosi Chapó magyar nemes családot az ősrégi De Vere házbeli Oxfordokkal összeköti s mely Chapó Vilmos kamarás tagtársunknak annak bebizonyitására nyujtott alkalmat, hogy az angol főkamarási méltóság, a melyet Aubrey de Vere 1133-ban átöröklési joggal kapott I. Henrik angol királytól, őt és unokatestvéreit a Coreth és Starkenberg grófokat illeti meg.

A könyvismertetések, a melyek a Turul egyes füzeteiben megjelentek, beható részletességgel igyekeztek tájékoztatni közönségünket a hazai és külföldi szakirodalom munkásságának eredményei felől. Önálló kritikai tanulmány értékével és jelentőségével bir az a nagy terjedelmü czikk, a melyben *Varjú Elemér* szerkesztőtársam Csoma József «Magyar nemzetségi czimerek» czimü munkáját, a «Magyar nemzetségek története» méltó befejezését ismertette és birálat tárgyává tette. Ez a dolgozat Csoma korszakalkotó munkáját érdeme szerint méltatja, de egyuttal nem egy kérdésben jelöli ki a megoldás uj irányát vagy járul az eddigi adatokhoz oly kiegészitésekkel, melyek egyes, a heraldika igen fontos szempontjait érintő részletekben az eddigi itéletek lényeges módositására szolgáltatnak alapot.

Bővebb ismertetés foglalkozik a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában őrzött czimerlevelek jegyzékével, a mely dr. Áldásy Antal ig.-vál. tagtársunk szerkesztésében mint a múzeumi könyvtár katalogusainak második kötete látott ez év folyamán napvilágot. A hazai szakirodalom termékei közül az Inárcsi Farkas család története Benkó Imrétől, a Szilasi és Laki Pázmány nemzetség története Pázmány Zoltántól, a Genealogiai Füzetek 2. évfolyama és Szilágy vármegye Petri Mór által irt monografiája V. kötetének családtani és heraldikai vonatkozásai részesültek kisebb-nagyobb ismertetésekben érdemük szerint való méltatásokban. A külföldi munkák közül a Rietstap-féle hires Armorial Generalhoz a párisi czimertani intézet által kiadott czimeratlaszról, Zernicky-Szeligának a lengyel nemzetségi czimerekről irt nagy munkájáról, a Ströhl-féle Städte-Wappen második kiadásáról, Blanchesnek a franczia pecséttani irodalom repertoriumát tartalmazó kis füzetéről, Tribolati olasz czimertani katekizmusáról, báró Tintinek az udvarképességről irt német munkájáról és a Kämmerer-Almanach czimen megindult uj vállalat első kötetéről jelentek meg ismertetések s rövid kivonatok tájékoztattak az egyes külföldi folyóiratok, köztük az Adler és a Herold ez év folyamán megjelent füzeteinek tartama felől.

Igazgató-választmányunk a lefolyt évben 4 rendes és egy rendkivüli ülést tartott.

Február hó 25-ikén tartott ez évi első ülésünkön ujittatott meg a jelentéstevő társulati titkárnak és dr Áldásy Antal jegyzőnek az első öt évi cziklus végén lejárt mandátuma ujabb öt évi tartamra. S ez ülésen tárgyaltatott és állapittatott meg a zárszámadások tudomásul vétele kapcsán a társaság 1904. évi kölségvetése. Tavaszi, őszi és téli rendes üléseink április 28-ikán, szeptember 29-ikén és november 24-ikén folyó ügyeink elintézésével foglalkoztak s ezen kivül június 14-ikén rendkivüli választmányi ülést tartottunk a Magyar Nemzetségi zsebkönyv ügyeinek tárgyalása végett.

A mai nagygyülést megelőzőleg tartott utolsó ülés feladata lett volna az igazgató-választmányban betölteni azt a helyet, a mely Pauler Gynla halálával még az előző év nyarán megüresedett. Ez üres helyre azonban nem érkezett be ajánlat s az ülésen csupán

levelező tagjaink sorát volt alkalmunk kiegészithetni *Magyary-Kossa Sámuel* és *Sárközy Imre* tagtársaink személyében, a kiket *Pettkó Béla* és *ifj. Reiszig Ede* ig. vál. tagok, mint a Nemzetségi zsebkönyv szerkesztői az annak előmunkálatainál kifejtett buzgalmuk elismeréseért hoztak e megkülönböztetésre ajánlatba.

Üléseink főtárgyát az egész év folyamán e Nemzetségi Zsebkönyv ügyei képezték és mindnyájunk igaz örömére jelenthetem helyről, hogy azok a fáradozások, a melyeket e vállalat megujitása érdekében társaságunk vezetői kifejtettek, immár az óhajtott eredmény elérésével kecsegtetnek. A szerkesztéssel megbizott szakférfiaink, *Pettkó Béla* és *ifj. Reiszig Ede* ig.-vál. tagok derekasan megfeleltek az elvállalt megbizatásnak s az ő buzgó munkásságuknak köszönhető, hogy a nemes családokat tárgyaló uj sorozat első kötetének nyomdai munkálatait már meg lehetett kezdeni s az előfizetési felhivások néhány héttel ezelőtt szét voltak küldhetők.

Tagtársaink számában a lefolyt év vége, sajnos, csökkenést mutat. Társaságunk a mult év végén 500 tagot, az elhunyt alapitókkal együtt 522 tagot számlált. Az év folyamán halálozás folytán 4 alapitó, 4 pártoló és 3 évdijas tagunkat veszitettük el és 1 pártoló, 7 évdijas tag lépett ki a társaság kebeléből. Uj tagjaink száma pedig belépések által egy pártoló, 6 évdijas taggal gyarapodott. Van most 4 ezerkoronás, 23 négyszázkoronás, 21 kétszáz koronás alapitónkon kivül 124 pártoló, 315 évdijas tagunk és igy két 1000-koronás, 12 400- és 11 200-koronás elhunyt alapitó mellett összes élő tagjaink száma 488. A társadalomnak az uj nemesi zsebkönyv megjelenése révén várható érdeklődése társaságunk munkássága iránt remélhetőleg módot fog nyújtani arra, hogy e számbeli veszteséget rövid időn belül kipótolva lassuk.

Kérem a mélyen tisztelt Nagygyülést, hogy jelentésemet tudomásul venni kegyeskedjék.

Budapesten, 1904 deczember 14-ikén.

Dr. Schönherr Gyula
titkár.

SZAKIRODALOM.

Zarándy A. Gáspár. Árpád vére. I. rész. *Hohenlohe.* Budapest, Hornyánszky Viktor könyvnyomdája, 1904. 4-r. Ára?

Nincs olyan család, a melynek *jól kidolgozott* története, feltéve, hogy tagjai a mindennapiasság porát lerázták magukról, valamely tekintetben némi érdekeset ne nyujtana. Már pedig, ha ez a szerényebb körben mozgott családokra nézve áll, akkor az uralkodó családokra tizszeres súlylyal alkalmazandó.

Hogy a magyar genealogiai kutatásnak lélekemelőbb feladata alig lehet, mint az, hogy első nemzeti dinasztiánk, az Árpád-ház eddig ismert családtörténelmi adatait kibővitse, hézagait kitöltse, kétséges adatait megvilágitsa és helyreigazitsa, ez oly világos, hogy közelebbi indokolása felesleges. És ha az Árpádok genealogiáját tárgyaló számos ujabb keltezésü önálló könyvek és egyes, bár hol megjelent értekezések mellett, egy uj mü jelenik meg a könyvpiaczon, mely az eddigi munkák hézagait kitölti, a megjelenésük óta felmerült ujabb anyagot feldolgozza, szóval bizonyos tekintetben eddig ismeretlen adatokkal rendelkezik vagy — hogy a számitó könyvkiadó nyelvén beszéljünk — ha egyáltalában egy ily természetü ujabb munkára szükség van: akkor ezen uj termék jogosultságát és hasznos voltát akármikor el fogjuk ismerni.

Zarándy Gáspár művének főczime «*Árpád vére*» arra enged következtetni, hogy csak az Árpádok genealogiájával van dolgunk; az utána következő második czim «Hohenlohe» azonban már arra tanit bennünket, hogy a Hohenlohe család genealogiáját is tárgyalja. Hogy kerül ez a kettő együvé? Szerző könyvének első felében tényleg az Arpád-ház teljes genealogiáját, a másodikban a Hohenlohe-családét nyujtja, a kettőnek egy és ugyanazon könyvben történt összekapcsolását pedig azzal indokolja, hogy *a Hohenlohe-család is az Árpád-háznak egyik hajtása.*

Az Árpád-ház családi történetét tárgyazó ujabb művek és apróbb dolgozatok megjelenése óta — tudtunkkal nem látott napvilágot valamely lényeges felfedezés, a mely egy ujabb önálló genealogiai munka kiadását szükségessé tette volna. A könyv átlapozása hamarosan meggyőz arról, hogy Zarándy ur e tekintetben ujat egyáltalában nem hoz; ő legfeljebb az ismert anyagot gyurja át, helylyel-közzel csak kárára; amiért is lelkiismeretesen — sine ira et studio — mondhatjuk, hogy az Árpádok családfájának — mert a könyv csak a száraz izenkénti származást adja minden egyéb fejtegetések nélkül, — uj ruhában történt bemutatására szükség nem volt.

Hogy a Hohenlohe-családfa magyar kiadására volt-e szükség? az kétségkivül nem mindennapi kérdés. Ha valaki nálunk egy, az összes történeti jelentőségü családokat magába foglaló egyetemes vagy nemzetközi genealogiai mü irására vállalkozik, mint ezt annak idején a külföldön Henninges Jeromos és ujabb időben Hopf Károly tervezte, akkor annak kétségkivül a Hohenlohe családdal is kell foglalkozni; de hogy más czélzattal magyar ember valamely német főrangu család genealogiáját, Magyarországban, magyar nyelven tegye közzé azt, ha valaki e könyv megjelenése előtt mondja, el sem hisszük, mert magyar családtörténetünknek még annyi a megoldatlan kérdése, annyi a megirásra váró szebbnél-szebb részlete, hogy el sem képzelhetjük, mért kelljen a magyar genealogusnak külföldre menni témákért.

A szerző érzi is, hogy magyarázattal tartozik s

előszavában meg is adja a felvilágositást. Azt mondja, hogy a sajtót és a *közönségnek a történelmi igazságot behatóan nem ismerő részét* indokolatlan, sőt érthetetlen izgatottság fogta el abból az alkalomból, «hogy egy Hohenlohe herczeg magyar földesúr lett»; pedig szerinte, az uj földesurnak hármas jogczime van ahhoz, hogy ne igaztalan gyanuval, hanem *igazolt örömmel fogadjuk*, mint magyar földesurat.» E jogczimek közül kettő társadalmi, illetve politikai jellegü lévén, nem tartozik ide; a harmadikat abban leli szerző, hogy a Hohenlohe-család néhány ősét többirányu uton az Árpádoktól származtatja le. Történik pedig ez a leszármaztatás a következő módokon:

Gyécsa magyar fejedelem leánya, Ilona, olvassuk, férjhez megy Orseolo Ottó velenczei dogehoz; ennek leánya, Frovila férjhez megy Bábenbergi Adalbert osztrák őrgrófhoz, kinek utódja a női ágon leszármazó Würtembergi Adelheid Hohenlohe II. Krafthoz megy férjhez. Gyécsa fejedelemtől III. Kraft grófig a leszármazás *négyszer van nő által megszakitva.*

Ezen leszármaztatásnak lényeges fogyatkozásai vannak.

Mindenek előtt kiemelendő, hogy Gyécsa fejedelem leányának, Orseolo Ottó nejének nevét biztosan ma sem ismerjük, holott szerző őt oly határozottsággal Ilonának nevezi, mintha ez minden kétséget kizárólag már meg volna állapitva. Forrásul Litta «Famiglie celebri italiane» nevü munkáját emliti, melyben csalhatatlan bizonyitékot lát. Litta művét a múlt század elején irta, oly időben, midőn a genealogiai kutatások eredményeit még nem igen vették komolyan. Ő az adatokat akármely krónikás vagy ujabb iró nyomán közli, a nélkül, hogy azokat a kritika bonczkése alá helyezte volna; benne csalhatatlan forrást látni éppen annyit jelent, mintha valaki azt állitaná, hogy Piccolomini Octáviónak egy Miksa nevü fia volt és forrásul Schiller Wallenstein-jét idézné. De szerző chronologiája sem helyes. Nem bizonyos, hogy Orseolo Ottó magyar neje 973 körül született és nem áll, hogy 1000-ben ment férjhez; a születési év későbbre esik, a férjhezmenetel pedig 1009-ben történt, midőn a 18 éves Ottó doge lett. Sokkal lényegesebb azonban a második fogyatkozás. Szerző t. i. határozottan állitja, hogy Orseolo Frovila és Bábenbergi Adalbert fia Ernő osztrák őrgróf, kitől a Hohenlohecsaládot levezeti. Csakhogy ezt egyetlenegy megbizható forrás sem állitja, mert Adalbertnek Orseolo Frovila a második neje és senki sem tudja biztosan, vajjon Ernő a második házasságból származik. Miután Ernő 1027-ben született, a legnagyobb valószinüség szerint nem Frovilának a fia; igy tehát, miután Frovila anyasága e tekintetben annyira ingatag, *elesik az egész leszármaztatás.*

Ám, ha ez nem válik be, szolgál a szerző más hasonló leszármaztatással. I. András király leánya Adelheid, férjhez megy II. Vratiszló cseh királyhoz, kitől Oettingen Margit grófnő származik, ki 1455-ben IV. Hohenlohe Krafthoz megy férjhez. I. Andrástól ezen Margitig a származás *hétszer* van nő által félbeszakitva.

Ezzel sem merül ki a leszármazások sora. I. Béla király leányától Zsófiától származik Würtembergi Ilona, ki 1476-ban V. Hohenlohe Krafthoz megy férjhez. Itt a leszármazás *kilenczszer* van nő által félbeszakitva. A II. Bélának Gertrud nevü leánytól *ötszöri* félbeszakitással származik szintén Oettingen Margit. II. Gyécsától levezeti a családot *hétszeri* félbeszakitással. IV. Bélának Konstancia nevü leányától *tizszeres* félbeszakitás után és igy megy az tovább még nehány Árpád-házi leány nyomán.

Felesleges volna, hogy minden egyes leszármaztatást izenkénti megbizhatóságára nézve elemezzünk, mert ha csak egyetlenegy is helyes, akkor is be van a családnak az Árpádoktól való ilyetén leszármaztatása kifogástalan alakban bizonyitva.

De hát minő tudományos és gyakorlati haszna van az ilyfajta leszármaztatásnak?

A szigoru genealogiai kutatás és a közvélemény az alatt, hogy valaki egy bizonyos családtól származik, rendesen a *fiágon* való levezetést érti és ebben csak a természet utmutatását követi, mely arra utal, hogy az egyéni tulajdonságok az esetek oroszlánrészében mint *atyai* örökrész szállanak át az utódokra. Helyes-e ezen módszer vagy nem? ennek kifejtése nem annyira jelen sorok keretébe, mint inkább a fiziologiába tartozik. Azt sem lehet tagadni, hogy a *közvetlen nő-elődnek* is van valamely faj kialakulására befolyása, annak tehát, hogy valaki valamely család ősanyáinak, vagyis a felmenő összes ősapák nejeinek a család fejlődésére, testi s lelki tulajdonságaira, érzelmeire, stb. gyakorolt hatását kutatja, van valrmi értelme; de mit mondjunk szerző leszármaztatási eredményeihez, melyekből kitünik, hogy a Hohenlohecsalád és az Árpádok között a levezetés legalább *négyszer*, de nem egyszer *tizszeresen* van nő által félbeszakitva. Hogy mit érnek az ilyen leszármaztatások, csak az egyszeri bortermelő példájával tudjuk illusztrálni, a kinek 1868-ban egy hordó kitünő bora termett, melynek révén egynéhány év mulva vagyonos ember lett. Minden évben eladott ebből a borból bizonyos mennyiséget, a támadt hiányt megfelelő mennyiségü ujabb borral egészitve ki. Igy árult éveken át s árul még most is «hatvannyolczadikit»; de hogy csak pár év mulva is mi maradt az eredeti termésből a hordó mai tartalmában? azt még a leggondosabb vegyi elemzés sem tudná megállapitani.

De még azt sem mondhatjuk, hogy szerző ezen leszármaztatási táblákkal valami fárasztó s már azért is elismerésre méltó munkát végzett volna. A laikus-

nak a nagy névhalmaz persze imponál; a szakembernek nem, ez a dolgokat már más szemmel nézi.

Fiatal koromban hallottam valakitől, hogy ő, *talán* a török szultánt kivéve, az összes európai uralkodó családokat Nagy Károly császártól tudná levezetni, magától értetődik: női ágon. Az illetőnek teljes igaza volt. Mi is állitjuk, hogy nemcsak a ma élő összes európai uralkodókat, a szerb király, a török szultán és a montenegrói fejedelem kivételével, hanem akármelyik német és talán nem német főrangú családot, nem csak Nagy Károlytól, hanem akár Árpádtól is le tudnók származtatni. Nem is kell ahhoz valami nagy készültség; egy kis jártasság és egy megbizható és kimeritő egyetemes genealogiai kézikönyv elegendő. Az ember az illető külföldi főrangú sarj összes ősanyjáit mindaddig felkutatja, mig valamely uralkodó családból származóra akad; ha nem kell a nők által előidézett félbeszakitásokkal nagyon fukarkodni, megvan, ha szükséges a keresett Árpád-vér. *Játék áz egész, nem egyéb.*

Ha akarjuk tudni, hogy a műnek tulajdonképen mi a valódi czélja és szükséges volt-e a közzététele, akkor egyenesen szerző előszavához kell fordulnunk, melyben a következő választ adja: «igazoltuk, hogy egyáltalában nem szerencsétlenség hazánkra nézve, ha a legfényesebb magyar nemzetségek leányági utódjai, a kiknek dicső ősei vérüket is áldozták (!) honunkért és a kik maguk is folyton igyekeznek *tettekkel bizonyitani, mennyire szeretik hazánkat*, nálunk birtokot szereznek. Az ellenben igazán szerencse lenne, ha meg is honosodnának. De ezt nem gyülölködéssel és gyanusitással fogjuk elérni.» «Reméljük, hogy a magyar közvélemény nem fogja többé idegenkedéssel fogadni az új földesurat, a ki már ősi családi hagyományai folytán is *szereti szép hazánkat?*»

Ezeket olvasva egyszerre tisztába jövünk azzal, miért kellett tudományos köntösbe öltöztetett genealogiai játékokkal egy kötetet megtölteni. Azért, hogy annak az állitásnak, miszerint a nálunk latifundiumokat vásárló Hohenlohe herczeg szereti «szép hazánkat», valami látszólagos alapot lehessen adni. Azonban ezen az alapon legfeljebb rendkivül naiv olvasókra lehet hatni.

Ha már minden áron be kellett bizonyitani, hogy az uj földesur ereiben Arpád vére folyik, Isten neki! legyen! vegyük a bebizonyitást sikerültnek; de *ebből* ne következtesse azt Zarándy úr, hogy az ilyen «Árpád-ivadék» ezért már egyszeriben jó magyarrá is lett! Hiszen ezen az alapon a német főurak java részének sovén magyarrá kellene válni! Ugy hisszük azonban, hogy ilyen okból sem hg. Hohenlohe, sem más idegenek nem lesznek magyarokká. Ha pedig — a minek a bizonyitásával adós maradt a szerző — hg. Hohenlohe csakugyan megszerette hazánkat, úgy nincs szüksége, nem lehet szüksége a tudományosság köntösébe öltöztetett talmi genealogiákra, mert ilyeneknek a közzététele gyanussá teheti s teszi a magyarság szimpátiájának megnyerésére irányuló összes törekvéseit. Hazánk üdvére különben nem az mérvadó, vajjon valamely bevándorló külföldi földesur ereiben mult századokbeli fiziologiai szitákon keresztül szürt magyar vér csörgedez-e, hanem az: *hogy mi az illetőnek egyéni értéke a magyarság szempontjából*; akar-e, tud-e igaz és hü fia lenni ennek a hazának? Ehez azonban első sorban szükséges lenne a régi hazájával való szakitás, nemzetiségének, nyelvének, tradicziőinak teljes megtagadása, mert hiszen egyszerre jó német és jó magyar nem lehet valaki.

A tendenczia konstatálása után a könyvet, melyről kisült, hogy a tudományosság álarcza alá bújt «társadalmi» röpirat, joggal félretehetnők. Azonban a szerző akkora önérzettel hangoztatja müvének tudományos érdemeit, hogy szinte kihivja maga ellen a birálatot. «Közöljük — irja — az Árpádok őseinek és unokáinak olyan nemzedékrendi történelmét, *a melyhez hasonló teljességü családi nemzedékrendi történelem tudtunkkal még egyáltalában nem jelent meg.*»

Vegyük hát egy kissé bonczkés alá a páratlan teljességü s pontosságu levezetéseket.

Mindenekelőtt meg kell állapitanunk, hogy szerző a forrásanyag kimutatásában egyáltalán nem felel meg azon követelményeknek, melyeket egy tudományos jellegre igényt emelő munkához füzünk. Felhasznált p. o. bizonyos adatokat, melyek csak a legujabb kutatás eredményei s melyek épen azért még át nem mentek a köztudatba; ilyenek pl. III. Béla Margit nevű leányának harmadik férjhez menetele, vagy Trencséni Csák Máté[1] özvegyének második házassága a nélkül, hogy forrásait egy szóval is megemlitené. A kevésbbé jártas, vagy éppen laikus olvasó persze bámul az új felfedezéseken; de, bárminő kiváncsi legyen is, bővebb felvilággositást hiába keres, azt meg miként találja ki, hogy a Trencséni Máté utódairól szóló tanulmány a Turul 1902 évf. 104—112. oldalain található? Épp ilyen gyökeres hibája a munkának, hogy szerző bizonyos adatokat, melyek a forrásmüvekben csak kérdéseseknek lettek felvéve, számos helyen bebizonyitottaknak vesz s ezeket még csak meg sem kérdőjelezi.

Igy bizonyos nála pl. hogy Zoltán fejedelem neje Mén Marót leánya, szerepelnek nála Szent István állitólagos gyermekei, bár egyidejüleg azt is elismeri, hogy Imre az egyedül kétségtelenül biztos gyermek. Bizonyos nála az

[1] Mellékesen legyen felemlitve, hogy ezen megjelölés nem szabatos. Ilyen megjelölés alatt mindenki az ismert oligarchára gondol, pedig nem ennek, hanem fiának özvegyéről van szó. Továbbá kell hangsulyoznunk, hogy «Csák» nem volt az oligarcha családi neve, hanem csak azon nemzetség megjelölése, melyből származott; ő sohasem nevezte magát «Csák»-nak. Az okiratok sokszor «Trencséni»-nek nevezik és igy bátran elfogadhatjuk e megnevezést családi nevének.

is, hogy I. Béla Zsófia nevü leányának Richárdisz és Willibirg nevü leányai voltak, a mi mai napig mindenütt csak kérdőjel mellett szerepel.

II. Gyécsának Gyécsa nevű fiánál megjegyzi: (Nagy Géza véleménye szerint talán az ő) utódjai *(és ha egyáltalán Árpád vérei): Croy*, Crouy-Chanel és Rubempré. Müvének 43-ik oldalán pedig már *«a Croy herczegek fiági Árpádvérebeli származása szinte kétségtelen»*; a legnagyobb valószinütlenség mellett tehát a legnagyobb bizonyosság!

Hogy III. Béla Margit nevü leányának Montferrátói Bonifáczczal kötött házasságából nem származtak gyermekek, az egészen uj dolog, csakhogy ezt az állitást szerző egyetlen egy érvvel sem támogatja. Mi úgy tudjuk, hogy e házasságból egy Demeter nevü fiu származott.

A 23-ik oldalon a következő adatot olvassuk: a bolgár Aszen Mihály czár leánya Aszen Mária férjhez ment Terterij I. Györgyhöz, Valacho-Bulgária királyához († 1295) és ennek fia Szvetoszláv Jakab (Tódor) Valacho-Bulgária királya (1295—1322) második nejéül veszi V. István magyar királynak egy névtelen leányát. Ez már igazán a legeslegujabb genealogiai felfedezés, melyért — ha beválik — szerzőnek nem csak a bolgár, hanem a magyar genealogia is hálával adóznék; csakhogy — sajnos — nem igaz. Azt mi is tudtuk, hogy bizonyos Szvetiszló Jakab nevü bolgár despota (nem Valacho-Bulgária királya) első neje halála után V. István magyar királynak egyik leányát vette nőül, de ezen despota nem uralkodhatott — mint szerző kétszer állitja — 1295-től 1322-ig, *mert már 1277-ben meghalt.* Hogy I. Terterij György lett volna az atyja, nem áll, mert atyját és származását egyáltalában nem ismerjük; utódairól sincs tudomásunk. Az ezen oldalon szerző által nyujtott bolgár genealogiai adatok annyira eltérnek az igazságtól és az olvasót oly kúszált tömkelegbe vezetik, hogy a legnagyobb jártassággal alig lehet benne tájékozást találni. Mi csak azt akarjuk kiemelni, hogy I. Terterij György fiának: Szvetosláv Tivadar czárnak igenis két neje volt, de ezeknek nevei: *a)* Fruzsina *b)* Palaiologa Theodora. Hogy ezen Szvetosláv Tivadarnak egy Bojszláv nevü fia lett volna, az sem áll, mert ezen Bojszláv (Kopsia deszpotája) I. Terterij Györgynek a fia, stb. stb. Sok helyet kellene elfoglalnunk, hogy azon helytelenségeket, melyeket szerző itten elkövet, helyreigazitsuk.

A 27-ik oldalon olvassuk a következőt:

III. Endre magyar király született 1265-ben, uralkodott 1301-ig. *Van neki két természetes, névtelen fia, kikről 1271-ben tétetik említés.* Ez is egészen uj állitás, csakhogy el nem fogadható. III. Endre, szerző szerint, 1271-ben ötéves fiu volt és igy fiziologiai lehetetlenség, hogy akkor két természetes fia lett légyen. Mi úgy tudjuk, hogy III. András atyja, István, 1271-ben két természetes fiát emliti, kiknek neveit azonban nem ismerjük.

Hogy V. István Katalin leányának, leánya Erzsébet férje: Kotromanics István 1272-ben lett volna Bosznia bánja, nem áll. A legujabb kutatás eredménye az, hogy az 1272-ben szereplő boszniai bán a magyar Gutkeled nemzetség sarja, István herczegnek és stájer kormányzónak a fia.

Hogy szerzőnek munkája teljességéről mondott szavai fizikai értelemben sem állják meg helyüket, bizonyitja például azon körülmény, hogy a 28—29. oldalon IV. Béla leányának, Annának, hatodik gyermekét, ifj. Margitot, a nyulakszigeti apáczát hiába keressük nála.

Azt hiszszük, hogy ezen szemelvények elegendők arra, hogy az olvasó a mü ezen részének tudományos értékéről és megbizhatóságáról magának veleményt alkothasson.

A mi a munka második részének, a Hohenlohe-család genealogiájának tudományos értékét illeti, azzal röviden végezhetünk. Nem foglalkozunk német főrangu családok genealogiájával, nem rendelkezünk a Hohenlohék levéltárával és igy a munka ezen részének megbizhatóságát meg nem birálhatjuk. Egyet azonban még sem hallgathatunk el, mert általános vonatkozásu. Ez pedig az, hogy szerző a Hohenlohék mondai = mesés (helyesebb volna: koholt) nemzedékrendjét is közli, mely a frank Merovechtől kezdve a családot a Karolingoktól és egynéhány frank dinasztától többszörös női ágon levezeti. Bár a szerző erőteljesen védelmezi ezen eljárást és bár magunk is elismerjük, hogy valami, a mi nincsen okiratilag bebizonyitva, esetleg mégis igaz lehet, ezen koholt leszármazás felelevenitését nem helyeselhetjük. Ezen luxust megengedhette magának Hübner János a XVIII. század első harmadában; Hopf Károly, ki 1858-ban megjelent «Historisch-genealogischer Atlas»-ába még elég gyanus dolgot is felvett, ilyesmire már nem volt hajlandó. Legfőbb ideje, hogy a genealogia középkorában gyártott levezetéseket és koholmányokat örök időre kiirtsuk, hogy hirük hamva se maradjon. E mesék ujabb közzététele a genealogiának nehezen kivivott tudományos jellegét koczkáztatja, nagy kárára a komoly történetirásnak.

Elég ennyi Zarándy Gáspár úr nagy igényekkel fellépő munkájáról. Végig menve rajta lehetetlen, hogy eszünkbe ne jusson Lessing örökre nevezetes mondása: «Ezen könyvben sok a jó és sok az uj, csak az kár, hogy a jó nem uj és a mi benne uj, az nem jó.»

Bús Viador.

A Turul I—X. évfolyama a Név- és Tárgymutatóval együtt eladó. A példány teljes, csupán az első évfolyamból hiányzik két és a hatodikból egy szines melléklet. Az eladó czimét érdeklődőkkel tudatja a *Szerk.*

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1904-ben.

ALAPSZABÁLYOK.

I. A társaság neve és czélja.

1. §. A társaság neve: «*Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság*». — Székhelye: Budapest.

2. §. Czélja: a magyar történelem társtudományainak, úgymint: a Heraldika, Diplomatika, Palæographia, Sphragistika és Genealogia — valamint a magyar családok történetének okleveles alapon való művelése és terjesztése.

II. A társaság tagjai.

3. §. A társaságot *a)* az alapító, *b)* a pártoló, és *c)* az évdíjas tagok alkotják.

4. §. Az alapító tagok háromfélék, úgymint: *a)* azok, kik a társaság czéljaihoz 100 osztr. ért. forinttal, *b)* azok, kik 200 o. é. forint alapítványnyal járulnak, *c)* az örökös alapítók. Örökös alapítványt tevők azok, kik legkevesebb 500 o. é. frtnyi alapítványt tesznek. Ezen *c)* alatti alapítványok joga az alapítók egyenes fiutódaira is átszáll elsőszülöttségi jogon.

Az alapítványok készpénzben, vagy bizonyos lejárati határidő alatt beváltandó és biztosítékkal bíró kötelezvényben, vagy pedig legkevesebb 5 száztólit tisztán jövedelmező, jóhitelű értékpapirosokban fizetendő be.

5. §. Pártoló taggá választható, a társaság egy tagja által ajánlott, társaságunk czélját kedvelő minden nő vagy férfi, ki magát aláírás által kötelezi, hogy tiz egymásután következő éven át a társaság pénztárába Budapesten évenkint tiz forint tagdíjat befizet.

6. §. Évdíjas taggá választható az előbbi módozatok szerint az, ki magát aláírás által kötelezi, hogy öt egymásután következő éven át a társaság pénztárába Budapesten évenkint 5 forint tagdíjat befizet.

7. §. A pártoló és évdíjas tagok kötelezettsége az említett 10, illetőleg 5 év elmúlta után is fenmarad, ha kilépési szándékukat az utolsó év letelte előtt a titkárnál be nem jelentik.

III. A társaság tisztviselői.

8. §. A társaság egy tiszteletbeli elnököt választ életfogytiglan.

9. §. A társaság elnöksége egy elnökből és két másodelnökből áll.

Az elnökök a társaságot a hatóságok és mások irányában képviselik; a gyűléseken és üléseken első sorban az elnök, másodsorban a másodelnökök elnökölnek és jogukban áll, ha a társaság érdekei kívánják, rendkívüli üléseket is hirdetni. A rendkívüli ülések napja egy héttel előbb közhírré teendő. A tagok egyenlő szavazata esetében döntő szavazattal bír az elnök.

10. §. Mindenik elnöknek jogában áll a társaság pénztárát bármikor megvizsgálni.

11. §. A társaság titkára az üléseken és gyűléseken előadói tisztet végez; a határozatokat végrehajtja; a jegyzőkönyvet vezeti, a társaság levelezéseit végzi, könyvkiadásaira, valamint az irattárra felügyel.

A társaság anyagi helyzetének javúltával külön könyv- és levéltárnokra is lesz szükség.

12. §. A társaság jegyzője mindenben a titkár segítségére van, és akadályoztatása esetében őt helyettesíti.

13. §. A pénztárnok a társaság vagyonát híven és pontosan kezeli, a pénztár állapotáról az üléseken jelentést tesz. Pénzt az igazgató választmány határozata alapján az elnök vagy másodelnök és a titkár által együttesen aláírt utalványokra szolgáltat ki; az évi nagygyűlésen pedig részletes kimutatást terjeszt elő. A pénztárnok évi számadásának megvizsgálásáról az igazgató választmány intézkedik.

Rendkivüli esetekben az elnök vagy másodelnök saját határozatából is utalványozhat 100 frtig terjedő összeget, a legközelebbi ülés jóváhagyása reményében.

A pénztárnok az elnök vagy másodelnöknek pénztár-vizsgálati szándokát mindenkor tartozik teljesíteni.

14. §. A társaság folyóiratának szerkesztőjét, és a szerkesztőtársat az igazgató választmány bízza meg a szerkesztői teendőkkel.

15. §. Az ügyész a társaság jogait védi, és a hátrálékos díjakat behajtja.

16. §. A társaság összes tisztviselői, hivataluk tartama alatt, minden tekintetben olyan szavazati joggal bírnak, mint az igazgató tagok.

IV. Az igazgató választmány.

17. §. Negyven tagból áll, kik az első alakuláskor a társaság tagjai között lévő, és a 2. §-ban megnevezett tudományszakok terén jeles munkálkodásuk által kitüntek közül szavazattöbbséggel választatnak.

18. §. Az igazgató választmány később maga-magát egészíti ki akként, hogy a megüresedett igazgató tagságra évenként legalább két igazgató tag által irásban ajánlott új igazgató tagot választ, kik a levelező tagok érdemesebbjeiből is választhatók. Ha az igazgató választmány szükségét látja, az igazgató tagok számát hatvanra is felemelheti az ezen §-ban említett választási mód szerint.

19. §. Az igazgató tagságra az ajánlatok az évi nagygyűlés előtt való ülés megelőző napjáig adandók be a titkári hivatalnál. A következő választmányi ülésen az ajánlatok felbontatnak, és a választmányi ülésen jelenlevő igazgató tagok egyszerű szótöbbségével, titkos szavazás által ejtetik meg a választás.

20. §. Az igazgató választmány évenkint legalább négy nyilvános választmányi ülést és egy nagygyűlést tart, melyen a Budapesten levő igazgató és levelező tagoknak kötelességük megjelenni.

21. §. Az igazgató tagok az elnökök egyikének vezérlete alatt ezen választmányi üléseken igazgatják a társaság ügyeit; meghatározzák a tisztviselők díjait, a kiadványokat, az azokra fordítandó összegeket, az évi nagygyűlés tárgyait és napját. A társaság vagyonának biztos kezeléséről gondoskodnak. A társaság kiadványainak szerkesztésével megbízzák az igazgató vagy levelező tagok valamelyikét. A számadások megvizsgálására bizottságokat neveznek ki.

22. §. Az igazgató választmány a 19., illetőleg a 18. §-ban meghatározott módozatok szerint korlátlan számú levelező tagokat választ a 2. §-ban említett tudományok művelése terén érdemeket szerzett férfiak sorából, ha azok a társaságnak különben is tagjai. Levelező taggá csak az lehet megválasztva, ki a választó ülésen jelenlevő igazgató és levelező tagok két harmad szavazattöbbségét nyerte el.

Levelező taggá a hazai történelem iránt érdekeltséget tanúsító külföldi tudósok is választhatók. A külföldi tagok megválasztásához azonban a m. kir. belügyministerium jóváhagyása kérendő ki.

23. §. A levelező tagoknak a társaság minden ülésében és gyűlésében székök és tanácskozási joguk van, de szavazattal csak a levelező tagok és a tiszteletbeli tagok, a pénztárnok és az ügyész választásánál és a nagygyűlésen bírnak, kivévén, ha valamelyik a tisztikarba választatott.

24. §. A tudomány-pártoló hazafiak sorából tiszteletbeli tagok is választhatók a társaság dísze- és javára. Ezeknek minden ülésen székök és tanácskozási joguk van.

25. §. A választmányi üléseken jelenlevő igazgató tagok egyszerű szótöbbséggel titkos szavazás útján választják az igazgató és levelező tagok sorából a társaság titkárát, jegyzőjét (és esetleg a könyv- és levéltárnokot), és rendes kiadványának szerkesztőit, mindenkor öt évi időtartamra. A renden kívüli kiadványok szerkesztésével megbízott szerkesztők ugyanoly módozattal választatnak, de megbízatásuk minden ily kiadvány megjelenésével megszünik.

A pénztárnok és ügyész a társaság bármelyik tagja közül választható az ülésen jelenlevő igazgató és levelező tagok egyszerű szótöbbsége által.

26. §. A társaság elnökei, igazgató, tiszteleti és levelező tagjai feljogosíttatnak a «Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság» — elnöke, másodelnöke, — igazgató tagja, tiszteletbeli tagja, — levelező tagja címmel nyilvánosan is élni.

V. A társaság ülései és nagygyűlése.

27. §. A társaság minden évben egy nagygyűlést és legkevesebb négy igazgató választmányi ülést tart. A választmányi ülések határnapjai az ügyrendben lesznek megállapítva. Az ülések jegyzőkönyvei az elnöklő, a jegyzőkönyvet vezető és az elnök által e czélra felkért két választmányi tag aláírásai által hitelesíttetnek.

28. §. Az igazgató választmány ülésein az igazgató és a levelező tagok kötelessége a társaság szakába vágó felolvasásokat tartani; okleveleket, műtárgyakat bemutatni, azokról akár írásban, akár élőszóval értekezni; az ülésekre eljárni; az ügyek vitelében az üléseken kívül is munkás részt venni. Ezen kívül jogukban áll a társaság ügyeit illető indítványokat tenni.

29. §. Az üléseken mint vendég, a társaság oly tagja is tarthat felolvasást, ki nem tartozik az igazgató vagy levelező tagok sorába, de ezeknek értekezésöket előbb be kell nyújtani az igazgató választmánynak, és ez, vagy pedig valamelyik elnök, előbb kiadja bírálatra egy igazgató vagy levelező tagnak, és csak ennek ajánlatára olvasható fel.

30. §. Az ülések végén a társaság belügyeinek tárgyalására zárt ülést kérhet bármelyik igazgató vagy levelező tag. Az elnök ez esetben a közönséget távozásra kéri fel, miután a zárt ülésben csak az igazgató, levelező és tiszteletbeli tagok és a tisztviselők vehetnek részt.

31. §. Az évi nagygyűlés napját és a felolvasás tárgyát mindenkor az évnek első választmányi ülésén döntik el az igazgató tagok. Ezen nagygyűlésen választják meg az elnököt és másodelnököket, mindenkor öt évi időközre, titkos szavazás útján, a társaságnak a gyűlésen jelenlevő összes tagjai, úgymint az igazgató, levelező, tiszteletbeli, alapító, pártoló és évdíjas tagok, egyszerű szótöbbséggel. Elnökké vagy másodelnökké azonban csak valamelyik igazgató tag választható.

32. §. Hogy a választmányi ülés határozatképes legyen, az elnökön kívül legkevesebb hat igazgató tag jelenléte szükséges. Tisztviselők választására legkevesebb tizenkét, választásra jogosult tagnak kell jelen lenni. A nagygyűlés választóképessége legkevesebb húsz társasági tag jelenlététől függ. Ha nem gyűlnék ennyi össze, a választás megejtése végett újabb határnapra tűzetik ki közgyűlés, melyben aztán a jelenlevők szavazattöbbsége dönt.

VI. A társaság kiadványai.

33. §. A társaság a 2. §-ban elősorolt tudományágak művelése, fejlesztése és terjesztése czéljából egy — rendes időközönként megjelenő — folyóiratot alapít. A folyóirat irányát, ivszámát és rendes megjelenési idejét az igazgató választmány állapítja meg.

34. §. Ezen folyóirat a társaság hivatalos közlönye, mely a tudományos czikkeken kívül értesítést hoz a társaság ügyeiről, üléseiről és általában figyelemmel kíséri a többször említett tudományágak mozgalmait. Munkatársai a társaság igazgató és levelező tagjai; de megfelelő szakközleményeket szívesen fogad a társaság többi tagjaitól, valamint idegenektől is.

35. §. Ezen kívül a társaság időközönként egy, a magyar nemes családok származási rendjét nyilvántartó, és azok történetét csakis okleveles alapon tárgyaló zsebkönyvet ad ki. Ezen nemzedékrendi zsebkönyv szerkesztőjét az igazgató választmány választja.

36. §. A társaság ezen kívül, ha vagyoni állása engedi, a 2. §-ban megnevezett szakokba vágó önálló történelmi munkákat, valamint oklevélgyűjteményeket is adhat ki. Ezen utóbbiakat különösen családok, vármegyék, vagy városok szerint csoportosítva.

37. §. A társaság egyes családok megbizásából elfogadhatja okleveleik sajtó alá rendezését és azok történetének megírását. Ezenféle munkával egy vagy több, vállalkozni kész igazgató vagy levelező tagot bíz meg az igazgató választmány.

38. §. A társaság folyóiratát a társaság minden tagja évdíja fejében ingyen kapja. A 200 forintos alapítók és a pártoló tagok ezen kívül a nemzedékrendi zsebkönyvet is ingyen kapják. Az örök alapítványt tevők és az igazgató választmányi tagok a társaság minden tulajdon kiadványára igényt tarthatnak.

VII. A társaság vagyona.

39. §. A társaság vagyonát képezik a 3. §. és 4. §-ban meghatározott alapítványok, melyek biztosan elhelyeztetvén, kamatoztatnak. Az alapítványok képezvén a törzsvagyont, ezeket elkölteni nem szabad.

40. §. A társaság bevételeit képezik az alapítványok kamatai, a tagdíjak, a kiadványok jövedelmei és az egyes adományok. A társaság ezen összegekből fedezi kiadásait.

41. §. A jövedelemből megtakarított összegek, valamint a lelkes ügybarátok által a társaság számára adandó adományok és hagyományok (a mennyiben alapítványi természettel nem bírnának), az igazgató választmány által tőkésítendők. Az ilyen tőkék azonban az alapítványok természetével nem bírnak, és kivételes esetekben az igazgató választmány rendeletéből, részben a társaság pénzbeli kiadásainak fedezésére fordíthatók.

42. §. A társaság vagyonát képeznék még a részére gyűjtött és adományozott könyvek, oklevelek, iratok, műtárgyak és régiségek. Ezek egyelőre a Magyar Tudományos Akadémiavagy a Nemzeti Muzeumban helyezendők el, az igazgató választmány rendeletéhez képest.

VIII. A társaság jövője.

43. §. Ha a társaság vagyona idővel a nemzet és egyesek áldozatkészségéből, valamint a megtakarításokból annyira szaporodnék, hogy szükségkép a fokozottabb kiadásoknak is képes volna megfelelni, akkor működési körét kitágítja.

IX. Az alapszabályok változtatása.

44. §. Az alapszabályok módosítása csak egy, ezen czélra két héttel előre hirdetett választmányi ülésen történhetik, a jelenlevő igazgató és levelező tagok kétharmad szótöbbségével. Hogy e tekintetben érvényes határozatot hozhassanak, tekintet nélkül a megjelent levelező tagok számára, legkevesebb tíz igazgató tag jelenléte szükséges. Az alapszabályok változtatott részei esetről esetre a m. kir. belügyminiszteriumhoz terjesztendők fel jóváhagyás végett.

X. A társaság esetleges feloszlása.

45. §. A társaság feloszlása csak azon esetben történhetik meg, ha egy ezen czélból egy hónappal előre hirdetett közgyűlés a jelenlevő igazgató és levelező tagok két harmad szótöbbségével a feloszlást elhatározza. Hogy e tekintetben érvényes határozatot hozhassanak, tekintet nélkül a megjelent levelező tagok számára, legalább tizenhat igazgató tag jelenléte szükséges.

46. §. A nem remélt feloszlás esetében a társaság összes vagyonának örököse első sorban a «Magyar Történelmi Társulat», másod sorban a «Magyar Tudományos Akadémia». Ez esetben ezen örökösök az összes vagyont a «Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Alapítványa» czímén tőkésíteni tartoznak, és annak jövedelmeit, kamatait kizárólag csak a 2. §-ban említett tudományszakok művelésére fordíthatják. A feloszlás esetében hozandó közgyűlési határozatok azonban foganatosítás előtt a m. kir. belügyminiszteriumhoz felterjesztendők.

47. §. A társaság alapszabályai megerősítés végett a m. kir. belügyminiszteriumhoz terjesztendők fel. Az esetben, ha az alapszabályokban meghatározott czélt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a kir. kormány által, a mennyiben további működésének folytatása által az állam, vagy az egyleti tagok vagyoni értéke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggesztetik, s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására különbeni feloszlatás terhe alatt köteleztetik.

IGAZGATÓSÁG.

I. Elnökség és tisztviselők.

ELNÖK:

Báró RADVÁNSZKY BÉLA.
Ötödizben megválasztatott 1902 deczember 20-án.

MÁSODELNÖKÖK:

Dr. FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ.
Másodizben megválasztatott 1903 deczember 10-én.

Id. BÁNÓ JÓZSEF.
Megválasztatott 1900 deczember 20-án.

TITKÁR:

Dr. SCHÖNHERR GYULA.
Másodizben megválasztatott 1904 február 25-én.

JEGYZŐ:

Dr. ÁLDÁSY ANTAL.
Másodizben megválasztatott 1904 február 25-én.

ÜGYÉSZ:

Dr. FEJÉRPATAKY KÁLMÁN.
Megválasztatott 1896 november 26-án.

PÉNZTÁRNOK:

TÓTH ÁRPÁD.
Megválasztatott 1892 október 6-án.

A TURUL SZERKESZTŐI:

Dr. SCHÖNHERR GYULA
Megválasztatott 1897 február 27-én.

VARJU ELEMÉR
Megválasztatott 1901 február 28-án

II. Igazgató választmány.

Gróf Apponyi Sándor. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Dr. Áldásy Antal. *Megválasztatott 1896 november 26-án.*
Barabás Samu. *Megválasztatott 1892 november 24-én.*
Gróf Bánffy György. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Idősb Bánó József. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Békefi Remig. *Megválasztatott 1898 november 24-én.*
Boncz Ödön. *Megválasztatott 1892 november 24-én.*
Borovszky Samu. *Megválasztatott 1897 november 27-én.*
Bunyitay Vincze. *Megválasztatott 1888 szeptember 27-én.*
Dr. Csánki Dezső. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Csoma József. *Megválasztatott 1887 november 24-én.*
Id. Daniel Gábor. *Megválasztatott 1899 november 30-án.*
Dr. Dézsi Lajos. *Megválasztatott 1898 november 24-én.*
Emőkei Emich Gusztáv. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Éble Gábor. *Megválasztatott 1900 november 29-én.*
Dr. Fejérpataky László. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Fraknói Vilmos. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Géresi Kálmán. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Ghyczy Pál. *Megválasztatott 1900 november 29-én.*
† Dr. Illésy János. *Megválasztatott 1894 november 29-én.*
Kammerer Ernő. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Karácsonyi János. *Megválasztatott 1890 november 27-én.*
Kállay Ubul. *Megválasztatott 1902 deczember 11-én.*
Dr. Károlyi Árpád. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Baczkamadarasi Kis Bálint. *Megválasztatott 1893 november 30.*
Kollányi Ferencz. *Megválasztatott 1901 november 28-án.*
Dr. Komáromy András. *Megválasztatott 1887 november 24-én.*
Kőváry László. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Ifj. Kubinyi Miklós. *Megválasztatott 1903 november 26-án.*
Lehoczky Tivadar. *Megválasztatott 1887 november 24-én.*
Makay Dezső. *Megválasztatott 1894 november 29-én.*
Báró Mednyánszky Dénes. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Nagy Gyula. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Némethy Lajos. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Báró Nyáry Jenő. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Szerémi herczeg Odescalchi Arthur. *Megválasztatott 1883 február 25.*
Dr. Ortvai Tivadar. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Lovag Óváry Lipót. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Petrovay György. *Megválasztatott 1898 november 24-én.*
Pettkó Béla. *Megválasztatott 1899 november 28-án.*
Pór Antal. *Megválasztatott 1890 november 27-én.*
Báró Prónay Dezső. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*

Báró Radvánszky Béla. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Ifj. Reissig Ede. *Megválasztatott 1899 november 30-án.*
Dr. Schönherr Gyula. *Megválasztatott 1891 november 26-án.*
Soós Elemér. *Megválasztatott 1898 november 24-én.*
Széll Farkas. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Dr. Szendrei János. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Szent-Iványi Zoltán. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Szentkláray Jenő. *Megválasztatott 883 február 25-én.*
Idősb Szinnyei József. *Megválasztatott február 25-én.*
Tagányi Károly. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Thallóczy Lajos. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Thaly Kálmán. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Csekei Varjú Elemér. *Megválasztatott 1899 november 30-án.*
Dr. Wertner Mór. *Megválasztatott 1891 november 26-án.*
Dr. gróf Zichy Ágoston. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Zsilinszky Mihály. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*

Levelező tagok.

Királydaróczy Daróczy Zoltán. *Megválasztatott 1900 nov. 29-én.*
Doby Antal. *Megválasztatott 1884 april 24-én.*
Dudás Gyula. *Megválasztatott 1902 deczember 11-én.*
Nádudvari Győry Árpád. *Megválasztatott 1900 nov. 29-én.*
Hattyúfy Dezső. *Megválasztatott 1902 deczember 11-én.*
Dr. Hodinka Antal. *Megválasztatott 1902 deczember 11-én.*
Jedlicska Pál. *Megválasztatott 1900 november 29-én.*
Kandra Kabos. *Megválasztatott 1902 deczember 11-én.*
Aszalói Kecskés Dezső. *Megválasztatott 1888 szeptember 27-én.*
Benedekfalvi Luby Károly. *Megválasztatott 1884 april 24-én.*
Magyary Kossa Sámuel. *Megválasztatott 1904 november 24-én.*
Sárközy Imre. *Megválasztatott 1904 november 24-én.*

A TÁRSASÁG TAGJAI.

a) Alapító tagok.

I. 500 forintos alapítványnyal:

† Gróf Andrássy Manó.
† Gróf Batthyány Géza. *Budapest.*
Dolhai és Petrovai öreg Petrovay János. *Pozsony.*
Báró Prónay Dezső. *Budapest.*
Báró Radvánszky Béla. *Sajó-Kaza.*
Liptószentiváni Szent-Iványi Zoltán. *Budapest.*

II. 200 forintos alapítványnyal:

Árvai közbirtokossági uradalom igazgatósága. *Árva-Váralja.*
† Báró Atzél Béla. *Budapest.*
Gróf Bánffy György. *Budapest.*
Gróf Berchthold Richárd. *Nagy-Oroszi.*
† Gróf Csáky László.
Gróf Csekonics Endre. *Zsombolya.*
† Gróf Cziráky János.
Gróf Dessewffy Aurél. *Budapest.*
Gróf Erdődy Rudolf. *Novimarof.*
Gróf Esterházy Ferencz. *Tata.*
Herczeg Esterházy Miklós. *Kis-Marton.*
Gróf Festetich-könyvtár. *Keszthely.*
Báró Inkey Imre. *Budapest.*
† Ipolyi Arnold.
† Gróf Károly Gyula.
Gróf Károlyi László. *Budapest.*
† Gróf Károlyi Tibor. *Budapest.*
Lipóczi Keczer Miklós. *Kassa.*
† Lanfranconi Grazioso Enea.
Gróf Majláth György. *Zavar.*
† Mocsonyi Jenő. *Budapest.*
Mocsonyi Sándor. *Budapest.*
† Báró Nyáry Béla. *Pozsony.*
Szerémi herczeg Odescalchi Arthur. *Skiczó*, u. p. Kis-Tapolcsa.
Szerémi herczeg Odescalchi Gyuláné szül. gróf Degenfeld Anna. *Budapest.*
Dr. báró Prónay S. Gábor. *Acsa.*
† Báró Radák Ádám.
Báró Révay Gyula. *Budapest.*
Sigmund Ákos. *Budapest.*
Simonyi és Varsányi Simonyi Kálmán. *Erdő-Tárcsa*, u. p. Aszód.
† Gróf Sztáray Antal.
† Gróf Tisza Lajos.
† Idősb báró Vay Miklós.
Gróf Vigyázó Ferencz. *Budapest.*
Gróf Wass Jenő. *Czege.*
Gróf Zselénski Róbert. *T.-Ujfalu.*

III. 100 forintos alapítványnyal:

Gróf Apponyi Sándor. *Lengyel.*
Babics József. *Zsombolya.*
Balásházy Bertalan. *Kődombpuszta*, u. p. Henczida.
† Báró Bánffy Ádám.
† Bay Gábor és neje sz. Ormos Katalin.
Bay Ilona. *Debreczen.*
† Beöthy Ákos. *Budapest.*
† Báró Bésán N. János.
Gróf Bethlen Istvánné szül. gróf Teleki Ilona. *Budapest.*
Bezerédj Pál. *Szegszárd.*
Budapest székesfőváros könyvtára.
Burchard-Bélaváry Konrád. *Bpest.*
Csapó Vilmos. *Tengelicz*, u. p. Gindly-család.
Gróf Cziráky Antal. *Lovas-Berény.*
† Gróf Esterházy János. *Kolozsvár.*
Jeszenszky Béla. *Temesvár.*
Karczag István. *Bécs.*
Komlóssy Arthur. *Debreczen.*
Gróf Kuún Géza. *Maros-Németi*, u. p. Déva.
Báró Mednyánszky Dénes. *Bécs.*
† Kellemesi Melczer István.
† Alsó-Szopori Nagy Imre.
† Báró Nyáry Albert.
Báró Nyáry Jenő. *Budapest.*
† Ormós Zsigmond.
Gróf Pálffy-Daun Vilmos, teanoi herczeg. *Stübing.*
Pettkó Béla. *Budapest.*
Sopron vármegye közönsége.
Szilassy Aladár. *Budapest.*
† Szontágh Pál. *Horpács*, u. p. Nagy-Oroszi.
Gróf Teleki Géza. *Budapest.*
† Tisza Kálmánné, sz. gróf Dégenfeld Ilona. *Budapest.*
Gróf Zichy N. János. *Budapest.*

b) Pártoló és évdíjas tagok.

(A pártoló tagok csillaggal vannak az évdíjasoktól megkülönböztetve.)

Ajkay Béla. *Kisfalud-Mihályi.*
*Gróf Almássy Dénesné. *Gyula.*
*Báró Ambrózy István. *Malonya.*
Ambrózy Nándor. *Sátoralja-Ujhely.*
Dr. Andrásovics Béla. *Budapest.*
*Gróf Andrássy Géza. *Betlér.*
*Gróf Andrássy Gyula. *Budapest.*
*Gróf Andrássy Tivadar. *Budapest.*
Andreánszky Antal. *Budapest.*
*Báró Apor István. *Aporfalva*, u. p. Dicső-Szent-Márton.
Antal János. *Budapest.*
Dr. Áldásy Antal. *Budapest.*
Baán Elemér. *Körmöczbánya.*
Baditz Lajos. *Kapuvár.*
Dr. Baghy Béla. *Kengyel.*
Szentkatolnai Bakk Endre. *Vizakna.*
Dr. Ballagi Aladár. *Budapest.*
Bődi Balogh Gyula. *Szombathely.*
Balogh Tihamér. *Puszta-Szent-Kozma*, u. p. Berettyó-Ujfalu.
Barabás Samu. *Budapest.*
*Baranyay Mária. *Budapest.*
Baranski Emil László. *Budapest.*
Barlanghy Árpád. *Temesvár.*
*Baross Károly. *Budapest.*
Bartal Béla. *Fadd.*
*Gróf Batthyány Lajos. *Ikervár.*
Ludányi Bay Ferencz. *Jász-Kisér.*
*Idősb Bánó József. *Budapest.*
Bárczay Elemér. *Tisza-Roff.*
Komoróczi és Szentandrási Bencsik István. *Király-Helmecz.*
*Beniczky Ádám. *Zsámbok*, u. p. Tura.
*Beniczky Elemér. *Heves-Csehi.*
*Beniczky Ferencz. *Budapest.*
*Beniczky Géza. *Homok*, u. p. Tisza-Földvár.
Beniczky Kálmán. *Turócz-Szent-Márton.*
*Benke Gyula. *Budapest.*
Benkó Imre. *Nagy-Kőrös.*
Gróf Benyovszky Rezső. *Alsó-Tengelicz.*
*Berczik Árpád. *Budapest.*
Berseny Béla. *Arad.*
Berzeviczy Béla. *Szob.*
*Gróf Bethlen Bálint. *Gyéres.*
*Dr. Bezerédj Viktor. *Budapest.*
Bécsi m. kir. testőrségi könyvtár.
Dr. Békefi Remig. *Budapest.*
Ifj. Bobula János. *Budapest.*
Dr. Boldizsár Kálmán. *Debreczen.*
Bolgár Emil. *Budapest.*
Dr. Boncz Ödön. *Budapest.*
Dr. Borovszky Samu. *Budapest.*
Borsay Jenő. *Báthmonostor.*
Bosnyák László. *Kaposvár.*
Bothfalvi Both Tamás. *Eperjes.*
*Botka Béla. *Bánlak.*
Bölöni László. *Bánfi-Hunyad.*
*Bronts Viktor. *Susa.*
Veskóczi Budaházy Béla. *Nyiregyháza.*
Budapesti egyetem tört. szemináriuma.
Budapesti kegyesrendiek főgymnasiuma.
Bunyitay Vincze. *Nagy-Várad.*
Felsőpulyai Bük Géza. *Lébény-Szt-Miklós.*
Csanády Béla. *Kraszna.*
Csatay Gyula. *Debreczen.*
*Gróf Csáky Albin. *Budapest.*
*Gróf Csáky Ödön. *Főrév.*
Dr. Csánki Dezső. *Budapest.*
*özv. Csergheő Gézáné. *Budapest.*
Csernátony Gyula. *Besztercze.*
Csernovics Diodor. *Arad.*
*Báró Csollich Géza. *Budapest.*
*Csoma József. *Devecser*, u. p. Forró-Encs.
Eördöghfalvi Csuha Malva. *Császlócz*, u. p. Ungvár.
*Gróf Cziráky Béla. *Dénesfa*, u. p. Czirák.
Vargyasi Daniel Gábor. *Budapest.*
Királydaróczi Daróczy Zoltán. *Paks.*
*Szamosujvári Dániel László. *Ó-Lécz*, u. p. Szerb-Bóka.
Debreczen város könyvtára.
Dedek Crescens Lajos. *Budapest.*
Deési kaszinó-egylet.
*Gróf Degenfeld Gusztáv. *Téglás.*
*Gróf Degenfeld József. *Debreczen.*
*Gróf Degenfeld Lajos. *Szirák.*
*Gróf Degenfeld Sándor. *Erdőszáda.*
Dely Imre. *P.-Peres*, u. p. Furta.
Dr. Demjanovich Emil. *Budapest.*
Dessewffy Antal. *Vése.*
*Dessewffy Arisztid. *Budapest.*
Délmagyarországi rég. és tört. egylet. *Temesvár.*
Dévai főreáliskola.
Dr. Dézsi Lajos. *Budapest.*
Doby Antal. *Homonna.*
Dókus Gyula. *Sátoralja-Ujhely.*
Domahidy Viktor. *Budapest.*
Dorgó Albert. *Kolozsvár.*
Dr. Dőry Ferencz. *Budapest.*
*Dráveczky Gyula. *Ér-Mihályfalva.*
Dudás Gyula. *Budapest.*
*Báró Duka Géza. *Kádár*, u. p. Rittberg.
*Dr. Duka László. *Nagy-Becskerek.*
*Br. Edelsheim-Gyulay Lipót. *Budapest.*
*Emőkei Emich Gusztáv. *Budapest.*
Eölvedi-Bresztóczi József. *Budapest.*
*Gróf Erdődy Ferencz. *Galgócz.*
Gróf Erdődy Imréné szül. gróf Migazzi Irma. *Aranyos-Maróth.*
*Gróf Esterházy Miguel. *Kolozsvár.*
*Gróf Esterházy Mihály. *Cseklész.*
*Gróf Esterházy Miklós Móricz. *Budapest.*
Herczeg Esterházy-könyvtár. *Kismarton.*
Dr. Esztegár László. *Budapest.*
Esztergomi főegyházmegyei könyvtár.
Éble Gábor. *Budapest.*
Fáy Béla. *Dédács*, u. p. Piski.
*Fáy István. *Serke*, u. p. Feled.
*Fáy László. *Nyustya.*
Báró Feilitsch Bertold. *Nyiregyháza.*
Dr. Fejérpataky Kálmán. *Budapest.*
Dr. Fejérpataky László. *Budapest.*
Fekete Albert. *Szkáros*, u. p. Zsadány.
Fest Lajos. *Eperjes.*
*Gróf Festetich Andor. *Szeleste.*
Dr. Fialka Gusztáv. *Budapest.*
Fiáth István. *Nagy-Hantos.*
özv. Fogarassy Samuné. *Susák.*
Gróf Forgách László. *Mándok.*
Dr. Fraknói Vilmos. *Róma.*
Freyseysen Virgil. *Sopron.*
*Gyulai Gaál István. *Büssü.*
Gachal Sándor. *Budapest.*
Dr. Gárdonyi Albert. *Budapest.*
Gerold és társa. *Bécs.*
Dr. Géczy Dezső. *Budapest.*
Géresi Kálmán. *Debreczen.*
Ghyczy Pál. *Csendespuszta*, u. p. Nagy-Lapás.
Gombos Kálmán. *Kismarton.*
Bilkei Gorzó Nándor. *Gyoma.*
Dr. Goszthony Mihály. *Várdi-Bükk.*
Gózony László. *Zala-Egerszeg.*
Graenzenstein Béla. *Budapest.*
Gyarmathy Sándor. *Budapest.*
Dr. Gyárfás Tihamér. *Brassó.*

Gyömörey Vincze. *Ukk.*
Báró Győrffy Samu. *Budapest.*
Nádudvari Győry Árpád. *Bécs.*
Gyulay Kálmán. *Kerepes.*
145*Hajós József. *Budapest.*
Halmágyi Sándor. *Budapest.*
Dr. Hampel József. *Budapest.*
Harmos István. *Sopron.*
Hattyúfy Dezső. *Székesfejérvár.*
150 Hedry József. *Alsó-Láncz*, u. p. Buzita.
Hedry Lőrincz. *Kassa.*
Hets Ödön. *Budapest.*
Hodinka Antal. *Bécs.*
Hontvármegyei múzeum-társaság. *Ipolyság.*
155 Horváth Emil. *Budapest.*
Horváth Sándor. *Budapest.*
*Huszár Béla. *Balogh*, u. p. Balassa-Gyarmat.
Huszár Dezső. *Duna-Adony.*
*Báró Huszár Károly. *Abafája*, u. p. Szász-Régen.
160 Ibrányi Mihály. *Galga-Györk.*
Dr. Illésy János. *Budapest.*
*Nagyilosvai Ilosvay Aladár. *Nagy-Váth.*
Nagyilosvai Ilosvay Bálint. *Budapest.*
*Kisdobronyi Isaák István. *Nagy-Rhéde.*
165*Iványi Tihamér. *Budapest.*
*Draskóczi és Jordánföldi Ivánka László. *Budapest.*
Jalsoviczi Jalsoviczky Sándor. *Budapest.*
Jankovics József Mihály *Munkács.*
Jasztrabszky Kálmán. *Budapest.*
170 Jedlicska Pál. *Nagyszombat.*
Jeszenszky Alajos. *Nyitra.*
*Jeszenszky Imre. *Gödre.*
Jékey Zoltán. *Géberjén*, u. p. Győrtelek.
*Jékey Zsigmond. *Géberjén*, u. p. Győrtelek.
175 Juhász Zsigmond. *Bécs.*
Junkovich Gyula. *Samobor.*
*Ifj. Justh György. *Neczpál.*
Kalocsai érseki könyvtár.
Kammerer Ernő. *Budapest.*
180 Kandra Kabos. *Eger.*
Karakas Károly. *Nagyvárad.*
Dr. Karácsonyi János. *Budapest.*
*Gr. Karátsonyi Jenő. *Budapest.*
Kazinczy Gábor. *Kaposvár.*
185*Kazy József. *Budapest.*
Kállay András. *Nagy-Halász.*
*Kállay Lipót. *Budapest.*
Kállay Ubul. *Nagy-Kálló.*
Dr. Károlyi Árpád. *Bécs.*
190*Gróf Károlyi Sándor. *Budapest.*
*Kecskeméti kaszinó.
Aszalói Kecskés Dezső. *Sopron.*
*Fületinczi Kelcz Gyula. *Zsitva-Ujfalu.*
*Báró Kemény Gyula. *Puszta-Kamarás*, u. p. Mocs.
195 Kempelen Béla. *Abauj-Szántó.*
*Pázmándi Kempelen Imre. *Székesfehérvár.*
*Kölcsei Kende Péter. *Ungvár.*
Kenessey László. *Székesfejérvár.*
*Dr. Kenessey Pongrácz. *Veszprém.*
200 Képviselőházi könyvtár. *Budapest.*
*Gróf Khuen-Héderváry Károly. *Bécs.*
Kilián Frigyes. *Budapest.*
Baczkamadarasi Kis Bálint. *Magyar-Igen.*
Kisfaludy László. *Budapest.*
205 Kiss Emil Károly. *Baltavár.*
Kiss István. *Sajóháza.*
*Nemeskéri Kiss Pál. *Véghles.*
Kollányi Ferencz. *Budapest.*
Kollár Jánosné szül. Szentmihályi Klementina. *Pacsa.*
210 Kolosy István. *Kecskemét.*
Dr. Komáromy András. *Budapest.*
Komlósi Komlósy Béla. *Bereg-Ilosva.*
Dr. Konkoly Balázs. *Komárom.*
Korizmics Antal. *Alexandria.*
215 Dr. Kormos Béla. *Budapest.*
*Ruszkai Kornis Ferencz. *Debreczen.*
Lovag Kotz József. *Arad.*
Berenczei és Járdánházi Kovács Jenő. *Homok*, u. p. Mikola.
Kőszeghy Antal. *Budapest.*
220 Kőszeghy Sándor. *Budapest.*
*Kőváry László. *Kolozsvár.*
Krahl Ernő. *Bécs.*
Bállai Krémer Sámuel. *Decs.*
Ifj. Kubinyi Miklós. *Árva-Váralja.*
225 Dr. Küffer Béla. *Budapest.*
*Gróf Laszberg Rudolf. *Győr.*
Láng Mihály. *Budapest.*
Lehóczky Tivadar. *Munkács.*
Leleszi prépostság.
230 Leövey Sándor. *Budapest.*
Bilkei és Gorzói Lipcsey József. *Budapest.*
Bilkei és Gorzói Lipcsey Mór. *Szolnok.*
Lippich Gusztáv. *Szolnok.*
Kisfaludi Lipthay Kornél. *Budapest.*
235*Olaszliszkai Liszkay Bálint. *Nagy-Becskerek.*
Losonczy István. *Miskolcz.*
Luby Károly. *Szathmár.*
*Magyary-Kossa Sámuel. *Budapest.*
Makay Dezső. *Budapest.*
240 Makay Emil. *Temesvár.*
Makkay József. *Nagyvárad.*
Malatinszky György. *Budapest.*
Bohuszlaviczi Malobiczky János. *Budapest.*
Mátiássy Ödön. *Mád.*
245 Meczner József. *Korlát*, u. p. Vizsoly.
Melhard Gyula. *Attala*, u. p. Csoma.
*Meszleny Bencze. *Velencze.*
*Meszleny Pál. *Velencze.*
Apsai dr. Mihályi János. *Máramaros-Sziget.*
250*Báró Miske Kálmán. *Kőszeg.*
Miskolczy Imre. *Vönöczk.*
Miskolczy Jenő. *Debreczen.*
Miskolczi ref. lyceum könyvtára.
*Bocsári Mocsáry István. *Budapest.*
255*Bocsári Mocsáry Sándor. *Lapujtő.*
*Mosonmegyei történelmi és régészeti egylet. *Magyar-Óvár.*
Nagy Géza. *Budapest.*
Tasnádi Nagy Gyula. *Budapest.*
Eözbéghi Nagy Ignácz. *Puszta-Varjas*, u. p. Böös.
260 Sz. Nagy Lajos. *Budapest.*
Dr. Borzovai Nagy Ottó. *Szolnok*
Nagyenyedi Bethlen-főiskola könyvtára.
Nagyiday Ferencz. *Verbőcz*, u. p. Tisza-Ujlak.
Nagyszebeni városi levéltár.
265 Nagyváradi közs. iskolai könyvtár.
Naláczi Ödön. *Hátszeg.*
*Gróf Nádasdy Ferencz. *Budapest.*
*Nemzeti kaszinó könyvtára. *Budapest.*
Ifj. Nyéki Németh Imre. *Székesfehérvár.*
270 Németh Titus. *Budapest.*
Némethy Lajos. *Esztergom.*
*Báró Nyáry Béláné. *Pozsony.*
*Orczy Dezső. *Budapest.*
Orczy Zoltán. *Budapest.*
275*Országh Lajos. *Kis-Telek*, u. p. Magyar-Mecske.
*Országos kaszinó. *Budapest.*
Országos levéltár. *Budapest.*
Dr. Ortvay Tivadar. *Pozsony.*
Ostffy Miklós. *Ostffy-Asszonyfa.*
280 Lovag Óváry Lipót. *Budapest.*
Őrgróf Pallavicini Adolfné szül. Bárczay Anna. *Kassa.*
*Őrgróf Pallavicini Ede. *Budapest.*
Pannonhalmi főapátság.

*Paulovics József. *Turócz-Szucsány.*
Payzsos Andor. *S.-A.-Ujhely.*
*Gróf Pálffy Sándor. *Marchegg.*
Pálfiszegi Pálffy László. *Pacsa.*
Páll Albert. *Ungvár.*
Pálmay József. *Székely-Udvarhely.*
Dr. Pászthor Bertalan. *Eger.*
Dr. Pázmány Zoltán. *Kecskemét.*
*Gróf Pejachevich Tódor. *Eszék.*
Peőcz Elek. *Budapest.*
Peőcz Ferencz. *Torda.*
Dolhai és Petrovai Petrovay György. *Nagy-Kürü.*
Dolhai és Petrovai Petrovay Gyula. *Eperjes.*
Dolhai és Petrovai Petrovay Margit. *Nagy-Kürü.*
*Aszódi és Podmanini báró Podmaniczky Gézáné szül. gr. Degenfeld Berta. *Kis-Kartal*, u. p. Aszód.
*Aszódi és Podmanini báró Podmaniczky Levente. *Fenyő-Haraszt*, u. p. Verseg.
Gróf Pongrácz Frigyes. *Pozsony.*
Gróf Pongrácz Jenő. *Bashalom.*
Pongrácz Kálmán. *Nyitra.*
Pór Antal. *Esztergom.*
Dr. Pósta Béla. *Kolozsvár.*
Pozsonyi kir. jogakadémia.
Pozsonyi Toldy-kör.
Réthey Prikkel Lajos. *Pozsony.*
Puky Andor. *Tomor*, u. p. Homrogd.
Puky József. *Félegyháza.*
Radocza János. *Budapest.*
*Báró Radvánszky Géza. *Sajó-Kaza.*
*Dr. Radvánszky György. *Budapest.*
*Báró Radvánszky Jánosné. *P.-Varsány*, u. p. Hatvan.
Báró Ragályi-Balassa Ferencz. *Ragály.*
Lublóvári Raisz Aladár. *Lőcse.*
Rakovszky Endre. *Kassa.*
*Rakovszky Ferencz. *Novák.*
Rakovszky György. *Budapest.*
Rákóczy Aladár. *Budapest.*
Ráth György. *Budapest.*
Reiner Zsigmond. *Budapest.*
Ifj. dr. Reiszig Ede. *Budapest.*
*Reviczky Ambró *Budapest.*
Rexa Arthur. *Budapest.*
Dr. Récsey Viktor. *Győr-Szent-Márton.*
*Báró Rédl Béla. *Budapest.*
Dr. Réthy László. *Budapest.*
Révai Leó. *Budapest.*
Romhányi János. *Nyitra.*
*Kis-Zombori Rónay Ernő. *Kis-Zombor.*
*Kis-Zombori Rónay Jenő. *Nagy-Becskerek.*
Rudnay Béla. *Budapest.*
*RudnyánszkyGyörgy. *Felső-Atrak.*
Rumbold Bernát. *Budapest.*
Báró Salamon Mihály. *Székesfehérvár.*
Sarlay Sámuel. *Budapest.*
Sárközy Aurél. *Komárom.*
Sárközy Imre. *Nagy-Bajom.*
Schiller Bódog. *Budapest.*
Dr. Schönherr Gyula. *Budapest.*
*Schulpe Vilmos. *Török-Kanizsa.*
Sigmund József. *Budapest.*
Kissolymosi Simó Ferencz. *Budapest.*
Simonffy Imre. *Debreczen.*
Simonyi Béla. *Aranyos-Maróth.*
Paksi Sipeky Béla. *Borsicz*, u. p. Nemsova.
*Ifj. báró Solymossy László. *Nagy-Teremi.*
Sombory Lajos. *Magyar-Nagy-Sombor.*
Somogyi Zsigmond. *Budapest.*
Soproni kaszinó-egyesület.
Sóvári Soós Elemér. *Budapest.*
*Báró Staudach Adolf. *Budapest.*
Stessel József. *Kis-Marton.*
Dr. Sussich Károly. *Karán-Sebes.*
Szabadkai közs. főgimnázium.
Dr. Szalacsy Lajos. *Győr.*
Szalay Gábor. *Budapest.*
*Szalóki Tamás. *Nemes-Szalók.*
Szamosujvári főgymnasium.
Szatmár vármegye közönsége. *Nagy-Károly.*
*Gróf Szápáry Gyula. *Taskony.*
Szegedi Somogyi könyvtár.
Szemere Lajos. *Budapest.*
Dr. Szendrei János. *Budapest.*
Liptószentiváni Szent-Ivány Gyula. *Bikszád.*
*Liptószentiváui Szent-Ivány Gyula. *Budapest.*
*Liptószentiváni Szent-Ivány Károlyné szül. Szent-Ivány Margit. *Liptó-Szt-Iván.*
*LiptószentivániSzent-IványOszkár. *Bélád*, n. p. Nagy-Herestyén.
*Báró Szentkereszty Béla. *Árkos*, u. p. Szepsi-Szt-György.
*Szentkirályi Kálmán. *Tápió-Szt-Márton.*
Dr. Szentkláray Jenő. *Temesvár.*
Szentmihályi Dezső. *Andorháza*, u. p. Pacsa.
Szentpály Miklós. *Nagy-Szöllős.*
Dr. Szentpétery Imre. *Budapest.*
Özv. Négyesi Szepessy Andrásné született Okolicsányi Mária. *Miskolcz.*
Négyesi Szepessy Béla. *Miskolcz.*
Széll Farkas. *Debreczen.*
Nagyszigeti Szily Dezső. *Ollár.*
Nagyszigeti Szily Kálmán. *Budapest.*
Idősb Szinnyei József. *Budapest.*
Dr. Szombathy Ignácz. *Budapest.*
Szmrecsányi Szmrecsányi Lajos. *Eger.*
Szögyény Béla. *Alvincz.*
Sztankay Béla. *Kassa.*
*Sztankovánszky János. *Kajdacs.*
Dr. Szűts Andor. *Székesfehérvár.*
Tagányi Károly. *Budapest.*
*Tahy István. *Galgagyörk.*
*Szili Taund Jenő. *Bécs.*
*Széki gróf Teleki József. *Tetétlen.* via Solt.
Széki gr. Teleki Sándor. *Budapest.*
*Özv. Széki gróf Teleki Sándorné szül. gróf Teleki Jozefa. *Gyömrő*, u. p. Üllő.
Temesvár sz. kir. város.
Temesvári állami főgymnasium.
Terray István. *Rimaszombat.*
Dr. Thallóczy Lajos. *Bécs.*
Dr. Thaly Kálmán. *Budapest és Pozsony.*
*Ifj. Tisza Kálmán. *Geszt.*
Tisztviselők orsz. Egyesülete. *Budapest.*
Torkos László. *Budapest.*
Tóth Arpád. *Budapest.*
Tóth Endre. *Nagy-Becskerek.*
Dr. Tóth-Szabó Pál. *Nagyvárad.*
Török Kálmán. *Munkács.*
Törös Sándor. *Ipolyság.*
Töttössy Gyula. *Nyulas.*
Turócz-szentmártoni múzeumi tót társaság.
*Ugron István. *Varsó.*
Ujfalussy Lajos. *Nagy-Károly.*
Ujhelyi Hugó. *Nagybánya.*
Ujj György. *Budapest.*
Ullmann József. *Budapest.*
Ungvári kir. kath. főgymnasium.
*Dr. Gróf Üchtritz-Amadé Emil. *Budapest.*
Csekei Varjú Elemér. *Budapest.*
Vasvármegyei kultur-egyesület. *Szombathely.*
*Báró Vay Béla. *Alsó-Zsolcza.*
*Gróf Vay Tihamér. *Felső-Vadász.*

Városy Gyula. *Székesfejérvár.*
Vecsey Imre. *Debreczen.*
Vende Aladár. *Budapest.*
Venter Gerő. *Arad.*
Veress Endre. *Kolozsvár.*
*Báró Vécsey Józsefné szül. gróf Dessewffy Blanka. *Budapest.*
Viczián Antal. *Budapest.*
*Bojári gróf Vigyázó Sándor. *Budapest.*
Vojth Gergely. *Deés.*
*Gróf Waldeck Frigyes. *Tisza-Roff.*
Dr. Wertner Mór. *Muzsla.*
*Báró Wodianer Albert. *Budapest.*
Závody Albin. *Rózsahegy.*
*Gróf Zichy Ágoston. *Kálóz.*
Zirczi apátsági könyvtár.
Zombory Géza. *Kassa.*
Dr. Zubriczky József. *Budapest.*
Zsilinszky Mihály. *Budapest.*
Zsivkovics Lajos. *Budapest.*
Zsolnai kir. kath. főgymnasium.

Az alapító tagok száma
(1000 koronás alapitványnyal élő 4, elhunyt 2, = 6 — —
400 koronás alapitványnyal élő 23, elhunyt 13, = 36 — —
200 koronás alapitványnyal élő 22, elhunyt 11, = 33) — 75
A pártoló tagok száma — 124
Az évdíjas tagok száma — 315
Az összes tagok száma — 514

1904. év folyamán elhaltak:

200 frtos alapító tag:
Gróf Károlyi Tibor.

100 frtos alapító tagok:
Beőthy Ákos.
Szontágh P. J.
Tisza Kálmánné.

Évdíjas és pártoló tagok:
*Béldi István.
Buzinkay Gyula.
K. Császár Ferencz.
*Gömöry Oszkár.
*Br. Győrffy Pál.
*Báró Kemény Kálmán.
Svábу Frigyes.

AKADÉMIAI LEVÉLTÁR KÖNYVTÁRA